Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

4200/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Philosophie

-2-

1955

(très rare)

Xv

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

55450

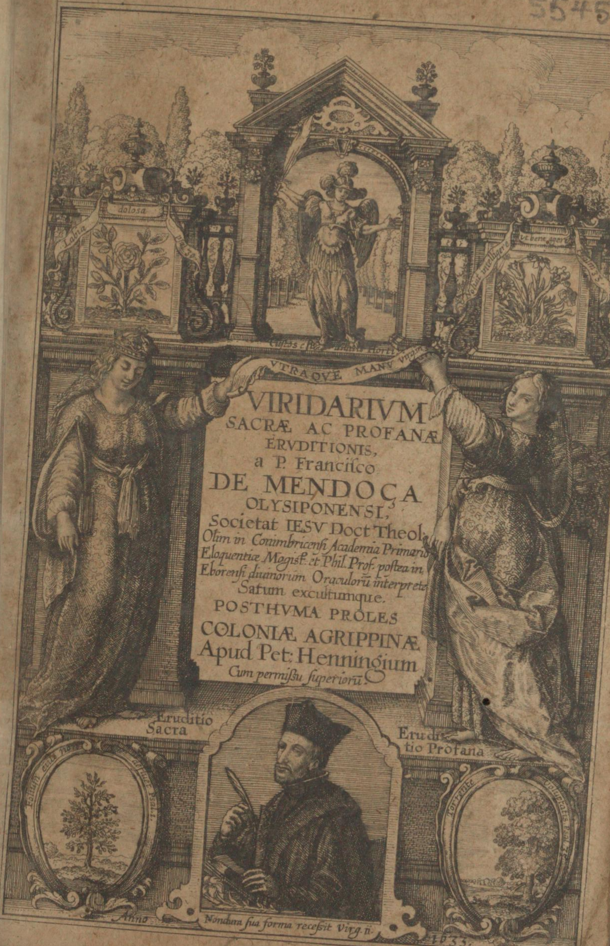

VIRIDARIVM SACRÆ AC PROFANÆ ERVDITIONIS,

a P. Francisco

DE MENDOÇA

OLYSIPONENSI,

Societat IESV Doct Theol: Olim in Conimbricensi Academia Primario Eloquentiæ Magist. et Phil. Prof. postea in Eborensi diuinorum Oraculorũ interprete Satum excultumque.

POSTHVMA PROLES

COLONIÆ AGRIPPINÆ
Apud Pet: Henningium
Cum permissu superiorũ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI
atque Amplissimo Domino,

D. IOANNI MVNCH,

CELEBERRIMI MONASTERII S.NICOLAI IN BRAVWEILER, Ord. S.Benedicti Abbati dignissimo, Dño & Patrono suo obseruandissimo.

VERE nouo,

—— quando clara dies Zephyriq; refecit
Aura polũ, redit omnis honos, emissaq; lucent
Germina, & informes ornat sua gloria virgas.

—— Cum tempestas arridet, & anni
Tempora conspergunt viridantes floribus herbas.

VERE, inquam, NOVO, cum arua virent, ridentq; omnia, cur non & Litteræ? Suum illis quoque VER est, suus viror & amœnitas. Quis neget? Sed & sua illis hyems ac pruina est, quis nesciat? Germanico sane cœlo soloq; truculentior bruma iampridem inhorruit; & parum abfuit, quin Bonæ ARTES, non secus ac Aues, quæ brumæ inclementiam non ferunt, hinc auolarent, alibi benignius cœlum quæsituræ. Verum erit, cum frigora mitescent Zephyris; cum Litteris decus & honorem clementior aura Fauonij restituet; vt extorres Musarum Alumni sedes & domicilia sua repetant, quas hactenus dirus & inuisus Artibus Mars occupauit. Sed votum est duntaxat (ô vtinam Superi annuant; & vaticinium erit) quod promo. Verum huiusmodi votis & anxiis desideriis longe vehementius stimulari animos eorum credo, quibus olim in deliciis Musæ fuêre; adeoq; assuetis & cupitis modo destitui durum est.

Trahit sua quemque voluptas; at nulla potentius, quam Litterarum, si earum amœnitas cuiusquam pectus arctius complexa est. Nihil huic simile habent Midæ Rosetum, aut Horti Alcinoi, vel Thessalica Tempe. Vnde & ipsa Præla, velut fœcunda & amœna quædam Prata videre mihi videor. O quot inde Flores & Fructus, quot Florilegia, Anthologiæ, Polyantheæ, Viridaria prodierunt! imo totos nobis Hortos, Paradisos & Syluas Præla pepererunt. At cuius vnquam Prati fructus tantis stetêre sudoribus, quantis Præli? Sed hos tamen sola Litterarum amœnitas facile deliniuit. Non credunt hæc, imo etiam rident homines amusi, quibus nimirum non licuit esse tam beatis, vt in amœna Musarum Viridaria admissi delicias gustarent, quas illæ suis tantum alumnis præbent. Porro suas sane delitias, & amœnitates omnis habeat Eruditio, at nulla maiores quam Sacra. Multorum id exemplis, plurimorum testimoniis conuincere, in promptu est. Vnicus ille Præsulum Æui nostri sol Carolus Borromęus instar plurimorum erit; in quo quidem eximiam eruditionem & raram sanctimoniam felici, at raro sociatas connubio admirari licet. Ille cum moneretur ab Amicis vt Hortum iuxta Domum Archiepiscopalem construi & excoli curaret, in quem subinde concedens, animum tot curis & laboribus fessum fractumque recrearet, & velut inter flores ac herbas corporis vigorem viresque ad ferenda Pastoralis curæ munia nutriret, respondit: *Hortus Episcopi est Sacra Scriptura.* O Vere digna vox tali Præsule, cui sat elegantiæ & voluptatis, in illo horto vere vberrimo & amœnissimo inesse visum est, vt facile quascunque alias, fastidiret.

Ioan. Petrus Iussanus in vita eius libr. 8. c. 27. Nouarinus Elect. sacr. l. 1. c. 1.

Plura non adfero; nec maiora petes scio, Amplissime Præsul, quam hoc vnum à magno Præsule: nisi quod par Auctori huic nostro fuerit animus, eademque

demque ſententia. Ille quippe editis hactenus doctiſſ. voluminibus ex vberrimo Scripturæ Sacræ Campo variam Sacræ potiſſimum eruditionis Elegantiam conuexit; ad ornandos lectiſſimis floribus id eſt bonis moribus animos nihil amœnitatis neglexit. Denique cum amara mors tam præclara molienti inuideret, florem ætatis eius acerba falce demeſſuit, ita tamen, vt obſiſtere non poſſet quin flores noui fructusq; pullularent; & hoc Viridarium omnis Eruditionis, tum Sacræ tum Prophanæ, floribus amœniſſimum (poſthumum Auctoris opus) germinaret. Ego quidem, vt huic tempori ſeruiam, quo virent vernantq; omnia, & naturæ opera æmulari videar, imo vt affectui animoq; tuo, quem multa lectione, & rara eruditione tinxiſti, obſequar; hocce Viridarium profero. Sed illud Nomini tuo, Digniſſime Antiſtes, inſcribo, vt affectus & obſeruantiæ in te meæ perpetuo vernantis, nec vnquam interituræ monumentum habeas. Coloniæ Agrippinæ, ipſis Calend. Maij, ANNO CIƆ. IƆC. XXXIII.

Admod. R.dæ P.tis V.æ

Obſeruantiſſimus

PETRVS HENNINGIVS

Ciuis & Bibliop. Colon.

EXCELLENTISSIMO PRINCIPI ALEXANDRO, EXCELLENTISSIMI PRINCIPIS THEODOSII II, Ducis Brigantini filio.

INGREDITVR vltimò nunquam egressurus, Magnanime ALEXANDER, Regiam vestram domum Mendoça noster, seu potius vester, quia, vel adhuc mortuus memor quærit, quos viuus habuit in deliciis. Quærit vero Aristoteles Christianus Alexandrum suum: quærit Latinus Homerus etiam post mortem Alexandrum. Ingreditur autem non iam Regio, sed florido habitu insignitus. Iccirco tamen, Princeps Excellentissime, antiquum hospitem ne dedigneris; quamuis enim immatura dies acerbissimo pollicis ictu pulcherrimum florem decerpserit, colores adhuc natiuos retinet,

Virg. Æn. 11 — *nec dum sua forma recessit.*

Præsertim quod amœnus hic liliorum & rosarum cultus non dedeceat Regium tuum genus, in quo passim

Virg. Eclog. 3 — *inscripti nomina Regum*
Nascuntur flores.

Plane nihil est, quod excellentissimis fratribus inuideas, plurimum verò de quo glorieris: & quia nec Salomon *in omni gloria sua* tantam induit maiestatem, *Luc. 12.*

& quia

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

& quia donum etiam Regium recognoscis, atque adeo Mendoçæ cineres non ingratos erga te sentis, sed optime animatos experiris. Et licet vt minor natu vltimus accedas ad munus, primitias recipis omnium fructuum, quos feliciter protulit Mendoçæ ager, quasi vero qui sorte posterior, prior fuisses in amore. Et cui æquius sacrandum erat suauium florum Viridarium, quam Flori totius Regiæ nobilitatis? Quis humanius humaniores & amœniores sapientiæ flosculos excepisset, quam humanissimus & sapientissimus Princeps? Quis laureatos apices, triumphales coronas, palmatas vestes, liliatas togas pluris faceret, quam Alexander? Cum vero sæpe Martio æstues calore, hasce inter respirabis veris rosas, & beatissimæ voluptatis sedes, lucosq́;

——amœnæ
Quos & aquæ subeunt, & auræ. *Hora lib. 3 od 4.*

Neque inuictum illud animi robur, quo horribilem aprum excipis, neque illa incomparabilis corporis dexteritas, qua Troianum ludum exerces, neque validus ille virium conatus, quo hastam ingentem quatis, & iam videris

——impiger hostium
Vexare turmas, & frementem
Mittere equum medios per igneis. *Horat. lib. 4. od. 14.*

Neque, inquam, Martius ille calor delicatissimas exurit rosarum opes. Enimuero cernimus aliquando Martem abire in Narcissum, Bellonam in Floram, & spicula mutari in lilia, hastas in rosas, atque inter rubentes galeas & ferreos belli apparatus floridus apex erumpit, & delicias expandit mille colorum.

——Mauortia signa rubescunt
Floribus & subitis animuntur frondibus hastæ. *Claud. de Nup. Hon. & Mar.*

Scio te Musices concentu beari immortaliter: Musas audies, &

——Albano Musas in monte locutas. *Horat. lib. 2. epist. 1.*

Quod si in syluestres aliquas forte incidas, ne pudeat immorari paululum, & affari.

Virg. Eclog. 2.

——Habitarunt DI quoque syluas.

Maxime quod sub rustico habitu optime internosces ciuilem togam, vrbanumq; sermonem, qualem in te admiramur omnes, & veneramur,

Claud. de Cons. Mal.

——Rigidi sed plena pudoris
Elucet grauitas fastu iucunda remoto.

Nec desunt plurima Philosophiæ documenta & ornamenta, quæ doceant, quæ oblectent. Quapropter, Lusitane Alexander, nihil tuis detrahit laudibus Macedonis Alexandri laus & gloria, quia sub huius Aristotelis disciplina disces præstantius, formaberis rectius, euades sapientior. Deinde si diuinos amas Poetices afflatus, Latinum Homerum offerimus, puluino quidem tuo dignum. Qui non Vlyssis Troiæ euersoris, sed Christi salutis nostræ assertoris labores canit & triumphos. Diuina Homeri huius verba præclarius te excitabunt ad pietatem, quam Alexandrum illum Achillis facta ad pugnam. Ille item magnopere sibi placuit in Apellis tabula, & Lysippi ære, siquidem

Plut. in Alexand.

Horat. lib. 2. epist. 1.

Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia.

Plut. in Alex.

Cęterum Apellis manus Alexandrum adeo ad viuum expressit, vt vulgo etiam iactaretur duos esse Alexandros, quendam à Philippo genitum, quem nemo poterat gladio imitari; alterum ab Apelle depictum, quem nemo poterat reddere penicillo. Tuum etiam Apellem, Lusitane Alexander, felicius sortitus es, qui te coloribus non delineauit, sed floribus animauit, è quibus suauissimi efflantur odores, qui sensus capiunt & titillant meos. Odoror & delibo tuę pietatis violas, tuę humanitatis rosas, tuę nobilitatis lilia, tuę maiestatis cariophylla, tui ingenij hyacinthos,

cinthos, & reliquos virtutum tuarum venustissimos flores;

Quos neque frigoribus Boreas, nec Sirius vrit
Æstibus, æterno sed veris honore rubentes. Claud. de Laud. Ser.

Ille denique Alexander pensiles Babylonis hortos non solum laudauit, verum etiam in perenne miraculum religiosus seruauit. Age igitur, Lusitane Alexander, distringe fulmineum ensem, non ad Gordium aliquem nodum dirumpendum, vt Alexander, sed ad hoc Viridarium, vel, si mauis, Paradisum custodiendum, vt Cherubinus. Recte sub sapientis Cherubini custodia, siue tutela manet sapientiæ Paradisus. Hæc autem custodia, Tutelaris Cherubine, *non tibi erit*, vt Augustini verbis vtar, *laboris afflictio, sed operatio voluptatis.* Quis autem tam parcus, & infrequens Piorum cultor, vt tam sacros aditus tentare audeat? Quis tam proiectus & amens, vt illibatos flores polluere non reformidet? Gladio ancipiti obarmatus pro foribus Viridarij vtriusque eruditionis excubat Alexander: *Nam & hic Alexander est*: excubat Cherubinus,

Curt. lib. 5. Plut. in Ale. Curt. lib. 3. Genes. 3. Aug. de Ger. ad lit. l. 8. c 8 Curt. lib. 3.

——Procul ô, procul este profani,
Conclamat vates, totoq; absistite luco. Virg. Æn. 6.

OPTIMO FLORVM LECTORI

SALVTEM PLVRIMAM IMPERTIOR.

EN tibi aperio Viridarium, quo nihil iu cundius indagari, nihil amœnius inueni poterit. Locus est genialis totus, ac plenu deliciarum: virentibus herbis vestitus, re centissimis floribus ornatus, pellucidi fontibus irriguus, felicissimis arboribu consitus, opacis nemoribus coronatu pulcherrimis areolis distinctus, resupini puluinorum toris compositus, singulis tramitum sulcis diu sus, omnibus gaudentis naturæ donis accumulatus.

Horat. lib. 1. od. 17.

——— Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.

In geniale scilicet vtriusque eruditionis domicilium te intro duco, floridis librorum ambulationibus compositum, gratissi mis problematum areolis distinctum, ingeniosis argumento rum puluinis ornatum, venustissimis omnibus sapientiæ flo ribus coronatum. Habes itaque Viridarium & Humanarum & Sacrarum literarum. Placuit sic inscribere, tum propter in credibilem rerum varietatem, tum propter maximam ipsa rummet rerum iucunditatem. Si displicet, displiceant etiam auctores, & boni cultores scientiarum, qui in hortis genialibu floruerunt, ibique Academias suas instituerunt, & collocarun Morem approbauit, & laudauit Hieronymus vtriusque erudi tionis castissimus Professor. Nec inuenustè sapientiam Virida rio componimus, quando Basilius cœlum ipsum sideribus or natum, tanquam floribus picturatum considerat: quando Am brosius ex cœlo stellas, veluti ex Viridario rosas in fasciculo colligit, & cœlestibus zonis annectit; quasi verò venustatem potius à floribus sidera, quàm à sideribus flores mutuari vi deantur. Dispersos autem flores studiosiùs legi, & collegi,

D. Hieronymus lib. 2. aduers. Iou. Basil. Exaëmer. hom. 4. Amb. Exaëmer. li. 4. c. 2

Horat. lib. 4. od. 2.

——— apis Matinæ
More, modoq;
Grata carpentis thyma per laborem,
Plurimum circa nemus, vuidiq;
Tiburis ripas.

Pluri

Plurimos non potui inuenire, quia si omnes, quos fœcundissimus protulit Authoris ager, flores collegissem, innumera dubio procul viridaria conderentur. Ex his verò paucis non venena, vt aranea: sed mella vt apis sedulò lege; si illud facias, Cleopatram in tuam pestem; si hoc, Poëtas in tuam laudem imitaberis, qui quidem, *Plinius.*

Floriferis vt apes in saltibus omnia libant.

Si flores inter spina latens togam carpat, & manum pungat, nil mirum, cùm natura Rosam ipsam omnium florum Reginam quasi quadam spinarum custodia munierit. Stimulos autem tribuit, non dolores, amatorios potius, quàm amaros dedit aculeos, quia amorem voluit conciliare, non inijcere horrorem. *Vt stimulis illis*, inquit Basilius, *ægrè contactum admittentibus ad maius desiderium colligentes prouocet.* Verùm cùm tribuli, & sentes non floris, sed criminis fructus sint, quia ante peccatum, Basilio teste, spinis rosa caruit, quidquid suaue, cum floribus natum, quidquid asperum, aliunde adueniens iudicetur: nulla in Authore asperitas, nullus erat aculeus. *Lucreti⁹ li. 3* *Basilius epist. 149.* *Exaëm. homil. 5.*

Singula singulis librorum vestibulis expono. Iam ades auidissimus: optas fieri cum Argo oculus, cum Catullo nasus. Esto, pollicem infige, quà oculus, quà magis voluptas fert: selige rosas venustiores, necte in fasciculos, admoue sensibus per summum delicium. Colores artifici cuique penecillo æmulari fas, æmulari certè, sed non facilè imitari.

CEN-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

CENSORVM IVDICIA.

R.P. BALTHASAR ALVAREZ, Doctor Theologus quondam Eborensis Academiæ Cancellarius.

PEruidi, qua potui cura, P. FRANCISCI DE MENDO[…] *peruigilia Natalis Domini; itemq; sanctissimæ Virginis, […] crorum Doctorum, Philosophiæ humaniorumq; literarum pro[…] mata varia, necnon orationes eas, quas habuit Auctor dum R[…] torem ageret Conimbricæ atque Olysipone: quæ omnia neque à […] de Catholica, nec à sanis moribus abhorrere palam iudico; […] qua pietate, qua eruditione, qua dictionis elegantia & nitore […] spergi vniuersa, legentibus sicut & vtile, ita erit manifestu[…] quapropter dignum opus censeo, quod æternitati mandetur. C[…] nimbricæ in Collegio Societatis IESV, anno 1628.*

R.P. LVCAS VELLOSO, quondam Olysipone & Co[…] nimbricæ primarius Eloquentiæ Professor, modo in Academico Conimbricæ Collegio diuinarum literarum Interpres.

LEgi hosce P. MENDOÇÆ *flores è sacro, ac profano agro b[…] collectos, suisque ordinibus venustè dispositos. Opus est p[…] mæ iuuentutis, non tamen crudum, nec ingratum gentis Rheto[…] cæ animis, & auribus. Vnde quis poterit Oratoriæ dignitatis o[…] habere, Romanæ Eloquentiæ leges haurire, disputationum vi[…] cogere, ac dicendi modos vtiles discere: Non laudo Poëticam s[…] pellectilem è Musarum hortulis delectam accuratè, & quæ pot[…] iuueniles animos chori poëtici mulcere grauiter, ac mollire hon[…] ste. Inde enim sacra omnia ad mores poliendos, ad pios motus an[…] mi ad Christi honores curandos. Quid plura? Compendio vt[…] opus est, arte nobile, rebus grande, moribus vtile, nec à suo Auc[…] re alienum. Quare typis mandetur. Conimbricæ in Collegio S[…] cietatis IESV, anno 1628.*

R.P. BALTHASAR TELLIVS, quondam in Eboren[…] Olysiponensi, & Conimbricensi Academia primarius Eloquentiæ Professor.

IVdex datus fui ad examen præclari huius operis castigandu[…] Legi ego, & incredibili gaudio perlegi: atque, vt ex an[…]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

me loquar, non largiùs vnquam voluptati indulsi; illa mihi le-
ctionis sors facta ex vsura Gratiarum venustate multò festiuior;

——— Cœlo ne peractum
Fluxit opus? Stat. I. Sylu.

Illud in hoc diuino opere verissimum, quòd in cunctis difficilli-
mum, vetustis nouitatem dare nouis authoritatem, obsoletis ni-
torem, obscuris lucem, gratiam fastiditis. Ergo vt incerta ad-
miratione exultantem, & euagari gestientem animum per hoc
ingeniosum Viridarium comprimam, quos flores priùs colligam?
Quæ quibus anteferam? Olorinos ne priùs carminum mirabor
cantus, & morabor; quibus nouem Musas mella poëtica credide-
rim instillasse? Illis profectò præcinunt, Plinius.

——— Quorum stupefactæ carmine Lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus. Virg. Eclo. 8

An solutæ orationis ligatas leges priùs legam? Quantus enim in
Rhetorica est? Quantus ore hanc tonat? Quid si ad decorum So-
phiæ puluerem accedam colligendum? Nullibi certè gratius Virgo
beatissima, vt Flos campi, & lilium conuallium, quàm in hoc
Viridario reuirescit. O magna fœcunditas ingenij! O flores, & o-
dorum suauitate, & saporum dulcedine, quibus Alcioni damno-
sa pomaria verè cedunt. Quare, iam non Cantic. 2.

——— Elysios miretur Græcia campos;
Adsunt enim Mendoçæ nostri, quem nobis astra tulere inuidiosa,
diuis ingenij fontibus horti irrigui pullulantes: adsunt diuino pol-
lice humaniores flosculi prælibati; hic Vir. I. Geor.

——— Zephyris melioribus halant
Perpetui flores. Claud. I. de raptu.

Ne videlicèt Magnus Mendoça, solos nobis diuinarum literarum
perennes haustus propinaret, verùm etiam amœniori nos calamo
spoliata omni humanæ eruditionis gratia recrearet; vtrumque e-
nim in tanto Doctore magnum, in vtroque fuit ille verè Maxi-
mus. Hoc nobis de importuna eius morte solatium, vt ex vitali e-
ius tumulo, velut ex animato Phœnicis cinere, fauilla in violas,
virentia, ac viuentia lilia mors ipsa reflorescerer. Enimuerò,
si hos nunquam morituros huius Viridarij flores legerit, & col-
legerit, nonne verius hic repetet admirabundus,

——— Num non è manibus illis?
Num non è tumulo, fortunataq; fauilla
Nascuntur violæ? Pers. sat. I.

Quapropter, iudicium hoc meum esto, hæc scripta non solum typis
mandanda, verum etiam

——— Linenda cedro, & leui seruanda cupresso. Horat. in arte poëtica.

Conimbricæ in Collegio Societatis IESV, anno millesimo sexcen-
tesimo vigesimo octauo.

R.P. Fran-

R.P. FRANCISCVS DE MACEDO, quondam in Olysiponensi & Conimbricensi Primarius, modo in noua, ac Regia Madriti Academia primus & primarius Eloquentiæ Professor.

Viridarium P. FRANCISCI MENDOÇ*Æ & vidi & percurri, non minus oculis quam animo. Omnigena florum varietas cum odoris, tum coloris suauitate mirifice recreauit. Singulos more apis insedi, libaui. Suxi merum mel, merum nectar. Vtinam huc reliqua studiosarum apum examina conuolent, vt fauos construere collecto hinc melle possint. Hîc rosæ Theologiam, lilia Scripturam, cariophylla Eloquentiam, violæ Poeticen, hyacinthi Historiam redolent ac spirant. Nec Auctoris morte marcent: viuunt, crescunt sub aliena manu, quæ quidem iisdem neruis ac sanguine, quibus Auctoris, constat. Dignum plane opus, ex quo omnis literaria Respubl. solemne faciat florilegium. Ergo typis mandandum censeo. Conimbricæ in Collegio Societatis* IESV, *anno* 162[illegible]

R.P. SE[illegible]

R.P. SEBASTIANVS D'AMAYA, primarius quondam in Conimbricensi Academia Eloquentiæ Professor.

CVltum sane aperitur orbi viridarium, inter cuius amœnitates si quem videas spatiantem, dicas:

Hunc tacitum syluas inter reptare salubres, Horat. lib. 1 epist. ep. 4.
Curantem quicquid dignum sapiente bonoq; est.

Excoluit non Alcionus aliquis voluptarius, sed Franciscus ille acerrimus virtutis sectarius. Non Mendosus aliquis Adonis, sed Mendoça ille Deo vnice habitus in amoribus. Non Babylonia vlla Semiramis areolas composuit, aut pensili opere librauit hortos, sed cœlestis illa egregij Doctoris manus & camemus Lysium hoc viretum concinnauit in Elysium, quo posset animos mentesq; legentium florum varietate, diuite rerum gremio, fœcundo eruditionis sinu, sententiarum vbertate, dictionis basilico ornatu, & arcana locorum indagine rendere & suspendere.

——— hinc tibi copia Horat. car. lib. 1. od. 17.
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.

Nam paratum hoc Paradiso conterminum non Pomona irrigauit, sed suis Flora pinxit lenociniis, quod vltima finxit antiquitas. Habes tamen hîc (fide Attica dictum crede) habes lucos, cœli

——— amœnæ Horat. car. lib. 3. od. 4.
Quos & aquæ subeunt & auræ.

Licet tu Pestana roseta, licet Tyburis delicias, Coricij senis sarculo versatas glebas Ætnæos Proserpinæ hortos, aut alios quosq; ad stuporem diuitiis ac deliciis affluentes ingrediare, vestigio illa tuum subibit animum magni Basilij sententia. Cum obiter in domum viri valde opulenti ingressus fuero, & videro ipsam omnigenis floribus illustratam, noui quod hic nihil pretiosius possidet his, quæ videntur: sed inanimata quidem magno studio ornat, animam vero incultam habet. (D. Basil. conc. ad diuites.) *Quia scilicet oculos illa pascunt, non animos. Si tamen in hoc Mendoçæ Viridarium pedem inferas, viuentem illius adhuc & vigentem odorem doctrinamq; vel etiam post obitum virescentem cum videris,*

deris, illos scientiæ flores, an fructus diuinum quid mentib[us] inhalantes, illam etiam num spirantem sapientiæ fragran-tiam, cordis tui credo sensa illa explicabis in eloquentia: cum eodem Patre Basilio. Illic florem non ad breue tem-pus fulgentem, sed durabilem iucunditatem haben-tem, gratum aspectu, indesinentem delectationem præbentem, insatiabilem fragrantiam reddentem, & coloris præstantia insigniter coruscantem, non ven-torum violentiæ exoluunt, non nouilunia tabefa-ciunt, non glacies congelat, non Solis ardor combu-rit. *Dices cum eodem esse locum*, in quo est exortus lu-cis, in quo deliciæ animæ, & pulchritudo virtuti[s] à multifaria sapientia initium habens.

D. Basil. conc. de Paradiso.

Quod mirum quantum quadret & cadat in hoc Mendoç[æ] Viridarium, vbi mentes deliciari possunt in gaudiis à multi-faria sapientia initium habentes, siquidem hortus iste sa-pientiæ omnigenæ pomarium complectitur. Vnde pro scien-tiarum varietate vt vt libuerit, poma licet cuilibet excerpe-re. Illum, qui in hoc sapientiæ plantarium se penetrauerit, beatum ter & amplius inclamabo. Erit *enim* tanquam li-gnum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. *Nam qu[i] ita se gerunt,* semper virent gloria & honore. Quam-uis enim interdum à carnalibus despiciantur, tamen à sapientibus & ab ipso Deo honorantur, *vt scite Bel-larminus Cardinalis ad id Psalmi. Hoc ergo fortunatum ne-mus sedesq; beata si te habuerit cultorem, efficiet profecto, vt colonum Mendoçam omnium scientiarum coronis exornes laurea Apollinari, olea Mineruali, virenti baccare,* hedera frontium doctarum præmio. *Teq; omnino perducet, vt meæ sententiæ subscribas, dum vero verius censeo dignissi-mum esse opus, in quo tuam operam colloces assiduam: di-gnissimum itidem, quod ab vmbra ad Solem, à priuatis pa-rietibus ad forensem lucem, non quidem ad exigui prædica-tionem temporis, sed ad memoriam præclarissimi Doctoris sempiternam, emittatur. Olysipone anno Domini* 1628.

Psal. 1. 3.

Bellar. in Ps.

Horat. car. lib. 1. od. 1.

FACVL-

FACVLTAS R.P. PROVINCIALIS
Soc. IESV in Prouincia Lugdunensi.

STEPHANVS BINETVS, Prouincialis Soc. IESV, in Prouincia Lugdunensi, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Christianissimis, Henrico III. 10. Maij, 1583. Henrico IV. 20. Decembris, 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij, 1611. concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos, absque Superiorum permissione imprimant; permittit IACOBO CARDON, Lugdunensi Bibliopolæ, vt librum, cui inscriptio, *Viridarium vtriusq; eruditionis, tam sacræ, quam profanæ, Authore P. Francisco Mendoça, Societatis IESV Theologo*, ad sex proximos annos imprimere, ac diuendere libere possit. Datum Lugduni 29. Decembris, 1630.

STEPHANVS BINETVS.

CENSVRA OPERIS.

NOs infra scripti S. Theologiæ Doctores fidem facimus, lectum ac perlectum à nobis librum, qui inscribitur, *Viridarium vtriusque eruditionis tam sacræ, quam profanæ, Authore P. Francisco Mendoça, Societatis IESV Theologo*, in quo nihil fidei Catholicæ, Apostolicæ, & Romanæ contrarium animaduersum. Lugduni die 8. Octobr. 1630.

FR. CL. COCHET.
FR. BERNARDINVS MOLLIASSON
Lector in conuentu S. Bonauenturæ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

LICENTIA R.P. PROVINCIALIS in Prouincia Rhenana inferiore.

CVm Sacræ Cæsareæ Maiestatis decreto omnibus & singulis Typographis ac Bibliopolis, ac aliis quamcunque librariam negotiationem exercentibus serio firmiterq́; inhibeatur, ne quisquam vllos libros à nostris Patribus hactenus editos, vel in posterum edendos intra Sacri Romani Imperij regnorum & dominiorum suæ Cæs. Maiest. hæreditariorum fines simili vel alio characteris genere, aut forma, siue in toto, siue in parte recudere, vel alio recudendos mittere, aut alibi etiam impressos adducere, vendere & distrahere, clam seu palam, citra iudicium ac testimonium supra dictorum Patrum audeat vel præsumat: concedo ego GOSWINVS NICKELL *Societatis* IESV *per inferiorem Rheni prouinciam Præpositus Prouincialis*, PETRO HENNINGIO *Bibliopolæ Coloniensi facultatem excudendi R. P. Francisci Mendoçæ Societatis* IESV *Presbyteri Viridarium de eruditionibus sacris & profanis. In cuius rei fidem hoc ei testimonium propria manu subscriptum dare voluimus. Coloniæ 16. Octobris, Anno* 1631.

GOSWINVS NICKELL.

OR-

ORDO,
&
INDEX
Librorum, Peruigiliorum, Problematum, Orationum, Progymnasmatum, Scholiorum, Saturnaliorum, & Capitum.

LIBER PRIMVS.
FLORES SACRI.
De Natali Domini.

PERVIG. I. VOTVM vouit, dicens, Domine exercituum, &c. 1. *Reg.* 1. 11. pag. 2.
2. Et subitò facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis, &c. *Luc.* 2. 13.
3. Puer accinctus Ephod lineo, &c. 1. *Reg.* 2. 18. 9
4. Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, &c. *ad Tit.* 2. 13. 13
5. Donec veniat desiderium collium æternorum, &c. *Gen.* 49. 26. 17
6. Scribentur hæc in generatione altera, &c. *Psal.* 101. 19. 25
7. Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara. *Psal.* 56. 9. 30
8. Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. *Malach.* 4. 2. 37
9. Posuisti tenebras & facta est nox, &c. *Psal.* 103. 20. 41
10. Cras erit vobis salus, cùm incaluerit Sol, &c. 1. *Reg.* 12. 9. 52

LIBER II.

FLORES SACRI.

De Virgine Deipara.

PROBL. I. VTrùm liceat Virgini Deiparæ corporalia misericordiæ opera exercere? 62
2. Vtrùm nobis vtilius sit IESV nomen sanctissimum implorare, an nomen Mariæ? 67
3. Vtrùm B. Virgo proprium actum pœnitentiæ aliquando exercuerit? 75
4. Vtrùm B. Virgo adoratione latriæ adorari queat? 78
5. Vtrùm B. Virgo suo patrocinio aliquem aliquando ab inferis eripuerit? 81
6. Vtrùm B Virgo omnium prima Virginitatis voto se obstrinxerit? 88
7. Vtrùm B. Virgo præter gratiam Sacramentorum, aliam ex opere operato acceperit? 91
8. Vtrùm B. Virgo vnum, aut plures Angelos custodes habuerit? 94
9. Vtrùm B. Virginis cultorem in æternum damnari, impossibile omninò sit? 99
10. Vtrùm B Virgo sola, ac sæpiùs diuinam essentiam intuitiuè cognouerit in hac vita? 100

LIBER III.

FLORES SACRI.

De sanctißimis Ecclesiæ Doctoribus, & D. Paulo maximo gentium Doctore.

PROBL. I. VTrùm D. Augustinus humiliorem se præbuerit in libris Confessionum, an in libris Retractationum? 104
2. Vtra fuit laudabilior D. Hieronymi occupatio, tota vita docuisse, an tota vita didicisse? 111
3. Vtrùm D. Ambrosius, si solum Augustinum docuisset, & conuertisset, lauream Doctoris Ecclesiæ mereretur? 116

4. Vtrùm

4. Vtrùm D. Gregorius vtilior fuerit Ecclesiæ suo Pontificatu, an suo Doctoratu? 120
5. Vtrùm nomen Angelici Doctoris conueniat D. Thomæ, ratione doctrinæ, an ratione vitæ? 124
6. Vtrùm D. Bonauentura rectiùs, & humiliùs egerit, frequentando Eucharistiam, an ab illa multos dies propter reuerentiam abstinendo? 128
7. Vtrùm D. Paulus sua eloquentia veteres Oratores superarit? 132
8. Vtrùm D. Paulus abundantiùs omnibus Apostolis laborarit? 140
9. Vtrùm D. Paulus sine vllo humilitatis dispendio suas laudes euulgarit? 145
10. Vtrùm D. Paulus in paradisum raptus, diuinam essentiam intuitus fuerit? 149

LIBER IV.

FLORES PHILOSOPHIÆ.

PROBL. I. Vter situs hominis sit præstantior, sessio, an statio? 156
2. Quænam præstantior sit hominis statura? 158
3. An scientia, & ingenium officiat, vel proficiat Principi ad rempubl. administrandam? 163
4. Vtrùm perfectius sit amicos diligere, an inimicos? 169
5. Vtrùm senes, plus, quàm iuuenes mortem reformident? 174
6. Vtrùm nouæ opiniones communiter probabiliores euadant, quàm antiquæ? 175
7. Parentibúsne, an nutricibus filij similiores euadant? 181
8. An voces virtutem habeant naturalem ad vitam prorogandam, vel mortem maturandam? 183
9. An qui se interimunt, ex animositate, vel ignauia id efficiant? 186
10. Vtrùm mors naturalis non solùm sine dolore, sed cum voluptate possit aliquando accidere? 189
11. Vtrùm quæ propter oculos fascinatio contingit, naturaliter fiat? 192
12. An Pygmæi, veri sint homines? 195
13. Vtrùm fuga aliquando à fortitudine imperetur? 197
14. Vtrum homini post vigesimum quintum annum nulla crescendi spes supersit? 202

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

15. Vtra aptior sit ad insaniam inducendam, felicitas an infelicitas? 204
16. Vtrum dormientes propriâ vigilãtium opera moliantur? 210
17. An viribus naturæ possit iuuenta senibus redire? 212
18. Vtrum sint homines suapte natura monstrosi? 215
19. Num hominis interiora plus hyeme, an æstate caleant? 217
20. Quænam ætas ad disciplinas perdiscendas sit aptior? 219
21. Quæ complexio sit aptior ad scientiam? 220
22. An naturæ, vel artis beneficio ita disponi quis possit, vt non lædatur à veneno? 223
23. Vtrum aqua per se solum nutrire valeat? 226
24. Vtrum homo possit vltra nouem dies inediam tolerare? 230
25. Quod maius tormentum, sitis, an fames? 232
26. An genus aliquod animalium in elementari igne viuat? 234
27. An serpentum incantatio naturali verborũ potestate fiat? 237
28. An cor humanum medio in pectore ita locatum sit, vt neque ad dextram declinet, neque ad sinistram? 239
29. Vtrum anima separata, se, & corpora à se diuisa localiter mouere, vel corpus assumere queat? 241
30. Quis color omnium præstantissimus? 244
31. Vtra animi affectio sit vehementior, spes, an desperatio? 250
32. Num intellectus noster possit vllam rem sensatam in hac vita percipere, nulla interueniente sensus operatione? 252
33. Vtrum phantasia cognitionẽ substantiæ possit attingere? 254
34. Num brutæ animantes odore & cantu recreentur? 256
35. An principiũ alendi, quod est in plantis, sit reuera anima? 258
36. Vtrum primus dies artificialis in superiori hemisphærio illuxerit? 260
37. Vtrum hemisphærium sit nobilius, superius, an inferius? 264
38. Vtrum intelligentiæ per se immediate, an medio impulsu cœlum moueant? 268
39. Vtrum Luna creata sit in plenilunio, an in nouilunio? 270
40. Vtrum Luna totam suam lucem à Sole mutuetur? 273
41. Vtrum Luna inter duo luminaria magna à Deo condita recte numeretur? 275
42. Quæ ratio ineundi naturalis diei sit rerum naturæ conformior? 278
43. Sitne astris ad agẽdum potentius organũ, lux, an motus? 280
44. Vtrum zonæ, torridæ, & extreme frigidæ habitabiles olim fuerint? 282
45. Vtrum tota terra motu trepidationis naturaliter moueri queat? 286
46. Vtrum centrum grauitatis, sit vnum cum cẽtro vniuersi? 290
47. Vtrum aër parte aliqua sit nauigabilis? 292

LIB. V.

LIBER V.

FLORES VARII.

PROBL. I. QVid illuſtrius, Patrem appellari, an Dominum? 296.
2. Qui ad bellum aptiores, barbati & comati, an imberbes & obraſi? 298
3. Quod magis Principem deceat, venationis exercitium, an lectionis ſtudium? 302
4. An errent, qui ſolum ebrios in conuiuiis coronari ſolitos aiunt? 306
5. Qui locus honoratior ſit? 307
6. Vtrum vir loco, an locus viro ornamento ſit? 309
7. Inſuetumne, an perantiquum malum perpeſſu facilius ſit? ibid.
8. Auribusne perceptæ, an oculis hauſtæ calamitates animum grauius affligant? 310
9. Qui meliores, & parentibus chariores, maioresne, an minores natu filij? 312
10. An Poëtæ inſani? 314
11. Quodnam Reipubl. vtilius, optimi Regis exemplum, an optimæ Legis monumentum? 316
12. Vtrum prudentius egerint Romani, qui pœnam acerbiſſimam in parricidas, an Græci, qui nullam ſtatuerunt? 317
13. An ſint mediocres Poëtæ? 318
14. An ſcribere ad mortuos, ſit abſurdum? 319
15. Quid glorioſius, honores adipiſci, an promereri? 320
16. An Cicero Poëticæ gloria floruerit? 321
17. Quæ Orbis imperia præcipue floruerint? 323
18. Vter præſtiterit rei militaris gloria, Cæſarne, an Alexander? 328.
19. Hiſtoriæ regnum cui deferes, Cæſarine, Liuione, an Salluſtio? 333
20. De primis Romæ conditoribus, quæ verior opinio? 335
21. An Domitianus procliuior fuerit ad eruditionem, quam Nero? 336
22. Vter crudelior, Nero, an Domitianus? ibid.
23. Vtrum vſus pulueris tormentarij priſcis ſæculis incognitus, necne? 338
24. Quæ præmia militaria illuſtriora, quæ donabantur ob læſum hoſtem, an ob ciuem ſeruatum? ibid.

25. Ex coronis militaribus, quæ nobilior? 340
26. Qui illustriùs triumpharunt, triumphalibus quadrigis impositi, an ciuium brachiis delati? 341
27. Rustici ad bellum, quàm vrbani aptiores nécne? 343
28. Quis melius censebat, Cato delendam Carthaginem, an Scipio Nasica seruandam? 344
29. Quibúsnam deferes palmam magnitudinis, turritis olim Romanorum, & aliorum nauibus, an Indicis modò Lusitanorum? 345
30. Quibusnam nauigandi artem tribuis, Ægyptijs, Cretensibúsve, an Argonautis? 346
31. Quæ magis arrident, nauium puppes imaginibus tutelarium depictæ, an rosis recentibus coronatæ? 347
32. Poëmate Homeri vllúmne extet in Græcia vetustius? 348
33. Vtrùm, quemadmodum Homerus poëtarum nemini cedit nobilitate, itáne antiquitate? ibid.
34. Xenophon, Thucydides, & Herodotus de primatu orationis certant, sed quis victor? 349
35. An sint Berosi illi libri, qui sub Berosi nomine circumferuntur? ibid.
36. Vtrùm vindicta nobiles magis dedeceat, an ignobiles? 351
37. Quibus maior honor ab antiquis præstaretur, parentibúsne, an magistratibus? 359
38. Qui peritiores nauigandi arte, Lusitani, an Romani? 360
39. Quæ plus valeant apud milites, præmia, an supplicia? ib.
40. Præstétne seruare ciuem, quàm lædere hostem? 362
41. Qui vtiliores reipub. boni Scriptores, an boni Imperatores? 364
42. Vtrùm victoria parta insidiis parùm gloriosa sit? ibid.
43. An Orator bonus esse possit, qui vir bonus non sit? 366
44. Conuiuia silentio celebranda, nec ne? 367
45. Conuiuium aptius nomen, an Symposium? 368
46. Quos difficiliùs inuenies, iuuenes eloquentes, an senes silentes? 369
47. An deceat Oratorem metus in principiis orandi? ib.
48. Quæ historia applausibilior, noua, an antiqua? vera, an falsa? 371
49. Sitne illud verum, *Græcia mendax*? 372
50. Historicisne solemne implorare Numen, sicuti Poëtis, & Oratoribus? 373
51. An ad eloquentiam requiratur historia? 375
52. Sitne etiam Ducis officium, lectitare historias? ibid.
53. Vtrùm victores olim à victis nationibus, an victæ nationes à victoribus nomen mutuarentur? 376

54. An

54. An antiquitatis cognitio possit perfectè comprehendi? 378
55. Vtrùm historia sit vtilior reipubl. quàm Poëtica, aut Oratoria? 379
56. An omnis Rhetor, Orator, & contrà? 380
57. An Rhetorem præstet elocutio? ibid.
58. An in Oratore hypocrisis excellat? 381
59. Vter præstantior poëta, Catullus, an Martialis? 382
60. An rectè Græca verba à Martiale Epigrammatis Latinis inserantur? 384
61. Nullum poëma iucundius epigrammate, nullum item difficilius. 385
62. Vnde Virgilius suam Æneiada auspicatus fuerit? 386
63. Cur Virgilius Æneæ nomen in ipso operis limine suppresserit? 387
64. Verúmne sit quod Virgilius de Didone tota Æneide commemorat? 388
65. Vtrùm *polluctum*, & *pollinctum* inter se distinguantur? 389
66. Vtrùm diuorum statuæ ex ligno architectari solitæ fuerint? ibid.
67. An in Tragœdiis proloquendum sit? 390
68. Qua re differant Tragœdia, & Comœdia? ibid.
69. Quisnam liber sit notatus cedro? 391
70. An forma præstantissima, digna imperio? 392
71. Quæ difficiliùs vincatur, secunda, an aduersa fortuna? 395
72. Vtra præualeat in Poëtis natura, an ars? 396
73. An Epigramma quouis metri genere constare possit? ibid.
74. An sit Ciceronis libellus ille de consolatione, qui ei adscribitur? 398
75. Qui aptior ad imperium, pulcher, an fœdus. ibid.
76. Quid nobilius, annulus in digitis, an lunula in calceis Romanorum? 400
77. Qui ad bellum aptiores, rapidi cum Marcello, an cunctabundi cum Fabio? 401
78. Quod certius laudis testimonium, ab amico prolatum, an ab inimico? 402
79. Vtrum reipubl. vtilius, Pacis, an Martis tempus? 404
80. Quæ facies magis deceat Oratorem, tristis, an hilaris? 405
81. Vtra speciosior, luna in cœlo, an rosa in viridario? 406

* * *

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

LIBER VI.
FLORES ELOQVENTIÆ.

ORAT. I. De Augustissimi Philippi IV. Hispaniarum Regis ortu felicissimo. 410
2. De Elisabetha Lusitaniæ Regina sanctissima. 429
3. De eadem Elisabetha Lusitaniæ Regina. 447
4. Pro auspicando philosophici pulueris curriculo. 462
5. Pro Dialecticæ vtilitate sequenda. 473
6. In Baccalaureorum examinibus. 479
Pro auspicandis eisdem examinibus. 486
7. Pro auspicandis Philosophiæ disputationibus. 493
8. & 9. De sapientiæ laudibus. 496. & 509
10. De augustissimo Eucharistiæ sacramento. 524
11. & 12. De D. Antonio Lusitano. 530. & 537
13. De D. Francisco Xauerio. 542
14. De Societatis amplitudine. 548
15. De Ioanne Baptista. 553
16. Pro auspicandis Philosophiæ mensis. 558
17. In laudem historiæ. 562
18. In laudem poëticæ. 564
19. In laudem Rhetoricæ. 566
20. Donatur suprema Philosophiæ laurea Illustris. D. D. Ioan. Syluius Comitum Portalegrensium, & Marchionis de Gouea frater germanus; modò in Regio sacello Curio maximus, & in summo fidei Senatu Quæsitor dignissimus. 568
21. In gradu philosophici Magisterij Illustris. D. D. Ioannis Mendoçij Ecij, Henriquij, Moronij, in Collegio D. Petri collegæ. 573
22. Euehitur ad summum philosophicæ dignitatis fastigium Illustris. D. D. Iacobus Lupus, nunc Ordinis S. Iacobi Dominus Prior meritissimus, & in sacro fidei senatu Quæsitor dignissimus. 577
23. Illustris. D. D. Ioanni Brigantino Episcopo Visensi primum Philosophiæ curriculum inuisenti. 581
24. In cuiusdam doctoratu. 584
25. Pro suis Philosophiæ candidatis in Philosophiæ mensis. 587
26. In lapide Baccalaureorum. 589
27. Philosophiæ mensas Auditor indicit. 590
28. Ad suos philosophiæ candidatos post conuiuales theses. 592
29. Pro formatura sua. 594
30. Pro Licentiatus sui gradu. 595
31. Pro Vesperiis suis. ibid.

32. Pro

32. Pro gradu Doctoratus sui petendo. 596
33. Gratiarum actio pro Doctoratu suo. 598

LIBER VII.

FLORES RHETORICÆ.

PROGYMN. I. De Rhetoricæ, ac Ciceronis laude. 601
2. De natura Rhetoricæ. 604
3. De genere dicendi. 607
4 Ornatum dicendi genus quotuplex? 612
5. Oratorium dicendi genus quale sit, & quotuplex? 617
6. De materia Rhetoricæ. 623

BREVE RHETORICES Compendium.

CAP. I. De natura Rhetoricæ. 626
2. De diuisione Rhetoricæ. ibid.
3. De Inuentione. 627
4. De argumentis insitis, & remotis. ibid.
5. De his, quæ inuenienda sunt ad genus dicendi demonstratiuum. 629
6. Quid oporteat inuenire ad genus dicendi deliberatiuum? 632.
7. Quid in genere dicendi iudiciali requiratur. 633
8. De dispositione. 634
9. De exordio. 635
10. De narratione. 636
11. De confirmatione. 637
12. De peroratione. 639
13. De Eloquutione. 640
14. De tropis verborum. 641
15. De tropis sententiarum. 643
16. De figuris verborum. 645
17. De figuris sententiarum. 647
18. De ordine, iunctura, numeroque orationis. 651
19. De periodis, membris, articulis. 652
20. De memoria. 653
21. De pronunciatione. 654

Rhetorices Commentationes didascalicæ.

COMMENTATIO I.

De natura Rhetoricæ.

SCHOL. I. QVotuplex sit artifex dicendi. 657
2. An Orator vir bonus esse debeat. 662
3. De fine Rhetoricæ. 667
4. Oratoris laudem consistere suo in fine consequendo. 669

LIBER VIII.

FLORES HVMANIORVM LITERARVM.

Saturnaliorum Decas I.

CAP. I. QVæ fuerint apud veteres legiones decimatæ? 672
2. Quid sibi velit apud Ciceronem *sortis* coniunctio, ac necessitudo? 674
3. Quis fuerit olim in talorum ludo *iactus Venereus.* 676
4. Qui dicantur Gentiles, terræ filij, & gallinæ filius albæ? 678
5. De numero conuiuarum apud veteres, & quæ fuerint vmbræ in conuiuijs? 679
6. Quis dicatur apud Iuuenalem succurrere posse lunæ laboranti? 680
7. Quæ animi indicia ex oris gestibus colligantur? 682
8. Quæ dicantur apud Græcos leges Pelargicæ? 684
9. Quid Triumphus, quid Ouatio; & quo pacto distinguantur? 685
10. Quis dicatur dignus robore apud Apuleium: dignus culeo apud Iuuenalem: dignus pistrino apud Terentium? 686

Saturnaliorum Decas II.

CAP. I. QVid fluctus decumanus? quid intellectus dithyrambicus? 688
2. Quis dicatur Euripus homo? quis versatilior cothurno? 689

Quid

3. Quid apud Horatium, *nauigare Anticyras*? 690.
4. Quare testes magnæ fidei, *locupletes* appellentur? 691
5. Quis locus fuerit apud Veteres præstantissimus? 692
6. Quibus iurandi formis superi, quibus homines olim vterentur, & fœminæ? 694
7. Quæ literę salutares, quę lethales quondam dicerentur? 695
8. Græca fides, Punica fides, Attica fides. 696
9. Quæ apud Terentium, *Asymbolum venire in conuiuium*? Quid apud Plautum, *diem comburere*? Qui apud Macrobium dicantur *dies atri*? 697
10. An recte dicat Plinius in Panegyr. *Principi nemo leges scripsit.* 698

Saturnaliorum Decas III.

Cap. I. QVinam fuerint pontes vbi suffragia imponebantur? 699
2. Quid sit apud Horatium, Ode Monocolos, Dicolos, Tricolos, Distrophos, & Tetrastropos? ibid.
3. Quid apud varios, præsertim Ouidium, liber Iambus? 701
4. Latus clauus quid sit? ibid.
5. Quid sibi velint apud Iuuenalem, cum de Nestore loquatur, hæc duo carmina,
Felix nimirum, qui tot per secula mortem
Distulit, atque suos iam dextrâ computat annos. 702
6. Aliquot formæ loquendi Plautinæ, quibus significatur aliquis acriter puniendus. 704
7. Poppysma, vel poppysmus quid? Item, *Religio in me incessit*, apud Terentium; vale venientibus ne, an recedentibus dumtaxat, dicatur? ibid.
8. Liber Opistographus qualis sit? 705
9. De natali hominum die. 706
10. Quid sibi velint hæ loquendi formæ, *conturbare; vertere solum; foro cedere.* 707

Saturnaliorum Decas IV.

Cap. I. QVo pacto interpretandus sit Persius satyra prima, cum de Iano loquatur?
O Iane, à tergo, quem nulla ciconia pinsit. 708
2. Qua re distinguantur Congiarium, Donatiuum, Anathema? ibid.

3. Quid

3. Quid sit apud Plautum, *Cor facit histrioniam?* 709
4. De ritu vngendi capillos in epulis. ibid.
5. *Dies Curiæ* apud Ciceronem; *Cœna pollucibilis* apud Macrobium; *Cœna recta* apud Suetonium. 711
6. Ad clepsydram orare quid sit? 712
7. Quid sit apud Ouidium, ire interiorem. 713
8. Quæ figura mensarum erat apud Veteres. 714
9. Quid sit apud Ciceronem, Strumam dibapho tegere? 715
10. Quid sit odium nouercale. 716

Saturnaliorum decas V.

Cap. I. Osculandæ manus consuetudo vnde defluxerit? 717
2. *Pancratice valere* quid significet apud Plautum? 718
3. Bellerophontis literæ quæ? 719
4. Quid in sacrificijs fuerit *salsa mola*? ibid.
5. De salutandi ritu apud Veteres. 720
6. Cur laribus canes appingerentur? 723
7. Quid apud Virgil. Liber & alma Ceres? ibid.
8. Inferorum, terrestrium, ac cœlestium Numinum sacrificia, quibus rebus differant? 724
9. Solemne fuisse Græcis & Latinis victimarum cornua inaurare. 725
10. Quæ sit tibia dextra, quæ sinistra? 726
11. Quæ sint apud Ciceronem imagines fumosæ? 727
12. Imagines inanes apud Ouidium. 728
13. *Stare æneum* apud Horatium, *effari templa, sistere fana. inaugurari.* 729

Saturnaliorum decas VI.

Cap. I. Quid sit discinctus, & altecinctus? 730
2. Silius Italicus exponitur. 732
3. Saliares dapes, & veterum cœnæ prælibantur & instaurantur. 733
4. Laureata Romanorum munera explicantur. 735
5. Locus ex Suetonio in Nerone. 737
6. Fax obscuro Martialis loco 738
7. Ciceronis locus explicatus. 739
8. Alexander ab Alex. & Macrobius emendati. 740

9. Plauti locus in Menæchmis explicatur. 742
10. Quæ ſint apud Liuium, alioſque paſſim authores, velamenta ſupplicum? 743

Saturnaliorum decas VII.

CAP. I. HOratius in Oda illuſtratus, & beneficentia laudata. 714
2. Explicatur locus Virgilij, & exornatur. 747
3. Quid ſit apud Poëtas, ac Virgilium in primis, *Dextra coniungere dextram*?
4. Reges ſacerdotis munere fungebantur. 749
5. Rex Aricinus quis? 750
6. Luperci vnde dicti? 751
7. Dextrum, & ſiniſtrum fulmen. 752
8. Calceus malleolus quorum fuerit inſigne? ibid.
9. Patritij maiorum, & minorum gentium, & quid curia, & curiata comitia? 753
10. Quæ fuerint centuria, & centuriata comitia, & quæ Tribus, & comitia tributa? 754
755

Saturnaliorum Decas VIII.

CAP. I. DE funerum ritu, præſertim apud Virgilium. 757
2. Tubæ, ac tibiæ, quibus funeribus adhiberi ſolitæ?
3. Epitaphium, Nænia, Epicedium. 762
4. Amoris vis, & potentia, ex Virgil. 1. Æneid. *Nate, mea vires meas magna potentia ſolus.* 764
5. Virgilius in 1. Æneid. explicatus. 765
6. Horatius illuſtratus in poëtarum gratiam lib. 4. od. 2. 766
7. Læuum Virgilij omen, & aliorum captatur. 767
8. Voti reus, & voti damnatus quis. 768
9. Terentius explicatus. 769
10. Quid *Porcus Troianus*, quid *proteruiam facere*, qui *pileati fratres* apud Catullum? 770
ibid.

Saturnaliorum Decas IX.

Scipionis ſomnium diuinatur.
Hac decade totus liber *6.* Ciceronis de repub. qui *ſomnium Scipionis* inſcribitur, explicatur capitibus x. 771

Saturna-

Saturnaliorum Decas X.

Cap.I. Virgilianus Dædalus, & eius opera illuſtrantur, commendanturque. 790
2. M. Tullius Cic. de ſenectute explanatur. 798
3. Fiſtula Ouidiana de Fabiorum morte inflatur, 2. Faſtor. 801
4. Regis Deiotari erga Romanos fides commendatur ex oratione Tulliana pro ipſo Rege. 805
5. Sopor Virgilianus in 6. excitatur, & illuſtratur. 809
6. Maronis columbæ in 6. defenduntur præpete curſu. 811
7. Maleſuada fames, & turpis egeſtas apud Virgil. in 6. 812
8. Æneæ lacrymæ apud Virgilium defenduntur. 813
9. Tullius pro lege Manilia magnopere illuſtratur. 816
10. Virgilius in 1. Æneid. liberatur à multorum calumnijs, & egregiè commendatur. 817

LIBER IX.

FLORES POETICI.

De ſacratiſſima Aſſertoris Chriſti Paſſione, Dialogus. 820
De Cunæ Bethleemici Infantis. 860
De Auguſtiſſimæ Euchariſtiæ miracula. 863
Virginis magnæ Matris purificatio. 868
Ignatius Societatis Iesv auctor, ac parens ſanctiſſimus, vt quendam è ſcelerum lacu extrahat, in lacum ſe abdit. 875
Franciſci Xauerij Herois ſanctiſſimi oracula, & miracula. 877
Antonij Luſitani Herois ſanctiſſimi illuſtria facta. 881
Vrſulæ, & ſociarum laurea triumphalis. 885
Victricis Catharinæ Mauſoleum. 888
Erenæ Virginis Luſitanæ martyrium triumphale. 891
Hiſtoriæ laudes. 896
Naſcentis B. Virginis felix auſpicium. 899
Vrſulæ & ſociarum martyrium. 900
Tiburtini nemoris conſideratio. 901
Dulce bellum in expertis. 903
Mauſolea poſthumæ ac perennis gloriæ R.P. Mendoçæ erecta.

VIRIDARIVM VTRIVSQVE ERVDITIONIS, TAM SACRÆ, QVAM PROFANÆ,

A R. P.
FRANCISCO DE MENDOÇA
satum, & excultum.

LIBER PRIMVS.

DE FLORIBVS SACRIS.

Sanctissima NATALIS DOMINI *peruigilia.*

PROLVSIO.

IN *amœnissimi huius Viridarij limine, statim se offert ille* flos campi, & lilium conuallium? Cant. 2. *Quid suauius? Quid pulchrius. Etsi flores reliqui ad huiusce viridarij ornatum defuissent, satis hoc vno quidem ornaretur. Habes scilicet ea Bethleemici infantis, seu suauissimi floris peruigilia,*

quæ apud Eborenses diuinorum oraculorum noster Interpres luculentis orationibus celebrauit. Credo non minorem modo tibi fore in legendo voluptatem, quam alij quondam in audiendo conceperunt. Inuenimus enim flores adhuc recentissimos, quin marcescerent per tot annos; imo colores retinent primos, & odores spirant suos, adhuc

Virg.11.Æneid. —— mater alit tellus, viresq; ministrat.

Quid miraris? ingredere viridarium: rosas sine spina, sine aculeo fas legere, & nectere in fasciculos.

Pervigilium I.

Votum vouit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisq; seruæ tuæ sexum virilem; dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius, &c. 1.*Reg.*1.11.

1. ANNÆ votum me compotem voti facit, vt vestrûm omnium votis saltem aliqua ex parte possim respondere. Enimuero ea est, ac semper fuit Eborensis Academiæ erga Bethleemicum infantem pietas, ac religio, vt præter natalem eius diem nihil aliud in votis habere videatur. Nulla profectò dies hac vobis gratior, nulla sanctior celebratur;

Virg.8 Æn. †quæ †nobis †quæ

—— hac† maxima semper
Dicetur vobis†, & erit hac† maxima semper.

Annæ igitur votum pro filio impetrando nuncupatum, vestrûm omnium vota, atque suspiria pro Christo nato videndo mihi videtur adumbrâsse. Tantò Anna desiderio tenebatur impetrandi filium à Deo, vt pro illo obtinendo votum Deo vouerit. Vnde non immerito potest appellare Samuelem filium votorum suorum, quo pacto mater Salomonis filium appellauit;

sic

ſic enim habetur Prouerb.31.1. *Verba Lamuelis Regis: Viſio, qua erudiuit eum mater ſua. Quid dilecte mi? Quid dilecte vteri mei? Quid dilecte votorum meorum?* &c. Maiori ſane iure appellare poteſt ſanctiſſima Virgo, Chriſtum infantem, filium votorum ſuorum. Itaque tres ſe nobis offerunt filij votorum. Samuel, id eſt, poſtulatus à Deo: Lamuel, id eſt, Deus in eo; & Emmanuel, id eſt, Deus nobiſcum. Sed præ omnibus noſter Emmanuel filius votorum. Quare illa verba matris Salomonis, ſeu Lamuelis ſuum filium alloquentis, ad ſanctiſſimam matrem Domini transferamus. *Quid dilecte mi?* &c. Poſtquam mater Lamuelis vidit filium ad regiam maieſtatem euectum, ſublimi in ſolio collocatum, regio diademate inſtructum, famulantium & gratulantium agmine circumdatum, exultabunda, & minime ſui compos, præ gaudio erumpit in voces non quidem integras & plenas, ſed inciſas & dimidiatas: *Quid dilecte mi?* &c. Talis beatiſſima Virgo cum infantem illum Deum intueretur, non quidem auro, purpura, gemmiſq; indutum; ſed nudum, pauperem, & diuitiis omnibus ſpoliatum: non magnifico in throno inſidentem; ſed viliſſimo in ſtabulo vagientem: non inter Procerum, Dynaſtarumq; examina imperantem; ſed inter abiectiſſima pecora lachrymantem: Hæc, & ſimilia eum videret, ex intimo pectoris receſſu in illas voces erupit: *Quid dilecte mi?* &c. Non perficiebat orationem, ſed ſuſpenſam relinquebat; quia, auctore D. Bernardo ſerm. 66. in Cant. affectus locutus eſt, non intellectus: habent ſuas voces affectus, per quas ſe, etiam cum nolunt, produnt. Neſcio quo pacto, quò plus latent, plus placent. Hæc ille. Sed ſuppleamus nos illas orationes, & redintegremus illas voces: *Quid dilecte mi?* &c. Verum enimuero, ſi illas Virginis voces, amoris quidem voces, percipere deſideramus, cùm illa Puerum amemus; amoris enim locutionem, ſolus qui amat, intelligit. Bene Bernardus: Quiſquis horum cupit adipiſci notitiam, amet. Alioqui fruſtra ad audiendum amoris carmen, qui non amat, accedit. Non poteſt capere ignitum eloquium, frigidum pectus. Quomodo enim Græce loquentem non intelligit, qui Græcum non nouit; nec Latine loquentem, qui Latinus non eſt: ſic lingua amoris ei, qui non amat, barbara erit; ſicut æs ſonans, aut cymbalum tinniens, &c. Si ergo hunc Virginis ſermonem totum amore flagrantem intelligere velimus, eundem Virginis, erga Puerum, induamus affectum.

[Margin: Prouerb. 31. — *Christus filius votorũ.* — Bernard. — *Amor cum cæcus sit, intelligit.*]

2. Sed quoniam Annæ votum, ſecundum Ambroſium, pro Chriſto aliquando tandem naſcituro fuit emiſſum, ad illud oratio noſtra reuertatur. *Tacita clamabat*, inquit D. Ambroſius

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Ambros. serm.17. in Psalm.118. *& interiori voce pia mentis excitabat Ie-sum,&c.* Non tam Samuelem filium, quam Christum Domi-num desiderabat. In Christum cogitationes suas intendebat; & quasi dormientem illum considerans, votis, precibus excitan-dum fore iudicabat. Hoc autem Annæ votum, superioribus an-te illam sæculis, à primis parentibus fuit nuncupatum: *Fecit Deus tunicas pelliceas, & induit eos, & ait: Ecce Adam quasi v-nus ex nobis*, Genes.3.22. Iam tunc Deus se oppignerauerat re-demptioni, pro qua suspirabant primi parentes. Vnde Hebraica locutio, pro illis verbis, *& induit eos*, habet: *Iesum cor meum.* Quasi vero tanto arderent Christum videndi desiderio, vt ab il-lo corda nullo vnquam tempore remouerent. Hæc parentum vota atque suspiria consecuti sunt nepotes, & Patriarchæ, & Pro-phetæ, & Reges Hebræorum. Singula singulis breui percurre-mus. Beneuolas ac attentas date aures.

Christus omnium votis expetitus.

Abraham vir sanctissimus nihil prius habebat in votis, quam Christi aduentum (alios prætermitto.) Ioan.8.56. *Desiderauit videre diem Christi*, vidit tandem aliquando, & risit. *Cecidit in faciem suam, & risit*, Genes.17.17. Hunc diem fuisse diem nata-lem Domini, interpretatur S. Augustinus tractat.43. in Ioann. quem Doctores communiter sequuntur. Ad hunc diem omnes suas spes referebat, in hoc omnes diuitias collocabat, hunc dun-taxat postulabat. Genes.24. misit seruum suum Eliezer Meso-potamiam vsque, vt filij Isaac nuptias ageret, & credidit ei ma-gnam partem suorum bonorum. *Ex omnibus bonis eius portans secum*, &c. Num.10. seu, vt vertit Chaldæus, *omnia optima eius*. Sed perpendite has opes dotales, has diuitias Consulite Rabbi-nos non indoctos, qui illas fuisse quandam tesseram hospitalem arbitrantur, in qua spes de Messia futuro legebatur: *Spem de fu-turo Messia.* Quasi seruo commendaret: si apud Mesopota-miam fueris rogatus, de prædiis, de vectigalibus, de pastioni-bus, de possessionibus, de illis denique fortunis, quas in filij do-tem habeam destinatas; responde, me pro omnibus diuitiis v-nam habere spem: *Spem de futuro Messia:* hac enim vna spe meus alitur animus, hac vna viuit. Hanc vnam hæreditatem filio Isaac reliquit; qui patrem secutus, Messiam continenter ardebat, & eius aduentum præ desideriis odorabatur in filio. *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni*, Genes.27.27. Nam, au-ctore D. Ambrosio lib.2. de Iacob, cap.1. non Iacobi filij ve-stem, sed Christi humanitatem odoratur. *Hic est ager*, inquit D. Ambrosius, *de quo Ecclesia in Canticis: Adiuraui vos filiæ Hierusalem in virtutibus, & fortitudinibus agri*, Cant.2. *Hic est ager, de quo & Dominus ait: Et species agri mecum est*, Ps.49.&c. Præ omnibus odorem sentit D. Bernardus in Cant. sermone 47.

Ioan. 8. Genes.17. August.

Spes Messiæ, diuitiæ & opes maximæ.

Genes.27. D. Ambros. *Christus pratum, & viridarium.*

Ne-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Nec dum speciem suam ille flos agri induerat, & iam dabat odorem suum, quando eum, vt hoc præ gaudio exclamaret, præsensit spiritu, corpore marcens, sanctus, & senex Patriarcha; caligans visu, sed odoratu sagax, &c. Itaque Christus Dominus ager est à Deo Patre benedictus, in quo vernant gratiarum flores, efflantur odores, maturescunt fructus. Hos flores vernantis prati odoratus est etiam filius Iacobus, imo fructus collegisse, spe saltem, videtur. Bernard.

Omitto Iacobi desideria, quæ toto vitæ spatio de Christo venturo habuit; accedo ad vltima. *Salutare*, inquit moriens, *tuum expectabo Domine*, Gen.49.18. Paraphrastes Chaldæus: *Non expecto*, inquit, *Saluatorem Gedeon, nec salutare Samson, quæ est salus transitoria; sed expecto redemptionem Christi filij Dauid*, &c. QuapropterD.Greg.Magn.hom.8.legit: *Expectabo Iesum tuum*, &c. *In quo verbo*, inquit, *B.Iacobi mens ostenditur, quomodo Iesu desiderio ardebat, quem se moriens expectare perhibebat*, &c. Eius autem nepotes, duo illi gemelli infantes, Phares & Zaram, tanto Christum videndi studio flagrabant, vt vel in ipso vtero contendere videantur, vter primogenitus, & Christi parens futurus sit, Genes.35. Hunc primatum anhelabant; de Christo prius cernendo fuit certamen; Christus erat illorum athletarum adorea. Iam vero Prophetæ, quæ suspiria ab intimo pectoris non eruperunt? Quas voces & lachrymas non profuderunt? Testor præ omnibus Isaiam 64.1. *Vtinam disrumperes cœlos, & descenderes!* In persona, inquit ibi Rabanus, omnium Prophetarum aduentum Christi desiderantium loquitur, &c. Et Hugo Cardinalis, *Notatur*, inquit, *ex parte petentium, ardor desiderij; ardebant enim sancti Patres in amore venturi*, &c. Ardebat quidem Elias, & gemebat: *Derelictus sum ego solus*, 3.Regum 19.10. Quid modo sic clamat, inquit Rupertus, nisi quod Messiam aduenire optabat? &c. *Ostende mihi faciem tuam, vt sciam te*, Exod.33.13. *Id est*, inquit Tertullianus contra Marcion. lib.4.c.22. *Manifesta mihi, vt cognoscenter videam te; eum conspectum desiderans, in quo hominem esset acturus*, &c. Hac de causa Daniel, *vir desideriorum* dicitur, Dan.11.19. D.Augustinus homil.65.de tempore: *Daniel, ait, ideo desideriorum vir appellatus est; quia panem desiderij non comedit; quia magis Christum, quam epulas desiderabat*, &c. Nec Daniel cessauit, donec diuinum Verbum humana forma indutum viderit. *Tetigit me quasi visio hominis, & confortauit me*, Dan.10.18. Donec dicit Scriptura, inquit Cyrillus Hierosolymitanus catech.12. *Tetigit me tanquam manus hominis*, non potuit recreari Daniel, &c. Nec diuinum Verbum aspernatum est hominum sermones. *Nam, auctore Tertulliano contra Prax.cap.16. ipse ad humana semper*

3\. Gen.49. Gregor. M. *Christus omnibus desiderabilis.* Isai.64. Hugo Card. 3.Reg.19. Rupert. Exod.33. Tertull. Dan.11. D.August. Dan.10. Cyril.Hier. Tertul.

colloquia descendit ab Adam vsque ad Patriarchas & Prophetas. Rursus Esaias 3.27. *Ecce nomen Domini venit de longinquo,* Vbi Septuaginta vertunt: *venit post tempus multum,* Audi D. Hieronymum pulchre notantem hæc desideria: *Post multum tempus venire dicitur, loquente humana impatientia,* &c. Ac si Propheta Messiæ votis adeo torqueretur, vt illum quasi videret à longissima terra venientem, & nunquam accedentem ad se. Hæc desideria in iuges lachrymas, & preces continuas Esaiam impellebant. *Propter Sion & Hierusalem non silebo, donec egrediatur, vt splendor, iustus eius,* &c. quasi diceret, interprete D. Hieronymo: *Nec mea vnquam reticebit oratio, sed precibus preces adiungam, donec veniat promissus,* &c.

Isai. 3. LXX. Interpret. D. Hieron. Isai. 62. 1. D. Hieron.

4\. Iam vero Reges quænam suspiria pro Christo venturo non trahebant? Præ omnibus Dauid: *Sitiuit in te anima mea,* Ps. 62. 1. *Quia*, inquit Lyranus, *Dauid summe desiderabat Christum de suo semine nasciturum,* &c. *Quam multipliciter tibi caro mea quia,* addit Lyranus, *multi de Dauid descendentes, vt Ezechias, Iosias, Esaias, & Daniel, hæc desiderauerunt,* &c. Vnde Dauid Psalmos omnes Messiæ desideriis consecrauit, vltimumq; plenum suspiriis, Salomoni filio, hæreditatis loco, reliquit; hic est Psalmus 71. Salomoni ipsi dicatus; seu, vt vult Genebrardus Christo à Salomone oriundo, ideoq; extremum canit: *Et replebitur maiestate eius omnis terra: fiat, fiat,* &c. vbi Genebrardus *Hic est,* inquit, *Psalmus à Dauide postremo omnium conscriptus & quasi testamento Salomoni filio relictus, vt fidem, & expectationem Messiæ ei commendaret,* &c. *Defecerunt laudes Dauid, filii Iesse.* Alij verò legunt: *Consummatæ sunt laudes Dauid. Id est,* inquit Genebrardus, *quando ista fuerint repleta, tunc perficientur vota, & optata Dauid; hæc vt euenirent, summa fuit votorum ipsius; fuit hic finis, quem Dauid in omnibus suis Psalmis concupierat,* &c. Imo ex hac videndi Christum spe viuebat bonus Rex. *Substantia mea apud te est.* Hac igitur expectatione alitus & recreatus, Bethleemicam aquam noluit haurire. Enimuero de illo diuino fonte aliquando ibi nasciture recordatus, sitim præsentem sedauit. *Repressa,* inquit D. Ambrosius Apolog. Dauid. c. *victor cupiditate, profudit aquam Domino, vt ostenderet, quod sitim suam Verbi consolatione restingueret,* &c. Expressius Glossa. *Aquam non sitiebat, sed nasciturum Christum in Bethleem præuidebat, cuius lauacrum, & sanguinem sitiebat,* &c. Hanc sitim lachrymis suis leuabat, & temperabat. *Lauabo per singulas noctes lectum meum,* seu, vt potest legi ex Hebreo, *virgam meam,* Ps. 6. His lacrymis rigata virga Iesse, Virgo Deipara, florem parturit. *Ideo,* inquit D. Ambros. *tantam gratiam meruit, vt ex eius familia Virgo eligeretur, quæ nobis partu proprio Christum ederet,* &c.

Messiam Patres suspiriis, precibus, lachrymis vocabant. Psalm. 62. Lyran. *Dauid omnes Psalmos Messiæ desideriis consecrauit.* Psal. 71. 19. Genebrard. *Summa votorum, Messias.* Psal. 38. 8. D. Ambros. Glossa. Psal. 6. D. Ambros. *Lachrymæ Dauidis Christum meruerunt.*

Ah quam doluit, quam timuit, vt peccato illo suo Christi aduentus impediretur! vt tenet D. Ambrosius epist. 3. ad Roman. D. Ambros. *Ignobilem, atque inutilem duceret sanguinem suum, nisi Christi sanguini iungeretur. Quæ vtilitas*, inquit Dauid, *in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Psal. 29. 10. Psal. 29. Quæ verba intelligit Caietanus de pœna, quam Dominus illi per Nathan Prophetam minatus fuerat: *Non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum*, 2. Regum 12. 10. 2. Reg. 12. *In qua pœna*, authore Caietano, Caietan. *clauditur priuatio generationis Messiæ ex domo Dauid, & intendit proponere Deo; quod si pœna huiusmodi haberet locum, ad nihil esset vtilis progenies sua*, &c. Vbi notare debemus, quam nobilis sit Christi nascentis humilitas, cum regiam prosapiam sic nobilitet, quod, si abesset, omnis illa Regum progenies ignobilis redderetur. *Christi humilitas, Regum prosapiam nobilitauit.* Nihil æque doluit Ezechias Rex, instante fato, quam sibi rescindi hanc spem. *Ezechias fleuit fletu magno*; & rationem subdit: *Non videbo*, inquit, *Dominum meum in terra viuentium*, Isai. 38. 11. Isai. 38. Hebraica dictio: *Non videbo Deum de Deo.* Vel, vt Septuaginta exponunt: *Non videbo salutare Dei.* Vel, iuxta Eusebium Cæsariensem lib. 2. demonstr. Euangel. cap. 35. Euseb. Cæs. *Non videbo Iesum Dei.* Non lachrymatur, quod non visurus sit Deum in sede maiestatis suæ in cœlo; sed quod non visurus sit in forma humilitatis nostræ in præsepio. *Putabat enim*, auctore Caietano, *ex regali illa linea nasciturum promissum Abrahæ, & Dauidi; & valde tristabatur, quod ipse excluderetur ab hac genealogia, qui verè erat filius Dauid, non solum genere, sed imitatione*, &c. Omissis aliorum Regum suspiriis,

5. Accedamus ad B. Virginis suspiria, & longam de Christo venturo expectationem, cuius typus fuit Anna Samuelis mater. *Virginis erga suum filium desideria.* Sua desideria satis expressit Deipara, quando ad Angelum dixit: *Fiat mihi secundum verbum tuum.* Nam, secundum D. Bernardum, *fiat*, desiderij est signum. Hinc est, quod B. Virgo cum Gedeonis vellere conferatur; quia ita concepit Dominum, vt Luc. 1. 38. cum totum hauriret corpore: nam quo ardentius hunc rorem D. Bernard. sitiebat, eo auidius hausit. Ad sitim, haustumq́, huius roris allusit Chrysologus: *Tota diuinitatis vmbra bibulo se nostræ carnis celauit in vellere*, &c. Chrysolog. Postquam vero Deipara hunc hausit rorem, sitim non expleuit. Nam, teste Imperfecto in Matth. *additamentum cognitionis, auxit desiderium cognitionis.* Vnde Imperfect. continenter per hosce dies suspirabat: *Ostende mihi faciem tuam.* Enimuero optimè agnouerat Filij dotes, & regiam maiestatem ab Angelo decantatam: *Hic erit magnus*, &c. præsertim, quod illi Filius, non necem, sed sedem esset paraturus. Neronis mater, cum præ desideriis videndi natum filium cruciaretur, & ei de morte à filio inferenda oraculum redderetur, *Neronis mater.*

nihilominus ait: *Occidat, dum imperet.* Puer autem Bethleemicus, cum sit Rex, *dabit illi sedem Dauid.* Matri non funus, sed regium munus parat. O quoties repetebat illud: *Osculetur me osculo oris sui!* D. Ambrosius habet: *Osculetur me osculis oris sui;* & addit: *Non osculum, sed plura quærit, vt desiderium suum possit explere,* &c. De Tobiæ matre inquit Scriptura: *Illa autem nullo modo consolari poterat,* Tob. 10. 7. Egregie D. Ambrosius: *Nesciunt materna viscera patientiam; matrem considerate, matrem cogitate,* &c. Sola se spe solatur Deipara; solum suspirando desideria leniebat; sed eo vehementius ardebat, quo impensius amabat.

Cant. 1. Ambr. li. de Isaac. c. 3. Tob. 10. Ambr. de fide lib. 5. c. 3. *Matris amor quã efficax.*

6. Quanto autem desiderio tenebatur Christus, nobis salutem ferendi? Testimonium duntaxat vnum affero ex Pauli oraculo petitum. Sic Paulus ad Hebr. 9. 26. *In consummatione sæculorum apparuit,* &c. Quid, S. Paule, metam sæculorum dicis tempus, quo Christus Bethleemico in antro benignum terris vultum ostendit? Nonne post illud tot nobis sæcula, tot lustra præterierunt? Quid ergo consummationem sæculorum appellas? Audite D. Chrysostomum: *Quam salutem statim à creatione mundi hominibus non communicauerat, in finem sæculorum reiectam putauit,* &c. Ac si tanto arderet studio diuinum Verbum nobis salutem conferendi, vt diem natalem suum, postremum mundi diem iudicaret; adeo enim desiderabat, vt tandem aliquando sibi ille dies adueniret, in quo nobis salutem æternam impertiri potuisset. Pudeat tot votis aliqua saltem ex parte non respondere. Cum B. Virgine sæpius repetamus: *Quid dilecte mi?* &c. Antrum illud per hosce dies adeamus, & in eo diu immoremur; omne tempus vitæ cogitationibus furemur, vt integrum Puero impendamus. Bene D. Bernardus: *Beata anima, quæ se sibi furatur, vt Verbo fruatur.* Si per hosce dies quæsiti fuerimus, solum Bethleemico in antro reperiamur. Saul aliquando nimis indignatus est in Dauidem, eo quod illum in conuiuio non viderit: Ionathas vero furentem animum leniebat: *Rogauit me obnixe, vt iret in Bethleem.* Ita postulo, Auditores, per hoc tempus non in ludis, non in conuiuiis, nec in aliis animi remissionibus immoremur, solum Bethleemicam speluncam quæramus, & diligamus, vt in illa solum quæsiti inueniamur. Hucusque licuit.

Christi de salute nostra cura. Hebr. 9. Chrysost. *Non patitur Christus moras salutis nostræ.* D. Bernard. 1 Reg. 20. 28

* * *

PARV-

PERVIGILIVM II.

Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis, &c. *Luc.* 2. 13.

REdit sacrum Bethleemici Infantis peruigilium, & Eborensem Academiam in anniuersariam spectationem, seu expectationem excitat auspicatissima illa dies, 7.

——Luce sacratior illâ,

Conscia Dictæum quâ tulit Ida Iouem. Martial.

Bene Christi incunabula cum literis conueniunt. Stabulum ille Puer, quasi ludum aperuit, & antrum in scholam conuertit. *Nam omnis*, inquit D. Augustinus ser. 15. in Nat. *huius natiuitatis schola, humilitatis est officina*, &c. Et ser. 18. *Vide homo, quid pro te factus est Deus; doctrinam humilitatis agnosce, etiam nondum loquente Doctore*, &c. Non loquitur lingua, sed docent exempla. *Necdum loquitur lingua*, ait D. Bernardus, *& quæcunque de eo sunt, clamant, prædicant, euangelizant; ipsa quoque infantilia membra non silent*, &c. Et ser. 4. adducens illa verba: *Apparuit gratia Dei omnibus hominibus, erudiens nos. Apparuit*, inquit, *gratia Dei ad eruditionem.* Nec desunt nostro Doctori Doctoris insignia; eius enim caput pro Doctoris insigni & laureâ coronâ, *plenum est rore*, seu *lachrymis*, vt interpretatur Chaldæus. Habetis Magistrum, Auditores optimi, habetis Academiam; deinceps nec magistrum, nec vestram adeatis Academiam. *Quoniam*, inquit Clemens Alexan. in exhort. *ipsum Verbum cœlitus ad nos venit, non est nobis amplius eundum ad humanam doctrinam, Athenas, & aliam Græciam.* Merito igitur, Auditores optimi, ad hoc sacrum peruigilium confluitis, tanquam ad scholam, vbi Christus Doctor & Magister est. Verum enimvero, paululum iubet calamos deponere, & gladios assumere; abiicere libros, & arma induere. Hac tamen lege, vt scholam ne deseratis. Nescio sane, quam bene conferatur militaris & literaria schola. Iam ille Achilles, vt bellicæ virtutis gloriâ insignis euaderet, prius parentum iussu, *quasi in scrupea schola*, vt dixit Tertullianus, militare posuit tyrocinium. Totus igitur hodierna die nobis armatus apparet, non literatus. *Facta est cum Angelo*, &c. Vix in lucem editus, cum florentissimum cœlestis militiæ milliarium seligit. Credo quidem, quia mundum ingreditur dimicaturus. *Iam enim*, inquit D. Bernardus ser. 1. in Nat. *aduersus hostes tuos dimicat;*

August. *Verbum infãs magister & magisterium exercet.* Bern. ser. 3. de Nat. Dñi. Cant. 5. 2. Chaldæus. Clem. Alex. Tertul. de Pall. c. 4. Bernard.

micat; iam superborum, & sublimium colla tanquam Dei virtus & sapientia calcat. Duo sunt tibi hostes, peccatum & mors, vtrunque debellaturus aduenit, &c. Neque aliud crediderim præsepe illud, quam scutum, seu clypeum, in quo bellum simul, ac bellicum Puerum reclinauit Virgo sanctissima, more Lacænarum, quæ, si credimus profanis auctoribus, in clypeis pariebant. Iam vero Herculem, Heroamq; alium recens natos Alcmena parens posuit in scuto vice cunarum, apud Theocritum eidyllio 4.

In præsepe quasi scuto Christus positus.

Mos Lacænarum in pariendis filiis.

Theocr.

Lauit vbi genitrix, & lacte impleuit vtrumque,
Et rapto imposuit clypeo, &c.

8. Ita puerorum cunabula erant clypei, quo fortassis allusit ille alius, loquens de Honorio.

Claudianus *Reptâsti per scuta puer.*

Præstantius quadrat in Puerum Bethleemicum, quem Prophetæ vaticinium, ablaturum spolium Samariæ decantauit. *Belli signum non tuba*, vt pulchre dixit Tertullianus, *sed crepitacillo daturum, de nutricis ac gerulæ suæ collo hostem designaturum*, &c. Godofredum tertium Brabantiæ Ducem infantem adhuc & recens natum, in cunis argenteis, suspensum ex arbore sui milites in media acie constituerunt, cuius aspectu ita accensi, & confirmati præliantium animi, vt hostes auerterent, ac profligarent. Quis ad aspectum Bethleemici infantis, non in cunis argenteis, sed ita in præsepio vili vagientis maiores vires ac animos aduersus animi hostes non concipiat? *Certe*, inquit D. Cyprianus, *in paruuli huius nomine cum hoste antiquo congredimur*, &c. Et paulo post: *In stadio vitæ huius se exercet militia Christiana, præeunte Christi vexillo, quem paruulum iudicamus & cognouimus*, &c. Porro autem quod vexillum? quod signum? Num pauperculi illi panni, de quibus Angelus: *Hoc vobis signum, inuenietis infantem pannis inuolutum?* An fœnum & paleæ, quarum manipulos è pertica longa suspensos veteres illi pauperesq; Romani pro vexillis in acie præferebant, de quibus Ouidius:

Isaias.

Tertull. lib. aduers Iud. c. 9. & lib. 3. contra Marcion. c. 13.

Godofredus Brabantiæ Dux tertius

Infans IESVS *Imperator ducit exercitum.*

Cyprian.

Lucæ 2. 12.

Ouidius. *Pertica suspensos portabat longa maniplos,*
Vnde maniplaris nomina miles habet.

9. His equidem bellis, vel bellicis signis, in stabuli arce, mortalia pectora bellus Puer expugnat; blando tamen bello, & iaculis transfigit amoris. Vires enim non adimit, sed addit; dum facit vulnera, simul sanat; dum infert detrimentum, simul confert emolumentum. Qui ad eius pedes corruit, palmam dedit, sed non perdidit; amisit pugnam, sed non victoriam. Tanquam è castris egressurus in aciem, ex Virginis visceribus egreditur. Tentoria namque *pulcherrima splendentis vteri*, appellat D. Augustinus

Iesus è Virginis vtero, quasi è tentorio, prodiit.

gustinus Virginis viscera, homil. 14. in Natali. Hoc est vellus illud datum Gedeoni in belli signum, & victoriæ argumentum; illud, inquam, vellus sanctissimorum Patrum rore madefactum. Neque vobis ignota roris cum bello similitudo. Nam Chusai belli consilium dans Absaloni contra Dauidis victorem exercitum, cum rore comparauit: *Operiemus eum sicut cadere solet ros super terram*, 2. Regum 17. 12. Apud Romanos milites quidam *rorarij* dicebantur, qui leuioribus armis prælium, sicut ros pluuiam, præire solebant. Ad quem sensum explico nunc verba illa: *Rorate cœli desuper*, id est, mittite roreum illum militem, ducem, ac Saluatorem, qui ab ipsis incunabulis humanum genus vindicet, ac propugnet. In scrupea igitur illa schola militiæ suæ constituit tyrocinium, & iam inde terrorem hostibus incutit, bellum gerit, prosternit, vincit, & triumphat. Moyses adhuc infans terror fuit hostibus Ægyptiis; cum nimirum impositum à Regis filia capiti diadema, manibus detraxit, & pedibus proculcauit. *Id quod*, Iosepho auctore lib. 2. antiquit. cap 5. *mox ominosum est visum, & regno nihil boni portendere. Moxq; ille sacrorum scriba, qui natiuitatem eius Ægypto cladem allaturam prædixerat, occidere puerum volebat, vociferans: Rex, puer iste, per cuius necem nobis securitatem Deus pollicetur, vaticinium iam confirmauit, insultando suo regno, & diadema calcando*, &c. Simile habemus, & multo certius de Christo puero vaticinium, à Simeone, & Sacerdote, & Vate pronunciatum: *Ecce positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum*, &c. Crepundia illa bellum indicant, panni & fasciæ, pro militari baltheo, Puerum induunt & obarmant. Honores abiicit, terrores incutit; coronam spernit, palmam consequitur.

Iudic. 6. 37.

2. Reg. 17.

Isai. 45. 8.

Iosephus.

Luc. 2. 34.

10. Ex rupis igitur illius vmbra in certaminis arenam hostes prouocat Dux Bethleemicus. *Et facta est cum eo militia cœlestis multitudo.* Cœlestem ducem, cœlestis indicat militia. 3. Regum 22. 30. *Mutauit habitum Rex Israël, & ingressus est bellum.* Ita noster Rex cum hostibus suis congressurus mutauit habitum suum; exuit scilicet maiestatem, induit humilitatem. Laudo D. Hilarium homil. 2. *Venit in mundum, non deposita, sed seposita maiestate*, &c. *Regum*, inquit Pantaleon Diaconus orat. de luminibus, *secutus est Christus consuetudinem, qui dum prædæ insidiantur, deposita regia maiestate militari se habitu amiciunt*, &c. Ex illa spelunca; quasi ex specula, hostes videt, & quasi ex insidiis mentito habitu adoritur eosdem. Præsepio, paleis, stabulo, pannis, & paupertate simulat maiestatem, tegit diuinitatem: Christo autem ad debellandos hostes nec hasta, nec gladio opus est; pro gladio, pro hasta sunt paleæ; pro clypeo satis præsepium; pro thorace sufficiunt panni. Pastorali hoc habitu

Luc. 2. 13.

3. Reg. 22.

Arma Christi paupertas & humilitas

D. Hilar.

Pantaleon.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

bitu indutus, monstrum illud inferorum immanissimum prosternit; fortis enim ducis est, imbelli telo bellicosum hostem prosternere. Dauid, 1. Regum 17. non Saulis galeâ protectus, non loricâ indutus, non gladio accinctus, sed pastorali indumento amictus, cum gigante congreditur, palmam consequitur, triumphabundus euadit. Præclarum D. Augustini iudicium in Psalmum quinquagesimum quartum: *Domuit orbem, non ferro, sed ligno*, &c. Ligno autem iam non pugnat, qui sub ligno nascitur. *Sub arbore malo suscitaui te, vbi peperit te mater tua*, Cantic. 8. S. Brixianus: *Pulchre conuenit in Christum; quia ita prompte ad crucem accessit, itaq; eam totâ vitâ est amplexatus, vt sub ea natus esse videretur*, &c. In cruce nasci, canit Vates: *Ædificauit sicut vnicornis sanctificium suum*, Psalm. 77. 69. Vnicornis, authore Iustino martyre dialog. cum Tryph. habet cornu in crucis similitudinem formatum; cubile igitur ædificaturus in terra, crucem aperit, & sic in cruce viuere, ac dormire dicitur. Diuinus vnicornis, mundum expugnaturus, non ferro, sed ligno ab incunabulis obarmatur. Et sic in spelunca, paupertate superat, quos maiestate superare non poterat. Saul, dum per montium cacumina insedit, 1. Regum 24. 3. Dauidem consequi non potuit: *Perrexit Saul ad inuestigandum Dauid etiam super abruptissimas petras.* Quid autem euenit? Dauidem non inuenit. Descendit, vallem ingreditur, antrum penetrat; ecce tibi, occurrit Dauid; *Domine mi Rex, Domine mi Rex*, &c. Expauit Saul, somnium credidit, laruam putauit; tandem firmato animo, ait: *Nunquid hæc vox tua est, fili mi Dauid?* En filium vocat, quem vt hostem persequebatur; postquam enim perpendit in illo antro sibi à Dauide vitam fuisse impertitam, regnum indultum, iniurias liberaliter condonatas, dolore tactus, *leuauit vocem suam, & fleuit. Non perinde miror*, inquit D. Chrysostomus, *Moysem, quod è saxo prærupto fontes elicuit aquarum; vt admiror Dauidem, quod ex oculis lapideis fontes eduxerit lachrymarum*, &c. Cernitis castra, & arma Dauidis, quibus ex homicida, vt loquitur Chrysostomus, fecit patrem; ex sanguinolento consanguineum. In similem arenam hostes suos lacessit Dux Bethleemicus, vt amicos faciat. Quos in montium summitate non superauit, in vallium humilitate superat. Depressus prosternit, quo elatus non profligauit. Reliquum est, vt vim illam, quam Dauidis vox erga Saulem habuit, eandem saltem erga nos habeat vox Christi lachrymantis. Quid ergo, mi Domi-

Margin notes: D. August. — Brixian. — Psal. 77. — 1. Reg. 24. — Chrysost. de Dauide & Saule ho. 3.

ne, non efficiet tua vox, non iam tonitrui confringentis cedros, & desertum concutientis; sed pueri gementis, & pectora sacra lachrymis emollientis? Ita cecinit eius Vates, Psalm. 134. 7. *Fulgura in pluuiam fecit.* Hucusque Psal. 134. dicuit.

Peruigilium III.

Puer accinctus Ephod lineo, &c. 1. *Regum* 2. 18.

EPhod sanctissimam Christi humanitatem repræsentabat; erat enim tunica parua, & linea, & festiua. Sanctissima Christi humanitas parua erat; adeo, vt in minimo naturæ humanæ, quod vnius apiculæ magnitudinem non excedit, dicatur à D. Thom. generatus, & conceptus fuisse. *A summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius.* Hinc est, quod ante incarnationem nonnulli ex sanctissimis illis heroibus magni dicerentur. *Isaac magnus vehementer effectus est*, Gen. 26. 13. *Moyses fuit vir magnus valde in terra Ægypti*, Exod. 11. 3. Ezechias quoque *magnus* dicitur, 4. Regum 18. 21. imo & noster Samuel; *Magnificatus est puer Samuel apud Dominum.* Tandem Baptista: *Erit magnus coram Domino.* At vero postquam Christus natus est, nemo dicitur magnus, non Ioannes, non Iacobus, non Paulus, non denique ipse Christi vicarius, & totius Ecclesiæ summus Pontifex D. Petrus. Quid hoc? D. Cyrillus Alexandrinus libr. 2. in Leuit. *Priusquam adesset ille, qui vere magnus est, ad comparationem reliquorum hominum, magni appellati sunt Sancti: vbi vero venit ipse, qui non ex comparatione cæterorum, sed sui magnitudine magnus erat, vltra magnus nemo est appellatus.* Sic ille. Sed ego addo vlterius, neminem magnum appellatum; quia quo tempore magnus Dominus factus est paruus, æquum non erat, vt parui homines fierent magni, & magnorum cognomento dicerentur.

m. D. Thom. Psal. 18. 6. Gen. 26. Exod. 11. 4. Reg. 18. *Nato Iesu nemo magnus.* Cyril. Alex.

Erat præterea vestis linea pura; non de carne, sed de flore collecta: talis Christi humanitas. Dicitur Christus *vermis, & non homo*, Psal. 21. *propter humilitatem*, vt ibidem sentit Theodoret. Sed vt alij, quos ibi Theodoret. refert, *propter puritatem:*

12. Theodoret.

sicus

sicut enim vermis absque semine, solo calore Solis generatur, ita Christus Dominus solo diuini Spiritus afflatu & ministerio in Virgine concipitur, & in lucem prodit. Vnde Lucas Euangelista, cum progenitores Christi Domini recenseret, totam illorum seriem retexuit vsque ad Adamum; imo & ab Adamo in Deum terminauit. *Iesus*, inquit, *vt putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat, qui fuit Leui,* & sic deinceps, vsque ad Seth, *qui fuit Adam, qui fuit Dei*, Luc. 3. 24. Quorsum ad tam alta principia deduxit & euoluit? Theophyl. *Vt cum homines viderent, Adamum verum hominem fuisse, & tamen non ex alio homine generatum, sed ex Deo; intelligerent impossibile non esse, ipsum quoque Christum Dominum non humana opera ex alio homine sed diuina virtute ex solo Deo processisse*, &c.

Theophyl.

13. Addo cum Tertull. de carne Christi: *Sicut Adamus formatus à Deo fuit ex terra virgine, hoc est, ex terra nondum aperta vomere, nondum sulcata, nondum seminata; ita & Christum Dominum ex B. Virgine generatum.* Vnde recte D. Ambros. ser. 37. *Adam*, inquit, *natus de terra virgine; Christus de Maria Virgine: illius maternum solum necdum scissum fuerat; istius maternum secretum nunquam concupiscentia violatum. Adam Dei manibus plasmatur è limo; Christus Dei Spiritu formatur in vtero: vterque ergo oritur Deo Patre, vterque oritur virgine matre.* Sic ille. Erat tandem Ephod vestis festiua, qua scilicet Leuitæ in præcipuis celebritatibus vtebantur; & ad hunc locum Isidorus Clarius: *Talis est humanitas Christi Domini: festiuissimus fuit æterno Verbo cultus & ornatus*, iuxta illud Cant. 3. 11. *Egredimini filiæ Sion, & videte Regem vestrum Salomonem, in diademate, quo coronauit eum mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.* Quæ, obsecro, festiuior dies inter homines esse solet, quam dies desponsationis? quæ maior lætitia, quam illa, quæ non solum circumfluit corpus, sed intus penetrat ac peruadit ad cor? Æternum igitur Verbum, in die suæ desponsationis, & in die lætitiæ cordis sui, exultabundus hac tunica induitur; nullam aliam vestem pretiosiorem credidit: cùm hac ornatus & cultus, ad suas prodit delicias & diuitias.

Tertul. c. 27

Ambros.

Christus ex Virgine nascitur.

Isidor. Clar.

Cant. 3.

Corpus humanum, vestis pretiosa Christi, & festiua.

14. Quam pulchra tunica! Qualem profecto non humana, sed diuina industria arte fecit. Mirum est quanta diligentia, ac sedulitate Deus Adami corpus formauit; & quanta, vt ita dicam, negligentia, ac facilitate animam eiusdem Adami condidit. Nam formaturus corpus, ipse suis manibus, figuli vsus munere, collegit lutum, subegit, emolliuit, extendit in corpus, acuminauit in caput, distinxit in brachia, ac denique in reliqua membra coagmentauit: at vero creaturus animam, nihil operæ, nihil laboris, vel sudoris visus est adhibuisse; vnico flatu illam

cre-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

creauit: *Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ,&c.* Quid hoc est? Nobiliusne erat corpus, quam anima, vt pluris Deo illius molitio, quam huius creatio constitisset? Absit. Quid ergo? Rem expendite. Corpus Adami maiorem cognationem habiturum erat cum corpore Christi Domini, quam anima. Nam animæ rationales nulla inter se cognatione tenentur; cum non per seminarias virtutes vna ex alia, tanquam ex traduce diffundantur: at vero corpora humana mutuâ se cognatione continguntur; cum per seminarias virtutes vnum ex alio seriatim propagentur. Igitur Adami corpus, cognatius futurum erat corpori Christi Domini, quam anima Adami, animæ Christi Domini. Unde factum est, vt Deus acriores industriæ neruos exeruisse videretur, in poliendo Adami corpore, quam in formanda eius anima: quia non ex hac desumenda erat Christi anima; ex illo tamen desumendum erat Christi corpus. Ita fere ratiocinatur Theodoretus, & concludit: *Præscius*, inquit, *futuræ incarnationis, tanto honore hominem dignatus est.* Hinc est, quod Tertullianus lib. de resurrectione carnis, totum Deum in fabricando Adami corpore occupatum contempletur. *Recogita*, inquit, *totum illi Deum occupatum, ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientia, prouidentia, & ipsa in primis affectione, quæ lineamenta ductabat. Quodcunque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur,&c.* Si igitur in materia tam remota, vt ita dicam, ex qua sacrosanctum Christi corpus desumendum erat, tantum laborem, industriam, & artificium collocat Deus; quantum in ipso Christi corpore collocabit?

Genes. 2.7. *Corporis humani dignitas.*

Theod. q. 25

Tertul. c. 6.

Substantia mea in inferioribus terræ, inquit Dauid, loquens Christi nomine, de ipsius Christi corpore. In Hebræo est: *Acu pictus sum, sicut tapetum.* Nam vt tapetum, mirifice varium & ornatum est, acu huc atque illuc intercurrente picturatum, & Phrygianis operibus intertextum; ita Christi Domini corpus omnibus donis, virtutibus & charismatibus excultum, omnibus gratiarum dotibus exornatum atq; depictum. Acu pictus sum. Et tam pulchrum corpus, tam elegans, tam decorum, quò deuenit? Isaias: *Vrbs fortitudinis nostræ Sion, Saluator ponetur in ea, murus & antemurale,&c.* Murus dicitur, sanctissimum Christi corpus. An, quia tanq̃ murus nos protegit ac tuetur? Ita plane. Id vlterius addo; quia, quemadmodum, cum vrbs ab hostibus obsidetur, omnia tormenta bellica in murum exploduntur, in murum incurrunt & impingunt, murum quatiunt & labefactant; ita in illam sacrosanctam humanitatem, iam inde à prima infantia, & à primo satu, oẽs pœnæ, labores, calamitates, quibus humana natura addicta est, suas faciunt impressiones. Et quia hostiles ictus nonnulli murum pręterlabuntur, & in ipso hęrent ante-

15. Psal. 138.25.

Isai. 26.1.

Christus oẽs labores & miserias suscepit, vt nos ab iis liberaret.

antemurali, propterea Christus Dominus factus murus & an-
temurale, vt omnes ictus in eo exciperentur: In eo lachrymæ,
in eo paupertas, in eo frigora, in eo venti ac turbines suas omnium
vires exercerent, in eo suas omnes iras effunderent, vt nos im-
munes redderet & illæsos. Subit mentem illa Dauidis persona-
ta & mentita effigies. Mittit Saul Rex suos Magistratus Daui-
dem vinculis ligaturos; Michol autem coniux solertissime per
fenestram emisit illum, & saluum fecit & incolumem; & in lecto
1. Reg. 19. suffecit statuam. *Tulit autem Michol statuam*, 1. Reg. 19. 13. seu
Pagninus. vt legit Pagninus, *simulachrum*, seu, vt vertit Arias, *imaginem*,
Arias. *& posuit eam super lectum, & pellem pilosam caprarum posuit ad*
caput eius, & operuit eam vestimentis, &c. Quid vero deinde?
Accedunt lictores, & illusi in simulachrum desæuiunt, bilem
omnem euomunt. En, Auditores amplissimi, Verbi infantis ad-
umbrata effigies. Ira diuini Numinis homines vndequaque in-
cursabat, ob immanissima scelera patrata illos apprehendendos
Iesus infans & in carcerem coniiciendos quærebat: modo eos sæua paupe-
iram Dei tas, vt durus satelles, insectabatur; modo vesana fames, labor...
mitigat, & intestino odio prosequebatur: At vero Virgo Deipara, vt Mi-
auertit. chol altera sapientissima, pannis eum inuoluit, & reclinauit
eum in præsepio, nostram imitata & mentita effigiem; & in il-
lud miseri mortalis simulachrum irati Numinis satellites iras
suas effundunt; in illo impetus suos, ac furores frangunt, &...
molliunt.

16. En Christi Domini humanitas. Sed quando ipsa tandem no-
bis occurret? Eius sumus in peruigilio. Fœlicem ter & amplius
Decembrem, qui tales ac tantas nobis spes aperis! Imò fructus
licet iam colligere. Enimverò nascitur Christus minoribus to-
Amb. ser. 12 tius anni diebus, vt augmentum suscipiant. *Ipsa quodammodo*
de Nat. Dñi *tempora*, inquit D. Ambrosius, *cum Dominus nascitur, conse-*
quuntur augmentum; vno eodemq; *ortu lucem pariter intuent*
hominibus & diebus, &c. Quid si crescant dies, & deficiant mi-
seri mortales? Equidem non defecit Regius Vates Psalm. 72...
Psal. 72. *Deus iudicium tuum Regi da*, &c. *Descendet sicut pluuia in vel-*
lus, &c. At tandem claudit carmen his verbis: *Defecerunt lau-*
des, seu, vt legunt alij, *orationes Dauid filij Iesse*. Ac si diuini in-
fantis aduentu voti sui iam compos fieret, nil sibi aliud iam re-
liquum fore putabat. *Defecerunt orationes Dauid filij Iesse.* ...
Dato, & ac- plane est, munificentissimo cœlestis Pueri aduentu nil nobis su-
cepto Chri- perest exoptandum, nil iam deinceps quærendum. In te, diuine
sto, nil super- Puer, quiescit animus, & appetitus noster satiatur, quin explea-
est expetēdū tur; ita enim tuum aduentum expetimus, ita ille nos reficit, ...
recreat, vt fastidia non pariat, imò noua excitet amoris irri-
menta & oblectamenta. Huc vsque licuit.

PERV...

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

PERVIGILIVM IV.

Expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, &c. *Ad Tit. 2. 13.*

REdiit sanctissimi Natalis Domini peruigilium; in quo, in gratiam Pueri infantis, non tam fari, quam silere, imò obstupescere oportebat. Sed de more nostro pauca dicamus ore, plura corde & cogitatione contemplemur. Quicumque animi affectus, quo magis suo fini, seu obiecto, vt vocant, appropinquat, eo magis accenditur, & inflammatur. Vnde est illud celebratissimum D. Augustini: *Amor meus pondus meum.* Nam quemadmodum res grauis & ponderosa, quo magis accedit ad centrum, eo maiori celeritate fertur; ita amor, & spes (& sic de cæteris animi affectibus) quo magis ad rem amatam, speratamq; accedunt, eo magis augentur, & intenduntur. Quare spes de Christo Domino venturo, orta in Adamo, inolita in Abele, traducta ad Seth eiusq; posteros, inde ad Noë, Abrahamumq; transmissa, rursum ad Moysem, Dauidem, aliosq; Patriarchas, & Prophetas transfusa, vires acquirebat eundo; quousque tandem ad hoc vsque peruigilium propagata, necesse fuit, vt mirandum in modum augeretur, vt non immeritò hic dies, hic mensis, dies & mensis bonæ spei debeat appellari.

17.

August.

Dies aduentus Domini dies spei dicitur.

18.

Cur Decembri mense natus Christus? Quia frigidus, & incōmodus.

Vnam vobis propono quæstiunculam, ex cuius solutione præsens institutum facile colligetur. Cur voluit Christus Dominus nasci hyberno tempore, mense Decembri? Tripliciter mihi videtur aliquis posse respondere. Primo, quia hoc tempus est totius anni difficillimum: Christus autem Dominus difficillima quæque huius mundi eligebat, pretiosissima repudiabat. Quare mori voluit verno tempore, mense Martio, quando florebant agri, ridebant prata, vernabant omnia: nasci autem voluit hyberno tempore, quando squallebant agri, horrebant prata, niuibus, & pruinis, & procellis omnia hyemabant. Mundi difficultates amabat, voluptates fastidiebat. Hanc eius propensionem probe nouerat Regius Vates. Postulaturus enim à Deo mundi Saluatorem: *Surge*, inquit, *Domine in requiem tuam*, Psal. 131. 8. At quam requiem appellat? Optime Hesychius: *Surge*, inquit, *è sinu Patris in requiem tuam, quam in Bethlehem constituisti: vtpote stabulum, præsepes & fascias.* Ita ille. Secundo respondebit: quia hi dies sunt

Psal. 131.

Hesychius.

Quia dies minimi, vt

maiores redderentur. totius anni minimi; in his igitur oportebat nasci mundi Saluatorem, vt suo aduentu minimis diebus augmentum afferret & incrementum. Dies illi, in quibus templum Zorobabelis ædificari cœpit, dies parui dicebantur; iuxta illud Zachar. 4. 10. *Quis despexit dies paruos*, seu, vt Isidorus Clarius transtulit ex Hebræo, *dies paruarum acclamationum?* Nam seniores Israëlitæ, qui prioris templi Salomonici magnificentiam recordabantur; videntes tum, quanto esset inferius & humilius, quod denuo ædificabatur, tantum abest, vt gratularentur, vt potius lachrymarentur. Dies paruarum acclamationum. Quid ergo Propheta? Lachrymantes consolatur ex spe futuri Messiæ: *Educet*, inquit, *lapidem primarium, & exæquabit gratiam gratiæ eius*; seu, vt vertit Pagninus, *Educet lapidem primarium cum clamoribus. Gratia, gratia illi.* Quasi diceret: si hos dies, in quibus templum Zorobabelis ædificatur, paruos dicitis, seu paruarum acclamationum, quia paruæ in eo gratulationes audiuntur: consolamini; nascetur enim Messias, qui ex paruis diebus magnos efficiet, & exiguas acclamationes in ingentes commutabit. Futurum enim est, vt à cœlo, à terra, à pastoribus, à Magis, ab Angelis, ab omnibus, Rex & Imperator totius mundi adoretur, & salutetur. Quare bene D. Ambrosius: *Ipsa*, inquit, *quodammodo tempora, cum Dominus nascitur, consequuntur augmentum: vno eodemq; ortu lucem pariter intulit hominibus & diebus.* Sic ille. Tertio respondebit; quia hic mensis est nouissimus totius anni. Christus autem Dominus nasci voluit, & *in fine sæculorum*, vt testatur D. Paulus Hebr. 9. & in fine ipsius anni, seu in senectute sæculorum; & in ipso anno iam senescente, vt ex vtroque principio filius senectutis diceretur; &, quemadmodum filius senectutis, indulgentius & beneuolentius amaretur. Nam sicut in filio senectutis diutius substantia & memoria paterna conseruatur, & propterea carius amatur; ita in Christo diutius perseuerat omnium hominum vita: nam in vmbra illius viuemus inter gentes, seu potius inter Angelos. Quibus igitur bonis vltimus hic mensis non impleatur? *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ*, Psal. 64. 12. Hunc vltimum mensem, hanc totius anni coronidem magna tuæ benignitatis benedictione cumulabis, seu locupletabis; vnde quamuis hic mensis sit totius anni sterilissimus & infœcundissimus; tamen hac benedictione donatus, omnium ditissimus & locupletissimus euadet. Nam si septimus dies in prima orbis conditione, in quo Deus nihil creauit, sed potius à creando requieuit, ditior euasit, quam sex priores, quorum singulos singulis operibus locupletauit; quia illum sua consecratione impertiuit, & sua benedictione consecrauit; vt Theod. Procop. & D.

Marginalia: Zachar. 4. Isid. Clar. — Zachar. 4. 7. Pagninus. — Amb. ser. 8. *Omnia Christo nato crescunt.* — Hebr. 9. *Quia finis est anni, & Christus in fine sæculorũ natus.* — Psal. 64. *December corona anni* — Theod. q. 21 Procopius.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

&D. Chrysost. expendunt: Quid mirum, si hic mensis, terrenorum fructuum inops, sed huius cœlestis fructûs diues, fertilior ac fœcundior reliquis censeatur? Chry. ho. 10

Verum his rationibus omissis aliam reddo ad præsens institutum accommodatam. Nascitur Christus Dominus mense Decembri, qui apud Latinos, respondet mensi Casleu apud Hebræos; in quo Nehemias de captiuitate Babylonica egressus, animum appulit, manumq; adiecit ad vrbem Ierosolymam instaurandam, resarciendamq; , 2. Esd. 1. *Casleu*, Beda interprete, idem est, atque *spes*. Nascitur igitur Dominus mense Decembri; quia respondet *Casleu*, qui spes interpretatur. Nam sicut *Casleu* ex aduentu Nehemiæ bonam spem omnibus ingenerabat; ita & December ex aduentu Saluatoris in magnam spem omnes excitabat. Tempus quidem hybernum est, si externa facies attendatur; at vero si mysterium spectetur, tempus est vernum. Nam sicut verno tempore flores erumpunt, ex quibus magni fructus sperantur: ita & hoc tempore omnia mihi efflorescere videntur, quatenus magnorum fructuum spe omnia inducuntur. Quid enim hoc tempore non speret? quid non efflorescat? Terra, cœlum, Angeli, homines, ipse puer recens natus, omnia efflorescunt. Efflorescit in primis terra. Cur quæso in prima orbis molitione prius terra floribus, quam cœlum astris à Deo illuminatur? Nam terra tertio die ornata est floribus; cœlum autem non nisi quarto, Sole, Luna, cæterisq; astris, & stellis picturatum. Respondet Anastasius Sinaita: *Ante cœlum terra ornatur; quia ante Angelos, homines terræ geniti Deum per incarnationem vidimus*. Sic ille. Prius scilicet solum floruit, quam cœlum splenduit; quia prius ille flos solum, quam cœlum, natus condecorauit; æquum enim videbatur, vt prius domus illa, quam Rex gloriæ erat ingressurus, ornaretur. Quid ergo, si tellus ante Solem floruit, quia aliquando hospitio erat acceptura cœlestem puerum? Quid mirum, si ipso hospitij tempore floribus admodum coronetur, vernasq; delicias mutuetur, siquidem Martius Sol ille benignus & blandus non deficit ad ipsos procreandos & producendos flores? Enimuero noster Sol iustitiæ ac misericordiæ vbi appetiit, radiis suis omnem terram in flores erumpere coëgit.

19. *Germana ratio.*

2. Esd. 1. Beda ib.

Quia spei est

Florent omnia Christo nascente.

Anastasius Sinaita lib. 1 hexam.

Vbi Pueri vox illa suauis, *Vox illa turturis audita est in terra nostra*, Cant. 2. 12. illico tellus floruit. *Sonuit vox*, inquit D. Bernardus, *& splenduit flos*. Ceu potens Dei vox in mundi primordio ante Solem natum terram floribus adornauit, amœnitate & viriditate circumuestiuit: *Producat terra herbam virentem*. Ita Pueri nascentis vox hyemem transtulit floridum in ver; sonuit vox, & splenduit flos. Hac de causa, sponsa illa

20. Cant. 2. Bern. ser. 19

beata Christi aduentum vernis verborum ambagibus satis nun-
Cant. 2. quam depingit. Cantic. 2. 11. & 12. *Iam hyems transiit, & re-
cessit, flores apparuerunt in terra nostra. Quasi dicat: iam mala-
ciæ æstiuæ, iam autumni tonitrua, iam hyemalis temporis tem-
pestates penitus cesserunt, solum vernant veris deliciæ. *Ita pro-*
Ambros. *fecto*, inquit D. Ambrosius, *ante aduentum Christi hyems erat:*
venit Christus, fecit æstatem: ante omnia erant florum indiga,
nudæ virtutum; post Christum natum omnia cœperunt noua gra-
tia fœcundari germinibus, &c. Ac si ante Christi aduentum, o-
mnis tellus extaret syluestribus horrida dumis; post autem il-
lum, floribus coronata vireret. Verum enimuero iam Marty-
rum copias innumerabiles rubescentibus rosis aspicies laurea-
tas; iam Virginum exercitus candentibus liliis ornatos: viri-
darium Ecclesiam dices, non desertum: omnia vigent, florent,
Genes. 35. vernant omnia. De Iacob dicitur Genes. 35. 16. venisse *verno*
tempore ad terram, quæ dicitur Ephratam. Venit nimirum Beth-
leem, floridiore ac amœniore totius anni tempore. Quid mi-
rum igitur, quod ingrediatur Christus verno tempore Beth-
Christus hybernum tempus, vernum reddit. leem, si Iacobus eodem illam ingreditur? Sit tamen hoc discri-
men. Iacobus non fecit ver, sed inuenit; Christus autem non
inuenit, sed facit. *Tunc exultabunt omnia ligna syluarum à fa-*
cie Domini, quando venit, Psal. 95. 12. Populus, abies, platanus,
Psal. 95. syluæ, nemora omnia ad nascentis Pueri vultum opacantur ra-
mis, floribus arbores coronantur. Ipsa etiam florent deserta,
& steriles agri locupletantur; olim quidem scatebant spinis,
nunc vero rosis. Ideo Moyses duxit populum per desertum in-
cultum, Christus autem ducit discipulos per agrum semina-
D. Ambros. tum. Bene D. Ambrosius: *Moyses per desertum duxit populum*
Iudæorum, Christus per seminata duxit. Christus per lilia duxit,
quia per passionem eius desertum floret vt lilium, &c. Equidem
nascente Christo renascitur orbis, & in frondes & flores, in se-
mina & germina repullulat & reuirescit.

Isai. 45. Cœlum quoque efflorescit. *Rorate cœli desuper*, canit Va-
tes; Isai. 45. 8. Leo à Castro iuxta LXX. transfert: *Florete cœ-*
li desuper. Cur floret cœlum? Forte, quia terra esse maluit
quam cœlum: cum enim vidit Deum è cœlo in terram descen-
disse, optauit cœlestem deserere naturam, & induere terre-
strem; nec iam, vt cœlum, astris fulgere; sed, vt terram, floribu[s]
picturari. Sed ad rem præsentem *florere* dicitur; quia noua sp[e]
repletur, fore, vt à Christo resarciatur, & locupletetur.

21. Angeli quoque floruerunt, & illa beatissima nocte se flori-
bus coronarunt, & pulchre admodum exornarunt, vt suauissi-
mos Puero concentus effunderent, eumq; cantibus à lachry-
Cant. 1. mis temperarent. *Oleum effusum nomen tuum*, canit Spons[a]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Cant. 1. 3. Sensus est. Ex antro illo Bethleemico perennis misericordiæ, ac pietatis fons emanauit. Quid vero deinde? Ideo adolescentulæ dilexerunt te; eo quod, bellissime Puer, benignus adeo, clemensq; enasceris; ideo (exponit D. Bernardus) Angeli dilexerunt te. Cur autem Angeli, adolescentulæ dicuntur? *Tribuit Angelis adolescentiam*, inquit Bernardus, *ad florem naturæ Angelicæ indicandum*, &c. Datur igitur Angelis iuuenilis ac florida ætas, vt ostendatur pulcherrima florum facies, qua vniuersus orbis nascente Christo renascitur ac iuuenescit. Ante Christum natum erant Angeli cœli stellæ: ita appellauit Dominus apud Iobum 38. 7. *Vbi eras, cum me laudarent simul astra matutina?* at vero, post Christum natum, Angeli, agri lilia nuncupantur. Luc. 12. 27. *Considerate lilia agri*; Angelos scilicet, D. Ambrosio interprete, qui vere mundi istius flores sunt; quod eorum claritatibus ornatur mundus, &c. Angeli, qui erant cœli sydera, in soli lilia transmutantur, dum suum Regem in campi florem, liliumq; conuersum aspiciunt. Ceu Regis purpurati, Domini sui cultum habitumq; induunt.

Bern. ser. 19 in Cant.

Angeli astra, lilia. Iob 38. Luc. 12.

Tales Angeli, qualis Christus.

Iam vero homines efflorescere dicuntur, iuxta illud Dei ad Moysem: *Loquere filiis Israel, vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum*, Num. 15. 38. Oleast. ex Hebræo transfert: *vt faciant sibi florere fimbrias, seu egredi fimbrias in morem floris.* Quasi vellet Deus, vt Israelitæ floribus amicirentur; vt sub hoc florum typo indicaretur illa spes, quam de Christo Domino nascituro habere oportebat. Hanc, quam suo animo Iacobus spem conceperat in itinere, pro alimento suscepit. Enimuero, quem lapidem non mouit, vt se hoc flore redimiret? Hac ductus spe, quamuis diues, in quas spontaneæ paupertatis non se redegit angustias? baculo Iordanem transiuit, lapidi caput dormiturus imponit. Rupert. lib. 5. in Genes. cap. 21. *Fide paterna expectans, quod de semine suo salus mundi nasceretur, & omnium gentium. O profugum, cœlestis asyli protectione dignum! qui sola fide, atque lectione Scripturarum doctus erat, quod ad possidendam benedictionis hæreditatem, ad seminandam beati seminis expectationem, non pompatice; sed humiliter, & conscientia simplici ingrediendum erat*, &c. Hac igitur spe alebatur, & recreabatur peregrini illius animus. Ipse Iacob, non autem Esau benedictionem à patre exorauit, Genes. 27. Cur ita? Credo, quia Æsau, nullis se floribus, seu floridis vestibus excoluit, & exornauit ad benedictionem postulandam; at vero Iacob iis se vestibus prius induit, quæ flores, lilia, rosas, omniumq; pratorum odoramenta spirarent. *Ecce odor filij mei, quasi odor agri pleni.* Nam qui spe vacuus ad illud antrum Bethleemicum accedit, plane recedet benedictionis fructu destitu-

Num. 15. Oleast.

Rupert.

Gen. 27. 27.

Præparari debemus spe ad aduentũ Domini.

ſtitutus: at vero, qui bona ſpe plenus illò ingredietur, bonorum omnium fructuum benedictionem reportabit. Quare Dauid, quaſi totus eſſet ex bona ſpe compoſitus & conflatus, dicebat: *& ſubſtantia mea apud te eſt*, Pſal. 38. 8. Aquila vertit, teſte D. Chryſoſtomo ibi: *expectatio mea.* Suam expectationem, vocat ſuam ſubſtantiam: quia quemadmodum nemo ſine ſubſtantia ſubſiſtit; ita Dauid ſine hac ſua ſpe non conſiſtebat; ex illa viuebat, ex illa alebatur & recreabatur.

Pſal. 38. Aquila. Chryſoſt.

22\. Ipſe etiam Puer in morem floris naſcitur. *En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos*, canit Sponſa Cantic. 2. 9. Pro his vltimis verbis, *proſpiciens per cancellos*, eſt in Hebræo, *tanquam flos erumpens ex calicibus.* Extulit terris almum caput Bethleemicus Puer, tanquam roſa ex generoſo cortice erumpens. En Iſaiæ flos belliſſimus. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet*, Iſai. 11. 1. *Virga Maria*, exponit D. Ambroſius, *flos Mariæ Chriſtus, qui bonum odorem fidei toto ſparſurus orbe virginali ex vtero germinauit*, &c. Suauiſſimus quidem flos, qui non vni duntaxat viridario, ſed orbi vniuerſo odorem & amorem induſit, & ſparſit ſuccum. Imo alij flores, vbi tellus non alit mater, viresq; miniſtrat, ſtatim elanguent, deficiunt, & marceſcunt, amittunt gratiam, venuſtatem & amœnitatem. *Hic tamen diuinus flos*, inquit D. Ambroſius, *odorem ſuum ſucciſus reſeruat, contritus accumulat*, &c. Per totam vitam etiam in occaſu ſeruauit, quem in exortu ſuo afflauit odorem: paſſionis tormentis non emarcuit, ſed pulchrius effloruit. Præſaga Iſaaci mens odorem præſenſit Geneſ. 27. 27. *Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni.* Non Iacobi filij veſtem, ſed Chriſti humanitatem odoratur; quæ non vt flos vnus olet, ſed vt plenus floribus ager; adeo ſuauis, ſicut odor agri pleni. Dauidem video etiam odorantem, & florem iſtum admirantem: *In loco paſcuæ ibi me collocauit*, Pſal. 22. 2. Quo in viridario adeo florido & amœno delectatur bonus Rex? *Viridarium, ſeu paſcua, Chriſtus eſt*, ait Ambroſius, *ipſe nos paſcit & reficit: carpis illic nouum florem, carpis lilium, carpis roſam*, &c. Ac ſi hic vnus flos omnium florum venuſtatem & ſuauitatem mirabiliter contineat.

Chriſtus flos vernans. Cant. 2. Iſai. 11. Ambroſ. de benedict. Patriarch. c. 4. Idē de Spiritu Sanct. c. 5. Geneſ. 27. Pſal. 22. Ambroſius. *In flore Chriſto, omnium florū gratia, & odor ineſt*

23\. Omnia quidem floruerunt, præſertim antrum illud fœliciſſimum. Ingrediamur ergo floribus coronatum, & à paſtoribus recentibus ramis adumbratum hoc antrum. *Ethnici quondam*, Tertulliano auctore, *recentiſſimis & ramoſiſſimis laureis poſtes deorum præſtruebant.* Maiori ergo iure Bethleemici paſtores veri Numinis antrum ramis coronant. Hoc votum nuncupaſſe videtur quondam Moyſes, Exod. 15. 20. *Iſte Deus meus & glo*

Tertull. Apologe. c. 35. Exod. 15.

& glorificabo illum, seu, vt ex Hebræo fonte hauritur, *& tugurium faciam ei.* Hoc tuguriolum rudi cespite congestum, frondibus ac floribus, voti reus, ornabat magnus ille dux, & illam pastorum caulam in Regum aulam Christi præsentiâ abire existimabat. Flores enim pro diuitiis & aulæis habet, & auet bellus Puer. *Fulcite me floribus.* Laudauit & amauit Sponsa tugurium illud floribus variis aspersum. *Lectulus noster floridus.* Cant. 1. 16. Pueri pedes, steriles calamos, & arentes illas paleas in rosas & flores transmutarunt. Non miror, siquidem Moysis pedes arenosum maris rubri littus in viridarium quoddam amœnissimum conuerterunt. *In mari rubro*, testatur diuina Sapientia 19. 7. 8. *via sine impedimento, & campus germinans de profundo nimio.* Sap. 19. Si igitur pedes Moysis, diuine Puer, maris arenas in rosas commutant, quare tui pedes antri illius paleas in rosas, in violas, in lilia non commutabunt? Mundi flores, vt elangues & marcidos iubet spernere Tertullianus, iubet vanas & inanes spes relinquere, & hunc Bethleemicum florem perpetuum semper & recentem perpetuo amare, & commendare. *Quid tibi cum flore morituro?* clamat Tertullianus, *habes florem de radice Iesse, florem incorruptum, immarcessibilem, sempiternum*, &c. Tertull. de corona milit. c. 15. Hunc fasciculum per summum delicium mentibus admoueamus adorandum, contemplandum, venerandum cum illa Sponsa: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.* Cant. 1. 12. Hunc commendat D. Bernardus sermone 43. in Cantic. semper præ oculis habendum. *Habete*, inquit, *illum semper, non retro in humeris, sed ante præ oculis, ne portantes, & non odorantes, & onus premat, & odor non erigat.* Bernard. En cœlum, Angeli, homines, Puer ipse, antrumq; ipsum floret; omnia florent.

24. Quid ergo superest? Nisi vt etiam floreamus, & ex tanto vigore certam animis spem concipiamus; &, vt iuxta illud D. Pauli ad Titum 2. 11. *Sobrie, & iuste, & pie viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.* Ad Tit. 2. Quasi diceret: Nos qui expectamus beatam spem, id est, Christum nasciturum, qui obiectiue dicitur spes, quia est finis spei nostræ. *Spem concipere oportet in aduentu Saluatoris.* Vocat autem spem beatam; licet enim spes à beatitudine excludatur: *quæ enim quis habet, quid speret?* inquit Paulus: Rom. 8. 24. tamen hæc spes de Christo Domino, cum ipsa beatitudine videtur coniungi & sociari. Cum enim quælibet alia spes animum affligat, hæc sola animum consolatur. Vnde D. Paulus spem cum gaudio coniungit. *Deus spei repleat vos omni gaudio*, &c. Rom. 15. 13. *Expectantes igitur beatam spem, & aduentum gloriæ.* Tit. 2. 13. Hic enim aduentus, qui miseriæ, & paupertatis, & lachrymarum videtur, plane dicitur aduentus gloriæ: in hac enim

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

humilitate, magna Dei gloria constituitur. *Magni*, inquit, *Dei*; licet enim illum infantulum, paruulum, tenellum, & imbecillum quis diceret; tamen magnum Deum appellat D. Paulus: sub illa enim corporis paruitate, immensa Dei magnitudo delitescit. Hæc igitur expectantes, *sobrie, & iuste, & pie viuamus in hoc sæculo.* Sobrie; ne ieiunij leges violentur. Vestras vobis placentas, cupedias, bellaria, & tragemata non interdicit Apostolus: sobrietatem tamen exigit. Imitemur puerum, qui butyrum quidem, & mel comedit; ita tamen, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum: tenet in illa lautitie epularum, scientiam; adeo iudicium non amittit. Et quidem scientiam omnium difficillimam, ad reprobandum malum, & eligendum bonum; ne imitemur Esau, qui propter vnam escam primogenita vendit: *& comedit, & bibit, & abiit; paruipendens, quod primogenita vendidisset.* Iuste. Absque peccato, obsecro & obtestor, totas has ferias natalitias, & præcipue hoc peruigilium transigamus. Quid enim indignius, quam nascente Christo Domino ad tollenda hominum peccata, homines nihilominus peccare? *Vsquequo delictis dissolueris filia vaga?* inquit Ierem. c. 31. 22. & rationem subdit; *quia creauit Dominus nouum super terram; fœmina circundabit virum.* Quasi nullo magis tempore, quam hoc, scelera omnia debeant exulare. Pie. Quæ enim res magis pietatem & animi affectum nobis extorquere, vel potius allicere debet, quam Deus puer recens natus? Pientissimus Abraham, qui hac vna solatus spe, *plantauit nemus in Bersabee, & inuocauit ibi nomen Domini*; explicat Interlinealis, *Saluatoris, quem expectabat.* Quasi vero nullas alias sibi vendicaret delicias ex tota illa sua villa, quam spes de Christi aduentu; hos solum legebat flores, his solum delectabatur, & reficiebatur animi remissionibus. Itaque illos scilicet, bonus senex legebat flores, quibus postea diuinus agrorum cultor terram mutauit in cœlum. *Terram mutat in cœlum Dei agricola*, inquit Clemens Alexan. in adhort. ad gent. nimirum vitia extirpando, virtutes plantando. Petamus igitur per hosce dies Bethleemicum antrum, siue vt viridarium, siue vt quandam villam, seu hortum amœnissimum, & ibi inuocemus nomen Domini, florem illum legamus, vt salubres salutis æternæ fructus colligamus. Hucusque licuit.

Magnus Deus in pusillo corpore.

Gen. 25. 34.

Ierem. 31.

Aduentus Christi vitam puram exigit.

Gen. 21. 33.

Interlin.

Clem. Alex

* * *

PERVI

PERVIGILIVM V.

Donec veniat desiderium collium æternorum, &c. *Genes.* 49. 26.

MOri nostro, & expectationi vestræ vt satisfaciam, libet fari vnum vel alterum verbum de Verbo infante. 25.
Quamuis me ab hoc incepto non parum deterreat D. Hieron. qui ad præsentiam Verbi infantis obstupuit elinguis. *Quo sermone*, inquit, *qua voce speluncam tibi possumus Saluatoris exponere? & illud præsepe, in quo infantulus vagiit, silentio magis, quam infimo sermone honorandum est.* Hæc, inquam, Hieronymi mens, & ratio me ab incepto deterrebat; sed mori nostro, & expectationi vestræ ne deesse videamur, vnum vel alterum verbum de Verbo infante faciamus. Dicitur Christus Dominus in sacris Literis desiderium. *Desiderium collium æternorum*, Genes. 49. 26. Quod & actiue & passiue potest explicari. Actiue desiderium, quasi desiderans; passiue desiderium, quasi desiderabilis: atque adeo vtrouis modo sumatur, totus desiderium est. Ille desiderat ad nos venire, nos desideramus recipere. Desiderat, & desideratur. Vtinam nostra desideria sic accrescant, sic augeantur, vt cum illius desideriis si non exæquentur, certe comparentur! De vtrisque desideriis paucula dicamus. Ardentissimo desiderio veniendi ad homines inflammabatur Æternum Verbum, non quidem ab heri, & nudiustertius; sed iam inde à prima orbis molitione, imo & ab ipsa æternitate. Adeo vt in quoscunque annos, menses, dies, horas, imo & momenta eius aduentus differretur, ipse quodammodo affligi, & torqueri videretur. Æternum Patrem alloquutus Dauid: *Distulisti*, inquit, *Christum tuum*, Psal. 88. 39. hoc est, non statim, sed post multa sæcula filium tuum è cœlo in terras demisisti. *Distulisti Christum tuum*, LXX. transferunt: *Iratus es contra Christum tuum.* Quoties enim æternus Parens Filium suum in cœlo detinebat, toties illum cruciabat *desiderium.*

> Hieron. ad Marcellam tom. I.
>
> Genes. 49. *Christus totus desiderium & nostrum, & sui, & nostri*
>
> Psal. 88.

Sed cum tandem venire datum est; quo pacto venit? *Saliens in montibus.* In morem saltantium, exultantium, tripudiantium, choreas celebrantium. *Saliens.* Saltare, & exultare, & tripudiare, & choreas celebrare sibi æternum Verbum videbatur, quando ad terras descendebat. Tanto plausu, tanta alacritate, tam festiue veniebat. Nec existimetis illum, 26.

> Cant. 2. 7.
>
> *Christus velocissime ad nos venit.*

quod cum choreis & tripudiis venerit, tardare & immorari in via. Saltat quidem & tripudiat, sed non immoratur. Velocissime currit. *Exultauit vt gigas ad currendam viam.* Giganteo cursu viam carpit velocissimus. Sed quia velociores esse solent illi cursores, qui non de nihilo currunt, sed de præda capienda contendunt: scitis quo pacto cucurrit? plane vt victor, qui insequitur hostem fugientem, vt sua eum præda exuat & spoliet. *Semen Abrahæ apprehendit*, inquit Paulus Hebr. 2. 16. *vt inueret*, explicat D. Chrysostomus, *& hominem fugientem, & Deum sequentem.* At quanta celeritate fugit homo peccator à Deo, qui in puncto ad inferna descendit? Sed maiori celeritate fertur Christus, qui eum insequitur & assequitur, & & antequam ad inferos deuoluatur, in medio aëre sistit, prendit, & in cœlum reuocat, ac reducit. Magna quidem velocitas, quæ à tantis desideriis veluti calcaribus incitetur. Sed maior adhuc ex eo, quod sequitur, innotescet. Tam velociter venit, vt velle se eripere ex hostium manibus à tergo insequentium videatur. Magna celeritas. Quis velocior currit, quam illi, qui pro liberanda vita currunt? transiliunt montes, transcendunt colles, prærupta superant, deuia tranant, per æquatas planities velis, vt aiunt, & remis, equis & quadrigis, remigiis dædalæis quam citissime rapiuntur, vt se ab insequentium hostium manibus eripiant, & tutiora capessant loca. Ita & Christus Dominus ad nos veniebat. *Fuge dilecte mi, assimilare capreæ*, &c. dicebat Sponsa, cum de primo Christi aduentu loqueretur. Sed quid est quod dicit, *fuge?* Nam Ioannes, cum de secundo loqueretur, cum Christum Dominum expectabat, non agnum, sed leonem; non fratrem, sed iudicem; non mitem, sed terribilem; nihilominus dicebat: *Veni Domine IESV.* Et Sponsa, cum loquitur de primo aduentu, in quo agnus, & frater, & mitis, & comis, & mansuetus speratur, exclamat: *Fuge*, hoc est, abi & recede? Mysterium expendite. Non abire quidem iubet, sed venire. At tanta celeritate, ac si fugere è cœlo in terras videatur, ac si à tergo instent hostes, vrgeant satellites, lictores insequantur. Fuge dilecte mi. Veni, quasi fugias velocissimus. Tibi eo melius consules, quo velocius fugeris. Ita plane venit, quasi fugiens. Magnum currendi calcar, magnum desiderium. Quæ ne vobis expositio ficta & commentitia videatur, audite Zachariam 9. 9. *Ecce Rex tuus venit tibi iustus, & saluator.* Quid hoc est? Venitne Christus, salutem vt accipiat, an largiatur? Plane ad vtrumque. Nam Originalis, vt accipiat, inquit, *venit saluatus.* Vulgaris, vt largiatur, ait, *venit Saluator.* Vtrumque verum est; Saluator & saluatus: quia sic salutem nobis tribuit, ac si salutem

[Margin notes: Psal. 18. 6. — Hebr. 2. — Chrysho. 5 — Cant. 8. 14. — Apoc. 22. 20 — Zach 9. — *Optat arden ter Christus salutem nostram.*]

tem sibi tribuere videretur; dum nos saluat, se ipsum saluum putat, ac si nostra in illum salus refundatur. D. Bernardus ser. 28. in Cantic. *Meam ad hoc induit formam, vt suscipiat causam.* Qui igitur pro nostra, & pro sua salute quodammodo descendit, quid mirum si velocissimus descendat, magno scilicet nos inuisendi desiderio incitatus? Bernard.

Qui currendo ad metas contendunt, nequeunt in ipsis metis, ac limitibus, terminisque, ad quos festinant, sistere, conquiescere, & currentes equos inhibere; sed necesse est, vt incitati equi statas metas transiliant, & præfixos terminos longius transgrediantur. Ita & Christus Dominus, tanta celeritate venit, vt non potuerit ad præfixas metas adhærescere, sed necesse fuerit eas omnino transilire. Quid ita? Decretum à Deo erat, vt Verbum ad terras veniret. Quod decretum satis superq; impleretur, si ipse in arduis & sublimibus montibus, in regiis & magnificis palatiis sedem suam collocâret, vnde omnibus conspicuus appareret: Sed plane magno ad currendum desiderio incitatus, non se potuit ad has metas inhibere; sed longe vlterius transiliuit ad profundam vallem, ad abiectum antrum, ad humillimum præsepe. *Positus in præsepio.* Falsi dij in excelsis montibus olim colebantur; vnde eorum fana ac delubra per antonomasiam dicebantur *Excelsa*, iuxta illud, quod in libris Regum de Regibus idololatris frequenter dicitur: *Verumtamen Excelsa non abstulit*, id est, deorum fana demolitus non est. Itaque in montibus & in locis arduis ac sublimibus colebantur. Qua de re Procopius: *Consilium*, inquit, *eorum erat, idololatriæ humilitatem, locorum sublimitate subleuare.* Sic ille. Res humilis & abiecta erat idololatria, & illi, qui per idololatriam dij colebantur. Quam à se auctoritatem non habebant, necesse erat, vt ea ex locorum sublimitate conferretur. O summum ac verum Numen! descende fœliciter ad vallem, in montibus non quiesce. Neque enim sublimitas montium tibi conferet sublimitatem. Descende fœliciter ad valles: vt tua sublimitas vallium impleat humilitatem. *Positus in præsepio.* Omnis ab hoc loco fastus exulat, omnis sublimitas. Recte D. Hieronymus de hoc antro: *Vbi sunt latæ porticus? Vbi aurata laquearia? Vbi domus miserorum pœnis, & damnatorum labore vestita? Vbi instar palatij opibus priuatorum extructæ basilicæ?* &c. Videtis, vt præstitutas loci metas transiliuit? Videte vlterius, vt transilierit sui statûs præfixos terminos. Decretum à Deo erat, vt hominum statum conditionemq; subiret. Quod decretum satis superq; implebatur; quamuis ipse magno diuitiarum apparatu & opulentia frueretur. Sed plane tanto desiderio currebat ad hunc

27. Procop. *Descendit Christus, vt ascendamus* Hiero. cita.

statum

statum, vt non potuerit sistere ad illius metas, sed multo vlterius processerit; in diuitiis non hæserit, sed in extremam deuenerit paupertatem. *Pannis inuolutum.*

28. Hinc est, quod Christus Dominus per antonomasiam pauper appelletur. *Ego vir videns paupertatem meam,* Thren. 3. 1. Eos oblitus est pes hominis egentis. Iob loquitur de magnis, & obstinatis peccatoribus; quos, inquit, *oblitus est*, id est, transiliuit, *pes hominis egentis.* At quis est hic homo egens? Plane Christus Dominus, qui antonomastice dicitur egere vrbe, domo, tecto: omnibus paupertatis haustus fluctibus, omnium egenus. *Hæc dicit Dominus*, ait Esaias, *Christo meo Cyro.* Ex Hebræo legi potest: *Christo meo pauperi*; vel, *Christo meo quasi pauperi.* Nullum enim elogium, nullum additamentum magis quadrat in Christum Dominum, quam pauperis. Sed non immerito inseritur illa particula, *quasi pauperi:* quia quamuis hominum oculis pauper videatur; tamen re vera, in illa eius paupertate omnes thesauri scientiæ & sapientiæ diuinæ includuntur. *Quasi pauperi.* Nam, teste D. Bernardo ser. 4. in vigil. Natalis Domini, *pretiosiores panni Saluatoris omni purpura; & gloriosius præsepe hoc auratis Regum soliis; ditior denique Christi paupertas cunctis opibus, cunctis thesauris sæculi.* Pauperem homines agnoscunt, diuitem Angeli reuerentur. Inde est, cur cum cæteri Euangelistæ ad alia Christi mysteria enarranda processerint, solus Euangelista Lucas in eius paupere natalitio describendo immoretur. Cur ita? Egregie D. Ambrosius: *Satis se diuitem fore credidit, si præsepe Domini sibi ex omnibus vendicasset.* Sic ille. Parua sunt hæc omnia. Non solum enim humilitatis & paupertatis terminos transiliuit, sed etiam humanitatis. Decretum à Deo erat, vt Verbum homo fieret. Satis huic decreto satisfaceret, quantum ad salutem hominum sufficiebat, si ætatem attingeret virilem. Sed magno illo suo desiderio incitatus non hæsit in his metis: sed eas transiliens ad ætatem se abiecit infantilem. *Inuenietis infantem.* Quis non obstupescat mutus & elinguis ad præsentiam Verbi infantis? Certe & Hieronymus, & reliqui omnes, qui pietatis caûsa totam Palæstinam perlustrabant; cum ad hoc præsepe accedebant, memores Verbi infantis, obstupescebant. In Christi villula, inquit D. Hieronymus vbi supra: *In Christi villula extra Psalmos silentium est.* Quasi diceret: nulla ibi resonant murmura, nulli perstrepunt tumultus, nullæ contentionum procellæ debacchantur; soli Psalmi, preces, orationes, & cantus spirituales audiuntur; his exceptis, silentium. O Verbum infans, non nisi ab infantissimis hominibus satis digne contemplandum! Sed quid dico, ætatis virilis terminos transi-

Thren. 3. | Iob 28. 4. | Isai. 45. 1. | *Paupertas Christi thesaurus.* | Bernard. | Ambr. lib. 2 ad c. 2. Luc. | Hieron.

transiliuit, & in ætatem processit infantilem? Imo hominem transgressus, abiit in non hominem. *Ego vermis sum, & non homo.* Psal. 21. 7. *O nouissimum & altissimum!* exclamat D. Bernardus, Bernard. *O humilem & sublimem! O opprobrium hominum, & gloriam Angelorum!* &c. Vere desiderium, actiue desiderans, qui sic ad hominem cucurrit, vt humanitatis limites excurrerit.

Est etiam desiderium passiue. Totus desiderabilis. Quis 29. non videt, quanto desiderio eius aduentus, non dico ab antiquis illis Patribus, sed modo à tota Ecclesia imploretur? Recolite, qui canonicis precibus vacatis, illas precationes, in quas Ecclesia per hosce dies erumpebat: *O sapientia, quæ ex ore Altissimi prodisti: Veni ad docendum nos viam prudentiæ. O Adonai, & dux domûs Israel: Veni ad redimendum nos in brachio extenso. O radix Iesse, qui stas in signum populorum: Veni ad liberandum nos, iam noli tardare. O clauis Dauid, & sceptrum domûs Israel: Veni, & educ vinctum de domo carceris. O oriens splendor lucis æternæ, & Sol iustitiæ: Veni, & illumina sedentem in tenebris & vmbra mortis. O Rex gentium, & desideratus earum: Veni, & libera hominem, quem de limo formasti. O Emmanuel Rex & legifer noster: Veni ad saluandum nos Domine Deus noster.* Sunt hæc vota, sunt studia, sunt desideria, in quæ per hosce dies Ecclesia erumpebat, plane ardentissima. Desiderium plane est infans natus; totus desiderabilis. Neque solum per anteactum octiduum, seu hebdomadam, sed etiam per omnes dies sæculi desideratur. Summus olim Sacerdos Exod. 28. sanctuarium ingressurus deferebat extremum vestis sacerdotalis limbum, siue institam, siue fimbriam tintinnabulis distinctam. At quot putatis illa fuisse tintinnabula? Consulite Clementem Alexandrinum, & inuenietis fuisse trecenta sexaginta sex, quot dies in anno numerantur: vt significaretur singulis quibusque diebus voces & clamores exaudiri, quibus æternum Verbum inuocetur, vt tandem in humanam naturam induatur. Quid mirum ita desiderari illum, ex quo tam multa lucra in humanum genus deriuentur? Per quem inprimis accessum habemus ad Patrem. Bis ad Iosephum eius fratres accesserunt. Semel ab eo excepti sunt dure: *loquebatur eis dure.* Iterum clementer: *at ille clementer resalutatis eis.* Imo cum ipse à fratribus solum salutaretur, tamen clementer fratres resalutauit; ac si effusiorem & beneuolentiorem se in fratres exhiberet, quam fratres in illum. Vnde hæc mutatio, vt quos non ita pridem torue ac duriter exceperat, paulo post comiter & clementer excepisset? Recte D. Ambrosius lib. de Ioseph cap. 9. *Quando,* inquit, *sine Beniamin venerunt, loquebatur eis dure; quando venerunt cum Beniamin, loquebatur eis mitia.* Ac si fratres,

Marginal notes: Sußpiria ad Meßiam. (beside 29.) — Clem. Alex lib. strom. 5. — Gen. 41 & 43 — D. Ambros.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

vnius Beniamin clypeo & præsidio exarmati, iras in se acuerent & accenderent Iosephi: Beniamin vero præsidio instructi, eiusdem minas tranquillarent. Quas iras æterni Patris non emolliet Filius æternus homo? Huius pueri clypeo exarmati, diuini Iudicis & vindicis iras non effugiemus: armati, haud dubie eius iras tranquillabimus ac mitigamus. Hucvsque licuit.

PERVIGILIVM VI.

Scribantur hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit Dominum, quia prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cœlo in terram aspexit, *Psal.*101.19.

30. *Verbum infans silentio colendum.* SAcrum peruigilium illius noctis, in qua nascitur Verbum infans, nulla re magis, quam sacro silentio venerandum erat. Carmen genethliacum, siue natalitium Verbi infantis, nullum aliud, quam silentium esse deberet. Suam in speluncam abditus Helias Dominum expectabat: venit ignis; venit commotio. Non in igne, non in commotione Dominus. *Venit sibilus auræ tenuis.* Addunt LXX. *& ibi Dominus*, 3.Reg.19.12. Rupertus, per illum sibilum auræ tenuis, intelligit aduentum diuini Verbi, quem in thalamo virgineo diuini Spiritûs aura, mirabiliter operata est. Chaldæus, pro sibilo auræ tenuis, paraphrastice transtulit, *vox canentium in silentio.* Mira plane coniunctio vocis & cantûs cum silentio. Si voces audiuntur, si personant cantilenæ, si diuina encomia prædicantur; quo pacto hæc omnia in silentio transiguntur? Recte quidem: quia pro Incarnationis beneficio nunquam melius gratulatoria Deo carmina decantantur, quam cum illud ingens beneficium profundo silentio decoratur. Præstaret igitur in hoc peruigilio cum Verbo infante infantire, quam aliquid effari. Audietur quidem vox, & vox canentium; sed in silentio: hoc est, pro suaui concentu, pro dulci modulatione, solum Verbo infanti silentium offeretur. *In hoc enim natalitio*, inquit D. Petrus Damianus, *fit elinguis lingua, immemor memoria, insensibilis sensus.* Nihilominus, quia Verbum infans etiam *linguas infantium facit esse disertas*; æquum est, vt de more nostro aliquid in hoc peruigilio dicamus; præsertim iubente Domino apud Isai.8.1. *Sume tibi librum grandem*, &c. Date aures. D. Paulus ad Hebr.8. integrum Christi in cœlum ascen-

Marginalia: 3.Reg.19. — *Canit suauius, qui magis silet.* — Petr. Dam. — Isai.8. — *Verbi infantia disertissima.*

aſcendentis triumphum redegit ad vnum capitulum; ſic enim habet: *Capitulum ſuper ea, quæ dicuntur,&c.* Iſaias vero vnum tantum ex his myſteriis, quæ latent in hoc ſtabulo, deſcripturus, ex Domini iuſſu, *ſumit ſibi librum grandem.* Quid hoc, magne Deus, Filij trophæa glorioſe parta, laureas & triumphos exiguo includi imperas capitulo? *Capitulum ſuper ea, quæ dicuntur.* Filij tamen paupertatem, ſtabulum, & paleas immenſo volumine iubes exarari? *Sume tibi librum grandem.* Ita plane: de hac enim paupertate maior, quam de illa maieſtate ad ſcribendum loquendumq́; ſe offert materia. Dicam igitur inprimis de beneficio diuino, quod Deus in hac nocte hominibus impendit. Dicam deinde de obſequio humano, quod Deus ab hominibus repoſcit.

Amplior ad dicendum ſeges Verbi incarnati humilitas, quã gloria.

Argumentũ bipartitum.

Beneficium mihi videtur Regius Vates, cum ingenti gratulatione, commemoraſſe Pſal.101.19. *Scribantur*, inquit, *hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit Dominum: quia proſpexit de excelſo ſancto ſuo; Dominus de cœlo in terram aſpexit.* Expendite ſingula. *Scribantur hæc.* In Hebræo & Græco eſt; *ſcribatur hoc.* Recte quidem vtrumque. Nam hoc beneficium, ſi in ſeipſo attendatur, vnum eſt, & vnice vnum; Deus homo in vnitate perſonę, eo genere vnionis in vno tertio, qua nulla maior in rebus creatis reperitur; vt Theologi oſtendunt. *Scribatur hoc.* Si autem magnitudo huius beneficij ſpectetur; adeo magnum eſt, vt plura beneficia continere videatur; & propterea non vnum, ſed plura beneficia appellentur. *Scribantur hæc. Scribantur*, inquit, non prædicentur, non euulgentur, non per voces ac ſermones ad poſteros transferantur. Quaſi diceret: Excîdantur in ære, ſculpantur in marmore, alte in cordibus hominum infigantur, imprimantur, vt nulla temporis diuturnitate obliterentur, ſed ad memoriam poſteritatis ſempiternam tranſmittantur. *In generatione altera*, hoc eſt, in populo Chriſtiano. Vel, ſi malumus; (nam de populo Chriſtiano ſtatim redibit ſermo,) in quaſdam patheticas voces, in quoſdam vehementes affectus, in quædam exaggerata deſideria mihi videtur Propheta erupiſſe. Ac ſi diceret: ſatis non eſt, ſi vna tantum hominum generatio hoc diuinum beneficium laudandum ſuſcipiat: vlterius opus eſt, vt noui à Deo orbes producantur, noui mundi fabricentur, noua rerum & creaturarum ſeries diſponatur: vt ab his omnibus ſimul, tam eximium beneficium decantetur. De ſuo Imperatore Alexandro dicebat ille Hiſpanus Vates:

31. Pſal.101.

Incarnationis beneficiũ nomine vnũ, re multiplex

Vnus orbis agendis pro Incarnatione gratiis ſatis non eſt.

Vnus Pellæo iuueni non ſufficit orbis.

De noſtro Imperatore Chriſto Domino, maiori iure dicere poſſumus verbis paululum immutatis; (vt nos etiam in gra-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

etiam Verbi infantis poëtemur,) vnus Iessæo puero, (Iessæo, de radice Iesse.)

Vnus Iessæo puero non sufficit orbis.

Ad hunc puerum laudandum satis non est, si vnus tantum orbis in gratulatorias soluatur cantilenas: necesse est, vt nouus creaturarum ordo enascatur, quæ omnes in illius laudes effusissime impendantur. *Et populus, qui creabitur, laudabit Dominum*; hoc est, populus Christianus. Non dicit, qui generabitur, sed *qui creabitur*; vt noua per gratiam reformatio, quæ à solo Deo est, intelligatur. *Fideles enim*, vt ait Paulus, *creati sunt in Christo Iesu in operibus bonis*, Ephes.2.10. hoc est, per gratiam expurgati. Neque enim æquum est, vt ad hoc tam nouum & gratuitum beneficium laudandum accedant, nisi qui expientur per pœnitentiam, & qui per gratiam innouentur. At quod beneficium istud est, ô sacer Vates, ad quod laudandum non solum creaturas iam conditas inuitas, sed alias atque alias desideras condendas? *Quia prospexit*, inquit, *de excelso sancto suo; Dominus de cœlo in terram aspexit.* En beneficium. Si solus Dei in terram intuitus, imo prospectus, hoc est, aspectus è longinquo, tantam non vnius mundi, sed plurimorum gratulationem merebatur; quid aduentus, quid delapsus in terram? Certe quantumcunque mundorum à Deo producatur, quantumcunque gratiarum ab iis omnibus referatur, minus est, quam quod pro tam singulari beneficio debetur.

Ephes.2.

Acturi gratias, grati Deo esse debent.

32. Olim Machabæorum mater, vt filium suum hortaretur ad martyrium fortiter subeundum, nihil aliud ob oculos proposuit, quam beneficium creationis. *Peto, nate, vt aspicias ad cœlum, & terram, & ad omnia, quæ in eis sunt: & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus; ita fiet, vt non timeas carnificem istum*, 2. Machab. 7. 28. Si beneficium, quo Deus omnia de nihilo condidit, tantos potuit stimulos admouere ad omnia huius vitæ oblectamenta detestanda, & ad omnia mortis cruciamenta non grauate subeunda; quos stimulos admouebit illud beneficium, quo Deus peccatores non de nihilo redemit, sed semetipsum tradidit pro hominum salute comparanda? Recte D. Bernardus sermone 14. in Psalmum: *Qui habitat. Fecit*, inquit, *te Deus tuus*. Quid plura? *Fecit tam multa propter te. Quid deinde? Fecit propter te & semetipsum. Verbum caro factum est.* Rem plane inauditam! Vt propter vnum hominem non solum cætera omnia efficiantur, sed etiam ipsum Verbum caro fiat. Quis hanc amoris vim non admiretur? Quis hanc beneficij magnitudinem non obstupescat? Recte igitur subdit D. Bernardus: *Quid ad hæc dormitat affectio? Imo vero mortua est illa, non dormit, quæ huic beneficio*

2. Mach. 7.

Amoris stimulus, Incarnatio.

D. Bernard.

Vigilet amor, ac Incarnationis beneficium sentiat.

tien

non respondet, quæ se totam non effundit in gratiarum actionis & vocem laudis. Misit olim Dominus ad Dauidem per Nathan, quendam longissimum catalogum beneficiorum omnium, quæ apud illum collocauerat: *Ego,* inquit, *tuli te de pascuis sequentem greges, & fui tecum in omnibus, vbicumque ambulasti; & interfeci vniuersos inimicos tuos à facie tua; & feci tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra,* &c. 2.Reg.7.8. Magna plane beneficia. Quæ propterea Deus Dauidi in memoriam reuocauit, vt recordans beneficiorum, inquit Theodoretus, colat benefactorem. Sed ante hæc omnia illud in fronte & in capite præfixit, quod olim Israelitis contulerat, de terra Ægypti primum egressis: *Neque enim,* inquit, *habitaui in domo, ex die illa, qua eduxi filios Israel de terra Ægypti; sed habitabam in tabernaculo & in tentorio,* seu, vt legit Theodoretus, *in diuersorio.* Magnum plane beneficium, & cæteris omnibus, quæ paulo ante memorauerat, præferendum. Deum in tentorio, seu in diuersorio habitare in gratiam Hebræorum, quis non miretur? At quid hoc beneficium ad nostrum? Non enim solum Deus propter homines habitat in diuersorio; quod satis humile & abiectum, imo & indignum Deo videbatur: sed etiam excluditur à diuersorio. *Quia non erat ei locus in diuersorio.* Et obite compellitur in antrum, seu stabulum, latibulumq; ferarum. Conferte igitur illud diuersorium, in quo Deum habitasse magnum fuerat beneficium. In illo quidem erat arca aureis laminis cooperta, tanquam scabellum Dei: erat aureum propitiatorium tanquam diuinæ maiestatis solium. Erant vtrinque aurei Cherubini, qui mutuo alarum complexu & circumplicatu, quoddam veluti efficiebant conopæum, sub quo diuina maiestas tegeretur, & augustius adoraretur. En diuersorium, ad quod Deus se olim in Hebræorum gratiam abiecit. Nunc vero quam diuersum est illud diuersorium, ad quod recedere compellitur? Vbi in illo aurum? Vbi aureæ sedes? Vbi aurei Cherubini? Nihil in eo plane, nisi pauperies, nisi indigentia cernebatur. Omnia in eo araneis & inaniis replebantur. Si igitur habitare Deum in illo veteri diuersorio, quod plane fuit magnificum & augustum ædificium, magnum beneficium censetur; quantum omnino erit, expelli Deum à vulgari hominum diuersorio, & in ferarum stabulum ac latibulum compelli? Sane Regius Vates hoc Dei beneficium secum perpendens, ita ait Psal.61. *Quoniam ab ipso salutare meum.* Quasi dicat: deinceps Deo duntaxat meas curas impendam, & eum solum amabo; siquidem filium suum in stabulo mihi videndum promisit. *Prophetice,* inquit D.Basilius homil. super hunc Psalmum, *præuidens futuram esse Incarnatio-*

2.Reg.7.

Theodoret.

Deus olim in diuersorio; Incarnatus ne hoc habuit quidem.

Tabernaculi cũ spelunca Bethleemica collatio.

Psal.61.

Basil.

natio-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

nationis gratiam, hoc dicit, quod Deo seruire, & ipsum amare o- porteat, qui tantum beneficium in genus humanum prior contu- lerit, &c.

33. Idem beneficium mihi videtur posse optime expendi, ex iis quæ Moyses ad populum: *En,* inquit, *Domini Dei tui cœlum est, & cœlum cœli; terra, & omnia, quæ in ea sunt. Et tamen patribus tuis conglutinatus est Dominus, & amauit eos,* Deut. 10.15. Quasi diceret: quamuis Deus tanta maiestate & po- testate frueretur, vt à supremo cœlo vsque ad imam terram o- mnia suo imperio coërceret; tamen amore hominum, etiam vilissimorum, sic exarsit, vt non eis modo adhæsisse, sed o- mnino adglutinatus fuisse videretur. *Conglutinatus est eis, & amauit eos.* At quando hoc amoris vinculum, hoc glutinum inter Deum & homines intercessit? Nempe quando eos in so- litudine dirigebat, quando cibo ac potu recreabat, quando fa- miliariter alloquebatur. Hoc autem, dic, obsecro, sancte Moyses, fuit adglutinari? Quid ergo erit, humanam indue- re naturam; artus sibi assumere infantiles, vagire in præsepio, lachrymari, singultire; quidquid pœnarum naturæ humanæ potest accidere, patienter in hominum gratiam & salutem tolerare? Hoc plane diuini amoris glutinum est, longe quam illud efficacius ac tenacius. Quanto verius dici nunc potest nobis conglutinatus? Sed vlterius eiusdem beneficij magni- tudinem commendauit Propheta Baruch 3. 32. Nam post- quam multa diuinæ maiestatis & potestatis argumenta expen- dit, dicens: *Qui præparauit terram in æterno tempore, & re- pleuit eam pecudibus. Qui emittit lumen, & vadit,* &c. Post- quam hæc, inquam, & plura alia diuinæ omnipotentiæ monu- menta percurrit, tunc emphatice conclusit: *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.* Post hæc, mira em- phasis. E tanta maiestate, è tanta amplitudine, è tanta rerum omnium affluentia, ad terras se abiecit. *In terris visus est.* Quid dico, ad terras? Nam verum hoc esset, etiamsi in summis mon- tibus sisteret, in magnis palatiis conquiesceret, in superbis re- giis moraretur. Etiam tunc dici posset in terris visus. Ille ve- ro nihilominus vlterius progressus, ad inferiores partes ter- ræ descendit. Nam sicut olim descendit cum Iosepho in car- cerem, in foueam, in cisternam, in inferiores partes terræ, in antrum, in speluncam, in tugurium abiectissimum se abdidit & inclusit.

Deut. 10.

Incarnatio glutinum amoris.

Baruch 3.

34. Præterea, *cum hominibus conuersatus est.* Sed quid dico cum hominibus? Nam licet solis Regibus, & Principibus, & Dynastis familiariter vteretur; adhuc nihilominus dici posset cum hominibus conuersatus. Verum ille vlterius processit ... nam

nam etiam cum vilissimis pastoribus, imo cum iniquissimis peccatoribus voluit conuersari: veteris non immemor Iosephi, de quo dicitur: *Eratq; cum filiis Balæ & Zelphæ*, Genes. 37. 2. cum filiis ancillarum. At cur non etiam cum filiis Liæ? Optime Lyranus: *Quia filij Liæ, vtpote liberi, & Principes, despiciebant filios ancillarum, & tanquam seruos reputabant. Et propterea*, addit Lyranus plana quidem, sed deuota oratione: *Et propterea faciebat illi societatem, ad eorum consolationem.* Ita plane & diuinus Iosephus, non tam Regibus, ac Principibus, & clarissimis hominum faciebat societatem, ad eorum consolationem; vt eorum vilem auditionem erigeret, molestias abstergeret, labores recrearet, difficultates omnes indulgentissime consolaretur. Diuinum plane inuentum ad homines ad sui amorem alliciendos. Deponit fastum, vt amorem conciliet. Olim quando legem condidit, ad montem Sina de cœlo descendit; quasi vero existimaret facilius fore homines alliciendos humilitate, quam maiestate ad legem seruandam. Audite D. Athanasium lib. 3. contra Arian. *Qui poterat ex ipso cœlo legem dictare, norat vtile esse hominibus, si è Sinai eam promulgaret, idq; ideo fecit, vt & Moyses ascendere posset, & illi de proximo sermonem audientes melius crederent*, &c. Modo autem humilius descendit, & humiles pastorum casas habitare gestit, vt homines ad se rapiat. *Cum venisset Iesus in domum Petri*, Matth. 8. 14. argute Chrysolog. sermone 118. *Ad domum Petri venit Christus, vt domus Petri veniret ad Christum*, &c. Sic egenus ac pauper, omniq; decore suo spoliatus, omnium oculos ad se conuertit, omnium animos ad se rapit. *Ideo*, inquit Athanasius, *hominum amator Deus corpus sibi assumpsit, homo inter homines versaturus, vt hominum sensus præoccuparet, vt homines humana sola cogitantes, quocumque suos sensus conferant, ibi se anticipari, præoccupariq; actionibus animaduerterint*, &c. Itaque carnem assumpsit nostram, vt ipsa hominis similitudo nos ad illum propensius inclinaret, eiq; impensius studeremus. Subit mentem vox illa ingeniosa Drogonis libr. 1. de sacrament. Dominicæ pass. *Fecisti ergo mihi, Domine, de corpore tuo speculum animæ meæ*, &c. Quasi vero Domini corpus nascentis, speculum sit, in quo repræsentetur mortalis hominum caro, vt nos ad se rapiat & alliciat.

Christus abiectissimis hominibus familiariter vsus est. Genes. 37. Lyran.

Homini est facilius humanitate quã seueritate cõciliantur. Athanas.

Matth. 8. Chrysolog.

Athanas.

Drogon. *Caro Christi speculum nostrum.*

Videtis huius beneficij magnitudinem. Properemus igitur ad illud antrum, ad illud præsepe, maiora indies beneficia ille petituri. De quolibet iusto inquit Dauid, & de Christo Domino sub mysterio: *Tota die miseretur, & commodat*, Psal. 36. 26. Sed quid ais, sacer Vates? Nam Christum Dominum 35.

Psal. 36.

minum

minum extreme indigentem tota die misereri, non admiror o affectus enim misericordiæ, etiam in paupere reperitur. At ve ro commodare eum, qui nihil habet, imo extrema inopia labo ret, quis non miretur? præsertim cum dicatur commodare *tot die.* Quasi commodando nunquam eius fontes misericordi exhauriantur; nunquam exinaniantur eius thesauri pietatis

Ambros. *O optanda pauperies!* exclamat D. Ambrosius, *O ditior inopia*

Christi paupertas nos ditat. Qua scilicet homines, si huc accedere vellent, plus quam terr nis opibus locupletabuntur. Dauid lauabat per singulas noct lectum suum, & lachrymis stratum suum rigabat; seu, vt ha bent alij, natare faciebat, Psal. 6. Miratur D. Chrysostomu homil. 30. in Genes. illos oculos lachrymantes, seu illas lachry

Chrysost. mas defluentes. *Quid*, inquit, *illis oculis formosius perpetuo la chrymarum imbre, quasi margaritarum decore ornatis?* Ita ill Si lachrymæ ex oculis Dauidis distillantes, non lachrymæ, se margaritæ videbantur, lachrymas ex tuis oculis, diuine infan defluentes, quidni appellem gemmas? quidni appellem ma garitas? quidni appellem, si quid gemmis & margaritis preti sius esse potest, pretiosiores? *Tu pretium gemmis addere gemm*

Clem. Alex *potes.* Vere Christus gemma est. Clemens Alexandrinus: *Pu cherrima gemma ipse est pulcherrimus Iesus*, &c. Gemma in vi ginea concha reperta. En illa Euangelij margarita, cuius pr tium institor Euangelicus auidissime quæsiuit. Nam vendit

D. Ambros. omnibus rebus suis illam emere festinauit. Nam, D. Ambros auctore sermone 6. *maluit omnes sæculi gemmas, quas habeba amittere, vt vnam Christi emeret margaritam; Cuius diuin*

Salmeron. *tas*, inquit Salmeron tom. 7. tractat. 11. *in concha humanita continetur ex materia virginea, & rore Spiritus sancti conc*

Plin. *pta*, &c. Notum est Plinianum illud lib. 9. c. 31. *Partus conch*

Epiphan. *rum, sunt margaritæ, pro qualitate roris accepti*, &c. Vnde Epip

Ephr. & Ephrem appellant Virginem *concham, eo quod [illegible]ritura *

gemmam immortalem in mari, id est, in mundo, &c. Audio D

Damasc. mascenum orat. 1. de natiuitate Virginis: *Lætetur mundus, mar in ipso enim concha gignitur, quæ cœlitus ex diuinitatis fulget in vtero concipiet, & Christum ingentis pretij vnionem pariet*, & Quid enim Christi humanitas, nisi margarita diuinitatis au mirabiliter inclusa, atque cælata? Huc igitur confluamus loc pletandi. Adsunt gemmæ, adsunt margaritæ, adsunt lachrym quæ non solum nostris nos malis expiabunt; sed etiam infinitis propemodum bonis cumulabunt.

Hucusque licuit.

* * *

PERV

PERVIGILIVM VII.

Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara, *Psal.56.9.*

SOluamus anniuersarium tributum verborum Verbo Infanti. Et ne ab ea materia, in qua versamur, longius aberremus, ex ea nobis dicendi argumentum oriatur. Sumus in re musica, inter illa musica instrumenta, psalterium, citharam, tympanum, & tibiam, quibus Prophetæ illi descendentes de excelso pariter cum Saule prophetabant. Ab his igitur musicis instrumentis, dulce ac suaue genethliacon nascenti Puero decantemus. Libet ergo infantem nasciturum verbis Dauidicis compellare: *Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara.* Quibus verbis Dauid, vt multi Patres exponunt, alloquitur Christum resurgentem; sed plane non repugnat alloqui & nascentem. Singula igitur minutius expendamus. *Exurge gloria mea.* Ex Hebræo transferri potest: *Exurge lingua mea*, vel *carmen meum*, vel *canticum meum.* Omnia quidem aptissime quadrant in Christum nascentem. Ipse in primis dici potest *lingua nostra*; nam primi parentes loquentes cum serpente, se ipsos quodammodo elinguarunt, seu lingua priuarunt, ne cum Deo loquerentur. Quid ergo? lingua nobis cœlitus delapsa opus erat, vt ad sermones cum Deo familiariter miscendos iterum admitteremur. Hanc igitur postulat Dauid: *Exurge lingua mea.* Hac Deum alloquimur, hac Deo canimus, hac tanquam claue cœlum aperimus. Nec immerito. Nam si D. Chrysostomus appellat linguam Heliæ, clauem cœli; quæ cœlum & claudebat & referabat; quid mirum, si tua quoque lingua, ô Verbum infans, clauis cœli appelletur? Eo tamen nobis fœlicior, quam lingua Heliæ; quod Helias loquendo & reserabat cœlum & claudebat: Hæc autem reserat semper, claudit nunquam. Exurge igitur lingua mea. Sed non minus apta illa alia translatio: *Exurge carmen*, siue *canticum.* D. Paulus Ephes.2.10. cum de se ac cæteris creaturis loquatur: *Ipsius*, inquit, *factura sumus.* Ex Græco transferri potest: *Ipsius poëma sumus.* Quasi omnes creaturæ sint quædam lucubratissima poëmata, quibus diuinæ laudes includantur. Si igitur hoc præconium in cæteras conuenit creaturas, multo aptius conueniet in earum reparatorem. Carmen est, canticum est, poëma est. Recte quidem Clemens Alexandrinus, de probo iustoq; viro loquutus: *Pulcher-*

[Margin notes:] 36. — Psal.56. — *Christus lingua nostra.* — *Lingua Christi clauis cœli* Chrysost. — Ephes.2. — *Creaturæ poëmatum instar sunt.* — *Homo hymnus quidam est.* — Clem. Alex

cherrimus, inquit, *Dei hymnus est homo, qui in iustitia ædificatur.* Si igitur iustus vir hymnus est, totus in diuinam laudem decantandus; ille; qui iustificatio , & sanctificatio nostra est, quid mirum, si pulcherrimus Dei hymnus appelletur? Exurge ergo gloria mea. Exurge lingua mea, carmen meum, canticum meum. Sequitur; *Exurge psalterium.*

37. Audistis carmen decantandum. Cernite instrumentum , in quo decantetur. *Psalterium* est , quod decem chordis, seu decem fidibus construi consueuit. Vnde Clemens Alexand lib. 2. pæd. c. 4. *Decachordum*, inquit, *psalterium Verbum IESVM significat, qui manifestatur elemento decadis. Decade*, inquit, *seu decachordo psalterio Christus manifestatur*; quia vt numerus denarius perfectissimus habetur: ita plane in Christo Domino omnes virtutes plenissime & perfectissime includuntur. Quam suauis igitur harmonia ex tam perfecto instrumento elicietur! Omnes gentes ad audientiam olim Deus congregauit. *Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes, qui habitatis orbem. Quique terrigenæ filij hominum, simul in vnum diues & pauper*, At quorsum tam multi auditores inuitantur ad audiendum? *Aperiam*, inquit, *in psalterio propositionem*, hoc est in filio meo. In quo Deus nouissime loquutus est. Ad tam suauem igitur melodiam exhibitam in hoc psalterio , æquum erat, vt omnium mentes excitarentur *Exurge psalterium.* Ardet animus, flagrat, & æstuat, tuum iam percipere concentum. Sed *exurge* etiam *& cithara. Cithara* profecto est illa sacrosancta Christi Domini humanitas. Illa cithara Dauidica, quæ dæmonem à Saule expellebat , vt Beda interpretatur, Christi Domini humanitatem significabat. Vt enim Dauid suam pulsando citharam, abigebat dæmonem à Saule; ita plane & diuinum Verbum suam tangendo humanitatem, non vnum tantum dæmonem, sed innumeras dæmonum cateruas & legiones ab obsessis corporibus propulsabat. Cithara igitur erat & psalterium Christus Dominus Psalterium superne sonans, quod in superiori parte percutitur ; cithara inferne sonans, quæ in inferiori parte pulsatur, vt Patres & Interpretes communiter obseruant. Mirus profecto concentus, ex præ alta , & remissa voce coalescens. *Sonabat superne, vt psalterium* inquit D. Augustinus, *quia diuina operabatur miracula ; sonabat inferne, vt cithara; quia humana patiebatur tormenta* Ex vtroque sonitu diuina illa harmonia existebat. Diuina maiestas instar psalterij præaltam illam vocem in hac musica referebat.

38. Vtraque vox pro rata portione sibi contemperata humanis pariter ac diuinis auribus blandiebatur. Vnde Angelorum

Clem. Alex *Iesvs Psalterium decachordum.*

Psal. 48. 2.

Humanitas Christi citharam refert. *Beda.*

Diuinitas Christi, Psalterium; humanitas, cithara. *August.*

chori hac harmonia exciti, suspenderunt, nisi fallor, suam; & patrias illas, ac beatas sedes deserentes, etiam ad hanc harmoniam propius audiendam conuolantes, *Ascendebant, & descendebant super filium hominis.* Ascendebant tanquam ad psalterium quod superne sonabat; descendebant tanquam ad citharam, quæ sonabat inferne. Vnde D. Bernardus, *Ascendunt*, inquit, *& descendunt, vt in vno eodemque homine Christo IESV, & infirmitatem foueant, & obstupeant maiestatem.* En cithara, en psalterium: en musica instrumenta. *Exurge, psalterium, & cithara.* En canticum, en carmen, en verba decantanda. Exurge carmen, exurge canticum. En lingua, quæ ad hæc instrumenta, hoc carmen, siue canticum moduletur. *Exurge gloria mea* Exurge lingua mea. Iam cantorem ipsum audiamus. Dignus enim hic solus est, qui præ cæteris audiatur. Recte quidem Clemens Alexandrinus: *Verbum diuinum*, inquit, *solus est, humanarum ægritudinum Pæonius medicus & sanctus ægrotæ animæ incantator.* Quasi diceret: facessant veteres Æsculapij, & Pæonij, qui humanas ægritudines curare possunt, sed non sanare. Verbum diuinum solus est humanarum ægritudinum Pæonius medicus. Facessant veteres Orphei, & Amphiones, quos solum inanes fabulæ dicunt habuisse vires ad res etiam sensus, rationisque non participes excantandas. Hoc plane certum est. *Verbum diuinum solus est sanctus ægrotæ animæ incantator.* Sed quod Clemens in pædago de Verbo diuino astruit; in exhortatoria ad gentes, de Christo Domino expressit. Nam postquam risit, & explosit fabulosos illos Orpheos & Amphiones: *Non talis est*, inquit, *meus cantor: solus quidem ex ijs qui vnquam fuerunt, difficillimas feras, homines mansuefecit.* quod statim explicat; *nam sæuos vt leones ad mansuetudinem, fallaces vt vulpes ad sinceritatem, obscœnos vt sues ad continentiam, & sic alios alijs vitiis propensos ad alias virtutes illis vitijs contrarias reuocauit.* Hoc enim illud est, quod præcinit Isaias: *Habitabit lupus cum agno, & hœdus cum pardo accubabit.* Hoc illud est: *Vitulus, & leo, & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos.* Hoc illud est; *Leo quasi bos paleas commedet.* Quid enim, obsecro, est aliud, tam feras bestias in cicures commutatas, nisi improbos homines in bonos quodammodo transfusos? At quis tam mirabiles effecit in hominum moribus mutationes? *Solus cantor meus Christus, ex omnibus qui vnquam fuerunt, difficillimas feras, homines mansuefecit.* Mira profecto harmonia illis fabulosis præferenda.

Bern.

Clem. Alex pæd. lib. 1. c. 2.

Verbum diuinum medicum ægræ animi.

Clem. Alex in Exhort. ad gent.

Isa. 11. 6.

Christus Orpheum canendo superat.

Fuerunt olim Hæretici, qui fallacibus quibusdam cantilenis Ecclesiam tentarunt, sed non excantarunt. *Multi*, inquit, D. Ambrosius, *Ecclesiam tentant, sed sagæ artis carmine ei nocere*

39.

Ambros. in Hexam. li. 4. c. 8.

necere non possunt. At cur suis non proficiunt excantamentis? Pergit Ambrosius: *Nihil incantatores valent, vbi Christi canticum quotidie decantatur. Habet Ecclesia incantatorem suum Dominum Iesum, per quem Magorum incantantium carmina, & serpentum venena euacuauit.* O diuinum plane ac suauissimum cantorem! Instillarunt illi improbi cantores humanis præcordiis venena, & quidem lethalia: sed illa omnia diuinus cantor suæ suauitate melodiæ ex humanis præcordiis euacuauit: tantumq; valuit canendo, vt pessimas illas Magorum execrationes suo cantu recrearet, & sagæ musicæ maleficium beneficio sanctæ musicæ coërceret. Adfuit olim ad expugnandos Israëlitas improbus ille Rabsaces; sed cum nec armis, nec viribus proficeret, verbis solicitauit, & loquebatur illis Hebraice, non Syriace. Ad quem Israëlitæ: *Precamur*, inquiunt, *vt loquaris nobis Syriace, non Hebraice*, 4. Reg. 18 26. At cur Israëlitæ proprium audire recusabant idioma? Respondet D. Gregorius Nazianzenus: *Ne*, inquit, *orationis suauitate in seruitutem furtim inducerentur.* Si igitur tanta erat vnius Hebraici idiomatis dulcedo, etiam vnius ex ore Rabsacis dimanans, vt facile Israelitas omnes excantaret: illa suauitas orationis, quæ ex æterni Verbi ore fluit, quanta erit? quantaq; voluptate, omnes, qui aures admouerint, permulcebit, & à sensibus abripiet, atque ad diuinum quendam ordinem transfundet?

Cantor suauissimus.

4. Reg. 18.

Greg. Naz.

Suauitas patrij sermonis animos allicit.

40. At quæ harmonia, dicet aliquis, à Verbo infante elicietur? Vbi nulla est eloquentia, vbi summa est infantia; quæ melodia, quis concentus audiatur? Certe iucundissimus. Nam ex illo Verbi & silentio & vagitu, mirabilis quædam harmonia existit. Quid illo silentio suauius? Testem ego appello Petrum Damianum, profanis aliquando concentibus deditissimum: sed cum hanc hausit harmoniam, quantum diuersus ab illo, qui quondam fuerat, exclamauit: *Olim mihi Tullius dulcescebat, blandiebantur carmina Poetarum, & Sirenes dulces meum incantauerant intellectum. Nescio quomodo dulcius immurmurauit filius Iesse, qui omnes illos, quos antea diligere consueueram, ineloquentes reddit & mutos.* Vides, vt illa Tulliana eloquentia, sit infantia, si cum hac infantili balbutie conferatur? Vt illa Virgiliana poësis, sit inertia quædam rusticana, si cum hac æterni Verbi taciturnitate comparetur? Vt illa fabulosa Sirenum dulcedo, sit quædam iniucunda auibus raucedo, si cum illis æterni Verbi suspiriis & singultibus componatur? Vt illi quondam Vates & cantores, poëtandi & cantandi peritissimi, si cum Puero immurmurante, seu mussitante, balbutiente & vagiente certare velint, muti omnino & elingues videantur? Mira plane huius harmoniæ dulcedo! *Laudemus*, inquit Sapiens, *viros glo-*

Petr. Dam.

Verbi Infantis infantia Tulliana facundia disertior.

Eccles. 44.

gloriosos, in peritia sua requirentes modos musicos, Ecclesiastici 44.5. Sunt qui legant, non *in peritia*, sed *in pueritia*. Quasi illi veteres Patriarchæ & Prophetæ, quorum immortalis gloria commendabatur, ex eo commendabiliores viderentur, quod in pueritia modos musicos requirebant. At quos suauiores numeros vlla in pueritia reperirent, quam in pueritia huius infantis vocalissimi? infans est, sed qui sua infantia iucundissime modulatur. Hucusque licuit.

Pervigilium VIII.

Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius, *Malach.* 4.2.

Dictauimus anteactis prælectionibus sæpenumero in sacris literis diuinam misericordiam pro diuina iustitia, & vice versa diuinam iustitiam pro diuina misericordia vsurpari: idq; nonnullis exemplis confirmauimus. Vnum superest ad hoc natalitium peruigilium celebrandum accommodatum, ex Malachia cap. 4. *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius.* Quem locum nonnulli Patres de posteriori Christi aduentu interpretantur: alij, inter quos Theodoretus, etiam de priori. Christus igitur in primo aduentu appellatur *Sol iustitiæ*, Chaldæus vertit, *Sol puritatis*. Nec immerito. Nam, vt bene Tertullianus: *Vbi Verbum natum est de carne, nullis nuptiis resignata; & vbi Verbum factum est caro, nullis nuptiis resignanda, totus mundus puritas est.* Æquum enim erat, vt Verbo recens nato de carne purissima, & in carnem purissimam induto, tota caro defæcaretur in spiritum, & totus mundus de terreno in cœlestem, de mortali in immortalem, de humano in diuinum transmutaretur. Sol iustitiæ, Sol puritatis. Cæterum alij interpretes accommodatius ad rem præsentem, iustitiam pro misericordia interpretantes, transferunt: Sol benignitatis, Sol clementiæ, Sol misericordiæ. Quasi in hoc primo adueutu infans Deus non rigesceret in iustitiam, sed in misericordiam mollesceret: totos clementiæ sinus expanderet; tota misericordiæ viscera effunderet; totus in benignitatem, & suauitatem, & charitatem erga humanum genus solueretur. Sol iustitiæ, Sol misericordiæ. Et propterea fortasse appellatur Sol, non meridianus, sed matutinus. *Orietur Sol iustitiæ*; nondum supremum cœli cardinem inuectus, sed ex primo auroræ limi-

41.

Theodoret.

Tertull.

Aduentus Christi mundo intulit puritatem.

limine egressus. Sol oriens. *Orietur.* Nam Sol, cum meridianum cœli verticem attingit, noxius esse solet, ac lethalis. Testis sit ille filius Sunamitis, profectus olim ad messores. In cuius caput cum vehementior Solis radius incumberet, exclama-
4. Reg. 4. re cœpit: *Caput meum doleo*; ac tandem mortuus est in meridie, 4. Regum 4. 19. Scilicet meridianus Sol illi exitium attulerat. At vero Sol matutinus, Sol exoriens, Sol in ortu suo nemini lethalis est, sed omnibus salutaris. Solet enim nebulas discutere, dispellere tenebras, serenare cœlum, suos rebus singulis colores restituere, amicam lucem mundo indere, beneficam auram rebus omnibus afflare. Talis & Deus infans. Sol est misericordiæ; Sol est in ortu suo: nemini noxius, nemini lethifer; omnibus salubris & vitalis. Orietur vobis Sol misericordiæ.

Christus ortu suo misericordiam prætulit.

42. Agite vero, & diligenter expendite, quanta bonorum omnium incrementa ex hoc Sole recens nato in hominum genus enascantur. Concurrerunt olim Madianitæ & Moabitæ ad Israëlitas oppugnandos, ac decipiendos, seu inducendos in peccatum: neque enim eos tantum profligare, sed etiam in peccatum præcipitare nitebantur. Quid vero Deus? Israëlitas
Num. 26. alloquutus: *Hostes*, inquit, *vos sentiant Madianitæ, percutite eos*, Numer. 26. 17. Quid hoc est? Nonne & Madianitæ & Moabitæ ad hoc flagitium pariter concurrerunt? Cur igitur inæqualiter ad supplicium reposcuntur? Et Madianitæ quidem ad pœnas vocantur; Moabitæ vero abire immunes permittuntur? Cur parcius & clementius agitur cum Moa-
Lyran. bitis, quam cum Madianitis? Optime quidem Lyranus hanc assignat rationem: quia scilicet ex Moabitis nascitura erat Ruth, ex Ruth nasciturus erat Dauid, ex Dauide Christus Dominus, Sol iustitiæ, Sol misericordiæ: & ex hoc misericordiæ Sole, illa in suos auos ac proauos misericordia refundebatur. Madianitas igitur, quia peccarunt, & nullum habent misericordiæ clypeum, quo muniantur, percutite: A Moabitis autem, licet peccantibus; quia Christo Domino ex illis nascituro, quodam veluti scuto proteguntur, abstinete. Multo grauius in Deum peccauit regnum Iuda, quam regnum Israël, seu regnum Samariæ. Vnde Propheta Ezechiel regnum
Ezec. 16. 51. Iuda alloquutus: *Samaria*, inquit, *dimidium peccatorum tuorum non peccauit*, Quasi diceret: si omnia peccata Samariæ vnum in cumulum congerantur & coaceruentur, dimidiam partem tuorum peccatorum, ô regnum Iuda, non exæquabunt. Et nihilominus Deus multo egit mitius & misericordius cum regno Iuda, quam cum regno Israël, vel Samariæ. Vnde olim
Oseæ 1. per Oseam: *Non addam vltra misereri domui Israël; sed obliuione*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

nione obliuiscar eorum, & miserebor domui Iuda, & saluabo eos in Domino Deo suo, Oseæ 1. 6. Et quidem ita res habuit. Nam Samaria abducta est in captiuitatem, nunquam amplius ex illa regressura; neque enim vsque ad præsentem diem, inquit D. Hieronymus, in priorem rediit libertatem. At vero regnum Iuda, postquam septuaginta annos seruiendo transegit, in priorem statum remigrauit. Si igitur grauius peccauit Iuda, quam Samaria; cur mitius & misericordius tractatur? Rupertus credit, propter illos tres Reges sanctissimos, Dauidem, Ezechiam, & Iosiam, hanc in illud regnum misericordiam diuinitus effluxisse. Sed potius crediderim, propter Deum infantem ex illo regno nasciturum. Ille agnus, seu potius ille leo de tribu Iuda, sua benignitate, misericordiaq; effecit, vt diuina seueritas ac iustitia, in regnum Iuda mitior ac pacatior redderetur. Victor ex singulari certamine cum Golia redierat Dauid. Ecce tibi Solimææ ciues cum tympanis & choris victori obuiam egrediuntur, præcinentes: *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia,* 1. Regum 18. 7. Decuplo maiorem fortitudinem Dauidi, quam Sauli tribuebant: cum tamen, si diuina historia replicetur, & retexatur, nulla eatenus virtutis exempla à Dauide edita memorentur; à Saule autem iam illustres victoriæ, & præclara facinora, & singularia fortitudinis monumenta excitata inueniantur. Cur igitur maioribus Dauidem præconiis, quam Saulem efferebant? Consulite D. Ambrosium. *Dauidem*, inquit, *ex cuius successione natus est Christus per Virginis partum, in decem millibus prædicabant; Saulem vero in millibus tantum; cum tamen reuerentiæ gratia Regem magis præponere debuissent.* Quasi diceret: In Saule quidem Regia dignitas excellebat; in Dauide autem diuina illa cum Deo propinquitas & consanguinitas fulgurabat. Quid ergo prudentissimæ illæ fœminæ? Regiam Saulis dignitatem non curarunt, & illam Dauidis cum Deo propinquitatem admirantes & venerantes, maiorem Dauidi gloriam, quam Sauli tribuerunt.

Hieron.

Rupert.

Christus infans supplicia auertit.

1. Reg. 18.

Ambros.

Ex Christo infante gloria nascitur

43.

Dignior plane est, qui laudetur & honoretur, qui ad te, Domine Iesu, propinquior accedit. A te enim, prout quisquè tibi proximus est, ingentes gloriæ cumulos mutuatur. Accesserunt fratres Iosephi ad Iosephum in Ægypto: sed Iosephus *quasi ad alienos durius loquebatur*, Genes. 42. 7. Paulo post aliquo interiecto tempore, ad eundem Iosephum redierunt. *At ille,* inquit textus, *clementer resalutatis eis, interrogauit eos,* &c. Genes. 43. 27. Vbi plane Iosephus beneuolentiorem se præbuit erga fratres, quam fratres erga Iosephum. Nam fratres non dicuntur Iosephum clementer salutasse, & nihilominus

Gen. 42.

Gen. 43.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

dicuntur à Iosepho clementer resalutati. Vnde quæso tanta hæc beneuolentia in fratres; cum tamen paulo ante tanta in eosdem seueritas præcessisset? Optime quidem D. Ambrosius:
Ambrosius. *Supra*, inquit, *vidit fratres suos Ioseph absque Beniamin, & ideo quamuis cognoscebat illos, tamen diuertebat se ab eis, & loquebatur dura. Sed postea vidit inter illos fratrem suum Beniamin, & ideo mitia loquebatur & mansueta.* Itaque tota Iosephi beneuolentia in fratres, debebatur Beniamino. Nam cùm hic aberat, in reliquos fratres Iosephus durior & inclementior existebat; cum vero aderat, reliquos fratres carior & humanior complectebatur. Quid Beniaminus, nisi Christum Dominum repræsentabat? quem si in nostram societatem admittamus, æternum parentem in nos beneuolentiorem experiemur. Contra vero, si ab eius comitatu longius recedamus, necesse est, vt in nos diuina iustitia seuerior ostendatur. Itaque tota supremi Numinis in genus humanum misericordia ab illo Beniamino, ab illo infante Deo, ab illo antro Bethleemico redundat. Adhæc Iacobus præcipua quadam beneuolentia Beniaminum inter reliquos filios complectebatur. Nam reliquos omnes in Ægyptum variis periculis expositos amandabat; vnum Beniaminum domi retinebat; quasi hunc haberet cæteris cariorem, & huius vitam reliquorum omnium vitæ anteferret. Vnde, quæso, hic tantus amor Iacobi in Beniaminum? Respondet Rupertus; quia Beniaminus erat frater vterinus Iosephi, quem Iacobus plus quam cæteros filios diligebat.

Christus infans Deum nobis propitium reddit.

Rupert. *In Beniamin*, inquit Rupertus, *quia frater erat vterinus Iosephi, paternus refocillabatur animus, crebris singultibus exhaustus propter Iosephum.* Quasi diceret: Iacobus filium suum Iosephum, quem mortuum existimabat, lamentando, lachrymis exhaustus pene deficiebat. Sed Iosephi desiderium releuabat præsentia Beniamini, quem vt fratrem germanum, vterinumq; Iosephi, ardentius cæteris fratribus diligebat. Quemadmodum igitur Iacobus Beniaminum propter Iosephum studiosius amabat, illeq; amor Iacobi in Beniaminum Iosepho præcipue debebatur; ita plane & æternus Parens, propter suum Iosephum, filium accrescentem; propter Christum Dominum infantem, genus humanum, tanquam germanum illius fratrem, maiori studio prosequebatur: totusq; amor Dei in homines, ex amore, quo filium diligebat, redundabat.

Puer Iesus amorem Dei erga nos promeruit.

44. Tulit aliquando Iosephus ad parentem suum Iacobum
Genes. 48. duos filios suos, seniorem Manassem, & iuniorem Ephraim, ab illo benedicendos. Quare Manassem, vtpote seniorem, ad dexteram Iacobi; at vero Ephraim, vtpote iuniorem, ad sinistram collocauit, vt ille prior, hic vero posterior seruato naturæ ordine

ordine benedictione donaretur. Quid vero Iacobus? Commutat manus: & sinistra posita supra Manassem, dexteram reuocat ad Ephraim, & hunc prius, quamuis iuniorem, benedictione impertit. Cur, obsecro, prudens ille vir iuniorem Ephraim seniori Manasse anteponit? Sunt qui dicant, optima quidem ratione id ab eo factum; quia scilicet de Ephraim nasciturus erat Iosue, typus non leuiter expressus pueri Iesu. Si igitur Ephraim propter Iosue, quam non meruerat, benedictionem præripit, & fratri suo seniori antefertur: quid mirum, si genus humanum innumeris à Deo benedictionibus repleatur, non propter Iosue, sed propter Iesum; natum hominem, & inter homines, & propter homines. Duo adsunt Deo fratres; Angelus, & homo: ille senior & nobilior; hic iunior & abiectior: & nihilominus Deus manibus quodammodo commutatis, hominem Angelo anteponit; pluribus & maioribus hominem, quam Angelum benedictionibus impertit: scilicet non propter Iosue, sed propter Iesum, qui ex humano genere naturam sibi mutuatus, natus est homo, imo infans. Ab hoc principio tam multa in nos decora, & ornamenta, emolumentaq; redundant.

Angelis præferimur ob Iesum.

Aduertistis ea nocte, qua Christus natus est, nullum Angelorum in rupem Bethleemicam ingressum. Foris quidem volitabant omnes, choreas exercebant, concentus suauissimos funditabant, omnes modulabantur: *Gloria in altissimis Deo.* Nihilominus vel à primo vestibulo illius antri subsistebant; nullus enim Angelorum dicitur ab Euangelista in illud tugurium ingressus. Et tamen pastores alacres, festini, audentes animi ingrediuntur, & puerum recens natum adorant, venerantur. Quid mirum? Domestici erant, familiares, cognati, consanguinei, fratres: cur non ingrederentur ad natum sibi fratrem salutandum? Hos igitur ille puer familiarius & amicius aduocabat: in hos maiora amoris signa exhibebat. Nec immerito. Nam, vt bene Tertullianus: *Cariorem senserat, quem lucrifecit.* Quasi diceret: Deus infans non ad redimendos Angelos, sed ad redimendos homines natus est. Nunquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Igitur quamuis hominem pariter & Angelum non vulgariter dilexerit; tamen cariorem senserat, quem lucrifecit. Videtis quanta bona ex illo misericordiæ Sole recens nato in hominum genus enascantur. Merito igitur Angelus ad pastores: *Euangelizo vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie Saluator.* Ex vobis natus est, quia frater vester est: vobis natus est, quia redemptor vester est. Vobis datus est, vobis natus est, totus in vestros vsus expensus est. *Gaudium magnum.* Quis gaudio non triumphet, 45. Luc, 2. 10.

Deo amabilior homo, quã Angel⁹. Tertull.

non

non exiliat? *Fundatur*, inquit Dauid, *exultatione vniuersæ terræ mons Sion.* D. Ambrosius se legisse dicit apud vetustos codices: *Bona radice fundatur exultatio vniuersæ terræ.* Et statim quænam sit hæc radix, interpretatur: *Dedit*, inquit, *nobis Deus per exultationem bona radice fundatam, Deum, videlicet Iesum. Bene radicata exultatione lætemur, qui exultamus in Christo. Sæculi lætitia temporalis est; perpetua autem lætitia eius, qui gaudet in Domino.* Ita Ambrosius. Ita Christus Dominus radix est. *Ascendit*, inquit Isaias, *sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti.* Radix quidem est. In primis, quia quemadmodum radix vilis, humilis & abscondita sub terra latitat; ita & Christus Dominus paruulus, humilis & abiectus sub illo antro latitabat; ne vrbanus quidem, sed plane rusticanus: ideo non in vrbe nascitur, sed in agro. Quid humilius? Deinde, quia sicut è radice totus arboris viror, totus foliorum apparatus, totus fructuum prouentus dependet: ita plane omnia spiritualia bona, quæ in genus humanum propagantur, & in Ecclesiam diffunduntur, pullulant, & hauriuntur ab hac radice. Et cum hanc radicem nullus vermis exedat, nulla tinea arrodat, nulla naturæ vitia infestent: necesse est, vt spiritualia dona, quæ ex illa oriuntur, nullo vnquam tempore exarescant. Bona radix. Temporalia gaudia vix nascuntur, cum absumuntur; quia scilicet vitiosa è radice oriuntur. At vero gaudia spiritualia semper vernant & perennant; quia bona radice radicantur. Bona radice fundatur exultatio vniuersæ terræ. Quid, obsecro, est in illo antro, in illo præsepi, quod nostram in vtilitatem non redundet?

D. Ambros. in Psal. 47.

Isai. 53. 1.

E puero Iesu quasi radice omnia bona proueniunt.

48. De illo diuino Infante loquutus Daniel: *Lapis*, inquit, *sine manibus factus est mons magnus.* In quem locum D. Ambrosius: *Lapis*, inquit, *est propter te, vt tu ædificeris; mons est propter te, vt tu ascendas. Inclinauit cœlos, vt tu vicinior esses.* Quasi diceret: virtutum ædificium peccata sæpenumero demoliuntur; sed ecce tibi Puer infans lapis, ex quo omnium virtutum non solum vulgares domos, sed sublimes regias tibi construas. Item omnes ad cœlum gradus nostra sæpenumero peccata frangunt ac destruunt; sed ecce Puer infans factus est tibi mons magnus, per quem ascendens cœlum ingrediaris. *Tanta humilitate*, inquit Tertullianus, *fastigium diuinitatis suæ strauit.* Ac si diceret: Summa illa diuinitas propter sublimitatem suam erat omnino inaccessa: quare Verbum ad carnem se abiiciens, non solum illam diuinitatem reddidit accessibilem; sed etiam strauit, hoc est, illam, tanquam regiam & militarem viam, complanauit, & nostris pedibus subiecit; vt eam viam insistentes, tandem cœlum ingrediamur, iuxta

Dan. 2. 35. Ambros.

Sua humilitate Iesus viam in cœlum strauit.

Tertul.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

iuxta illud Pauli: *Initiauit nobis viam per velamen, id est, per carnem suam.* Itaque ille Puer & lapis est, ex quo virtutum ædificium construatur: & mons est, seu gradus quidam, ex quo in cœlum penetremus. Imo via quædam est humiliter strata, quæ in cœlum tendat. Totus igitur ille Puer nostram in vtilitatem impenditur. Iam vero illæ lachrymæ pueri vagientis, ac deplorantis, quo nisi nostram in vtilitatem feruntur? Hucusque licuit. Hebr. 10. 20

PERVIGILIVM IX.

Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluæ. Catuli leonum rugientes, vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi, &c. *Psalm.* 103. 20.

NAtalem Verbi infantis, cuius iam nonum agimus peruigilium, tanquam nouendiale sacrum (faxit Deus, vt tanto sacrificio mala omnia omina abigantur & auertantur) Natalem, inquam, Verbi infantis nulla res melius celebraret, quam natales omnium peccatorum, si omnes pariter cum nato infante renascerentur. Plurimi quidem, fateor, renascuntur; sed optandum plane est, vt renascantur omnes. Renasci plurimos eleganter mihi videtur Regius Vates & poëtice descripsisse. *Posuisti*, inquit, *tenebras, & facta est nox; in ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluæ; catuli leonum rugientes, vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi.* Quibus verbis describitur status veteris legis, nocti similis, iuxta illud Apostoli de lege veteri loquentis: *nox præcessit*, &c. Hac igitur nocte terris incubante, grassabantur belluæ, auidæ ad deuorandum. *In ipsa*, inquit, *pertransibunt omnes bestiæ syluæ.* In miseros viatores rugitu quodam terrefactos, sæui leones inuehebantur; *Catuli leonum rugientes, vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi.* Omnia lanienâ & carnificinâ implebantur. Quid hæc symbola nisi miserum antiquæ legis statum portendebant; in quo ferales quædam scelerum laruæ passim occursabant; diræ vitiorum species vbique perterrebant & impetebant; omnia flagitiorum genera vagabantur late, & impune dominabantur? Quibus incursionibus & insidiis miseri homines correpti passim cadebant, & æternum in interitum mittebantur. Quid tandem effectum? Pergit Propheta: *Ortus*

47.
Rom. 13. 12.
Lex vetus nox obscura

Lex noua dies clara & tuta. *est Sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur.* Quasi diceret: Hæc ita erant; sed vbi primum verus ille Sol iustitiæ, Verbum infans, formosum illud ac diuinum caput terris extulit; vbi primum natus est; ecce tibi, omnes illi effrænes & indomiti peccatores, qui inter se antea intestinis odiis ferarum in morem dissidebant, mutuam in amicitiam & concordiam conspirant. *Congregati sunt.* Et vastas illas syluarum immensitates, in quibus grassabantur, deserentes, in cubilibus suis collocabuntur. Vbi, si litera Hebræa expendatur, facile colligetur, illud, *in cubilibus suis*, perinde esse, atque in ouilibus suis, quæ sunt loca, in quibus oues, mitiores greges, commorantur. Quasi illi indomiti & effrænes peccatores, non ad horrida ferarum spelæa se recipiant, hoc est, in maiorem viuendi licentiam effundantur; sed ad ouilia, mitioris gregis receptacula, confugiant; hoc est, ad perfectiorem viuendi rationem cum mansuetis ouibus & agnis aggregentur. Quod clarius expressit Isaias cap. 11. 6. *Habitabit lupus cum agno; & pardus cum hœdo accubabit.* Quasi Christo Domino nato; magna inter belluas feras, ac cicures; hoc est, inter improbos ac iustos concordia sosidetur: hoc est, ad vnam omnes diuinæ legis obseruantiam reducantur. Et recte obseruat D. Hieronymus: non agnum cum lupo, sed vice versa lupum cum agno habitasse; quod non agnus in lupinam sæuitiam degeneraret, sed potius lupus agninam innocentiam imitaretur. Sicut paulo inferius additur: *Leo quasi bos paleas comedet.* Vbi notat D. Cyrillus Alexandrinus, non mansuetum animal in alimentum ferocis, sed ferox in alimentum mansueti demigrare; quia non in mores impiorum abiturus erat iustus; sed potius impius in iustorum mores rediturus. En, vt Christo nato, ad meliorem vitam ac frugem, improbi homines traducantur. Certe qui pietatem & iustitiam non colunt, digni non sunt, qui hoc Christi Domini natalitio perfruantur.

Isaiæ 11.

Aduentu Messiæ, mali mores in bonos vertũtur

48. Finito diluuio manifestissimum patuit de Christo nascituro vaticinium, in illa benedictione, qua Noë filium suum Iapheth impertiuit: *Dilatet*, inquit, *Deus Iapheth, & habitet in tabernaculis Sem*, Genes. 9. 27. Vbi communiter Interpretes, & præsertim D. Hieronymus, per *Iapheth* intelligunt populum Christianum; tum, quia Iapheth iunior fuit, quam Sem, vt aliqui arbitrantur; & proinde optimus typus Christiani populi iunioris, si cum Iudaico comparetur: tum, quia *Iapheth* interpretatur latitudo, in quam populus Christianus dilatandus erat. Hoc enim precatus Noë: *Dilatet*, inquit, *Deus Iapheth.* Quasi diceret: non exiguis finibus, vt Iudaicus populus, circumscribatur; sed in totum terrarum orbem fusissime

Genes. 9.

Hieron.

Ecclesiæ aduetu Christi propagatio.

propa-

propagetur. *Et habitet in tabernaculis Sem. Tabernacula Sem*, interprete D. Hieronymo, sunt oracula Scripturarum; ex quarum cognitione Sem; id est, Iudaicus populus expellendus erat; & in quarum intelligentiam Iapheth; id est, populus Christianus admittendus. Itaque totum hoc oraculum manifestam de Christo ac de Christiano populo per Christum propagando intelligentiam continebat. Sed hoc mysterio ita manifesto, ecce tibi linguæ hominum in ædificatione turris Babel à Deo confunduntur. *Confundamus*, inquit Deus, *linguam eorum, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui*. Gen. 11. 7. Quorsum, obsecro, manifestatur à Deo hoc mysterium; & statim confunduntur linguæ, quibus eius cognitio diffundenda erat, ac disseminanda? Quid aliud, obsecro, hoc est, quam si alicui thesaurus committatur, & clauis, qua reserandus erat, auferatur; Prædicitur Christi Domini natalis; & statim linguæ, quibus euulgandus erat, interuertuntur? Quid hoc est? Ita placitum est à Deo, *vt fieret*, inquit Rupertus lib. 3. de vict. c. 3. *occultum tale mysterium, neque super eo disceptaretur per publicum*. At quorsum mysterium prædicitur, & statim occulitur? Pergit Rupertus: *Quia*, inquit, *dignus eo non erat mundus fere totus, vbique lasciuiens, & petulans, nimiumque ferox, atque superbus*. En optima ratio, quare hominum linguæ confunduntur: illotæ erant; & impuræ ad hoc mysterium tractandum. Tam eximia enim sanctitas; qualis in hoc mysterio effulget, eximiam; & mentis, & corporis sanctitatem in hominibus requirebat. Absistant ergo ab illo antro Bethleemico, tanquam profani; qui similem nati pueri sanctitatem non colant, non venerentur. Cum igitur omnes eo cateruatim introire, & penetrare cupiamus, necesse est, vt prius omnes ab omnibus peccatorum maculis expiemur. Diu seruiuit Iacob in domo Laban, quin illi vnquam in memoriam veniret de reditu in patriam. Nihilominus nato Ioseph, inquit textus; *dixit Iacob socero suo: Dimitte me, vt reuertar in patriam meam*. Gen. 30. 25. Ita mihi videtur in hoc Christi Domini natalitio accidere oportere. Hactenus duram seruitutem homines seruiebant, scelerum vinculis prægrauati, quin ab illis exolui & expediri vellent; & nihil de sua libertate cogitarent: Tamen nato Christo Domino, æquum est, vt omnes, pessimæ tot scelerum seruituti renuntient, & in libertatem filiorum Dei asserantur. Et improbus Tyranno, seu diabolo, seu peccato, cui seruiit, tandem dicat: Dimitte me; vt reuertar in patriam meam; ad illas sedes transferar Bethleemiticas, in illud antrum ingrediar, in quo vagit Verbum infans; in illo mea crimina deplorem, in quo Verbum infans lachrymatur, & ex illius præscripto

Hieron.

Gen. 11.

Rupert.

Pueri natales nonnisi pura lingua celebrandi.

Gen. 30.

Nato Christo nascitur libertas, iugum excutitur.

scripto meam vitam omnem exigam,& componam. Ideo enim meam humanitatem assumpsit, vt me sua diuinitate donaret. Vnde optime Tertullianus: *Conuersabatur*, inquit, *Deus vt homo; vt homo diuina agere doceretur.* Ex æquo agebat Deus cum homine, vt homo ex æquo agere cum Deo posset. Deus pusillus inuentus est, vt homo maximus fieret. Cernitis, quanta necesse est, vt fiat morum mutatio? Nam si quanta fuit Christi Domini in hoc suo natalitio humilitas, tanta necesse est, vt à nobis morum probitas, ac sanctitas exhibeatur: cum illa humilitas fuerit vsque ad summum eius; quis non videt oportere, vt nostra probitas ad altissimum fastigium euehatur. Quid mirum? Nato Domino, præsente Domino, ad pietatem omnes incendamur, & rapiamur.

Tertull.

Paruulus factus Christus, vt nos adolescamus.

49. Ægrotabat grauiter Iacobus, iamiam ad moriendum vicinus. Pergit ad inuisendum patrem filius Iosephus; sed vbi morienti seni renuntiatur, adesse filium Iosephum; quid egit? *Confortatus, sedit in lectulo*, Gen. 48. 2. vnde, quæso, optime senex iamiam moriture, vires has ad exurgendum, sedendumque in lectulo deprompsisti? Miratur plane D. Ambrosius. *Quis*, inquit, *tam velox in curriculo, quam iste in lectulo? Quis tam lætus in flore adolescentiæ, quam iste in mortis confinio.* Quasi diceret: Æger, moriturus, exhaustis viribus, & effœtis, tanquam pugil, & pancratiastes in medio stadio exercens vires, intendens neruos, lacertos exagitans; ita plane & Iacobus conualuit. Senex annorum, & morborum molestijs exulceratus, tanquam adolescens nouo iuuentutis virore, & vigore animatus; ita & Iacobus, gaudio delibutus exiluit. Vnde hæc alacritas? hæc strenuitas? Planè ex præsentia Iosephi, quem vnicè diligebat, & præsentem summo cum gaudio intuebatur. Vel potius non tam ex Iosepho, quam ex Christo Domino, cuius Iosephus erat satis expressum simulachrum, illos animos hauriebat. Videns enim Iosephum, vt addit D. Ambrosius, videbat in Christo refulgentem Ecclesiam. Si ergo memoria Christi Domini tanto post tempore nasciturі ita Iacobum animabat; quid ni omnes ad nascentis præsentiam exultamus, triumphamus gaudio, & ad exaggeratam quandam pietatem excitamur? Annum agebat nonagesimum nonum Abrahamus, cum ad illum Deus; *Ambula*, inquit, *coram me, & esto perfectus*, Gen. 17. 2. Sæpius Deus Abrahæ apparuerat, neque vnquam ad maiorem perfectionem excitarat: Cur modo ferè centenarium adhortatur? Locum illum diligenter expendite; inuenietis ibi natiuitatem Isaac in proximum denuntiari, in qua Christi Domini natiuitas promittebatur. En germana ratio, cur Abraham ad maiorem perfectionem erigatur. *Tunc*, inquit,

Gen. 48.

Ambros. de sancto Iacob, & vita beat. lib. 2. c. 9.

Ambros.

Iacente Domino in præsepio nos erigimur.

Gen. 17.

Rupert.

inquit Rupertus, *debuit hoc dici: Ambula coram me*, &c. *quando omnipotentis Domini generatio parabatur.* Si igitur prædictio huius natiuitatis tanto ante tempore facta tantam è Patriarcha perfectionem exigebat; quid ipsa exhibitio? *Ambula coram mè; & esto perfectus*; quia non iam promittitur Christus, sed exhibetur. Extirpentur radicitus pristina malefacta; noua omnium virtutum ornamenta reducantur.

Non sine mysterio, Orientis illi Reges obtulerunt Christo 50.
Domino aurum, thus, & myrrham. Matth. 2. 11. Quis ignorat Matth. 2.
hæc tria esse illa donaria, quibus veteres Ethnici falsis dijs sacrificabant? Quorsum igitur illa eadem nunc vero Deo offerunt, atque consecrant? Optime mihi videtur Tertullianus respondisse: *Thus*, inquit, *& myrrham, & aurum infanti Domino obtulerunt, quasi clausulam sacrificationis, & gloriæ secularis, quam Christus erat adempturus.* Illa omnia donaria apud falsos Deos perperam collocata, alio transtulerunt, apud infantem Deum optime collocanda. *Clausulam sacrificationis.* Quasi dicerent; hactenus profanis dijs, sed deinceps vero Deo seruiemus. *Clausulam sacrificationis*: hæc vltima sit meta nostræ superstitionis, & primum nostræ religionis exordium. Imo & clausula gloriæ secularis, ad quam hactenus adspirabamus; sed quam deinceps aspernemur, solum vagientis pueri societatem, & felicitatem appetentes. Sacrificaturus Iacob abijt in Bethel, quam aliqui eandem esse atque Bethleem interpretantur. *Ascendamus*, inquit, *in Bethel*, &c. Gen. 35. 3. Quid ibi factum est? Accepit omnium Deos alienos, & inaures, quibus ornabantur; & hæc omnia abscondit subter terebinthum. Bene est patriarcha sancte, falsorum Deorum simulachra terra obruas, ibi consumenda, nunquam inde in lucem vendicanda: vt omnis perfidiæ memoria penitus aboleatur. Sed cur seorsim inaures idolorum obruendas ac sepeliendas curas? Optime sane D. Ambrosius: *Vt iam*, inquit, *nouam linguam audire assuescant, veterem perfidiæ sonum nesciant, obsurdescant aures eorum sacrilegio, & mundentur ad gratiam.* Quasi qui in Bethel, vel potius in Bethleem ascendunt, & Verbi infantis suspiria, & singultus auribus percipiunt, animisque recondunt; debeant aures profanis seculi vocibus obturare, & ad solas Dei voces aperire. Has hauriant, illas respuant: has in intimis cordibus infigant, illas procul ab animis exturbent: à profana gloria auertantur, ad diuinam gratiam parentur. Ita fiet ne efficiatur, vt vbi antea Diabolus crudeliter imperabat; ibi deinceps Christus Dominus suauissime dominetur.

Tertull. lib. de Idol. c. 9.

Gen. 35.

Ambros. de Iacob. & vita beat. lib. 2. c. 7.

Deponenda vitia ad excipiendum Iesum.

Isai. 35. Quod præcinens Isaias, cap. 35. 7. *In cubilibus*, inquit, *in quibus antea dracones habitabant, orietur viror calami, & iunci.*
Ambrosius. Nam, vt bene D. Ambrosius; *Vbi erant incentiua libidinis, ibi sunt domicilia castitatis.* Nempe nascente Christo Domino totus ad meliorem frugem orbis informatur; malis bona succedunt, expelluntur vitia, virtutes reuocantur. Hucvsque licuit.

PERVIGILIVM X.

Cras erit vobis salus, cum incaluerit Sol, &c. 1. *Regum* 12. 9.

51. ECce redit decimum sanctissimi natalis peruigilium. Et *ego retrorsum vela dare, & iterare cursus cogor relictos.* Imo spontaneus redeo, *& antiquo gaudeo me includere ludo.* Vestra, Eborenses optimi, beneuolentia me reuocauit, vestrûm omnium erga Bethleemicum infantem pietas in hac iterum natalitias cupedias excitauit, quæ quantum semper mihi attulerint voluptatis, intellexi potius carendo, quam fruendo. Opera igitur, quæ interrupta pendebant, iterum suscipio, non perficienda, saltem continuanda.

Eborensis Academia erga Puerum pietas.

52. Vgo Card. Gregor. Vgo Cardinalis de Christo nasciturо hæc verba accipit, & addit; *esse accommodatum thema in vigilia Natalis* DOMINI. Et D. Gregorius; *Quis est dies crastinus, nisi diuinæ visitationis aduentus?* Recte dicitur Christus nostra salus. Ita appellat Filium æternus Parens. *Ecce dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ*, Isai. 49. 6. Dicitur salus Patris; non quod eum saluet, sed quod ab eo mittatur ad saluandum. Vel quod salutem nostram tanti faciat æternus Parens, vt suam dicat. Hanc salutem Iacobus ardenter desiderabat. Locutus enim cum tribu Dan, ait: *Salutare tuum expectabo* DOMINE, Genes. 49. 18. *Quasi diceret*: inquit Lyranus; *non ego illud ferale monstrum de hac tribu nasciturum, nempe Antichristum expectabo, sed salutare illud Verbum, æterni Parentis filium, qui humano generi medeatur.* Ille serpens æneus, qui aspicientibus sanitatem conferebat, Num. 21. 9. Christum Dominum figurauit, de quo D. Ambrosius sermone 6. in Psalm. 118. *Bonus serpens, qui de ore suo remedia non venena fundebat.* Hoc est illud Salomonis, Saplent. 16. 12. *Neque herba, neque malagma sanauit eos, sed tuus Domine sermo, qui sanat omnia*

Isai. 49. *Christus salus nostra.*

Genes. 49. Lyran.

Num. 21. Ambrosius

omnia, quaſi nullus ſit adeo peſtilens morbus, qui hoc Verbo non ſanetur, ſiue mentis, ſiue corporis morbus ſit.

Dicitur autem hæc ſalus affutura in craſtinum, ob celerita- 53.
tem, qua Chriſtus Dominus laboranti hominum generi ſuc- *Chriſti ce-*
currit. Vnde à celeritate nomen inuenit. *Voca*, inquit, *nomen leritas ad*
eius, Accelera, ſpolia detrahere, feſtina prædari. Iſai. 8. 3. Nam *ſalutem fe-*
ſicut nemo ſui nominis obliuiſcitur; ita Chriſtus Dominus *rendam.*
nec illius celeritatis, qua ſalutem hominibus afferebat: quam Iſa. 8.
celeritatem alius Vates equis, & quadrigis aſſimilauit. Abac. 3. Abacuc. 3.
8. Quaſi hæc ſalus hominibus à Deo tribuenda, feruidis incita-
ta rotis veheretur. Non rotis ſolum, addo & alas. *Orietur*, in- Malach. 4.
quit Dominus, *vobis timentibus nomen meum Sol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius*, Malac. 4. 5. Quaſi diuinum Verbum in hominum ſalutem non equitare modo, ſed volitare videretur. Seraphinos ſtantes vidit Iſaias, & ſtatim iuxta dictionem LXX. *Miſſus*, inquit, *eſt ad me vnus de Seraphim*. Iſai. 6. Sed Iſai. 6.
Aquila, Theodoretus, & Vulgata tranſtulerunt; *& volauit ad* Aquila.
me vnus de Seraphim. vbi D. Hieronymus epiſt. ad Dama- Theodor.
ſum. *Quod*, inquit, *cæteri interpretes, promiſſum eſſe, volaſſe dixe-* Vulgata.
runt: intellige velocem diuini ſermonis aduentum ſuper eos, qui Hieronym.
digni ſocietate illius iudicantur.

Hic autem aduentus erit, cum incaluerit Sol. Meridianus 54.
Sol Christus Dominus in ſua Natiuitate tunc magis incaluit. *Chriſtus ſol*
In hac hora eum vehementer aſpicere deſiderauit Sponſa. *meridianus.*
Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubas Cant. 2.
in meridie, Cantic. 2. 7 quaſi diceret: Paſtor Bethleemice, vbi calores meridianos declinas, vbi Solares radios euitas? Quod idem eſt, ac ab eo petere claram natalis ſui viſionem, vt Theodoretus exponit. Nam cum in reliquis diei horis vm- Theodor.
bras corpora efficiant, ſolum in meridie nullas efficiunt; cum enim Sol in meridie directe ſuos radios effundat, totaque eius lux transfundatur in corpora, nullas vmbras patitur. Ait igitur Sponſa: *Indica mihi, vbi paſcas*, &c. quaſi iterum dicat: Mi paſtor, oſtende mihi faciem tuam in meridie ſine vmbris; vmbra tui aduentus fuit Iſaac, Iacob, Ioſeph, Moyſes, & alij quamplurimi; linque has vmbras, in meridie indica, quem diligit anima mea. Meridianus hic Sol omnium oculos, & animos ad ſe conuertit, omnium ſenſus in maximam rapuit admirationem. In mundi conditione, quando Sol primum affulſit, reliquæ creaturæ, quæ in illa caliginoſa noctis vmbra deliteſcebant, auctore D. Ambroſio epiſt. 31. *Exutæ humentibus vmbris* Ambroſ.
nouum terræ ſtupuere Solem, &c. *Quando Chriſtus affulſit*, in-
quit Vincentius ſermone de Natiuitate, *corpus eius reſplen-* Vincent.
duit vt Sol, & nox facta eſt ſicut meridies, &c. Planetas ſua luce

obscurauit, & ex sua pulchritudine vniuersam mundi machinam suspensam reddidit, & attonitam. Testor Pastores, quos *Dei claritas circumfulsit.* Lucæ 2.9. *Et timuerunt timore magno.* Quæ fuit illa claritas, nisi lux increata, quæ nascebatur in mundo?

Luc. 2.

55. Ambrosius. Noctem istam die multo clariorem contemplatus est D. Ambrosius sermone 16. Natiuitatis. *Quin potius,* inquit, *ipsam noctem fuisse non dico, nec aliquid obscuritatis habuisse, in qua pastores vigilant, exultant Angeli, astra deseruiunt. Si Sol ad Iesu Naue orationem defixus stetit in diem; cur non ad Christi natiutatem festinus promoueret in noctem?* Et D. Bernardus sermone 4. *Nox, vt dies illuminata est, cum intempestæ noctis hora pastores circumfulsit lux noua de cœlo,* &c. Die Dominica lux facta, & Sol verus pulcherrimam faciem terris ostendit. Hac die dixit Deus Genes. 1.3. *Fiat lux, & facta est lux.* Rupertus lib. 3. de diuinis officijs cap. 16. *Nocte Dominica natus est Christus consonante mirabilium suorum ordine; vt quo die dixit: Fiat lux, & facta est lux; eiusdem diei nocte oriretur in tenebris lumen rectis corde.* &c Discutit tenebras hic Sol; vmbras fugat, & noctem in diem conuertit. Nonne Angelus Pastores alloquitur? *Natus est vobis hodie Saluator;* quasi vero illa nox tanta luce circumfusa esset, vt dies splendidissima videretur; vbi enim Christi vultus effulget, pulchrior it dies, & Soles melius nitent.

Bernard. Genes. 1. Rupert. Luc. 2. 11.

56. Ioan. 1. Hæc lux solaris, est dubio procul illa gloria, quam Ioannes attestatur vidisse. *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre.* Ioan. 1.14. In pulcherrimo natalis sui exortu se æterni Patris filium ostentauit. Dictio Græca habet; *Spectauimus gloriam eius,* quasi quodam in amplissimo theatro, vt notauit Caietanus, gloriam eius spectauimus. Præsepe suum in theatrum commutauit, vbi Regis personam egit, & theatrum dedit spectatissimum: ampliorem gloriæ ostentationem in stabulo, quam quondam Salomon exhibuit in ferculo. *Ferculum fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani: columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum: media charitate constrauit propter filias Hierusalem.* &c. Cant. 3.9. Hoc opus, & diuitias, & sapientiam Salomonis ostentauit. Verum ad medium operis omnes vires suas, ac neruos præsertim contulit. *Media charitate constrauit.* In ferculi medio gemmatum aliquod peristroma extendit, in quo sui erga filios Hierusalem amoris imago emicabat. *Media charitate constrauit,* seu, vt multi legunt, *medium tenet ipse accensus, seu combustus amore;* multo amplius suæ gloriæ spectaculum, & theatrum exhibuit noster Salomon. In illo stabulo in

Caietan. *Christus in præsepio Regis personam agit.* Cant. 3. Luc. 2.

quo pannis inuolutum mater eum reclinauit, non sui amoris effigiem delineauit, sed semetipsum collocauit. *Medium tenet ipse accensus.* Suomet corpore, stabuli illius medium, tanquam pulcherrimo, & gemmato peristromate, in amoris sui argumentum, constrauit, & exornauit. Et hoc propter filias Hierusalem, propter Academicos Eborenses, propter animas sibi deuotas, & amore destinatas.

Vbi legimus, *media charitate constrauit*, Septuaginta verterunt; *interius lapidibus stratum.* Interiorem ferculi Salomonici partem pretiosissima gemmarum omnium supellex mirabiliter adornabat; at vero partem interiorem Bethleemicæ rupis, ex qua diuinus noster Salomon ferculum suum ædificauit, non pretiosis, sed rudibus congestam lapidibus admiramur, & veneramur. Nihil sane rupe vilius; hæc tamen, inquit Zeno Veronensis, *vbi amore imaginis suæ coactus in infantem, vagijt in illa Deus, quam excelsa fuit, quam gloriosa?* &c. Sub huius rupis vmbra sedebat Isaias cap. 32.2. *Vmbra petræ prominentis in terra deserta*, seu, vt ex Hebræo fonte hauriri potest; *Quasi vmbra rupis magnæ*; vel, vt alij legunt, *honoratæ, gloriosæ, grauis delicijs & honore.* Reddidit Christus sua natiuitate stabulum illud gloriosum, & excelsum, *Constituisti eum super excelsam terram*, Deuteronom. 32. 3. Loquitur Moyses de Palæstina, quæ quidem non tam montibus ardua, situque sublimis; quam, quia Dei hospitio, in illa olim nascituro, futura sublimior. Hoc fuit Isaiæ vaticinium cap 33. 16. *Iste in excelsis habitabit; monumenta saxorum sublimitas eius.* seu, vt Septuaginta vertunt; *Hic habitabit in excelsa spelunca.* Excelsa nimirum, propter nasciturí Regis gloriam, & maiestatem. Quod sequitur, hoc videtur annuere: *Regem in decore suo videbunt.* Ac si spelunca hæc sit illius regia, illius thronus, & sedes. *Et dabit illi Deus sedem Dauid patris eius*, Lucæ 2. 32. Quæ fuit Dauidica hæc sedes; qui thronus? Noster Salmeronius tom. 3. tractat. 6. aliquot excitat quæstiones super hæc verba, quibus Angelus Virginem est allocutus, multaque congerit de Christi sede, seu regno in Dauidis sede, seu regno delineata. Cum autem Dauid in spelunca regiam sedem, & imperium auspicatus fuerit, cum nimirum 1. Regum cap. 22. 1. fugit, & in speluncam Odollam se contulit, vbi *factus est eorum princeps*, qui ad illam confugerunt; existimo Bethleemicam hanc sedem, seu rupem, in illa sede, seu rupe fuisse adumbratam. Et ideo Dauid Deo gratias agens Psalm. 60. 2. inquit: *In petra exaltasti me.* Caietanus de Messia Psalmum interpretatur. *In petra*, vertit ille, *quæ eleuabitur nomine simul, & fama.* Et quidem quis ignorat Bethleemicæ rupis

57. LXX. Interpret. *Præsepe gloriosum.*

Zeno Vero.

Isai. 32.

Deut. 32.

Isai. 33.

LXX. Interpret.

Luc. 2. Salmeron.

1. Reg. 22.

Psalm 60. Caietan.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

nomen ac famam, qua vbique celebratur, vbique colitur & obseruatur?

58\. Nazianz. *Christ' Rex in præsepio.* Merito igitur Nazianzenus inquit, orat. 19. *Quid non regium in illo Puero, cuius imperium super humerum eius, cui præsepe thronus, palea sceptrum, purpura panni, spelunca palatium, Bethleem metropolis?* Et D. Cyprianus: *Tale elegit fabricator mundi hospitium, huiusmodi habet delicias sacræ Virginis puerperium, panniculi pro purpura, pro bysso in ornatu regio laciniæ congeruntur.* Et D. Bernardus sermone in vigilia Natiuitatis: *In his enim pannis complacet sibi, his sericis delectatur inuolui.* Vbi cœlestis Puer pannulos illos induit, statim in purpuram regalem & pretiosam vestem commutauit eosdem. Primos parentes honestis vestibus induit Dominus, Genes. 3. Nam vbi nos legimus: *Fecit eis tunicas pelliceas,* habet Chaldæus: *Fecit eis vestimenta honoris.* Quasi vero Dei manus viles illas pelles pretiosas redderet & honoratas; satis fuit, vt honoris ornamenta manerent, quod ille eas non iam faceret, sed saltem tangeret. Iam vero panni illi quam honorati, qui non solum tanguntur, sed induuntur? Omnia illa quamuis vilia & inculta, pretiosa & pulchra reddidit infans bellissimus. Illud antrum sine aulæis, sine peristromate, palatium nihilominus videbatur. Imo licet peripetasmatis aureis, filo qua viridi, qua roseo intertextis, eleganter vestitum colluceret; licet aulæis non simplici & nudo ornatu, sed pictura textili, phrygianaq; vernaret, nullius oculos ad se conuerteret; quia omnium spectantium oculos ad se raperet Pueri pulchritudo. Audite D. Cyprianum:

Cyprian. Bernard. Genes. 3. Chaldæus.

Cyprian, de Nat. Dñi *Christus in præsepio omnia ad se trahebat.* *Ornamenta,* inquit, *quæ deerant, etiamsi adessent, non haberent oculos inspectores; quia præsentia paruuli sic eorum, qui aderant, oculos occupauerat, sic illuminauerat animos, sic corda illexerat, vt in hoc summo bono omnium bonorum vnita collectio videretur, nec opus esset mendicari per partes, quod simul in se vno fidelibus omnipotens infantia præsentabat.* Hæc ille. Quasi vero vilescerent omnia mundi decora & ornamenta, vbi solus pauper hic Puer splendesceret. Si aurum illuc accumulares aspectu pulchrum, splendore rutilum, æstimatione pretiosum; oculos non haberent inspectores. Si gemmas clarissimas, Solis fœtus æmulas syderum, laqueos oculorum illuc congereres; oculos non haberent inspectores. Denique si regia insignia, sceptra, coronas, tiaras, purpuras ante oculos illuc obiiceres; oculos non haberent inspectores. Omnia quidem sordescerent ad pulcherrimi infantis conspectum; omnia oculus obiecta contemneret, oblata negligeret, in solo Puero conquiesceret. *Ornamenta, quæ deerant, etiamsi adessent, oculos non haberent inspectores.*

Ita

Ita plane visibilis apparet Deus, vt omnium visus ad se alliciat. *Ideo*, inquit D. Athanasius, *hominum amator Deus corpus sibi assumpsit, homo inter homines versaturus, vt hominum sensus praeoccuparet, vt homines humana sola cogitantes, quocunque suos sensus conferrent, ibi se anticipari, praeoccuparique notionibus animaduerterint.* Hæc ille. Admirabili vsus est artificio, vt hominum sensus in illorum lucrum fallere potuisset. Nudus omni ornatu apparet; sic enim vniuersas creaturarum & Creatoris diuitias præstantius oculo repræsentat, & clarius obiicit intuendas. Minus quidem viderentur eius diuitiæ, si diues nasceretur: Nam *in ipsa paupertate,* inquit Theodoretus, *diuitiæ eius diuitis ostenduntur.* Minus gloriosus appareret, si gloriam & maiestatem suam nascens ostenderet. *Nasci voluit humilis, excelsus;* ait D. Augustinus lib. 2. de Sym. cap. 5. *vt in ipsa humilitate ostenderet maiestatem.* Apparuit olim Deus septuaginta populi senibus latericio in throno collocatus. Nam vbi dicitur: *Et sub pedibus eius, quasi opus lapidis Saphyrini, & quasi cœlum, cum serenum est*, Exod. 24. 10. eruitur ex Hebræo: *Et sub pedibus eius, quasi opus lateris Saphyrini.* Nunc postulo, magne Deus, quando Hebræis hominibus sedem maiestatis tuæ niteris ostentare, tunc in vili & abiecto lateritij operis solio constitutus appares? Quæ Saphyrini lapidis pretiosi cum vilissimo latere similitudo? Quam cum gemmeo lateritium opus rationem sortitur? Apparet, inquit Brixianus, in laterum opere, septuaginta senibus, *vt suam illis indicaret potentiam.* Ita plane assumpsit in suæ gloriæ argumentum & fundamentum, rude illud ac vile præsepij solium. Adeo, vt dicat D. Augustinus sermone 3. *quod ista natiuitas potentiam diuinitatis honorauerit.* Nescio quid plus honoris & decoris in illa inest præsepij humilitate. Iure optimo excandescit Theodoretus in hæreticos homines, vilia Dei incunabula quasi fastidientes; sic enim apud Ephesinam Synodum: *Vides paupertatem tantarum factam diuitiarum matrem? Nunquid nocet deorsum vnigeniti ad paruum tempus abiectio, quæ tantas diuitias contulit orbi terrarum? Quid ergo exprobras Christi in Bethleem humilitatem? Cur paupertatem deducis ad medium, eius lucra non computans? Cur indignum dicis Deo, quod tantorum honorum facta est occasio? Cur paupertatem dicis indignam Deo, per quam mundus ditatus est?* &c.

59. Athanas. August. Exod. 24. Brixian. August. Theodoret.

Alliciat igitur nos Christi humilitas, non deterreat; eius humilitatem & maiestatem in præsepio pariter veneremur, & admiremur cum Ezechiele cap. 1. cui Dominus apparuit humanam speciem indutus. Inferior corporis pars tota, igne collucebat: superior, similis electro radiabat. Origenes: *Non in præsepio. totus*

60. Ezech. 1. *Christus similis electro* Origen.

totus eſt igneus, ſed electri fulgore rutilat; non enim ſolum tormenta habet Deus, ſunt in eo etiam refrigeria. Probabilior eſt illorum opinio, qui dicunt electrum eſſe metalli genus ex auro & argento mirabiliter collucens. Illud, teſte D. Gregorio, *Verbum ex diuina & humana natura conſtitutum repræſentat.* In illo enim ſtabulo apparet humilis & ſublimis; infirmus & potens; pauper & diues; infans & Verbum; homo & Deus. Hoc ſtupent *Angeli Dei aſcendentes & deſcendentes ſuper filium hominis.* D. Bernardus: *Quod in vno eodemque homine Chriſto IESV, & infirmitatem foueant, & ſtupeant maieſtatem.* Proprietas autem electri eſt, trahere ad ſe paleas, ſtipulas, & feſtucas; ita hoc diuinum Verbum, antequam electrum eſſet, cum ſola diuinitate radiaret, neque noſtra ex humilitate colluceret, non trahebat ad ſe, imo neſcio qua ſui maieſtate omnibus inuia & inacceſſa quodammodo auertebat; modo vero omnes ad ſe trahit ſua, ſeu noſtra humilitate. D. Hieronymus: *Fulgor ipſe & maieſtas diuinitatis occultæ, quæ etiam in humana facie relucebant, ex primo ad ſe videntes trahere poterant aſpectu*, &c. Si enim in magnete lapide eſſe vis dicitur, vt annulos, & ſtipulas, & feſtucas ſibi copulet; cur non eſſet hæc vis & poteſtas in omnium creaturarum Domino, vt, quos vellet, ad ſe raperet? Alliciat, quæſo, has paleas & feſtucas electrum illud. *Et de medio eius quaſi ſpecies electri*, Ezechiel. 1. 4. *Species electri*, inquit Gloſſa, *Chriſtus Dominus*, in paleis naſcitur, vt nos tamquam leues paleas ad ſe trahat. Ex illo electro ſuſpendantur per hoſce dies noſtrûm omnium ſenſus, mentes, cogitationes, curæ, ſollicitudines, opera, & labores. Accedamus confidenter ad electrum illud miſericordiæ, vt ab eo ſuauiter rapiamur. Fugit quidem Adamus Deum loquentem, ac quaſi auertentem in Paradiſo, non fugiat modo eum ſilentem, & allicientem in præſepio. *Noli fugere*, inquit D. Bernardus, *Noli timere; non venit cum armis; non puniendum, ſed ſaluandum requirit, & ne forte dicas etiam nunc: Vocem tuam audiui, & abſcondi me. Ecce infans eſt, & ſine voce. Nam, vagientis vox, magis miſeranda eſt, quam tremenda.*

[Greg. — Ioan. 1. 51. — Bern. — Hieron. — Ezech. 1. — Gloſſa. — Bern. in natali ſer. 1.]

61. *Facies mortis.* Exod. 34.

Itaque ad meridiani huius Solis radios nec caligare, nec cæcutire videamur. Donec incaluerit Sol, aſtrum quidem benignum, quod ſuos non excæcat, ſed recreat ſpectatores. Vultum ſuum Moyſes Hebræorum Dux radiantem velamine occultabat, Exod. 34. Ac ſi erubeſceret radios effundere, quos non poſſet intuentibus diſtribuere. Mortalium nemini ſolarem ſuam faciem negat diuinus Puer; quia nemini officit,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

ficit, omnibus prodest. Et quidem maligna lux, quæ noctem, non lucem oculis impertitur. Optime D. Ambrosius tom. 3. in epist. 2. ad Corinth. cap. 3. *Si enim quod euacuatur fuit in gloria; multo magis quod permanet in gloria*, inquit Paulus. *Manifestum est*, loquitur Ambrosius, *non esse factum gloriosum, quod visum est in vultu Moysis gloriosum; quando enim nulli profuit vultûs eius gloria, sed magis obfuit; non habuit fructum gloriæ: illa autem est magis gloria, quæ abundat in gratia, vt purificati homines dono Dei, abstersa caligine, possint videre gloriam Christi.* Hæc ille. Non hebetat, sed acuit visus, splendidissima Pueri facies. Moysi tantam administrandi populi gratiam elargitus est Dominus, vt ex ea alij septuaginta duo plebis moderandæ peritiam possint accipere; at splendorem, quo illius facies ex diuino consortio rutilabat, non aliis partitus est Dominus. Nec mirum; quia splendor ille erat Lunæ cornutæ, seu deficientis, qui proinde diuisus defectum proculdubio pateretur. Non sic Christi facies solaris, quæ, quo plus spargit, eo plus haurit radiorum. Diuinum Verbum appellat Philo lib. de mundi opificio, lucem vniuersalem, à qua cæteræ stellæ suam hauriunt: *Singulæ*, inquit, *pro viribus hauriunt conuenientes sibi splendores.* Et quamuis sic Sol nec incrementa, nec lucis sortiatur decrementa; nihilominus nusquam pulchrior apparet, quam cum nobis beneficentior splendet. Etsi Luna magnitudine sit minor, si cum cæteris astris conferatur, si vnum excipias Mercurium; luminare tamen magnum vna cum Sole dicitur, Genes. 1. Nam, vt loquitur D. Thomas 1. p. q. 70. a. 1. *præter Solem, beneficentia est maior illis omnibus.*

Ambros. Exod. 34. Philo. Gen. 1. D. Thom.

62. Quanta igitur non ex lunari, sed solari Christi facie bonorum omnium in nos affluet accumulatio? Alliciat ergo nos potius, quam auertat ille Pueri vultus, qui omnium oculos ad se conuertit. Principi Ionathæ res mira accidit, præruptam & accliuem rupem subeunti, 1. Regum 14. Enimuero in rupis vertice offendit Philisthæorum manum, animis efferatam, vultibus truculentam, armis formidandam. Quid vlterius? Vno armigero stipatus, per confertissimos hostium cuneos erumpit illæsus. O miraculum! ita appellat Scriptura. Quid deinde? Sine hasta, sine clypeo, sine gladio horrendam edidit stragem. O miraculum incredibile! Ita repetit Scriptura, *Itaque*, textus ait, *alij cadebant ante Ionatham.* Inermis prostrauit armatos, & profligauit. Miraculum sane, & iterum ac sæpius miraculum. Quis tamen perpetrauit? LXX. vere explicant: *Videbant contra faciem Ionathæ, & cadebant*: Ac si maiestas illa, quæ in Principis vultu relucebat, hostes auerteret

LXX. Interpr.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

ac prosterneret. *Videbant, & cadebant.* Feriebat oculis, interficiebat aspectu; scintillæ, quæ ab ore ardentis absistebant, tanquam tela transfigebant pectora, obruebant animos, perdebant vitas. Qui autem nostri Principis aspectus? quæ facies? quæ maiestas? qui oculi? Quocumque eius inciderint oculi, animos non fascinant, sed sanant: quocumque eius forma & facies vertitur, omnium oculos ad se conuertit: maiestas, quæ puerili in ore regnat, amorem potius, quam timorem conciliat: frontis, & totius corporis splendores vitam non auferunt, sed conferunt; non inferunt detrimentum, sed important emolumentum. Optime D. Ambrosius tom. 2. in Psalmum 45. *Eius aspectus, salus est nostra.* Reliquum est, vt oculos ad illum continenter coniiciamus, illum in oculis feramus, illum in intimis habeamus. *Cras erit vobis salus, cum incaluerit Sol.* Media enim nocte meridianus nobis Sol diuinus illucescet, sine vmbra, sine tenebris. *Nullis cælatum est Verbum; lux est communis omnibus; illucescit omnibus,* inquit Clemens Alexandrinus in sua adhortatione, *nullus est in verbo cimmerius.* Hucusque licuit.

D. Ambros.

Clem. Alex.

* * *

LIBER

LIBER SECVNDVS,

DE FLORIBVS SACRIS,

De VIRGINE *magna Matre problemata.*

PROLVSIO.

IN *hoc viridario, non eris, Virgo Deipara, vt rosa* granoso *adhuc* cortice inclusa, *sed vt rosa, in rubentes foliorum calathos iam diffusa. Minus quidem amœnum & iucundum haberetur hoc viridarium, si illi vna defuisses, cuius* nomen cum violis rosisq; natum. *Imò viridarium diceris, seu* hortus conclusus, *vel, quia, vt inquit Nazianzenus,* vni sponso Christo clausa & seruata es; *vel, quia, vt ait Ambrosius,* vndique vallata es muro castitatis; *vel denique, quia flores & fructus bonorum nobis claudis & custodis. Nam, authore Nazianzeno,* amicus fidelis hortus est clausus, qui opportune aperitur & communicatur. *Cur autem non erit viridarium, quæ paradisus est? Sed paradisus sine serpente.* Ad hunc paradisum, *inquit Damasenus,* serpens aditum non habuit. Paradisus sane totius amœnitatis, *secundum Ephrem;* Paradisus totius voluptatis, *secundum Damianum. Bene sponsus:* Emissiones tuæ paradisus; om-

Plin. nat. histor. lib. 21. cap. 4.
Martial. li. 9 Epigr. 8.
Cant. 4. 12.
Nazianz. ora. in laud. D. Cypria.
Ambr. lib. 1 epist. 82.
Nazianz. orat. ad Gregor. Nysse.
Damasc.
Ephr.
Damian.
Cant. 4. 3.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

D.Bernard. nia enim tua, *secundum Bernardum*, & amœnitatis & venustatis sunt plena. Pande igitur, *loquitur Augustinus*, sinus tuos roseos, Virgo perpetua. *Tuam pulchritudinem spinarum satellitium potius defendit, quam offendit*; *nata enim es, dicit Victorinus*, vt flos de spinis, *sed* spina carens. Eua quidem, *ait tuus Bernardus*, spina fuit, Maria rosa; Eua spina vulnerando, Maria omnium affectus rosa mulcendo; Eua spina infigens omnibus mortem, Maria rosa reddens salutiferam omnibus sortem. *Accipe ergo hos flores, quos tibi mistus nectit amore pudor, & quos tuis manibus offerimus, manibus tuis liliatis, in quibus pascitur ille,* qui pascitur inter lilia; *& ideo, si non fallit Bernardus*, repulsam non sustinebimus, nec causabitur ille liliorum amator inter lilia non inuentum, quidquid illud sit, quod inter Mariæ manus inuenerit. *Habuit hæc Mendoça tuus, cum ad Doctoratûs sui gradum ascendere cogeretur. Plane coactus ascendit, sed nunquam casurus; quia tuis auspiciis fœliciter elatus.*

August.

Victorin.

Bernard.

Cant. 2. 16.

Bernard. de Nat. Mariæ

PROBLEMA I.

Vtrum liceat Virgini Deiparæ corporalia misericordiæ opera exercere?

I. *Naturale Virgin. simperium.*

CVM excessus B. Virginis, gloria & maiestate sit supra omnes creaturas, tam rationis expertes, quam rationis compotes, eiusq; dominium supra ipsas longe lateq; feratur, præsens quæstio suum locum videtur obtinere. Et in primis

pro parte negatiua faciunt, quæ à Patribus de Virginis imperio traduntur. Nam, auctore D. Anselmo: *Spiritus sanctus Reginam imperatricem cœli, ac terræ, & omnium, quæ in eis sunt, Sponsam suam fecit.* Ipse Deus se illi subditum præstitit: *Erat subditus illis.* Vnde D. Bernardinus sermone 61. *Ille, qui filius Dei est, & Virginis benedictæ, volens paterno principatui principatum æquiparare maternum; ipse, qui Deus erat, matri famulabatur in terra: & erat subditus illis. Propterea hæc est vera propositio: Domini imperio omnia famulantur, etiam & Virgo. Et iterum hæc est vera: Imperio Virginis omnia famulantur, etiam Deus.* Hæc ille. Non solum Regina orbis, sed orbis Reges facit. *Per me Reges regnant, per me Principes imperant,* Prouerb.8.15.16. Hoc autem Virginis imperium non est metaphoricum, sed proprium ac germanum, ex materna dignitate deductum, vt D. Athanasius habet sermone in Euangel. de Deipara. D. Damascenus lib.4. de fide cap.15. Rupertus in Cant.cap.4. D. Anselmus lib. de excell. Virginis cap.9. & alij, ex quorum auctoritate deducitur, Deiparam iure materno esse Reginam rerum omnium, non electione aliqua, seu priuilegio, sed ipso iure naturali; quia omnis dignitas & honor, qui natura sua competit filio, ad matrem necessario redit; sed omnium rerum imperium, tam soli, quam cœli Christo competit natura sua, vt passim probant Doctores, & nos alibi: ergo, &c. Ex quibus pro hac parte conflatur argumentum. Non decet Reginam, misericordiæ opera, præsertim seruilia ac corporalia per se ipsam exercere; sed Virgo Deipara est rerum omnium Regina, vt probauimus: ergo, &c.

> Anselm. — Luc.2.51. — Bernard. — Vide Auctorem tom.1. in lib. Reg. c.2. ann.15. sect.3.n.30. — Prouerb.8. — Athanas. — Damasc. — Rupert. — Anselm. — *Pars negatiua probatur ratione.*

2\. Nihilominus pro parte affirmatiua pugnat Virginis pietas & clementia, quam sanctissimi Patres passim prædicant, & scriptis celebrant, & illustrant suis. D. Epiphanius oratione de eius laudibus: *Multoculam* appellat, quasi multos habentem oculos, vt nos melius aspiciat, & nobis præstantius prospiciat. Et hac de causa illam cum Cherubinis confert, quos Ezechiel cap.10.12. & Ioannes Apocal.4.6. plenos oculis describunt, non solum ad significandum multitudinem rerum, quas in Deo videt; sed etiam ad significandam multitudinem miseriarum, quibus in terra prouidet. Obiectum enim misericordiæ, est miseria, vt docet D. Thomas 2.2.q.30.ar.1. Misericordia Deiparæ, miserias, quibus medeatur, requirit: vbi nostras miserias inuenit, ibi suam misericordiam effundit. Et cum miseriæ in corporales & spirituales diuidantur, eius misericordia ad omnes pariter extenditur; omnes enim beneuole aspicit, liberaliter abstergit. Et vt à corporalibus exordiar; esurientes pascit, sitientes potat, nudos operit, ægrotos inuisit, peregrinos suscipit, captiuos redimit, mortuos sepelit. Singula breui percurram.

> *Pars affirmatiua probatur.* — Epiph. — Ezech.10. — Apoc.4. — D. Thom. — *Diuisio operum misericordiæ.*

Pascit

3. *Pascit* quidem *esurientes*; quia est illa vidua Sareptensis
Deipara pascit esuriétes quæ Heliam fame tabescentem subcineritiò pane recreauit
3. Reg. 17. Multi hodie fame perirent, nisi Virginis victu ale
rentur, & epulis sustentarentur: illa improbram & malesuadam
famem mortalibus sæpe adimit; rebusq; venit non aspera ege
nis. Est etiam illa Abigail, quæ Dauidi cum exercitu suo præ
1.Reg.25. fame intereunti commeatibus subuenit, 1. Reg. 25. 27. *Suscip*
benedictionem hanc; *quam attulit ancilla tua*, &c. Vbi nota
nullam benedictionem cum pane esse conferendam: nulla gra
tior benedictio, quam in fame misericordia. Iam verò illum
panem cœlestem ei debemus; nonne inuitat nos Prouerb. 9. 5.
Prouerb. 9 *Venite, & comedite panem meum.* D. Augustinus sermone 2
D. August. de Assumpt. *Lacta mater cibum nostrum, lacta panem cœlestem*
lacta cibum Angelorum, &c. dicit suum; vel, quia illum aluit
Bernard. vel, quia illum coxit. D. Bernardus sermone 2. Natiuit. *Fœli*
mulier, benedicta in mulieribus, in cuius castis visceribus, super
ueniente igne Spiritus sancti, coctus est panis ille, &c. Et secun
Epiphan. dum D. Epiphanium: *Ipsa est fidei mensa intellectualis, quæ vi*
tæ panem nobis suppeditauit. Et iterum Epiphanius Virginem
appellat; *velut sacerdotem pariter, & altare; quæ quidem men*
sam ferens, dedit nobis cœlestem panem in remissionem peccato
Isaiæ 45. *rum*, &c. Vnde Isaias clamabat: *Aperiatur terra, & germine*
Guerric. *Saluatorem*, Guerric. de Annunc. *Prorsus benedicta illa terra*
quæ omnino intacta, de solo rore cœli Saluatorem germinat, &
mortalibus panem Angelorum, alimoniam vitæ æternæ mini
Cant. 7. *strat*, &c. Eius *venter*, vt dicit Sponsus Cant. 7. 3. *sicut aceruu*
Ambrosius. *tritici vallatus liliis.* D. Ambrosius de instit. Virgin. cap. 14
In eo enim simul aceruus granorum, & floris gratia germinauit
quam Christus gerebat, granum tritici, & lilium, &c. quod gra
num & spirituales, & corporis vires refecit. Sed ad corporale
duntaxat procedamus.

4. *Sitientes potat*; quia est illa pulcherrima Rebecca, qu
Sitientes potat. seruum Abrahæ Eleazarum multa siti arescentem, oblato li
beraliter potu recreauit, dicens: *Bibe Domine mi*, Genes. 24. 18
Gen. 24. Dubio procul innumeri mortales siti extinguerentur, nisi d
misericordiæ Virginis fontibus copiosos atque vberes latice
Prouer. 8. haurirent. Prouerb 8. de se prædicat Maria: *Qui me inuenerit*
Damasc. *hauriet salutem à Domino.* Explicat Damascenus: *In vniuer*
sum quicumque bonum aliquod sitit cum fide, ad me veniat, v
ex ea gratia, qua plena sum, hauriat, &c. B. Virgini adscribit Bo
Eccles. 15. nauentura illa verba Ecclesiastici 15. *Cibabit illum pane vit*
& intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Qua
vero Deipara non solum nobis salutem præbeat edendam; se
etiam propinet bibendam. Imo eius misericordia præuolat no
stram

ſtram ſitim. Probat Bonauentura in ſpeculo ex nuptijs Cana. *Antequam fuiſſet inuocata* ait ille, *compaſſa eſt verecundiæ illorum*, &c. Antequam ſitirent, præuertit petitionem, & liberalitas anteiuit inopiam. Vix deficit vinum, & iam ſubuenit remedium: exundant meri latices; quia miſericordiæ fontes continenter fluunt: nullus ſitit, vbi Mariæ fons perennis emanat. Bonau.

5. *Nudos operit*, quia eſt illa Tabitha plena operibus bonis, & eleemoſynis, quas faciebat; ad quam in vrbe Ioppe omnes viduæ confugiebant, & quam, vt commune ſuæ viduitatis, & paupertatis leuamen, obſeruabant, *oſtendentes tunicas, & veſtes, quas faciebat illis*. Act. 9. 36. & 39. Nullus eſt ſeruus in domo Virginis, quem ſeminudum algere patiatur. Abeſt ſane, abeſt talis à B. Virgine inclementia; *Non timebit domui ſuæ à frigoribus niuis, omnes enim domeſtici eius amicti ſunt duplicibus*, Prouerb. 31. 21. Non ſimplici tantum; ſed duplici amictu, lineo, & laneo, ſeruos ſuos contra temporis iniurias protegit, atque defendit. Bene Hugo; *Veſtis ſuis eſt Maria*. Et Epiphan. lib. 3. hæreſ. 78. *Euæ datum eſt operire corpus ſenſibile ob nuditatem ſenſibilem; Mariæ vero datum eſt vt pareret nobis agnum, vt ex gloria ipſius agni fieret nobis velut à vellere ſapientiæ per virtutem ipſius indumentum*. Imo ipſum Verbum operuit: Nam ex viſceribus Mariæ, Gedeonis hoc vellere veſtitum exiuit. *Ex vellere iſto*, inquit Hugo, *facta eſt ab Spiritu ſancto veſtis Filio Dei*. Ac tandem, auctore Metaphraſt. *in orat. de vita & dorm. Deip.* duas tunicas, quas habebat in tegumentum ſui corporis, pauperrimis mulieribus teſtamento reliquit. Nudos operit. Act. 9. Prou. 31. Hugo. Epiph. Hugo. Metaphr.

6. *Inuiſit ægrotos*. Ægrotabat lethali correptus ſyncope, ſeu deliquio Balthaſar. *Compages renum eius ſoluebantur, & genua eius ad ſe inuicem collidebantur*, Dan. 5. 6. in deſperata ſalute, ecce tibi Regina domum conuiuij ingreſſa eſt, & proloquens, ait; *Rex in æternum viue*, ibidem 10. Quaſi bene ſperare iuberet, & deploratæ ſalutis ægrum in ſpem vitæ reuocaret. Neque verbis tantum, ſed etiam auxilijs adiuuit; dum Danielem acerſiri iubet; qui præſentem tanto malo medicinam afferat. Ita profecto Virginis miſericordia antidota venenatis febribus adhibet, ſalutaria remedia applicat; ægris corporibus, & multo magis animis medetur. Proh! quoties miſeri homines per graiſſimos morbos vitam trahentes fato concederent, niſi Virgo capitularetur, ſerpentem luem auerteret, & graſſantem peſtilentiam extingueret, ac tandem æſtuantes morbos conſopiret. Inuiſit ægrotos. Dan. 5.

7. *Peregrinos ſuſcipit*. Eſt illa Sara; quæ tribus Angelis ſuum in hoſpitium ſuſceptis; accelerauit; & tria ſata ſimilæ commiſcuit, & panes ſubcineritios fecit, quibus ſuos hoſpites; ſi non Peregrinos ſuſcipit.

Gen.18. laute, certe benigne pasceret, ac reficeret, Gen.18.6. Quapro-
Bonau. pter Bonauentura in speculo, Virginem ita alloquitur, [Vt]
Gen.22. Abraham vxorem suam allocutus est, Gen.22.13. *O Sara no-*
stra, dic obsecro, quod soror nostra sis, vt propter te bene nobis sit [à]
Deo: propter talem sororem Angeli nobis coniunguntur, &c. E[st]
illa pia Rahab, quæ duos Hebræorum exploratores libera[li]
Iosue 2. hospitio excepit, & ad montana incolumes remisit. Iosue 2.1. [&]
15. Nullus profecto ad Virginis postes vigilauit, etiam noct[e]
intempesta, cui statim sua limina non paterent. Cæterum, c[ur]
non præbebit hospitalem peregrinis vmbram illa, quæ plata-
nus vere est patulis diffusa ramis, quibus vniuersum genus hu-
manum hilariter suscipit, & defendit? illa, quam Spiritus Do-
mini adumbrauit? Sub hac tamen vmbra mirus calor, & chari-
Psal.18. tatis affectus. *Non est, qui se abscondat à calore eius*, qui facit
Idiota. iter peregrinus. Idiota diserte verba deflexit: *Longe positos il-*
luminat radijs misericordiæ suæ; sibi propinquos per specialem
deuotionem accendit; & sic non est, qui se abscondat à calore
eius, &c. Nullus peregrinus ardentem Abrahæ charitatem [in]
Gen.18. ipso feruore diei sedentis in ostio tabernaculi fugiebat, Gen.
Procopius. 18.1. Procopius egregie; *Diligenter attendenda est peregrini ho-*
spitalitas; eo tempore, quo plerique deficere solent iter facientes
æstu fatigati, ipse pro tabernaculo consedit, cum Sol foret feruen-
dissimus. Sed quare hunc laborem subibat? quia grauem iactu-
ram facere se putabat, si se inscio, & oscitante præteriisset viator
aliquis, &c. Nullus peregrinus misericordem Virginis domum
non hospitatus præterit: vigilat continenter, vt vbi miseria ad-
sit, illico eius misericordia subueniat. Nec sentit externum ca-
lorem, quæ interno charitatis ardore inflammatur.

8. *Captiuos redimit.* Est illa Maria soror Moysis, & Aaronis,
Captiuos quæ simul cum fratribus populum Israëliticum de seruitute
redimit. Ægyptiaca liberauit, iuxta illud Dei ad populum: *Eduxi te de*
terra Aegypti, & de domo seruitutis liberaui te, & misi ante
Mich.6. *faciem tuam Moysem, & Aaron, & Mariam*, Michææ 6.4. A[t]
si per hos duces illa captiuitas solueretur, & libertatis pileu[m]
donaretur. Est illa sapiens Thecuitis, quæ principem Absalo-
nem ab exilio reuocauit, 2 Reg.14.1 & 21. Est illa pientissima
2. Reg.14. Esther, quæ non minus suum populum, quam suum animum
ab Assueri tyrannide redemit, dicens: *Dona mihi animam me-*
Esth.7. *am pro qua rogo, & populum meum, pro quo obsecro*, Esther 7.3.
Innumeri sane sunt, qui adhuc Maurorum compedibus, &
manicis tenerentur inclusi, si à Virgine in libertatis munus
non fuissent asserti. Testor tot ac tanta libertatis trophæa, sa-
crarum domorum postibus affixa, quæ Virginis sanctissimæ
clamant patrocinium, testantur fauorem, & nomen prædicant
sempiternum.

Mortuos

Mortuos denique sepelit; quia illa est funerum pia curatrix Respha, quæ videns septem viros de domo Saulis mortuos, & insepultos, totos sex menses, donec telluri mandarentur, diligenter custodiuit. *Tollens enim cilicem substrauit sibi supra petram ab initio messis; donec stillaret aqua super eos de cœlo, & non dimisit aues lacerare per diem, nec bestias per noctem*, 2 Reg. 21.10. Multa quidem cadauera inhumata iacuerunt, quæ sepulturas, vel propter paupertatem non assequebantur, vel propter prauitatem non merebantur; quibus paupertate exclusa, & prauitate expiata, Virgo præstitit, vt Ecclesiasticis donata sepulchris molliter requiescerent. In ipsos etiam demortuos piëntissimam se præbet, & benignam; vt pietatis opera exerceat. Incredibilis, ac certe singularis eius misericordia ad corporales miserias subleuandas, sed non minor ad spirituales abolendas; imo promptior & benignior apparet; vt grauioribus malis præsentior respondeat medicina. Sed satis sit de corporalibus disputasse; ex quibus constat, licere Virgini, quamuis mundi, ac cæli Reginæ, misericordiæ opera exercere. 9. *Mortuos sepelit.*

PROBLEMA II.

Vtrùm nobis vtilius sit IESV *nomen sanctissimum implorare, an nomen Mariæ?*

INter alias quæstiones, quæ plurimæ cedunt in honorem sanctissimæ Deiparæ, vna mihi inter manus nata est, si minus à vulgaribus aliena, certe auditu non iniucunda. Vtrum nobis vtilius sit IESV nomen implorare, an Mariæ? Illam vt explicem, vnum, vel alterum præmitto. Pono in primis, Virginem hodierno die locum mutasse, non naturam; humanam exuisse miseriam, non memoriam: factam, vt loquitur Damianus, impassibilem, non incompassibilem. Addo, quod olim ad Ruth dixerat Booz; priorem misericordiam, quam mortalis ostendit; superare posteriore, quam exhibet immortalis; quem ad locum Bonauent. *Magna fuit misericordia Mariæ adhuc exulantis in mundo; sed maior est misericordia eiusdem iam regnantis in cœlo.* Imo ex eodem; *quo melius nunc videt nostras miserias, eo indulgentius prouidet nostris necessitatibus.* Vnde colligo, quod secundo loco præmonitos omnes velim; B. Virginem plures emittere ad Deum preces, quã omnes simul cælestis curiæ municipes: nã si quo plus videt, eo plus etiam interce-

10.

Dam. serm. 1. de natiu. Mariæ.

Ruth. 3. 10.

Bonauent. in spec. c. 8.

dit;

dit;cum plura videat, quam omnes simul;palam est, pluri
etiam vti ad Deum precibus , quam reliquos omnes diui
Intercessio Virginis Deiparæ valde efficax. rum munerum candidatos. Iam vero , si hinc Sanctorum o
nium;illinc vnius Virginis preces trutineris, singularum m
menta expendas , diligenter exigas ad amussim;haud du
vnius intercessio Virginis, reliquorum omnium vota sua e
cacitate superabit:ita vt,si quemadmodum apud Daniel
Dan. 10. cap. 10. Persarum,& Iudæorum principes Angeli aduersari
inuicem dicuntur;sic fingamus B. Virginem aliquid à Deo
stulantem;contra vero omnem vtriusque Ecclesiæ conu
tum,in diuersa studia abeuntem; illa votum obtineat , hic
pulsam patiatur. D. Cyprian: *Suis sæpe orationibus frustran*
Cyprian. *Sancti.* D. Bernardus; *Frustrari nequit , quod postulat Ma*
Bern. serm. de Natiuit. Vtrunque dixit D. Augustin. *Virgo,quæ meruit pro liberan*
proferre pretium,plusquam omnes liberatis impendere potest
August. *fragium.* De hac re mitto plura dicere:ad id,quod caput est,
stino. Age vero, facile tibi do, virgineæ efficacitatem gra
plus apud Deum,quam Sanctorum omnium merita valere
tamen cum Christo mediatore conferatur,quam vim habe
Hac in re fateor quidem Christum Virgini præferendum ,
Bonauent. *dum matris honor extollitur,* vt inquit D. Bonauentura,
gloria minuatur;& in hoc ipso mater prouocetur;quæ magis
lit honorari filium,quam se ipsam.

II. Verum ita multa de Virginis intercessione sacrarum lite
rum memorant Antistites , vt nisi recte explicentur,eius c
Christo auctoritatem exæquare videantur. *Exauditur Ch*
stus pro sua reuerentia, ad Hebr. 5. *Pro sua reuerentia exaudi*
Bern. serm. in vigilia nat. Domini. *etiam Maria,* inquit D. Bernardus. *Christus Mediator Dei*
hominum dicitur; 1. ad Timoth. 2. *Mediatrix Dei , &*
minum dicitur Maria, D. Augustin. *Propitiatorem Deus p*
posuit Christum, ad Rom. 3. *Propitiatricem Deus constituit M*
August. *riam.* D. Hieron. De Christi nomine Act. 4. *Non est aliud*
Hieron. *men,in quo oporteat nos saluos fieri:* De Virginis nomine, G
German. manus,auctor in primis grauis;*potens est eius auxilium ad*
lutem,& non indiget aliquo alio intercessore. De Christo Io
Anselm. lib. de excell. Virg. c. 12. 11. *Quacunque poposceris à Deo,dabit tibi Deus.* De Virgine
Anselmus; *Quidquid tu Virgo, velis,nequaquam fieri non*
terit. Quid plura? Christi oratio , infinito modo grarior
Damascen. Deo , quam Sanctorum omnium preces. Idemne de V
gine fari licet ? Non ausim: audet tamen D. Damascen
Matris Dei , & seruorum Dei infinitum est discrimen. Arc
fœderis typum esse Ecclesiæ vulgare est : propitiatori
desuper impositum & Christum , & Virginem indi
re , nemini obscurum. Arcæ altitudo certa fuisse
dit

itur ; propitiarij altitudo nulla assignatur. Quid hoc? Ora-
tiones iustorum tantum penetrare nubes, id est, certos habe-
re terminos, vltra quos non extendantur: Virginis, & Christi
preces nullis limitibus circumscribi. Merito, vt quemadmo-
dum Christus omnipotens est, ita Virginem omnipotentem
Nicomediensis Gregorius appellet. *Per orationem* ; inquit Greg. Ni-comed.
Chrysologus, *fit Moyses Pharaonis Deus, & ad triumphos suos* Chrysol.
militare sibi omnia mandat elementa : per orationem Virgo fit
vniuersæ tanquam Dea creaturæ. Vnde Christus ad illam ita
inducitur à Guerrico ; *Communicasti mihi, quod homo sum,* Guerricus.
communicabo tibi, quod Deus sum. Concinit Bonauentura:
Quia Dominus potentissimus tecum est, ideo & tu potentissi- Bonauent.
ma es apud ipsum; vere vt dicere possis: In Ierusalem potestas mea.
Augustissimum illud templum Christianæ exemplar reipu-
blicæ, Ezechieli visum duplici mensura definitur, norma, & 12.
funiculi; quia totius Ecclesiæ apud Deum virtus, & potestas
certa est, finita est: at vero Christi, & Virginis potestas, sicuti &
virtus apud Deum, mensuram nescit, ignorat fines. Christus de
se Matthæi vltimo; *Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in*
terra. Damianus de Virgine ; *Data est tibi omnis potestas in* Dam. serm.
cœlo, & in terra, & nihil tibi impossibile, cui possibile est, despe- 1. de Nati-
ratos in spem salutis reuocare. Pete tibi signum à Domino Deo uit. Virgi-
tuo in profundum inferni, siue in excelsum supra, inquit Esaias nis.
ad Achaz: recusat profanus Rex, *ne tentaret,* id est, interprete Isai. 7.11.
D. Hieronym. *ne magnificaret Deum*; ponit tamen Deus bene-
ficium apud immerentem : signum edit in profundo inferni Hieron.
mirabile, in excelso supra mirabilius, quodnam? Duplex: Vir-
ginem matrem, Deum hominem: *ecce Virgo concipiet, & pariet*
filium; vtrobique præpotens Deus homo; vtrobique præpo-
tens Virgo mater. Mirabilis in cœlo tantum Ezechias; cum ibi-
dem solem retroegit: Moyses in aëre mirabilis, dum tranquil-
lum tonitruis commouit, commotum noua luce serenauit: mi-
rabilis in mari Ionas, sub vndarum mole triduo superstes: mi-
rabilis Saul apud inferos, cum inde Samuelis animam exciuit,
vt traditur 1. Reg. 28.

His tamen omnibus in locis simul, mirabilius signum exti-
tit Deus homo; mirabilius signum extitit Virgo mater. *Quis,* 13.
inquit D. Bern. (vt interim de Christo sileam,) *longitudinem,* Bernard.
latitudinem, sublimitatem, & profundum huius Virginis queat
inuestigare? longitudo eius vsque in nouissimum diem ; latitudo
replet orbem terrarum; sublimitas, ciuitatis supernæ restauratio-
nem inuenit; profundum sedentibus in tenebris, & vmbra mortis
obtinuit redemptionem, &c. Vt quemadmodum Christus Domi-
nus stupendum fuit super omnia miraculum; quia suis precibus

Epiphan. Chrysost. Ignatius.

nullum non potuit efficere, inquit Epiphanius, ita non immerito Beata Virgo à D. Chrysost. *magnum mundi miraculum* appelletur, & ab Ignatio, *si fas est fari*, vt ille inquit, *cæleste prodigium*. Duos aureos cherubinos fabrefecit olim Moyses, pari magnitudine, pari alarum remigio, oraculo incubantes: virili ac fœmineo oris habitu distinctos, dicit Arias; quidquid rideat Iosephus, cætera quam simillimos. Huius arcani mysterii mitto alia interpretamenta; hoc admitto: in illis Virginem & Christum adumbratos, æquali ferme apud Deum auctoritate valituros: nam sicut illi paribus librantur alis, ita Christus, & Maria, paria Deo perhibent spectacula; dum hæc ostentat vbera, ille vulnera. Nihil est, quod Christus ostendendo vulnera non impetret: nihil, quod Maria ostendendo vbera, non exoret. Bene D. Anselm. *Te Deus*, inquit, *ô Virgo sic exaltauit, vt omnia tibi secum possibilia esse donarit*, &c. Videtis, quibus adductus testimonijs dicere possem; Christi & Virginis intercessionem æqualis fere momenti esse apud Deum? Qua in re quam censuram temeritatis subirem, cum tot Patribus libenter subirem.

Arias Mont. in apparatu Ioseph. Vide Auctorem tom. 2. in lib. Reg. c. 4 21. Anselm. de laudib. Virg, c. 12.

14. Verum quia illi figurate loquuntur, planius iam rem totam sine circuitione, sine ambage decido. Dico; esto maior sit Christi, quam Virginis apud Deum gratia, & auctoritas; tamen B. Virginem nonnunquam facilius moueri nostris precibus quam Christum; proinde præsentius nobis esse aliquando matris, quam filij patrocinium. Ab hac sententia stat auctoritas, stat ratio, stat experimentum. Auctoritas Anselmi, quæ si quis iudico, litem perorat; *Velocior est nonnunquam salus inuocato nomine Mariæ, quam inuocato nomine IESV*. Ratio vnica; quia Christus iudex est. *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio*, Ioan 5. B. Virgo patrona tantum, vt ostendi; patronæ autem sola est misericordia. Bernardus: *Ad patronam accedere, quid trepidet humana fragilitas? Nihil austerum in ea, nihil terribile, tota suauis est*. Iudicis vero etiam iustitia. Ambrosius? *Non gratia moueatur iudex, sed causa; non precibus flectatur, sed meritis*. Hinc est, quod Christus Dominus, Isai. 11. iustitia dicitur præcinctus; quia quemadmodum cingulum vndantem chlamydem colligit nodatque, ne fluat; ita iustitia pronam Christi naturam ad miserendum cohibet, ne flectatur. Et sicuti Ioab baltheo suo aspersit sanguinem Abner, 3. Reg. 2. quo magis incenderetur ad iram: ita Christus indumentum suum hostili cruore infecit; Isai. 61. quo magis prouocetur ad vindictam. Contra vero B. Virgo sole amicta dicitur; Apocal. 12. quia solem typum esse misericordiæ, non solum tradit superstitiosa mythologia Ægyptiorum, sed vera etiam Theologi-

Anselm. lib de excell. Virg. c. 6.

Bern.

Ambros.

gia Christianorum; quippe qui super bonos, & malos oria-
r. Bernardus, si vsquam alias eleganter, hic elegantissimè:
lem sibi Virgo induit; quia quemadmodum ille super bonos & Bernard. de verb. Apoc.
alos indifferenter oritur; sic ipsa quoque præterita non discutit
erita, sed omnibus se exorabilem, omnibus clementissimam præ-
t, omnium denique necessitates amplissimo quodam miseratur
ffectu. Sol profectò misericordiæ est pientissima Maria, electa vt
omnibus suæ lucis radios impertitur. Pulchre Bonauentura;
uis est, super quem sol non eluceat; quis est, super quem miseri- Bonau.
rdia Mariæ non resplendeat?

15. Dauid misericordiæ suæ amplitudinem ostentans dicebat, 2.
eg. 9. *Nunquid superest aliquis de domo Saul, vt faciam cum* 2. Reg. 9.
misericordiam Dei? Omnem suam misericordiam ad Saulis
omum limitauit: at vero Mariæ misericordia non limitatur ad
nam domum, ad omnes liberaliter extenditur. Misericordiæ
biectum, ait D. Thom. 2.2. quæst. 30. art. 1 est miseria. Vbi igi- D. Thom.
r miseria datur, ibi illico præsens adest Mariæ misericordia.
ich. Vict. *Adeo pietate replentur vbera tua, vt alicuius mise-* Rich. Vict.
æ notitia tacta lac fundant misericordiæ, nec possis miserias sci- ad illa ver-
& non subuenire, &c. Cherubina illa Apocalypseos 4. facies ba, *duo vbe-*
detur mihi Maria illa plena oculis; Mariæ misericordia ocu- *ra tua*, &c.
ta est ad nostras miserias introspiciendas. *Multoculam, seu* Cant. 4. 5.
ultorum oculorum dixit Mariam Epiphanius. Enimvero, si- Apocal. 4.
t cœlestes Cherubini omnem suam gloriam in diuinis per- Epiph. orat
ctionibus cognoscendis, constituunt ad contemplandum; sic de laudibus
aria in nostris miserijs aspiciendis omnem quasi suam beati- Mariæ.
dinem ponit, ad succurrendum. Superest experimentum au-
atis.

16. Romam olim pestifera lues inuasit: flammam sese in dies
tius effundentem, nec diuorum omnium patrocinium, quo- *Roma à*
m limina frequenter tenebantur; nec ipsius Christi nomen *Virgine li-*
rijs imploratum supplicijs restinxit: confugitur ad sacram *berata.*
choram, Virginis simulachrum, Lucæ, vt ferunt, penicello
aphice expictum, tota Vrbe circumfertur. Res mira? quasi
ceret Angelo percutienti: Cesset iam manus tua, & non de-
letur terra; elegans iuuenis augustiori forma, quam humana,
veteri mole Adriani visitur; qui, tanquam ex recenti clade se
ciperet, mucronem sanguine imbutum expiabat, in vaginam Procop. lib.
tim abditurus: subita viuorum sanitas excepit diuturnam 5. in histor.
agem mortuorum. Quid Constantinopolis? Lethalis adeo Agath.
orbus vrbem tenuit, (narrat Procopius) vt in singulos dies *Constanti-*
ina sæpius etiam dena hominum millia efferrentur; sola *nopolis per*
litudo vrbem habitaret. Superstitum preces onerabant *Virginem*
thera, non placabant; Christum solicitabant, non *peste libera-*
tur.

conciliabant; tandem postridie Calendas Februarias solemne festum Virgini decernitur, redeuntibus etiam annis pari religione celebrandum, (ὑπαπάντην vocant Græci, *purificationem* Latini) mora nulla; beneficio Virginis afflatu expurgantur auræ, pristinam in valetudinem semianima corpora integrantur; & quamuis vicina loca quinquaginta totos annos , & eo amplius, vt auctor est Euagrius, vi morbi laborarent, Constantinopolis ab eo die inter flammas ne semiustulari quidem potuit. Sed quid aliena inuestigo, cum domestica non requiram? Corripuit etiam hanc vrbem malum. Illud quidem vt effugeret Academia vniuersa, hoc in templum confluebat; ad Christi vapulantis simulacrum acriter vapulabat, orabat, lacrymabatur, sed incassum preces. Pestis nihilominus serpere, & maiores in dies tragœdias excitare. Eadem calamitas extremum Eboræ minatur exitium. Quid faciat ciuitas proculdubio cis paucos dies in cineres abitura? Sacrosanctæ illi ciuitati refugij , argenteam ciuitatem pro incolumitate ciuium vouet, dicatque. Quis rem miraculi loco non eximendam? Sanctissima Deipara ciuitati ad se confugienti aheneus murus extitit; insultare foribus pestis potuit, effringere non potuit. Iam vero hoc Collegium singulari Virginis præsidio liberatum si quis dubitet , ingratus erit. Tribus pueris in fornace Babylonis adfuit quidem Iesus. Iesus enim , vt explicat Tertullianus , fuit ille similis filij hominis ; qui se illis comitem adiunxit , *& excussit flammam ignis de fornace , & fecit medium fornacis , quasi ventum roris flantem*, Daniel 3. At vero nobis omnibus, inter tot incendia morborum constitutis , adfuit proculdubio Maria; & nescio quam fauillam intra hos parietes nutriri cœptam, antequam excitaret incendium, compressit, sepeliuit: tandem, quas auras carpimus, adeo vitales reddidit & salubres , vt algere inter æstus videamur. Neque enim dubitare quisquam potest, quin diuina beneficia, quibus vsi sumus per hos menses, sanctissimæ Deiparæ, cuius simulacrum colimus, cuius sacellum veneramur, accepta referenda sint.

Margin notes: Euagrius. — *Ebora à Virgine, peste liberata,* — Tertull. lib. 4 contra Marc. c. 10. — Dan 3. — *Deipara Collegium Conimbricense à peste liberauit.*

17. Quod si non ita pridem triplici nos telo sauciauit; tribus nostris è medio sublatis: ideo propter factum reor, vti ad cœlestes ciues præmitteret oculatos testes eius pretij erga se, quod in hoc Collegio nunc, vel maxime efflorescit. Quare , *si ad Christum iudicem veremur accedere, ad Mariam patronam,* inquit Anselmus, *accedamus; impossibile est, vt pereamus* , &c. In Maria nihil rigoris, qui nos deterreat ; sed omnia sunt amoris, qui nos alliciat. Ideo *vellus Gedeonis* vulgo dicitur; quia vellus est mansueti, mitisq; animātis exuuium. Epiphanius Virginem vocat ouem immaculatam , quæ peperit agnum Christum.

Margin note: Anselm.

Nih-

Nihil ſane Virgine mitius. Bernardus: *Volue, reuolue totam Euangelij ſeriem, ſi quid durm, ſi quid aſperum inuenias in Maria, ad illam accedere merito verearis*, &c. Quod ſi D. Epiphanius lib. 3. contra hæreſes, Leænam dicit Mariam, ideo eſt; quia, vt ipſe ex aliis prodit, leænæ non contigit ſecundus partus. Leæna noſtra tota mitis ac lanea, leonem de tribu Iuda laneo humanitatis vellere ſic veſtiuit, vt agnum manſuetiſſimum redderet; ita, vt, qui in veteri Teſtamento Leo nuncupabatur, Agnus in nouo paſſim dicatur, poſtquam ſimul de Virgine manſuetiſſima natus extitit. Ambroſius: *Vellus plane Maria, ſic idem de molli eius ſinu agnus egreſſus eſt*, &c & addit: *Vellus dicitur; quia mollis ad obſequium, ſolida ad ſanctimoniam fuit*, &c. Bernard. de verb. Apoc. Epiphan. Ambroſ.

Et quoniam in velleris ſimilitudinem incidimus, non me fugit, quod nihil vellere mitius, nihil etiam validius ad hoſtiles impetus retundendos; quippe quod ictus ingentes hebetat atque refringit. Solent noſtri Luſitani (idem de aliis eſt mos) in ſuis nauibus obtendere lanæ volumina, in quibus fulminata ab hoſtibus globorum pondera ac tormenta, & iacula euibrata impetus frangant ſuos. Sic ira Numinis fulminans ac ſæuiens in miſeros delinquentes homines, Mariæ frangitur ac hebetatur vellere. Vnde Deus terribilis peccatoribus, Mariæ vero dulcis ab Athanaſio pulchre dicitur ſermone de ſancta Deipara: *Decet te matrem Domini, atque heram cognominari, ex eo quod ex te prodiit Rex diuinus, cui aſſiſtis, nobis quidem terribili, tibi autem dulci, omnemq́; gratiam largienti*, &c. Maria eſt, quæ iraſcenti Numini, ac fulminanti laneum veluti brachium obiicit, ne diuinæ iuſtitiæ gladio feriamur. Vbi legimus Prouerb. 8. 33. *Audite diſciplinam, & nolite abiicere eam*; legitur ex Hebræo: *Ne feriamini.* Alcuinus in ſermone de Natiuitate: *Ecce coram tremendo iudice aſſiſtimus peccatores, cuius manus terribilis gladium iræ ſuæ vibrat ſuper nos, & quis auertet eum? Nemo ſane, Domine, tam idoneus eſt, vt gladio Domini manum pro nobis obiiciat, vt tu Dei amantiſſima, per quam primum in terris ſuſcepimus iuſtitiam & miſericordiam*, &c. D. Bonauentura in ſpeculo.: *Ante Mariam nemo ſane fuit, qui ſic detinere Dominum auderet*, &c. D. Petr. Damianus: *Accedis ad illud aureum diuinæ maieſtatis tribunal, non rogans, ſed imperans; Domina, non ancilla; quomodo enim poteſtati tuæ obuiare poteſt illa poteſtas, quæ de tuis viſceribus traxit originem?* 18. Athanaſ. Prouerb. 8. Alcuin. Bonauen. Damian.

Verum enimuero, vt rem iam claudam, pro ſumma Virginis erga Deum poteſtate, ſubit illud Auguſtini iudicium: *Cum iuſtitia gladium vibrat in homines, Pater æternus ſuum brachium, nempe Chriſtum obiecit; non tamen continuo diuinæ* 19. Auguſt.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

iustitia gladium extensum ad vulnus contraxit, sed in ipsum Patris brachium valide vulnus infligitur, &c. De Mariæ autem brachio, cum illud pro nobis extendit, subiicit idem Augustinus, & D. Ambrosius: *Te enim brachium & manum extendente pro nobis, diuinæ vltionis gladius eleuatur & contrahitur*, quasi diuinæ iustitiæ rigor potius Mariæ, quam Christi potentiam veneretur. Iratum Deum Mariæ mansuetudo exarmat. Miror Deum belligerantem, & pugnas meditantem, elegisse in ducem exercitûs pugnacissimi hominem mitissimum; & tunc magis ei placuit ad hoc munus, quando ipse Deus flammeus magis ac iracundus apparuit in rubo illo viridi. Damascenus orat. 2. de Assumpt. admirationem iubet deponere: Quid enim mirum, quod Deo vel etiam in certamen ardenti placeat mansuetudo, vbi adumbratur Maria? quippe, quæ Deo non ministret fulmen, sed detrahat: inermem reddat Deum, non armatum: flammas extinguat, non accendat. Accipe modo Damascenum: *Per simulachrum quoddam, & vmbram Mariæ tantus Legislator & Princeps creatus est*, &c. Quasi vel ipsa sola Virginis recordatio Deum mansuefaciat, & ad misericordiam inclinet. Vtile profecto Mariæ nomen, cuius simulachrum tantos misericordiæ fructus consequitur.

Ambrosius. Damasc.

10. Rex Iosias 4. Reg. 22. Deum iratum placare contendens, misit ad Holdam Prophetidem vxorem Sellum filij Thecuæ, vt ipsa consuleret Dominum. Quid, Rex bone, relictis Prophetis, quos poteras legare, à fœmina oraculum audire desideras? Lyra: *Quod Iosias voluit habere à Domino responsum misericordiæ, & quia mulieres sunt clementiores viris, misit ad consulendum Dominum per mulierem*, &c. Nullum responsum clementius, quam illud, quod à Maria impetratur. Vis oraculum misericordiæ? consule Deum per Mariam. Optime Richar. Victorinus part. 2. in Cant. cap. 23. Virginem alloquitur: *Carnalia in te Christus vbera suxit, vt per te nobis spiritualia fluerent. Et cum misericordia Dei sit ab æterno, amplior cœpit esse ex tempore; & cum ex te cœpit initium, eius quoque largitas per te sumpsit argumentum. In te ergo concreuit lac diuinæ misericordiæ, & ex te nobis profluxit. Ipsa prius repleta es, & ex te nobis descendit hæc abundantia*, &c. Sed quoniam Virginis vbera hinc me lactant, & illinc Christi vulnera me pascunt, cum Augustino dubius fio, & nescio, quo me vertam; his vero paucis pro Maria relatis, problema epigrammate claudatur.

Lyra. *Mulieres hominibus clementiores.* Rich. Vict.

Vbera me matris, Nati me vulnera pascunt;
Scilicet hæc animi sunt medicina mei.
Nam mihi dum lachrymas amor elicit, vbera sugo;
Rideat vt dulci mistus amore dolor.

At me pertentant dum gaudia, vulnera lambo;
Vt me læta pio mista dolore iuuent.
Vulnera sic Nati; sic vbera sugo Parentis;
Securæ vt variæ sint mihi sorte vices.
Quis sine lacte, precor, vel quis sine sanguine viuat?
Lacte tuo, Genitrix, sanguine, Nate, tuo?
Sit lac pro ambrosia, suaui pro nectare sanguis.
Sic me perpetuum vulnus, & vber alit.

PROBLEMA III.

Vtrum B. Virgo proprium actum pœnitentiæ aliquando exercuerit?

Prima ratio tribuendi sanctissimæ Virgini proprium actum pœnitentiæ desumi potest ex Caluino, Saicerio, Brentio, Chemnitio, aliisq; huius sæculi sceleratissimis hæreticis; qui, cum existimarent, vt loquitur D. Hieronymus in Epistola ad Furiam, peccantium multitudine culpam minui peccatorum, vt sua scelera excusarent, sanctiss. Virginem alicuius actualis sceleris impudentissime accusarunt. *Aliàs*, inquiunt, *precari non posset illā Christi Domini pacem: Dimitte nobis debita nostra.* Vnde dicere consequenter potuerunt: Beatiss. Virginem proprium & formalem actum pœnitentiæ, quo has maculas expurgaret, elicuisse: Sed plane hoc fundamentum hæreticum est, contra definitionem Concilij Claramontani sub Vrbano II. vt refert Vega lib. 14. in Trident. c. 18. statuentis, Beatiss. Virginem ne venialiter quidem vnquam peccasse; quam definitionem Trident. sess. 6. can. 23. supponit, dum ait: Ecclesiam tenere, Virginem ex speciali priuilegio omnia venialia peccata vitasse. Qua de re Patrum testimonia plura sunt, & notiora, quā vt debeant inculcari. Nihil enim frequentius & apertius clamant, quam Virginem ipsis Angelis, quos omni labe immunes esse constat, multo fuisse, etiam in hac vita, puriorem. Quam doctrinam non solum tuentur Angelicus Doctor Opusc. 6. art. 3. & quodlib. 6. art. 7. & 3. p. q. 27. art. 4. cæteriq; Thomistæ ibidem, ac Sententiarij in 3. d. 3. verum etiam eorum plurimi, vt Gabriel, Ochamus, Almainus; imo & D. Thomas, Alensis, Bonauentura, & alij absolute affirmant B. Virg. fuisse impeccabilem: quod licet intelligendum non sit de impeccabilitate ab intrinseco; tamē non solum intelligi debet de illa impeccabilitate,

[Margin: 21. · Hieron. · Vega. · Trident. · D. Thom. · Almain. · Alens. · Bonauen.]

quæ

quæ communiter tribuitur omnibus in gratia confirmatis, sed etiam de alia multo nobiliori: Nam confirmati in gratia, neque sunt impeccabiles venialiter; possunt enim venialiter labi, vt dici solet de Apostolis; neque, quoad mortalia, sunt impeccabiles ex natura rei, sed ex priuilegio ac dono gratiæ congruæ, per quam omne mortale infallibiliter euitant: At vero B. Virgo, non solum mortaliter, sed etiam venialiter fuit impeccabilis; idq; aliquo modo ex natura rei, ratione statûs, & maternitatis diuinæ, cui connaturaliter quodammodo debebantur ea auxilia gratiæ, quibus omne peccatum infallibiliter euitaretur. Quod non tollit, quo minus Virgo illam Dominicam orationem frequentissime vsurparet: *Dimitte nobis debita nostra*; quia non sua, sed Ecclesiæ debita, vt dimitterentur, postulabat.

Mariæ sanctitas.

22. Illos vero hæreticos, Caluinum, cæterosq; eiusdem gregis, non solum à Conciliis, à Patribus, à Theologis, quos tanquam amicos ac domesticos, suspectos esse dicent; sed etiam ab externis, & ab hostibus, arguo & confundo. Nam & Mahometani & Iudæi, imo & hæretici, (ne in domo hæreticorum quicquam quietum & pacificum esse sinam) Caluino, eiusq; sectatoribus aduersantur. Mahometani in suo Alcorano, quem Euangelij loco habent, ita tenent: *Maria,* inquiunt, *filia Ioachim, nihil malitiæ, aut prauitatis, cum viueret, vnquam operata est, sed in bonitate perseuerauit*; & statim: *Nullus,* inquiunt, *nascitur de filiis Adam, quem non tangat Satan, præter Mariam, & eius filium.* Iudæi vero, vt refert Galatinus lib. 7. de arcanis c. 2. 4. & 11. veteresq; Rabbini, omnes certissime sentiebant, etiam ante aduentum Christi Domini, eius matrem ab omni labe peccati immunem fore; idq; ex Cantic. 4. colligebant: *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Iam vero ex hæreticis, quis Pelagio impudentior? & tamen is in B. Virgine accusanda adeo se præbuit verecundum, vt ne minimam quidem peccati maculam illi senserit imputandam. His ita positis; manifeste constat, non potuisse B. Virginem proprium actum pœnitentiæ de peccato suo actuali exercere. Vnde Rupertus lib. 3. & 6. Cant. & lib. 7. de gloria Trinitatis c. 13. vocat B. Virginem Sunamitem, ab omni peccati iugo adeo liberam, vt in vita non habuerit, quod gemeret, nisi vulnus charitatis propter dilationem beatitudinis. Et D. Bernardus serm. 2. de Assumptione Virginis, quærens; cur in ea domo Mariæ & Marthæ, in quam Christus exceptus est, Lucæ 10. nulla fiat mentio Lazari? respondet: quia illa domus typus erat Virginis, Lazarus pœnitentiæ; pœnitentia vero in animo Virginis locum non habet, quia non habet ibi peccatum, quod deleat. *Virginalem,* inquit, *domum intelligi volens spiritus, siluit non incongrue pœni-*

Mahometanorũ de Virgine iudiciũ

Galatinus.

Cant. 4.

Rupert.

Bernard.

pœnitentiam, quæ malum vtique comitatur: absit enim, vt proprij quidquam inquinamenti domus hæc aliquando habuisse dicatur, vt in ea proinde scopa Lazari quæreretur.

Secunda ratio tribuendi B. Virgini proprium actum pœnitentiæ, desumi potest ex Catholicis, qui peccatum originale B. Virgini imponunt, quod etiam esse potest obiectum pœnitentiæ. Sed huius opinionis fundamentum paulatim iam exolescit. Nec immerito: Nam si vera est, vt plane est, illa generalis regula, quam D. Augustinus lib. 5. cont. Iulian. c. 9. statuit; nimirum eum, qui nunquam actualiter peccauit, neque originale quidem contraxisse: & B. Virgo ab actuali culpa fuit immunis, vt nemo, nisi hæreticus negat, sane & ab originali euasit. Sed interim hanc rem non ago: solum dico obiter; innocentiam B. Virginis in primo instanti suæ conceptionis adeo iam conualuisse apud scholasticos Doctores, vt in Academia Parisiensi, Valentina, & aliis, nullus ad Doctoratum Theologiæ admittatur, nisi prius sub iuramento promittat, nunquam se veritatem hanc oppugnaturum. Quare, cum B. Virgo originale non habuerit, non potuit de illo proprie pœnitere. Adde; licet B. Virgo concedatur originale contraxisse, adhuc non potuisse respectu illius proprium actum pœnitentiæ exercere: Nam originale non est obiectum pœnitentiæ, vt docent communiter Theologi; D. Thom. 3. p. q. 84. ar. 2. ad 3. & in 4. d. 17. q. 2. ar. 2. q. 2. Bonauent. d. 16. ar. 1. q. 1. Richard. ibid. ar. 4. q. 1. Ledesm. in 4. p. 1. q. 25. ar. 2. dub. 2. Sot. d. 14. q. 1. ar. 2. & d. 17. q. 2. ar. 2. & plures alij; potestq; in hunc modum confirmari; quia vel B. Virgo elicuit hunc actum, antequam ab originali mundaretur, vel postquam mundata est; non prius: quia tunc non videtur habuisse vsum rationis: nam si tunc non habebat formalem sanctificationem, & gratiam habitualem, quæ est prima radix, & origo omnium donorum supernaturalium; quo pacto haberet vsum rationis? Non posterius; quia obiectum pœnitentiæ debet esse actio nostra, vel aliquid ex nostra actione relictum, cum non sit aliud, quam quædam retractatio prioris voluntatis; sed originale neque est actio nostra, neque aliquid ex ea relictum; ergo nullo modo proprium actum pœnitentiæ terminare potest. Et confirmatur; quia omne peccatum, quod subest virtuti pœnitentiæ, subesse quoque potest pœnitentiæ sacramento; atqui originale non subest sacramento: ergo neque virtuti.

23. August. *De illibata Virginis conceptione DD & Academicorum iureiurandum.* D. Thom. Bonauent. Richard. Ledesm. Sotus. *Obiectum pœnitentiæ quale.*

Tertia ratio tribuendi B. Virgini pœnitentiam, est, quia in instanti suæ conceptionis, seu sanctificationis, omnes habitus supernaturales virtutum, quæ gratiam ex natura rei comitantur; illi fuerunt infusi, vt Patres ac Theologi communiter conce-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

concedunt: sed pœnitentia est supernaturalis virtus non minus, quam cæteræ, connexa cum gratia sanctificante, vt D. Thomas in 4. d.14. q.1. ar.1. & cæteri communiter testantur: Ergo hæc etiam virtus pœnitentiæ illi communicata fuit.

D.Thom.

24. *Pœnitentiæ duplex acceptio.*

Vt hanc controuersiam expediam, aduerto pœnitentiam dupliciter sumi posse: *Primo* generaliter; quatenus est principium eliciens detestationem honestam peccati, vbicumque sit, per quodcumque motiuum etiam honestum: Et hoc modo non est pœnitentia virtus à cæteris distincta; quia cuiuscumque virtutis est, non solum amplecti suum obiectum bonum, sed etiam malum, eius oppositum, detestari: Quare sicut virtutes cæteræ in B. Virgine fuerunt, ita & pœnitentia, qua malum, vbicumque esset, detestabatur. *Secundo* specialiter; quatenus est principium eliciens honestam detestationem peccati ex certo aliquo motiuo: quo pacto dicitur specialis virtus pœnitentiæ. Hoc autem motiuum proprium pœnitentiæ adhuc dupliciter sumi potest; adæquate, & inadæquate: adæquate, est ius diuinum, quomodocumque violatum fuerit, compensandum. Et hoc modo assero etiam in B. Virgine fuisse pœnitentiam; imo & in Christo Domino, quatenus peccata omnia, vbicumque erant, detestabantur, vt ius diuinum seruaretur: & ita tenent Alens. 4.p. q.12. m.1. art.1. Mars. in 4 q.10. ad 6. Scot. Argent. & alij. Inadæquate vero, est ius diuinum, ex debito propriæ voluntatis resarciendum: & cum per hoc motiuum, solum proprium peccatum retractetur, & in B. Virgine peccatum proprium nullum fuerit; fit, vt neque pœnitentia, ita proprie ac formaliter sumpta, potuerit ab ea exerceri: & ita sumitur ex doctrina D. Thomæ in 4. d.14. q.1. art. 3. Paludani, Richardi, Maior. & aliorum. Hoc dubium tetigit Soares tom. 2. in 3. p. d.4. sect. 2. & tom.4. d.7. sect.1. num.10.

Alens. Mars. Scot. Argent.

D.Thom. Palud. Richard. Soar.

PROBLEMA IV.

Vtrum B. Virgo adoratione latriæ adorari queat?

25. RAtio dubitandi pro parte *negatiua* est; quia adoratio latriæ oritur à virtute religionis, quæ circa Deum tantum versatur, & propterea soli Deo debetur: ergo non potest tribui B. Virgini; alioqui hæc latria transiret in idololatriam: & in hoc sensu Damascenus lib. de hæresibus; & Epiphanius hæresi 78. hæreticos Collyridianos reprehendunt, qui B. Virginem cultu

Damasc. Epiph.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Deo debito venerabantur. Ratio dubitandi pro parte *affirmatiua* est; quia crux, quæ tribus tantum horis Christum Dominum in se habuit, non est maioris venerationis, quam B. Virgo, quæ nouem mensibus in vtero gestauit, & pluribus postea fouit ac nutriuit; sed cruci tribuitur adoratio latriæ, vt D. Thom. 3. p. q. 25. ar 4. cum suis discipulis communiter testatur; ergo eadem adoratio B. Virgini tribuenda est. D. Thom.

Vt quæstionem expediam, aduerto triplicem esse in B. Virgine dignitatem, ratione cuius aliqua ei adoratio debeatur. *Prima* gratiæ sanctificantis. *Secunda* maternitatis diuinæ. *Tertia* contactûs cum Christo Domino. Ratione primæ dignitatis, adoranda est B. Virgo adoratione duliæ, quæ est eiusdem speciei cum adoratione aliorum Sanctorum; sicut & sanctitas, in qua fundatur, specifice conuenit cum aliorum Diuorum sanctitate: quamuis, quia hæc sanctitas multo excellentior est in Virgine, quam in aliis Sanctis, intra eandem tamen speciem; ideo adoratio Virginis in eadem specie perfectior est, magisq; illi debetur: quæ etiam ab aliquibus, vt Palud. in 3. d. 9. q. 2. *hyperdulia* appellatur. Ratione secundæ dignitatis, nempe maternitatis diuinæ, adoratur B. Virgo adoratione hyperduliæ, vt D. Thom. 2. 2. q. 103. ar. 4. ad 2. expressit, & cæteri Scholastici communiter sequuntur, antiquioribus Patribus Athanasio, Damasceno, Anselmo, Gregorio, Epiphanio, & aliis adhærentes.

26. *Triplex B. Virginis dignitas.* Palud. D. Thom. Athanas. Damasc. Anselm. Greg. Epiph.

Dubitari tamen hîc duo possunt. *Primum*; an hæc adoratio, quæ debetur B. Virgini, ratione maternitatis diuinæ, sit nobilior, quam illa, quæ debetur ratione sanctitatis? Negat Vasq. lib. 1. de adoratione d. 8. c. 2. quia dignitas adorationis sumitur ex dignitate, cui debetur; sed dignitas sanctitatis est maior, quã dignitas maternitatis, vt sumitur ex Luc. 11. vbi cum mulier quædam de turba dixisset: *Beatus venter, qui te portauit*; subdidit Christus: *Quin imo beati, qui audiunt Verbum Dei*; præferens nimirum sanctitatem vitæ dignitati matris, vt D. August. lib. de sancta Virginitate c. 3. Iustin. q. 136. ad Orthodoxos, & Cyprian. serm. de passione Domini, interpretantur: Ergo & adoratio propter sanctitatem est maior, quam propter maternitatem.

I. Dubium. *Vasq. negat.* Luc. 11. August. Iustin. Cyprian.

Affirmat tamen Soar. tom. 2. in car. d. 22. sect. 3. ex opposito fundamento; quia dignitas matris, quoad omnia, quæ formaliter & virtualiter, ac veluti in radice includit, est maior, quam dignitas sanctitatis; ergo. Antecedens probatur tum auctoritate Patrum, ex quibus vnus Anselmus libr. de excellentia Virginis c. 2. vt alios omittam: *Hoc solum*, inquit, *de sancta Virgine prædicari, quod mater Dei est, excedit omnem altitudinem, quæ post Deum dici, vel cogitari potest.* Tum ratione; quia dignitas matris pertinet ad altiorem ordinem vnionis hypostaticę, & ha-

Soar. affirmat probabilius. Anselm.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

bet se ad cætera dona supernaturalia, tanquam forma substantialis ad dispositiones præuias, & consequentes, proindeq; omnibus illis antecellit; & propter hanc præcipue causam, Ecclesia vniuersa B. Virginem cæteris Sanctis anteponit. Tum denique ab effectu; quia ratione huius dignitatis habet B. Virgo ius ac dominium in cæteras creaturas; vnde Athanasius ser-

Athanas. mon. de sanctiss. Deipara: *Quia Christus*, inquit, *Rex est & Dominus; mater, quæ eum genuit, & Regina & Domina censetur*.

Damasc. Et Damascenus lib. 4. de fide c. 15. *Vere*, inquit; *rerum omnium conditarum Domina effecta est; cum Creatoris mater extitit*. Ergo ratione huius dignitatis; maiorem adorationem potest B. Virgo ab hominibus exigere, tanquam Domina à seruis.

Vasq. Et confirmo contra Vasquez citatum num. 261. quia ille in eo anteponit adorationem B. Virginis adorationi Sanctorum, quia hæc non est inter seruum ac dominum; illa vero maxime: sed Virgo non est Domina ratione solius sanctitatis, sed maternitatis; ergo ratione huius excellentiorem illam adorationem vendicat.

27. II. dubium. *Secundum* dubium est; vtrum hæc adoratio ratione maternitatis; sit aliquo modo honor latriæ, & à virtute religionis oriatur? Negat Vasquez consequenter. Vtramque partem probabilem existimat Soar. Affirmatiuam quidem; in qua est difficultas; *Primo*, quia in humanis idem habitus, qui inclinat ad adorandum Regem; inclinat etiam ad adorandam matrem Regis, vt sic; sunt etiam hæc inter se correlatiua. *Secundo*; quia licet hæc excellentia matris creata sit; tamen respicit excellentiam increatam, à qua sumit suum valorem: vnde dicitur à D.

Vasq.

Soar.

D. Thom. Thoma 1. p. q. 25. art. 6. ad 4. esse in suo genere infinita; quia est suprema quædam coniunctio cum persona infinita. *Tertio* quia hæc dignitas pertinet ad ordinem vnionis hypostaticæ: atqui ratione vnionis hypostaticæ debetur humanitati Christi Domini cultus & adoratio latriæ; ergo ratione eiusdem, B. Virgini, vt matri Dei, eadem adoratio tribuetur. Probo consequentiam; quia sicut dulia, quæ debetur gratiæ creatæ, debetur etiam omnibus, quæ sunt eiusdem ordinis cum gratia: ita cultus latriæ, qui debetur excellentiæ increatæ, & ratione illius vnionis hypostaticæ, omnibus etiam, quæ ad eundem ordinem spectant, tribuetur.

Resolutio. D. Thom. Ratione tertiæ dignitatis, nempe contactûs cum Christo Domino, negare videtur D. Thomas 3. p. q. 25. art. 5. dicens; licet res inanimes, vt crux, claui, & similes adorari possint adoratione latriæ ratione contactûs; quia cum de se non sint capaces adorationis, tota ea adoratio censetur in Christum Dominum referri: tamen B. Virginem non posse hoc modo adorari; quia, cum de se adorationis capax sit; iam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

illa adoratio in ea sisteret, proindeque non latria esset, sed idololatria.

Nihilominus dicendum est: posse B. Virginem ratione solius contactus adorari adoratione latriæ. Neque D. Thom. absolute hoc negat: sed quando est scandalum, aut periculum idololatriæ, vt eius interpres Caietan. exponit. Quare, si quis idoneus sit ad discernendas rationes adorationis, & cauendum omne scandalum, poterit B. Virginem, ratione contactus, adorare adoratione latriæ: quamuis enim hæc adoratio latriæ non sit primaria, & absoluta; est tamen secundaria, & respectiua, ab vno, eodemque habitu religionis proficiscens. quod Soar. tom. in 3. part. quæst. 37. art. 4. sect. 3. §. *vltimo inquiri*, satis probabile iudicat, imo probabilius iudicandum insinuat. 28. *Potest B. Virgo adorari ratione solius contactus adoratione latriæ.* Caietan.

PROBLEMA V.

Vtrum B. Virgo suo patrocinio aliquem aliquando ab inferis eripuerit?

RAtio dubitandi pro parte negatiua est; quia in inferno nulla est redemptio, vt constat ex Scriptura multis locis. 29. Matthæi 25. *Ite in ignem æternum.* Isai. 30. *Præparata est ab heri Topheth*, id est, gehenna, *flatus Domini, sicut torrens sulphuris succendens eam.* Ex quo flatu, qui nunquam potest deficere, illius ignis perpetuitas deprehenditur. Ecclasiast. 11. *Vbi ceciderit lignum, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit*, hoc est, siue in cœlum, siue in infernum, vt D Hieronymus, Vatablus, & Caietanus interpretantur. Psalm. 48. *Laborauit in æternum, & viuet adhuc in finem*: vbi labor & vita simul dicuntur esse in æternum. Et additur; *Sicut oues in inferno positi sunt; mors depascet eos.* Non dicitur, eradicabit, sed *depascet*, vt iterum pullulent, sæpius & in æternum depascendi, Isai. 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*, quem locum de inferno ad litteram intelligendum esse; patet ex interpretatione Christi Domini, Marc. 9. Dan. 12. *Multi*, id est, omnes, *ex his, qui dormiunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium æternum.* Iudith. 16. *Dabit ignem, & vermem in carnes eorum, vt vrantur, & sentiant vsque in sempiternum.* Mitto alia loca, & Iob. 10. *Vbi sempiternus horror inhabitat.* & Psalm. 6. *In inferno autem quis confitebitur ibi?* & similia, quæ cum in sensu allegorico de inferno exponantur; minus firma sunt, teste D. Dionys. Hieron. Vatabl. Dionys.

nys.ad hanc veritatem confirmandam. Iam vero Concilia, &
Cõc. Brach Patres passim hoc testantur; Nam Concil. Brachar. cap. 34. &
Conc. Trib Concil. Triburiense cap. 31. statuunt, ne pro his, qui in actual
peccato decedunt, vllum fiat suffragium, ac si de illorum salut
August. desperent; vbi refertur illud D. Augustini: *Nemo, inquit, te pos*
mortem tuam fideliter redimit, quia tu te redimere noluisti. Ho
ipsum confirmat idem D. Augustinus lib. de cura pro mortuis
cap. 1. & 18. & lib. 21. de ciuitate, cap. 13. & sequentibus; & ant
illum D. Dionys. de cœlesti Hierarchia, & Clem. lib. 8. constit
Dionys. cap 43. In quem sensum dicit D. Iacob. cap. 2. suæ canonicæ
Clem. Deum facere iudicium sine misericordia, illi, qui non fecit mi
sericordiam: quia scilicet nunquam eum est à supplicio miseri
corditer erepturus.

30. *Duplex inferni locus.* Vt hanc difficultatem expediam, suppono, locum infernum
esse duplicem, vnum temporarium tantum; vt purgatorium, &
limbum Patrum: alium perpetuum; vt infernum damnatorum
& limbum paruulorum. Si de priori sermo sit, ita statuo: I
primis è purgatorio multos B. Virgo eripuit; quod patet, tum
ex multis historijs, quæ passim circumferuntur; tum ex com
muni doctrina Theologorum in 4. d 45. asserentium non so
lum iustos adhuc in via, sed iam in patria existentes pro anima
bus purgatorij fructuose orare: Quamuis enim beati non im
petrent gratuitam remissionem pœnæ; hoc enim minus con
gruit illi statui, saltem de lege ordinaria, vbi iam non grati
cernitur, sed iustitia: Quamuis item beati satisfacere non po
sint pro illis animabus; cum iam sint extra statum satisfaciend
qui est proprius viuorum: Nihilominus prodesse illis possun
vno è tribus modis. Primo impetrando à Christo Domino,
de sua infinita satis factione, illis animabus tantum applice
quantum satis sit, vt à pœna liberentur: vnde iam remissio gra
tuita non euadet. Secundo, applicando suam propriam satisfa
ctionem, si qua illis superfuit ex operibus, quæ in vita perege
runt: hæc enim in thesauro Ecclesiæ reseruantur, ab ipsis bea
tis, ad quos pertinent, pro suo arbitrio, his, vel illis person
applicanda. Tertio, postulando a Deo, vt excitet viuentes a
necessaria suffragia, & condignam satisfactionem exhiben
dam: & quolibet modo ex prædictis B. Virgo potentissima e
ad illas animas è purgatorio vendicandas.

31. *Animarum triplex solutio à limbo Patrum.* Quod attinet ad limbum Patrum; tripliciter fingi potest,
nimas inde liberari. Primo, per propriam mutationem illi
status in statum beatitudinis; sed hæc liberatio est propria r
demptoris, vt de fide constat, ex communi Theologorum do
ctrina, in 3. d. 18. & in 4. d. 2. & 3. part. q. 49. & 52. Vnde solu
Christus habere dicitur clauem abyssi, Apoc. 20. quia solu
infern

inferni postes reserauit: in quo sensu appellat D. Hieronym. in epistola ad Dardanum, Christi sanguinem, clauem paradisi. Et propterea dicit D. Thom. Christum Dominum appellatum fuisse ostium, Ioan. 10. & viam, Ioan. 14. quia ipse aperuit viam, & ostium regni cœlorum: quod D. Paul. ad Hebr. 9. satis expressit, dum ait: *Initiauit nobis viam nouam, & viuentem, per velamen, id est, carnem suam*; nam antea, vt D. Chrysost. Theoph. Ambros. & alij loquuntur; regnum cœlorum erat mortalibus inaccessibile. Secundo dicuntur animæ inde eripi solum metaphorice, quatenus ex illa afflictione, quam illis afferebat spes dilata, quæ non poterat non esse maxima, vt D. Greg. lib. 13. moralium, cap. 16. D. Augustin. serm. 2. de resurrectione, D. Thom. 3. part. quæst. 52. art. 2. Caietan. ibid. alijque testantur; quatenus, inquam, ex illa afflictione, aliqua ex parte releuabantur. Et hoc modo, non est dubium, quin B. Virgo ab illa afflictione eas anima recrearet. Nam cum B. Virgo de congruo meruerit incarnationem, saltem quoad accelerationem mysterij; & condignè se disposuerit, vt esset mater Dei; & consentiendo Angelo incarnationē nuntianti, medium præbuerit humanæ redemptionis; & hæc omnia illis Patribus ex diuina reuelatione innotuerint; non poterant non ingenti gaudio cumulari. Tertio, dici possunt eripi è limbo, non quidem mutando statum, sed mutando locum, saltem ad tempus; & in hoc sensu non video vtilitatem vllam, ratione cuius B. Virgo debuerit aliquam inde animam vendicare: Alioqui, si aliqua vtilitas occurrisset, plane vendicasset: quod probo; quia licet de lege ordinaria animabus in limbo inclusis non pateret egressus; nihilominus in ea lege, si oporteret, sanctissimæ Virginis precibus dispensaretur. Nam si in ea dispensatū est interuentu vnius Pythonissæ, veram Samuelis animam inde euocantis, vt habetur 1. Reg. 28. & clarius Ecclesiast. 46. vt ex antiquioribus egregie confirmant Ioseph. Iustinus, D. Augustinus, D. Ambrosius, D. Basilius, D. Hieronymus, D. Thom. & ex recentioribus, Lyra, Abulensis, Carthusianus, Caietanus, Iansen. & ex nostris Cardinalis Bellarminus, Suarez, Pererius, & alij; quis dubitet, sanctissimæ Virginis oratu posse in eadem dispensari; quamuis de facto, quia necessitas nulla fuit, dispensatum non sit?

Hieronym. Chrysost. Theoph. Ambrosius Gregor. August. D. Thom. Caietan. *B. Virgo quo pacto meruerit incarnationem.* Ioseph. Iustin. August. Ambrosius. Basil. Hieron. D. Thom. Lyra. Abulens. Carthus. Caietan. Iansen. Bellarm. Suarez. Perer.

32. Tota igitur controuersia manet de altero illo loco inferni perpetuo, siue paruulorum, siue damnatorum: de vtroque enim eadem videtur esse ratio. Dupliciter igitur intelligi potest, quod B. Virgo animas ab inferno liberet. Primo, per anticipationem, tenendo illas, & protegendo, ne in infernū labantur. Secundo, easdē postquam lapsæ fuerint, extrahendo. Priori modo

Animæ ab inferno liberantur à B. Virgine.

per anticipationem dubium non eſt, quin B. Virgo multos a… inferno liberarit. Dubitari vero poteſt, vtrum hæc anticipati… ne ruant in gehennam, ſit ſolum ante mortem, impetrando i… lis congrua auxilia, quibus conuertantur; an etiam poſt mo… tem, exorando iudicem, ne extremam in eos damnationis ſen… tentiam fulminet, ſed in priorem vitæ ſtatum, in quo agant pœ… nitentiam, reducat? Et quidem communior modus anticipan… hanc liberationem eſt ante mortem; ſic enim ordo diuinæ pro… uidentiæ ſuauiter procedit, & prædeſtinationis effectus infal… libiliter conſequantur: & in hoc ſenſu dicit Bernard. ſerm. 8… à B. Virgine cœlum impletum, infernum euacuatum. Et Ge… manus ſermone de zona Virginis, plurimos ſanctiſſimæ De… paræ interceſſionibus ab æterno ſupplicio liberatos. & Cyri… Alexandrin. homil. 6. contra Neſtorium, B. Virginis patroc… nio, multos ab æternæ damnati nis ſententia ereptos; & ſim… liter Chryſoſt. Anſelm. Fulgent. cæterique Patres communit… loquuntur: neque deſunt in huius rei confirmationem clariſſ… ma exempla; quale eſt illud celeberrimum Theophili, quo… narrat Metaphr. Honor Antonin. & Eutychius Patriarch… Conſtantinopolit. cuius ſe oculatum teſtem fuiſſe dicit: vbi … Virginem appellat *pontem* peccatorum ad Deum, & *ſpem* eo… rum, qui ſpes omnes abiecerunt. Idem exemplum recog… noſcit Petrus Damianus ſermone 1. de natiuitate Virginis, hi… ce verbis: *Quid tibi*, ait, *negabitur, Maria cui negatum non eſ… Theophilum de ipſis perditionis faucibus reuocare?* Itaque al… quando mortem ſolet B. Virgo anteuertere, ne peccator… condemnentur.

Multi ante mortem à B. Virgine liberati. Bernard. German. Chryſoſt. Anſelm. Fulgent. Metaphr. Honorius. Antoninus, Eutychius. P. Damian.

33. *Multi poſt mortem, à B. Virgine liberati.*

Cæterum non dubito, multos etiam poſt mortem, n… in æternas pœnas truderentur, B. Virginis precibus fuiſſ… liberatos, & in priorem vitæ ſtatum, in quo pœnitentiam ag… rent, reſtitutos. *Moueor primo*; quia hoc aliorum Sanctoru… precibus conceſſum eſt; nam Apoſtoli, Prophetæ, alijque inſig… nes viri, multos in peccato mortali mortuos excitarunt; proin… deque, ne æternis ignibus traderentur, ſuis precibus obtinue… runt; ergo idem obtinere ſine dubio potuit, & de facto obti… nuit B. Virgo. Reſpondet Soto in 4. Sent. d. 45. quæſt. 2. art. … omnes illos in gratia deceſſiſſe. Sed contra; tum quia non e… facilius hominem in gratia decedentem, proindeque omni pe… riculo iam defunctum, iterum in aleam, in certamen, & in pe… riculum reducere, quam hominem decedentem in peccato… proindeque deploratæ ſalutis, iterum in ſpem vitæ æternæ re… uocare; ergo, ſi illud fieri potuit, etiam & hoc: tum etiam, qui… id, quod dicit Soto, videtur per ſe eſſe incredibile. quis enim… dicat, ex tanta multitudine, non ſolum fidelium, ſed etiam in… fideli-

Sotus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

[f]delium, qui Sanctorum intercessione ad vitam redierunt, [o]mnes in gratia obijsse? Præsertim cum ex Patrum historijs [o]ppositum omnino colligatur: Nam D. Ambros. serm. 90. & D. [M]aximus serm. 2. narrant D. Agnetem excitasse à mortuis iu[u]enem idololatram, quem diabolus occiderat, cum actuali pec[ca]ndi desiderio æstuaret. Et D. Gregor. lib. 1. Dialog. cap. 12. [sc]ribit, à S. Seuero excitatum quendam virum pessimum, qui à [d]æmonibus in infernum deduceretur. Item Egesip. lib. 3. cap. 2. [sc]ribit, B. Petrum à morte excitasse virum quendam Ethni[c]um affinem Cæsaris. Deinde Euodius lib. 1. de miraculis S. [St]ephani, dicit, puerum mortuum ante Baptismum; ad reli[q]uias S. Stephani excitatum. Itaque, si horum Sanctorum pa[tr]ocinio animæ illæ in peccato decedentes, præseruatæ sunt, ne [i]n infernum mitterentur; quis iure negare queat, B. Virginis [pa]trocinio aliquem similem casum euenisse? *Moueor secundo*, [q]uia multæ circumferuntur historiæ fide dignæ apud Specu[lu]m exemplorum d. 3. cap. 46. apud Discipulum 1. part. serm. de [B.] Virg. & passim alibi, ex quibus constat, impias animas è cor[p]ore exeuntes, ac diabolis iam tradendas, sanctissimæ Deiparæ [p]recibus ab eorum laqueis expeditas, & suis corporibus ad a[g]endam pœnitentiam restitutas.

Ambros. *Mortui excitati à Diuis, in peccato decedentes.* Maximus. Greg. Egesip. Euodius. Speculum exempl. Discipulus.

34. [S]uperest ille alter sensus; an B. Virgo eripuerit animas de fa[ct]o in inferno iam inclusas? In qua re *dico primo*; quamuis de fi[de] sit; pœnam inferni esse æternam de lege ordinaria, vt patet [e]x ratione dubitandi initio proposita; tamen non esse de fide, [n]unquam in ea lege dispensatum, neque de facto dispensan[d]um: quemadmodum, licet de fide sit, omnes de lege ordinaria [m]ori, & actualiter aliquando peccare, & cum originali culpa [co]ncipi; non est tamen de fide, has leges excludere omnia pri[ui]legia, ac dispensationes. vnde adhuc datur locus præsenti [c]ontrouersiæ.

Alter sensus quæstionis. Prima resolutio. Inferni pœna æterna.

[*D*]*ico secundo*: probabilius multo esse, ac certum, nullius pre[c]ibus fuisse aliquam animam ab inferno ad cœlum immediate [tr]anslatam. Probatur; quia illa anima non debuit transferri in [cœ]lum cum peccato, & ante pœnitentiam; hoc enim est impos[si]bile: pœnitentiam autem agere non debuit de lege ordinaria [i]n inferno; quia est locus destinatus pœnis inuoluntarijs, ac [m]inime satisfactorijs: neque vlla necessitas, aut vtilitas appa[re]t, cur in ea lege debeat dispensari; ergo nunquam debuit ab [i]nferno in cœlum immediate transferri. Solum igitur quæri [p]otest; an saltem mediate, redeundo prius in statum viæ, & [a]gendo ibi pœnitentiam, possit tandem in cœlum transferri?

Secunda resolutio.

35. *Dico tertio*; Asserere hoc absolute, sine sufficienti fundamen[to], contra generales regulas Scripturæ, est plane temerarium, vt

Tertia resolutio.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Theologi communiter concedunt. Nunc autem videamus; an
sit aliquod sufficiens fundamentum, vt hoc priuilegium san-
ctiss. Virginis precibus tribuatur? Propono breuiter funda-
mentum, & aliorum iudicio expendendum relinquo. In primis
ab auctoritate grauissimi, & antiquissimi Patris Ephræm Syri
Ephræm Syrus. qui in Threno, seu lamentatione Virginis eam ita compellat:
O sacrosanctissima, inquit, *desperantium spes, & damnatorum*
patrocinatrix. Neque dicas, loqui de damnatis ad purgatori-
um; nam hi non dicuntur simpliciter damnati, & multo minus
desperantes, de quibus hic agit. Prætereo alia Patrum testimo-
nia, quibus significant, beatissimæ Virginis precibus nihil om-
nino esse impossibile. Nam Gregorius Nicomediensis B. Vir-
Greg. Nicomed. ginem appellat omnipotentem, D. Anselm. de laudib. Virg. c.
12. *Te*, inquit, *Deus sic exaltauit, vt omnia tibi secum possibi-*
Anselm. *lia esse donârit.* Petrus Damian. serm. 1. de natiuit. Virg. *Da-*
Damian. *est*, inquit, *tibi omnis potestas in cœlo & in terra; & nihil tibi im-*
possibile, cui possibile est, desperatos in spem salutis releuare. & v
magis hanc potestatem Virginis exaggeret, subdit; *Accedis a*
illud aureum reconciliationis humanæ altare, non solum rogans
sed etiam imperans; domina, non ancilla.

36. Deinde argumentor in hunc modum: Quæcunque priuile-
gia alicui creaturarum à Deo collata sunt, ea omnia collata
fuerunt B. Virgini, si modo capax illorum fuit; vt omittam po-
testatem ordinis, & similia, quorum incapax erat propter sex-
um: sed priuilegium eripiendi aliquam animam ab inferis, ali-
quibus collatum fuit; ergo & B. Virgini. Consequentia est eui-
dens. Maior est principium communissimum, & receptissi-
Bern. mum inter Patres ac Theologos: Vnde D. Bernard. epist. 174.
Quod vel paucis, inquit, *mortalium constat fuisse collatum, non*
est fas suspicari tantæ Virgini fuisse negatum. Vnde tenet do-
Idiota. ctus Idiota tom. 3. biblioth. lib. de contemplatione Virg. cap.
Bonauent. Bonau. in speculo c. 5. 6. & 7. August. serm. 21. de tempore, Da-
August. masc. orat. 1. de dormitione Virg. Athanas. Cyprian. Chrysost.
Damasc. Ambros. Hier. Meth. D. Thom. Caiet. D. Antonin. Durand. &
Athanas. alij, quos citat, & sequitur Soar. tom. 2. d. 1. sect. 2. Minor autem
Cyprian. in qua sola est difficultas, suadetur primo, ex c. 7. Esai. vbi Pro-
Chrysost. phera ad Achaz; *Pete tibi signum à Domino, siue in profundum*
Ambros. *inferni, siue in excelsum supra*, hoc est; Pete quodcunque mira-
Hieron. culum, siue in cœlo, siue in terra, do tibi optionem, seu, vt Ly-
Method. ra, & Abulens. exponunt; Pete, vt quicunque mortuus, eligas
D.Thom. quem volueris, siue ex cœlo, hoc est, sinu Patrum; siue ex infer-
D.Antonin no tam purgatorio, quam paruulorum, & damnatorum (hanc
Durand. enim emphasim habet illud, *in profundum inferni*) suscitetur,
Soar. plane suscitabitur. Nam, vt Abulensis aduertit: *manifestum est*
inquit

inquit, *quod Deus vellet illud agere, quod Achaz peteret: alias persuasio Prophetæ esset delusoria.* Itaque si Achaz peteret, vt excitaretur Cain, aut Saul, aut Pharao, quos omnes constat iam nunc esse in inferno, plane inde sceleratissimi Regis Achaz intercessione extraherentur: quis ergo dubitet de intercessione Virginis?

Secundo auctoritate Anastasij Antiocheni, qui in suo itinerario refert, Platonem, descendente Christo Domino ad inferos, inde extractum esse; quam historiam non solum refert, sed etiam approbare videtur Nicetas Nazianzeni interpres, orat. 2. in Pascha, monens, ne existimemus semper esse pœnitentiam in inferno; *semel enim,* inquit, *hoc contigit, cum Christus descendit ad inferos.* Eidem historiæ fidem habet Salmeronius tom. 4. in epist. d. 26. Deinde Damasc. serm. de defunctis, refert, orationibus B. Techæ primæ martyris extractam ab inferis Falconillam, fœminam gentilem, & profanam cultricem idolorum: & orationibus Gregorij Magni ereptum ab inferis Traianum, non solum idololatram, sed etiam multorum martyrum nefarium occisorem. Subditq; Dam. *Testatur Oriens, & Occidens totus miraculum hoc germanum, & irrefutabile.* Et quamuis multi dubitent de veritate huius historiæ; eam tamen approbant Alfons. Ciacon in apologia de hac re. Cord. lib. 1. quæst. 51. Rebuff. in concord. Altisiod. lib. 4. Medin. de orat. Albert. 1. p. sum. q. 77. Abul. 4. Reg. q. 57. Ledesm. 2. p. q. 16. art. 13. Cassanæus in catal. consid. 27. Nauar. de orat. notab. 22. Viguer. tit. de pœnit. cap. 16. & dicit esse communem; eam etiam admittit D. Thom. in 4. d. 45. q. 2. art. 2. ad 5. Durand. Rich. Gabriel. Carthus. Orbelius, & alij, quos citat, & sequitur Henric. hoster lib. 9. de Missa cap. 16. & quamuis ex nostris Bellarm. & Soarius, eam omnino non approbent; eam tamen omnino non excludunt; sed ea supposita respondent, fuisse quidem eam animam in inferno, non tamen finaliter damnatam, sed ad tempus, secundum præsentem iustitiam, ne prædestinationis ratio deficiat. quod mihi satis est: Neque enim volo animam finaliter damnatam B. Virginis precibus ereptam ab inferno vnquam fuisse; hoc enim est omnino impossibile: sed animam quoquo modo apud inferos inclusam. Tandem confirmari potest hoc fundamentum ex multis historijs, quæ in huius rei confirmationem circunferuntur, & quibus referendis tempus non suppetit.

37. *Probatur secundo ab auctoritate.* Anastasius. Antioch. *Extracti ab inferno.* Nicet. Salmeron. Damasc. Ciacon. Cordub. Rebuff. Altisiod. Medina. Cassan. Nauarr. Viguer. D. Thom. Durand. Richard. Gabriel. Carthus. Orbelius. Henri. Bellarm. Soarius.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

PROBLEMA VI.

Vtrum B. Virgo omnium prima virginitatis voto se obstrinxerit?

38. EXclusis hæreticis Centuriatoribus, qui cum Caluino absolute negant B. Virginem votum virginitatis emisisse: qui Patrum ac Theologorum consensu palam conuincuntur.
Difficultatis solutio pro parte negatiua. Inter Catholicos dubium esse potest, an saltem B. Virgo in hoc voto emittendo prima fuerit? & pars negatiua suaderi potest. Primo, quia etiam ex profanis historijs constat, multas fœminas pluris virginitatem suam fecisse, quàm vitam: de qua re
Hieronym. multa D. Hieron. lib. 1. contra Iouinian. vbi innumeras commemorat Virgines, quæ, ne minimam pudoris labem paterentur, vitam potius perdere voluerunt: ergo aliquæ forte illarum voto suam virginitatem confirmarunt. Secundo in Scriptura, tam in lege naturali, quam in scripta, multi fuerunt Virgines; talis fuit Abel, vt etiam ex Hebræis Rabbi Salomon. Gen. 4. &
Bellarm. Rabbi Chimbi Esai. item. 9. apud Bellarm. lib. 2. de Monachis c. 5. & 6. testantur; talis Melchisedech, Iosue, & Ieremias, vt do-
Ignatius. cet Ignatius epist. ad Philadelphenses; talis Elias, Elisæus, Da-
Damascen. niel, & eius socij, vt refert Dam. lib. 4. cap. 25. Talis Enoch, vt asserit Waldens. lib. 3. doctrin. fidei art. 1. c. 1. Talis Maria soror
Ambrosius. Moysis, vt D. Ambros. lib. 1 de Virgin. & Greg. Nyssen. lib. de
Greg. Nyss. virgin. c. 9. confirmant; ergo cum tam firmiter in hac virtute perseuerauerint, quis neget voto se ad illam obseruandam munijsse? Tertio confirmari hoc potest ex filia Iephte Iud. 11. quam ibi dicitur eius pater Deo immolasse, non quidem rea-
Lyra. liter occidendo, vt existimant Hebræi, quos Lyra, & Abu-
Abulensis. lens. sequuntur: & probant; tum, quia Iephte, cum esset iustus, non videtur hoc votum emisisse, quod imprudens erat, & illicitum: tum, quia esto vouisset, non implesset, cum non teneretur ad implendum: neque potuit ignorantia laborare, cum duos menses voti impletionem differret; quo spatio temporis facilè potuit ab aliquo viro doctiori erudiri, & ab eo scrupulo, si quem habuit, liberari: tum denique; quia illo loco Iudicum nulla fit mentio, aut ferri, aut gladij, aut ignis, aut sanguinis, aut alterius rei, quæ proprium interitum significet, vt fit in sacrificio Abrahæ; ergo neque Iephte vouit occidere, neque de facto occidit corporaliter, sed tantum ciuiliter & spiritualiter per obseruātiā virginitatis.

Eo mod

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Eo modo, inquit Lyranus, *quo religiosi dicuntur mortui, in quan-* Lyran.
tum à mundanis actibus segregantur, & diuinis obsequiis totali-
ter mancipantur. Vnde fieri potuit, vt filia Iephte mortua cre-
latur, quatenus per votum castitatis Domino fuit consecrata,
quod ipsa significasse videtur, cum duos menses à patre postu-
lauit, vt plangeret virginitatem suam. Et confirmari potest
ex modo loquendi Scripturæ, in qua mori dicuntur ea, quæ
Deo consecrantur. Nam cap. vlt Leuitici, dicitur: *Omnis con-*
secratio, quæ Domino offertur, ab homine non redimetur, sed mor-
te morietur. Et statim ibi dicitur, quod homo poterat Deo con-
secrari; cum tamen constet ex eodem loco, non posse hominem
occidi. Non fuit igitur filia Iephte occisa, sed per votum casti-
tatis Deo consecrata; proindeq; B. Virgo non fuit prima, quæ
hoc votum emisit.

Pars tamen affirmatiua à Patribus ac Theologis creditur o- 39.
mnino vera: eam tenet D. Ambrosius lib. de institutione Virgi- *Solutio pro*
nis c. 5. D. Hieronymus epist. 2. ad Eustoch. Epiphan. hæres. 78. *parte affir-*
Origen. in c. 13. Matth. August. tract. 10. in Ioan. & plures alij, *matiua.*
quos Canisius lib. 2. de Deipara c. 14. Henric. lib. 2, de matrim. Ambrosius.
c. 5. Suar. tom. 2. disput. 7. sect. 3. Vasq. in 3. p. tom 2. q. 28. d. 124. Hieron.
c. 5. Barradas tom. 1. lib. 7. c. 10. referunt, & sequuntur. Adde Epiph.
Rupert. in Cant. lib. 3. iuxta finem, his verbis: *Quia votum e-* Origen.
gregium prima vouisti, votum virginitatis, &c. Ildefonsum August.
serm. 5. de Assumpt. *prima omnium fœminarum Deo virginita-* Canisius.
tem obtulit, &c. Bedam Lucæ 1. *prima fœminarum tantæ se vir-* Henric.
tuti mancipare curauit, &c. Vbi verbum *mancipo*, pro seruitu- Soar.
te, seu obligatione voti nuncupati, accipi debet. *Probatur primo* Vasq.
ex D. Thom. 3. p. q. 20. ar. 4. quia votum virginitatis pertinet Barradas.
ad statum perfectionis; ergo debuit in Beatiss. Virgine, quæ Rupert.
post Christum est, totius perfectionis mensura inchoari. *Se-* Ildefons.
cundo; quia olim in lege scripta huius virtutis non solum vo- Beda.
tum, sed etiam propositum exulabat; laudabatur fœcunditas, D. Thom.
sterilitas contemnebatur. Exod. 23. *Non erit infœcunda, nec ste-*
rilis in terra tua. Deut. 7. *Non erit apud te sterilis vtriusq; sexus.*
Isai. 31. *Beatus, qui habet semen in Sion: & maledicta sterilis,*
quæ non parit. Nihil aliud audiebatur, quam vox illa: *Crescite,*
& multiplicamini, & replete terram; at in Ecclesia, inquit Ber- Gen. 1.
nardus serm. 59. *vox turturis audita est, hoc est, prædicatio ca-* Bernard.
stitatis, cum B. Virgo illud insonuit: Quoniam virum non cogno-
sco. Et addit Bernardus: *Sonuit vox, splenduit flos*; quasi vero
ab hoc initio tam multa castitatis germina cœperint in orbem
propagari. Quod innuisse videtur Epiphanius supra, dum ait;
consuetudinem antiquæ Ecclesiæ fuisse, vouere Deo virginita- Epiphan.
tem, in honorem & imitationem B. Mariæ: haud secus, si illam,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

vt primum exemplar huius virtutis, imitandam sibi proponerent, & vt ductricem sequerentur. In quem sensum exponi communiter solet illud ex Psalm.44. *Adducentur Regi Virgines post eam.* Neque multum abest D. Hieronymus epist.22. ad Eustoch.c.9. *Statim*, inquit, *vt filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi familiam instituit; vt qui ab Angelis adorabatur in cœlo, haberet Angelos in terris*, nempe Virgines. Quibus verbis satis indicat, quanta olim fuerit huius virtutis sterilitas, quanta postea vbertas nata ex B. Virginis exemplo.

Hieron.

40. Vnde illud Magni Alberti super *Missus* c.82. *B. Virgo est mater omnium in virginitate, quæ virginitatis munus Deo obtulit, per quod omnes virgines per imitationem virginitatis genuit*, &c. Damascenus orat.2. de Natiuit. Virg. *Tu, ô Virgo, virginitatis feracissima planta, per te enim virginitatis pulchritudo latissime sese diffudit*, &c. Fuit Christus Dominus virginitatis dux, ac imperator inuictus; Virgo autem fuit signifera. Pulchre Ambrosius de instit. Virg.c.5. *Egregia Maria, quæ signum sacræ virginitatis extulit, & intemeratæ integritatis pium Christo leuauit vexillum*, &c. Deus immortalis, quot ac quantæ virginum copiæ sub hoc Virginis signo merentur? Virgo ipsa de se prædicat: *Ab æterno ordinata sum*, Prouerb.8.23. Alij legunt: *Ab æterno tessellata sum.* Vnde Poëta:

M. Alber.

Damasc.

Ambrosius.

Virgil.

——*It bello tesseræ signum.*

Militare signum tessera est. Alij etiam: *Ab æterno vexillata sum.* Hinc dicitur à Bernardo; *Vexillifera*: ab Idiota cap.6. contemplat. Mar. *Virginitatis Primipila*: à Bonauentura in Litaniis B. Virginis: *Virginum signifera.*

Tertio; quia virtus, quæ sine alterius exemplo exercetur, multo maior & illustrior habetur. Vnde de Ezechia dicitur 4.Reg.18. quod *non fuerit ei similis Rex, in his, qui præcesserunt, nec in his, qui secuti sunt*; cum tamen Dauid & Iosias, sanctissimi quoque Reges habeantur. Cuius rei rationem cum Abulensis q.19. inquireret, hanc vnam reddidit: *Quia Ezechias*, inquit, *omnium primus idololatriam destruxit; nam Dauid eam non destruxit, quia suo tempore non erat. Iosias destruxit, sed sequutus exemplum Ezechiæ. Ezechias autem*, inquit Abulensis, *fecit hoc à seipso, non habens aliquem priorem, cuius sequeretur exemplum; proindeq; eius virtus multo clarior & illustrior habetur.* Israëlitici sceptri gloriam primus omnium Iudas meruit, quia, vt bene Lyranus: *Tribus Iudæ prima post Moysem mare rubrum intrauit.* Atqui puritas Beatiss. Virginis excellentissima fuit; ergo neque hæc excellentia illi defuit, quod omnium prima voto firmata fuit: & hoc significare videtur Ecclesia, dum canit: *Quæ sola sine exemplo placuisti Domino IESV Chr*

Abulensis.
Virtus sine exemplo illustrior.

Lyran.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Christo, &c. Quod vero B. Virgo de facto virginitatis votum nuncupârit, ex iuratissimis multorum Sanctorum patet testimoniis. Vnus Augustinus instar omnium erit, qui argute id ex Luca colligit, & probat lib. de sancta virgin. c. 4. his verbis: *Ipsa quoque virginitas eius gratior & acceptior; quia priusquam conciperetur, iam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. Hoc indicant verba, quæ sibi fœtum annuntianti Angelo Maria reddidit: Quomodo*, inquit, *fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profecto non diceret, nisi Deo Virginem se ante vouisset*, &c. Et ex dictis palam fit communis omnium consensus, qui Virgini beatissimæ voto nuncupatæ virginitatis primatum detulit, & coronam.

August.

Luc. 1.

PROBLEMA VII.

Vtrum B. Virgo præter gratiam sacramentorum, aliam ex opere operato acceperit?

41. *Gratia diuisio.*

GRatia diuiditur à Theologis in 4. d. 1. in gratiam ex operantis, & ex opere operato. Illa est, quæ confertur ex merito: siue de congruo; vt, cum quis se ad primam sanctificationem per actum contritionis disponit: siue de condigno; vt, cum post primam sanctificationem sancte operatur. Hæc est, quam quis absque vllo merito, ratione alicuius operis applicati, consequitur; vt, cum quis, ratione sacramenti, absque vllo suo merito, sanctitatem vel primam, vel aliam consequentem acquirit. Non loquor hîc de gratia B. Virginis ex opere operantis; sed tantum ex opere operato. Et suppono B. Virginem *tria sacramenta* suscepisse, *Baptismum* immediate à Christo Domino, vt Henriq. lib. de baptism. cap. 5. ex aliis ostendit. *Confirmationis* in die Pentecostes cum cæteris Apostolis. *Eucharistiæ* singulis diebus, vt fuit vsus primitiuæ Ecclesiæ; ex quibus sacramentis gratiam ex opere operato recepit. *Tria* vero non suscepisse: *Pœnitentiam*; quia non habuit materiam: *Ordines*; quia non fuit capax propter sexum: *Matrimonium*; quia licet illud contraxerit in lege veteri, antequam esset sacramentum, nôn tamen in noua, postquam sacramentum esse cœpit. De *Extrema Vnctione* est contentio, quam tamen Albertus Magn. D. Anton. Syluest. & alij pro parte affirmatiua probabilius resoluunt. His positis, manet *quæstio*; vtrum præter hanc sacramentalem gratiam B. Virgo aliam

B Virgo tria sacramenta suscepit, & tria non suscepit.

Henr.

Albert. M. Antonin. Syluest.

ex o-

ex opere operato comparauerit? *Ratio dubitandi* pro parte negatiua est; quia gratia est fructus bonorum operum, aut sacramentorum; ergo exclusis sacramentis per sola bona opera comparatur.

42. Nihilominus dico: B Virginem non solum in receptione sacramentorum, sed passim alibi gratiam ex opere operato accepisse. Dubium tamen est, quando & quomodo talem gratiam acceperit.

Dico inprimis; eam accepisse in sua prima sanctificatione. Ita D. Thomas 3. p. q. 27. ar. 5. Caietanus ibidem, & alij, quos sequitur Henr. lib. vlt. de fine hominis c. 10. §. 8. *Dicet aliquis*: vbi interuenit meritum saltem de congruo, non confertur gratia ex opere operato, sed ex opere operantis: sed in prima Virginis sanctificatione interuenit meritum de congruo; quia per propriam dispositionem sanctificata est, vt docet Bernardinus Senensis ser. 51. de B. Virgine, quem sequitur Suarez d. 4. sect. 8. probatq; ex eo; quia sanctificari per proprium actum perfectior modus est; & sic Angeli, & primi parentes sanctificati fuerunt: ergo tunc non recepit gratiam ex opere operato. *Respondeo:* Beatissimam Virginem in prima sanctificatione intensiorem gratiam recepisse, quam sit illa, qua quilibet hominum, aut Angelorum in termino consummatur; & propterea opus non esse, vt ea omnis responderit dispositioni, seu merito de congruo: quo pacto, quando quis in eodem instanti, quo sacramentaliter absoluitur, elicit actum contritionis; non solum recipit gratiam ex opere operantis, respondentem contritioni, tanquam merito de congruo; sed etiam gratiam ex opere operato, respondentem sacramento. Similiter igitur B. Virgo in sua prima sanctificatione gratiam quidem recepit ex opere operantis, propter suam dispositionem; & præterea ex opere operato, hoc est, absque vllo merito: nam totus ille gratiæ cumulus tam immensus non potuit soli dispositioni Virginis respondere. *Si vrgeas*; gratia ex opere operato, quamuis detur sine merito, tamen datur sine applicatione alicuius operis, vt patet in gratia sacramenti: & tamen B. Virgo in sua prima sanctificatione nullum opus applicauit. *Respondeo* inprimis; applicasse suam dispositionem, ad cuius præsentiam illa superabundans gratia vltra meritum de congruo data fuerit. Addo; licet gratia ex opere operato presse sumpta sit illa, quæ datur ex vi alicuius operis applicati, vt sonare videtur hic modus loquendi, ex opere operato: tamen, loquendo latius, illa dicitur, quæ sine vllo merito confertur, quo præcipue modo hîc loquimur.

Marginalia: D. Thom. Caietan. Henr. *Obiectio.* D. Bernard. Suarez. *Responsio.* *Instantia.* *Solutio.*

43. *Dico secundo*: B. Virginem gratiam ex opere operato, hodie est

est, vltra omne meritum, non solum octauo post natiuitatem suam die, cum recepit sacramentum legis naturæ, pro fœminarum originali institutum, vt Palud. in 3.d.3.q.2. expressit; sed etiam, quando præcipua Christi mysteria occurrerunt, vt Incarnatio, Resurrectio, Ascensio; tunc enim, præter magnos gratiæ cumulos, quos B. Virgo per proprios actus ex opere operantis comparauit; alios præterea, nihilo fortasse minores, vltra suum meritum, ex opere operato adepta est. *Ratio* est; quia conueniens videbatur, vt quo tempore gratia & benignitas Saluatoris nostri Dei præcipue relucebat, eodem gratuitæ & liberales omnino fierent donationes; neque alteri largius & affluentius, quam B. Virgini, cuius maior erat dignitas. Et *confirmatur*; quia ad præsentiam B. Virginis, & Christi Domini in eius aluo inclusi, collata fuit Baptistæ gratia ex opere operato. Neque desunt, qui existimant, ipsa verba B. Virginis salutantis Elisabetham, effectiue concurrisse ad gratiam in Baptista producendam; quo pacto idem dicunt communiter Theologi de forma sacramentalis absolutionis: ergo à fortiori ad præsentiam illorum mysteriorum conferri debuit B. Virgini gratia ex opere operato.

B. Virgo sæpe ex opere operato maiores gratiæ cumulos comparauit. Palud.

Dubitari tamen potest; an etiam vltra prædictas circumstantias collata fuerit B. Virgini in aliis euentibus gratia ex opere operato, nimirum, quando aliquod insignius obsequium Christo exhibebat, vt cum eum infantem lactabat, aut quouis alio modo beneuole tangebat? Tetigit hoc dubium Henr. loco citato, & affirmatiue resoluit; valde, vt mihi videtur, probabiliter. *Primo*; quia Christus solo tactu non solum curabat corpora à morbis, sed animos à peccato, conferendo illis gratiam ex vi sui tactûs, & proinde ex opere operato; quod D. Thomas 3.p. q.44. ar.3. ad 3. colligit ex illis verbis Christi Domini Ioan.7. *Totum hominem sanum fecit in sabbato.* Confirmatq; ex D. August. tractat.30. dicente: *Totum hominem, quod sanus esset in corpore, & sanus esset in anima*; ergo pari, imo multo maiori ratione, solo tactu contulit Christus Dominus B. Virgini abundantem gratiam.

Difficultas. Henr. *Solutio.* D. Thom. August. 44.

Dico tertio; B. Virginem non solum in via recepisse gratiam ex opere operato, vt ostensum est; sed etiam in patria aliquam gloriam accidentariam, vt aureolam martyrij. Probo; quia B. Virgo de facto habet in cœlo huiusmodi aureolam, vt sumitur ex Patribus, Hieronymo sermone 1. de Assumption. Bernard. sermone *signum magnum*. Talem tenent Sabellicus lib.2. cap.4. & 9. Supplementum Gabrielis in 4.d.49. quæst.4. art.3. dub.2. Viguer. c.14. §.3. Ephræm oratione ad Virginem. Laurent. Iustin. de triumphali Christi agone, cap. 21.

B. Virgo, etiā in patria, ex opere operato auxit accidētalem sibi gloriam Hieron. Bernard. Sabel. Gabriel. Viguer. Ephr. Iustinian.

Am-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Ambros. Beda. Isidor. Beaux. Damasc. Antonin. Lodulph. Henriq. Abulens. Sotus.

Ambrosius & Beda in illud Luc. 2. *Tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Isidorus de vita Sanctorum cap. 68. Beaux in harmonia Euangel. Damascenus lib 4.cap.15. Anton. 4.part. tit.15. cap. 41. Lodulph. 2 part. de vita Christi cap.64. Reuelationes Brigittæ lib.1.cap.10. & alij,quos citat & sequitur Henriquez lib. vlt. de fine hominis cap.10. num.8. Non illam habuit ex opere operantis; quia reuera non fuit violenter occisa, & D.Isidorus, D.Ambrosius, & Beda supra citati testantur; & hoc solum significare videntur Abulens. Matth. 13. quæst. 20. Sotus in 4.d.49. quæst.5. art.2. cum negant B. Virginem fuisse martyrem, nempe per violentam occisionem. Neque sufficit ad hanc lauream ex opere operantis obtinendam, vehemens martyrij desiderium, quod fuit in B. Virgine: Alioqui D. Franciscus, D. Antonius, & plures alij, qui hoc desiderio flagrarunt martyres dicerentur: neque sufficit etiam ingens Christi morientis compassio, naturaliter sufficiens ad vitam eripiendam nisi diuinitus sustentaretur; quia aliàs omnes Sancti, qui in meditanda Christi passione vehementer condoluerunt, dolore satem ad interitum inferendum sufficienti, quorum aliquos fuisse narrant historiæ, possent martyres appellari; quod tamen falsum est: ergo solum ex opere operato illam habuit. *Quod si dicas:* gloriam esse coronam iustitiæ, quæ non confertur, nisi ex merito. *Respondeo,* hoc in primis non opus esse, vt de gloria accidentali, qualis est laurea martyrij, intelligatur: nam inferiores Beati possunt aliquando maiorem gloriam accidentalem habere, quam superiores; vt cum aliquod bonum magis ad eos pertinens in proprio genere cognoscunt.

Virgo non fuit martyr per violentam mortẽ.

Instantia.

Soluitur.

PROBLEMA VIII.

Vtrum B. Virgo vnum, aut plures Angelos custodes habuerit?

45. QVod nullum habuerit, probatur primo; quia B. Virgo nullo Angelo custode indigebat; ergo nullum habuit. Valet consequentia; quia ob eandem causam negant communiter Theologi Christo Domino Angelum custodem, vt late disputat Abulens. in cap.18. Matth. quæst. 61. Et similiter negant, in patria vllum esse Angelum custodem; quia iam non est vlla custodia necessaria: quod similiter de damnatis dicendum: imo paruulis, dum matris vtero includuntur nu-

Abulens.

Fœtus in vtero matris,

nulli Angeli deputantur; quia matris Angelus sufficit ad tuendum fœtum. Antecedens probatur: quia Angelus est necessarius, vt suppleat defectus personæ custoditæ; sed in B. Virgine nulli sunt defectus, quos Angelus supplere possit; ergo,&c. Probo minorem: quia vel huiusmodi defectus sunt ex parte voluntatis, vel ex parte intellectûs. Non primum: quia voluntas Virginis promptior erat & alacrior ad bonum, quam quælibet voluntas Angelica; proindeq; non indigebat, à quo inflecteretur. Non secundum; quia intellectus Virginis tam clare ab ipso Deo illustrabatur, vt Angelica illustratione minime indigeret. Quod facile ostendo: Tum, quia in primitiua Ecclesia Christiani omnes tam claram habebant diuinarum rerum cognitionem, vt nullo alio Doctore præter Deum illis opus esset; iuxta eum locum Ieremiæ 31. quem Paulus ad Hebræos 8. refert: *Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum; quoniam omnes scient me*; quem locum licet D. Augustinus, Theodoretus, & Caietanus de Ecclesia triumphante exponant; aptius tamen de militante, de qua tantum eo loco sermo erat, Theophylactus, OEcumenius, & D. Hieronymus interpretantur. Ergo à fortiori, B. Virgo, quæ in scientia diuinarum rerum omnes alios viatores longe superauit, doctore non indiguit. Tum, quia B. Virgo magistra fuit Angelorum: Nam Angeli multa ex Apostolis didicerunt, vt testatur Paulus ad Ephes. 3. *Secundum reuelationem*, inquit, *notum mihi factum est sacramentum, vt innotescat Principibus & Potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam.* Sic enim eum locum exponunt D. Anselmus, D. Hieronymus, D. Thomas, Glossa, Lyra: et clarius Græci; Athanasius, Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus, OEcumenius, & alij, quos citat & sequitur noster Henriq. lib. 8. de Eucharistia cap. 27. § 7. in Glossa, litera P. Sed Apostoli multa ex B. Virgine didicerunt; vnde B. Virgo appellatur ab Ignatio; *Religionis nostræ magistra*: & à Bernardo serm. 4. in *Missus est*, dicitur illuminasse Euangelistas iuxta sui nominis etymologiam; Maria enim, iuxta D. Hieronymum, *Illuminatrix* exponitur. D. item Ambrosius lib. 1. de institutione Virginis, cap. 7. dicit de Ioanne Euangelista; mirum non esse, præ cæteris loquutum fuisse mysteria; cum ei præsto esset aula cœlestium sacramentorum; nempe B. Virgo, quæ propterea dicitur non solum à D. Thoma, Hieronymo, Sophronio, Bernardo, Ruperto, & aliis; sed etiam à tota Ecclesia, omnium hæresum interemptrix; quia scilicet Apostolos illustrauit, vt eorum doctrinâ omnes hæreses extinguerentur. Ergo B. Virgo saltem mediate, & per Apostolos, fuit magistra An-

non habet peculiarem Angelum custodem.

August. Theodoret. Caietan. Theoph. OEcumen. Hieron.

Anselm. Hieron. D. Thom. Glossa. Lyra. Athanas. Chrysost. Theoph. Theodoret. OEcumen. Henriq. Bernard. Hieron. Ambros. D. Thom. Hieron. Sophr. Bernard. Rupert.

Angelorum: nec dubium esse potest, quin etiam fuerit immediata; cum non minus familiariter cum Angelis, quam cum Apostolis egerit: ergo Angelorum non indiguit doctrina; cum potius Angeli doctrina Virginis indiguerint.

46. Secundo sic argumentor: Si B. Virgo haberet Angelum custodem, esset illius subdita; Angelus enim custos in principem & rectorem sui custoditi deputatur: atqui B. Virgo non subdita est, sed Regina Angelorum: nam, vt ait Damascenus orat. 2. de Assumpt. decet matrem ea, quæ sunt filij, possidere; & Athanasius serm. de sanctiss. Deipara: *Quia ipse*, inquit, *Rex est & Dominus; mater, quæ eum genuit, & Regina & Domina vere censetur.* Ergo absolute custodem Angelum non habuit. Dicet aliquis: hoc argumentum solum valere post Virginis assumptionem; tunc enim fuit Regina Angelorum constituta: aut plurimum, postquam mater Dei facta est; iam enim tunc iure maternitatis diuinæ Angelorum Domina dici posset, non tamen ante incarnationem. Sed contra; quia satis erat, deputatam fuisse in matrem Dei, idq; Angelis perspectum esse; vt omnes illi, tanquam serui famularentur: Nam sicut mali Angeli, qui contra Christum, per reuelationem ab initio suæ creationis præcognitum, rebellarunt, rebellarunt etiam contra Virginem eius matrem: ita & boni, qui se Christo subdiderunt, subdiderunt se pariter & eius matri.

Athanas.
Damasc.

B. Virgo, etiam in via, Regina extitit Angelorum.

47. Tertio argumentor in hunc modum: Si B. Virgo haberet Angelum custodem, haberet etiam Dæmonem insidiatorem: hunc non habuit; ergo neque illum. Patet consequentia. Maior probatur; quia qua certitudine colligunt Patres ex Scriptura, deputari singulis hominibus Angelos tutelares; iuxta illud Matth. 18. *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei*: eadem fermè colligunt, deputari singulis hominibus Dæmones insidiatores; Ioan. 13. *Cum Diabolus iam misisset in cor Iudæ*. 1. Petri 5. *Aduersarius vester Diabolus circuit.* Ad Ephes. 6. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem; sed aduersum principes & potestates*, &c. 2. ad Corinth. 12. *Datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Satanæ, qui me colaphizet*. Ergo si B. Virgo habuit Angelum tutelarem, propter illam vniuersalem regulam Scripturæ; propter eandem habebit etiam Angelum insidiatorem. Falsitas autem minoris sic ostenditur; quia præcipuum munus dæmonis insidiatoris est, insinuare se in partem sensitiuam hominis, indeq; immutando phantasmata, & varias imaginationes excitando, oppugnare intellectum ac voluntatem; vt D. Thomas 1. part. quæst. 111. & Magist. in 2. d. 8. cum suis quisque Interpretibus communiter statuunt: sed diabolus non potuit hoc modo B. Virginem tentare

D. Thom.
Magist.

qui-

quæ plane erat hortus conclusus,ad quem nullus venenati ser-
pentis ingressus patuit:& in hoc debuit mater similis esse filio,
qui non potuit à dæmone per internam suggestionem tentari;
vt docet D. Damascenus lib. 3. de fide c. 20. & latius probat
Abulens. in c. 4. Matth q. 21. ergo non potuit diabolus habere Damasc.
proprium munus dæmonis insidiatoris aduersus B. Virginem. Abulensis.

Nihilominus dico primo: B. Virgo Angelum habuit custo-
dem. Est communis doctrina, quam late inculcat Abulens. 48.
Matt. 18. q. 60. Probatur; quia licet B. Virgo non indiguerit An- *B. Virgo ha-*
gelo custode, qui illam de præcipuis fidei mysterijs instruxe- *buit custodē*
rit,& ad recte operandum persuaserit; tamen indiguit, vt eius *Angelum.*
ministerio ab externis periculis liberaretur, & de rebus hic, & Abul.
nunc faciendis, vt de fuga in Ægyptum,& de regressu ab Ægy-
pto, ac similibus admoneretur, & confirmatur, quia dignior
est,ac nobilior custodia Angeli, quam hominis; sed B. Virgo
habuit custodiam hominis,cum Christus moriens eam Ioanni *Ioan. Euan-*
commendauit; ergo & Angeli. Custodiebat autem Angelus B. *gelista Virgi-*
Virginem,non tanquam rector,sed tanquam seruus. Vnde Ce- *nis custos.*
drenus in compendio historiæ, & Gregor. Nicomediensis ho- Cedren.
mil. de oblatione Virginis in templo,& Ambros. lib. 2. de Vir- Greg. Ni-
ginibus,docent; B. Virginem in templo fuisse ab Angelo nutri- comed.
tam. Quod incredibile videri non debet; nam si multi olim Ambrosius.
eremitæ in deserto Angelorum ministerio sustentabantur, vt
Palladius scribit apud Canisium lib. 1. c. 13. quid mirum idem
beatissimæ Virgini accidisse? Pallad.

Dico secundo: Angelum tutelarem B. Virginis fuisse supre-
mum ex ordine Seraphico. Probo ex duplici principio; vno, 49.
quod Angeli custodes ex omnibus Angelorum Hierarchijs as- *Angelus*
sumuntur: altero, quod eo nobilior est Angelus custos, quo *Deiparæ tu-*
nobiliori personæ custodiendæ deputatur. Vnde manifeste in- *telaris, quis?*
fero; cum B. Virgo ad honorem supra omnem creaturam excel-
lentissimum euecta fuerit, Angelum quoque supra omnes ex-
cellentissimum illi fuisse deputatum: & confirmo hanc conse-
quentiam; quia si inter ipsos Angelos,quo vnusquisque est no-
bilior altero,eo à nobiliori Angelo illustratur, vt Theologi lo-
quuntur: quis dubitet,cum B. Vrigo omnium creaturarum sit
perfectissima,à perfectissimo quoque Angelo custodiendam?
Superest,vt probem illud principium; in quo solo est difficul-
tas,scilicet ex omnibus Angelorum ordinibus Angelos custo-
des deputari. Ita docent Scot. in 2. d. 10. q. 1. Durand. ibid. q. item Scotus.
Marsil. q. 7. quatenus affirmant ex summis etiam ordinibus Durand.
mitti ad nos Angelos; probantq; recentiores Theologi, & Scri- Mars.
pturarij ex D. Paulo ad Hebr. 1. Vbi cum Paulus probare vo-
luisset, Christum Dominum excellentius præ Angelis omni-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

bus nomen hæreditasse, id probauit; quia Angeli omnes erant administratorij spiritus: & confirmat D. Bernardus serm. 1. de Sancto Michaele; *Omnes*, inquit, *sunt administratorij spiritus in ministerium missi ; neque id cuiquam incredibile videatur, quandoquidem ipse quoque Creator , & Rex Angelorum venit non ministrari, sed ministrare.* Ita Bernard. Nec immerito; alio qui de Angelis verum non esset illud Ecclesiastici 10. *Vidi seruos in equis, & principem ambulantem super terram quasi seruum.* Cum igitur omnes Angeli in ministerium hominum deputentur, plane perfectissimus Angelorum debuit in ministerium B. Virginis deputari.

Bernard.

50. *B. Virginis Angelus fuit Gabriel.* Bernard. Greg. Scot. Durand. *Abul. reijcitur.*

Quis autem fuerit hic Angelus, non omnino constat: probabiliter tamen videtur fuisse Gabriel, si is est non solum vnus in supremis, vt D. Bern. hom. 1. in Missus est, D. Gregorius homil. 34. in Euang. Scot. Durand. & alij testantur; sed etiam omnium primus. Quę enim causa impedire potest; ne Angelus omnium supremus B. Virgini famuletur? Illud mihi non placet, quod asserit Abulens. in c. 18. Matth. q. 60. B. Virginem diuersis temporibus diuersos habuisse Angelos custodes: à natiuitate quidem vsque ad incarnationem Verbi , Angelum infimi chori; quia tunc B. Virgo erat persona priuata, quæ proinde nobilioris Angeli custodia non indigebat, quam cæteri homines; quos existimat ab infimis tantum Angelis custodiri: ab incarnatione vero vsque ad passionem , & mortem Christi habuisse Angelum è supremo ordine Seraphico; quia tunc B. Virgo erat publica persona, ex qua salus hominum saltem mediate dependebat; proindeque nobiliorem sibi custodiam , quam cæteri homines , vendicabat : tandem post passionem Christi , cum iam hominum salus completa esset, cessasse huius supremi Angeli custodiam, & prioris ministerium, vsque ad mortem Virginis redijsse.

51. *Abulensis amplius refutatur.*

Non, inquam mihi placet hæc opinio. Nam vel hic Angelus è supremo ordine deputatus est Virgini, propter Virginis dignitatem; vel propter eiusdem Virginis necessitatem ad salutem generis humani: si propter dignitatem, non solum debuit durare ab incarnatione vsque ad passionem; sed etiam ab hac vsque ad mortem Virginis : Neque enim B. Virgo minus digna erat post passionem, quam antea: nam si dignitas matris attendatur, eadem erat, vtroque tempore; si dignitas gratiæ sanctificantis spectetur, maior fuit post passionem ; quia noua in dies suscipiebat incrementa. Si vero propter necessitatem ad salutem humani generis; non solum debuit esse ab incarnatione, sed etiam ante illam; tunc enim magis necessaria erat B. Virgo ad salutem humani generis , supposito modo , quo Deus decreuerat mundum

mundum ſaluare ; quia ante incarnationem neceſſaria erat ad ſubſtantiam myſterij , vt ex ea , ſcilicet Verbum carnem aſſumeret ; poſt incarnationem vero ſolum ad quaſdam myſterij circunſtantias, nimirum ad nutriendum puerum , lactandum, ſimiliaque obſequia illi deferenda. Ergo vel Angelus ille è ſupremo ordine toto tempore B. Virginem cuſtodiuit; vel nullo: & cum hoc poſterius dicendum non ſit, vt ex dictis patet, illud prius affirmandum eſt.

PROBLEMA IX.

Vtrum, B. Virginis cultorem in æternum damnari, impoßibile omnino ſit?

RAtio dubitandi pro parte negatiua eſt ; quia impoſſibilitas damnationis æternæ, infert neceſſitatem ſalutis. Neceſſe enim eſt ſaluari eum, quem impoſſibile eſt damnari: atqui neceſſitas ſalutis non datur ; quia ſalus non acquiritur ſine libertate , quam libertatem neceſſitas illa excludit : ergo neque impoſſibilitas illa æternæ damnationis dari poteſt. Proindeq; ſicut contingens eſt , ſeu potius liberum vnicuique hominum, ſaluari, & non ſaluari : ita damnari, & non damnari. 51.

In hac quæſtione duo ſunt explicanda. Vnum circa modum loquendi : alterum circa rem ipſam. Quod attinet ad modum loquendi; dico periculoſam non eſſe , ſed ſecuram huiuſmodi loquutionem : impoſſibile eſt damnari eum , qui B. Virginem colit. Tum quia ita loquuntur Patres , D. Anſelm. *Qui ad Mariam acceſſerit; impoßibile eſt, vt pereat;* & alibi. *Ipſa velit, & nequaquam ſalui eſſe non poterimus.* & D. Bernardus , ſerm. de natiuitate Virginis; docet, *non poſſe ſuſtinere repulſam , qui quod Deo offerre vult, quantumuis modicum ; gratiſſimis Mariæ manibus offerendum tradat.* & ſerm. 2. in Miſſus eſt; *Ipſa,* inquit, *tenente non corruis; ipſa protegente non metuis; ipſa duce non fatigaris; ipſa propitia peruenis.* Petr. Damian. ſerm. 1. de natiuitate Virginis, Virginem alloquutus; *Quomodo,* inquit, *illa poteſtas potentiæ tuæ poterit obuiare, quæ de carne tua carnis ſuſcepit originem?* Quaſi ſentiat hoc eſſe impoſſibile. Mitto plures alios ſimiliter loquentes: tum etiam, quia Scriptura ſimilem impoſſibilitatem tribuit alijs rebus, quibus illa minus conuenire videbatur. Lucæ 17. *Impoßibile eſt, vt non veniant ſcandala,* Marc. 10. vbi ſermo eſt de diuitum ſaluatione; *Apud homines impoßibile eſt;* ſcilicet, diuitem intrare in regnum cœlorum. 2. Machab. 4. *Videbat ſine regali prouidentia impoßibile eſſe pacem rebus dari, nec Simonem poſſe ceſſare à ſtultitia ſua.* & cap. 14. *Quam-*

Virgini deuotus, in æternum perire non poteſt.
Anſelm.
Bernard.
Vide ſupra Problema primum.
Petr. Damian.

diu

diu superest Iudas, impossibile est pacem esse negotijs. Hebr. 6. *Impossibile est, eos, qui semel illuminati sunt, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti*, &c. *& prolapsi sunt, rursus reuocari ad pœnitentiam*. Similis est ille locus, 1. Ioan. 3. *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit; quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare*. Sicut igitur in his, multisque aliis Scripturæ locis, hæc impossibilitas non tollit libertatem; proindeq; absolute impossibile dicitur, quod alioqui liberum est: ita nullum videtur inconueniens, si absolute dicamus, impossibile esse, vt B. Virginis cultores damnentur, quamuis in eorum libertate sit damnari, aut non damnari.

53. Quod attinet ad rem; difficultas est, quo pacto hæc impossibilitas cum libertate concilietur? Quod facile erit intelligere, si prius intelligatur, vnde oriatur hæc impossibilitas. Dico igitur, oriri ex eo, quod B. Virgo suo patrocinio semper impetrat à Deo auxilia gratiæ congruæ, quibus eius cultores, etsi alioqui praui, ac scelerati, ad Deum conuertantur. Et cum gratia congrua libertatem non tollat, & nihilominus effectum infallibiliter consequatur; fit, vt ratione huius infallibilitatis, simpliciter dici possit, impossibile esse eos damnari. Sic enim Christus Dominus, B. Virgo, & confirmati in gratia dicuntur impeccabiles, ratione gratiæ congruæ, quæ ad omne peccatum infallibiliter euitandum illis confertur; licet non omnes eodem modo. Nam Christo Domino ea gratia congrua ex natura rei debetur, ratione vnionis hypostaticæ, & visionis beatificæ, cum quibus peccatum componi ex natura rei non potest, vt suis locis probant Theologi. B. Virgini etiam aliquo modo ex natura rei talis gratia debetur, ratione maternitatis diuinæ, quæ quodammodo ex natura rei omne peccatum excludit: confirmatis autem in gratia, ex solo gratuito, ac liberali Dei dono ea gratia confertur. In hunc igitur fere modum dicere possumus, cultores B. Virginis esse indamnabiles; quia esto non sint impeccabiles, non perseuerabunt tamen finaliter in peccato, B. Virgine illis impetrante congrua auxilia, quibus infallibiliter resipiscant, ac tandem saluentur.

B. Virgo semper à Deo impetrat suorum conuersionẽ cultorum.

Quo pacto debeatur gratia congrua B. Virgini.

PROBLEMA X.

Vtrum B. Virgo sola, ac sæpius diuinam essentiam intuitiue cognouerit in hac vita?

54. RAtio dubitandi pro parte negatiua est; quod cum resolutio huius controuersiæ aliter nobis innotescere non possit, quam

Argumenta pro D. Paulo

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

pit, quam ex auctoritate; quia reuelatio euidens diuinæ essentiæ in hac vita dependet ex solo decreto libero diuinæ voluntatis, ad quod cognoscendum, non potest nobis ratio suppetere, sed auctoritas: hæc autem auctoritas magis pro alijs Sanctis stare videtur, quam pro B. Virgine. Nam de D. Paulo dicitur 2. Corinth. 12. raptum fuisse vsque ad tertium cœlum; & audiuisse arcana verba, quæ non licet homini loqui. Ex quo loco D. August. D. Anselm. D. Thom. & plures alij colligunt, Deum vidisse. Item de Moyse dicitur, Exod. 33. *Loquebatur autem Dominus ad Moysem facie ad faciem, sicut solet homo loqui ad amicum suum.* & Numer. 12. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad ipsum, at non talis seruus meus Moyses, qui in domo mea fidelissimus est; ore enim ad os loquar ei, & palam, & non per ænigmata, & figuras Dominum videt.* Ex quibus locis tum citati, tum alij quoque Patres, & Scholastici idem colligunt: at vero de B. Virgine cum nihil simile in Scriptura dicatur; fit, vt potius illis, quam B. Virgini cognitio diuinæ essentiæ tribuenda sit.

August. Anselm. D. Thom. *Argumenta pro Moyse.*

55. Nihilominus probabile admodum dici posse iudico, neminem, excepta B. Virgine, in hac vita vidisse essentiam diuinam: B. vero Virginem sæpius vidisse. Priorem partem tractat latè Vasquez 1. part. d. 55. & 56. qui de B. Virgine pie admodum, & religiose hoc credi posse affirmat; de alijs autem constanter negat. Posteriorem probat, quantum satis est, Soarius tom. 2. incarnat. disp. 19. sect. 4. & Ægidius Lusitanus de beatit. tom. 2. lib. 12. quæst. 8. art. 4. §. 1. cum multis, quos referunt. Vltra quæ afferri potest hæc congruentia. Deus pronior est ad bonum, quam ad malum inferendum: sed hominibus in hac vita existentibus intulit Deus aliquando pœnam gehennæ, vt videtur intulisse Constantino Copronymo acerrimo hosti B. Virginis, qui, vt refert Canis. lib. 5. de Deipara cap. 17. in fine, sub mortẽ ipsam miserrime est vociferatus viuum se, propter Mariam Deiparam, inextinguibili igni traditum esse. Quod etiam de alijs, vt de Dathan, & Abiron, qui descenderunt in infernum viuentes, alijsque, de quibus crebræ sunt historiæ, dici potest; ergo etiam cœlestis beatitudo saltem B. Virgini in hac vita collata est.

Sola B. Virgo in via vidit essentiam diuinam. Vasquez. Soar. Ægid. Lusi. Canis.

56. De tempore autem, quo Virgo sanctissima in hac vita essentiam diuinam intuitiue cognouerit, non mediocris est inter DD. dissensio. Quidam asserunt, hanc illi visionem fuisse perennem. Quidam vero, repetitis vicibus, fuisse frequentem; nullum tamen assignant præfixum tempus. Alij autem tempora limitant, & horas. De tempore Incarnationis nullus dubitat, qui hanc partem sustinet, vnde omnes conspirant B. Virginem

Incarnationis tempore vidit B. Virgo essentiam diuinam.

nem tunc temporis intuitiuam habuisse Dei visionem. Ita D. Antoninus 4. part. tit. 15. cap. 17. §. 1. D. Bernard. Senensis tit. 4. serm. 36. p. 3. & alij, quos citat Soar. Idem fere omnes dicunt in sacratissimo ipsius Virginis partu. Quibus accedit Vbertinus Cassalius lib. 1. arboris vitæ cap. 9. & ad probationem affert illa verba Lucæ; *Maria autem seruabat omnia verba hæc, conterens in corde suo*, &c. In quibus videtur notari clarissima illorum omnium cognitio, quæ tunc peragebantur; quam cognitionem Virgo ex vi visionis essentiæ tunc temporis habuit. Idem existimasse puto D. Petrum Damianum serm. 1. de natiuitate Virginis, dum asserit B. Virginem lucidiores mentis obtutus in ipsamet Dei substantia defixisse. Pro his temporibus illa stat communis ratio; conueniens scilicet esse hoc priuilegium propter singularem matris dignitatem, ad quam tunc euecta fuit. Resurrectionis etiam tempore, quando Filius Matri apparuit; id credit Villa Noua Archiepiscopus Valentinus in sermone de Resurrect. quasi par esset, vt cœlestia gaudia participaret, quæ mortis tormenta subierat, & deliciarum omnium visionem haberet, quæ pœnarum omnium passionem sustinuerat.

Antoninus, Bernard. Senens. Soarius. Vbert. Cass. *B. Virgo in Filij partu vidit essentiam diuinā* Luc. 2. P. Damian. *B. Virgo tēpore Resurrectionis Filij vidit essentiam diuinam.* Villa Noua

Quid dicendū de conceptionis ipsius tempore.

Maior controuersia esse potest de tempore immaculatæ conceptionis ipsius Virginis, & de tempore suæ natiuitatis: quam ego controuersiam à nemine speciatim excussam reperio. Pro natiuitate, ratio sit à conuenientia. videlicet, vt cum alij infantes in veteris culpæ argumentum primam vocem lacrymantes emittunt, vt de se fatetur Sapiens, Sapient. 7. *Et primam vocem similem omnibus emisi plorans*, &c. tunc beatissima Virgo in suę innocentię argumentum totius lætitiæ visionem haberet. Deinde decens erat, vt cum Solis lucem corporaliter intueri incipiebat, iustitiæ etiam Solem spiritualiter simul introspiceret. Enimuero iam erat Aquila illa magnarum alarum, cuius genuina oculorum acies ad diuini Solis radios minime cæcutire & caligare visa est. Aliqui de tempore conceptionis idem opinantur, quod ego non inficior, vt magis Virginis dignitas, & gloria innotescat. Deque vltimis his tribus temporibus id sustineri probabiliter, iudico.

***

LIBER

LIBER TERTIVS,

DE FLORIBVS SACRIS,

De sanctissimis Ecclesiæ Doctoribus, & D. Paulo maximo gentium Doctore, problemata.

PROLVSIO.

OPERÆ *pretium duxi hæc annectere, & in tantorum Doctorum gloriam, & in illorum gratiam, qui ad Doctoratum aspirant, vt quam facem sanctissimi Doctores ad sapientiam prætulerunt, eandem illi omnes, qui ad eundem honoris apicem anhelant, ponè subsequantur. De Latinis tamen duntaxat Doctoribus inter Latinos disputatur, Auditores, inter quos & antiquitate & sanctitate primatum obtinent quatuor illa Ecclesiæ lumina longe maxima, Augustinus, Hieronymus, Ambrosius, & Gregorius. Hi enim profectò sunt illa quatuor flumina de loco voluptatis, seu de paradiso terrestri egredientia, quæ vniuersam faciem terræ irrigabant. Hi sunt illi quatuor Cherubini, pulcherrimo oculorum apparatu insigniti, & multiplici alarum remigio armati, qui Ezechielis quadrigam toto orbe deferebant. Hi sunt illi quatuor anguli, quibus Ecclesia militans fulcitur, & ciuitatem cœlestem in quadro positam æmulatur.*

Quatuor Ecclesiæ Doctores.

Quare de ſingulis ſingulæ prælibantur quæſtiones, quibus non minus eorum doctrina, quam ſancti- monia illuceſcit. Nam, vt bene D. Iſidorus, tam doctrina, *inquit,* quam vita clarere debet Eccleſiaſticus Doctor. Nam doctrina ſine vita arrogantem reddit, vita ſine doctrina inutilem facit. *Primum igitur de D. Auguſtino Doctorum facile principe, poſtea de aliis diſputandum eſt.*

Iſid. lib 3. de ſumm. bon. c.36.

PROBLEMA I.

Pro D. Auguſtino.

Vtrum D. Auguſtinus humiliorem ſe præbuerit in libris Confeſſionum, an in libris Retractationum?

1\. *Libri Cõfeſſionum, & Retractationum ab Auguſtino compoſiti.*

INTER alia fœliciſſimi ingenij monumenta, quæ Doctorum Doctor D. Auguſtinus lucubrauit, duo ſunt librorum genera, quæ in primo eius tomo circumferuntur; vnum Confeſſionum, alterum Retractationum; in quibus non minus vtilitatis, quam in cæteris eius libris reperitur. Nam reliqua opera D. Auguſtini, totam Eccleſiam ad ſapientiam comparandam illuſtrarunt; fateor: ſed hæc duo vniuerſo terrarum orbi ad ſanctitatem amplectendam præluxerunt. In illis enim D. Auguſtinus ſublimitatem ſui ingenij oſtendit; in his humilitatem ſui animi demonſtrauit. Quantum vero errorum illa ingenij ſublimitas ab Eccleſia diſpulit ac remouit, tantum fortaſſe vitiorum hæc animi humilitas euulſit ac extirpauit. Vt igitur alia eius monumenta interim prætermittam, hæc duo Confeſſionum, & Retractationum libet inter ſe accuratius & curioſius conferre.

2\. *Vterque liber inter ſe confertur.*

Et quidem in vtroque opere ſingularem animi humilitatem oſtendiſſe manifeſtum eſt. Nam in libris Confeſſionum omnia prioris vitæ peccata confeſſus eſt: in libris Retractationum omnes prioris vitæ errores & detexit & reuocauit. Quæ vero maior humilitas eſſe potuit, quam vel hominem iuſtum, Sacerdotem & Epiſcopum, ſuam confiteri malitiam; vel homi-

nem

em ſapientem, Doctorem, & communem omnium magi-
rum, ſuam confiteri ignorantiam? Et ne vlla pars humilita-
s defuiſſe in vtroque genere videretur; tam malitiam, quam
gnorantiam ſuam, non quidem clam & in aures, ſed palam
in tectis prædicauit. Imo non ſolum verbis, quæ breuiter
anſeunt, ſed ſcriptis, quæ æternum durant, ſuam & confeſſio-
em & retractationem peregit: vt non ſolum ad præſentes,
d etiam ad abſentes; non ſolum ad iam natos, ſed etiam ad na-
ituros illa & confeſſio & retractatio perueniret: & quamdiu
n terris Auguſtini memoria vigeret, tamdiu recordatio & ma-
tiæ & ignorantiæ Auguſtini haberetur. Quæ igitur eſſe po-
uit maior humilitas? Certe ne ipſa quidem ſublimitas ingenij,
ua viguit Auguſtinus, maiorem excogitaret. Surgit tamen
uæſtio ſcitu digna, auditu non iniucunda; vtro in genere hu-
ilior fuerit Auguſtinus, in ſuáne malitia, an in ſua ignorantia
onfitenda?

Priorem partem, quod humiliorem ſe præbuerit in ſua ma- 3.
itia confitenda, breuiter ſic oſtendo. *Primo* à poſteriori; quia *Argumenta*
hriſtus Dominus, cum in omnibus vitæ ſuæ actionibus ſin- *pro malitia*
ularia humilitatis exempla nobis præbuerit; nullum tamen *confitenda.*
ræbuit excellentius, quam cum voluit quandam ſubire ſpe-
iem peccatoris; circumciſus in morem peccatorum, qui in re- *Christi hu-*
medium originalis peccati circuncidebantur: baptizatus in Ior- *militas.*
lane, in morem eorum, qui ibidem baptizati confitebantur pec-
ata ſua: tandem crucifixus, *& cum iniquis reputatus,* Eſai. 53.
n morem eorum, qui meritas ſuorum criminum pœnas per-
oluebant: ergo etiam D. Auguſtinus ſua confeſſus peccata,
ummum, quod exhibere poterat, exhibuit humilitatis exem-
lum. Conſequentia à proportione videtur bona. Probo an-
ecedens; quia Chriſtus Dominus nullam maiorem ignomi-
iam, quam ſpeciem peccatoris ſubire poterat: ergo etiam nul-
um maius humilitatis ſpecimen exhibere. Vnde cum D. Pau-
us eius humilitatem admiraretur; *quia exinaniuit ſemetipſum,*
formam ſerui accipiens, Philip. 2. Pergit D. Bernardus ſermone Bernard.
quodam de paſſione: *Non ſolum,* inquit, *formam ſerui accipit,*
vt ſubeſſet; ſed etiam mali ſerui, vt vapularet. Quaſi hæc eſſet
extrema humilitatis linea, quandam peccatoris ſpeciem ac ſi-
militudinem ſubire.

Secundo ſic argumentor à priori; quia maior humilitas eſt
maiores defectus confiteri: ſed peccatum eſt maior defectus, 4.
quam ignorantia; ergo maior humilitas in confitendo peccato,
quam in confitenda ignorantia ſpectatur. Conſequentia recte
colligitur. Maior perſpicua videtur. Nam ad humilitatem per-
tinet, proprios defectus cognoſcere; vt D. Thomas 2. 2. q. 161. D. Thom.

 art. 2.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

art.2. in corpore, testatur: ergo ad maiorem humilitatem pertinebit, maiores defectus cognoscere. Quemadmodum etiam recte quis argumentabitur: Ad fortitudinem pertinet, aggredi res difficiles; ergo ad maiorem fortitudinem, aggredi res difficiliores. Ad liberalitatem pertinet, largiri pecunias; ergo ad maiorem liberalitatem, largiri pecunias ampliores. Ad charitatem pertinet, offerre se periculis pro salute proximorum; ergo ad maiorem charitatem, maioribus se periculis offerre. Minor vero, quod scilicet peccatum sit maior defectus, quam ignorantia, suadetur: Quia ille est maior defectus, per quem homo magis deficit à suo fine: nam sicut vnaquæque res per accessum ad suum finem maxime perficitur; ita per recessum ab illo maxime deficit: sed per peccatum magis deficit homo à suo fine, quam per ignorantiam: nam iniustus saluari non potest, indoctus potest. Vnde est illud decantatissimum D. Augustini lib.8. confess.c.8. *Surgunt indocti, & cœlum rapiunt, & nos cum doctrinis nostris sine corde volutamur in carne & sanguine*, &c. ergo maior defectus est culpa moralis, quam ignorantia speculatiua, & proinde maior humilitas in confitendo peccato, quam in confitenda ignorantia exhibetur.

August.

5. *Tertio* confirmo; quia homines magis de suo peccato, quam de sua ignorantia erubescunt: ergo humiliores se præbent, cum suum peccatum, quam suam ignorantiam manifestant. Consequentia patet; quia humilior est, qui maiorem pudorem libenter subit, vt contemptibilior habeatur: nam cum pudor sit quidam timor ignominiæ, teste Philosopho in 4. Eth. & D.Thoma 2.2.q.144.art.2. & cęteris communiter; qui maiorem pudorem subit, maiori se ignominiæ exponit; & proinde viliorem & contemptibiliorem se præstat: vnde maior humilitas existit. Antecedens, quod scilicet homines magis de suo peccato, quam de sua ignorantia erubescant, multipliciter suadetur: Nam inprimis, homines, cum de aliquo peccato arguuntur, plerumque suam allegant ignorantiam, dicentes: Non putabam hoc esse prohibitum; nesciebam hoc malum esse; ignorans feci: ergo magis de suo peccato, quam de sua ignorantia confunduntur. Vnde primi parentes non statim de suo se peccato accusarunt, sed potius excusarunt; & tamen Eua suam ignorantiam libens confessa est, dicens: *Serpens decepit me*, Genes.3. Deceptam se fatetur per ignorantiam, ne se peccatricem fateatur per culpam: quasi magis hanc, quam illam refugiat; quod magis de hac, quam de illa erubescat. Neque dissimilis extitit filius parenti: Nam Cain, qui nunquam suum peccatum confessus est; tamen suam ignorantiam statim manifestauit. Rogatus enim à Deo, vbinam esset frater eius Abel? respondit

Aristot.
D.Thom.

Ne-

nescio, Genes.4. Quasi nihil de hac ignorantia, multum de illa culpa erubesceret. Quin etiam D. Paulus, cum accusaretur iniuria facta summo Sacerdoti Ananiæ: *Nesciebam*, inquit, *fratres, quia princeps est Sacerdotum*, Act.23. quia maluit ignarus, quam iniquus reputari: magis de nequitia, quam de ignorantia erubescens. Hinc fortasse Ecclesiasticus monet, vt confundamur de ignorantia, & non confundamur de peccato: *De mendacio*, inquit, *ineruditionis tuæ confundere: non confundaris confiteri peccata tua*, Ecclesiastici 4. quia nimirum sentit, homines, si sequantur naturam, & nullis bonis consiliis reuocentur, contrario modo se habere, & parum de ignorantia, plurimum de peccato confundi.

Deinde sic argumentor: quia pudor sceleris videtur insitus à natura, non autem pudor ignorantiæ; ergo ille maior est. Patet consequentia. Nam quæ sunt à natura, fortiora & efficaciora sunt. Probo antecedens inprimis ex illo oraculo longe clarissimo Tertulliani in Apologetico c.1. *Omne malum*, inquit, *aut timore, aut pudore natura perfudit*; & verissime loqui poterat Tertullianus, non solum disiunctiue, sed etiam copulatiue. Omne malum & timore & pudore natura perfudit. Pergit Tertullianus: *Nam malefici gestiunt latêre, deuitant apparere, trepidant deprehensi, negant accusati, ne torti quidem facile ac semper confitentur. Nolunt enim suum esse, quia malum agnoscunt.* In quibus verbis aduertendum est, non solum ingenuos viros, sed etiam profligatissimos homines de suis peccatis erubescere: quia scilicet hic pudor non solum sequitur mores, qui in singulis sunt diuersi, sed etiam naturam, quæ in omnibus est eadem. Accedit auctoritas D. Gregorij Nysseni homil.3. in Ecclesiasten: *Videtur*, inquit, *esse arma valida ad effugienda peccata, pudor; qui ideo, vt puto, est nobis à Deo inditus, vt huiusmodi animi affectio sit nobis auersio à deterioribus*: & paulo post asserit, hunc pudorem adhibitum nobis esse à natura, tanquam *Pædagogum ad vitam melius agendam.* Vt enim Pædagogus alumnos suos abducit à male gestis, & ad recte facta inducit; ita pudor ingenuos viros à vitiis repellit, impellit ad virtutes: & sicut pueri sine pædagogo temere præcipitantur; ita & homines sine pudore in quælibet flagitia quadam inconsulta temeritate prolabuntur. Iam vero D. Chrysostomus homil.12. in c.6. Epistolæ ad Romanos, adeo naturalem nobis esse sentit hunc pudorem, vt non solum ex sceleris præsentia, sed etiam ex sceleris memoria oriri arbitretur. Nam ad illa verba Apostoli: *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Talis*, inquit Chrysostomus, *est seruitus, qua ducitur in peccatis, vt illorum etiam recordatio pudorem pariat.*

Tertull.

Greg. Nyss.

Pudor vitæ pædagogus.

Chrysost.

Rom.6.21.

Peccati actio, & recordatio pudorem gignit.

Quod

Quod si recordatio sola pudore afficit; quanto magis ipsa actio? Ita Chrysostomus egregie philosophatur.

7. Cum igitur omnibus hominibus tam naturalis sit scelerum pudor; quantum pudoris necesse fuit, vt subierit D. Augustinus, vir ætate grauis, opinione sanctus, dignitate Episcopus, sapientia Princeps, & coryphæus Theologiæ, denique omnibus auctoritatis nominibus adeo insignis, vt magnum mundi miraculum haberetur? Quantum, inquam, pudoris necesse fuit, vt subierit, cum omnia delicta iuuentutis, partim secreta, partim diuturnitate temporis è memoria abrasa, partim eximia posterioris vitæ sanctitate penitus cooperta, & quodammodo consepulta; cum, inquam, hæc omnia flagitia retexit, prodidit, manifestauit, non quidem ad memoriam tantum temporis præsentis, sed etiam ad recordationem posteritatis sempiternam? Certe adeo singulare fuit hoc humilitatis exemplum, vt nullum aut esse, aut fingi posse excellentius videatur.

8. *Argumenta pro ignorantia retractanda.* Posteriorem partem, quod scilicet D. Augustinus humiliorem se præstiterit in ignorantia detegenda & reuocanda, non minora confirmare possunt momenta rationum. Primam ita construo rationem: quia turpior est homini ignorantia, quam malitia; ergo magis quisque in ignorantia, quam in malitia detegenda humiliatur. De consequentia nemo dubitabit; cum etiam aduersarij admittant, in maioribus defectibus detegendis, præsertim, si cætera sint paria, maiorem humilitatem exhiberi. Probo antecedens; quia illa priuatio est deterior ac turpior, quæ priuat nobiliori forma: sed ignorantia priuat nobiliori forma, quam malitia; ergo turpior est ignorantia, quam malitia. Consequentia recte colligitur. Maior recipitur à Philosophis cum suo duce Aristotele, dicente lib. 4. Eth. c. 10. *Pessimum est quod contrariatur optimo*; & à Theologis communiter cum D. Thoma 1. 2. q. 73. art 4. vbi docent, grauius esse illud vitium, quod præstantiori virtuti aduersatur. Et ratio ipsa satis conuincit: nam cum priuatio sit mala, quod priuet bono; illa profecto deterior censebitur, quæ priuat maiori bono. Minor vero suadetur: quia ignorantia priuat scientiâ; malitia vero priuat virtute, vt per se patet: scientia autem est nobilior habitus, quam virtus; tum, quia habet nobilius subiectum; (nam scientia perficit intellectum, virtus voluntatem,) quam intellectui nobilitate cedere, ex Philosophia suppono: nobilius autem subiectum nobiliores vendicat perfectiones: tum, quia habet nobilius obiectum; nam scientia versatur circa verum, virtus autem circa bonum; quod etiam vero in nobilitate cedere, tradere solent Metaphysici. Vnde morales Philosophi communiter docent; cum nobilitas ex vtroque habitu, tam scientiæ, quam vir-

Arist. / D. Thom.

tut

itis oriatur, maiorem tamen censeri eam nobilitatem, quæ ex ientia, quam quæ ex virtute proficiscitur; quippe quæ à no- liori forma procedat: vt Tiraquellus de nobilitate cap.5. ex v- oque iure latius confirmat. Hinc enim est, quod viri probi illa habeant in Republica nobilitatis priuilegia; cum tamen Doctores ac viri literati non vulgaria assequantur. Vt etiam Lusitanis ordinationibus lib.3. tit.59. §.15. & passim alibi de- nitur. Tiraquell.

Secundo sic argumentor: Quia magis erubescunt homines sua ignorantia, quam de sua malitia: ergo magis se humi- int, qui suam ignorantiam, quam qui suam malitiam mani- stant. Patet consequentia ex dictis: quia cum rubor sit timor nominiæ; qui maiori se rubori exponunt, maiorem ignomi- am incurrunt, & proinde se ipsos humiliores profitentur. obo antecedens; quia multi sæpe de sua malitia gloriantur. nde est illud Dauidicum Psalm.51. *Quid gloriaris in malitia, ui potens es in iniquitate?* & illud Prouerb.2. *Lætantur, cum ale fecerint, & exultant in rebus pessimis*; & illud Isai.3. *Pecca- m suum, quasi Sodoma, prædicauerunt; nec absconderunt*; & il- d D. Pauli ad Philipp.3. *Gloria in confusione eorum*; hoc est, ibi D. Chrysostomus homil.13. interpretatur: *Gloriantur, quibus debebant pudefieri.* Imo quæ nunquam fecerunt pec- ta; aliquando cum vana quadam ostentatione mentiuntur; ; si credantur non fecisse, viliores habeantur. Vt patet in illo uene Amalecita, qui, cum ausus non fuerit occidere Saulem, Reg.31. nihilominus iactabundus & gloriabundus apud Da- dem prædicauit, eum à se interfectum esse, 2.Reg.1. Cui for- sse similis D. Augustinus, antequam conuerteretur, peccata, æ non fecerat, iactabat, sequutus eorum, quibus vtebatur, emplum. Nam lib. 2. confess. c.3. *Audiebam*, inquit, *eos ia- ntes flagitia sua, & tanto gloriantes magis, quanto magis tur- essent: ego, ne vituperarer, vitiosior fiebam; & vbi non sube- t, quo admisso æquarer perditis, fingebam me fecisse, ne viderer iectior, quo eram innocentior.* Ita Augustinus. In quos homi- es detorqueri fortasse potest illud Dauidicum Psal. 81. *Vsque- o facies peccatorum sumitis?* Quasi diceret: Quare vos, cum nocentes sitis, similes peccatoribus esse vultis, & quæ nun- am egistis scelera, ac si vnquam egeritis, inaniter prædicatis. 9. Chrysost. August.

Contra vero de sua ignorantia, nemo est, qui non maxime dubescat; nemo est, qui illam, quibus potest modis non occul- t. Vnde Philosophi Academici, teste M. Tullio in lib.2. quem illorum quæstionibus scripsit, omnia in vtramque partem sputabant; vt liberior esset effugiendi potestas, & se argu- entantium laqueis facilius expedirent, & nunquam ignoran- 10. Cicero.

tiæ

tiæ conuicti tenerentur; Socratem Philosophorum sapientissi-
Laërt. mum, vt putauit antiquitas, imitati: qui, vt refert Laërtius
in Platone, Arcesila, & passim alibi, nihil vnquam verbo, & mul-
to minus scripto affirmare ausus est; veritus, ne si oppositum
eius, quod dixerat, processu temporis certius appareret, sua ad
posteros inscitia proderetur. Sic olim dæmones, superbissimi
spiritus, in reddendis oraculis, tanta verborum ambiguitate v[...]
tebantur, vt in quemcunque euentum sua possent verba inter-
pretari; ne, si aliter euenisset, atque ipsi prædixissent, sua apud
omnes ignorantia detegeretur. Cuius rei multa exempla Eu-
Eusebius, sebius lib. 6. præparat. Euangel. cap. 10. Socrates lib. 4. histo-
Socrates. riæ Ecclesiasticæ cap. 15. pluresq; alij retulerunt. Hinc tandem
illi aruspices ac diuini, quos Nabuchodonosor de suo nomin[...]
consuluit, cum essent Chaldæi, responderunt Regi Syriace,
vt habetur Daniel. 2. At cur non responderunt Chaldaice,
quod erat vernaculum eorum & Regis, cum quo loquebantur,
idioma? Fortasse; quia suam fateri ignorantiam cogebantur,
ad peregrinam linguam confugerunt, vt à paucissimis intelli-
gerentur: imo, priusquam simpliciter dicerent, se nescire:
Non est, inquiunt, *homo super terram, qui sermonem tuum, Rex,*
possit implere. Vt ita multitudine ignorantium suam quoque
inscitiam aliquâ ex parte excusarent. Adeo, palam ignaros con-
fiteri, erubescebant.

II. Tertio argumentor in hunc modum; quia quando in Scri-
ptura peccata maxime arguuntur, & abiectissima significan-
tur, dicuntur ignorantiæ, aut nominibus aliquam ignoran-
tiam redolentibus exprimuntur: quasi vilior esse non possit
peccati natura, quam si per ignorantiam explicaretur; ergo
nulla esse potest humanæ naturæ maior labes, & de qua proin-
de homines magis debeant humiliari, quam ignorantia. An-
tecedens patet ex multis locis. Nam Dauid Psalm. 50. *Igno-*
rantias, inquit, *meas ne memmineris*, hoc est, peccata.
Canticum illud celeberrimum Abacuc 3. inscribitur: *Oratio*
pro ignorantiis, hoc est, pro peccatis. Summus Pontifex in le-
ge veteri semel in anno in Sanctuarium ingressus, offerebat
sanguinem pro sua & populi ignorantia, Hebr. 9. hoc est,
pro suo & populi peccato. Samuel cum Saulem de peccato a[...]
cerbissime obiurgaret: *Stulte*, inquit, *egisti*, 1. Regum 13.
Deus in Angelis suis reperit prauitatem, Iob. 4. seu, vt est in
Hebræo, *reperit stultitiam.* Dauid Psalm. 74. *Dixi iniquis,*
Nolite inique agere. Hebraice: *Dixi stultis; Nolite stultescere.*
Et passim alibi similia testimonia habentur, & confirmatur;
quia homines de nulla re magis, quam de sua scientia insole-
scunt, iuxta illud D. Pauli, 1. Corinth. 8. *Scientia inflat.*
In

omo & Angeli ex sua potissimum sapientia superbire cœperunt, iuxta illud Ezechiel. 28. ad Luciferum: *In multitudine sapientiæ tuæ eleuatum est cor tuum.* Ergo etiam de nulla re magis, quam de sua ignorantia humiliantur. Nam contrariorum contrarij sunt effectus, teste Philosopho 2. de anima, cap. 10. & 4. Metam. cap. 2. Arist. Quare cum D. Augustinus, vir alioqui omnium ingeniorum princeps, omnium Theologorum Doctor, omnium in quibuscumque facultatibus sapientum Antesignanus, ea nihilominus, in quibus scribendo lapsus fuerit, vt homo, non solum verbo, sed etiam scripto ad posteritatem omnium sæculorum sempiternam euulgarit; eam plane videtur humilitatem præstitisse, qua nulla maior fingi potest. Atque hæc pro vtraque parte quæstionis.

PROBLEMA II.

Pro D. Hieronymo.

Vtra fuerit laudabilior D. Hieronymi occupatio, tota vita docuisse, an tota vita didicisse?

VTrumque munus & Doctoris, & auditoris D. Hieronymus tota vita laudatissime peregit. Doctorem fuisse totius Ecclesiæ celeberrimum, nemo iure dubitabit; cum ex eius doctrina totus orbis splendescat. Nam in Occidentali Ecclesia fœliciter eruditus, se contulit ad Orientalem, vt D. Augustinus lib. 1. contra Iulianum testatur, ne angustior esset August. Hieronymi doctrina, quam ipsa lux solaris; & quos mundi fines Sol illuminando peruagatur, eosdem D. Hieronymus docendo peruagaretur. Sedem sibi delegit prope antrum Beth- Hieron. lemicum, vt ipsemet Hieronymus in epistol. 15. ad Pammachium & Oceanum confitetur; quod hospitium Erasmus Erasm. Roterodamus, non tam antrum, quam publicum totius Christiani orbis oraculum appellat. Nam ad illud Christiani frequentiores, quam olim Ethnici ad Delphicum oraculum concurrebant. Et, vt alios præteream inferioris notæ auditores, illi etiam doctissimi heroës magnis de rebus consultum aduenerant. Paulus Orosius, Seuerus Sulpitius, Apodemius, Alipius; ipse denique D. Augustinus, quem pedibus non potuit, certe literis & internuntiis adiuit: omnes ingenue professi, se plurimum ex celeberrimi Doctoris sapientia profecisse. Quin etiam Damasus Papa, quidquid dubij difficultatisq; in sacris literis inciderat, datis ad D. Hieronymum epistolis, non aliter,

quam

quam ex illius iudicio enodabat. Denique tota Græcia, quæ o-
mnes omnium gentium literas fastidiebat , Latinos vnius D.
Hieronymi commentarios Græco sermone donauit; vt ex illo
purissimo doctrinæ fonte puriorem sapientiam hauriret: nec
puduit totius orbis magistram, post tot eximios scriptores se in
in D. Hieronymi tradere disciplinam.

13. **Hieron.** Nihilominus fuisse etiam D. Hieronymum tota vita dili-
gentissimum aliorum magistrorum auditorem , certum omni-
no est ; vt ipsemet in epistola citata ad Pammachium testatur.
Iam, inquit, *canis spargebatur caput; & magistrum potius, quam*
discipulum decebat: perrexi tamen Alexandriam, audiui Didy-
mum; in multis ei gratias ago. Quod nesciui, didici; quod scie-
bam, illo docente, non perdidi. Putabant me homines finem fe-
cisse discendi: veni rursum Hierosolymam, & Bethleem; quo la-
bore, quo pretio, Barrabanum, nocturnum habui præceptorem?
Timebat enim Iudæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum.
Ita Hieronymus. Vbi videre est eius studium in discendo; qui
non solum incolas, sed etiam externos inquirebat præceptores;
nec erubescebat communis omnium magister in discipulum se
omnibus mancipare. Quod si nocturnum habuit Hebræi ser-
monis præceptorem; non fuit, quod ipse Hieronymus diurno
tempore discere erubesceret ; sed quod ipse præceptor diurno
docere propter Iudæos formidaret. Mitto plures alios non so-
lum viros, sed etiam fœminas, à quibus D. Hieronymus inge-
nue fatetur, se libenter, quæ ignorabat, didicisse. Hinc igitur
oritur quæstio quodlibetica; vtrum laudabilius fuerit D. Hie-
ronymi negotium, vsque ad senectutem docuisse, an vsque ad
senectutem didicisse?

14. ***Rationes pro munere docendi.*** Laudabilius fuisse munus docendi, hæc ostendunt. Quia in
primis hoc munus regium est: Nam Dauid Rex illud exerce-
bat: *Docebo,* inquit, *iniquos vias tuas,* Psal. 50. Imo Angelicum;
nam & Angeli docendis hominibus incumbunt. *Ecce vir Ga-*
briel, inquit Daniel cap. 9. *cito volans, tetigit me, & docuit me.*
Parum hoc est, addo; & diuinum. Nam æternus Pater non so-
lum docuit Filium; iuxta illud: *Sicut docuit me Pater, hæc lo-*
quor, Ioan. 8. sed etiam hominum magister esse voluit, iuxta il-
lud: *Dominus erigit mihi aurem, vt audiam; quasi magistrum*
Isai. 50. At vero Spiritum paracletum totius mundi doctorem
fore, Christus Dominus asseruit, dicens: *Ille vos docebit omnia*
Ioan. 14. *Et docebit vos omnem veritatem,* Ioan. 16. Vnde D. I-
Irenæus. renæus Spiritum sanctum appellat sacrarum literarum non mo-
do conditorem, sed etiam doctorem. Iam vero Christus Domi-
nus, quid frequentius, quam docendi munus exercebat? *Ego,*
inquit, *semper docui in Synagoga,* Ioan. 18. Vnde Isaias cap. 3

Ch

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

hristum Dominum per antonomasiam doctorem, præcep-
oremque appellat. *Non faciet*, inquit, *auolare à te vltra docto-*
m tuum, & erunt oculi tui videntes præceptorem tuum. Hinc
t, quod D. Chrysostomus homil. 5. in primam epistolam ad Chrysost.
imotheum affirmet, neminem ad doctoratum euehendum,
si prius diuino calculo, & suffragio approbetur. Nullum igi-
r munus potuit D. Hieronymus tota vita laudabilius exer-
re, quam munus docendi; cum per hoc ad diuinos honores
cedere videretur.

Contra vero discendi munus longe videtur à senibus alie- 15.
um, quod sic ostendo: Quia si senes sunt imperiti, doceri vlte-
is non possunt propter sensuum hebetudinem; & quandam
turalium facultatum stupiditatem, quæ necessario consequi-
r, vbi nullus vnquam discendi labor, aut exercitatio præces-
, qua internæ potentiæ acuerentur. Vnde Cynicus ille Philo-
phus non immerito dicebat; *Mortuo mederi, & senem docere,* Senes indociles.
em esse. Hinc ille alius senex apud Theognem Poëtam Græ-
um non patiebatur, se ab alio edoceri, dicens; *Ne doceas, ætas*
facit indocilem. quæ est optima ratio illius parœmiæ vulgo
tæ; *Senex psittacus negligit ferulam.* Nam, vt Apuleius lib. 2. Apul.
oridorum, & Plinius lib. 10 naturalis historiæ cap. 42. alijque Plin.
tantur; psittacus in primo vitæ biennio facile addiscit; in se-
o, quantumuis flagelletur, nunquam potest edoceri. Neque
uit hæc difficultas ipsum D. Hieronymum: Nam præfatio- Hieron.
in Euangelia; *Periculosa*, inquit, *præsumptio est, senis mutare*
guam, & canescentem mundum ad initia trahere paruulo-
m. Ita ille. Ergo quicumque sunt imperiti senes, frustra dis-
ndo elaborant, cum nunquam laboris sui fructus assequātur;
vero tales non sint, scientia abundant: quæ plane propria est
hilis ætatis, iuxta illud Ecclesiastici 25. *Corona senum multa*
itia. Vnde D. Hieronym. in epistola ad Nepotianum; *Om-*
s, inquit, *pene virtutes corporis mutantur in senibus, & cres-* Idem.
nte sola sapientia decrescunt cæteræ virtutes. Quo pertinet il-
d Socratis in Symposio Platonis; *Tunc*, inquit, *mentis oculus* Socrates.
ute incipit cernere, cum primum corporis oculus deflorescit.
uare Tullius in Catone; *Temeritas*, inquit, *est florescentis* Cicero.
tatis, prudentia senectutis. Ob quam causam Quintilianus in Quintil.
clamatione quadam; *Militem*, inquit, *legimus iuuenem, Impe-*
torem facimus senem. Quibus verbis significat; sicut iuuenis
ribus ad pugnandum abundat; ita senem consilijs ad guber-
ndum abundare. In huius rei typum Dauid, postquam se-
uit, vxorem duxit Abisag Sunamitidem, 3. Regum 1. quæ sa-
entiam senilis ætatis propriam repræsentat. Nam *Abisag,*
terprete D. Hieronymo proxime citato, idem est, quod

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Hieron. abundans,& quod rugitus. *In senibus autem,* inquit Hieron[ymus], *abundantissimum, & vltra humanam vocem diuini se[r]monis tonitruum commoratur.* Ita ille. Cum igitur senes omn[i]bus doctrinæ præsidijs muniti iam sint; frustra tempus pon[erent] in discendo, quod fructuosius in docendo collocarent: Qua[re] non videtur D. Hieronymus etiam extremam senectute[m] discendo impendisse, quam vtilius impenderet docendo. [Id] confirmatur; quia sicut pecuniæ, ita & scientiæ immodera[ta] quædam cupiditas esse potest. Vnde D. Iacobus cap. 4. suæ e[pi]stolæ, *Dico,* inquit, *vobis, per gratiam, quæ data est mihi, n[on] plus sapere, quam oportet, sed sapere ad sobrietatem.* Vbi D. Be[r]-

Bernard. nardus sermone 36 in Cantic. *Non prohibet,* inquit, *sapere,* [sed] *plus sapere, quam oportet.* & paulo ante; *nam quemadmodum* [ci]*bus indigestus malos generat humores; ita & multa scientia,* [si] *decocta igne charitatis non fuerit, malos mores.* Ita ille. Quæ a[u]tem immoderatior esse potest scientiæ cupiditas, quam q[uæ] ne extremo quidem vitæ tempore à discendo feriatur; & pri[us] patitur animum à corpore, quam studium ab animo aufer[ri]. Nulla igitur videtur laus D. Hieronymi, etiam ad extrema[m] senectutem discendo incubuisse: multa tamen, docendo elab[o]rasse.

16. *Argumenta pro munere discendi.* Nihilominus laudabilius fuisse D. Hieronymi negotiu[m] vsque ad extremum spiritum didicisse, ex multis sacrarum [lit]terarum oraculis potest confirmari. Nam in primis D. Paulu[s] postquam 1. Timoth. 3. dixit, *Oportet Episcopum doctorem e[sse]* rursus 2. Timoth. 2 dicit, *Oportet Episcopum docibilem esse.* [...] qui doctor est, qui docet; docibilis, qui docetur: ergo si id[em] Episcopus doctor, & docilis esse debet; profecto idem prom[p]-

August. tus esse debet, vt doceat pariter, ac doceatur. Vnde D. Augu[sti]nus lib. 1. contra Donatistas cap. 5. refert ex D. Cypriano [...] Episcopo diligendum esse, non solum vt scienter doceat, sed [et]iam vt patienter discat. Et lib. 5. contra eosdem cap. 76. *Ille,* [in]quit, *Episcopus melius docet, qui quotidie crescit, & proficit a[s]cendo meliora.* Ita ille. Deinde ille Regum omnium sapienti[ssi]mus Salomon postulaturus à Deo sapientiam, vt posset iudi[ca]re populum, & discernere inter bonum & malum, postula[uit] docilitatem: *Dabis,* inquit, *seruo tuo cor docile,* 3. Regum 3. h[oc] est, cor facile, vt doceatur. Quasi ille animus omnium sapie[n]tissimus iudicetur, qui non minus possit docere, quam v[e]-l[le] doceri: & ille, qui ad discendum promptissimus sit, idem pla[ne]

Ambros. ad docendum sapientissimus habeatur. Nam, vt bene D. Am[bros.] lib. 1. Offic. cap. 1. *Quantumlibet,* inquit, *quisque profecerit;* [ne]*mo est, qui doceri non egeat, dum viuit.* Ita ille.

17. Iam vero idem Salomon non minus bonus Rex, quam eg[re]-g[ius]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

tis prædicator, suum clausit librum optimis verbis ad rem
æsentem confirmandam. *Finem*, inquit, *loquendi omnes pari-*
r audiamus; Ecclesiastes 12. Non ait, finem loquendi, hoc est,
eam extremam orationem omnes pariter audite, sed *audia-*
us: vt suis se auditoribus exæquet; nec minus à se, quam ab
js audientiam exoret: Nam etiam doctor, qui alios docet, &
edicator, qui alijs prædicat, debet se ipsum docere, & sibi ipsi
ædicare. Vnde recte Clemens Alexandr. lib. 1. strom. *Do-*
us, inquit, *aliquis plus dicit*; *& dicens, sæpe vna audit cum ijs,* Clem. Alex
ui ipsum audiunt Ita ille. Hanc fortasse rem significare voluit
Paulus ad Ephesios 4. Nam Apostolorum officia enume-
ns; *Ipse*, inquit, *dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam au-*
n Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores, &
ctores. At cur vltimo loco *doctores* commemorauit? Credo, vt
ent auditoribus propinquiores, nec se multum ab eorum of-
o alienarent: sed pariter & docerent, & audirent. Quod D.
nbrosius lib. 1. offic c. 1. mihi videtur insinuasse. *Diligentiam,* Ambrosius.
quit, *circa Scripturas diuinas vltimam posuit Apostolus, vt*
dio docendi possim discere. Ita Ambrosius. Quasi vtrunque
unus, & docendi, & discendi, parum inter se differant; sed po-
s magno inter se commercio coniungantur. Huc pertinet
gloriatio Isai. cap. 50. *Dominus*, inquit, *dedit mihi linguam*
uditam, vt sciam sustentare eum, qui lassus est, verbo. Quasi
ceret: Dominus me constituit magistrum, & doctorem. Et
atim confitetur discipulum se factum esse, & auditorem: *Eri-*
, inquit, *manè, manè erigit mihi aurem, vt audiam quasi ma-*
strum. Non immerito plane. Vt etiam ille, qui doctum
existimat, discere ex alijs, vt doctior fiat, non eru-
scat. Neque mirum, cum magnus ille Theologus, Ioan-
s Euangelista, qui Christi Domini lateri incumbens
uinæ sapientiæ fontes epotauit, mysteria resurrectionis
ens ab vna fœmina didicerit; & ingenuo pudore confessus
rit, per quam profecerit, dicens; *& hæc dixit mihi,*
ann. 20. vbi D. Chrysostomus homil. 84. *Euangelista,*
quit; *tanta laude mulierem non fraudauit; neque sibi dedecori* Chrysost.
itratus est, vt ab ea hæc intelligeret. Ita ille. Iam vero D.
ulus raptus in tertium cœlum, & in cœlesti Academia Do-
r gentium declaratus, tamen in terris Apostolorum se dis-
ulum exhibebat: *Ascendi*, inquit, *Hierosolymam secundum*
uelationem, & contuli cum illis, id est, cum Apostolis, *Euan-* Hieron.
lium, quod prædico in gentibus. ad Galat. 2. *Veritus*, vt D. Hie-
nymus interpretatur, *ne munus doctoris, & prædicatoris quo-*
mmodo euanesceret, nisi sæpius interrogando, ac discipuli mu-
s exercendo renouaretur. Hanc doctrinam sequutus D. Au-

gust,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

August. gust. epist. 25. *Ego*, inquit, *senex à iuuene, Episcopus tot annoru à collega nondum anniculo paratus sum doceri.* & alibi: *Si posse* inquit, *me docere, quod ignoro, libentissimè te sufferrem, non so lum verbis increpantem, sed etiam verberibus castigantem.*

18. Ambros. D. Ambrosius quamplurimis in locis auditoris munus ob profitetur, præsertim lib. 6. epistola ad Sabinum, 40. ad qu mittit suos quosdam libellos, & summis precibus contendit diligenter eosdem discutiat, & quæ corrigenda decreuerit, a bitrij sui iudicio castiget, ac corrigat. Ex quibus omnibus c ligitur, quanta cum laude D. Hieronymus tota vita non solu

Hieron. docuerit, tanquam Doctor maximus; sed etiam didicerit, ta quam auditor minimus. Vnde ipse à Ruffino reprehensi quod iam senex ab homine Hebræo Hebræas literas accepe festiuiter respondet in Apologia, contra illum; *Quod*, inqu *ille Demosthenes in vna litera fecit exprimenda, vt à care* F *losopho disceret; tu in me criminaris, quod homo ab homine* I *bræas literas didicerim?* Inde est, quod quidam inerudite ia entes remanent, dum nolunt discere, quod ignorant, nec H ratium audiunt commemorantem;

Cur nescire pudens praue, quàm discere malo?

Horat. Ita D. Hieronymus. Vnde patet, nihil esse homine digni nihil in doctore laudabilius reperiri, quam si non solum al feliciter doceat, sed etiam ab alijs vtiliter discat. Atque h pro vtraque parte.

PROBLEMA III.

Pro D. Ambrosio.

Vtrùm D. Ambrosius si solum D. Augustinum docuisset, & conuertisset, lauream Doctoris Ecclesiæ mereretur?

19. Dvbitare nemo potest, quin D. Ambrosius; clarissim Ecclesiæ iubar, multorum animos, errorum tenebris cæcatos illustrârit, peccatorum laqueis irretitos expedieri à via salutis toto cœlo aberrantes, in viam salutis reuoc Hoc enim mihi videntur significasse illæ apes, quæ in eius adhuc infantis, & dormientis, struxisse fauos, & finxisse m memorantur; præsagio plane non obscuro, fore, vt ex illius melle dulcior flueret oratio, quæ etiam inuitos, & relucta animos Deo lucraretur. Quamuis, inquam, de hac re dubi nemo possit, nisi amens sit; nihilominus quæstionem excito potheticam: si D. Ambrosius neminem præter vnum Aug

nu

m ad fidem, ac meliorem frugem conuertisset, an id satis es-
vt laurea Doctoris totius Ecclesiæ donaretur?

Negatiua pars tribui potest D. Thomæ 1. p. in prologo; vbi 20.
et, Catholicæ veritatis Doctorem non solum prouectos D. Thom.
ere instruere, sed etiam incipientes erudire. Vbi ad Docto- *Fundamēta*
aureàm requirit plures instruendos, non solum numero, sed *negatiua*
m specie morali quodammodo distinctos, nimirum profi- *partis.*
ntes, & incipientes: ergo si D. Ambrosius vnum tantum do-
ilet, & conuertisset Augustinum, non propterea Doctoris
ream assequeretur. Secundo sic argumentor ex c. 12. Daniel.
sic: *Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ*
perpetuas æternitates. in quibus verbis Doctores Ecclesiæ
iniuntur, vt D. Hieronymus, Albertus Carthusianus, plu- Hieron.
ue alij interpretantur: atqui illi tantum dicuntur ad hunc Albert.
ctoris gradum euadere, qui multos erudiunt; ergo qui v- Carthus.
n tantum docuisset, ad hunc gradum ascendisse non dicere-
& proinde si D. Ambrosius plures, quam D. Augustinum,
erudijsset, non posset in Doctorum albo recenseri. Et con-
natur à simili; quia Propheta in illis verbis Doctores stellis
nparat, *Fulgebunt*, inquit, *quasi stellæ*; tum propter alias
sas, tum etiam propter claritatem, & efficacitatem: atqui
æ non vnam tantum rem illuminant, sed omnes; neque in
m tantum benefico afflatu illabuntur, sed in plerasque sub-
res: ergo etiam Doctores, illi esse debent, qui non vnum
um, vel alterum illuminent, sed omnem hominem venien-
in hunc mundum. Tertio; quia Christus Dominus cum
s discipulos constituit, creauitque doctores; *Docete*, inquit,
es gentes, Matth. 28. Et rursus; *Prædicate Euangelium omni*
turæ, Marc. 16. Quasi Doctoris munus non esset, agere cum
ulis tantum; sed cum omnibus; neque vnum tantum ab
rantiæ tenebris in lucem veritatis, sed plurimos reuocare:
o, qui vnum tantum docuisset, aut vni tantum prædicasset,
dum perfectum Doctoris munus omnibus partibus im-
let. Et confirmatur ex D. Paulo ad Ephes. 4. dicente, Chri-
n Dominum constituisse Pastores & Doctores ad consum-
tionem Sanctorum, in ædificationem corporis Christi: at-
c orpus Christi mysticum, de quo ibi sermo est, non ex vno
um, sed ex pluribus fidelibus coalescit: ergo Doctor non
qui vni tantum membro curando, solidandoque vacat; sed
pluribus inter se iungendis, coagmentandisque incumbit.
imo; quia Doctores suum munus prædicando exercent, vt
lit D. Thom. in supplemento q. 96. art. 11. in corpore: atqui D. Thom.
dicatio non fit ad vnum, sed ad plures, iuxta illud, quod
torum magister Fabius Quintilianus inculcauit, dicens; Quintil.

Tolleretur de rebus humanis eloquentia, si cum singulis agere-mus; ergo qui plures non docet, tantum abest, vt finem per-fecti Doctoris obtineat, vt ne illius quidem munus exercuisse videatur.

21. *Pars affirmatiua probatur.* Pars affirmatiua non minoribus rationum præsidijs fulcitur. Primo, quia laurea martyrij vnico actu charitatis erga Deum comparatur: imo in vniuersum loquendo, nullus est virtutis siue naturalis, siue supernaturalis habitus, qui vnico eiusdem virtutis actu perfectissime elicito, perfectissime non acquira-tur, vt Philosophi ac Theologi communiter ostendunt; ergo et-iam laurea Doctoris, & virtus, qua Doctor constituitur, quæ est quædam charitas, siue misericordia in proximum, teste D. Thoma in supplemento citato artic. 7. ad primum, potest vnico actu perfectissimo comparari. Atqui ille actus, quo D. Amb. docuit, & conuertit D. Augustinum, fuit perfectissimus; tum propter maximam charitatem D. Ambrosij illum exercentis, tum propter maximam vtilitatem, quam D. Augustinus to-Ecclesiæ allaturus erat: ergo propter illum tantum D. Ambro-sius Doctoris laurea potuit ac debuit coronari.

D. Thom.

22. Secundo sic argumentor: quia, vt quis Doctoris lauream as-sequatur, opus non est, vt effectu ipso multos doceat, & con-uertat, sed quod dicat apposite ad multos docendos, & conuer-tendos: sed D. Ambrosius docendo, & conuertendo D. Augu-stinum, quam aptissime ad multos docendos, & conuertendo prædicauit: ergo ex ea tantum prædicatione Doctoris lauream comparauit. Consequentia patet. Minor videtur perspicua. Nam cum Augustinus fuerit acutissimi ingenij, solertissimi ad omnia argumenta eludenda, & præterea deprauatissimæ vo-luntatis; suis sceleribus mordicus adhærentis; prædicatio, quæ illi veritatem persuasit, cui non persuaderet? & quæ illum è suis sceleribus remouit, quem non penitus remoueret? Maior, in qua sola esse potest dubitatio, suadetur: quia vt Christus Do-minus dicatur omnium hominum Redemptor, & Saluator, opus non est, vt effectu ipso omnes redemerit, & saluauerit, sed vt sufficientissimum pretium ad redemptionem, & salutem omnium obtulerit: ergo etiam, vt quis dicatur Ecclesiæ Do-ctor, opus non erit, vt effectu ipso plures docuerit, & conuer-terit; sed quod apposite dixerit ad docendum, & conuerten-dum. Et confirmatur; quia laurea est præmium alicuius meriti: atqui meritum Doctoris non consistit in aliorum conuersione, cum hæc extra illius libertatem sita sit, sed tantum in eius ap-ta prædicatione; ergo siue alij conuertantur, siue non, quod est per accidens: dummodo ipse doctor perfecte doceat, ac præ-cet, quod per se requiritur, laurea doctoris acquiretur. V-

Christus Dominus Redemptor omnium, qua ratione?

re-

..c D. Bern. lib 4. de consideratione ad Eugenium, monet, vt ..lutem animarum incumbat, quamuis neminem conuer- ..oli, inquit; *diffidere; curam exigeris, non curationem. Deni- ..udisti, curam illius habe; & non; cura, vel sana illum.* Vnde Bernard. ..ulus 1. Corinth. 15. *Plus omnibus laboraui.* Non ait, plus ..bus fructificaui. Nouerat, quia vnusquisque secundum .. laborem accipiet; non secundum prouentum. *Reddet ..Deus mercedem laborum sanctorum suorum.* Sapient. 10. ..utem fructuum. Ite egregie D. Bernardus.

..ertio quia licet ad perfectam Doctoris lauream, plurium 23. ..ictio, & conuersio requireretur: adhuc conuersio D. Au- ..ni sufficeret ad D. Ambrosium Doctoris laurea coronan- .. ergo intentum. Probo antecedens; quia illa D. Augustini ..ersio multis alijs conuersionibus æquipolleret. Nam in .. literis vnus vir nimium excellens, & facile princeps, mul- ..ijs non s lum confertur, sed etiam antefertur. Vnde Ec- ..sticus cap. 16. *Melior est*, inquit, *vnus timens Deum, quam .. filij impij: ab vno sensato inhabitabitur patria; & Tribus ..orum deseretur.* Quibus verbis aliqui addunt; *& vnus in- ..ero toto mundo.* Vbi videre est, vrbem, imo orbem, vbi ha- .. vnus tantum, si probus sit, esse frequentissime habitatum: ..m vero, in qua impij multi degant, esse plane desertam, ac ..riam. Hinc est, quod populus Israëliticus Regem Da- ..n ad bellum contra Absalonem exire molientem, hisce ..s retinuerit, ne exiret. *Non exibis*, inquit, *quia tu pro de- ..millibus computaris*, 2. Reg. 18. Quo fortasse alludens D. ..ysostomus hom. 8. in Acta, *Educite*, inquit, *centum myria-* Chrysost. ..*& vnum sanctum: scimus, quia hic plura operetur. Exijt ..VS Naue in bellum, & solus omnia operatus est strenue; & ..lij nihil profuerunt.* & paulo post: *Vellem, vt multitudine ..ur Ecclesia, sed multitudine probata; si autem hoc fieri ne- .., saltem pauci illi probati sint. Non videtis, quod melius sit ..re vnum lapidem pretiosum, quam mille obolos?* Hæc Chry- ..mus.

..ota olim Samaria fame extabescebat; solus Helias à Deo 24. ..ntabatur, 3. Reg. 17. *Mirum non est*, inquit D. Chrysost. Chrysost. ..il. 40. ad pop. Antiochen. *quia Helias vnus erat, sed totus ..dus dignus non erat, qui rependeretur ei. Et mundus qui- ..innumera millia sunt; sed non sunt millia, cum nec ad vnius ..uram perueniant.* Ita Chrysostomus. Facit & D. Paulus, qui ..os ex illis sanctissimis Patribus toti mundo videtur præ- ..e: *Quibus*, inquit, *dignus non erat mundus*, Hebr. 11. Vbi ..ophyl. *Si vniuersam*, inquit, *mundi structuram cum homi-* Theophyl. ..*s, qui in eo sunt, opponas hisce, non inuenies tamen, quid illis*

 digni-

dignitate respondeat. Ita ille. Eodem allusit & Moyses Deuter. 33. Nam Tribum Leuiticam benedictione impertiens; *Qui,* inquit, *dixit patri suo, & matri suæ, nescio vos,* &c. *hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt.* Vbi Moyses initio quidem loquitur singulariter, *qui dixit;* & statim pluraliter *hi custodierunt, hi seruauerunt.* Quasi vnus tantum mundo propter Deum renuntians, multorum instar habere videretur. Quæ etiam causa fuit, cur Anna mater Samuelis, quo tempore vnicum tantum habebat filium Samuelem, nihilominus plurimos peperisse affirmaret. Donec, inquit, *sterilis peperit plurimos,* 1. Reg. 2. quia vnius sanctitas innumeram aliorum multitudinem, non solum exæquabat, sed etiam superabat. Ita enim Philo Iudæus *in libro, quod Deus sit immutabilis,* interpretatur.

Philo. Iud.

Quare cum D. Ambrosius vnum Deo genuerit Augustinum, innumeros sine dubio filios per Euangelium genuisse credendus est. Nam vnus Augustinus, & doctrina, & sanctitate innumeris aliis antecelluit; & maior ex illo tantum, quam ex innumeris alijs, vtilitas in Ecclesiam redundauit. Et confirmatur: quia quemadmodum Dauid vnum superans Philisthæum, omnes censetur Philistinorum acies superasse; & Iudith vnum iugulans Holofernem, iugulasse censetur omnes Assyriorum legiones; & Christus Dominus vnum Archidæmonem, vt appellat D. Chrysostomus, profligans, censetur profligasse omnes dæmonum cateruas, & Christianorum pedibus profligandos subiecisse: ita plane D. Ambrosius vnum superans Augustinum, omnes omnino Manichæorum, cæterorumque hæreticorum exercitus superauit. Vnde ex hac vna victoria, dignus fuit, qui celeberrima Doctoris laurea coronatus triumpharet.

PROBLEMA IV.

Pro D. Gregorio.

Vtrum D. Gregorius vtilior fuerit Ecclesiæ, suo Pontificatu, an suo Doctoratu?

25. VTraque dignitate insignis fuit D. Gregorius mitram Pontificis & lauream Doctoris summa cum laude coniunxit. Hæc enim duo ornamenta non debent ab inuicem in Episcopo separari. Vnde D. Paul. 1. Tim. 3. *Oportet,* inquit, *Episcopum Doctorem esse.* Quasi qui Doctor non sit, neque aptus esse possit, vt Episcopali munere fungatur. Et propterea idem

Aposto-

Apostolus, cum alia Ecclesiastica officia distinxerit, hæc duo copulauit, dicens: *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas; alios vero Euangelistas, alios autem pastores & Doctores*, Ephes. 4. Discriminauit quidem alios Ecclesiæ ministros; sed hos duos, pastores & Doctores penitus coniunxit: significans vnam dignitatem sine altera minime posse cohærere, vt D. Augustinus epistola 59. ad Paulinum interpretatur. Nec immerito in eundem hominem, pastoris & Doctoris dignitas debent conuenire. Nam iuxta D. Paulum ad Titum 1. ille tantum pastor eligi debet, qui potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Ad hoc autem munus palam est, perfectissimam sapientiam in Pontifice requiri. Vnde olim Deus, optimos suæ Ecclesiæ pastores promissurus, sapientes promisit: *Dabo*, inquit, *vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina*, Ierem. 3. Neque enim aptus est ad pascendum, qui scientia & doctrina non abundet. Quare Concilium Trident. sess. 5. cap. 2. statuit, vt Episcopi non solum pastoris, sed etiam Doctoris munere fungantur; hoc est, vt non solum gubernandi, sed etiam prædicandi officium exerceant. Vtrumque igitur munus D. Gregorius summa cum laude administrauit. Sed hinc oritur dubitatio quodlibetica; vtro ex officio sanctissimi viri, Pontificatúne, an Doctoratu, maior in Ecclesiam vtilitas redundarit?

August.

Conc. Trid.

Dubitatio.

26. *Argumenta pro Pontificatu.*

Pro Pontificatu multa congeri possunt, & Sanctorum oracula, & rationum momenta. In primis, Christus Dominus ostensurus, quantam mundo vtilitatem præstiterit: *Ego*, inquit, *sum pastor bonus*, Ioan. 10. Non autem dixit: Ego sum Doctor sapiens: quasi maior ex illo munere, quam ex hoc vtilitas oriatur. Vnde D. Bernardus epistola 248. ad Papam Eugenium; nihil Ecclesiæ vtilius esse sentit, quam bonum pastorem: *Si rebus*, inquit, *raritas pretium facit, nihil in Ecclesia pretiosius, nihil optabilius bono vtilique pastore.* Proinde sicubi talis reperiatur, confestim iniiciendæ sunt manus, & totis viribus satagendum, ne qua vi, ne qua arte malitiæ fructuosa promotio valeat præpediri. Ita Bernardus. Comparari possunt pastores cum arborum radicibus, iuxta illud Dauidicum Psalm. 79. *Plantasti radices eius*, hoc est, principes & pastores huius populi elegisti. Nam, quemadmodum ex radicibus haurit tota arbor succum illum vitalem, quo nutritur; ita & tota Respublica à bono Prælato spiritualia accipit alimenta, quibus proficit & vegetatur. Vnde D. Chrysost. in tractat. de Symbolo: *Quemadmodum*, inquit, *videns arborem foliis pallentibus, marcidam intelligis, quod aliquam culpam habeat circa radicem; ita cum videris populum indisciplinatum, sine dubio cognosce, quod sacerdotium*

Bernard.

Pastorum comparatio.

Chrysost.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

eius non est sanum. Ita D. Chrysostomus. Et posset quidem contrario modo etiam philosophari. Quemadmodum, qui videt arborem florentem & vernantem, sanam & vegetam non dubitat radicem, ex qua tota illa arboris amœnitas dependeat: ita & qui videt Rempublicam bonis moribus instructam, optimos ei præesse non dubitat pastores, à quibus tota illa virtutum seges oriatur.

27. Vestes, quibus olim summus Sacerdos in Sanctuarium penetrabat, multicolores erant, & polymito, seu phrygiano, vt vocant, opere variegatæ. Rationem reddit D. Hieronymus de veste sacerdotali: *Vt non solum*, inquit, *pro liberis & parentibus, sed pro cuncta creatura, & voce, & habitu precaretur.* Ex quibus verbis patet, Pontificis dignitatem sic esse comparatam, vt non solum amicis ac domesticis, sed plane omnibus, etiam inimicis & externis profutura censeatur. Eodem pertinet, quod idem Pontifex nomina filiorum Israël & in humeris & in pectore gestabat, Exod. 28. Vtrumque sane optima ratione: Nam *in humeris portabat*, inquit Arnoldus tractat. de verbis Christi Domini in cruce, *vt per hoc intelligatur, quomodo in portandis fratrum oneribus officium illud se habere debeat; quantaq; ei ex debito regiminis, solicitudo incumbat, vt propriis humeris ouem perditam ad ouile reportet.* Ita ille. *In pectore vero gestabat*, inquit idem Arnoldus, *quia pectus eorum, qui sunt in regimine, aliud occupare non debet, quam animarum zelus.* Itaque boni pastores in salutem subditorum toto pectore incumbunt; & si quos laborum pondere pressos deprehendunt, humeris suis impositos in cœlum portant.

Hieron.

Arnold.

28. Adhæc, Apostoli Ecclesiam gubernaturi sal terræ appellantur Matth. 5. quia, *vt sal*, inquit D. Hieronymus, *omnem cibum condit, nec est aliquid per se tam suaue, quod absque eo gustum demulceat; ita mundi totius, & propriæ Ecclesiæ condimentum Episcopus est.* Addit idem D. Hieronymus ad illa verba Christi Domini: *Lucerna corporis tui est oculus tuus*, Matth. 6. Episcopum esse oculum totius Ecclesiæ; quia quantam oculus corpori, tantam Episcopus Ecclesiæ vtilitatem affert & iucunditatem. Tandem, cum diabolus expeteret Apostolos vt cribraret sicut triticum; Christus Dominus pro solo Petro dicitur orasse: *Ego rogaui pro te Petre*, Luc. 23. At cur non etiam pro aliis? Respondet optime D. Leo: *Quod aliorum status certior sit futurus, si mens Principis inuicta maneat. In Petro ergo omnium fortitudo munitur; vt firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum cæteris Apostolis conferatur.* Ita D. Leo. Vnde patet, quidquid boni in subditis reperitur, totum id ex bonis pastoribus redundare.

Hieron.

Leo.

Vltimo, ratione sic argumentor: Quia Doctor solum viam monstrat, illuminando intellectum: at vero pastor in viam deducit, trahendo volũtatem, per leges, per supplicia, per præmia. Vnde est illud Ierem. 1. ad pastorem Israël: *Ecce constitui te hodie super gentes & super regna, vt euellas & destruas, & disperdas & dissipes, & ædifices & plantes.* Quanto igitur facta verbis præstant, tanto pastores vtiliores Reipublicæ, quam Doctores. Vnde plane D. Gregorius videtur maiorem vtilitatem Ecclesiæ præstitisse, præsidendo, statuendo decreta, iubendo leges, ferendo censuras, bonis præmia, malis supplicia diuidendo, quam præstiterit docendo, prædicando, scribendo; cum per hæc viam virtutis solum ostenderit, per illa ad viam salutis impulerit. 29.

Pro Doctoratu non minora se offerunt præsidia rationum, & inprimis ex sacris literis, quanta sit eorum vtilitas, apertissime demonstratur. Facit inprimis locus ille Cant. 3. *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël; omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi; vniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.* Quid enim lectulus Salomonis, nisi Christi Domini Ecclesiam adumbrat? Quid illi sexaginta fortes gladio armati, nisi Ecclesiæ Doctores verbo Dei instructos munitosq; designant? Vt enim Salomonis lectulum præsidiarij milites tuebantur, ne qua vis hostilis in eum irrumperet; ita Ecclesiæ Doctores ipsam Ecclesiam muniunt & defendunt, ne qua hæreticorum siue inferorum pestis in eam irruat & grassetur, vt D. Augustinus lib. 2. contra Iulian. cap. 10. interpretatur. Non minor Doctorum vtilitas colligitur ex capite 7. Cantic. vbi Christus Dominus suam Ecclesiam alloquutus: *Collum*, inquit, *tuum sicut turris eburnea.* In quem locum D. Isidorus: *In collo*, inquit, *Doctores designati sunt, qui turri eburneæ propter firmitatem & pulchritudinem comparantur, qui ciuitati Dei & robur præstant & decus.* Quibus verbis Doctorum vtilitatem satis aperte manifestat. Siquidem duo, quæ inter se raro ac difficile conueniunt, robur ac decus, Ecclesiæ per Doctores conferuntur. Accedit illud oraculum Daniel. 12. in quo viros probos ac iustos cum splendore firmamenti comparauit; Doctores tamen, & qui ad iustitiam erudiunt multos, cum ipsis astrorum luminibus. In quem locum D. Hieronymus in lib. de optimo genere interpretandi: *Vides*, inquit, *quantum inter se distent iusta rusticitas & docta iustitia? Alij stellis, alij cœlo comparantur.* Quasi diceret: quanto astra cæteris cœli partibus clariora splendescunt; tanto Ecclesiæ Doctores cæteris hominum generibus vtiliores in terris commorantur. Hinc est illud Isai. 54. *Ponam*, inquit, *iaspidem propugnacula* 30.

Fundamenta pro Doctoratu. August. Isidor. Hieron.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

gnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos. Vbi D. Cyrillus
Cyril. Alex. Alexandrinus, per illa propugnacula, & per illas portas, sanctissimos Ecclesiæ Doctores interpretatur: nam, vt propugnacula excludunt hostes; portæ vero admittunt ciues; ita & Ecclesiæ Doctores, tanquam propugnacula, hæreticos propulsant, &, tanquam portæ, veros fidei cultores beneuolo recipiunt amplexu. Pro illis verbis: *Ponam propugnacula tua*, transferri potest ex Hebræo: *Ponam soles tuos*. Nec immerito; quia sicut in mundo nihil Sole vtilius reperitur; ita in Ecclesia nihil bono Doctore vtilius esse potest, qui totam non solum illuminat, sed fœcundat.

31. Tandem argumentor ratione: Quia homines facilius ratione & amore, quam vi & timore gubernantur; cum ratio & amor ad eorum naturam, quæ rationalis est, propius accedat: Sed pastores potius agunt vi ac timore: Doctores autem potius ratione & amore; quia tam parce agunt cum hominibus, vt non trahere, sed inuitare illos videantur: ergo vtiliores sunt Reipublicæ Doctores, quam pastores. Vnde D. Gregorius docens, & prædicans, non solum verbo, quamdiu vixit, sed etiam scripto, postquam fœliciter obiit, adeo vtilis fuit Ecclesiæ, vt vtilior esse non posse videatur.

PROBLEMA V.

Pro D. Thoma.

Vtrum nomen Angelici Doctoris conueniat D. Thomæ, ratione doctrinæ, an ratione vitæ?

32. Nihil in scholis Theologiæ frequentius auditur, quam nomen *Angelici Doctoris*; & nihil aliud apud Theologos vulgarius habetur, quam hoc nomine D. Thomam nuncupari; quam illi appellationem omnium voces, omnium libri, omnium consensus tribuêre. Dubitari potest, vnde D. Thomas meritus & consequutus sit tam illustre cognomentum? Certum mihi est, duos præcipue fontes extitisse, è quorum altero hæc appellatio potuerit emanare, nimirum doctrinam & vitam. Incertum, vtro horum ex fonte potissimum emanarit. Quod i-
Pro doctrina gitur à doctrina defluxerit, auctoritate & ratione suadetur. Auctoritate quidem; quia in Scriptura, qui sanam aliquam doctrinam inculcant, Angeli appellantur. Adsunt exempla propemodum innumera: Nam inprimis, Deus ad Moysem: *Mittam*, inquit, *præcursorem tui Angelum*, Exod. 33. At quis fuit iste Angelus,

gelus, qui populo ad terram promissionis anteiuit? Recte Tertull. lib. aduersus Iudæos c. 9. existimat fuisse Iosue, propter miracula & oracula, quibus illum populum erudiuit: *Populum,* inquit, *introducturus erat Iesus in terram repromissionis, non Moyses. Angelum quidem dixit eum, ob magnitudinem virtutum, quas erat editurus, & officium Prophetæ, nuntiantis scilicet diuinam voluntatem.* Ita Tertullianus. Deinde sic confirmo alio exemplo. Erat olim populus Dei in Galgalis, & procul à lege diuina recedebat: nam ex consuetudine Gentilium vicinorum, in ritus profanos & gentilitios abibat. Ecce tibi ascendit Angelus Domini de Galgalis, & errantem populum reuocat, labentem erigit, & ad patrios mores sacrasq; cæremonias reducit, Iudic. 2. Quis porro fuit iste Angelus? Consulatur Lyranus ad eum locum, vbi dicit, ex veterum Hebræorum doctrina, fuisse egregium ducem illius populi, nomine Phineem; qui tamen ratione muneris, quod obibat, docendo & erudiendo populum, meruit Angelus appellari. Tertull.

Quis ignorat illud oraculum Malachiæ cap 2. *Labia,* inquit, *sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius; quia Angelus Domini exercituum est?* Vbi Sacerdotes non aliam ob causam Angeli appellantur, nisi quia diuinæ legis scientiam custodiunt & inculcant, vt recte D. Hieronymus ad eum locum interpretatur: *Angelus,* inquit, *Sacerdos Dei verissime dicitur; quia Dei & hominum sequester est, eiusq; ad populum nuntiat voluntatem.* Ita ille. Sed quid illud D. Pauli: *Licet,* inquit, *Angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauerim vobis, anathema sit?* ad Galat. 1. Quorsum enim nominatim dicit, *Angelus de cœlo?* An vllus esse potest Angelus de terra? Potest quidem, interprete D. Chrysostomo ad eum locum: nam Sacerdotes, prædicatores & Doctores, qui veram mundo tradunt nuntiantq; doctrinam, non immerito Angeli de terra appellantur. Vnde Iacobus in sua illa mystica scala, non solum vidit proprios Angelos descendentes de cœlo; sed etiam mysticos, id est, doctores & prædicatores ascendentes de terra: per vtrosque enim Ecclesia Dei instruitur, & ad pietatem informatur. Iam vero illos duos Ioannes, Baptistam & Euangelistam, quis ignorat Angelos appellari? Nam de Baptista est illud: *Ecce mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam,* Malach. 3. De Euangelista vero illud Apocalyps. vlt. *Ego IESVS misi Angelum meum testificari vobis hæc in Ecclesiis.* Vterque autem, si res bene expendatur, Angelus dicitur; quia viam monstrat; quia veritatem testatur, hoc est, quia veram sanamq; doctrinam hominibus inculcat: ergo cum D. Thomas tam salubres doctrinæ fontes vniuersæ Ecclesiæ propinauit, non immerito Angelus appellatur.

Margin notes: 33. Hieron. Chrysost.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

34. Ratione vero, ita rem ostendo; quia Angeli sunt quidam inter Deum & homines internuntij, iuxta illud ex Psalm. 103. *Qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem vrentem:* seu, vt habet Chaldæus: *Qui facis nuntios tuos veloces, sicut spiritus; & ministros tuos fortes, sicut ignis.* Hoc est, qui Angelos tuos tanquam nuntios & legatos constituis, vt inter te & homines velocissime intercurrant. Nam, vt D. Paulus Hebr. 1. *Omnes,* inquit, *sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.* Et rursus Dauid Psalm. 90. *Angelis,* inquit, *suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.* In quem locum D. Bernardus, diuinam erga homines prouidentiam admiratus: *Ne quid,* inquit, *in cœlestibus vacet ab opere solicitudinis nostræ, beatos illos spiritus propter nos mittis in ministerium, custodiæ nostræ deputas, nostros iubes fieri pædagogos.* Ita ille. Atqui prædicatores & Doctores, etiam Legatorum & nuntiorum munere apud homines funguntur; iuxta illud D. Pauli Ephes. 6. *Legatione fungor in catena,* &c. ergo etiam illi possunt ac debent Angeli appellari. Cum igitur D. Thomas singularis Doctor & eximius prædicator extiterit, ac proinde diuinus quidam in terris legatus seu nuntius, & diuinæ voluntatis interpres, non immerito Angelici Doctoris cognomento debuit insigniri. Hæc pro hac parte.

Bernard.

35. *Rationes pro vita.*

Quod autem hoc cognomentum à vita potius emanarit, & Angelicæ vitæ merito Angelicus Doctor dictus fuerit, sic ostendo; Primo: quia omnes illi, qui in terris vitæ puritatem colunt, magnam habent cum Angelis cognationem. Vnde D. Petrus Chrysologus serm. 143. expendens, cur de cœlo missus fuerit Angelus Gabriel ad Virginem, rationem reddit: *Quia,* inquit, *semper est Angelis cognata virginitas: & si vultis scire, Angelicam gloriam acquirere, maius est, quam habere. Esse Angelum, fœlicitatis est; Virginem esse, virtutis. Virginitas enim hoc obtinet viribus, quod habet Angelus ex natura.* Ita ille. Præterea D. Hieronymus epistola 22. ad Eustochium c. 9. *Statim,* inquit, *vt filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi familiam instituit; vt, qui ab Angelis adorabatur in cœlo, haberet Angelos in terris; nempe virgines.* Ita ille. D. Ambrosius lib. 1. de Virginibus, Virgines alloquutus: *Neque mirum,* inquit, *si pro vobis Angeli militant, quæ Angelorum moribus militatis.* Vnde, cum olim Christus Dominus prædixerit, omnes Beatos fore sicut Angelos Dei in cœlo, Matth. 22. asserunt grauissimi Patres, Virgines in terris iam hoc præmium obtinere. Nam D. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum: *Quod,* inquit, *alij in cœlo postea futuri sunt, hoc Virgines in terra esse cœperunt.* Et D. Cyprianus de habitu Virginum, Virgines alloquutus: *Quod,* inquit

Chrysol. Hieronym. Ambrosius. Hieron. Cyprian.

quit, *futuri sumus, iam vos esse cœpistis. Vos resurrectionis gloriam in isto sæculo iam tenetis: per sæculum sine sæculi contagione transitis.* At vero D. Ambrosius lib. 1. de Virginibus: *Quod,* inquit, *nobis promittitur, vobis præsto est: votorumque nostrorum vsus apud vos est; de hoc mundo estis, & non estis in hoc mundo: sæculum vos habere meruit, tenere non potuit.* Ita ille. En, vt omnes, qui vitæ puritatem in terris colunt, Angeli appellantur. Atqui D. Thomas, ab ineunte ætate, animi & corporis puritati conseruandæ diligentissime incubuit: ergo huius virtutis merito Angelicus Doctor nuncupatur. Ambros.

36. Secundo accedit ratio: Nam illustria cognomenta à præcipuis victoriis oriuntur, vt est in profanis literis vulgatissimum: at illustriorem victoriam D. Thomas de concupiscentia, quam de ignorantia, reportauit; cum concupiscentia multo acrior sit hostis, omni vipera sæuior, omni flamma vehementior, omni leæna truculentior, omni tigride crudelior, omni denique fera immanior. Vnde est illud D. Augustini serm. 250. de tempore: *Inter omnia Christianorum certamina, duriora sunt prælia castitatis*; ergo à victa concupiscentia potius, quam ab expulsa ignorantia, Angelicus Doctor appellatur. Enimuero, non maiori iure Scipio ille magnus, cognominatur Africanus, ob euersam à se Carthaginem, quam ob carnis concupiscentiam à se deuictam, quando nimirum ab ipso etiam fœminarum conspectu modestus abstinuit. Flori flosculum lib. 2. cap. 11. delibemus: *Certum est tamen, ad profligandam prouinciam, maxime profuisse singularem ducis sanctitatem: quippe, qui captiuos pueros puellasque præcipuæ pulchritudinis, barbaris restituerit, ne in conspectum suum passus adduci, ne quid de virginitatis integritate delibasse, saltem vel oculis videretur.* Vltimo accedit egregium D. Ambrosij testimonium, qui Eliam triumphantem & cœlestia Capitolia adeuntem contemplatur in hunc modum: *Elias Angelis ducentibus ad cœlum raptus est, & quadriga ignea impositus, quasi in quodam triumpho ascendit.* Iure optimo ab Angelis ducitur, qui Angelicam puritatem conseruauit: æquum erat, vt apparatissimum egisset triumphum, qui de hostibus millies triumphauit. Cæterum quinam hostes? Quas subegit prouincias Elias? Quas barbaras nationes profligauit? August. Florus. Amb. ser. 87 de Helisæo.

37. Idem explicat Ambrosius: *Victor enim extiterat non gentium barbararum, sed sæcularium voluptatum; siquidem grauiores sunt praui mores, quam hostes infesti,* &c. Debellauit Elias luxuriantis concupiscentiæ vires, petulantis carnis incendia extinxit, ideo igneis ad cœlum fertur quadrigis, & quasi Angelus inter Angelos siue ducentes siue applaudentes, triumphabundus ascendit. Angelum dixit D. Chrysostomus tom. 5. lib. de Virgin.

Chrysost. gin. sub finem: *Qua quæso re differebat ab Angelis Helias, Heliſæus, & Ioannes, veri hi virginitatis amatores? Nulla, nisi quod mortali natura constabant. Nam cætera si quis diligenter inquirat, hi nihilo minus affecti reperientur, quam beatæ illæ mentes.*

Ioan. Ierosſ. Iam vero Ioannes Hierosolymitanus lib. de instit. Monach. c. 9. (si ille est huius operis auctor) principatum virginitatis in lege scripta Heliæ libenter contulit, & Angelis illum adæquauit. Helias, vt per puritatem castitatis, & incorruptionem suæ carnis æquaretur Angelis, se ipsum virginitate perpetua primus hominum sponte decorauit. Cum igitur D. Thomas effrænem libidinis petulantiam represserit, luxuriantis concupiscentię ardores extinxerit & incendia; iure optimo triumphali potius Angelici Doctoris laurea coronatur ob deuictam concupiscentiam, quam ob expulsam ignorantiam.

PROBLEMA VI.

Pro D. Bonauentura.

Vtrum D. Bonauentura rectius & humilius egerit, frequentando Eucharistiam, an ab illa multos dies propter reuerentiam abstinendo?

38. Antonin. NArrat D. Antoninus 3. p. tom. 24. c. 8. D. Bonauenturam multos dies ab Eucharistia suscipienda propter reuerentiam abstinuisse: sed cum aliquando audiendo sacro magna cum deuotione adesset, particulam quandam fractæ hostiæ ex altari deuolasse, seq; in illius os, magna cum eius voluptate ac suauitate inseruisse. Vnde potest quæstio excitari, vtrum D. Bonauentura rectius & humilius egerit, Eucharistiam frequentando, an ab illa multos dies propter reuerentiam abstinendo. Quæstio vero locum habet, posita necessaria ac debita dispositione accedendi ad Eucharistiam: qualem supponitur D. Bonauentura sine dubio habuisse. Nam si hæc dispositio desideretur, manifestum est, longe deterius esse, Eucharistiam frequentare, quam ab Eucharistia abstinere.

39. *Quod D. Bonauentura melius egerit, frequentando Eucharistiam.* Ignatius. Quod igitur melius egerit frequentando; probatur primo ex Patribus, qui omnes, vnanimi consensu, frequentem Eucharistiæ vsum maxime commendant: Nam D. Ignatius epist. 1. ad Ephesios: *Festinate*, inquit, *frequenter accedere ad Eucharistiam, & gloriam Dei: quando enim assidue hoc ipsum agitur, expelluntur potestates Satanæ.* Quibus verbis significat, ex frequenti vsu Eucharistiæ, & diuinam gloriam extolli, & satanicas supe-

...perbiam humiliari. Iustinus Martyr in Apologia sua ad An- Iustinus.
...oninum Pium Imperatorem, laudat veteres Christianos, non Martyr.
...olum ciues, sed etiam opifices, & agricolas, qui octauo quo-
...ue die ad Eucharistiam recipiendam vnum in locum con-
...urrebant. Quasi in hac communicandi frequentia magnam
...ligionem & pietatem consistere fateretur. D. Chrysostomus
...oratione de B. Philogonio tom. 3. asserit eum, qui sibi nullius Chrysost.
...ali conscius est , oportere singulis diebus ad Eucharistiam
...cedere. vbi illo verbo *oportere*, magna huius frequentiæ ne-
...ssitas exaggeratur. D. Ambrosius lib. 5. de sacramentis cap. 4.
...*quotidianus*, inquit, *est panis, cur post annum illum sumis;* Ambrosius.
...*ccipe quotidie, quod quotidie tibi prosit.* & lib. 4. cap. 6. *Debeo,*
...quit, *illum semper accipere, vt semper mihi peccata dimittan-*
...*r. Qui semper pecco, semper habere debeo medicinam.* D. Cy-
...illus Alexandrinus lib. 3. in Ioan. c. 37. frequentem Eucharistiæ Cyril. Alex
...sum maxime commendans, asserit, eos, qui frequentius com-
...unicare recusant, ab æterna se vita procul depellere. D. Au-
...st. in lib. de Ecclesiast. dogmat. *Omnibus*, inquit, *Dominicis* August.
...*ebus communicandum, suadeo, & hortor.* & paulo post; *Com-*
...*unicaturus satisfaciat lacrymis, & orationibus, & confidens de*
...*omini miseratione, qui peccata pia confessioni donare consue-*
...*t, accedat ad Eucharistiam intrepidus & securus.* D. Hilarius
...atus ab Algerio lib. de sacram. Eucharist. c. 22. *Qui*, inquit.
...*ccare quieuit communicare non desinat.* Hilar.

Hoc ipsum alij Patres non solum docuere, sed etiam præsti-
...te: vt videre est apud D. Cyp. lib. 4. epist. 9. D. Ambr. in 1. Ti- 40.
...oth 3 D. Chrysost. hom 17. in epist. ad Hebræos, D. Augu- Cyprian.
...num epistola 23. ad Bonifacium, D. Gregorium lib. 4. dialo- Ambros.
...rum c. 8 & alios. Imo & Scholastici Doctores cum D. Tho- Chrysost.
...a 3. p. q. 80. art. 10. ac tandem ipse D. Bonauentura in 4. d. 12. August.
...arthusianus ibidem, & alij docent, absolute loquendo, meli- Greg.
...esse, Eucharistiam frequentare, quam ab Eucharistia absti- D. Thom.
...re, & probant; quia Christus Dominus carnem suam ap- Bonau.
...llauit cibum, & sanguinem suum, potum, Ioan. 6. Vt, sicut Carthus.
...mines cibo & potu frequenter vtuntur; ita corpore & san-
...ine Christi Domini frequenter vterentur. Enimuero neces-
...est, vt fame pereat, qui his epulis abstinuerit. Belle regius
...ates Psalm. 8. *Omnem escam abominata est anima eorum, &*
...*propinquauerunt vsque ad portas mortis*, &c. Vbi diuinum
...ulum pro omni illa esca accepit Greg. Nyssenus tract. 1. in
...alm. c. 8. cuius qui fugiunt dulcedinem, sibi mortem concili- Greg. Nyss.
...t. Vt Adamus, dum huius escæ se abstemium præbuit, &
...tales fructus non gustauit, dum illos præ oculis haberet. Op-
...ne D. Chrysostomus in Psalm. 1. *Huius ligni esum cum recu-* Chrysost.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

saret , *in contrarium incidit* , &c. quasi diceret : lethale fructus gustauit ; quia vitales negligens non accepit. Imo Rupertus fatalem Angelorum ruinam ab huius epuli abstinentia ortam fuisse arbitratur. Sic ait in Exod. cap. 16. *Hi*

Rupert. *Panis, victus, & vita Angelicæ substantia est. Nam in eum desi derant Angeli prospicere; quod quia contempsit facere Angelus cecidit, & factus est diabolus, qui & huius panis sempiternam patiens inediam, est pallidus, & mors illum sequitur*, &c. Si ergo validissimos spiritus tanti epuli inedia sic contriuit ; qualiter conterentur imbelles homines, si diuino hoc conuiuio se abstinuerint? Vnde Drogus lib. de sacrament. pass. infelicem illorum luget inediam , qui semel tantum in anno ad hoc splendidum conuiuium accedunt. Absaloni similes iudicat , qui, vt 2. Regum 14. dicitur, semel in anno tondebatur ; *quia grauabat eum cæsaries* , &c. Pulchre Drogus: *Propterea lucis beatæ visionem*

Drogus. *perdidit Absalon; quia grauabat eum cæsaries , & non nisi semel in anno tondebatur*, &c. Miseri profecto illi , ac infelices , qui non nisi semel in anno tondentur ; & criminibus prægrauantur, ne conuiuium nuptiale adire cogantur. Enimvero , si qui sæpe hoc roborantur pane , deficiunt ; quas ostentabunt vires qui vel nunquam , vel raro ? Vide Christi milites , relicta nec bene parma, fugientes, quamuis paulo ante hoc scuto præmunitos. Audio Bernardum egregie notantem ignauiam. *Qui re*

Bernard. *fecti paulo minus defecerunt , quid ieiuni fecissent?* serm. 3. Dominica Palmarum. Tandem confirmatur ratione: Quia frequentia Eucharistiæ oritur ex charitate; abstinentia ex timore; atqui charitas nobilior est , quam timor : ergo & frequentia quam abstinentia. Cum igitur D. Bonauentura. Eucharistiam frequentauit , rectius & humilius se gessit, quam cum ab illa abstinuit.

41. *Argumenta in oppositã quæstionis partem.*

Quod autem rectius egerit abstinendo , *suadetur prim*. Nam veteres eremitæ non solum multos dies, sed etiam multos annos reuerentiæ causa ab Eucharistia abstinebant : vt Paulo primo Eremi cultore, D. Benedicto , pluribusque al vulgare est. Imo D. Franciscus, propter huius reuerentiam sacramenti , nunquam ad sacerdotium ascendit. Et D. Marcus Euangelista , ne vnquam ascendere cogeretur; mirabili exemplo digitum sibi præscindi voluit. Qui omnes non arguuntur de pusillanimitate, sed potius de humilitate laudantur. Et possunt se tueri exemplo Christi Domini, qui in carne mortali semel tantum moriturus communicauit. Hinc est, quod S. Romualdus, Camaldulensis Ordinis insignis Abbas, suis religiosis præceperit , vt quo die in oratione tepidius se gererent , mente libertus vagarentur, eodem à sacro faciendo reuerenter

cau-

ausa abstinerent. Huius rei singulare edidit documentum D. Gregorius cognomento Magnus; qui, vt refert Ioannes Diaconus in eius vita, augustissimo Eucharistiæ sacramento se Diaconus. priuauit, quasi in pœnam cuiusdam negligentiæ, quam in pauperem se commisisse existimauerat. Cum igitur hæc omnia laudabilia humilitatis & reuerentiæ exempla iudicentur, eadem laude dignum iudicari debet illud, quod præstitit D. Bonauentura, multos dies ab Eucharistia abstinendo. Non festinus, sed lentus accedas ad has epulas, si placet Clementis Alexandrini placitum. *O admirabile mysterium? veterem & carnalem nos iubet exuere corruptionem, quemadmodum & vetus nutrimentum. Alit autem noua Christi diata effectos participes*, &c. Quasi velit ea nos moderatione diuinam hanc ambrosiam participare, seu gustare, qua illi, qui diæta curantur, ad cibos maiores accedunt, vt suauitatem illius epuli sentire mereamur.

Ingens discrimen inuenio in miraculo panum; iam enim saturantur quinque millia, iam quatuor millia. Vbi discrimen? 42. Quando quinque millia pane saturantur, superfuerunt duodecim cophini fragmentorum; at non tot residui, quando saturantur quatuor tantum millia. Elegantem reddit rationem D. Ambros. ad Luc. 9. *Cur quinque millibus hominum plus redun-* Ambros. *dat, quatuor millibus minus, quia quatuor millia ista triduo cum Christo fuerunt, & ideo ampliorem cœlestis pabuli alimoniam receperunt*, &c. Iure optimo, triduo inediam sustinentes, splendidiori epulo saturantur. Lentus accede ad hoc adijciale, ad diuinum conuiuium, si expleri desideras. Attende Euangelij nuptias, vbi magna Mater festinauit ad Filium, vt deficientibus præsto succurreret; ille autem; *Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea.* D. Irenæus ad hunc locum egregie: Ioan. 2. *Properante Maria ad admirabile vini signum, Dominus repre-* Irenæus. *hendens festinationem, dixit: Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea*, &c. Expende illud, *properante ad admirabile vini signum.* Ipsa nimirum Deipara, sanctitatis exemplar, quasi retardatur, vel ad hanc conuiuij vmbram accedere, dum festina properat; vt discas, mature & lente, ad verum ac regale Eucharistiæ conuiuium discumbere.

Vnde sic *probo secundo.* In Scriptura multi laudantur, recedentes à Christo Domino propter reuerentiam; vt D. Petrus, 43. dicens: *Exi à me; quia homo peccator sum, Domine.* Luc. 5. Vbi D. Ambrosius; *Admirabatur*, inquit, *dona diuina, & quo plus* Ambros. *meruerat, hoc præsumebat minus.* Sic & Centurio, dicens: *Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum*, Matth. 8. De quo D. August. sermon. 74. de tempore: *Tecto*, inquit, *non reci-* August.

 piebat,

piebat, corde recipiebat: quanto humilior, tanto capacior, tanto plenior. Colles enim aquam repellunt, valles implentur. Sic præterea & Geraseni, qui expulso dæmone, & præcipitato in mare cum grege porcorum, rogabant Christum Dominum, vt transiret à finibus eorum, Matth. 8. In quem locum D. Hieronymus: *Quod,* inquit, *rogant, vt transeat à finibus eorum, non de superbia hoc faciunt, vt nonnulli arbitrantur, sed de humilitate, qua se præsentia Domini indignos iudicabant.*

Hieron.

44. Neque solum à Christo Domino, sed etiam ab arca fœderis in qua Christus Dominus repræsentabatur, veteres homines propter reuerentiam longe recedebant. Nam arcâ de Iordane egressâ, sic alloquitur populum Iosue: *Sequimini,* inquit, *sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duorum millium,* Iosue 3. *Propter reuerentiam enim arcæ,* inquit Lyra, *propius non accedebant.* Quin etiam Dauid, cernens Ozam ex attactu arcæ interemptum, extimuit, & noluit eam diuertere ad se, 2. Regum 6. quia, vt ibi exponit Carthusianus, ex effectu diuinæ iustitiæ motus fuit ad reuerentialem Dei timorem. Cum igitur horum omnium modestia, & à Christo Domino, & ab arca recedentium, laudabilis censeatur; quid mirum, si modestia D. Bonauenturæ, ab Eucharistia propter reuerentiam abstinentis, maxime commendetur? *Vltimo* sic argumentor; quia licet frequens Eucharistiæ vsus cum debita dispositione maxime laudabilis sit; tamen id non tollit, quo minus aliquando homines, propter aliquem vtilem finem, ad illius abstinentiam diuino instinctu impellantur: vtpote ad refrænandos nimium temerarios & audaces in Eucharistia sumenda, vel ad aliquid simile. Hoc autem modo incitatum fuisse D. Bonauenturam, inde colligitur, quod à Deo non reprehendatur: imo potius tam insigni miraculo ad eundem vsum beneuole reuocetur.

Lyra.

Carthus.

PROBLEMA VII.

Pro D. Paulo.

Vtrum D. Paulus sua eloquentia veteres oratores superarit?

45. *Rationes quæ probant D. Paulum non fuisse eloquentem.*

MVlta sunt, quæ ostendere videantur, D. Paulum nullis eloquentiæ præsidijs excultum fuisse; sed potius omnibus artis oratoriæ præceptis destitutum. *Primo* sic argumentor: magna Eloquentia à patria, in qua quis natus & nutritus est, magna ex parte proficiscitur: Nam qui in patria rudi, & impolita nascitur,

ur, & qui inter rusticos & incultos homines nutritur; quid
pingue, crassum, inurbanum, ac plane rusticum loquatur?
qui D. Paulus natus erat in Cilicia; vt ipsemet Act. 21. & 22. *Patria D.*
tatur: cuius regionis lingua rudis erat & subrustica, barbara, *Pauli.*
solœcismis aspera. Vnde D. Chrysost. homil. 4. in 2. ad Ti- Chrysost.
otheum, testatur Ciliciam à Roma, in qua sapientia & elo-
entia maxime florebant, & viæ spatio, & gloriæ merito, lon-
ssime distare: hoc est; sicut Roma bonis artibus excultissima
t, ita Ciliciam incultissimam fuisse: ergo Paulus patria ru-
sticitate donatus, ab vsu floridioris eloquentiæ quam longissi-
recedebat.

Secundo sic argumentor. Eloquentia minimum debet esse 46.
ngrua, & Grammaticæ legibus conformis: Si enim oratio
recta & emendata non sit, quo pacto erit culta & ornata?
qui D Paulus aliqua loquendi incongruitate laborabat, &
quando in solœcismos impingebat: ergo tantum abest, vt
quentiam coluerit, vt etiam à Grammatica videatur alie-
s. Minorem, in qua sola est difficultas, sic ostendo. Et vt alijs
emplis supersedeam, quibus grammaticalia vitia in Pauli
atione conuinci possunt, in epist. ad Ephes. cap. 3. sic habetur:
o Paulus, vinctus Iesu Christi, &c. *Notum mihi factum est*
ramentum. Vbi quis non videt, illum casum rectum, *Ego*
ulus, in quandam obliquitatem grammaticalem incidisse,
m nullo verbo terminetur; quod Grammaticæ leges exige-
nt: sed addatur; *Notum mihi factum est sacramentum?* Quod
ium adeo expressum D. Hieronymus ad eum locum recog-
uit, vt excusandum non censuerit; sed tantum boni æquique
nsulendum; & spiritui, quo D. Paulus, potius sensus, quam
rba attendebat, condonandum. *Nos*, inquit, *quotiescumque* Hieronym.
œcismos, aut tale quid annotamus, non Apostolum pulsamus,
maleuoli criminantur; sed magis Apostoli assertores sumus,
i absque Rhetorico nitore sermonis, & verborum compositione,
eloquij venustate, totum ad fidem Christi mundum traduxit.
nde ad doctrinam Pauli referri potest illud eiusdem Aposto-
Habemus thesaurum in vasis fictilibus, 2. Corinth. 4. 7. vt re-
interpretatur Origen. homil. 9. in Numer. Nam spiritus
postolicæ doctrinæ, thesaurus erat scientiæ sapientiæ Dei.
d verba, in quibus ea doctrina includebatur erant vasa ficti-
; *quia sermones Apostoli*, inquit Origenes, *erant viles, & con-* Origen.
mptibiles; eo quod nulla arte Grammatica expoliti videban-
r. & eodem modo lib. 4. Periarchon cap. 1. ad finem, exponit;
cens, in vilibus & incomptis verborum vasculis, diuinæ sapi-
ntiæ thesaurum abscondi. Vt eo magis diuinæ potentiæ vir-
s effulgeat, quo minus humanę eloquentiæ fucus misceatur.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Itaque Apostolus non solum Rhetoricæ, sed etiam Grammaticæ legibus solutus loquebatur.

47. *Tertio* argumentor in hunc modum. Oratio ex eloquentiæ

Quintil. præceptionibus composita, teste Quintiliano, adeo clara & perspicua esse solet, vt tanquam Sol incurrat in sensus: & sicuti hi nulla difficultate Solem radiantem intuentur; ita omnes qui adsunt, oratorem eloquenrem nulla difficultate assequantur. Atqui oratio D. Pauli adeo obscura est, & tam multis difficultatibus impedita & intricata, vt difficillime intelligatur: ergo procul ab eloquentiæ legibus excurrit; nec illam perspicuitatem & candorem, & lacteum flumen, qua eloquentia manat, imitatur. Probo minorem, quæ sola indiget probatione. Nam D. Pet. in 2. epist. canonica cap. vlt. num. 6. loquutus de Episto-

2. Petr. vlt. lis Pauli; *In quibus*, inquit, *sunt quædam difficilia intellectu.* Et deinde notat hanc difficultatem tantam esse, vt inde hæretici occasionem sumpserint, varios in errores abeundi. Origenes

Origen. vero præfatione in epist. ad Rom. *Paulus*, inquit, *eloquui tonibus interdum confusis, & minus explicitis vtitur.* Accedit D.

Epiphan. Epiphanius hæresi 64. *Apostolus*, inquit, *distortis verbis in medium coniectis, obscuram quidem & occultatam facit lectionum elaborationem.* Et paulo post addit; tantam esse hanc orationis obscuritatem, vt saltem ijs, qui negligenter, & oscitanter eius scripta legunt, aliquando incohærentia, & dissona dicere videa-

Irenæus. tur. Quin etiam D. Irenæns lib. 3, aduersus hæreses cap. 7. significat, Apostolum adeo in loquendo obscurum esse, vt, si quis eius lectioni solertissimus non attendat, non solum incongruentia, sed etiam blasphemâ legere arbitretur. Denique, cum epistolas Pauli tanta interpretum multitudo explicandas suscipiat, & in veris earum sensibus eruendis tota veterum Patrum, recentiorumque Interpretum industria sudet & laboret plane conuincitur, satis obscura, & quodammodo ænigmaticam esse Pauli oratio, quæ non nisi tantorum OEdiporum, vt ita nominem, commentationibus illustretur. Quæ igitur eloquentiæ lux, vbi tanta est obscuritatis caligo.

48. *Quarto* non parum efficax ita construo argumentum. Veræ ac germanæ eloquentiæ proprium est, de quacumque re proposita, ornate, grauiter, & copiose dicere: hoc enim esse proprium oratoris officium, Rhetores communiter definiunt. Atqui D. Paulus non poterat satis expedite, & luculenter disserere de multis rebus, quas animo concipiebat, & quæ tractandæ atque explicandæ offerebantur; ergo sine dubio dicendi inopia atque difficultate laborabat. Maior & consequentia patent; minor suadetur. Quia D. Paulus huius suæ penuriæ non ignarus, discipulo suo Tito, ad exprimenda sui animi sensa, inter-

pre-

te vtebatur, vt colligitur ex ipsius verbis 2. Corinthiorum 2. m, inquit, *venissem Troadem propter Euangelium Christi, habui requiem spiritui meo, eo quod non inuenerim Titum trem meum; sed profectus sum in Macedoniam.* scilicet, ad illum requirendum. Quem locum D. Hieronymus epistol. 150. Hedibiam q. 11. expendens, inquirit; cur Apostolus tam æ-tulerit absentiam Titi, eiusque præsentiam tam diligenter uisierit? & respondet; quia, cum D. Paulus diuinorum sensum maiestatem, digno non posset Græci eloquij explicare one, habebat Titum interpretem, vt illius quodammodo loqueretur. *Ergo*, inquit, *contristatur; quia prædicationis fistulam, organumque, per quod Christo caneret, non inuene-* Hieron.

Ex quibus patet, D. Paulum, etiam in Græca lingua, quæ erat patria & natiua; quippe quam natus & nutritus in Tarso Ciliciæ, à prima ætate imbiberat, fuisse quodammodo tem, & elinguem, & aliena opera ad prædicandum indiguis-& quemadmodum Moyses, tardioris, & impeditioris linguæ islator, vnius Aaronis eloquentia ad Pharaonem commodum vtebatur; ita & D. Paulum, suam dicendi imperitiam ti facundia compensasse. Vnde rursus D. Hieron. in epist. ad Algasiam, q. 10. confirmat, quod D. Paulus de se ipso erat 2. Corinth. 11. vbi se vocauit imperitum sermone; & rationem reddit. *Profundos enim*, inquit, *& reconditos sensus linnon explicat. Et cum sæpe sentiat, quid loquatur; id tamen alienas aures puro non potest transferre sermone. Quippe, se m interpretari cupiens, inuoluitur.* Non habebat igitur Apostolus eam dicendi vbertatem, quæ in vera eloquentia efflocit. *Quinto & vltimo* efficacius argumentor. Quia oportead maiorem Euangelicæ prædicationi fidem faciendam, vt Paulus nullis eloquentiæ præceptis institutus, nullis oratoe præsidijs munitus ad prædicandum Euangelium prodiret: go re vera imperitus sermone, & ab arte dicendi maxime enus, ac peregrinus, vniuerso orbi prædicauit. Consequenn nemo inficiabitur. Antecedens efficaciter confirmo: Nam Apostolus dicendi vi, & culta oratione, & comptis verbis, denique omnibus phaleris & lenocinijs & pigmentis oratiæ facultatis vteretur; non diuina virtute, sed humana gratia tum orbem ad Euangelium traxisse crederetur, diceretur-e non diuina potestas, sed oratoria efficacitas de gentibus umphasse; vnde tota eius prædicatio non diuina, sed mana putaretur, quod non erat exiguum Euangelicæ auoritatis detrimentum. Dum autem totius expers eloquene celebratissimos eloquendi artifices, & architectos supera- 49.

bat,& ad res difficillimas credendas etiam inuitos & reluctantes subigebat;non humana,sed diuina præsidia, totum hoc negotium perfecisse censebantur. Quod ad fidem confirmandam, & illustrandam plurimum conducebat.

50. Oportebat igitur,vt maximus Gentium Doctor, & Euangelij prædicator, non humana eloquentia valeret, sed diuina tantum virtute niteretur. Quod ipsemet Apostolus disertissime confirmauit 1.Cor.1. *Misit me Christus*, inquit, *euangelizare, non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi.* & rursus cap.2. *Sermo meus, & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.* Quibus verbis, alijsque similibus, quibus frequenter vtitur, palam ostendit,& suam loquendi imperitiam,& optimam huius imperitiæ rationem, ne scilicet prædicationis fructus humanæ eloquentiæ potius, quam diuinæ potentiæ tribueretur. Sed totum hoc argumentum luculentissime illustrarunt D. Ambrosius. Ambros.in c.6.Lucæ,D.August.lib.22.de ciuit.c.9. D. Chry- August. sost.hom.3.& 6.in primam ad Corinth. & homil. 4. in secun- Chrysost. dam ad Timoth. & cœteri Interpretes communiter, ad citata loca Apostoli. Quare non est, quod in illo diutius immoremur: Atque hæc pro hac parte.

51. Sed non sunt pauciora argumenta, quæ Paulum disertissi- *Argumenta pro D.Pauli eloquentia.* mum,& eloquentissimum confirmare videantur. Quibus forte ductus Laurentius Valla,in præfatione ad librum quartum elegantiarum,eo excurrit,vt diceret D.Paulum nulla re magis Laurent. Valla. quam eloquentia valuisse; sed homo Grammaticus nullam maiorem laudem esse putabat, quam quæ ex arte dicendi sibi meretur,cum tamen D.Paulus,licet in hac arte fuerit eximius, tamen pluribus alijs sapientiæ, & virtutis ornamentis multo excellentior emineret. Sed interim eius eloquentiam paucis confirmo. *Primo* sic. D. Paulus lingua & Hebræa & Græca vtebatur; vtramque vero studiosissime coluit & exercuit; ergo in vtraque eloquentissimus fuit. Probo minorem quoad Hieron. Hebræam. Nam Apostolus, teste D. Hieronymo in epist.151 ad Algasiam q. 10. sermonem in vernacula lingua habuit disertissimum:quippe Hebræus ex Hebræis, & eruditus ad pedes Gamahelis,viri in lege doctissimi. Quod iterum repetit in apologia ad Ruffinum,& in epist.150.ad Hedibiam q.11.& passim alibi. Quoad Græcam vero suadetur:quia D. Paulus natus & nutritus fuit in Tharso Ciliciæ, vt diximus: in Tharso autem omnia bonarum artium,& præsertim Philosophiæ ac oratoriæ studia mirum in modum floruerunt. Vnde Strabo lib. 1[4] Strab. suæ Geographiæ, *Tantum*, inquit, *Tharsenses studium incep[erunt]*

Philos[ophiæ]

ilosophiæ & disciplinarum, quas Encyclicas dicunt, vt supera-rint Athenas & Alexandriam; & si quis alius locus nominari test, vbi Philosophorum & artium ad humanitatem pertinen-um scholæ haberentur. Cum igitur D. Paulus in vrbe Philoso-iæ & Rhetoricæ altrice natus & educatus fuerit, & alioqui n'um & ingenium ad has artes excolendas acerrimum ha-erit; quis dubitet illum dicendi facultate præstantissimum asisse?

Secundo argumentor in hunc modum: D.Paulus præstantis-nos totius Græciæ Philosophos coluit & euoluit; quorum stimoniis suas epistolas passim inspersit, vt obseruauit D. ieronymus in epistola 84. ad magnum oratorem Ruffinum. am scribens ad Titum cap. 1. refert illud ex Poëta heroico E-menide: *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.* ursus in 1.ad Corinth.15. citat ex Poëta Lyrico Menandro il-m senariolum: *Corrumpunt mores bonos colloquia mala.* Præ-erea Act.17. Athenienses Poëtarum lectioni deditissimos ad um Poëtam Aratum remittit, dicentem: *Ipsius enim & genus mus.* Atque adeo Gentilium Poëtarum testimoniis Gentiles sos conuincit. *Didicerat enim*, inquit D. Hieronymus, *à ve Dauid, extorquere de manibus hostium gladium; & Goliæ su-rbissimi caput proprio mucrone truncare.* Ergo ab his ac simili-us libris, quibus veteris eloquentiæ fontes claudebantur, sin-ularem facundiam haurire potuit, qua inter prædicandum ac isputandum vteretur. 52. Hieron. Hieron.

Tertio sic argumentor: Vis eloquentiæ ab effectu cognosci-ur. Nam qui dicendo auditoribus persuadet, eorumq; volun-ates facile inflectit, censetur eloquentiæ præsidiis munitus: tqui D. Paulus tam efficaciter auditoribus persuadebat, vt uamcunque in partem trahere illos vellet, facile sequerentur: rgo singulari arte dicendi præcellebat. Probo illam minorem; am cum apud Felicem Iudææ præsidem, de iustitia & castita-e, & iudicio futuro disputaret, Felix, homo Gentilis, & à vera octrina alienus, toto animo tremefactus expauit, Act.24. ursus, cum apud Regem Agrippam diceret, eumq; ad fidem uscipiendam inuitaret, Agrippa Pauli oratione non leuiter ommotus: *In modico*, inquit, *iubes me Christianum fieri*, Act.26. quasi parum iam abesset, vt Pauli persuasionibus inflecteretur. am, cum apud Festum Romanum præsidem de rebus ad fidem ertinentibus disputaret, Festus tantam dicendi vbertatem, antamq; copiam admiratus: *Insanis, Paule*, inquit; *multæ te li-eræ ad insaniam conuertunt*, Act.26. Vbi ingenue fatetur, exi-miam quandam sapientiam in Pauli verbis redundare. Vnde D.Hieronymus in Apologia contra Ruffinum, recte monet, 53. Hieron.

non fuisse imperitum sermone, neque per singulas sententias corruentem, quem Festus sedens pro tribunali tantopere dicentem admirabatur. Tandem, cum in Areopago diceret, vbi superbissimi iudices, & acerrimi censores audiebant; vnus eorum Dionysius, omnium fortasse facile princeps, & alij cum eo, sic dederunt manus, & submiserunt colla, vt statim ad fidem conuerterentur, Act.17. Quis ergo dubitare queat, Paulum inter præstantissimos oratores numerandum, ne dicam supra omnes euehendum?

54. *Quarto*, non infirmum ab auctoritate sic conficio argumentum: Nam Pauli eloquentiam multa tam ab Ethnicis, quam à Patribus; tam à profanis, quam à sacris auctoribus elogia & encomia celebrarunt: Ergo nemo, nisi temerarius, dicere audebit, eloquentiæ gloria caruisse. Patet consequentia. Antecedens sic ostendo: nam Lystrenses existimantes Paulum non humana, sed diuina quadam eloquentia præstantissimum, vocabant eum Mercurium; quoniam erat dux Verbi, Act.14. Vt sicut Mercurius inter superos eloquentiæ dono excellebat; ita Paulus inter homines nihilo inferior haberetur. Nam, vt notat D. Chrysostomus lib. 4. de sacerdotio versus finem, Paulus non tam à signis, quam ab eloquentia Mercurius dicebatur. Quod ex eo confirmat; quia antequam Paulus vllum ederet miraculum, tam mirabilis in eloquendo videbatur, vt innumeri ex vtroque populo Iudaico, ac Gentili auditores, ad eius vim dicendi facile inflecterentur. Idem D. Chrysostomus citato loco, præstantissimis totius antiquitatis oratoribus Paulum tantummodo confert. *Si quis*, inquit, *audire velit, Isocratis tersum lauorem, Demosthenis amplam sublimitatem, Thucydidis verendam maiestatem, Platonis excellentem dignitatem; non alium, quam Apostolum Paulum sibi proponat audiendum:* quasi in vno Apostolo omnium veterum oratorum prærogatiuæ includerentur. Iam vero D. Hieronymus in epist. 50. ad Pamachium: *Paulum*, inquit, *quotiescunque lego, videor mihi non verba audire, sed tonitrua:* & paulo post: *videntur quidem verba simplicia, & quasi hominis rusticani; sed quocunque respexeris, fulmina sunt.* Idem D. Hieronymus in epist. 61. ad Pamachium: *Paulus*, inquit, *electionis vas, tuba Euangelij, rugitus leonis nostri, tonitruus gentium, flumen eloquentiæ Christianæ.* His encomiis congruenter D. Chrysostomus hom. 32. in epistolam ad Romanos, docet, non tantum terrorem tonitua ac fulmina hominibus incutere, quantum Pauli oratio vel ipsis dæmonibus incutiebat. Sed ne quis putaret Pauli eloquentiam semper fuisse terribilem & minacem, nunquam vero dulcem & suauem; recte D. Chrysostomus oratione de laudibus Pauli, vocauit ipsum Apostolum, os Chri-

Chrysost.

Hieron.

Chrysost.

hristi, & Spiritus sancti lyram. Vt, si Christus Dominus modo apud homines loqueretur, non alio, quam Pauli ore loqueretur. Si Spiritus sanctus aliquam apud homines pulsaret lyram, non aliam pulsaret, quam Pauli linguam, quæ dicendi suauitate iucundissimum concentum edere videretur. Quod iterum D. Chrysost. lib. 4. de sacerdotio iam citato, confirmat exemplo iuuenis Eutychi, qui, vt Act. 20. habetur, Apostolum suauiter dicentem vsque ad mediam noctem attentissimus audiebat, quoque vocis suauitate delinitus, imo & consopitus, ex altissimo cœnaculo, vnde audiebat, in terram decidit; casu quidem exanimatus in corpore, sed cantu Pauli excitatus in animo.

Quinto & *vltimo* sic argumentor: Si quid obstaret, quo minus dicamus Paulum fuisse eloquentem, esset ipsiusmet confessio, qui 2. Corinth. 11. se imperitum sermone, ingenue confitetur; sed hoc non obstat: ergo. Probo minorem; quia, vt recte D. Augustinus lib. 4. de doctrina Christiana c. 7. interpretatur, D. Paulus permissiue loquebatur: id quasi concedendo obtrectatoribus, non, tanquam id verum agnosceret, confitendo. ac si diceret: Quamuis sim imperitus sermone, vt vos falso existimatis; certe non sum expers scientiæ. Alioqui D. Paulus, vt loquitur D. Hieronymus epist. 150. citata ad Hedibiam, q. 11. vir fuit doctissimus, & eruditus ad pedes Gamalielis; qui habebat scientiam scripturarum, & diuersarum linguarum gratiam possidebat; ipso testante: *Gratias ago Deo, quod omnium verum lingua loquor*, 1. Corinth. 14. & rursus idem D. Hieronymus in Apologia aduersus Ruffinum, non dicit, Apostolum Græca facundia caruisse; sed tantum, *Græcam*, inquit, *facundiam contemnebat*; vel certe, quod erat humilitatis, dissimulabat. Itaque Paulus eloquens erat; quamuis in sua eloquentia totum persuasionis robur non collocaret; qui in solo Deo suæ spem victoriæ defigebat. Vnde non tam Paulus eloquentiam, quam eloquentia Paulum sequebatur, teste D. Augustino proxime citato, vbi sic: *Sicut Apostolum præcepta eloquentiæ sequutum fuisse non dicimus; ita, quod eius sapientiam sequuta sit eloquentia, non negamus.* Atque hæc pro hac parte. 55. August. Hieron. Hieron. August.

Hanc difficultatem sic in vtramque partem agitatam, ita breuiter definio, duplicem eloquentiam distinguendo: *Vnam*, lenem, mollem, fallacem, adulatricem, iuueniliter exultantem, Sirenum cantibus persimilem; &, vt aiunt, phaleratam, pigmentatam, calamistratam; ac denique, solum ad blandiendum auribus, & ad colligendam auram popularem, & ad præstigias quasdam inducendas comparatam. *Alteram*, grauem, masculam, maturam, cygnæa quadam canitie venerandam, succi & sanguinis plenam, virium neruorumq; fœcundam, quæ tota 56. *Resolutio quæstionis.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

ad excolendos animos, ad extirpandos errores, ad persuadendas virtutes, ad totam Rempublicam bonis moribus expoliendam & informandam, efficaciter enitatur. Igitur asserimus, Paulum; nullum cum illa priori commercium habuisse; cum hac posteriori, maximum; non quæsisse in dicendo flores, sed vires: non verborum aucupia, sed rationum momenta: non seruiisse auribus, sed animis profuisse: & in huius studio eloquentiæ sic elaborasse, vt inter omnes omnium sæculorum oratores facile princeps videatur.

PROBLEMA VIII.

Pro eodem.

Vtrum D. Paulus abundantius omnibus Apostolis laborarit?

57. *Rationes pro parte negatiua. Probatur primo.* PArs negatiua suaderi potest *primo*, ratione temporis. Nam cæteri Apostoli diutius, quam Paulus, laborarunt. Probo; quia cæteri Apostoli primum vocati sunt à Christo Domino, qui tanquam paterfamilias exiit primo mane conducere operarios in vineam suam: conduxit autem cæteros Apostolos; qui proinde prima hora venerunt, & portarunt pondus diei, & æstus: at vero D. Paulus multo serius venit ad laborandum in vinea, scilicet vndecima hora, iuxta illud: *Nouissime autem omnium tanquam abortiuo visus est & mihi*, 1. Corinth. 15. 8. ergo non potuit abundantius, quam cæteri Apostoli, laborare. Valet consequentia; quia magnitudo laboris penes durationem magna ex parte mensuratur. Si igitur D. Paulus non laborauit diutius, neque abundantius laborasse censendus est.

58. *Probatur secundo.* *Secundo* ratione persequutionis. Nam cæteri Apostoli grauiores, quam D. Paulus, persequutiones pertulerunt. Quod sic ostendo; quia cæteri Apostoli easdem cum Christo Domino persequutiones perpessi sunt; cum scilicet Iudæi tulerunt lapides, vt iacerent in eum, Ioan. 8. 59. cum eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vsque ad supercilium montis, vt præcipitarent illum, Luc. 4. 29. cum denique accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum, Matth. 26. 50. In his enim omnibus non exiguum vitæ suæ periculum incurrerunt; quia periclitante magistro discipuli pariter cum eo periclitabantur. Vt interim omittam plurimos itinerum labores, maris tempestates, paupertatis angustias, famis sitisq; molestias, hominum opprobria, atque odia intestina, cæteraq; huius gene-

neris incommoda, quæ libenter vna cum Christo Domino
bierunt, ipso Christo Domino attestante: *Vos estis, qui per-
ansistis mecum in tentationibus meis*, Luc. 22. 27. In quibus o-
nibus Apostoli grauissime laborarunt. Atqui D. Paulus, qui
vita mortali Christo Domino non adhæsit, nullos cum illo
bores huiusmodi sustinuit: ergo non abundantius, quam cæ-
ri Apostoli, laborauit.

Tertio; quia cæteri Apostoli per grauiores cruciatus, quam 59.
.Paulus, vitam pro Christi confessione profuderunt: ergo *Probatur*
on minus, quam D. Paulus, laborarunt. Probatur antecedens; *tertio.*
ia D. Paulus vno ictu iugulatus animam exhalauit: quod
ortis genus inter violenta sine dubio breuissimum & suauissi-
um censetur: at vero cæteri Apostoli non sic: Nam D. Petrus *Apostolo-*
uci affixus, & inuerso corpore, vt maior esset doloris sensus, *rum interi-*
premum edidit spiritum. D. Andreas biduo è patibulo sus- *tus varij.*
nsus, magnis cruciatibus efflauit animam. D. Bartholomæus
ost pellem à toto corpore detractam iugulatur. D. Iacobus
lapidatur, & ex altissimo loco præcipitatur, & impacto ad ca-
ut, fullonis fuste excerebratur. D. Thomas multis iaculis con-
ossus mortem pulchra per vulnera oppetiit, & sic de cæteris.
no & ille dilectus Domino Ioannes, si non mortem per tor-
enta, saltem tormenta ad mortem inferendam quam acerbis-
na sustinuit, dolio feruentis olei immersus. Abundantius igi-
r cæteri Apostoli, quam D. Paulus, pro fide & religione labo-
runt.

Nihilominus pars affirmatiua patet ex testimoniis ipsius 60.
uli, qui non vt vanus suarum laudum ostentator, sed vt ve- *Pars affir-*
s suorum laborum ad ædificationem totius Ecclesiæ scriptor: *matiua o-*
bundantius, inquit, *omnibus laboraui*, 1. Corinth. 15. Vbi se *stenditur.*
teponit non solum Pseudoapostolis, qui non tam veros labo
s subibant, quam simulabant; sed etiam ipsis Apostolis, qui
urimos reuera labores pro fidei propagatione & Euangelij
ædicatione patiebantur: vt D. Thomas 2. Corinth. 11. in-
rpretatur.

Probatur *primo* ex laborum multitudine, quorum ipse lon- 61.
ssimam seriem euoluit: *Vsque in hanc horam*, inquit, *& esu-* *Probatur*
mus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cadimur, & insta- *primo.*
*les sumus, & laboramus operantes manibus nostris, Maledici-
ur, & benedicimus; persequutionem patimur, & sustinemus;
asphemamur, & obsecramus; tanquam purgumenta huius
undi facti sumus: omnium peripsema vsque adhuc*, 1. Corinth. 4
bi non solum vitæ, sed etiam honoris detrimenta, quæ pluri-
a sustinebat, proponuntur. Et rursus: *In laboribus*, inquit,
urimis; in carceribus abundantius, in plagis supra modum:

in

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

in mortibus frequenter, 2. Corinth. 11. Et ibi latissime prosequitur verberationes, lapidationes, naufragia, pericula, insidias; ieiunia, paupertatem, vigilias, & innumera alia incommoda; quibus in singulos dies pro Christi Domini gloria obruebatur. Quæ laborum pondera tam erant grauia & frequentia, vt non laborare, sed animam exhalare quotidie videretur; iuxta illud eiusdem Apostoli testimonium: *Quotidie morior propter vestram salutem, fratres*, 1. Corinth. 15. Quod expendens D. Chrysostomus homil. 1. de laudibus Pauli, notat, alios quidem Apostolos semel mortuos fuisse: *Paulus vero*, inquit, *semetipsum per singulos dies immolabat, quotidie moriens, & consummans voluntate martyrium.* Et statim docet veteres Patriarchas in laborum tolerantia nulla ex parte cum Paulo conferendos: *Nam Abel*, inquit, *semel à germano interfectus est. Paulus vero tot mortes sustinuit, quot dies in prædicatione vixit. Quasi per singulos dies prædicando & periclitando moreretur. Deinde Abraham filium voluit immolare; at vero Paulus semetipsum millies immolauit; innumerabilia per dies singulos pericula sustinendo, propriisq; mortibus maximam securitatem aliis comparando.* Tandem adamantinam vocat Pauli animam, quæ nullis persequutionum ictibus cedebat, nullis tunsionibus frangebatur; vel ipso Iobo, singularis exemplo patientiæ, tolerantior. *Quæ enim*, inquit, *Iob corpore, hæc Paulus mente sustinuit.* Iobus quidem non multos dies laborando transegit: Paulus autem annis plurimis in agone perdurans, aduersus tentationes innumeras, omni lapide durior fortiter consistebat. Iobus à tribus amicis tentabatur; sed Paulus à cunctis infidelibus, & à falsis fratribus opprobria sustinebat, computatus ab omnibus, atque maledictus. Itaque faciles ac leues veterum Patriarcharum labores videbuntur, si cum his, quos Paulus sustinuit, conferantur.

Chrysost.

D. Paulus veteribus Patriarchis laborum tolerantia anteponitur.

62. *Probatur secundo.*

Probatur *secundo* ex amplitudine, immensitateq; terrarum quas Paulus peragrauit. Quod patet imprimis ex ipsius Apostoli testimonio: *Ab Ierusalem*, inquit, *per circuitum vsque ad Illyricum repleui Euangelium*, Roman. 15. Et vlterius notat se, cum nullum iam haberet in illis regionibus locum, quem non adiret, quem non peragraret, de profectione in Hispaniam cogitare cœpisse. Quare D. Thomas ad eum locum: *Nullus*, inquit, *Apostolus per tot loca prædicauit & annuntiauit Christum, vt Paulus.* Quod D. Chrysostomus homil. 29. in citatam epistolam ad Romanos, ingeniose colligit, ex illis verbis *per circuitum. Infinitas*, inquit, *vrbes, & gentes, & populos & regiones vno complectitur verbo, cum dicit: Per circuitum.* Clarius id expressit idem D. Chrysostomus hom. 1, de laudibus Pauli

D. Thom.

Chrysost.

[P]auli : *Terram*, inquit, *ac mare; Græciam ac barbariem, o[m]nemq; prorsus, quanta est, sub cœlo, regionem, quasi volitans [ci]rcumiuit.* Et homil. 2. addit, plures terrarum plagas vni Pau[l]o, quam vlli Angelorum commissas. *Angelis*, inquit, *sæpe [d]iuersarum gentium cura commissa est, sed nullus eorum ita cre[di]tum sibi populum gubernauit, vt Paulus vniuersum guberna[u]it orbem.* Et statim: *Michaëli gens commissa est Iudæorum; [P]aulo vero terræ, ac maria, atque vniuersi orbis habitatio.* Vn[d]e sic construitur argumentum: Quisquis plura terrarum spa[ti]a circumuagatur; haud dubium, quin magis laboret, ac fatige[t]ur; sed D. Paulus plura terrarum spatia, quam cæteri Apostoli, [p]eragrauit: ergo dubitandum non est, abundantius omnibus [la]borasse.

Probatur *tertio* ex celeritate cursus, quo orbem circumegit. [D]e Palladio cursore quodam Romani imperij celeberrimo, ac [c]elerrimo, dicere solebant ad Theodosium Imperatorem eius [p]rincipes ac Dynastæ, cum festiuo quodam plausu; Palla[di]um fecisse Romanum imperium breue & angustum: quia [ta]nta illud celeritate circuibat ac perlustrabat, vt breue & an[gu]stum videretur. Ita refert Nicephorus lib. 14. cap. 21. Quid [v]ero Paulus? Non modo Romanum imperium, sed vniuer[su]m orbem exiguum reddebat & angustum, ob variam celeri[ta]tem, qua illum percurrebat. Vnde D. Thomas in cap. 15. epi[st]olæ ad Romanos, D. Paulo accommodat illud Iob 38. *Quis [de]dit vehementissimo imbri cursum? vt significaret, quanta ce[le]ritate imber in terram fertur; tanta quidem Apostolum totam [te]rram circumire,* Imo, non vt imber, sed vt aliger, terram cir[cu]mibat. Non enim ambulare videbatur, sed volare. Quod [D].Chrysostomus citatus expressit, dicens: *Apostolum totam [su]b cœlo regionem, quantã, quanta est, volitando circumisse.* [E]t iterum: *Tanquam pennatus*, inquit, *totum docendo per[uo]lauit orbem, & velut incorporeus, labores omnes, periculaq; [co]ntempsit.* Vbi mira Pauli velocitas in toto orbe obeundo de[m]onstratur: tum, quia aligeris animalibus confertur, quæ per [a]era quam ocyssime feruntur: tum, quia incorporeis & spiri[tu]alibus mentibus comparatur, quæ à loco in locum breuissi[m]o temporis spatio commeant, & transferuntur. Vnde sic con[fi]cio argumentum: Quo longiora spatia breuiori tempore [p]ercurruntur; eo necesse est, vt maiori contentione, & proin[d]e maiori defatigatione cursus peragatur. Sed D. Paulus lon[gi]ssima spatia breuissimo tempore confecit: ergo dubitandum [n]on est; in tanta percurrendi orbis celeritate maximum labo[re]m subiisse.

Probatur *quarto* ex indocilitate, ne dicam immanitate gen-

tium,

Margin notes: 63. *Probatur tertio.* — Pallad. curs. — Nicephor. — D. Thom. — Chrysost. — *D. Paulus pennatus in orbe currẽdo* — 64. *Probatur quarto.*

tium, quas emolliuit. Nam sub initium suæ conuersionis prædicauit in Synagogis Iudæorum, Act.9. vt impleretur illud: *De Sion exiuit lex, & verbum Domini de Ierusalem.* Postea vero ad exteras nationes digressus, non modo Phœniciam, Syriam, Ciliciam, Cappadociam; sed etiam alios incultos populos, etiam inhumanos, Saracenos, Persas, Armenos, cæterosq; barbaros, ad mansuetudinem Euangelicam traduxit. Quod ipsemet Apostolus insinuauit, dicens: *Prædicaui Euangelium hoc, non vbi nominatus est Christus, sed sicut scriptum est: Quibus non est annunciatum de eo,* &c. Roman.15. Hoc est; prædicaui Euangelium gentibus barbaris & incultis, nulla prorsus veræ fidei religionisq; notitia imbutis & informatis: & proinde, multo difficilius & laboriosius imbuendis & informandis. Vnde D. Chrysostomus ad eum locum homil. 29. *Vides*, inquit, *illuc occurrentem, vbi plus erat laboris, vbi plus sudoris?* Ex quibus sic argumentor: Eo magis laborat doctor & prædicator, quo rudior & ignarior est auditor; sed D. Paulus incultissimis & inhumanissimis gentibus prædicauit; ergo abundantius omnibus laborauit.

Chrysost.

65. *Probatur quinto.*

Probatur *quinto* ex magnitudine studiorum D.Pauli. Non enim verbis tantum, sed etiam scriptis Ecclesiam docuit & instruxit. Nam cum plerique Apostolorum nihil scripserint, alij paucas Epistolas scripserint; D.Petrus duas, D.Ioannes tres, D. Iacobus vnam, D.Thaddæus alteram, omnes simul septem; solus Paulus duplicato labore scripsit quatuordecim. Vnde D. Augustinus in Psalm.130. *Videtis*, inquit, *fratres, quod modo in Ecclesia, Pauli Apostoli Epistolæ vigent; magis quam Coapostolorum eius. Alij enim non scripserunt, sed tantum loquuti sunt in Ecclesia. Alij autem, qui scripserunt, nec tantum, nec tanta gratia scripserunt.* Ex quo loco sic deduco argumentum: Scriptoris munus difficillimum ac laboriosissimum est, propter continua studia & perpetuas vigilias, & innumeras alias difficultates, quas includit: sed D. Paulus in hoc munere, latius & vberius, quam cæteri Apostoli, excurrit, vt ex dictis patet; ergo omnium abundantissime laborauit.

August.

66. *Probatur vltimo.* 1.Tim.5.

Vltimo probatur ex incredibili paupertate, quam prædicando tolerauit. Nam cum cæteri Apostoli ex Euangelio victitarent: *dignus enim est operarius mercede sua:* tamen D. Paulus arctiorem paupertatis viam ingressus, Euangelium annunciabat sine sumptu. Quod ipse non semel testatur: Nam in primis 1. Corinth.9. ostendens sibi licitum fuisse, aliquem ex labore prædicandi victum colligere, ad vitam sustentandam, qualem cæteri Apostoli colligebant: *Nunquid*, inquit, *non habemus potestatem manducandi & bibendi, sicut cæteri Apostoli*

& fra-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Nonne fratres Domini, & Cephas? quasi diceret: Habemus vtique. Et statim: *Sed non,* inquit, *vsi sumus hac potestate. Omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi.* & paulo post: *Dominus ordinauit ijs, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio viuere. Ego autem nullo horum vsus sum. Bonum est mihi magis mori, quam vt gloriam meam quis euacuet,* &c. & paucis interpositis: *Quæ est,* inquit, *merces mea? vt sine sumptu ponam Euangelium.* Quibus verbis ostendit Apostolus, & suam viuendi rationem in summa rerum inopia transactam; & suum animum ad hanc paupertatem perferendam tam obfirmatum, vt prorsus mori, quam ex Euangelio viuere præoptarit: & suam in hoc suo prædicandi instituto sententiam talem esse, vt nullam aliam ex suo labore mercedem sperarit, quam omni prorsus sui laboris mercede caruisse.

Rursus 2. Corinth. 11. *Cum essem,* inquit, *apud vos, & egerem, nulli onerosus fui. In omnibus sine onere me vobis seruaui, & seruabo.* Item 1. Thess. 2. *Memores,* inquit, *estis laboris nostri, & fatigationis: Nocte ac die operantes, ne quem vestrûm grauaremus, prædicauimus in vobis Euangelium Dei.* Quod iterum repetit 2. Thessal. 3. *Neque gratis,* inquit, *panem manducauimus ab aliquo; sed in labore, & in fatigatione, nocte, & die operantes, ne quem vestrûm grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem; sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.* Tandem Act. 20. *Argentum,* inquit, *& aurum, aut vestem nullius concupiui. Ipsi scitis, quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, ministrauerunt manus istæ.* Ex quibus omnibus ita conficio argumentum D. Paulus etiam ea commoda; quibus licite frui poterat, & quibus cæteri Apostoli iustissime fruebantur, auersatur: & eos paupertatis labores, quos citra vllam censuram declinare poterat, vel temperare, & quos cæteri Apostoli reuera sine vlla nota, declinabant, vel temperabant, ipse constantissime patiebatur; ergo sine dubio omnibus abundantius laborauit. 67

PROBLEMA IX.

Pro eodem.

Vtrum D. Paulus sine vllo humilitatis dispendio suas laudes euulgarit?

CErtum est, D. Paulum suas laudes sæpius euulgasse, & suas virtutes palam in lucem, & in omnium aures intulisse, 68.
eius epistolas legenti facile patebit. Nam in ep. ad Rom. c. 8. *D. Paulus suas laudes prædicauit.*

commendat suam in charitate constantiam. *Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, &c. neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei.* In eadem epist. c. 9. commendat suum animarum zelum; *Optabā ego,* inquit, *anathema esse à Christo pro fratribus meis.* Quem zelum vlterius commēdat 1. Corinth 9. *Factus sum,* inquit, *infirmis infirmus, vt infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.* & rursus 2. Corinth. 11. *Instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror?* Deinde suam viuendi asperitatem non leuiter commendat 1. Corinth. 9. *Sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.* Suum prædicandi feruorem, & spiritum 1. Corinth. 2. non mediocriter laudat; *Sermo,* inquit, *meus, & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis.* Suos vero labores quam lautissime, & effusissime deprædicat 2. Corinth. 6. *In omnibus exhibemus nosmetipsos, sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus,* &c. & passim alibi de hac re luculentissime spatiatur.

69. Iam vero suas reuelationes palam omnibus euulgat. 2. Corinth. 12. *Veniam,* inquit, *ad visiones & reuelationes Domini. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim raptum vsque ad tertium cœlum,* &c. Tandem suæ virtutis perfectionis que progressum vsque ad finem vitæ dilucide inculcat 2. Tim. 4. *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ.* Mitto alia innumera præconia, quæ D. Paulus de se suisque rebus passim spargit, & inquiro; an hoc facere potuerit sine vllo suæ humilitatis dispē-dio, & sine vllo vanæ ostentationis periculo? Pars, quæ asserit D. Paulum non debuisse proprias laudes euulgare, suadetur.

70. *Probatur ab auctoritate.* Primo ab auctoritate: nam in primis vulgatissimum est illud verbum: *Laus in ore proprio vilescit.* Vnde est illud egregie dictum à Plinio Iuniore lib. 8. epist. 1. ad Saturninum: *Id, quod,* inquit, *magnificum referente alio fuisset; ipso, qui gesserat, recensente, vanescit.* Certe D. Chrysost. hom. 5. de laudibus Pauli eos, qui se laudant, dementiæ, imo & infamiæ condemnat. *Extrema,* inquit, *dementia est, nulla imminente necessitate, propriis se laudibus decorare. Non est hoc secundum Deum loqui; iudicium est istud infamiæ.* Ita Chrysost. Denique sacer ipse parabolarum auctor; *Laudet,* inquit, *te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua,* Prouerb. 27. 2. Ex quo sic argumentor. Non modo profani, sed etiam sacri, imo & canonici scriptores docent proprias laudes à nemine prædicandas, sed potius silentio inuoluenda

Plinius Iunior.
Chrysost.

-luendas: ergo probare non possunt proprias laudes à D. Pau-
-decantatas fuisse.

Secundo probatur exemplo, in primis D. Petri, qui, cum ha-
-erit illustrissimam de cœlo reuelationem in fauorem Cor-
-lij hominis Gentilis, Act. 10. eam tamen ipsi Cornelio non
-nifestauit: non aliam profecto ob causam, interprete D.
-ryso stomo hom. 24. in Acta, *nisi, quia erat*, inquit, *alienus à
-na gloria*. Quasi cum hac maxime coniunctus esset, si à pro-
-is laudibus non abstineret. Deinde exemplo Ioannis Euan-
-istæ, qui, cum in sinu Christi Domini recumberet, non se
-nnem proprio nomine, sed communi vocabulo discipulum
-ctum appellauit. *Scilicet*, inquit D. Cyrillus Alex. lib. 9. in
-n. c. 15. *nomen suum celauit; ne inanis gloriæ causa diligi se à
-risto dicere videretur*. Idem Ioannes, cum scriberet compre-
-sionem Christi Domini in horto; *Sequebatur*, inquit, *IE-
-M Simon Petrus, & alius discipulus*; Ioann. 18. Hic vero dis-
-ulus alius non erat, quam ipse Ioannes. Cur igitur proprio
-omine non expressit? Respondet egregie D. Chrysost. hom.
-*Quia*, inquit, *rem præclaram narrat, quod alijs fugientibus
-sequeretur; ideo & suum nomen silet, & Petrum sibi præponit*.
-ndem exemplo Christi Domini, de quo Esaias cap. 42. *Non
-mabit*, inquit, *nec audietur vox eius foris*, hoc est, in suas lau-
- minime effundetur: nulla suarum laudum commendatio
-ore proprio personabit. Vnde rogatus aliquando à patre
- filio dæmoniaco, *Omnia*, inquit, *possibilia sunt credenti*,
-arc. 9. Non sine mysterio dixit, *credenti*, vt eius fidem stabili-
-non autem sibi operanti, ne suam potẽtiam laudaret. Susci-
-urus filiam Archisynagogi; *Non est*, inquit, *mortua puella,
-dormit*, Luc. 8. Vbi *somnum* pro morte vsurpauit, interprete
-copio, ad iactantiam euitandam; vt non tam mortuam, quã
-itam excitare videretur. Vnde sic argumentor: Sanctissima
-risti Domini, aliorumque Apostolorum exempla, monent,
-oprijs laudibus abstinere, easque profundo silentio præter-
-: ergo non videtur laudandus D. Paulus, cum proprias lau-
-euulgauit. Et confirmatur multis ipsius Pauli testimonijs.
-rimis laudo illud 2. Cor. 12. *Scio hominem raptum vsque ad
-ium cœlum*. Sed quare raptum, & non potius ductum? Re-
-ndet egregie Bernardus de grad. humil. *Vt videlicet si tan-
- Apostolus raptum se dicit fuisse, quo nec doctus sciuit, nec do-
- potuit ire, me qui procul dubio minor sum Paulo, ad tertium
-um nulla mea virtute, nullo meo labore peruenire posse præsu-
-m? qui enim ducitur, ex hoc ipso, quod ducentem sequitur, la-
-are conuincitur, & aliquid ex se agit, vt ad destinatũ locum
-trahatur; ita vt dicere possit: Non autem ego, sed gratia Dei*

71. *Probatur ab exemplo.*

Chrysost.

Cyrill.

Chrysost.

Procop.

Bernard.

mecum, 1. Corinth. 15. *Qui vero rapitur, non suis viribus, sed alienis innixus, tanquam nescius quocumque portatur.* Hæc ille. Ac si, cum semel & inuitus propriam gloriam ostenderet, simul ipsam sibi ignorantiam detrahendam fore modestus arbitraretur. Mitto alia.

72. *Tertio* probatur ratione. Quia, qui se ipsum laudat, suam prodit imprudentiam, gignit inuidiam, fidem non meretur: ergo nemo sanus suas debet laudes prædicare. Probatur antecedens, ostendendo singula. Prodit suam imprudentiam: quia imprudentiæ genus est, proprias opes manifestare, cum periculo, fore, vt diripiantur: ergo & suas laudes euulgare, cum periculo, fore, vt contemnantur. Gignit inuidiam: quia, qui proprias laudes iactat, alienas obscurat: ergo in aliorum odium & inuidiam incurrit. Fidem non meretur: quia, quo quis alteri propior, & amicior, & cognatior est, eo magis suspectum de illius laudibus testimonium perhibet: sed nemo alteri esse potest tam vicinus, & cognatus, & amicus, quam quisque sibi: ergo nemo potest testimonium magis suspectum, fideque indignum, quam vnusquisque de se ipso, perhibere.

Probatur primo. D. Paulus suas laudes sanctissime prædicauit. Nihilominus pars, quæ asserit D. Paulum in suas laudes congruentissime, & sanctissime excurrisse, indubitata est. *Primo*; quia D. Paulus, cum fuerit canonicus scriptor, non proprio affectu, sed diuino Spiritu ad scribendum agebatur; nec tam erat præcipuus scriba, quam calamus scribæ velociter scribentis: ergo proprias laudes euulgando nullam iactantiam incurrebat, sed suam Deo obedientiam præstabat.

73. *Probatur secundo.* *Secundo*; quamuis laus in ore proprio vilescat, cum ad propriam ostentationem profertur; tamen, cum ad proximorum ædificationem ordinatur, iustissime, & sanctissime procedere censetur: atqui D. Paulus non ad ostentandum se ipsum, sed ad ædificandos proximos suas laudes prædicabat; ergo non inaniter, sed vtiliter in suas laudes excurrebat. Maior & consequentia patent. Minor probatur ex D. Chrysostomo hom. de verbis Apostoli: *Vtinam sustineretis*, &c. Vbi docet, Apostolum ineuitabili quadam necessitate coactum fuisse ad se ipsum laudandum, & statim explicans hanc necessitatem; docet fuisse exemplum, & ædificationem fidelium. *Apostolus*, inquit, *asserit; dignitatem, & meritum; ne vllus peccator deinceps animum abijciat; quando Paulum videt, postremum omnium peccatorum, tamen libere seruatum.* Ita ille. Quis enim peccator de diuina misericordia desperet, qui Paulum peccatorum omnium primum, vt ipse loquitur, subito factum Apostolorum principem contempletur?

Chrysost.

74. *Probatur tertio.* *Tertio*; quia alij sanctissimi heroës suas laudes fusissime prędicarunt,

runt, quin vllam iactantiæ notam incurriſſe cenſeantur: ergo & D.Paulus credendus eſt, non ad captandam vanam gloriam, ſed ad ædificandam totam Eccleſiam ſuas laudes prædicaſſe. Patet conſequentia; cum non debeat peior de D.Paulo, quam de antiquis Patriarchis ſuſpicio haberi. Probatur antecedens. Nam Moyſes de ſe ipſo: *Erat*, inquit, *Moyſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra*, Num.12. Iob item de ſe ipſo: *In omnibus his non peccauit Iob labiis ſuis; nec ſtultum quid contra Deum loquutus eſt*, Iob 1. Tandem Ezechias: *Obſecro Domine, memento, quæſo, quomodo ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto; & quod bonum eſt in oculis tuis, fecerim*, Iſai.38. & ſic de aliis. Quemadmodum igitur veteres illi Patriarchæ ſuas laudes euulgarunt, nec tamen in laudationibus ſuis euanuerunt; quia non propriam, ſed diuinam gloriam, & animarum ſalutem ſpectabant; ita plane & D.Paulus ſe ipſum abſque vllo humilitatis diſpendio commendauit; quia ſe laudando, non ſuæ, ſed diuinæ gloriæ, & animarum ſaluti inſeruiebat.

PROBLEMA X.

Pro eodem.

Vtrum D.Paulus, in paradiſum raptus, diuinam eſſentiam intuitus fuerit?

PArs negatiua, Patrum ac Theologorum teſtimonijs, ſacrarum literarum ſuffragiis, rationum momentis confirmatur. Ex Patribus eam tenet D. Dionyſius Areopag. de cœleſti Hierarchia c.4. vbi docet, *Theophanias*, hoc eſt, diuinas apparitiones, quæ in ſacris literis referuntur, non eſſe immediate in eſſentia diuina, *quam nemo*, inquit, *vidit, neque videbit, ſcilicet in hac vita; ſed eſſe ſecundum aliquam formam ſpectabilem, imaginabilem, aut intelligibilem, huius tamen vitæ ſtatui congruentem.* Et rurſus in lib. de myſtica Theologia cap.1. docet, Moyſem in monte non vidiſſe Deum, *eſt enim*, inquit, *inuiſibilis*, ſed locum, vbi ſtetit. Aperte ſignificans, Deum in hac vita à nemine videri potuiſſe. Idem tenet D.Irenæus lib.4. aduerſus hæreſes, cap.37. vbi docet, veteres Prophetas non vidiſſe manifeſte faciem Dei, ſed quaſdam Dei diſpoſitiones, hoc eſt, typos & figuras, ac ſymbola, quibus diuina natura quodammodo inuoluta agnoſcebatur. Et confirmat ex Ezechiele, qui cum c.1. cœleſtem paradiſum deſcripſiſſet, ſubdidit ſtatim cap. 2. *Hæc*

[Margin: 75. *Pars negatiua ſuadetur ex PP.* Dio.Areop. — Irenæus.]

est visio similitudinis gloriæ. Non gloriam simpliciter appellauit, sed similitudinem gloriæ; *Ne quis putaret,* inquit Irenæus, *Prophetam proprie vidisse Deum.*

76. Accedit Tertullian. lib. aduersus Praxeam, c. 14. vbi docens, neminem Prophetarum, claram de Deo notitiam in hac
Tertull. vita habuisse, subdit, *Inuenimus,* inquit, *à multis Deum visum, secundum hominum capacitates, non secundum plenitudinē diuinitatis.* Et probat; *quia si vllus Prophetarum, Deum videret secundum plenitudinem diuinitatis, moreretur, iuxta illud,* Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet. *Et tamen Iacobus Deum vidit, nec tamen obijt, iuxta illud,* Gen. 32. Vidi Dominū facie ad faciem, & salua facta est anima mea; *ergo non vidit secundum plenitudinem diuinitatis, sed secundum hominis capaci-*
Clem. Alex *tates.* Concinit Clemens Alexand. lib. 5. Stromatum; vbi prouocat ad veteres Poëtas, quos naturales Theologos appellat, asserentes; *Deum in hac vita à nemine videri.* Nam Orpheus
Orph. de Deo loquutus, subdit, *Nullus & ipsum mortalis cernit, verū omnes aspicit ipse.* Quasi Deum pariter constituat inuisibilem, ac videntem; vt sicut omnia videt, ita à nemine videatur. Dein-
Plato. de rem confirmat ex Platone, docente, *Deum nec spectabilē esse, nec effabilem.* Quam doctrinam suspicatur ipse collegisse Ethnicum Philosophum ex sacris literis, quas aliquando prælibauerat. Nam lib. Exod. c. 20. dicitur Moyses accessisse ad caliginem, in qua erat Deus. Quasi Deus in hac vita non nisi per caliginem obscure cognoscatur. Ac tandem notat ex Ioan. 1. solum Vnigenitum, qui est in sinu Patris; tanquam oculatum testem, enarrare posse, quæ ibi continentur: cæteris omnibus esse illū sinum inaspectabilem, & ineffabilem, vt appellat. Disertissime
Nazianz. de hac re D. Greg. Nazianz. or. 34. quæ est secunda de Theologia, philosophatur. Nā, percurrens veteres Patriarchas, & Prophetas, qui Deū vidisse in sacris literis referuntur, Noë, Abrahamū, Iacobū, Manue, Isaiam, Ezechielem, cōcludit: *Nec Iacobus,* inquit, *ipse, nec quisquam eo sublimior, ad hūc vsq; diem, gloriari potuit, se totā Dei naturā oculis vsurpasse.* Et paulo post de his omnibus præstantissimis viris loquutus, subdit: *Neq; hi, de quibus loquor, neq; quisquam alius eiusdem ordinis, Dei naturā, aut vidit, aut alijs prodidit, & patefecit.* Atque statim ad Apostolum Paulum progressus, non obscure significat, hanc claram Dei cognitionem, neq; tanto gentium Doctori communicatā.

77 Mitto alios Patres statim citandos, quos aliqui Scholastici
Molin. sequuntur, qui à Molina 1. p. q. 12. ar. 11. disp. 2. Suar. Vasq tom.
Suar. 1. in 1. p. disp. 56. c. 1. citantur; quibus ipsi libentius subscribunt.
Vasq. Suffragantur sacræ literæ, in primis illis communibus locis, in
Suadetur ex sacris literis. quibus negant clarā Dei visionem vlli viatori communicatam.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Exod. 33. *Non videbit me homo, & viuet.* Quo ex loco satis colligitur, eos Patriarchas, qui in sacris literis dicuntur Deum vidisse, non clare, sed obscure vidisse; alioqui non remanerent superstites, sed statim morerentur, vel potius ad eam visionem habendam præmorerentur. Ioan. 1. *Deum nemo vidit vnquam: Vnigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit.* Vbi D. Chrysost. hom. 14. D. Cyrill Alex. lib. 1. cap. 22. Theophylact. Chrysost. & alij, discrimen constituunt inter Christum Dominum, & cæ- Cyril. Alex teros homines. Vt, sicut Christo Domino visio beatifica collata Theophyl. fuerit in hac vita; ita cæteris omnibus denegata significetur.

Quod apertius Christus Dominus expressit, dicens: *Non quia* 78. *Patrem vidit quisquam, nisi is, qui à Deo est, hic vidit Patrem,* Ioan 6. Quasi diceret: Sicut ego solus à Patre natus sum; ita ego solus vidi Patrem. Ipse Paulus 1. Tim. 6. *Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest:* quod Apostolus affirmat, multo post tempore, quam in paradisum raptus est: proindeq; etiam de seipso asserit, Deum eatenus non vidisse. Deinde sunt propria loca, quibus beatifica visio denegata Apostolo videatur. Nam is, cum loqueretur de iis, quę viderit in suo illo raptu ad tertium cęlum, 1. Cor. 9. *Nonne,* inquit, *Christum Iesum Dominum nostrum vidi?* Vbi Tertul. lib. aduersus Praxeam, c. 15. recte obseruat, dixisse A- Tertull. postolum: *Vidi Christum,* non autem, *vidi Patrem:* vt significaret, non ipsam essentiam, sed humanitatem à se visam. Prȩterea, ipse Apostolus, cum de suo raptu manifestius egit, 2. Corint. 12. solum dixit: *Audiui arcana verba, quæ non licet homini loqui;* non ait, vidi, sed *audiui,* vt stando in verbi proprietate, non visionem, sed doctrinam aliquam indicaret; non dixit verbum, sed *verba,* vt insinuaret se non cognouisse ipsam essentiam, quæ est vnice vna, sed plura alia mysteria, quę illi reuelarentur; additq;, *quæ non licet homini loqui,* scilicet carnali, & terrenis desideriis impedito: non autem, quæ non possum homini loqui: vt reuera diceret, si ipsam intueretur essentiam, quæ ineffabilis est, & ininterpretabilis ad dicendum. Denique ipse Apostolus suam cognitionem semper imperfectam testatur. *Ex parte,* inquit, *cognoscimus; & ex parte prophetamus.* Et statim: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Et rursus: *Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum,* 1. Cor. 13. Quibus verbis constituit discrimen inter suam notitiã, quam vt viator habebat, & quam vt comprehensor sperabat: vt sicut hęc clara futura est; ita illa obscura semper esse significetur.

Tandem accedit ratio. Quia in principiis vniuersalibus 79. Scriptutæ, nulla exceptio admittęnda est, sine aliquo magno *Suadetur* aut Patrum, aut Scripturæ fundamento: Atqui vniuersalia Scri- *ratione.* pturæ principia sunt, *neminem in hac vita Deum clare vidisse,*

vt ex dictis patet; neque vllum alicuius exceptionis fundamentum in sacris literis inuenitur: ergo non est temere asserendum D. Paulum ad hanc claram Dei visionem in hac vita eleuatum. Confirmatur; quia huius visionis cognitio non erat necessaria Apostolo in hac vita, seu ad nullum finem vtilis videbatur: ergo non est concedenda. Consequentia patet. Probo antecedens. Quia vel necessaria erat ad præmium, vel ad mediũ prædicationis. Non ad præmium; quia hoc in statu huius vitæ non confertur: non ad medium prædicationis, quæ sola ratio necessitatis assignari posset; vt scilicet tantus Gentium Doctor à Deo clare viso ad prædicandum instrueretur: vt de illa auditores suos edoceret. Sed hæc ratio nulla est, nam cum essentia sit ineffabilis, nihil ad fandum, seu ad prædicandum, Apostolo, visa conferret. Atque hæc pro hac parte.

80. Pars affirmatiua, quod D. Paulus in hac vita Deum clare in-
Pars affirmatiua probatur ex PP. tuitus fuerit, pari modo suadetur primo auctoritate Patrum. Nam illam expresse tenet D. Aug. epist. 112. cap. 12. & 13. & lib. 12. de Gen. ad literam cap. 27. & 28. nec existimat aduersari huic
August. sententiæ locum illum Exod. 33. *Nõ videbit me homo, & viuet.* Quia intelligendus est de vita carnali, & corporeis concupiscẽtijs dedita. Quasi sensus sit; Deum clare in hac vita non videbit, qui carnalem vitam, & sensibilibus voluptatibus mancipatam viuet; alioqui, qui à corporeis illecebris, & sensuum commercio se abstraxerit, Deum etiam in hac vita clare videre non repugnat. Vnde cum Paulus viuens in carne, carnis concupiscẽtijs præmortuus fuerit, Deum clare potuit intueri. Idem tenet
Gregor. D. Greg. lib. 18. mor. cap. 28. Quamuis enim dicat; neminem in hac vita Deum videre posse, & propterea in contrariam partem citari soleat; tamen statim addit. *Nisi carnalibus vitijs præmoriatur, & æternitatis amore inflammetur.* Vnde Apostolus, qui licet in corpore viueret, tamen in spiritu ambulabat, & dicebat;
Galat. 2. *Viuo ego iam non ego, viuit vero in me Christus*, Deum clare vi-
Anselm. dere poterat. Consentit D. Anselm. in 2. ad Cor. 12. vbi postquã dixit, D. Paulum non per speculum in ænigmate, sed facie ad faciem Deũ vidisse, subdit; *Cur autem non credamus, quod tanto Apostolo Doctori Gentium, rapto ad istam excellẽtissimam visionem voluerit Deus demonstrare vitam, in qua post hanc vitã videndus est in æternum.* Accedit Hugo Victorinus annotationibus in 2. ad Cor. q. 34. vbi etiam rationem huius priuilegij
Hugo. Vict. inculcat. *Non est*, inquit, *mirũ, nec incredibile, quia sic Deus seruo suo dilectissimo beatitudinem & gaudium futurum præostendere*
81. *potuit, vt firmus in eius dilectione, & seruitio perduraret.*

Probatur ex Scholasticis Neq; desunt Scholastici Doctores, qui hanc partem tueãtur. D. Th. 1. p. q. 12. art. 11. & 2. 2. q. 175. art 3. & q. 10. de veritate,
D. Thom.

art. 11. ad

art.11.ad 1.& in 4.dist.49.q.2.art.7.Henr.in summ. art. 24.q.2. Henriq.
Dur.in 3.dist.31.q.3.& in 4.dist.49.q.6.& in prologo q.3. Gab. Durand.
in 4.dist.49.q.2.art.3.Maior ibid. q.12.Arg. q.4.Sot. q.2.art.4. Gabr.
Ferrar.3.cont.Gent.c.47.Capr.in 3.dist.31.Scot.in 2.dist.3.q.9 Argent.
& alij. Quis ergo dubitet hanc partem magno auctorum præsidio firmatam esse, cui duo illa clarissima Theologiæ lumina, D. Aug. & D. Tho. vt innumeros alios prætercam, adstipulantur. Probatur secundo sacræ paginæ oraculis: Nam Paulus dicitur raptus in tertium cœlum, quod D. Th. 2.2.q.175.ar.3 ad 4. interpretatur, in tertiam beatorum spirituum hierarchiam: vt non solum cum Angelis in infimo choro residentibus, sed etiam cum Seraphinis in supremo commorantibus perfectissima Dei visione frueretur. Dicitur præterea raptus in paradisum: hoc est, interprete D. Chrys. hom.26. in poster. ad Corinth. in gloriam. Et statim addit; hunc paradisum esse illum, quem Dominus latroni promisit, *Hodie mecum eris in paradiso*, Luc. 23. Itaque sentire videtur D. Paulus, eo raptum fuisse, quo venit & latro: non quidem ratione loci; neque enim ad limbum descendit, sed ratione visionis beatificæ, quam vt latro accepit.

Sot. Ferrar. Capreol. Scotus. *Probatur ex sacris literis.* D. Thom. Chrysost.

82. Hanc interpretationem sequitur Elias Cretensis in orationem 1. Nazianzeni. vbi docet, D. Paulum raptum fuisse ad ea loca, in quibus est Trinitas. Et statim; *In paradisum*, inquit, *rapitur. in reconditioribus nimirum Trinitatis mysterijs animo, & cogitatione versans*. Ita ille. Vnde D. Anselmus citatus ait, D. Paulum raptum fuisse in paradisum omnibus meliorem, &, si dici oportet, paradisum paradisorum: hoc est, perfectissimum paradisum, in quo visio diuina habeatur. Non fuit igitur aliud, Paulum in paradisum rapi, quam in beatissimæ conspectum Trinitatis eleuari. Additur; audiuisse *arcana verba, quæ non licet homini loqui*. Vbi verbum *audiendi*, non refertur ad fidem per reuelationem, sed ad visionem per facialem præsentiam. Quemadmodum & Christus Dominus; *Quæ*, inquit, *audiui à Patre, hæc loquor*, Ioan. 8. hoc est, quæ, videndo essentiam, non quæ, audiendo reuelationem. Illud autem *arcana verba*, non significat obiectum auditus, sed visus: vt sæpe alias in Scriptura; *Videamus hoc verbum*, Luc. 2. Quod autem pluraliter dicantur *verba*, non tollit, quo minus pro singularissima essentia vsurpentur; quæ sæpe propter eminentiam perfectionum, quas includit, pluraliter significatur. Sic enim Deum appellat Scriptura *fontes*, in plurali; *Agnus deducet eos ad vitæ fontes*, Apoc. 7. *& aquas viuas, puteus aquarum viuentium*, Cant. 4 & sic de cæteris. Illud vero, *non licet loqui*, non negat solam possibilitatem moralem, sed etiam realem, qua prorsus caret, ad explicandam diuinam essentiam, qui illam intuetur.

Elias Cret. Nazianz. Anselm.

Hieron. Atque ita exponit D. Hieronymus, seu quisquis est ille auctor, qui sub eius nomine Pauli Epistolas commentatur. Vnde totus hic locus aptissimus & efficacissimus videtur ad conuincendum, visionem beatificam fuisse D. Paulo in hac vita communicatam.

83. *Probatur ratione.* Ratio vero pro hac parte duplex esse potest. Vna; quia cum Christus Dominus apparuit Paulo, dixit ei, Act. 26. *Ad hoc apparui tibi, vt constituam te ministrum, & testem eorum, quæ vidisti:* atqui D. Paulus constitutus est testis & minister ad prædicandum Trinitatis mysterium: ergo vidit hoc mysterium tanquam testis oculatus. Et confirmatur; quia congruebat, vt ille ter maximus Gentium Doctor, & diuinus Trinitatis prædicator, non aliunde, quam ab ipso cœlo Empyreo huius mysterij cognitione instructissimus prodiret. Nam sicut Christus Dominus, non solum propter dignitatem personæ, sed etiam propter dignitatem muneris, scilicet docendi & prædicandi diuina mysteria, beatifica visione fruebatur; ita D. Paulus cum proportione, si non iugiter & permanenter, vt Christus, saltem breuiter & transeunter hanc habere debuit visionem, vt secundum illam mundum perfectius doceret, & ab illa quodammodo hauriret illam constantiam, qua inter innumera hominum flagitia diuinæ charitati immobiliter adhærebat, dicens: *Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei,* Rom. 8. Hæc enim firmitas, & immobilitas in bono, non nisi ab ipso bonorum omnium fonte Deo, clare viso, principium habuisse videbatur. Altera ratio; quia in lege gratiæ multo clarior & abundantior fuit diuinitatis cognitio, quam in lege veteri. Vnde D. Paulus se comparans cum Moyse, qui non nisi superinducto velamine cum Deo loquebatur: *Nos autem,* inquit, *reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem,* 2. Corinth. 3. Quasi diceret; multo clarius & manifestius diuina mysteria, quam Moyses, cæteriq; Patriarchæ contemplamur. Atqui Moyses tam familiariter cum Deo loquebatur, vt dicat Scriptura: *Loquebatur Dominus ad Moysem facie ad faciem; sicut solet loqui homo ad amicum suum*, Exod. 33. Et iterum loquutus Dominus de Moyse: *Ore,* inquit, *ad os loquar ei; & palam, & non per ænigmata, & figuras Dominum videt,* Num. 12. Ex quibus locis multi Doctores cum D. Augustino & D. Thoma non improbabiliter colligunt, Moysem diuinam essentiam in hac vita intuitum fuisse: ergo à fortiori id concedendum est D. Paulo, non iam legis, sed Euangelij Doctori & prædicatori.

August. D. Thom.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

LIBER QVARTVS,

DE FLORIBVS PHILOSOPHIÆ,

PROLVSIO.

APAGE, *inquis, cum ſpinoſis Philoſophiæ floribus, qui carpunt togas, lancinant corpus, pungunt animos; maiori quidem iure aculeos, quam flores, ſpinas potius, quam roſas appellares. Amœna vireta inſcribis, aſpera dumeta oſtendis; tot enim ſunt tormenta, quot argumenta. Detumeſce pauliſper: ſuus in triſti nube Solis fulgor: ſua in Iride laſciuit gratia; in picturæ vmbris ſua eminet & ſplendet lux: ſuus etiam in ſpinis nitet roſarum floſculus, opes ac deliciæ mille colorum. Has diuitias & delitias ſuo in viridario laudauit & amauit ille ſponſus:* Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. *Si credis multorum Patrum iudicio, laudat & amat ſponſam ſuam, nempe Eccleſiam, inter pungentes diſputantium ac male philoſophantium aculeos conſtitutam. Quaſi verò inter ſpinas, quam inter roſas pulchrior videatur. Habes igitur conuiuales Philoſophiæ roſas, quas noſter Philoſophiæ Profeſſor inter laureatos Conimbricenſis Academiæ Doctores ſparſit plenis manibus, & quas grauiſſimus multorum homi-*

Cant.2.2. Origenes hom.3. Theodor. Aug. lib. de vnit. Eccleſ. c.13. tom.3. Caſſiod. Beda. Philo Carp. Greg. PP. li.1. Mor. c.1 Anſelm. Aponius. Bernard. ſerm.48.

hominum consessus certatim collegit. Tu verò, si adhuc irrepit aliquis spinarum horror, fusos collige togæ sinus, cautus incede, donec florum suauitas omnem tibi expellat metum.

PROBLEMA I.

Vter situs hominis sit præstantior, seßio, an statio?

1. SVMVS in conuiuio Philosophiæ, quæ suos conuiuas non molliter accumbentes, sed viriliter sedentes vult, non aurea in sponda, non in ostro, sericisq; puluinis, non mollibus in culcitris, & cubito presso innixos suos amat Philosophia candidatos; sed stantes, siue sedentes, & ad respondendum paratos docet & admonet. Aboleuit iam mollis ille & antiquus Romanorum, Persarum & Hebræorum vsus, qui splendidioribus in conuiuiis triclinari quodam in lecto lautissime discumbebant. Solum igitur est de sessione & statione controuersia, quia de cubatione citra dubium est apud auctores, infimum locum obtinere; iacere enim vel cubare, aut infirmitatis, aut certe desidiæ indicium est. Cum autem sedentes videam plurimos, & stantes paucos, pro sessione inprimis pugno, quam sedendo approbatis. Ille situs est præstantior, magisq; homini connaturalis, qui est ipsi peculiaris, neque aliis conuenit animantibus, nisi forte improprie; sed hic est sessio, & non statio. Nam cum cætera animalia vel iaceant, vel stent, nec proprie sedeant, homo solus proprie sedet, & hunc situm, quam vllum alium frequentius exercet: ergo sessio est præstantior. Hinc fortassis inter Iapones orta consuetudo colloquendi cum aliis seruato hoc situ; irroges enim magnam iniuriam ei, cum quo loqueris, si stans loquaris. Vnde desumo

Pro sessione pugnatur primo.

Iaponum consuetudo.

2. Secundum argumentum. Ille situs videtur præstantior, qui apud homines pluris habetur; sed apud Reges & Principes magnus est honos sedere apud ipsos: ergo, &c. Probo minorem; quia huiusmodi situs solis magnatibus, purpuratis, ac viris Principibus conceditur, vt patet ex illo Esdræ 3. cap. 3. 7. Nam pro ingenti præmio dicitur: *Sedebit secundo loco à Dario propter sapientiam suam,* &c. Præterea inter regni insignia numeratur thronus, seu sedes, quam Rex sibi semper reseruat.

Pugnatur secundo.

Vnde Pharao ad Ioseph: *Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, vno tantum regni solio te præcedam*, &c. Quasi vero sola sedes esset indicium, inter seruum & dominum distinguens. Ex hoc colligit Apostolus, Christi super omnes Angelos dignitatem. Ad Hebræos 1. 13. *Cui enim Angelorum dixit: Sede à dextris meis:* & addit: *Nonne omnes sunt administratorij Spiritus in ministerium missi*, &c. Ac si diceret: satis perspicua manet Filij nobilitas summa, ex sessione apud Patrem, & seruilis conditio Angelorum satis etiam apparet, ex ipsorum statione coram eo, qui stando ministrant ac seruiunt. Iam vero Christus Dominus Apocalyps. 3. promittit Angelo Laodiceæ amplissimum tanquam præmium, & supremum dignitatis fastigium, sedendi statum: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego sedi cum Patre meo in throno eius.* Ac si nulla superesset titulorum maiestas, nulla amplior dignitas conferenda. Laureatis victoribus suam sedem promittit Christus, ex quo deduco

Tertium argumentum. Ille situs videtur præstantior, quem in patria cœlesti sumus habituri; sed sedendi situm sumus habituri in patria: ergo, &c. Probo minorem inprimis ex Christo Domino: Nam Marci vltimo dicitur: *Assumptus est in cœlum, & sedet à dextris Dei.* Ad Hebr. 1. *Sedet ad dextram maiestatis in excelsis.* Et cap. 8. *Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in excelsis.* Et cap. 10. *Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextra Dei.* Et cap. 12. *Atque in dextra Dei sedens.* Similia habentur ad Roman. 8. ad Ephes. 1. ad Coloss. 2. & alia quamplurima, vbi dicitur, sedere Christum Dominum in patria cœlesti. Deinde sessuros in patria Beatos, testantur innumera sacræ paginæ monumenta. Apocalyps. 3. *Dabo ei sedere mecum in throno meo.* Luc. 20. *Ego dispoſui vobis regnum, vt sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israël.* Et Paulus Ephes. 2. ait *nos consessuros cum Christo in cœlestibus*, &c. Et quamuis Stephanus videat Christum Dominum *stantem à dextris virtutis Dei*, Act. 8. 55. non videtur intelligi, quod stet, & non sedeat, sed quodammodo adhuc nobiscum pugnet, nobisq; suppetias afferat paratissimus. Vnde Damianus serm. de S. Stephano: *cum bellante bellabat.* D. Ambrosius epist. ad Vercel. Eccles. *stetisse dicitur, vt solicitus iuuaret athletam, quem & paratus coronaret.* D. Gregorius lib. 1. in cap. 1. Reg. *Stare eius, compati est.* D. Bernardus serm. 5. super verba Psalm. 43. *Quia iuuabat, quomodo Propheta in adiutorium eum surgere precatur: Exurge Domine, adiuua nos.* Ex his ergo, & aliis locis recte colligitur, sessionem in patria nobis magis futuram connaturalem; & siue ea ac-

(margin: 3. *Pugnatur tertio.* — Damian. — Ambrosius. — Greg. — Bernard.)

ea accipiatur metaphorice pro clarissimo maiestatis argumento, vt acriter contendit Soar. tom.2. in 3.p. disput.51. sect.3. siue
Soar.
Lorinus.
proprie pro corporali sedendi statu, vt vult Lorin. in Acta Apostol. cap.8.55. optime ex ea probatur præstantiorem esse sessionis, quam stationis situm. Aliam partem stantibus relinquo defendendam.

PROBLEMA II.

Quænam præstantior sit hominis statura?

4. INter quotidianos sermones nihil familiarius, quam sermo de præstantiori hominum statura: in certamen aliquando abit sermo, & certamen in rixam aliquando. Litem intendimus inter paruam, magnam & mediocrem staturam. Tandem præstantiori litem adiudicabimus. Porro, ne duabus prioribus suus desit honos, pro hominibus paruæ staturæ hæc faciunt; quia illa statura laudari potius debet, quam qui habent, & sensu acriores, & mente dexteriores euadunt: mens enim ea est, de qua merito Phauorinus Philosophus: *Nihil*, inquit, *in terris magnum, præter hominem, nihil in homine magnum, præter mentem*; atqui breuis statura ita se habet: nam, vt interim omittam id, quod est in veteri prouerbio, ἄνους ὁ μακρὸς, hoc est, *amens, qui longus*, cui consonum est illud M. Tullij: *Valentissimo quisque corpore longe abest à sapientia.* Certe ipsa diuina veritas id non obscure docet, Eccle. 11. his verbis: *Ne laudes virum in specie sua, neq; spernas hominem in visu suo: breuis in volatilibus apis, & initium dulcioris fructus illius*; hoc est, interprete Episcopo Iansenio, *Ne suscipias, aut demireris procerum atque elegantem corporis habitum, quia in paruo corpore inuenitur sapientia*; & vt quidam dixit,

Suadetur causa paruæ staturæ.
Phauorinus
Tullius.
Iansen.

Maior in exiguo regnauit corpore virtus.

Et Baruch cap.3. de Gigantibus illis loquens, qui ab initio fuerunt statura magna, & scientes bellum: *Non hos*, inquit, *elegit Dominus, neque viam disciplinæ inuenerunt.* Et merito: cum enim corpus, quod corrumpitur, aggrauet animum, & terrena inhabitatio deprimat sensum multa cogitantem; vbi vasta fuerit moles corporis, necesse est, vt sub tam graui pondere sensus gemant, & ad terram vsque deprimantur. Vt enim ait Aristoteles lib. 4. de partibus animalium cap. 10. *Carnis pondus tardiorem reddit & mentem, & sensum communem*, & ideo eius magnitudinis homines à Græcis γίγαντες, id est, *terræ filij*, dicti sunt, quod

Arist.

quod terrena sapiant, mentemq; à coniunctione materiæ nequeant auocare; &, vt glossa ait Genes. 6. *Sint immanes corpore,* Glossa. *superbi viribus, inconditi moribus;* vnde satis apposite D. Chrysostomus gigantem illum barbarum & immanem Goliath, Chrysost. quem iuuenis Dauid ictu fundæ in terram dedit, *turrem ex carne ædificatam,* nuncupauit: nihil enim in eo videbatur esse præter carnem, existente anima pro sale, ne putresceret: quod etiam veteres compositis fabulis adumbrasse videntur, cum Cyclopas, monstra Alpibus æqualia, seu montibus Atlanteis, vnum tantum oculum, sensum nimirum speculationi aptum, habere finxerunt; ferrariisq; Vulcani officinis destinarunt; quia, vt Aristoteles Polit. 1. egregie dixit: *Qui ratione valet,* Arist. *naturæ imperat, & dominatur; qui vero viribus & corpore, naturæ paret, & seruit.*

Vnde ea, quæ corpore parua sunt, virtute sunt maiora, & ad 5. bellum aptiora. Nam, auctore Seneca de Tranq. animæ cap. 8. *Habiliora sunt corpora pusilla, quæ in arma sua contrahi possunt,* Seneca. *quam quæ superfunduntur, & vndique magnitudo sua vulneribus obiicit.* Testis Virgilianus miles;

——— Bellis acer Halesus Virgil.
Tendit in aduersum, seq; in sua colligit arma.

Sunt deinde Deo Opt. Max. magis similia, vt enim D. ait Augustinus epist. 3. ad Volus. *Non mole, sed virtute magnus est* August. *Deus.* Itemq; maiorem ingenerant admirationem: Nam, vt idem D. Augustinus ait lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 24. de animalibus loquens: *Illa plus habent admirationis, quæ molis minimum: plus enim formicularum & apicularum opera stupemus, quam immensa corpora balenarum.* Et Prouerb. 30. *Quatuor,* inquit Salomon, *sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus, formica nimirum, lepusculus, locusta, & stellio.* Accedit denique D. Cyrillus Alexandrinus lib. 3. in Genes. & lib. 9. aduersus Iulianum; his enim in locis propterea ait in prima mundi Cyril. Alex. ætate progenitos fuisse homines proceræ staturæ, vt ea corporum vastitate, & vultuum deformitate vlcisceretur Deus nefaria hominum scelera.

Pro hominibus vero proceræ staturæ maxime facit, vt interim reliqua argumenta missa fiant, commune desiderium, quod omnes habent, vt corpora sua, si possent, extenderent. Vnde Christus Dominus Matth. 6. exemplum adhibere volens in re quapiam, quam omnes optarent, & de qua sæpe cogitarent: *Quis,* inquit, *vestrûm cogitans potest ad staturam suam adiicere cubitum vnum?* Vbi D. Petr. Chrysolog. serm. 163. *Nam omnis* Chrysol. *homo, dum sui corporis pulchritudinem concupiscit, procerum se esse exoptat.* Deinde; quia Adamus humani generis caput,

Suadetur causa magnæ staturæ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

quem Deus Optimus Maximus, ſicut ætate florentem, ſapientia ornatum, virtutibus circumſpectum, virili pulchritudine decorum, ita magnitudine condidit omni ex parte perfectum, ſtaturæ erat giganteæ, vt ex illis verbis Ioſue 14. *Adam maximus ibi inter Enacim* (id eſt, gigantes) *ſitus eſt*; colligunt Interpretes, aliis multifariam renuentibus. Enimuero non mediocre dubium eſt, an Adam hoc loco ſumatur pro primo parente, an pro quouis alio homine; multi enim Patres exiſtimant, primum genitorem Adamum in monte Caluariæ ſepultum fuiſſe: ad quos accedit Suarius tom. 2. incarn. q. 46. in comment. articuli 10. aſſertione 4. quem vide: conſule etiam Tertullianum lib. 2. contra Marc. cap. 4. ligatæ orat. Certe Chriſtus Dominus, non breuem, ſed, pro illius temporis conditione, proceram habuit ſtaturam; hoc eſt; ſeptenorum illius temporis palmorum, vt ſcribit Nicephorus extremo cap. lib. 1. quæ ſtatura, vt annotauit Genebrardus in Pſalm. 44. ſatis procera eſt, cum maxima non ſoleat excedere octonos palmos.

Soarius. Tertull. Niceph. Genebrard.

6. Præterea breuis ſtatura ex mundi ſeneſcentis ſterilitate; procera vero ex vbertate florentis proficiſcitur. A prima enim ætate, vt ſcribit Plinius lib. 7. cap. 16. & luculenter oſtendit D. Auguſtinus lib. 15. de Ciuitate Dei, à cap. 9. cuncto mortalium generi, inquit Plinius, minorem in dies fieri ſtaturam propemodum obſeruatur, *rarosq́ patribus proceriores, conſumente vbertatem ſeminum exuſtione.* Cuius quidem rei domeſtica ſuppetunt teſtimonia: vix enim inter nos iam reperitur, qui veterum Luſitanorum arma geſtare poſſit; cum & galeæ ſint capitibus multo maiores, & thoraces ad pedes defluant, enſes vero & clauæ ferreæ vix vtraque manu moueri poſſint. Tanta corporum (& vtinam corporum tantum!) diminutio facta eſt. Quod argumentum eleganter pertractat D. Cyprianus ad Demetrianum: *Vbi minuatur,* inquit, *neceſſe eſt, quidquid fine iam proximo in occidua & extrema diuergit: ſic Sol in occaſu ſuos radios minus claro ſplendore iaculatur: ſic declinante iam curſu exoletis cornibus luna tenuatur,* &c. Et ideo Horatius recte, Odarum lib. 3. Ode 6.

Plin. Auguſt. *Luſitanorũ exempla.* Cyprian. Horat.

Ætas parentum peior auis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

Et Iuuenalis Satyr. 15.

Iuuenal.

Nam genus hoc viuo iam decreſcebat Homero:
Terra malos homines nunc educat, atque puſillos.

7. Rurſus in ſacris literis ex proprietate linguæ Hebraicæ, quæcumque magna & excelſa ſunt, Dei eſſe dicuntur; ſic enim appellantur *montes Dei,* Pſalm. 36. hoc eſt, editiſſimi, *& cedri Dei,*

Pſal. 79.

Psalm.79. *& exercitus Dei*, 2. Paralipom. 2. hoc est, ingens, & robustissimus; vt nimirum hac magnifica appellatione magnarum rerum dignitas exprimatur; vtpote, quæ nullius alterius, quam Dei esse posse videantur: ergo idem quoque in humanis corporibus dicendum est. Vnde Oleaster Lusitanus per *filios Dei*, quos sacræ literæ Genes.6. commemorant vidisse *filias hominum*, &c. homines intelligit proceræ staturæ, qui Hebraico idiotismo filij Dei nuncupantur, sicut *montes Dei*. Facit etiam, quod Theodoretus q.48 in Genes. ad diuinæ omnipotentiæ manifestationem refert, quod ingentia hominum corpora procrearit, *vt cognoscant*, inquit, *Deum tanquam omnipotentem Creatorem tantam hominibus mensuram tribuisse*; additque, quod maxime commendandum est, ideo non omnibus hominibus proceram staturam dedisse, vt superbiam amputaret, & arrogantiam cohiberet; nam, *si exiguis*, inquit, *corporibus præditi, non contra se modo, sed contra Deum attolluntur, quid non commisissent, si maxima corpora sortiti essent?* Accedit etiam nomen, quo Gigantes apud Hebræos nuncupantur; dicuntur enim *Nephalim*, hoc est, lapsi, vel cadentes; quia nimirum, vt Caietanus ait Genes. 6. è cœlo dilapsi credebantur, vt magis diuini, quam humani, vel, vt aliqui Hebræi asserunt, quod cor videntis illos præ stupore & admiratione caderet.

Oleast. Theodor. Caietan.

8\. Addè, quod Aristoteles 4. Ethic. 3. *Pulchritudo*, inquit, *in magnitudine corporis consistit; parui enim vrbani quidem sunt, sed non pulchri.* Semiramis Regina in procera statera pulchritudinem collocatam esse existimauit; siquidem suam effigiem in lapide, cuius longitudo XVII. stadiorum esset, exsculpi iusserit. Refert Verderius de imag. Deorum fol. 9. Iam vero Pallas ille Euandri Regis filius, cuius pulchritudinem in ipsa etiam acerba morte cum floribus pulcherrimis componit Mantuanus 11. Æneid. proceram habuit staturam: Nam Clemente VII. Pontifice Maximo sacrum vniuersi orbis clauum moderante, inuentum est eius cadauer, & tantæ proceritatis, vt murorum vrbis Romæ pinnas, erectum, vertice pertingere posset. Nec obstat, quod Poëta eius corpus exustum fuisse narret. Vide Magium lib.1.cap.4.

Aristot. *Proceres homines pulchri.* *Semiramidis statua immanis.* Verderius. Virgil. *Pallantis cadauer.* Magius.

9\. Hinc est, quod Act.14.11. proceram staturam Barnabæ magni fecerint Ethnici homines: Vocabant enim *Barnabam Iouem, & Paulum Mercurium.* Cur ergo si Iupiter Diuum Pater, atque hominum Rex ab ipsis credebatur, non appellant potius Paulum Apostolorum principem suum Iouem? D. Chrysost. homil.30. sentire videtur, rationem fuisse, quod Barnabas præstantioris, & elegantioris formæ fuerit. *Mihi quidem*, inquit, *videtur etiam ab aspectu venerabilis fuisse Barnabas*, &c. quasi

Chrysost.

Gentiles homines iudicarent, formæ præſtantiori, qualem Barnabas habebat, diuinitatem quoque præſtantiorem, qualem Iupiter habere putabatur deferendam. Quod autem Paulus pusillæ fuerit ſtaturæ, tradit Nicephor. lib. 2. cap. 37. his verbis: *Paulus paruo fuit corpore, & contracto, & quaſi incuruo, atque paululum inflexo*, &c. Ipſe Paulus 2. Cor. 10. 11. ingenue fatetur; *Epiſtolæ, inquiunt, graues ſunt, & fortes, præſentia autem corporis infirma*, &c. quaſi propter vnam exiguam corporis ſtaturam fuiſſet deſpectus. Procera ſtatura Sauli dedit imperium, 1. Regum cap. 10. quaſi hæc ſola eſſet digna forma imperio. Mantuanus ſuo in Turno hanc ſtaturam commendat Æneid. 7.

Nicephor.

Virgil.

Ipſe inter primos præſtanti corpore Turnus
Vertitur, arma tenens, & toto vertice ſupra eſt.

Hanc formam laudat Apollin. Sidonius in ſuo Gotthorum Rege Theodorico epiſtol. 2. Hanc commendat in ſuo Anchiſe, Mantuanus iterum 8. Æneid.

10. Apollin.

Virgil.

——— *Sed cunctis altior ibat*
Anchiſes.

Hanc fere omnes Poetæ in Heroibus ſuis decantant, vt notauit Iul. Scalig. lib. 1. Poët. omnes enim ab eis mira quadam corporum proceritate inducuntur, ſi vnum excipias Tydeum. Hanc in Menelao agnoſcit Homerus lib. 3. Iliad. Hanc in Agamemnone, & in Aiace. Hanc Claudianus in Germanico laudauit Paneg. 1. Stilic. Hanc deſcribit Hammian. lib. 14. in Gallo Imperatore. Hanc denique in ipſa etiam fœmina, ac Regina Didone Virgilius extollit, Æneid. 1.

Iul. Scal.
Homerus.
Claudian.
Hammian.

Virgil.

——— *gradienſque Deas ſupereminet omnes.*

Imitatæ ſunt reliquæ gentes Indos, & Æthiopas, qui proceritati corporis regna deferebant. Hanc etiam in tabellis ſuis deducunt pictores optimi, cum elegantem corporis formam volunt exprimere. De Zenone Citico refert Clem. Alexandr. lib. 3. Pædag. cap. 11. Hanc denique cœleſtis ſponſa in ſuo amauit ſponſo, & laudauit. *Statura tua aſſimilata eſt palmæ*, Cant. 7. ſeu, quia in eo excellebat procerus corporis habitus: ſeu quia pollebat ingenti pectoris conſtantia; vtrumque enim in procera ſtatura optime copulatur. Laudo Annibales, Hercules, & Antæos. De Antæo autem illud mirabile apud Strabonem lib. 7. & Plutarchum in vita Sertorij. Sertorij enim iuſſu fuit eius ſepulchrum perfoſſum, demolitumque, & in illo cadauer repertum ſexaginta cubitorum. *Obſtupuit Imperator, inſtaurato monumento, nomen eius, famamque adauxit.* Adde Pyrrhum Romanorum hoſtem, qui, vt procerus erat, ita ad militiam proceros homines volebat; illud iactatur ab eo dictũ delectori ſuo: *Grandes elige, ego fortes reddam.* De Traiano Plinius

Clem. Alex

Strabo.
Plutarch.

nius Paneg. & cum eo loquens; *Tu sola corporis proceritate elatior alijs, & excelsior, & non de patientia nostra quendam triumphum, sed de superbia Principum egisti.* His, & alijs adde Alphonsum Henriquium primum Regem Lusitanorum. Plinius.

Neque vero corporis proceritas impedimento esse potest ingenij acumini, cùm hæc ex complexione cholerica proueniat, vt late dedúcit Richard. quodlib. 2. quæst. 18. vbi quæstionem hanc ex instituto pertractat; complexio autem cholerica optima est ad capessendas disciplinas & diu operam literis nauare possit: breuitas autem corporis, vt plurimum ex melancholica atque adeo terrea complexione exoritur, quæ ad scientiam per se non multum iuuat, quamuis per accidens id præstet; quatenus nimirum diutius in studium incumbit. Et confirmatur; quia prioris ætatis homines proceriora corpora habebant, & tamen miro ingenio artes omnes, disciplinasque inuenerunt, præsertimque Mathematicas. Et si exemplis lis foret dirimenda, Aristoteles possim nominare, Ptolemæos, & mille alios apud veteres. Apud nostros & sanctitate, & doctrina præclaros homines Gregorios Magnos, Basilios, Augustinos, & alios. 11. *Proceri homines ingeniosi.* Richard.

Cæterum mediocris statura reliquis anteponenda. Hanc habuit Christus Dominus, vt optime tradit noster Brunus in meditationibus beatæ Virginis. Hanc sortiti sunt excellentes viri, quos siue bellica virtus, siue externa corporis, siue etiam interna animi pulchritúdo commendauit. Hanc sortitus fuit Alexander, Scipio, Cæsar, Pompeius, & alij tam inter Græcos, quam inter Latinos fortissimi duces. Quibus accedunt ex nostris Nonius Aluares Pereira, Brigantinæ domus auctor, Lusitanæ gentis decus immortale, bellicæ virtutis singulare ornamentum, hostium nostrorum fatale excidium. Magnus Albuquercius, Eduardus Paciecus, alijque quamplures, qui nobis opulentissimum Orientis imperium sanguine suo pepererunt, quos omnes mediocri, seu media statura præditos fuisse reperimus. 12. *Media statura cæteris præferenda.* Brunus. *Lusitani media statura præditi.*

PROBLEMA III.

An scientia, & ingenium officiat, vel proficiat Principi ad Rempublicam administrandam?

Erit fortasse inter doctos, & ingeniosos auditores, qui statim in limine quæstionis mihi succenseat, dum in quæstionem voco rem luce meridiana clariorem; quis enim à litterarum studijs ita amusus, vt tam insignem contumeliã doctis 13.

&c ingeniosis audeat inferre, vt eos regno administrando inhabiles, vel minus aptos iudicet? Hunc tamen obsecro, iras parumper ponat, dum ostendo rem esse dubiam doctorum iudicio ventilandam, & rationum examine trutinandam.

Thucyd. In primis Thucydides, veteranus auctor, & ingenij prærogatiua satis notus, li. 3. expresse tenet, hebetiores, vt plurimum, melius Rempublicam administrare, quam acutiores. Licinius Imperator alias laudabilis, litteris adeo infestus erat, vt virus ac pestem publicam eas appellaret: tradit Aurelius Victor in vita Constantini Constantij. Et quidem Iulianus postquam litteras didicit, vniuersi orbis extitit pestis execranda, atque adeo illi magis obfuit eruditio, quam profuit, vt narrat Tiraquellus citandus. Diuinus item Plato, *difficile*, ait, *esse reperire hominem ingeniosum simul, & mansuetum, atque virilem.* imo addit, *& quidem nec fuisse vnquam existimo, qui natura sint ita instituti:* sed sine virili animo, & mansuetudine nemo aptus est, vt ad Reipublicæ clauum digne valeat sedere; ergo, &c. Præclare enim aduertit D. Hieronymus epistola ad Theophilum, ideo Moysem per 40. annos Rempublicam Hebræorum administrasse; quia mansuetudinis prærogatiua cæteros anteibat: quod vero Principis clementia, & mansuetudo cum litteris nequeat stare, insinuatur ex illo Senecæ 1. de Clementia ad Neronem, qui Nero antequam litteras sciret, erat pietatis speculum, postquam autem eas didicit, nefarium extitit crudelitatis exemplar. Hinc illa eius vox; *Vtinam nescirem litteras!*

Aurel. Vict. *Litteræ nonnullis obfuerunt, & quibus.* Tiraq. Plato. Hieron. Seneca. *Nero scire dolet.*

14. Secundo confirmari potest eadem opinio ab exemplis; legite enim Lipsium in notis ad lib. 1. Polit. cap. 10. vbi refert Ludouicum XI. Galliæ Regem, filium Carolum à litterarum studijs omnino auocasse, ne esset (vt aiebat) in consilijs capiendis refractior & tenacior sui sensus. Ex quo conflari potest prima ratio pro hac parte: Commune multorum placitum tutius plerumque est, ac certius, quam vnius dumtaxat, licet sapientis, & ingeniosi; adeo, vt iam iuerit in parœmiam, *errandum cum multis*; sed Princeps literis, & ingenio expers, aut in his parum versatus, Doctorum fidit iudicio, non proprio, & contra vero sapiens & ingeniosus proprio ingenio & iudicio fidens, tenacior est sui sensus, & aliorum iudicium in suam detorquet sententiam, plus illi credens, quam multitudini sapientum: ergo hic regno erit infestus, & è contra litterarum ignarus proficuus. Accedit, quod scientia admodum inflat, & si regiæ potestati adiungatur scientiarum superbia, Deus immortalis, quis Regem poterit continere? Illustro hanc rationem illo Ezech. 28. *Tu Cherub extentus, & protegens*, loquitur de Lucifero, qui inter Seraphim numeratur. Cur ergo non dicitur Seraph? respon-

Lips. *Galli Regis de litterarũ studijs sententia. Improbãtur primo ad regimẽ litteræ*

respondet Carthusianus in cap.10.cœlest. Hier.a. 5. *Vt insinuetur, quid fuerit ei incitamentum ambitionis, & lapsus, quod fuit excellentia suæ scientiæ, non diuini amoris, scientia enim inflat,* &c. Adiunge Henricum VIII. Britanniæ Regem, qui scientia inflatus, & maiorem, quam par erat, de se opinionem concipiens, in grauissimos errores incidit, & veram amisit sapientiam.

Carthus. *Scientia inflat.*

15. Idem præterea confirmo ex procopio lib.1. de bell. Got. vbi refert hos populos nimium indignatos, suum Regem Athalaricum, à tutela matris, quæ illum in studijs educabat, abduxisse; dicebant enim ista omnia litteraria longe à robore, & armis abesse, imo effœminari his animum, & ad timorem traduci. Ex quo aliud desumo argumentum. Reipublicæ administrator nil prius habere debet, quam virile robur. & bellorum peritiam & experimentum, illudque populis suo exemplo instillare; sed ingeniosi, doctique homines, neruosque suos omnes ad litterarum studia conferentes quodammodo bello exauthorati, arma detestantur; non Martis bellicos tumultus, sed Palladis ingeniosos congressus profitentur, vt Alphonsus Hispaniæ Rex, qui totus literis deditus, regni curam non habebat; ergo huiusmodi Princeps sua sapientia & ingenio, regno potius officiet, quam proficiat. Præterea, scientia causa est timoris; vnde ille alius dicebat: *militem generosum scire non debere locum pulmonis, vel hepatis, ne inter præliandum declinantis ictibus ab his partibus totus incumberet.*

Procop.

Improbãtur secundo in Rege littera.

Hispanus Rex litterarum auidissimus.

Imbellem educant litteræ.

16. Tertio speciatim argumentor contra ingeniosos: hi enim regno inhabiles videntur. Primo; quia velocia ingenia plerunq; varia, & inquieta, semper nouant, & mouent aliquid, & ne quieta quidem esse sinunt. Secundo, quod in multiplici mediorum inuentione, & rationum copia plerunque natant, & ægre expediunt aliquid, cui insistant; ergo ingeniosi libris, non regno incumbant. Vltimo idem confirmari potest ex Christi Ecclesia, quam tradidit moderandam non sapientibus & prudentibus huius sæculi, elegit enim *stulta mundi.* Item ad summum sacerdotij fastigium non Ioannem ingenij acumine aquilam inter omnes, vt tenet D.Thom. Ioan. vltimo, sed Petrum, plus animo, quam ingenio clarum, simplicitate potius, quam scientia notum, & ideo dictum *filium Ionæ*, id est, columbæ, euexit. Et ex dictis patet, rem non esse omnino extra controuersiam. Detumesce igitur, mi homo, quisquis erras à tua bile, & depone paulisper irarum minas.

Improbatur in Regibus ingenij acumen.

Christus D. litterarum ignaris tradidit Ecclesiam moderandam.

D.Thom.

17. Verum non sum ita hebes, & à sapientum choro alienus; non obtusa adeo gestamus pectora, vt pro ingeniosis & doctis potius non decertem. Dico ergo, regno non officere, imo multum proficere, Principem ingenio, & scientiarum supellectili instru-

Sapientia & Regi, & regno prodest.

instructum. Pro hac potior auctoritas & rationum momenta pugnant; & inprimis Plato, multis in locis, Reges & Principes sapientes, nimium præfert scientiarum expertibus; nam, vt refert Marsilius Ficinus in eius vita, solitus erat dicere: *Principi non aliter necessariam esse sapientiam, quam corpori animam.* Idem lib. 6. de Rep. optimum delineans Principem, ait, *debere esse amatorem ciuitatis, non agrestem voluptatibus, doloribusq; probatum, & optimum præterea Philosophum.* Qua in re, Philone dicente, lib. quod deterior potiori insidietur, *Rex ad populum ita se debet habere, vt lux ad tenebras, vt sapiens ignoranti, vt Deus creaturæ.* Seneca 1. de Clem. Solem dicit quemcunque Regem, siue Imperatorem, qui lucis doctrina prælucere debet populis. Et hoc sensu accipio Plutarchum in commentario, quod in Principe requiratur doctrina, vbi asserit: *Deum duo sui pulcherrima simulachra fecisse, in cœlo Solem, in terris Regem*; quasi Rex increatæ sapientiæ vera effigies haberetur in terris. Et sane nihil maius in humano regimine, quàm hominem regere, nihil sapientius poterit excogitari, si credimus Nazianzen. in oratione prima Apolog. *Nam profecto,* inquit, *ars quædam artium & scientiarum mihi esse videtur, hominem regere, animal maxime varium & multiplex,* &c. Si ergo Rex fuerit litterarum ignarus, quomodo poterit suum obire munus? Non valebit profecto hanc humanam belluam cicurare. *Qui ergo* (concludit paulo infra Nazianzenus) *huiusmodi belluæ curam susceperit, eum varia omnino & multiplici scientia ornatum esse oporteat.* Consulite præterea D. Hieronymum in lib. Ecclesiastes, vbi comparat sapientem ligno vitæ, quod in medio paradisi plantatur. *Inter frugiferas,* inquit, *arbores existimo tenere primatum lignum vitæ, quod est sapientia; nisi enim hæc inter cætera plantetur ligna, cætera siccabuntur; id est, nisi sapiens primatum inter cæteros obtineat, omnes delirabunt.*

[Margin: Plato. Marsil. *Tantum indigent Reges sapientia, quantum anima corpus* Philo. *Qualem deceat Regem inter suos existere.* Seneca. Plutarch. *Rex Deo similis in scientia.* Nazianz. Hieron. *Rex sapiens, lignum vitæ*]

18 Quod si exemplis res sit dirimenda, iam lis esset adiudicata; legite Tiraquellum de nobilitate cap. 5. n. 11. Vbi numerat 38. Imperatores & Reges, qui vt scientiarum peritia cæteris præstitere, sic regendi & gubernandi prærogatiua. Addit deinde idem auctor: *Si eruditio aliquibus vnquam obfuit, non scientiæ & ingenij, sed hominis vitium est, bono abutentis.* Sed his prætermissis ad rationes accedo, è quibus primam deduco ex natura cum D. Thoma lib. 1 de regimin. Princip. cap. 2. Nam humano in corpore caput, quod inter cætera membra obtinet principatum, illorumq; procurat commoda, præ cæteris abundat sensibus, imo omnes sensus habet, cum alia vno contenta sint: ergo in corpore mystico, quale est Respublica, Princeps, Reipublicæ

[Margin: Tiraquell. *Necessaria Regibus est scientia.* D. Thom.]

publicæ caput, cæteris, si fieri posset, ingenio & sapientia præstare debet, vt cæteris inuigilet.

Secundo, officium Principis est condere leges iustas & honestas, prouidere bona, & repellere mala occurrentia: sed ad hæc præstanda necessaria est scientia, & ingenij acies perspicua; ergo hæc non nocet, imo multum proficua est. Minor ostenditur; quia lex versatur circa bonum commune subditorum, obuians particularibus commodis: hoc autem nequit cognosci, nisi à sapiente multarum rerum habente notitiam; ergo, &c. Dices: has leges commodius condi per Consiliarios, qui deliberant, & Rex authoritatem confert. Difficultatem non euitas; quia Rex, qui scientiam non habet, nec scit, quæ approbanda sunt, potest nonnunquam ab ipsis falli Consiliariis. Dices: satis erit fidere Consiliariis sapientibus. Verum hoc est regere in fide, seu, regi potius, quam Regem se præstare.

19. *Idem secũdo ostenditur.*

Tertio, ad pacem rectamque imperij administrationem opus est, vt Reipublicæ magistratus, ministrique populi, Reges reuereantur, timeantque suos dolos, & iniquas sententias patefieri; & hinc est, quod Ioseph Genes. 44. volens fratribus timorem incutere, dicebat: *An ignoratis, quod non sit mei similis in augurandi scientia?* seu, vt ex Hebræo vertitur, *an ignoratis, quod diuinando diuinat Rex, sicut ego? Ac si diceret*, inquit, Caiet. *an ignoratis Principem, cuius ego personam gero, omnia scire, omnia diuinare? etiam occulta illi sunt obuia:* sed Rex ingenij & scientiæ expers ab omnibus despicitur, vtpote inuentus minus habens; è contra sapiens & ingeniosus omnibus est formidini, atque timori; ergo, &c. Minorem ostendo ab authoritate: nam electurus Dominus Consiliarios, & Principes, qui cum Moyse Rempublicam Hebræorum administrarent, ex omnibus septuaginta viros sapientes & magistros elegit, cur ita? nonne spiritu diuino, sicuti Moyses, non humano regere, & iudicare debebant? *Ita sane*, inquit Abul. n. 11. q. 35. *sed non propter se, sed propter populum, sapientes ad regimen elegit; quia si viderent illos antea indoctos & rudes, scandalizarentur, illosque contemptui haberent, nec eis vlla præstaretur authoritas: Deus autem volebat non solum facere bonum, sed quod bonum appa-ret.*

20. *Hoc ipsum tertio demonstratur.*

Caietan. *Regis est etiam diuinare.*

Abulens. *Seniores ad regimen Deus elegit.*

Quarto, Rex ad clauum regni sedens habet se vt nauclerus ad clauum nauigij; ergo oportet ad optimam administrationem quod sit sapiens. Antecedens probat Plutarchus in Moralibus. Plato in dialogo 8. de republica, seu de iusto principe: Philo Iudæus lib. de Ioseph. Qui omnes festiua & eleganti similitudine regium munus cum naucleri munere componunt; & quemadmodum ad naucleri munus perfecte obeundum magna peritia

21. *Id quarto concluditur*

Plutarc. Plato. Philo. *Rex cũ nauclero confertur.*

 ritia

ritia requiritur, ne in vadoſa loca, & infames ſcopulos nauis allidatur, ſeu fœdis tempeſtatibus ſubmergatur, ita, ne Reſpublica pereat, ſeu miſerandum ſubeat naufragium, opus eſt, vt Rex optimarum ſcientiarum diſciplinis ſit inſtructus. Confirmo hanc rationem alia ſimilitudine, quam affert de medico citatus

Rex cũ medico cõfertur

Plato. Quid ſi medicus non expertus, non peritus, non doctus fuerit? quæ mortis diſcrimina non ſubibit ægrotus? Ita ſe res habet in Rege, peribit hoc corpus Reipublicæ, ſi medicinam tempeſtiuo tempore adhibere neſciuerit; graſſabitur peſtilens venenum, &, ſi neſciat cohibere, reſcindentur membra omnia. & tandem, æſtuante ſole, atque furente morborum flamma, lucis vſura extinguetur.

22. Xenoph.

Itaque optimus Princeps (Socrate authore apud Xenoph. lib. 3. de dictis & factis Socratis) *erit ille, qui bona & honeſta ſciat, vt eis vtatur, ac turpia cognoſcat, vt ab eis abſtineat; is enim moderatus & ſapiens eſt*, &c. Talis Salomon, qui ad optimum regni ſui regimen vnam ſapientiam poſtulauit, & ideo Deo Maximo acceptus, à quo meruit audire illa verba 3. Reg. 3. *Quia poſtulaſti verbum hoc, & non petiſti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum, ſed poſtulaſti tibi ſapientiam, ad diſcernendum iudicium; ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens & intelligens, in tantum, vt nullus ante ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus eſt*, &c. Nullum quidem maius donum poterat à cœleſti Numine Salomoni conferri, vt regni habenas laudatiſſimus moderaretur. Sapientia enim eſt regni ſtabile fundamentum. Vnde Sapient. c. 6. illa eſt Regibus admonitio haud iniucunda: *Si delectamini ſedibus & ſceptris, ô Reges populi, diligite ſapientiam, vt in perpetuum regnetis*, &c. Imo ſine ſapientia nullus vere Rex, ſi Horatio credimus lib. 1. epiſt. 1. ad Mecæn. vbi concludit:

Horat.

Ad ſummam ſapiens vno minor eſt Ioue; diues,
Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum.

Plato.

Sapientia enim, teſtante Platone Dialog. 5. de Rep. reddit Reges diſertos ad res præſentes moderandas, prudentes ad futuras prouidendas, fortes ad bellicas pertractandas, ac tandem gratos ad pacis munus conſeruandum. Vna eſt ſapientia, quæ Reges in ſua dignitate conſtituit; non eis igitur officit ad Rempublicam moderandam, ſed maxime prodeſt.

***

PRO-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

PROBLEMA IV.

Vtrum perfectius sit amicos diligere, an inimicos?

ILlam igitur cum Magistro in 3. d.30. excito controuersiam, auditu non iniucundam, difficilem explicatu; vtrum perfectius sit amicos diligere, an inimicos? Pro dilectione inimicorum acriter pugnant Patres, D. Augústinus, D. Ambrosius, D. Basilius, D. Chrysostomus, D. Gregorius, D. Bernardus, & cæteri omnes, ad concionandum, quam ad argumentandum promptiores. Illud tamen D. Chrysostomi delibo in priori hom. de cruce & latrone, ad finem tom. 3. & ad finem etiam homiliæ: *Melius*, inquit, *est pro inimicis, quam pro amicis orare. Nec enim tantum nobis præstat pro amicis oratio, quantum pro inimicis deprecatio.* Neque desunt è castris Theologorum fautrices turmæ, D. Thom. Alexand. de Hales, Altisiod. Alb. Magn. Durand. Bonauen. Argent. quibus accedunt Abul. q. 350. Card. Tolet. in Luc. annot. 49. §. 4. consid. Imo & Magister, qui ita loquitur ambigue, vt in quam quisque partem trahere velit, non inuitus sequi videatur; non parum mihi videtur in hanc partem inclinare. Pro qua duplicem conficio rationem, vnam natam in scholis; alteram, nisi fallor, profuturam in suggestis.

23. Mag. August. Ambros. Basil. Chrysost. Gregor. Bernard. *Pro inimicis orare, præstantius est, quàm pro amicis.* D. Thom. Alexand. de Hales. Altisiod. Alb. Magn. Durand. Bonauent. Argentin. Abulens. Toletus. Magist.

Pro scholis argumentor in hunc modum: Ille actus charitatis est perfectior, qui est proprius perfectioris legis; vt etiam è rebus naturalibus potest confirmari: nam propria passio nobilioris speciei, semper est nobilior, quam propria speciei deterioris, alioqui non possemus ex nobilitate proprietatum colligere nobilitatem specierum, quod est contra vulgarem Philosophiam: sed actus diligendi inimicos, est proprius nobilioris legis; ergo est perfectior. Probo minorem: Nam lex noua nobilior est, quam vetus: quia lex vetus mortificat, noua viuificat, 1. Cor. 2. illa grauat, hæc leuat, Act. 15. illa cœlum claudit, hæc pandit, ad Heb. 9. illa vmbra est, hæc veritas, Ioan. 18. illa iram Dei operatur, hæc virtutem, ad Rom. 1. & 4. illa temporaria est, hæc æterna, ad Ephes. 2. illa vni populo data est, hæc toti mundo, Isai. 11. illa seruorum est, hæc filiorum, ad Gal. 4. illa denique continet Moysem, hæc autem Christum, ad Hebr. 1. & 2. Itaque nobilior est lex noua, quam antiqua: sed actus diligendi inimicos, est proprius legis nouæ, alienus ab antiqua. Probo. Nam inprimis ita docent Irenæus lib. 4. cap. 27. Tertull. lib. de patientia, Clemens Alexandr. lib. 6. strom. Hilar. in Matth. can. 4. Epiphanius aduersus hæreses, hæres. 33. Basil. homil. in Psal. 14. Chry-

24. *Theologice probatur.*

Irenæus. Tertull. Clem. Alex Hilar. Epiph. Basil.

Chrysost. Ambros. Hieron. Chromat. Euthym. Theophyl.

Chrysost. hom. 16. in Matth. Auctor imperf. hom. 11. Ambros. ser. 5. in Psal. 118. Hieron. in epist. ad Geruntiam de monogamia, Chromatius, Euthym. Theophyl. & plures alij. Quis hoc negare audeat, tanta pressus mole SS. Patrum?

25. *Duplex inimicorũ gen⁹*

Sed rem vlterius confirmo, duplicem in lege veteri distinguendo inimicum, ciuilem & legalem; ciuilem, nempe eiusdem Reipublicæ alumnum, & diuinæ legis cultorem: legalem, nempe ab eadem Republica peregrinum, ac diuinæ legis exortem: vtrumque fas erat, vel interno odio, vel externo insectari. Nam in ciuilem quidem inimicum, quamuis non licebat internum odium exercere, vt patet Exod. 23. Leuit. 19. Ecclesiastici 28. vbi tales inimici iubentur amari interno actu, & externis aliquando beneficiis foueri; nihilominus aliqua odij signa in eos permittebantur, vt patet ex illa lege Talionis Exod. 21. Leuit. 24. Deuteron. 19. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, fracturam pro fractura, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore*; adeo, vt si quis alium interficeret, consanguineus occisi posset impune in vtroque foro tam externo, quam interno homicidam interimere, & mortem morte compensare. Iam vero in legalem inimicum non solum externi affectus odij præcipiebantur, vt patet Ecclesiastici 50. 1. Reg. 15. Exod. 23. & 34. Deuteron. 7. & 23. & 25. *Delebis*, inquit Deus, ac præcipit, *Delebis nomen eius sub cœlo, caue ne obliuiscaris*; non solum, inquam, externi affectus odij præcipiebantur, sed etiam internum odium permittebatur, vt D. Augustinus, D. Gregorius, D. Hilarius, Origenes, & plures alij testantur: nam sicut illi populo in lege veteri vsura cum extraneis, vindicta, polygamia, diuortium, ac similia permissa sunt; ita mirum non est, si internum quoque odium in legales inimicos permitteretur: vt noster egregie Salmeronius ex iisdem Patribus expressit; ergo tantum abest, vt amor inimicorum esset proprius legis veteris, vt ab ea penitus exularet, & capitale in eos odium lex illa exerceret.

August. Gregor. Hilar. Origen.

Salmeron.

At vero in lege noua, in lege gratiæ: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, orate pro persequentibus & calumniantibus vos*, ore, corde & opere, diligi, foueri, iuuariq; præcipiuntur. Vnde cum Apostoli Luc. 9. in Samaritanos excandescerent, ignemq; de cœlo precarentur voraturum immites homines, qui Christo Domino hospitium denegarent, & loco ac foco interdicerent; increpauit eos Dominus: *Nescitis cuius spiritus estis*, hoc est, Nescitis vos iam non spectare ad vetus Testamentum, cuius hæc erat propria vindicta, & hoc odium: sed ad nouum, in quo sunt vel tenuissima odij vestigia abolenda, & plena charitatis præcordia in ipsos quoque inimicos manifestanda.

Addo

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Addo aliam rationem: Ille actus charitatis est perfectior, qui nos Deo similiores reddit; cum enim sit mensura totius perfectionis, ille actus, qui nos Deo similiores reddit, reddit etiam perfectiores, ac proinde & ipse est perfectior; cum nobilior effectus formalis non nisi à nobiliori forma oriatur: sed actus diligendi inimicos, reddit nos similiores Deo, quam actus diligendi amicos; in hoc enim conuenimus cum cæteris hominibus, tam probis, quam improbis; omnes enim amicos diligunt. Matth. 5. *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nam & publicani & Ethnici hoc faciunt.* Neque solum cum hominibus, sed etiam cum brutis; nam & his suus in suos amor inseritur à natura. *Amicos*, inquit Augustinus, *& benefactores quis non amet?* Amat latro, amat draco; amant lupi, amant vrsi. At vero per actum diligendi inimicos, à cæteris tam brutis, quam hominibus recedimus, soli Deo propinquamus. *Diligite inimicos vestros, vt sitis filij patris vestri*; ac si nullo alio amoris actu tam expressa diuinæ perfectionis similitudo à nobis hauriatur. Solius enim Dei bonitas ad ipsos quoque amplectendos effunditur inimicos. Bene exclamat Propheta: *Deus quis similis sit tibi?* Augustinus respondet: *Qui bene vult inimico suo, Deo similis est, nec ista superbia, sed obedientia est*, &c. Similem solus ostendit Filius. *Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Optime Bernardus sermone de pass. feria 4. *Tu maiorem, Christe Domine, ponens eam etiam pro inimicis; quanam alia videtur esse, vel fuisse, vel fore huic similis charitati?* &c. Recte quidem Ecclesiastici 18. *Miseratio hominis circa proximum suum, misericordia autem Dei super omnem carnem.* Quasi dicat: amor hominis limitatur ad vnum, *circa proximum suum*, singulariter loquitur: imo ad vnum, non quemlibet, sed proximum, amicum, affinem, consanguineum: at diuina charitas non ad probos tantum, sed ad improbos; non ad filios, sed ad hostes; non ad paucos, sed ad omnes liberaliter excurrit, *super omnem carnem.*

26. Probatur rursus.

August.

Dauid fusis ac debellatis hostibus, in regale solium euehitur Palæstinæ. Quid primum in eo culmine honoris constitutus meditatur? Non quidem sibi consulit, sed suis: & ex suis, non amicos prosequitur, sed inimicos. *Nunquid*, ait, *superest aliquis de domo Saul?* Quorsum, Rex optime, Saulis reliquias inquiris? quorsum exposcis? An vt sæuias, an vt mactes? an vt omnes, si qui superant, de familia Saulis, face ferroq; sequare colonos? Absit, inquit Rex & Vates; sed *vt faciam*, inquit, *cum eo misericordiam Dei*; hoc est, vt parcam, vt amice tractem, vt beneuole excipiam, vt misericordiam in illum exerceam, nō humanam,

27. Dauidis in hostes misericordia.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Impensa hostibus miseratio, diuina est.
Cyprian.

manam, sed diuinam. *Misericordiam Dei.* Neque enim illa, quæ in hostes miseratio impenditur, alia esse potest, quam diuina, vti egregie docuit Cyprianus. Iosephum constituit Deus patrem Pharaonis, Genes. 43. Moysem vero alterius Pharaonis constituit Deum, Exod. 7. Quorsum illum patrem, & hunc Deum? Nonne voluit Deus, vt vterque Pharaonem diligeret, vterque Pharaoni benefaceret, vterque Pharaoni blandiretur? Plane ita est. Sed Pharao erga Iosephum futurus erat gratus, beneuolus & amicus: vt igitur Iosephus hominem sibi gratum, beneuolum & amicum redamaret, satis erat intra naturæ limites constitui, & in solo gradu parentis erga filium collocari. At vero alter Pharao erga Moysem futurus erat ingratus, difficilis, inimicus: vt igitur Moyses beneficus euaderet in ingratum, facilis in difficilem, amicus in inimicum; satis plane non erat, parentis locum obtinere: nam & parentes filiis sibi inimicis inimicantur; opus erat, vt Pharaonis Deus efficeretur: sola enim diuina charitas eo pertingit, vt etiam inimicos amplectatur. Mitto plura pro hac parte.

28.
Amicos diligere, perfectius, quam inimicos.
D. Thom.
Aragon.
Bannes.
Valent.
Caietan.
Magist.
Richard.
Palud.
Capreol.
Almain.
Viguer.

Pro alia vero parte faciunt & Scripturæ veritas, & Patrum auctoritas, necnon etiam Theologorum sententiæ, & rationum momenta. Ex his tamen omnibus solum affero Theologorum suppetias, qui, cæteris paribus, dilectionem amici præferunt dilectioni inimici. Ita videtur sentire etiam D. Thomas 2. 2. quæst. 27. art. 7. vbi Aragon. Bannes, Valent. disp. 3. quæst. 5. punct. 3. Caietan. art. 2. inclinat Magist. in 3. distinct. 30. Richard. ibid. art. 1. quæst. 3. Paludan. quæst. 2. Capreol. distinct. 27. quæst. vnica, art. 1. concl. 8. & art. 3. Almain. quæst. vnic. Viguer. in Institut. cap. 11. §. 1. & communiter iuniores Theologi. Deinde rationibus hanc partem confirmo. Præmitto tamen, nos procedere & secundum perfectionem substantialem horum actuum, & secundum rationem meriti ipsorum; quia cum meritum non solum ab obiecto, sed ab aliis circumstantiis conditionibusq; desumatur, bene fieri potest, vt actus sit in substantia melior, in merito tamen inferior euadat. His ergo præmissis; dico primo: dilectio amici simpliciter excedit in perfectione substantiali dilectionem inimici. Probo primo; quia perfectio substantialis actus desumitur ab obiecto; quo enim illud est præstantius, eo actus in sua substantia perfectior euadit; sed melius ac præstantius est obiectum amicus, quam inimicus, est enim amicus Deo per bonitatem, & nobis per amicitiam & beneficia, quæ in nos confert, coniunctior: ergo, &c. Deinde inimicus per bonitatem moralem, quam in se actualiter habet, non est Deo, nec nobis gratus; sed solum in potentia, quatenus conuerti potest ex inimico Dei & nostri: at vero amicus

Prima ratio

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

cus actu est bonus,& gratus Deo; ergo præstantiorem dilectionem terminat. Secundo, & à posteriori, sic probo: Odium amici est peccatum ex genere suo grauius, quam inimici: ergo vice versa dilectio amici in perfectione excedit dilectionem inimici. De antecedente nullum est certamen inter Theologos: consequentia colligitur recte; quia odium amici ideo est peccatum ex suo genere grauius; quia priuat subiectum meliori virtute,seu actu: ergo,&c. His rationum telis debellatus das manus quoad hanc partem, de perfectione substantiali; sed dubitas de merito: quia cum hoc non solum ab obiecto, sed ab aliis circumstantiis ac conditionibus desumatur,optime potest fieri, vt actus sit in substantia melior ac præstantior: at vero in merito longe euadat inferior: omnem de hac re tibi euellam religionem,nec dubitandi locus manebit vllus. *Secũda ratio à posteriori.*

Dico secundo; dilectio amici, cæteris paribus,non solum est perfectior,sed magis meritoria. Dixi,*cæteris paribus*; quia alioqui nihil certum colligitur, nisi omnes conditiones concurrant æquales ad comparationem vtriusque actûs; quod aperte demonstro,discurrendo per circumstantias concurrentes ad talem æqualitatem. Probo primo ex obiecto. Potior ratio meriti desumitur ex obiecto; sed ex parte obiecti longe excedit amici dilectio: ergo,&c. Probo minorem; quia amicus habet in se maiorem bonitatem & coniunctionem nobiscum, quæ sunt rationes diligendi eum: ergo, &c. Dices: Etiam dilectio inimici ex parte obiecti est præstantior, quam dilectio amici; nam ex obiecto est difficilior; ergo magis meritoria. Respondeo: Difficultatem non efficere actum in entitate præstantiorem, cum difficultas non sit bonum, sed potius malum, sed ex eo efficere actum magis meritorium; quia in causa est, vt actus fiat cum maiori intensione à potentia; si ergo, ex suppositione, vtraque dilectio sit æqualiter intensa, difficultas maior, quæ datur ex parte inimici, non confert ad meritum illius dilectionis. Instabis: quia vbi maior est difficultas & resistentia, maior ibi conatus est adhibendus ad eam vincendam; hic autem conatus aliquid amplius est, quam intensio actus: nam vt actus, qui fit in subiecto habente contrarium, æque intensus euadat, ac alter, qui illud non habet, maiorem conatum debet potentia adhibere ad expellendum contrarium, & introducendum proprium actum; ergo stante æquali intensione maius euadet meritum actús difficilioris ex maiori illo conatu. Respondeo, maiorem hunc conatum dupliciter sumi posse; primo,& magis proprie, in actu secundo, vt si actus dilectionis amici & inimici sint eiusdem intensionis, & voluntas nihilominus magis conetur, hoc est, eliciat actionem magis intensam circa inimicum;

29. Dilectio amici est magis meritoria.

Probatur primo ex parte obiecti.

Obiectio.

Solutio.

Instantia.

Solutio.

Duplex acceptio maioris conatus.

cùm; sed hic modus est omnino falsus & imaginarius; quia intensiori actui semper respondet terminus magis intensus: si ergo terminus supponitur non magis intendi, actio intensior non euadit. Secundo modo potest considerari hic maior conatus, seu efficacia dilectionis inimici in actu primo, seu ex parte potentiæ & habitus, & in hoc sensu verum est communiter, quando obiectum est difficilius, aut aliqua ratione minus appetibile, moraliter esse necessariam maiorem virtutem ad operandum æqualiter circa tale obiectum, sicut in naturalibus agentibus ad agendum æqualiter in re & in modo circa passum magis resistens, maior virtus in agente postulatur, inde tamen non fit actionem, vel effectum esse meliorem, per se loquendo, cum supponamus esse æqualem in intensione: neque etiam fit esse magis meritorium; quia plerumque meritum non attenditur penes virtutem in actu primo, sed penes actionem ab illa procedentem.

30. *Probatur secundo.* Secundo probo ab inconuenienti. Si dilectio inimicorum esset maioris meriti, quam dilectio amicorum, excederet etiam dilectionem parentum, & dilectionem sui ipsius; sed hoc est aperte falsum: ergo, &c. Sequela bene videtur inferri; quia dilectio parentum, & dilectio sui ipsius sunt eiusdem rationis cum dilectione amicorum. Minor tam sacris literis, quam rationibus poterat demonstrari. Omnia tamen missa facio, cum liquido constent apud Theologos, præsertim iuniores, qui hanc quæstionem ex professo tractant. Ex his autem bene colligitur, cæteris paribus, perfectiorem esse dilectionem amici, quam inimici.

PROBLEMA V.

Vtrum senes, plus, quam iuuenes, mortem reformident?

31. *Senes potius, quam iuuenes percellit mortis timor* HAnc quæstionem vobis in priuatis colloquiis disputandam relinquo. Sed ne inter senes ac iuuenes maior contentio oriatur, quam illorum cani, & horum anni patiuntur: præibo; si annuitis, sequester. Quod senes mortem magis reformident, probatur tam ex parte subiecti, quam ex parte obiecti. Ex parte quidem subiecti; quia senes, sicuti sunt frigidiores, ita & timidiores. Ex parte obiecti; quia malum, quo est propius & vicinius, eo magis formidatur: præsentia enim magis mouent. Vnde Christus Dominus quamuis toto vitæ tem-

tempore claram de sua morte cognitionem habuerit; tamen cum eam sibi viciniorem sensit, tunc cœpit tædere & pauere, & in guttas sanguinis liquefieri: atqui mors secundum naturalem ordinem est vicinior senibus, quam iuuenibus; ergo senes magis illam, quam iuuenes reformidant. Confirmatur hoc fundamentum exemplo Moysis; octogenarius enim cum iam esset, timuit ad Pharaonem ire; ideo ponere calceamenta iubetur, vt D. Ambrosius exponit. Abraham septuagenarius adeo mortem timuit, vt persuaderet Saræ, ne vxorem, sed sororem esse Ægyptiis declararet, Genes. 12. Similiter Iacob Genes. 32. timuit valde fratrem suum Esau, immemor præ metu diuinarum prædictionum, quas habuerat. Infinita alia, quæ ad hanc partem illustrandam occurrebant, non ingrata quidem auditu, nisi fallor, prætermissa.

Soar. tom. 2 de incarn. d. 33. sect. 2. §. 3

Quod tamen iuuenes mortem magis exhorrescant, suadetur eodem modo. Ex parte quidem subiecti; quia iuuenes, sicuti sunt calidioris, ita festiuioris hilariorisq; naturæ, quam senes. Vnde *iuuentus* in sacris litteris Psalm. 42. & passim alibi, idem est, quod exultatio; ergo multo magis eam tristitiam, quam mors secum affert, auersantur. Ex parte vero obiecti; quia malum impendens, quo est maius, eo magis formidatur; sicut bonum impendens, quo est maius, eo magis desideratur: sed mors respectu iuuenum est maius malum, quam respectu senum; ergo magis à iuuenibus, quam à senibus formidatur. Minor, quæ sola probatione indiget, probatur: quia mors respectu iuuenum est priuatio maioris boni, nempe iucundioris vitæ, hilarioris ætatis, grandioris spei; ergo est maius malum. Nam maius malum est, quod priuat maiori bono. Plura de hac re, quæ multa esse poterant, relinquo iis, qui otiosius, quam nos, philosophantur. 32.

PROBLEMA VI.

Vtrum nouæ opiniones communiter probabiliores euadant, quam antiquæ?

33.

Suadetur primo, nouis plerunq; opinionib. plus inesse probabilitatis.

PArs affirmatiua probatur primo auctoritate; quia si obseruemus omnes bonarum artium cultores, inueniemus eos semper se opposuisse antiquitati, eiusque opinionibus explosis nouas inuexisse, quibus & de suis artibus benemeriti euaserunt, & sibi immortale nomen compararunt. In oratoria M. Tullius veterum oratorum vitia cauillatur: in

Cõtemnitur antiquitas. Tullius.

poëti-

Virg. Hipp. Galen. Ptolem. poëtica Mantuanus ab antiquorum vatum conſuetudine procul recedit: in medicina Hippocrates & Galenus priorum medicorum aphoriſmatis excluſis, noua ac recentia moliuntur: in Mathematicis Ptolemæus, & Hiſpanorum Rex Alfonſus plures Aſtrologorum, quam aſtrorum errores deprehendunt: Plato. Ariſtot. in Ethicis Plato, quantis ſe maiorum claſſibus oppoſuit? In phyſicis Ariſtoteles quot veterum Philoſophorum catervas à philoſophico ludo eliminauit? In Theologia Magiſter, ac D.Thom. D. Thomas quot priſtinæ falſitatis tenebras diffuſa nouæ veritatis luce expulerunt? Denique nihil familiarius eſſe ſolet cuilibet Doctori in tradenda aliqua ſcientia, quam vt incumbat antiquæ falſitati extirpandæ, antequam accedat nouæ veritati inducendæ, iuxta illud Ierem. 4. *Nouate vobis nouale, & nolite* Theodoret. Carthuſ. *ſerere ſuper ſpinas.* Quod ex Theodoreto & Carthuſiano ſic intelligo, vt prius veteris doctrinæ vepres eradicentur, quam nouæ ſemina inducantur. Imo plus operæ collocandum eſſe in euellenda veteri, quam in plantanda noua, docet illud oraculum Ierem. 1. *Vt euellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes; & ædifices, & plantes.* Vbi, vt recte Origenes & D. Hieronymus obſeruarunt, quatuor verbis deſtructio doctrinæ veteris, duobus tantum plantatio nouæ imperatur; ergo tam humana, quam diuina oracula nouas opiniones antiquis præferunt.

34. *Suadetur ſecundo.* Secundo ſic argumentor ratione; quia illæ opiniones probabiliores ſunt, ad quas homines maiorem habent appetitum: ſed ad nouas opiniones maiorem habent appetitum, quam ad antiquas; ergo, &c. Conſequentia formalis eſt. Maior videtur Ariſt. euidens ex 1. Metaph. c. 1. vbi cum Philoſophus dicat dari in nobis naturalem appetitum ad ſcientiam; merito inferunt Interpretes dari maiorem ad ſcientiam veriorem, ſcilicet, ad ſcientias ſpeculatiuas, quam ad practicas; ad principia, quam ad concluſiones. Probo minorem: Nam inprimis vulgares homines nihilo magis, quam noua doctrina capiuntur, iuxta illud Homer. Pindar. Homericum Odyſſ. α. *Vulgo illa cantio celeberrima eſt, quæ nuperrima eſt.* Et illud Pindaricum in Olympiis: *Plebi tam grata ſunt noua carmina, quam vina vetera.* Deinde etiam Sapientes nouitatibus ſtudent. Tritum eſt illud ſymbolum Py- Pythag. Plato. thagoræ: *Tritam viam terendam non eſſe.* Plato nouas res inquirendi ſtudium præ ſe ferebat, teſte Philoſopho 2. polit. c. 4. Eapropter veteri Græcorum ſapientia non contentus, toto orbe peregrinatus nouam nouarum opinionum iniit mercatu- Hieron. Auguſt. Laërt. Tullius. ram, vt D. Hieronymus ad Paulinum, D. Auguſtinus 8. de Ciuit. c. 4. Laërtius ac Tullius teſtantur. Ariſtoteles Platonis auditor nihilo fuit minus nouitatis affectator: hauſtam à Magiſtro totis viginti annis diutius non decoxit, ſed quam primum

euo-

euomuit disciplinā. Vnde illa magni Præceptoris de discipulo querimonia: *Aristoteles in nos recalcitrat, vt in matrem pullus.* *Platonis de Aristotele querimonia*

His omnibus sapientior fuit Moyses, de quo Philo Iudæus: *Præceptores*, inquit, *puer intra modicum tempus superauit, natiua docilitate institutionem præcurrens, vt reminisci videretur, non discere, in rebus difficilioribus de suo comminiscens aliquid; quippe præclara ingenia multa nouant circa scientias.* Sed quid memoro singulos sapientes? Integras memorare possum Academias. Antiquissima illa in regione Theman suos nouitatibus imbuit auditores. Testes laudo tres eius alumnos, tres Iobi amicos, quorum tot pene fuerunt nouitates, quot voces, si Nazianzeno, Lyrano, ac D. Thomæ assentiamur. Græciam nouitatibus deditam quis ignorat? *O Solon, Solon!* exclamat Sacerdos ille Ægyptius apud Platonem, cuius meminit Alexandrinus 1. Strom. in fine. *Vos Græci semper estis pueri: nulla apud vos cana disciplina: nullam penitus in animis antiquam habetis opinionem.* Athenas nouitatum altrices esse, patet Act. 17. vbi dicuntur Athenienses ad nihil aliud vacare, nisi aut dicere, aut audire aliquid noui. Vnde cum D. Paulus nouorum, seu, vt aliqui cum Lyrano interpretantur, nouarum scientiarum annuntiator videretur, sistitur ad Areopagum, non vt illi supplicia irrogentur, vt opportune in meam rem notat Chrysostomus, sed vt ex eo nouitates addiscantur.

35. Philo. Nazianz. Lyra. D. Thom. Cyril. Alex

Quid referam Alexandrinos, quos ferunt nouarum opinionum aucupes, & venatores extitisse; Quid Parisios, quorum ingenia Lyranus oculatus testis affirmat nouis semper rebus inhiasse? Quid Conimbricam, cuius alumni, si vel ex hoc loco, vel ex quouis simili veterem audiant disciplinam, nauseant, fastidiunt, obdormiscunt: si nouam, si nuperam, si recentem, quis fauor? quæ alacritas? quæ attentio animorum? Nec in gymnasijs tantum philosophicis, sed etiam in sacris literis grata esse solet interpretandi nouitas. Mitto alios, quibus id probem, vnum Hieronymum non omitto lib. 2. Apolog. contra Ruffinum, vbi inuehitur in eos, qui nouos in Scriptura explicatus fastidiunt; *Cum*, inquit, (egregia sunt verba) *nouas semper expetant voluptates, & gulæ eorum vicina maria non sufficiant, cur in solo studio Scripturarum veteri sapore contenti sunt?* ergo omnes homines non solum vulgares, sed etiam sapientes naturaliter appetunt nouas opiniones. Imo quo acutiores sunt, eo sunt ad illas proniores, vt ratio ipsa confirmat: nam potentiæ, quo sunt nobiliores, eo sunt magis arguitiuæ. Oculo propone album; album videt, in albo sistit: propone phantasiæ, longius excurrit, dulce colligit, frigidum arguit: propone intellectui, multo audacius spatiatur, distinguit partes, cognoscit spiritum,

36. *Nouis opinionibus, qui deditissimi.* Lyra. Hieron. *Potētia quo nobilior, eo acutior.*

præſcindit vniuerſale, externo non hæret, non quieſcit in obie-ćto. Ita plane rudiori Philoſopho antiquam propone opinionem, hanc apprehendit, hanc defendit, bene ne, an male, parum curat; eandem acutiori Philoſopho inculca: audit, conſiderat, ſpeculatur, & veluti incluſus in anguſto ſpiritus, huc, illuc meat, non ſe capit intus, donec curioſa indagine veritatis nouam ſibi aperit viam, falſitatis nebulam ſcindit, & in aëra purgat apertum.

37. *Suadetur tertio.* Ariſt. Tertio ſic argumentor: Scientia eo certior & euidentior obtinetur, quo nititur experimentis diligentius ac maturius perſpectis, vt Philoſophus 1. Metaph. c. 1. teſtatur, ſed nouæ opiniones nituntur experimentis diligentius perſpectis, quam antiquæ; ergo ſunt antiquis certiores. Minor, in qua eſt ſola difficultas, ſuadetur; quia experimenta tunc melius perſpiciuntur, quando cum oppoſitis comparantur; ſiquidem contraria iuxta ſe poſita clarius innoteſcunt; atqui antiquæ opiniones ſua experimenta non conferunt cum oppoſitis, quæ poſtea collecta ſunt; ſed ijs, quæ primum deſumpta fuerunt, indicta cauſa adhæreſcunt, & tanquam poſſeſſores malæ fidei ſubdola pace, & fallaci tranquillitate fruuntur; contra vero opiniones nouæ in ius vocant antiquas, in medium ſua, & aliena experimenta promunt, ſingula expendunt, omnia conferunt, ac tandem lite perorata ſuis potius acquieſcunt: ergo nouæ opiniones experimentis perſpicacius cognitis, quam antiquæ fulciuntur. Ad hæc quis ignorat longe ſemper à perfecto abfuiſſe exordia? Quis vnquam in fonte fluminis nauigia, in radice arboris fructum, in fundamento domus faſtigium, in aurora diei ſolem, in infantia ætatis eloquentiam requiſiuit? Atqui Philoſophia priſcis ſeculis nata repebat, balbutiebat, puerilibus veluti crepundijs nugabatur, vt vel ipſe Ariſtoteles 1. Metaph. c. 6. & primo de partibus animalium c. 1. ingenue fatetur: nunc vero iam adulta, ſuamque maturitatem aſſequuta, late omnia humana ac diuina peruagatur, vti luculentiſſime totis decem libris de perenni Philoſophia proſequitur Eugubinus; ergo opiniones, quas modo condit, certiores ſunt, quam illæ, quas olim finxit.

Ariſtot.

Eugub.

38. *Nouis opinionibus præferuntur antiquæ Primo ex Scriptura.* Nihilominus, ne ſuus antiquitati honor denegetur, cuius ope opiniones plerunque maturiores ac veriores euadunt, pars negatiua, quæ nouis opinionibus antiquas præfert, à nobis quoque præferenda, ac defendenda eſt. Et niſi alienum eſſet à Dialectico inſtituto, tam Scripturæ, quam Patrum auctoritate poſſet à nobis demonſtrari: Nam Scriptura paſſim antiqua nouis anteponit. Prouerb. 22. *Ne tranſgrediaris terminos, quos poſuerunt tibi patres tui.* Ierem. 6. *State ſuper vias bonas, in-*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

nas, interrogate de semitis antiquis. Iob. 12. *Sapientia in antiquis habitat. & in multo tempore prudentia.* Psalm. 67. *Qui ascendit super cœlum cœli ad Orientem.* Hebr. *Qui equitat in cœlis antiquitatis.* Ioan. epist. 1. c. 2. *Non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio.* Paulus 1. ad Timoth. 6. *Deuita profanas vocum nouitates,* seu, vt Theophyl. & OEcumen. è Græco eliciunt, *vanitates, & inanitates.* Et quamuis, vt D. Athanasius catechesi 17. & D. Augustinus tract. 97. in Ioan. obseruarunt, non omnis nouitas, sed profana prohibeatur; tamen nouum frequenter in malam partem detorquetur. Psalm. 10. *Non erit in te Deus recens.* Exod. 1. *Surrexit Rex nouus super Ægyptum.* Deut. 32. *Immolauerunt Dæmonijs, & non Deo: dijs, quos ignorabant; noui, recentesque venerunt.* Vnde Christus Dominus daturus legem nouam, docet se non aduersari antiquæ; *Nolite putare, quoniam veni soluere legem.* Matth. 5. Brixianus ibi; *Vide,* inquit, *quam sit metuenda suspicio nouitatum, daturus celsiores leges, quæ noua viderentur, docet eas non aduersari legi eorum.* Et propterea Clem. Alexand. in pædagogo recte ait, nouum Testamentum esse veteri litera impressum.

Theophyl. OEcum. Athanas. August. Brixian. Clem. Alex

Iam vero Patres nouas opiniones acerrime insectantur. D. Augustinus opusc. de vtilitate credendi, hæreticum sic definit, *Qui alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ, principatusque sui gratia nouas opiniones, vel gignit, vel sequitur.* Et lib. 3. contra Iulianum c 3. *Mira,* inquit, *sunt, quæ dicitis; noua sunt, falsa sunt.* quasi dicat; noua; ergo falsa. Et addit, *sunt noua, caueamus.* D. Bernardus epist. 174. *Nouitas,* inquit, *mater temeritatis, soror superstitionis, filia leuitatis.* Nazianzenus in carmine Nicobuli,

39. *Secundo ex Patribus.* August. *Hæretici definitio.* Bernard. Nazianz.

Pluraque canities nouit, quam læta iuuentus.

Cretensis eius interpres; *Valeant,* inquit, *nouitates, partim ex inscitia, partim ex intoleranda arrogantia natæ.* Cyrill. Alexandrin. libr. 1. de Trinitate docet, qui in nouas opiniones discedunt, correptos esse morbo curatu difficillimo. Origen. tract. 23. in Matth. tradit certam regulam dignoscendi opiniones hæreticas à catholicis, nempe illas, quæ nouæ sunt, & extra canonizatas Scripturas, vt loquitur, hæreticas habendas esse; quæ vero sunt antiquis Scripturis conformes, pro catholicis reputandas. Tert. lib. de præscript. c. 7. de noua Philosophia mihi videtur loquutus, cum ait; Philosophia hæreses subornari; & de Philosophis nouitatum studiosis, quando dicit lib. contra Hermogenem c. 8. Philosophos esse hæresum patriarchas; & lib. 1. contra Marcionem, de Philosophorum ingenijs omnem hæresim animari. Doctissime notauit Baronius

Cretens. Cyril. Alex. Origen. Tertull.

Baron. nius tom.1 annalium anno 74. proprium esse hæreticorum, vt nouos semper commentarios pro antiquioribus reponant, arbitrati non esse habendos pro veris, nisi habeantur pro antiquis. Sed quid moror Vincentium Lyrinensem, cuius totum est hoc argumentum? Is enim postquam innumera mala profecta ex nouitate commemorarat; *Atqui*, inquit, *hæc omnia, nunquid aliam ob causam, nisi vtique, dum bene fundata antiquitas scelesta nouitate subruitur; dum superiorum instituta violantur, dum rescinduntur scita patrum, dum conuelluntur definita maiorum, dum sese intra sacratæ, atque incorruptæ vetustatis castissimos limites profanæ ac nouellæ curiositatis libido non continet?*

Lyrinens.

40\. Sed quam ingeniose interpretatur locum illum Pauli 1. ad Timoth.6. *O Timothee depositum custodi. Quid est*, inquit, *depositum? Quod tibi creditum est, non quod à te inuentum est: quod accepisti, non quod excogitasti: rem non ingenij, sed doctrinæ; non vsurpationis priuatæ, sed publicæ traditionis: rem à te perductam, non à te prolatam, in qua non auctor esse debes, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens. Aurum accepisti, aurum redde: nolo mihi pro alijs alia subijcias: nolo pro auro aut impudenter plumbum, aut fraudulenter æramenta supponas: nolo auri speciem, sed naturam. Intelligatur te exponente illustrius, quod antea obscurius credebatur: eadem tamen, quæ didicisti, ita doce, vt cum dicas noue, non dicas noua.* Quid verius? Quid elegantius? Quid sublimius dici poterat? Dicet tamen aliquis:

Obijcitur. Quid ergo: Nunquid non licet antiquam sapientiam augere

Lyrinens. & locupletare? Audi, qui sic obijcis, Lyrinensem; *Crescat*, in-

Respondetur quit, *vehementerque proficiat sapientia, sed in suo dumtaxat genere. Imitetur animarum religio rationem corporum; quæ licet annorum processu numeros suos euoluant & explicent; eadem tamen, quæ erant, permanent: ita Christianæ religionis dogma annis consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur ætate; incorruptum tamen, illibatumque permaneat.*

41\. Tanta auctoritatum moles rationum momenta non requi-

Prima ratio rit. Tres tamen propono breuiter, quæ, si tempus foret, luculentius possent illustrari. Prima sit à definitione probabilium.

Arist. Probabilia sunt ea, quæ videntur multis, teste Philosopho 1. Topic. cap.1. Ergo magis probabilia sunt, quæ videntur pluribus: atqui antiquæ opiniones videntur pluribus, vt patet; ergo

Secunda ratio. sunt probabiliores. Secunda: illæ opiniones probabiliores sunt, quæ sunt acutiori, & maturiori ingenio inuentæ; cum vero intellectus sit acerrimus veritatis inquisitor, qui præstantior fuerit, certius in veritatem collimabit, atqui antiquæ opiniones ita se habent; nam antiqui Philosophi, sicuti melius habuerunt temperamentum, propter maiorem alimentorum vigorem, & vernantis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

uernantis adhuc naturæ hilaritudinem, ita, vt plurimum, melius habuerunt ingenium. Vnde in posterum magna facta est, sicuti corporum, ita & ingeniorum inclinatio, vt D. Cyprianus ad Demetrianum eloquentissime pertractat: ergo antiquæ opiniones, multo sunt, quam nouæ, certiores. Tertia: nihil est in rebus moralibus perniciosius, quam nouas leges, nouas consuetudines inducere. Adeo, vt vel Sinæ, populi non admodum literis exculti, hoc intelligant. Et propterea præfectos nouitatum, vt vocant, in vrbe creent: quorum munus est, quidquid noui in regno contingit, ad Regem deferre. Neque solum magni momenti nouitates deferunt, sed pene nullius: qualis illa fuit, de qua Principem accusarunt, quod comam raderet contra morem gentis; neque delictum impune iuit: ergo nihil erit in rebus speculabilibus inutilius, & à veritate alienius, quam noua dogmata, nouas opiniones comminisci. Patet consequentia; quia cum veritas sit vna, eaque in indiuisibili consistat: bonitas autem non ita, sed potius vna, eademque res, & bona, & mala esse possit, seu conueniens, & disconueniens sub diuersis rationibus, vt Metaphysici communiter ostendunt: fit, vt si varietas mediorum in inquirendo bono, quod est multiplex, est damnabilis, à fortiori varietas mediorum in inquirendo vero, quod est vnum ac simplex, multo damnabilior videatur.

Cyprian.

Tertia ratio

Quid nouitatum præfecti apud Sinas?

PROBLEMA VII.

Parentibusne, an nutricibus filij similiores euadant?

QVod nutricibus similiores euadant, probatur: quia vbi datur maior amor, datur & maior similitudo; similitudo enim est causa amoris: vnde in diuinis, vbi datur adæquatissima similitudo, perfectissimus quoque amor reperitur: sed inter nutrices, & alumnos maior amor sæpenumero intercedit, quam inter filios & parentes, iuxta illud scitissimum oraculum Alexandrini; *Aluisse, maiora interdum habet amoris incitamenta, quam creasse.* Vnde amoris teneritudo non tam parentis nomine, quam nutricis, in Scriptura exprimitur Oseæ 11. *Ero quasi nutricius Ephraim.* Isai. 66. *Ad vbera portabimini, & super genua blandientur vobis.* Numer. 11. *Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum.* Et propterea contingit sæpenumero, vt quæ matris viscera gestauit in filios, recuset nutricis vbera producere in alumnos; iuxta illud Chrysostomi in

42. *Nutricibus alumnos similiores euadere, quam parētibus filios.*

Alexandrini oraculū.

Chrysost.

in Psal. 50. homil. 10. parentes, quæ filios suos alijs nutriendos committunt: *Erubescit*, inquit, *fieri nutrix, quæ facta est mater, & pietatis insignia abscindit superbia*, &c. Ac si parentis amor minor sit, quam requiratur ad nutricis charitatem exhibendam; ergo inter nutrices & alumnos maior similitudo, quam inter parentes & filios reperitur.

43. *Pro eodem ratio.* Secundo sic argumentor. Nutrices accommodatius transfundunt suas qualitates, & natiuas dispositiones in alumnos, quam parentes in filios: ergo magis sibi assimilant alumnos, quam parentes sibi assimilant filios. Valet consequentia; cum enim qualitas sit, qua res dicuntur similes, si nutrices melius deriuant in alumnos suas qualitates, eos quoque sibi efficiunt similiores. Probo antecedens: Nam parentes interuentu sanguinis, nutrices interuentu lactis suas qualitates communicant; atqui lac est sanguis magis coctus ac defœcatus, melioribusque dispositionibus imbutus, vt Aristoteles lib. 4 de generatione animalium cap. 8. Albertus Magnus lib. 8. de animabus cap. 7. Abulens. in cap. 12. Leuit. q. 23. Mathiolus lib. 6. in Dioscoridem, alijque testantur: ergo nutrices melius suas qualitates in alumnos, quam parentes in filios transfundunt. (Aristot. Alb. Magn. Abulens. Mathiol.)

44. Tertio; quia innumera sunt exempla, ex quibus colligi potest, maiorem inter nutrices & alumnos, quam inter parentes & filios similitudinem reperiri. Tiraquel. de nobilitate cap. 20. à num. 83. vsque ad num. 93. multa multis tradit de nutricibus. De plantis primum esto exemplum; enimuero vitis in alium collem translata mutat ingenium. De Persicis tradit Galen. lib. 2. Pharm. cap. 2. & lib. de alim. Nimirum in Persis esse perniciosas, in Ægyptiorum regione esse innocuas. Hoc tamen damnat Plinius lib. 15. c. 13. Sed Galeno adstipulatur Martialis lib. 3. xenio 46. (Tiraquel. Galen. Plin. Martial.)

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis Persica rara sumus.

quasi vero nutrici potius, quam matri telluri similes videantur. De hominibus sit secundum exemplum; de quibus admiranda narrantur. Hinc est, quod multi natiuam, & propriam relinquant naturam, & degenerent in ferinam; cum ipso enim nutricis lacte aliam induunt naturam, quam ex suis reddunt actionibus. Optime apud Iustinum lib. 38. Mithridates arguit Romanos de crudelitate, & auiditate lupina, vtpote; qui referebant originem ad homines, lupæ vberibus enutritos. De Achille etiam dicitur, non lacte, sed bile fuisse alitum, quod iracundiæ nimium indulgeret. Ita Homer. Iliad. lib. 16. Sicque Dido Regina apud Mant. 4. Æneid. in Æneam excandescit; (Iustin. Homer.)

Virgil. ——— *Hircanaque admorunt vbera tigres.*

Quo loco Donatus interpres oſtendit per alimoniam lactis, mores pueris infundi; ſed de hoc multa apud Tiraquellum citatum. Illud ego à teſtibus oculatiſſimis, & locupletiſſimis accepi, virum ſcilicet abunde religioſum, & optimis moribus imbutum, remotis arbitris, in morem capreæ ſaltare, & currere ſolitum fuiſſe, nec ſe continere potuiſſe, quin hanc ludicram ſpectationem exhiberet. Rogatus reddidit cauſam: *Capreæ lacte fui èducatus.* O reſponſum homine indignum, ſed in rem natum! Vide capreæ nutricis naturam in alumnum ſuum transfuſam. Simillimum eſt illud apud Iuſtinum lib. vit. de Habi illo Hiſpano ceruæ lacte nutrito, qui Habis curſu perniciſſimo ceruos æquabat.

Donatus. Tiraquell. *In quos feræ ſuum transfuderint ingenium.* Iuſtin. *Habis Hiſpaniarum Rex.*

Problema VIII.

An voces virtutem habeant naturalem ad vitam prorogandam, vel mortem maturandam?

Signantet quæro de efficacia naturali; quia de obedientiali certam exiſtimo affirmantem partem; vt enim verba in ſacramentis effectus mirabiles ſupra ſuam naturam phyſice cauſant, vt verior fert ſententia, ſic eoſdem circa mortem & vitam à Deo eleuatæ poterunt efficere. 45.

Quæſtio ergo eſt de virtute naturali; cuius affirmantem partem triplici ſtabilio fundamento. Primo ab auctoritate, & in primis conſulite annales ſacros, è quibus non pauca, neque leuia eruuntur teſtimonia; nam Exod. 2. fertur Moyſes Ægyptium occidiſſe rixantem cum Hebræo non ferro, neque alio genere miſſili, ſed verbo; ſic enim aſſerunt Myſtæ Hebræorum, vt refert Clemens Alexandrinus 1. ſtromatum, quod verbum, (vt ipſe Clemens, & Abulenſ referunt) erat nomen Dei *Tetragrammaton.* Nec abs re factum, vt qui Hebræos, Deumque ipſorum maledictis inceſſerit, verbo etiam diuino pœnas ſolueret. Nec diſſimili exitu mortuus eſt idem Moyſes; nam Deuteronom. vltim. dicitur; *Mortuus eſt Moyſes iubente Domino*; ſeu, vt Hebræi vertunt, *per verbum Domini*, id eſt, interprete Caietano, vi & efficacia verbi Dei, dicentis; *morere.* Præterea Antichriſtum non fulgure, ſed verbo interficiendum graues auctores affirmant, ad illa verba Pauli: *Quem Dominus interficiet ſpiritu oris ſui.* Sic enim interpretantur Salmeron tom. 1. in Epiſtolas Pauli, & Hugo Victor. ibidem, *ſpiritu oris ſui*, hoc eſt, verbo oris ſui; ergo in verbis vis natura-

Senſus quæſtionis. Clem. Alex. Abulenſ. Caietan. 2. Theſſ. 2. Salmer. Hugo Vict.

Iis ineſt ad mortem non ſolum maturandam, ſed & inferendam. Quod vero nonnunquam vitam & ſanitatem præbeant, ex eiſdem fontibus oſtendo. Saulem quis neſcit furore & morbo acerbiſſimo correptum ad ſanitatem reuocatum diuinis cantilenis, quas Dauid diuinus Pſaltes fundebat? Nec deſunt grauiſſimi auctores (inquit Azor tom. 1. lib. 9. cap. 26.) qui exiſtiment ſpiritum malum, qui Saulem vexabat, non fuiſſe dæmonem, ſed atræ bilis humorem, qui, ſi copioſus ſit, ita excruciat homines, mentemq; obnubilat, vt merito arreptitios ac dæmoniacos credas; hanc tamen vim & efficaciam humorum ita Dauidis harmonia temperabatur, vt ad breuem illius cantum omnino ſopiretur. Nec extorta videri debet prædicta expoſitio, quæ ſpiritum malum, humorem atræ bilis interpretatur, cum certe probabilior ſit expoſitio, quæ credit Angelum Satanæ diuinum Paulum colaphizantem non dæmonem, ſed morbum virulentum fuiſſe; ita enim interpretantur grauiſſimi Patres, Hieronymus, Auguſtinus, Nazianzenus, D. Thomas, & alij quam plures, quos latiſſime refert Salmeron 2. Corinth. c. 12.

Azor. Hieron. Auguſt. Nazianz. D. Thom. Salmer.

46. Secundo argumentor experientia quorundam hominum noſtræ ætatis, qui ſine vllo pacto dæmonum (vt ipſi de ſe iactant) verbis tantum piis, Pſalmorumq; recitatione morbos ſanant, dolores mitigant, cicatrices curant, & ſi quæ ſunt alia vitæ commoda, ſalutive propitia, talibus verbis remedium applicant; ergo voces ſecundum naturalem virtutem vitam protendere mortemque maturare poſſunt.

47. *Duplex vocis acceptio.* Verum præſens difficultas præmiſſa prius explicatione duplici aſſertione eſt dirimenda; nam vox dupliciter conſiderari poteſt per ordinem ad effectus, de quibus in argumento fit mentio. Primo formaliter, prout eſt ſignificatiua: Secundo materialiter, prout eſt quidam ſonus dearticulatus. Hoc poſito, aſſero primo, certum eſſe, vocem, quia ſignificatiuam, non habere virtutem naturalem ad reſarciendam vitam, vel maturandam mortem, & alios effectus in argumento aſſignatos. Hæc diligentiſſime probatur à Delrio lib. 1. diſquiſit. Magic. cap. 4. quæſt. 3. pro qua refert D. Thom. & alios Theologos, grauique cenſura oppoſitam notat ſententiam. Probatur facile aſſertio; quia ſignificatio nihil reale, & poſitiuum addit voci, ſed eſt moralis impoſitio, ſeu denominatio ex actu voluntatis præterito, quæ cenſetur perſeuerare in vocibus media aliqua operatione rationis; ergo efficere non poteſt reales, & phyſicos effectus, quales ſunt curationes morborum, & ſimiles.

Delrius. D. Thom.

48. Aſſero tamen ſecundo; ſi voces ſumantur materialiter, virtutem

tem nonnunquam habere naturalem ad ſanitatem inducendam, vel maturandam mortem, & ſimiles effectus phyſicos edendos. Quis enim neſcit vocum concentus nunc iratos animos ſedare, nunc pacatos prouocare ad bellicos tumultus, exanimatis præbere animum, doloribus excruciatis refocillamentum, ac pene emortuis vitam & ſalutem? Quod late confirmat D. Thomas lib. 4. de regim. Princip. cap. 21. Duo tamen proferam ad comprobandos hos effectus, vnum ex D. Auguſt. alterum ex Caietan. quærit enim Auguſtinus, cur Seruator Chriſtus poſt cœnam & ſermonem, multis illius & diſcipulorum lachrymis celebratum, hymno dicto, ſeu potius ſolemniter cantato (ſic enim communiter aſſerunt Interpretes,) locum paſſionis exordiendæ adierit? Reſpondet idem Auguſt. Pſal. 72. hoc feciſſe, vt ita ſe muniret ad paſſionem, roburq; ad certamen colligeret ex cantu. Nec mirum, ſi Creator omnium ex muſica ſolatium reciperet, qui etiam ex Angeli ſermonibus ſolamen accepit. Confirmo ſecundo ex Caiet. interpretante locum illum Matth. *Cum vidiſſet tibicines tumultuantes*, &c. Vbi ait, ſonum illum & concentum fieri ſolitum ad experimentum & comprobationem mortis; iis enim (inquit) qui paulo antea erant emortui, multi ad aures fiebant ſoni, puta acuti, vehementes; vt ita compertum fieret, an vera mors, an profundus ſopor, vel grandis defectus naturæ adhuc viuentis talem ceſſationem cauſaret. Exiſtimabant ergo huiuſmodi homines, mutuum concentum efficaciam habere ad recuperandas vitæ operationes iis, qui pene exanimati erant.

D. Thom. August. Caietan.

Sed quoniam incidimus in rem muſicam, ſeu canoras voces, 49.
non me latet Plinianum illud in lib. 7. de muſico Xenophilo, Plin.
qui vna vocis canoræ ope adiutus, centum ſupra quinque annos vixit ſine vllo corporis incommodo. Nec etiam fugiunt huiuſce rei exempla innumera apud Plutarchum ſuper opera moralia. Illud de Homero vate non tacendum, qui Græcos à peſtilentiæ incendio liberatos, & ad vitam longiorem bene ominatos canit. Cæterum, quæ diuina vis liberauit, & ominata eſt? Vox vna dulcis & canora. Conſule Plutarchum. Pythagoras cantu varios morbos depellebat. Euolue Alexandrum ab Alex. lib. 2. c. 25. & lib. 4. c. 7. Sed de muſices vi alibi fuſius.

Plutarch. Homer. Alex. ab Al.

Quod vero aliquando mortem voces inferant, vel maturent, haud difficile oſtendi poteſt ex auctoritate; nam Exod. 20. filij Iſraël ad Moyſen ſic loquuntur: *Non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur*, id eſt, interprete Carthuſiano, *ne moriamur ex nimia corporalis harmoniæ immutatione, & ex nimia excellentia obiectorum ac vocum, quibus Deus loquebatur, neque enim poteſt humana fragilitas talia diu ſufferre, ſine confortatione*

Carthuſ.

ſpeciali. Hæc Carthuſ. Hinc illi timores eorundem Hebræorum, Deuter. 5. *Quid eſt omnis caro, vt audiat vocem Dei loquentis de medio ignis, ſicut nos audiuimus, & poſſit viuere?* Cætera omitto, ne multus fiam.

Problema IX.

An, qui ſe interimunt, ex animoſitate, vel ignauia id efficiant?

51. *Sibi necem inferre, alienum à virtute opus.*

IN hac re vnum, vt certum, ſuppono, & alterum diſputationi ſubiicio. Suppono ſui homicidas non moueri ad tale facinus, per ſe loquendo, ex vero motiuo virtutis; quia, cum ſe interficere, ſit opus intrinſece malum, & contra rationem, à virtute fortitudinis nec elici, nec imperari poteſt. Verum, cum à virtute, quæ in medio conſiſtit, declinare quis poſſit per defectum, vel exceſſum, ſic in materia fortitudinis, de qua modo eſt ſermo. Inquiro ergo hoc loco, an, qui ſibi necem machinantur, id efficiant animoſitatis exceſſu, an ex defectu.

52. *Oſtenditur, animoſitatis eſſe, interimere ſeſe.*

Quod vero non ex animi mollitie, ſed ex animoſitate procedat, auctoritate & ratione confirmo. Machab. 2. cap. 14. laudatur Razias Machabæus, vt fortis, dum manus ſibi aſciuit, gladio ſe perimens, ſic enim ait: *Cum iam comprehenderetur, gladio ſe petiit, eligens potius nobiliter mori, quam ſubditus fieri peccatoribus, & contra natales ſuos indignis iniuriis agi.* Vnde ponderanda ſunt verba illa, *eligens nobiliter mori*; ex quibus non obſcure colligitur, mori ſuis manibus, non ignaui & puſilli animi eſſe, imo generoſi ac nobilis. Quinimo Lyra ad locum citatum refert Hebræos antiquos exiſtimaſſe, non ſolum licitam, ſed meritoriam fuiſſe huiuſmodi mortem. Secundo id confirmare poſſumus Gentilium teſtimoniis. Horat. lib. 1. Od. 13. *Catonis nobile lethum* dicit, qui ſuis manibus periit. De eodem M. Tullius verba faciens epiſtola ad Pœtum, ſic ait: *Cæteri quidem, Pompeius, Lentulus tuus, & Scipio fœde perierunt; at Cato præclare.* Et Plutarchus, in vita eiuſdem Catonis, ſcribit, populum Vticenſem, audita Catonis morte, ad eius fores cucurriſſe, vna voce clamantem, illum ſolum liberum, ſolum inuictum. Confirmatur tertio ex communi conſenſu populorum: nam Qu. Curtius de moribus Indorum diſſerens lib. 8. *Spectatam* (inquit) *mortem, id eſt, naturalem pro dedecore vitæ habent, & ideo ſe interficiunt, antequam ſeneſcant.* Quid memorem Æthiopes, Iaponas, & ſexcentas alias nationes,

[Marginalia: Lyra. — Horat. — Tull. — Plutarch. — Curtius.]

nes, apud quas palmarium ducitur, violentam mortem sibi inferre, ne pereant aliena manu?

Cætera omitto, ne vnus me fugiat Tertull. lib. ad martyr. c. 4. vbi recenset quamplurimos homines strenuissimos, fœminasq; fortissimas, qui omnes propriis manibus sibi mortem intulerunt, ob vnum assequendæ gloriæ ornamentum. Quod quidem non ignauiæ, sed fortitudini vertit: *Lucretia cultrum*, inquit, *sibi adegit, vt gloriam castitati suæ pareret. Mutius manum suam dextram in ara cremauit, vt hoc factum eius fama haberet. Minus fecerunt Philosophi; Heraclitus, qui se bubulo stercore oblitum exussit. Item Empedocles, qui in ignes Ætnæi montis dissiluit; & Peregrinus, qui non olim se rogo immisit, cum fœminæ quoque contempserint ignes. Dido, cum post virum dilectissimum nubere cogeretur: item Asdrubalis vxor, quæ iam ardente Carthagine, ne maritum suum supplicem Scipionis videret, cum filiis suis in incendium patriæ deuolauit*, &c. Et his alia addit præclarissima fortitudinis exempla, quibus Christi Athletas ad æternæ laudis adoream comparandam excitat, concluditq;. *Quis ergo non libentissime tantum pro vero habeat erogare, quantum alij pro falso?* Flores Flori delibo ad lib. 2. c. 18. vbi beatissimos credit Numantinos; affigo verba: *Duces suos, seq;, patriamq; ferro & veneno, subiectoq; vndique igne peremerunt.* Ne scilicet in Romanorum manus viui venirent, quos illi, teste Floro, Romano etiam homine, quamuis numero exigui, per annos XIV. soli sustinuerunt, imo sæpe pudendis vulneribus affecerunt, & ad extremum, ad maiorem suæ fortitudinis laudem, morti liberæ deuota pectora consecrarunt. *Vnus enim*, claudit Florus, *vir Numantinus non fuit, qui in catenis duceretur: præda, vt de pauperibus, nulla; arma cremauerant. Triumphus fuit tantum de nomine.*

Tertull.

Florus.

53. *Pro hac parte fundamentum.*

Ad rationem accedo, quam sic propono: Bonum vitæ est maius & amabilius cæteris, & è contra, illius priuatio, maximum omnium malorum; ergo, vt quis se vita priuet, grandi animo opus habet, & consequenter, ab animositate, sui occisio, procedit. Consequentia valet; quia, vt quis se priuet bono vitali, vel delectabili, grandi animo opus habet; & idcirco communiter censetur opus fortitudinis, opes & facultates proprias abiicere, & carnis oblectamenta contemnere, ergo à fortiori id erit existimandum de iis, qui se voluntarie vita priuant, cum vita & sit bonum præstantius, & reliquorum omnium fundamentum. Confirmatur idem secundo; quia fortitudo præcipue consistit in tolerantia malorum pœnæ; sed maximum omnium visitur in sui interfectione; ergo ad huiusmodi facinus non animi defectus, sed animositas maxime inclinat.

Nihilo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

54. *Ignauiæ eſt, violentum ſibi exitium parare, ad mala declinanda.* Nihilominus, longe probabilius videtur, eos, qui ſibi mortem procurant, præcipue ad declinandam infamiam, vel vitæ miſerias, videlicet tormenta, dolores, inedias, & ſimiles, mollis potius & ignaui animi indicium præbere, quam grandis ac generoſi. Hæc communiſſima eſt apud ſapientes exiſtimatio, & inprimis id manifeſte expreſſit Ariſtoteles 3. Ethic. *Fugere*, inquit, *ſequentem inopiam, vel aliquid triſte, non fortis, ſed magis timidi eſt; mollities enim eſt, fugere laborioſa.* Conſentit Auguſtinus multis in locis, ſed præcipue lib. 7. de Ciuitate Dei, c. 17. 20. & 25. vbi loquens de Catone & Lucretia, qui ſibi ipſis manus conſciuêre, ſic ait: *De Catonis facto quid potiſſimum dicam, niſi quod amici, etiam docti, imbecilli potius, quam fortis animi id eſſe cenſuerunt; quo demonſtraretur non honeſtas turpia præcauens, ſed infirmitas aduerſa non ſuſtinens.* Et ſimilia ait de Lucretia. Tertius teſtis ſatis locuples ſit Ioſephus lib. 3. de bello Iudaic. c. 14. *Timidus eſt,* (inquit) *habendus, qui mori non vult, cum opus eſt.* Et ſtatim addit: *Non viri fortis eſt ſemet occidere, imo vero ignauiſſimi; nam & gubernatorem timidiſſimum puto, qui tempeſtatem metuens, ante vim turbinis, nauem ſponte ſubmergit.* Hæc Ioſephus. Iam vero D. Cyprianus de duplici morte, ante medium, ſic ait: *Si qui leguntur ſibi fortiter mortem conſciuiſſe, aut infirmitas erat, morte quærens dolorum finem, aut ambitio, aut dementia.* Idem ex ſacra pagina 1. Regum 28. exemplo Saulis ſe occidentis, ad illa verba: *Arripuit itaque Saul gladium, & cecidit ſuper eum.* Optime Caiet. traditam doctrinam confirmat: *Hinc*, inquit, *apparet mollities animi Saulis, non valentis ſufferre illuſiones à Philiſthinis; nam ad eas euitandas ſe ipſum peremit.*

Ariſtot. Auguſt. Ioſephus. Cyprian. Caietan.

55. Neque ſolum apud veri Dei cultores hæc viget opinatio, ſed etiam apud naturales Philoſophos Ethnicos, vt patet non ſolum in Philoſopho citato, ſed etiam in ſapientiſſimo Seneca. Hic enim epiſt. 24. ſic ait: *Imbecillus & ignauus eſt, qui propter dolorem moritur.* Et alibi: *Vir fortis & ſapiens, non fugere debet è vita, ſed exire.* Quibus concinit eleganter Epigrammatarius:

Seneca.

Martial.

Rebus in aduerſis facile eſt contemnere vitam:
Fortius ille facit, qui miſer eſſe poteſt.

Euripid. Accedit Euripides, qui introducit Herculem in ſe ipſum crudelem, mortemq; ſibi meditantem, poſtea vero ad ſe redeuntem, conſilium mutantem; quaſi vero vereretur, ne id ſibi ignauiæ adſcriberetur. Athenienſes abſcindebant manum illius, qui ſe interfecerat, &, vt ſceleſtam, inhumatam relinquebant; quod Platonis fuit documentum. Apud Thebanos, ſe ipſum etiam interficere, piaculum erat inexpiabile, isq; ſui carnifex, & naturæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

turæ dicebatur. Plura forte dabit Alexander ab Alex. lib. 5. cap. vlt. ad finem; vide item Alciatum emblem. 119. Quapropter meritissime Doctor Angelicus 2. 2. q. 94. art. 5. ad tertium, concludit, Catonem, Lucretiam, imo & Raziam Machabæum, se occidentes, non vt generosos & magnanimos habendos; imo vt molles & timidos, non valentes miserias sustinere. Ex quibus hanc efformo rationem pro hac parte: Qui fugit ardua & difficilia, timidus & mollis est; sed qui semet interficiunt, id præstant, vt fugiant vel infamiam, vel dolores maiores, ac diuturniores ipsa morte; ergo timidi & imbecilles sunt existimandi. Et confirmatur; quia timidus censetur, qui mortem potius eligit, quam mutilationem brachij, in qua acutiorem sentit dolorem; ergo, &c. Quapropter merito existimant Philosophi, non solum timidos & pusillos, verum etiam tanquam insanos habendos sui interemptores. Id enim concludit Martial. dum in quendam, qui, vt mortem fugeret, se peremit, iocatur:

Alexan.
Alciat.
D. Thom.

Hostem cum fugeret, se Phaunius ipse peremit:
Dic rogo, non furor est, ne moriare, mori?

Martial.

PROBLEMA X.

Vtrum mors naturalis, non solum sine dolore, sed cum voluptate possit aliquando accidere?

CONclusio est Philosophorum, Aristotelis, Platonis, & Interpretum vtriusque, mortem naturalem non solum sine dolore, sed etiam cum voluptate accidere; & fere nullus est, qui peculiare aliquod sui temporis non afferat exemplum. Probatur facile; quia, si naturalis mors dolorem aliquem afferret, aut esset in ipso instanti separationis, aut in tempore antecedente: non in ipso separationis instanti, cum corpus iam non sit doloris capax; non in tempore antecedenti, quia tunc nullus est noxius humor, qui dolorem causare possit, aliter mors naturalis non esset, sed violenta: illa vero præuia alteratio, quæ mortem naturalem antecedit, iucunditatem potius parit, quam dolorem. Probatur hoc vltimum; quia instante morte naturali propter defectum humidi, calor natiuus huiusmodi defectum naturali instinctu præsentiens, vehementius excitatur, conaturq; agere quantum potest in illud, quod residuum est, atque ita inprimis fit, vt dum in multum simul humidum agit, quodammodo reuiuiscat accrescatque; mox vero, quia totum humidum per maiorem illam actionem consumpsit, repente

56.
Naturalis obitus cum voluptate accidit.

pente

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

pente extinguatur. Quod euidenter cernimus in lucerna, quæ paulo ante quam ex defectu olei extinguatur, ex splendescentem flammam eadem ratione emittere solet; quia scilicet instinctu naturæ præsentiens defectum olei necessarij ad sui conseruationem, quasi id moleste ferens incalescit, excitaturque, atque ita fortius agens totum quod superest, breuiter consumit, eoq; consumpto extinguitur: sed calor ille accrescens, qui est proxima causa mortis naturalis, est etiam causa lætitiæ & iucunditatis; ergo, cum in fine illius mors sequatur, necesse est, vt animal in media illa voluptate moriatur.

57. *Calor lætitiæ parens.* Quod autem calor, lætitiæ parens sit, manifestum est; ideo enim, qui complexionem habent sanguineam, alacriores sunt, quod in eis vigeat natiuus calor; sanguis namque, vt docet Galen. in lib. de sanguinis missione, non tantum præbet animalibus alimentum, sed etiam natiui caloris perseuerantiam. Vnde Aristoteles lib. 3. de partibus animalium c. 4. cor sicut caloris natiui, ita etiam lætitiæ fontem facit. Atque hæc eadem causa est, cur vinum lætificet cor hominis; quia scilicet calidum cum sit, vitales reficit spiritus, & cor ipsum calore fouet ac recreat, vt deducitur ex Aristotele problem. 1. 5. 30. Si namque non per calorem, sed per qualitatem aliam, eam hilaritatem causaret, sane, cum multum est, non redderet homines tristes; reddit autem; idque, quia eos frigefacit, vt ait Aristoteles loco citato, consumpto videlicet calore natiuo à vehementiori calore vini. Quod vero neque in animo mœstitiam efficiat naturalis mors, ex eodem fundamento deducitur: Etenim natiuus calor, sicut animum exhilarat, ita etiam eum bene sperare iubet. Vnde dixit Aristoteles problem. paulo ante citato: iuuentutem spe plenam esse, senectutem autem parum sperare posse; quia calor eam continet sedem, qua speramus, cor videlicet, vbi sedem habet appetitus irascibilis, cuius est sperandi actus. Cum igitur paulo ante mortem naturalem natiuus calor accrescat, spem facit longioris vitæ, ex qua maxima in animo exoritur lætitia, qua dum animal perfruitur, subito emoritur. Et ideo mirum non est, si, dum simili voluptate cygnus emoriturus recreatur, cum cantu emoriatur, vt præ cæteris docet Aristoteles lib. 9. de histor. animal. c. 12. Sane Socrates apud Platonem in Phædone in eos inuehitur, qui, cum mortem expauescerent, cygnos falso criminabantur, asserentes, concentum illum, quem in morte edunt, argumentum esse doloris, non lætitiæ. Atque hoc mortis genere tandem occumberet Christus Dominus, nisi ab impiis Iudæis fuisset occisus, mortuaq; est Virgo Deipara, vt ex lib. Reuelationum B. Brigittæ ostendit Pet. Canis. lib. 5. c. 2.

Cur vinum lætificet?

Galen. Aristot. Aristot. Aristot. Plato. Petr. Canis.

Neque

Neque vero obſtat id, quod D. ait Auguſtinus, & poſt eum 58.
Magnus Gregorius: Non niſi cum dolore amittitur, quod Auguſt.
cum amore poſſidetur; quod vſque adeo verum eſt, vt dicat Gregor.
Ariſtoteles problem. 5. cap. 28. propterea nos ægrius ferre ſi- Ariſtot.
tim, quam famem, quod iucundius & ſuauius bibere, quam comedere ſoleamus: quare, cum nihil vita nobis charius ſit, conſequens neceſſario videtur, vt mors etiam naturalis, quæ hoc tam iucundum bonum aufert, nullo modo poſſit cum voluptate contingere; imo vero cum acerbiſſimo doloris ſenſu. Vnde illud Chriſti Domini: *Triſtis eſt anima mea vſque ad* Matth. 26.
mortem, ſic declarat Euthymius; *Dolorem patitur anima* Marc. 14.
mea dolori mortis ſimillimum Non, inquam, obſtat; tum, Euthym.
quia ſapiens non ita viuere amat, vt abſolute deſideret eſſe immortalis; cum id iudicet naturaliter eſſe impoſſibile, ſed deſiderio tantum conditionato, quod eſt non voluntas, ſed velleitas, quæ, vt egregie notauit Fonſeca 1. Met. 2. q. 2. ſect. 3. ad 4. Fonſec.
nullam ei afferat inquietudinem; vnde, qui ad eam peruenit ætatem, vt iure poſſit dicere:

Vixi, & quem dederat curſum natura, peregi,

abſque vllo doloris ſenſu & animi mœſtitia ex corporis ſoluitur ergaſtulis: quia paulo ante mortem naturalem accreſcit ſpes diutius viuendi, vt dictum eſt, ideoq; nulla tunc mœſtitiæ cauſa erit, ſed lætitiæ. Ariſtoteles vero, qui 1. Rhetor. Ariſtot.
cap. 23. ex Poëta Sappho probat, mortem, quocumque modo contingat, malum quoddam eſſe; quia, ſi bonum eſſet, etiam dij morerentur; & 2. Phyſic. cap. 2. Empedoclem reprehendit, quod mortem finem appellarit, cum finis bonum quoddam ſit, mors autem malum; de morte violenta interpretandus eſt, non de naturali. Similiter D. Thomas, cum D. Thom.
mortem ait omnium pœnarum eſſe maximam, violentam intelligit: vnde quæſt. 26. de veritate artic. 6. ad 8. affirmat, laborem omnem, quantumuis magnum & prolixum, quem Confeſſor toto vitæ tempore ſuſtinet, æquiparari non poſſe ſecundum genus operis ei dolori, quem Martyr in momento ſuſtinet; quamuis alia via poſſit Confeſſor plus mereri; nam *maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam ponat* Ioan. 15.
quis pro amicis ſuis; quia per mortem aufertur id, quod nobis eſt maxime amabile.

* * *

PRO-

PROBLEMA XI.

Vtrum, quæ per oculos fascinatio contingit, naturaliter fiat?

59. CVm varij sint fascinationum modi, de quibus multi multa disputant, de ea tantum præsens suscipitur disputatio, quæ sit inuido atque maligno oculorum obtutu, quod Lusitane dicimus, *dar olhado,* iuxta illud Virgilij Eclog. 3.

Virgil. *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.*

Igitur D. Hieronymus lib. 1. in Epist. ad Galat. satis dubium se præbet, an talis fascinus à natura prouenjat? sic enim ait: Hieron. *Dicitur fascinus infantibus nocere, & ætati paruulæ; hoc vtrum verum nec ne sit, Deus viderit; quia fieri potest, vt & dæmones huic peccato inseruiant.* Partem vero negatiuam sequuti sunt Abulensis. quamplures apud Abulens. paradoxo 4. viri pij & Catholici, Cor. Agrip. vt interim omittamus Cornelium Agrippam, hominem hæreticum, in lib. quem edidit aduersus Lamiarum inquisitores, vbi contendit semper malum hoc ex dæmonum præstigiis prouenire, cui etiam parti non mediocriter fauet D. Ioan. Chrysostomus Chrysost. hom. 8. in Epist. ad Coloss. vbi malum hoc Satanicum appellat; nullumq; aliud ei vult adhiberi remedium præter signum Crucis.

60. *Non euenire fascinationẽ naturaliter, ostenditur.* Rationibus autem sic eam possumus confirmare: Si naturaliter euenire posset, vt vetula, dum liuidis oculis infantem contuetur, ipsum in tabem verteret; aut id per solam fieret visionem, aut per vehementem imaginatricis facultatis apprehensionem, aut denique per venenatos spiritus ab oculis eiaculatos: Primum dici non potest; cum visio non fiat per radios ab oculis egressos, vt Plato asseruit, sed per receptionem speciei ab ipso obiecto, atque adeo patiente sensitiuo, vt probat Aristoteles Aristot. 2. de anima 7. Tantum ergo abest, vt oculus rebus sibi obiectis per videndi actum nocere valeat, vt potius ab eis bene vel male afficiatur: Solet enim color viridis oculos recreare & reficere; ater vero & obscurus tædio afficere. Accedit etiam, fascinum *Fascinatio per laudem.* non tantum visu, sed voce quoque contingere: constans enim fama fuit, Thessalos laudando fascinare, quod etiam de quibusdam Africæ populis scribit Plinius lib. 7. naturalis histor. c. 2. Plinius. quo sensu accipiunt nonnulli illud, quod habetur Sapient. 4. *Fascinatio nugacitatis obscurat bona*; hoc est, nugatoria, adulansq; laudatio mentem euertit, bonosq; mores sæpe corrumpit. Vnde: *Si te*, inquit idem Sapiens Prouerb. 1. *lactauerint pecca-*

peccatores, ne acquiescas illis; quia nimirum solent laudando fascinare. Sane ad hoc allusisse videtur Arcas ille pastor apud Maronem, qui carminibus cum Corydone contendens, sic ait Eclog. 7.

Aut si vltra placitum laudarit, baccare frontem Virgil.
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

Fieri ergo nullo modo potest, vt sola visione fascinatus puer contabescat. Secundum etiam dici non potest, nisi quis exsibilatam iam & explosam, imo & anathemate non semel damnatam ab articulis Parisiensibus Auicennæ sententiam ab inferis velit exsuscitare, qui lib. 6. naturalium part. 4. cap. 6. tantam vim, & agendi efficaciam tribuit virtuti imaginatrici, vt res distantes non solum alterare, sed & imbres & ventos concitare possit: atque ita fascinationem imaginationis vi fieri contendit. Non potest, inquam, hoc dici; quia plusquam certum est, non posse agens naturale operari in distans, & non per medium; vt interim omittam alia absurda, quæ hanc sententiam sequuntur. Sed neque dici potest, ex oculis hominis fascinantis venenatos egredi spiritus, qui pueros attingentes contagione afficiant. Primo quidem; quia sæpe, ex tam longa distantia contingit fascinatio, vt credibile non sit illuc spiritus ex oculis iaculatos pertingere valuisse: Constat enim, Duci Brigantiæ fuisse famulum coelitem, qui, cum fixis oculorum obtutibus falconem, aut nisum ad prædam aduolantem intueretur, in terram deijcere soleret: quare cauebat Dux ad aucupium iturus, ne ille in comitatu esset: quomodo ergo spiritus illi per tantam distantiam fundebantur, vt eo peruenirent, quo vix oculorum acies pertingeret? quomodo per aerem fusi, non ardeam, sed falconem enecabant? Certe, per alios spiritus videbitur id factum, qui per aërem hunc caliginosum vagantur, rectoresque sunt tenebrarum harum. Deinde, quia vt commemorat Hieronymus Vida, Episcopus Albensis, & Poëta nobilis in lib. de bombyce, quidam in Italia suo tempore senex erat,

Auicen.

Brigantini Ducis famulus cocles.

Qui tristi, scelus, obtutu genus omne necaret, Vida.
Reptantum tenues animas, volucresque volantes,
Quique hortis stragem daret, arboribusque ruinam.

Sed hoc per venenatos spiritus præstari omnem fidem humanam excedit; vnde enim tanta illorum copia, quos videndo exhalaret? Vnde tanta veneni efficacia, vt non tantum auibus, instar Auerni lacus, noceret, sed herbis, & plantis? præterea quia non quæcumque vetulæ, sed quæ male audiunt, vt lamiæ, & veneficæ, infantes solent fascinare; ad quorum proinde curationem inducit vulgus fœminas alias, quas benedicentes ap-

pellat, (recte dixisset maledicentes, rectius maledictas) appenditque lunulas argenteas, & nescio quas figuras alias ex succino è frontibus puerorum: in quam superstitionem acriter inuehitur D. Chrysostomus loco supra citato; *Crux*, inquiens, *Christi dehonestatur, elementorum vero superstitiosi characteres præferuntur; Christus eijcitur, & inducitur temulenta, & nugatrix anus; mysterium nostrum conculcatur, & seductio diaboli tripudiat.* Denique, quia fascinus plerumque oritur ex inuidia: vnde verbum ipsum *fascinare*, sæpenumero significat inuidere, vt præter profanos auctores annotauit D. Augustinus

August. lib. 5. locutionum in Deuteronom. quo sensu accipiunt non-

Galat. 3. nulli illud Pauli ad Galat. *O insensati Galatæ, quis vos fascinauit?* hoc est, quis vobis inuidit, & inuidendo nocuit, vt fidei stomacho nauseante, Spiritus sancti cibum euomueritis? vt

Hieron. glossa ait desumpta ex D. Hieronymo. Vnde etiam apud Plu-

Plutarch. tarchum in lib. de claris mulieribus, cap. 17. fit mentio cuiusdam sepulchri, quod fascinationis, hoc est, inuidiæ propterea fuit appellatum, quod in eo condita sit Polycrita memorabilis fœmina, quæ cum velut altera Iudith patriam ab hostibus liberaret, & magna populi lætitia in vrbem reciperetur, inter ipsas faustas acclamationes repente occubuit, quasi ab inuidia fascinata. Sed omnino videtur à ratione alienum, vt inuidia animo concepta ita oculos immutare valeat, vt externo noceant obiecto; ergo non hoc naturæ malum, sed maleficium est, dæmonum arte perpetratum.

70. Opposita tamen sententia, quæ habet, fascinum, etsi ali-

Suadetur, fascinum contingere naturaliter. quando ministerio dæmonum contingat, plerumque tamen naturaliter fieri, asseritur à D. Thoma multis locis, & est communis. Ea vero facile probatur; quia non est à ratione alienum, posse ex sanguineis oculis alicuius vetulæ, venena-

D. Thom. tos spiritus emicare, qui pueros tabefaciant: nam, vt scribunt

Plinius. Plinius, Galenus, & plures al j Basiliscus, quem regulum sacræ

Galen. litteræ vocant, solo oculorum intuitu homines, cæteraque animalia internecat, idque efficit per pestilentes qualitates; quas

D. Thom. ex oculis eiaculatur, vt ait D. Thomas 2. 2. quæst. 26. de veritate artic. 3. ad 4. Lupus item, cum procul hominem contue-

Plin. tur, vocem ei abripit, vt scribit idem Plin. Vnde illud Virgilianum Eclog. 9.

Virgil, ——— *vox quoque Mœrim*

Deficit ipsa; lupi Mœrim videre priores.

Isidor. Testaturque D. Isidorus lib. 12. Etymol. cap. 1. hinc exortum fuisse tritum illud prouerbium; *Lupus in fabula*, quo vtimur, cum ille, de quo sermonem habemus; improuisus adest, præsentiaque sua sermonem nostrum interrumpit. Testudo quo-

que ma-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

que marina, quam Lusitane dicimus *tartaruga*, vt multorum est opinio, testante Plinio lib. 9. c. 10. intentis oculis oua in littore collocata inspectando fouere solet. Ergo quid mirum est, si ex vetularum oculis mali spiritus emittantur, quibus infantes fascinentur? Estque huius rei peculiaris in his fœminis ratio, quam modo explicare non est necesse; consulantur Medici. Plin.

Neque vero refert, quod malum hoc plerumque ex inuidia oriatur, vt egregie notauit D. Thomas super cap. 3. Epistolæ ad Galat. nam affectiones appetitus sensitiui non fiunt absque corporis alteratione, atque adeo, cum vehementes sunt, ipsum acriter commouent; vt recte philosophatur D. Augustinus epist. 155. vbi, *Arbitror*, inquit, *omnem motum animi aliquid facere in corpore, id autem vsque ad nostros exire sensus, cum maiores sunt animi motus*. Vnde etiam legimus insignem medicum Erasistratum, latentis in Principe Antiocho amoris passionem, ex venarum micantium pulsu deprehendisse. Cum igitur inuidiæ venenum sit omnium præsentissimum, vtpote, quo animus cruciatur, & corpus contabescit, quid mirum, si inde nociuæ qualitates procreentur, quæ ad oculos, & inde longius diffundantur? Sane vulgaris Poeta id non obscure significauit, cum verbis ita depinxit inuidiam. D. Thom. August.

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto:
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes:
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.

Denique confirmatur hæc pars; quia, vt experientia testatur, talparum manus è frontibus puerorum suspensæ huic malo mederi solent: ergo, quemadmodum recte concludimus, Magnetem, occulta aliqua vi ferrum ad se attrahere; quia si allijs linatur, hebes ad trahendum fit: ita sane opus est, vt dicamus, fieri fascinum aliqua vi occulta, naturali tamen, quod ad præsentiam manuum talparum omnino remittatur. *Antidotus fascini.*

Problema XII.

An Pygmæi, veri sint homines?

Pygmæos, *quorum tota cohors pede non est altior vno*, vt Poëta ait, veros homines esse asseruit Aristoteles 8. lib. de hist. animalium cap. 12. vbi affirmat, non esse fabulosa ea, quæ de his homuncijs dicuntur. Accedunt rationes. Prima; quia sicut Iuuen. fuerunt homines portentosæ magnitudinis, ita esse potuerunt Aristot. 72. *Pygmæi, veri homines.*

Insanæ proceritatis homines. portentosæ breuitatis. Quod fuerint homines portentosæ magnitudinis, constat in primis ex sacris literis, dicitur enim Deut. 3. de Og rege Basan, quod lectus eius ferreus nouem cubitos haberet longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus. Et ex profanis literis, omnibus notum est Pallantem illum, Euandri filium, quem Turnus interfecit, Romanæ vrbis mœnia toto capite superasse; cum enim anno fere octingentesimo post Christum natum corpus eius prope vrbis mœnia inuentum fuisset, integrum in pedes erectum est, pinnasque murorum ab humeris superauit. D. item Augustinus (August.) lib. 15 de ciuitate c. 9. affirmat ostensum sibi fuisse molarem D. Christophori dentem pugno maiorem. Similitudo vero bona est; quia cum humana natura ad vtrunque terminum determinata sit, sicut Gigantum stirpem suo ambitu coërcet, ita par est vt eos non excludat, qui in minimo fere habitant, qualis est Pygmæorum gens, quorum statura non est infra minimum humanæ naturæ, cum illud adeo exiguum sit, teste D. Thoma (D. Thom.) in 3. d. 3. q. 5. art. 2. ad tertium, ex Aristotele, vt apis quantitatem non excedat. Neque negandum est, rationalem animam in suo minimo introduci posse, cum id affirmet D. Thomas tam loco citato, quam etiam 3. p. 4. q. 33. art. 2. de anima sanctissima Christi Seruatoris nostri, in quo tamen termino plenum habuit rationis vsum, vtpote, quæ in primo suæ creationis instanti Deum viderit. Accedit etiam, Pygmæorum opera rationem, (*Pygmæi discurrunt.*) & discursum sapere, vt enim scribit Plin. (Plinius.) lib. 7. cap. 2. casas, quibus se defendant à cœli iniurijs, construunt ex luto, pennisque, & ouorum putaminibus, insidentesque arietum, & caprarum dorsis, armati sagittis ad mare descendunt, vt gruum oua, pullosque consumant. Vnde est illud Iuuen. Satyr. 13.

Iuuenal.

Ad subitas Thracum voces, nubemque sonoram
Pygmæus paruis currit bellator in armis.

Nicephor. Denique accedit illud, quod scribit Nicephorus lib. 12. Eccles. histor. cap. 37. imperante scilicet Theodosio in Ægypto degisse hominem ea corporis mole, vt perdici similis esset. (*Homo perdici similis.*) *Neque ingratum*, inquit, *spectaculum erat, si cum illo in globo hominum conuersaretur, & ad contentionem excitatus colluderet: &, quod mirabile dictu est, prudentia ei inerat, vox à musis non abhorrebat.* Hæc Nicephorus. Huic etiam sententiæ subscribit D. Augustinus (August.) lib. 16. de ciuitate c. 8. *Non nobis*, inquit, *absurdum videri debet, vt quemadmodum in singulis quibusque gentibus quædam monstra sunt hominum, ita in vniuerso genere humano quædam monstra sint gentium.* (*De regione, quam incoluit Pygmæi*) Sane scriptores in regione, quam incoluerint, non conueniunt: nam Aristoteles (Arist.) loco supra citato, quem

o, quem ſequitur, Plin. lib. *6. c. 3.* & Pompon. Mela c. *9.* eos in Æthiopia, quæ eſt ſupra Ægyptum, collocant: at idem Plin. l. 4. c. 11. in Thracia eos habitaſſe affirmat, in quam à gruibus fugatos ait. Solinus vero c. *65.* & quidam alij apud Gellium lib. noctium Attic. c. 4. ad extremas Indiæ oras eos relegarunt. Quæ vna ratio fuit, quæ M. Albertum lib. 21. de animalibus c. 2. mouerit, vt eos veros homines eſſe negaret: nam ſi in tot ſimul partibus habitarunt, mirum eſt, ita fuiſſe à gruibus extinctos, vt ad Alexandri, & Romanorum tempora nullus peruenerit, nec aliquis ſcriptum reliquerit, quod eos inuenerit, aut fuerit alloquutus. Deinde; quia eorum hiſtoria, eſto fabuloſa non ſit, antiquiſſima eſt, cum nimirum homines erant longiſſimæ ſtaturæ: non eſt autem credibile, tunc, cum maxime humana natura vigebat, ita defeciſſe, vt non vno tantum loco, ſed in pluribus tot homines nani naſcerentur. Igitur Alb. Mag. ſub genere ſimiarum Pygmæos collocat. Et certe ex Ariſtotele habetur, Pygmæos eiuſdem ſpeciei nobiſcum eſſe non poſſe, cum eos ex homine & equo conflatos eſſe aſſeueret.

Plin. Pomp. Mela. Plin. Solinus. Gellius. Alb. Magn. *Pygmæos ſimias credidit Magnus Albertus; Ariſtoteles, equo, & homine conflatos.*

Problema XIII.

Vtrum fuga aliquando à fortitudine imperetur?

IN hac difficultate explicanda tres grauiſſimos Patres, vt interim alios Scholaſticos, & Scripturarios interpretes omittam, duces habere poſſumus, Tertullianum, D. Athanaſium, D. Auguſtinum. Tertullianus lib. de fuga in perſequutione, abſolute negat, fugam ab homine forti capeſſendam. *Pulchrior,* inquit, *eſt miles in pugna amiſſus; quam in fuga ſaluus; malo miſerandum, quam erubeſcendum.* Vnde addit eos, qui martyrium fugiunt, Chriſtum negare; *Negatio*, inquit, *eſt martyrij recuſatio*, D. Athanaſius in Apologia de fuga ſua, abſolute affirmat fugam eſſe actum fortitudinis; &, cum multa in hanc rem exempla prodidiſſet, tandem concludit; *Iſta*, inquit, *documenta exhibent, fugam nequaquam metu ſuſceptam eſſe, ſed magnam vim fortitudinis in ea contineri.* Quapropter addit; *qui in fuga moriuntur, non moriuntur inglorij: nam & hi quoque adoream martyrij conſequuntur.* Inter hos duos Patres adeo diſſidentes, caduceator, ſeu pacificator intercedit D. Auguſtinus epiſt. 180. ad Honoratum; qui, vt erat ingenioſus, ingenioſe diſtinguit; & ſicut quandam fugam indecoram fatetur, ita aliam glorioſam teſtatur, remque totam feliciter declarat.

73. Vide Auctorem tom. 2. in lib. Reg. c. 4. an. 11. ſect. 1. 2. & 3. Tertull. Athanaſ. Auguſt.

Ambrof. D.Thom. Abulenfis. rat. Auguftini partes D. Ambrofius toto libro de fuga feculi, D.Thomas 2.2.q.185.art.5. Abulen.in c.10.Matth.q.108.egregie profequuntur. Ab his fontibus noftræ difputationis riuulus emanabit.

74. *Oftenditur, fugam à fortitudine imperari.* Pars igitur quæftionis affirmatiua, quod fcilicet fuga aliquando à fortitudine imperetur, dictis, exemplis, rationibus firmatur. Dictis. Res facra eft, de virtute agimus: confugiamus ad virtutum omnium facrarium, facras literas. Pfal. 67. *Rex virtutum dilecti dilecti.* Hebraice; *Reges virtutum fugerunt, fugerunt.* Vtraque verficuli pars, emphatica eft. Prior; *Reges virtutum,* id eft, Reges fortiffimi, Reges robuftiffimi, Reges magna virtute præditi: ficut alibi; *Dominus virtutum nobifcum*, &c. *Altaria tua Domine virtutum,* &c. *Domine Deus virtutum exaudi*, &c. Pofterior, *fugerunt, fugerunt*, id eft, valde fugerunt, per Ephizeuxim, ficut alibi: *Confolamini, confolamini populus meus*, id eft, valde confolamini. Quid ergo, Reges magna virtute præditi fugerunt? plane fugerunt. Et quidem fufa fuga, laxis habenis, equis & quadrigis, remigijs Dædalæis: *fugerunt, fugerunt.* ergo fuga actus effe poteft fortitudinis, Pfalm. 17. *Deus, qui præcinxit me virtute, qui docet manus meas ad prælium, & pofuisti vt arcum æreum brachia mea*: hoc eft; Deus manus mihi reddidit promptiffimas ad bellandum; brachia ex ære fufa, ne vllis ictibus frangantur; totum corpus robore ac virtute, plufquam feptemplici thorace, munitiffimum, ne vllis ingruentium telorum procellis obruatur. Quid deinde? *Qui perfecit pedes meos quafi ceruorum*, id eft, qui roborauit pedes meos, quafi pedes ceruinos. Quid iftud eft fortitudinis? Pedes ceruini timidi, & fugaces funt: In quo fortitudo ifta fita eft? Nifi forte

Virg. II. Æneid. *Ventofa in lingua, pedibusque fugacibus?*

Abfit. Sed plane oftendit vates, non omnem fugacitatem timiditatem effe; fed in fuga aliquando fortitudinem collocari.

75. Quam bene cum Vate regio colludit alius Abac. 3. *Deus Dominus fortitudo mea, & ponet pedes meos, quafi ceruorum*, hoc eft; Deus mihi fortitudo eft. Cur ita? An quia confert vim ad refiftendum? animos ad irruendum? virtutem ad difperdendum? Nequaquam. Sed quia confert pedes velociffimos ad fugiendum; *pedes ceruorum*, feu, vt eft in Hebræo, *Angelorum*, quafi in fugacitate ceruina fortitudo Angelica confiftat. Mirum eft Apocalypf. 12. datas fuiffe mulieri alas duas aquilæ magnæ, vt fugeret in defertum, cum ad fugam aptiores videantur alæ columbinæ, quam aquilinæ; columbæ enim imbelles funt, aquilæ bellatrices; fed nihil mirum, cum & generofam, & bellatricem aquilam non dedeceat

fugam

fugam aliquando maturare; præsertim, cum fugiendo non consulat timori, sed artem ostendat. *Bellicosus miles*, (inquit Chrysologus, loquutus de fuga Christi Domini in Ægyptum) *quod in pugna fugit, artis est, non timoris. Fuga illa*, inquit Ambrosius, loquutus de fuga Hebræorum ex Ægypto, *erat trames innocentiæ, pietatis assumptio, via virtutis. Aduersa*, inquit Cyprianus, *est confidentia, quæ periculis vitam suam pro certo commendat; expedit plus bene timere, quam male fidere.* Addit Athanasius, fortius esse aliquando à morte fugere, quam in mortem ruere. Rationem reddit; *quia qui in mortem ruit, multis se eripit à miserijs, quibus ferendis non erat par: qui à morte fugit, maioribus se calamitatibus exponit, quibus deuorandis animum gestat capacissimum.* Chrysol. Ambrosius. Cyprian. Athanas.

Venio ad exempla. Quis Tegeatas timoris arguat, quod fugiendo vincant? Quis Horatios ignauiæ condemnet, quod fugam capessendo, victoriam capessant? Quis Parthos timiditatis insimulet, quod versis in fugam equis, insequentes hostium cuneos vertant? iuxta illud Mantuani, 76.

Fidentemque fuga Parthum, versisque sagittis. Virg.

Et illud Horatianum,

Et versis animosum equis Parthum. Horat.

Demosthenes datus aliquando in fugam, adeo non erubuit, vt percontantibus, cur fugerit? responderit; *Seruo me patriæ.* Antigonus hosti cedens; *Non fugio*, inquit, *hostem; sed vtilitatem bellandi à tergo sequor.* quasi non timoris esset illa fuga, sed artis. Fabius, quem non potuit Pœnum vincere irruendo, cedendo fregit, & emolliuit. Fuga plane obtinuit, quod pugna non obtineret. Quid sacra moror? Iosue c. 8. diuino armatus præsidio, fortium bellatorum agminibus circunseptus, oraculo de cœlo admonitus, ne quid formidaret; nihilominus vrbem Hai expugnaturus, fugit, terga vertit, & quam non potuit vrbem irruendo expugnare, fugiendo labefecit. Israel contra Beniamin præliaturus Iud. 20. pugnam in fugam vertit: & qui à Beniaminitis fusus & fugatus fuerat pugnando, Beniaminos fudit, & fugauit fugiendo, vt maius enitesceret in fuga, quam in pugna bellicæ fortitudinis trophæum. Dauid, vt recte colligit Genebrardus; duodecies fugit à facie Saulis. De qua fuga tantum abest, vt erubescat, vt potius eam compositis carminibus decantet, *Deus vitam meam annuntiaui tibi*, Psal. 55. Hebraice; *Deus fugam meam annuntiaui tibi.* Genebrard.

Hinc est, quod miratur Chrysostomus multos Psalmos à Dauide sic inscriptos, *Psalmus Dauid, cum fugeret à facie Absalonis, cum fugeret à facie Saulis. Quid hoc est?* inquit Chrysost. 77. Chrysost.

cæteri homines fugam, si quam aliquando inierunt, celant, & occultant: Dauid prædicat, & ostentat. Plane intelligit non fuisse à timore ortam, sed à fortitudine profectam. Percurrite clarissimos heroas, plerosque inuenietis fugam aliquando suscepisse, non indicem timoris, sed alumnam fortitudinis. Iacob fugit à fratre suo Esau, Moyses à Pharaone; Elias à Rege Achab; Dauid à Saule, & Absalone; filij Prophetarum ad necem requisiti, se in speluncas abdiderunt, D. Paulus in sporta è muro dimissus est. Christus Dominus fugam suadet; *cum vos persequuti fuerint in ciuitate ista, fugite in aliam.* Et iterum; *qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes*; imo & ipse recens natus fugit in Ægyptum; & sæpe alibi à Iudæis in mortem requisitus, eorum se eripuit è conspectu, Matth. 12. Marc. 3. Luc. 6. Ioan. 11. *Quid*

Athanas. *ergo*, inquit Athanasius, *adeo insanire possunt isti animosi, &*

Arator. *pompatici, bellatores, vt Deo Domino timiditatem obijciant? Quis*

Beda. *eos sic insaniëtes ferat? Melius est, vt de ignoratione Euangelij male audiant.* Festiuum est, quod Arator, antiquus Poëta, & post eum Beda, Glossa, alijque interpretes, in sporta, qua Paulus è muro dimissus est, excogitarunt. *Sporta*, inquiunt, *plerunque è palmis contexitur: in sporta igitur Paulus fugit, quia eius fugam non timor & imbecillitas; sed fortitudo & palma consequuntur.*

Greg. Quadrat illud Gregorij Magni lib. 31. moral. c. 14. *Paulus*, inquit, *secessum à certamine petijt, & pugnaturus felicius ad alia se bella seruauit: non loco virtus, sed locus virtuti defuit, & idcirco fortissimus miles ab obsidionis angustia certaminis campum quæsiuit.* Nata est in hanc rem illa parœmia, quam

Tertull. ex Græco transtulit Tertullianus; *Miles, qui fugit, iterum præliatur.*

78. Ad hæc triplicem adhibeo rationem. Primam; metus sæpenumero fugam impedit ac refrænat: nam timente appetitu, ad cor omnes spiritus vitales, tanquam satellites ad regiam conueniunt; quibus proinde spiritibus cætera membra destituta nequeunt se in fugam explicare. Vnde leones, feras se perniciores venaturi, rugiunt, & quas cursu prendere non possunt, rugitu terrefaciunt, & consternant, ne in fugam actæ sibi è dentibus auferantur. Quo illud Dauidicum spectat, *Catuli leonum rugientes, vt rapiant & quærant à Deo escam sibi*, Psal.

Aristot. 103. sed fortitudo metum temperat, & coërcet; vnde ab Ari-

D. Thom. stotele 2. Ethic. cap. 7. ac D. Thom. 2. 2. q. 123. art. 3. definitur mediocritas circa metum & audaciam: hoc est, virtus, quæ metum & audaciam moderatur: ergo fortitudo potest fugam imperare. Probo consequentiam; quia qui tollit impedimentum fugæ, potest ad fugam expedire: ergo, si fortitudo tollit metum, qui fugam impedit, ipsa ad fugam expedit.

Secunda

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Secunda ratio eſt; quia non magis alienus videtur à fortitudine actus fugiendi, quam à charitate actus reſiſtendi: nam ſicut fortitudo non deficit in arduis; ita charitas non immutatur in aduerſis: ſed reſiſtentia & pugna, eſſe poteſt actus charitatis tam propriæ, quam alienæ; vt ex Magiſtro ſententiarum, ac D. Gregorio Magno, Richardus quodlib. 2. quæſt. 27. teſtatur: nam malos ſuaſores poteſt quis per vim repellere, ex motiuo propriæ charitatis, &, ex motiuo alienæ, impium aggreſſorem per violentiam remouere; in his enim rebus, charitatis genus eſt, eſſe crudelem: ad hunc enim finem Chriſtus Dominus gladium in terram miſit, cum præceptum intulit charitatis; ac ſi hæc duo charitatem & reſiſtentiam contraria non eſſe indicaret: ergo etiam fuga eſſe poteſt actus fortitudinis. Tertio ſic argumentor; Vbicumque datur bonum arduum ac difficile, ibi datur tota ratio terminatiua fortitudinis; hæc enim, vt docet D. Thomas citato loco, verſatur circa pericula, quæ retrahere poſſunt voluntatem à ſequela rationis: ſed fuga aliquando eſt magis ardua ac difficilis, quam ipſa periculorum tolerantia, vt ſupra ex D. Athanaſio referebam: Vnde Helias 3. Regum 19. fugiens mortem, petebat mortem: *Sufficit mihi Domine, tolle animam meam*; ac ſi mors facilior illi videretur, quam fuga mortis: ergo fortitudo poteſt aliquando ad fugam inclinare.

Magiſt. Gregor. Richard. D. Thom.

Nihilominus dicendum eſt, fugam eſſe poſſe actum prudentiæ, aut alterius virtutis, non tamen fortitudinis. Quod ſit actus prudentiæ, probant, quæ hactenus diſſeruimus. Vnde Chriſtus Dominus Matth. 10. poſtquam præcepit: *Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes*; ſtatim addidit, vt ingenioſe recentiores Interpretes obſeruarunt, *cum vos perſequentur in ciuitate iſta, fugite in aliam.* Ac ſi manifeſte indicaret, fugam aliquando prudentiæ partem eſſe. Et cum Iacobo mater ſuaderet: *Fuge in Meſopotamiam*, pater ſuaſit: *Vade in domum Bathuelis*, qui interpretatur *ſapientia*; *quaſi fuga illa*, vt D. Ambroſius exponit, *à prudentia ac ſapientia dirigeretur.* Quod tamen non ſit actus fortitudinis, ſed timoris, multis probari poteſt teſtimoniis, Poëtæ paſſim. Virgil. 8. Æneid. 79.

Fuga non eſt actus fortitudinis. Ambroſ.

——— *pedibus timor addidit alas.* Virgil.

Homer. Iliad. 11. appellat fugam *frigidi metus ſociam.* Lacedæmones ſuis militibus ad pugnam prodituris, ſoleas ſiue calceos induebant, ne ad capeſſendam fugam timor pedibus alas adderet. Aliquando etiam ex collo militum anchoras religabant, vt ſcirent eodem veſtigio, & collato pede, aut vincendum, aut moriendum, nunquam vero fugiendum. Homer.

Iam vero inter Romanos fortiſſimi dicebantur, qui nunquam è bello fugerant. Lucius Dentatus, teſte Liuio, centum 80. Liuius.

Lucius Dentatus victoriis clarus. & viginti præliis cum hostibus congressus, nullam excepit auerso pectore cicatricem, & ideo *Romanus Achilles* appellatus. Prob⁹ Imp. Vopisc. *Equus stupendæ pernicitatis.* Probus Imperator, Vopisco authore, cum de præda repertus esset equus, qui centum & decem milliaria currere diceretur, & per octo & decem dies cursum continuare, crederentq; omnes, ipsum Probum sibi illum reseruaturum, dixisse narratur; *fugitiuo militi potius, quam forti Imperatori eum equum conuenire*; atque adeo illum repudiasse, & illius nomen in vrnam coniecisse, à militibus sortiendum; quasi illud fugæ præsidium, tanquam sibi indecorum aspernaretur. Tertull. Tertulliani hæc fuit sententia de fuga in persecut. cap. 10. *Pulchrior est miles in pugna amissus, quam in fuga saluus; malo miserandum, quam erubescendum*, &c. Sed de his mille supersunt exempla valde nota tam in sacris, quam profanis monumentis.

PROBLEMA XIV.

Vtrum homini post vicesimum quintum annum vlla crescendi spes supersit?

81. *Probatur inesse homini post 25. annum, spem crescendi.* Ioan. Barr. Pars affirmatiua probatur primo; quia aliqua sunt viuentia, quæ toto fere vitæ tempore augeantur: ergo non est, cur id homini denegetur. Consequentia videtur bona; cum neque humanum temperamentum sit deterius, quam belluinum; neque potentia augmentatiua hominis inefficacior, quam aliorum viuentium; &, si reliqua viuentia semper crescunt, cur homo deteriorem conditionem sortiatur? Antecedens inprimis probatur in vegetatiuis tantum: Nam arbores nonnullæ semper crescunt, tales fuerunt, (vt alias omittam à Plinio, Pomponio, Solino, Columella, Æliano, aliisq; relatas,) quas memorat Liuius Lusitanus, (nostis quem intelligam) in sua Geographia, quam manuscriptam legi, typis mandata non extat. Memorat, inquam, Barrius, vidisse se in regione Interamni, quercus, in quarum fissuris & hiatibus quinquaginta pecudes, ac duo simul equites hospitarentur, quod aliter contingere non posset, nisi illæ arbores per multos annos tam extraordinaria incrementa suscepissent. Sed quid de aquatilibus? Lyra. Refert Lyranus in cap. 41. Iob ad illa verba: *Sternutatio eius splendor ignis*, prope oram maritimam Portugalliæ, & Carthus. *Cetum immane.* Carthusianus ibidem, vt patriis vtamur exemplis, inuentum aliquando fuisse cetum, cuius lingua in frusta diuisa, quatuor & viginti mulos oneraret: quod pondus, si ad nostros numeros reuocetur, pendebat sola lingua ad minimum (dico Lusitane,

sitane, ne ponderum vocabulis hæreamus,) 240. *arrobas.* Quod si lingua tanta erat, quantos necesse est dentium aggeres fuisse, quantos faucium hiatus, quantam capitis molem, quantam totius corporis vastitatem? In tantam vero proceritatem abire illa bellua non posset, nisi toto vitæ tempore augeretur.

De volatilibus quid putatis? recolite illud ex Psal. 49. *Pulchritudo agri mecum est.* Adite Interpretes; quid nomine *pulchritudinis* intelligatur, explorate. Sentiunt Rabbini auem immensæ magnitudinis intelligendam esse, *gallum* vocant, atque ita transferunt ex Chaldæo: *Pulchritudo agri mecum est, gallus sylvester, cuius pedes quiescunt in terra, & caput tangit cœlum, cantat coram me.* Quis non miretur tam immensam vnius alitis longitudinem, vt pedes in terra figat, caput inter nubila condat? Plane esse id non posset, nisi multorum annorum spatio continuo adolesceret. Iam vero de terrestribus mira sunt, quæ produnt Strabo, Plinius, & Ælianus, quorum ille, vt alios omittam, lib. 13. scribit, visum fuisse serpentem, iugeri longitudine, crassitudine tanta, vt equites ex vtraque parte astantes se inuicem intueri non possent, hiatu autem tam immenso, vt hominem equo insidentem integrum deuoraret; squamis nihilo minoribus, quam clypeis, consertum. Imo & homines cedris & quercubus æquales, Amos cap. 2. memorantur: *Exterminaui Amorrhæum, altitudo cedrorum, altitudo eius: & fortis ipse quasi quercus.* Hæc autem proceritas obtineri non potuit, nisi vltra 25. annum continuaretur accretio: ergo non est, cur homini 25. annum attingenti spes crescendi amputetur.

82.

Gallus immensæ magnitudinis.

Strabo. Plinius. Ælian.

Serpens portētosæ molis.

Secundo sic argumentor: Si homo, postquam 25. annum expleuit, non posset vlterius accrescere, vel esset ex eo, quod anima iam est intrinsece terminata quoad effectum accretionis; vel, quod temperamentum, cuius interuentu nutritio & accretio peraguntur, ita est debilitatum & infirmum, vt non possit plus ex alimento decoquere, quam ex substantia amittat; sed nulla ex his causis est sufficiens: ergo bene potest vlterius augeri. Maior & consequentia patent, Probo minorem: Nam inprimis, neque anima, quoad subiectum informationis, neque potentia augmentatiua, quoad effectum accretionis, intrinsece terminantur: siquidem in homine proceriori, anima ampliorem materiam informat, & potentia augmentatiua maiorem effectum accretionis producit; cum tamen omnes inter se animæ, & omnes inter se potentiæ augmentatiuæ sint eiusdem infimę speciei, neque proinde diuersos terminos magnitudinis sortiantur; sed quidquid vna anima informat, & quidquid 83.

vna potentia producit, possit, quantum est de se, ab alia anima informari, & alia potentia produci. Deinde, temperamentum non est ita debilitatum, vt plus humidi radicalis amittat, quam ex alimento assequatur: tum, quia licet aliquando ita sit, non tamen opus est, vt semper ita contingat; nam, sicut arte medica potest vita in longiores metas extendi, quam sine illa extenderetur; ita potest natiuum temperamentum, sartum tectumq; vltra 25. annum prorogari.

84. Tum etiam; quia calor natiuus non est efficacior ad depascendum humidum radicale, quam ad alimentum in substantiam aliti conuertendum; proindeque, quantum destruet ex humido, tantum resarciet ex alimento: tum denique; quia potest esse alimentum tam facilis coctionis, vt semper plus ex illo in substantiam rei nutritæ conuertatur, quam ex humido euertatur: quales sunt illæ fumeæ substantiæ, quibus aliqui ægroti per iuxtapositionem nutriuntur, quæ in ipsis poris decoctæ, quin ad communem focum viuentis deportentur, statim in substantiam aliti commutantur; tale fuisse dicitur manna, quod propterea Psalm. 77. appellatur *panis Angelorum*, seu, vt alij vertunt ex Hebræo, *panis membrorum*, quod in ipsis statim membris corporis decoctum in substantiam aliti verteretur: ergo ex nullo capite potest prouenire, quod homo post 25. annum non accrescat in longitudinem, quemadmodum in latitudinem & crassitudinem accrescere sæpenumero experimur.

PROBLEMA XV.

Vtra aptior sit ad insaniam inducendam, felicitas, an infelicitas?

85. *Humana felicitas in quo cõsistat.* SVppono, felicitatem humanam, de qua solum sermo est, in bonis tam externis, quam internis consistere: contra vero, infelicitatem, in malis tam externis, quam internis collocari. Deinde singula felicitatis bona cum singulis malis infelicitatis compono, externa cum externis, interna cum internis; & vtra habeant maiorem vim ad insaniam inducendam, inquiro.

Pro felicitate. Quod externa bona facilius possint homines dementare, quam externa mala, exemplis & rationibus fulcitur. Exemplis. Vtro quæso de fonte vobis placet, vt hauriamus, de sacrone, an de profano? Hauriamus, si ita lubet, de vtroque. De profano. Cleopatra, cum ad Ægyptiam opulentiam, maiorem, quam possit oratione præscribi, sibi videretur propediem adiectura, Romani Imperij gloriam, ampliorem, quam possit ratione definiri.

finiri. Quid agit? Tantæ impotens felicitatis furit, insanit, debacchatur. Eadem nauali prælio ad Actium superata, cum neque Ægyptias opes, quas possederat, retineret; neque Romanum decus, quod sperauerat, compararet, quo se contulit? plane ad sanam mentem. Resipuit, deferbuit, amissam mentis rediit in sanitatem. Bene hoc expressit Lyricus 1. carm. 37. de Cleopatra loquutus:

——— fortunaq; dulci
Ebria, sed minuit furorem,
Vix vna sospes nauis ab ignibus. Horat.

Ergo tantum abest, vt externa mala conferant ad insaniam inducendam, vt potius conferant ad insaniam per externa bona iam inductam, penitus expurgandam.

Alexander Macedo, cum inter hostium cuneos, inter iaculorum missus, inter cadentium militum strages, semper illæsum & immunem se videret; adeo prospera fortuna elatus insaniuit, vt se humanum Iouem, seu hominem diuinum, quasi stygia susceptum de palude prædicaret. Idem lethali vulnere aliquando fauciatus, dolore incredibili commotus, vbertim erumpente sanguine perfusus, mentem sic recepit, vt exclamaret: *At iste,* inquit, *cruor, mortali fluit è corpore, non è diuino. Homo sum, naturæ legibus pareo, non impero.* Legite Curtios & Plutarchos, cæterosq; de Alexandro Macedone chronologos: ergo dementia, quæ per felices euentus Alexandri animo inoleuit, eadem per infelices casus ab Alexandri animo exulauit. Festiuius est illud exemplum, quod memorat Procopius lib. 2. de bello Vandalorum; (narro historias extremo in conuiuio, vt priorum fastidia abstergam.) Gelimarus Vandalorum Rex opum affluentia tumens, imperij claritudine insolens, felicium rerum euentu furens quodammodo & lymphatus, Romano insultabat Imperio, se solum in orbe Ducem, solos Vandalos in orbe milites, solam Vandaliam in orbe regnum prædicabat. Prodit aliquando in prælium cum Belisario strenuissimo Duce Romanorum, sub augustissimo Imperatore Iustiniano. Pugna vtrinque acriter conseritur. Vtrinque sanguis & strages; vtrinque metus cladis; vtrinque spes victoriæ. Tandem nutare incipit belli alea, & à Gelimaro paulatim deficit ad Belisarium. Pergit fortuna aduersari, *ludum insolentem ludere pertinax,* ruunt Vandali, ingruunt Romani, capitur Gelimarus, superat Belisarius. Quid deinde? Triumphalis pompa instruitur; præire iubentur captiui; parta spolia præferuntur: pone sequitur Gelimarus, pedes, humilis, seminudus, catenatus: quorsum pluribus opus est? captiuus; Romam acceditur, sistitur in hippodromo. Aderat Iustinianus Imperator augustiori quam solebat maiestate

Alexander Deus haberi vult. Procop. Horat.

conspi-

conſpiciendus: aderant Romani proceres, hilarioribus quam vnquam antea inſignibus expoliti: aderat tota ciuitas ad ſpectaculum effuſa, maioribus, quam dici poteſt, clamoribus & plauſibus gratulabunda. Quid Gelimarus? inter hoſtes ſolus, inter ſuperbos humilis, inter lætos triſtis, inter victores victus, inter triumphatores triumphatus, inter fortunatos infelix. Huc atque illuc oculos circumfert: nihil, niſi Romanam felicitatem intuetur. Victrices aquilas, ſuperba ſigna, fulgentes togas, nobiles prætextas, coronas, purpuras, faſces, gladios, ſecures, in ſe conuertit oculos, ipſum videt miſeriæ ſimulachrum. Hiccine eſt, hiccine ille Gelimarus? *Quantum mutatus ab illo*, qui quondam fuerat! Hiccine eſt? Vbi ſceptrum? Vbi purpura? Vbi corona? Vbi milites? Vbi Regnum? Vbi priſtina illa fortuna?

Virgil. *——— Ferus omnia Iuppiter Argos*
Tranſtulit.

Inſanus eſſet, qui non crederet Gelimarum tot infelicitatis aculeis punctum in extremam inſaniam præcipitandum.

87. Sed, ô fortuna ſæua! hoc vno blanda nomine, quod vulnerando corpus, mentem ſanat. Tantum abfuit, vt Gelimarus extremam actus in miſeriam inſaniret, vti potius perfectiſſimam ſapientiam inter reflantis fortunæ turbines aſſequeretur. Contemplatus, vnde ruerat, quo deuenerat; antiquam ſortem, præſentem cladem, felicitatem amiſſam, calamitatem inuentam, quaſi maturo ratiocinatus iudicio, hoc vnum exclamauit: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* O ſcientiam humana certiorem! ô philoſophiam terris hoſpitem, cœlo incolam! ô ſapientiam non humano exquiſitam ingenio, ſed diuino! Ille, ille quondam Eccleſiaſtes, qui naturæ latebras aperuit, qui cœli penetralia adiuit, qui totum ſub cœlo mundum rimatus eſt, qui omnia ſupera atque infera ſedulâ mentis cogitatione peragrauit, ille ex principiis ſolertiſſime penſatis, hanc ſapientiſſimam conſequentiam deduxit: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* In eadem Gelimarus prorupit, non quidem molli felicitatis aura delinitus, ſed ſæuo infelicitatis turbine agitatus; ergo infortunia ſapientiam conciliant, non inſaniam. Claudo hanc partem grauiſſimo illo teſtimonio Boëtij libr. 2.

Boetius. de conſ. proſ 3. *Plus*, inquit, *reor hominibus aduerſam, quam proſperam prodeſſe fortunam.* Hæc fallit, illa alit: hæc cæcat, illa docet: hæc perdit, illa regit: hæc ligat, illa ſoluit: hæc vulnerat, illa curat: hæc ad infauſtos ſcopulos allidit, illa ad fortunatas ſtationes antecedit.

88. Hauſiſtis de profano fonte, de ſacro, quæſo, deinceps hauriatis. Vltra ducentos annos Hebræi apud Ægyptios habitarunt,

vt

vt recte colligunt recentiores, Pererius & Barradas. Toto hoc Ben. Perer. tempore, (integrum legite Pentateuchum, imo integras euol- Barradas. uite Scripturas) nusquam inuenietis eos idololatrasse. Nam licet duplex locus in contrariam partem afferatur, vnus Iosue 24 vbi dicitur: *Auferte deos, quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia & in Ægypto.* Alter Exod. 23. vbi Iudæi dicuntur idololatrasse in Ægypto, *in adolescentia sua*; tamen vterque locus intelligitur, vt graues interpretes probabilius opinantur, de idololatria, quam non in Ægypto, sed prope Ægyptum susceperunt. Sed iidem, mox, vt ab Ægypto egrediuntur, paucorum dierum interuallo vitulum conflant, proni adorant, cernui venerantur, colunt, obseruantque: quæ lues, quæ tabes adeo illius populi intimas se insinuauit in medullas, vt ne Palæstinam quidem ingressus, impium idololatrandi ritum sepeliret. Tres Reges excipite, Dauid, Ezechiam, & Iosiam; cæteros omnes aliqua ex parte ea contagio labefecit. Quid hoc est? Inter Ægyptia idola abstinent ab idolis: ab idolis Ægyptiis remotissimi idola venerantur? O læuum ingenium & præposterum! Sed rem accipite. In Ægypto miseri viuebant, & infelices, tunsi plagis, vinculis impediti, oneribus fatigati. Extra Ægyptum prosperi & felices; de cœlo pasti, ab Angelo ducti, hostibus formidabiles. Et quos infelicitas & aduersitas in vera sapientia continuit, eosdem faustitas & prosperitas meram in insaniam redegit. Bene Hieronymus in Psal. 71. ad illa verba: *In labore hominum non sunt, ideo tenuit eos* Hieron. *superbia. Per arrogantiam*, inquit, *felicitatis, multiplicata iniquitate premuntur.* Concinit Isaias 28. *Præ vino nescierunt, & præ ebrietate errauerunt*, id est, præ nimia felicitate, vt nescio quis ex Recentioribus exponit: nam quæ ex aduersitate nascitur ebrietas, potius mentem acuit, & rationis nubila serenat, iuxta illud Thren. 3. *Inebriauit me absynthio*; vbi aduersitas absynthio comparatur, qui, vt constat ex Plinio, Dioscoride, Plin. Laguna, cæterisq; Scriptoribus herbariis, oculorum caligini Diosc. medetur; vnde sequitur: *inebriata absynthio noui diluculo:* Lagun. hoc est, aduersitatibus exercita, depuli ignorantiam, scientiam comparaui. Quare egregie concludit Augustinus serm. 13. de verbis Domini: *Magnæ virtutis*, inquit, *est, cum felicitate* August. *luctari, magnæ felicitatis, à felicitate non vinci, quem enim felicitas nulla frangit, eum infelicitas nulla corrumpit*; sed non solum vera felicitas mentem dementat, rationemq; præcipitat; satis est leuicula quædam felicitatis vmbra, seu vana quædam spes felicitatis ad mentem alienandam, & à suo statu abducendam. Non regnum, sed regni spes inuaserat Absalonem: ea satis fuit, vt cæcus, vt insanus redderetur. Nam cum illi

duo

duo proceres Achitophel & Chusai, ille amicus fidus & perspectus; hic vero fictus & simulatus, contraria de bello gerendo consilia tradidissent,

89. Princeps Achitophelis consilium sanum prudensq; deseruit: consilium Chusai læuum stultumq; arripuit. Cur ita? quia, vti egregie Chrysostomus, imperandi cupiditate ebrius, quid inter vtrumque consilium interesset, non expendit; ergo felicitas tot in ratione turbas excitat, vt rationem à ratione penitus exturbet. Imo non solum iuuenes inconsulti, sed etiam senes præmaturi, cum nimia felicitate potiuntur, à sanitate mentis exturbantur. Quis maturior Dauide? quis sapientior Salomone? Sed vterque, dum felicitatis mare nauigarunt, rationis naufragia subierunt. Hoc enim mare, vt bene docuit Augustinus, amatores suos vorare nouit, non portare. In tranquillitate, inquam, duo clarissimi Reges perierunt, qui in tempestate incolumes superarunt. Optime Bernardus lib. 2. de consideratione ad Eugenium: *Sapiens*, inquit, *Dauid, sapiens Salomon fuit: sed blandientibus nimis secundis rebus, alter ex parte, alter ex toto desipuit.* Et concludit: *Magnus est, cui præsens felicitas, si amisit, non irrisit.* Quare facilius inueneris, qui sapientiam retinuerunt contraria sibi fortuna, quam qui propitia non reddiderunt.

Bernard.

90. Quid vero interna bona? in quibus principem locum obtinet philosophandi & contemplandi labor. Certe nihil videtur aptius ad insaniam inducendam. *Insanis Paule*, inquit Festus magna voce, Act. 26. *insanis: multæ te literæ ad insaniam conuertunt.* Nam, vt bene Philosophus probl. 30. *qui multa diu speculantur, facile à ratione alienantur.* Affertq; exempla Aiacis, Bellerophontis, Socratis, Empedoclis, Platonis; qui, dum mutuæ ac diuturnæ speculationi vacabant, pariter delirabant. Vnde Ecclesiastes 1. *In multa*, inquit, *sapientia multitudo indignationis*; seu, vt vetus habet translatio, *in multa sapientia multitudo furoris.* Nam, vt Bonauentura, Lyranus, Olympiodorus, & vterque Vgo, Victorinus & Cardinalis, interpretantur, *scientia inflat, superbiam, quæ est species quædam insaniæ, infundit.* Vnde colligit Nazianzenus, homines propter inscientiam esse sapientes, propter superuacaneam sapientiam insipientes: quasi non minus conferat ad sapientiam modica inscitia, quam ad insaniam nimia sapientia. Et D. Damascenus in parallelis lib. 2. cap. 94. *Scire*, inquit, *quempiam se nescire, sapientia est; quemadmodum & scire se iniuste egisse, iustitia*; quasi firmum cuiusque de sua sapientia iudicium, manifestum esse possit de sua stultitia indicium. Quare, *sicuti multus cibus*, inquit Bernardus iam citatus, *malos generat humores; ita & multa scien-*

Aristot.
Bonauent.
Lyran.
Olympiod.
Vgo Vict.
Vgo Card.
Nazianz.
Damasc.

ſcientiâ malos mores, à quibus in inſaniam facile deuenitur. Vnde merito circunfertur illud pentamentrum;

Quiſquis plus iuſto non ſapit, ille ſapit.

Conſtat igitur ex dictis, tam externa, quam interna bona, ex quibus humana felicitas coaleſcit, ad inſaniam promouere. 91.
Pro infelicitate autem vnicam affero rationem; quia infelicitas triſtitiam ſecum importat; contra vero felicitas lætitiam; atqui triſtitia aptior eſt ad dementandos homines, quam lætitia; ergo & infelicitas, quam felicitas. Probo minorem, quæ ſola indiget probatione; triſtitia inducit ſiccitatem, iuxta illud Prouerb. 17. *Spiritus triſtis exſiccat oſſa:* ſiccitas autem inſaniam inducit; vnde dicunt Medici, inſaniam eſſe morbum curatu difficillimum, quia cum oriatur ex ſiccitate, quæ eſt qualitas omnium maxime reſtitiua, ſicut & minime actiua, omnibus medicamentis, pluſquam cæteræ ægritudines, reſiſtit; vt Galenus, Aui- Galen. cenna, & alij docent: ergo de primo ad vltimum triſtitia inducit Auicen. inſaniam. Et confirmatur; quia triſtitia aptiſſima eſt ad infe- Lucret. rendam mortem, iuxta illud Lucretij.

Et dolor & morbus lethi fabricator vterque.

ergo & ad inferendam quamcumque aliam intemperiem, ex qua inſania oriatur. Adiunge exempla illorum, qui, Valerio Maximo auctore, repentina correpti triſtitia fato conceſſerunt. Ego vero illud delibo, quod noſtræ memoriæ homines viderunt, feruntque. Poſt fatalem illam, apud Africam, Luſitaniæ euerſionem, quidam ex Dominicana familia, & erga Deum religione, & erga patriam pietate nobilis, accepto de Sebaſtiani Regis interitu, lugubri admodum, ac peracerbo nuncio, faciem auertit, & ex improuiſo diem obiuit. Contra autem, lætitia aptiſſima eſt ad totius corporis habitum recte diſponendum, omneſque humorum tumultus ſeruandos, ſecundum illud Prouerb. 17. *Cor gaudens ætatem floridam facit*; ſeu, vt eſt in Hebræo, *medicinam facit*; ac ſi vna lætitia omnibus tum animi, tum corporis morbis medeatur. Sed inſurgis eodem fere argumento; quia felicitas non minus efficax eſt ad inducendam mortem, quam infelicitas: ergo etiam ad inducendam inſaniam. Probas conſequentiam; quia maior alteratio requiritur ad mortem, quam ad inſaniam inferendam. Antecedens patet ex Valerij citati teſtimonijs, nec non rationibus; quibus omnibus interim ſuperſedeo.

PROBLEMA XVI.

Vtrum dormientes propria vigilantium opera moliantur?

92. DVo sunt propria vigilantium opera, quædam, quæ fiunt per artem dirigentem actionem tam externam, quam internam, quædam, quæ fiunt cum libertate morali, meriti, aut demeriti capace: seu propriæ vigilantium actiones vel possunt esse liberæ, vel artificiosæ. Quod igitur dormientes propria vigilantium opera moliantur, inde suadetur in primis, quod actiones artificiosas videntur exercere. Nam in primis operantur per artem dirigentem actionem internam: Sæpe enim inter dormiendum syllogismos conficiunt, carmina condunt, integras actiones ex præceptis Rhetoricæ fabricantur. Ita sumitur ex D. Thoma 1. p. q. 84. art. 8. ad 2. & in 4. d. 9. q. 1. art. 4. ad 3. Deinde, etiam operantur per artem dirigentem actionem externam; quod multis potest exemplis suaderi, quorum Iurisperiti meminerunt. Nam Marianus in cap. ad audientiam, testatur habuisse se puellam viginti annorum, quæ dormiens è lecto surgebat, panemque faciebat, non minori dexteritate, quam si omnino vigilaret. Bartol. in l. vt vim. ff. de iust. & iure, tradit fuisse quendam Pisanum, qui se noctu dormiens armabat, vagabaturque per vrbem cantando. Tiraquel, tract. de pœnis temperandis, aut remittendis, causa quinta, asserit, Parisijs fuisse Anglum quendam, qui noctu dormiens à templo D. Benedicti ad flumen Sequanam perrexit, ibique puerum interemit, & non expergefactus sese in lectum coniecit. Nos etiam hominem nouimus, qui nocte intempesta, somno consopitus, ex lectulo surrexit, gladium, & clypeum sibi aptauit, portam aperuit, foras exiluit, viam capessiuit, vrbem peragrauit. Quid plura? Ecce tibi domum reuertens incidit in ciuitatis magistratus ingenti satellitum numero stipatos, & quasi hostes appeteret, euaginat gladium, rotat clypeum, punctim, cæsim nititur ferire, donec aliquod post tempus à satellite cæsus lethaliter, à somno illo suo excitatus est tandem. Quid ergo amplius?

Duplex acceptio actionum vigilantium. *Suadetur pars affirmatiua.* D. Thom. Marianus. Bartol. Tiraquell. *Exemplum memorabile*

93. Quod autem dormientes exercere aliquando soleant liberas actiones, probari potest ex illis verbis D. Ambrosij epist. 60. ad Anysium. *Semper*, inquit, *Sanctorum somnus operarius est, iuxta illud; Ego dormio, & cor meum vigilat.* De Iacob id expressit Rupert. lib. 5 in Cant. *secundum corpus dormiebat, secundum animam vigilabat.* De Isaac id asserit Philo Iudæus lib. de

Suadetur dormientes exercere liberas actiones. Ambrosius. Rupert.

lib. de somn. *Sensibus dormiebat, anima vero vigilabat.* De A- Philo Iud.
brahamo id videtur colligi ex Genes. 15. vbi postquam Abrahæ facta est promissio de futura sobole, quam nonnulli per visionem nocturnam, hoc est, inter dormiendum factam esse arbitrantur, additur, *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam*, ac si per fidem in somno exercitam mereretur. De B. Virgine Rupertus, Ambrosius, Bernardus, Anselmus, Epi- Rupert.
phanius, alijque PP. communiter id affirmant. Tandem ex 3. Ambros.
lib. Reg. cap. 3. vbi Salomon dormiens, & somnians, facta sibi Bernard.
à Deo optione petendi, petijt sapientiam: quæ petitio gratissi- Anselm.
ma fuit Deo, & meritoria, non solum sapientiæ, sed aliorum Epiphan.
bonorum, quibus à Deo cumulatus est. Et ne quis dubitaret, totum hoc negotium in somno transactum fuisse, additur; *Euigilauit Salomon, & intellexit, quod esset somnium.*

Et ne quis dicat id supernaturaliter tantum contigisse, tri- 94.
pliciter ostendo posse contingere naturaliter. Primo; quia intellectus in hac vita potest aliquando naturaliter operari sine conuersione ad phantasmata, vt patet in ecstasi, quæ naturaliter contingit aliquando; ergo, licet in somno sensus sint ligati, poterit ille expeditus esse ad operandum: ergo & voluntas illum secuta poterit libere operari. Secundo; quia si homo in duobus locis ponatur, opus erit, vt vtrobique habeat eosdem actus voluntatis, quia causa adæquata talium actuum est vtrobique: ergo si in vno loco vigilans, ac libere operatur, & in alio dormiat, in eo libere operabitur. Tertio; quia in somno potest dari omissio libera; ergo etiam libera commissio. Patet consequentia, quia non minus libertas requiritur ad omissionem liberam, quam ad commissionem. Probo antecedens; quia si quis obligatus ad sacrum pro tali tempore toto eo dormiat, inculpabilem incidet omissionem, non propter aliquem actum subsequentem post somnum; suppono enim nullum fuisse, non propter actum antecedentem somnum; suppono enim toto eo tempore antecedenti bonis operibus incubuisse. Deinde; quia si casu excitetur, & impleat præceptum, quod dormiens non impleret, non peccat peccato commissionis, & tamen iam antecesserat ille actus; ergo solum peccat propter omissionem ipsam in somno: ergo talis omissio fuit libera. Ita Marsil. cum alijs Marsil.
apud Vasquez 1.2. d. 92. cap. 1. in 4. ratione. Vasquez.

Triplicitur ostenditur posse contingere naturaliter. *Prima ratio* *Secunda ratio.* *Tertia ratio*

Nihilominus dicendum est, propria vigilantium opera, nul- 95.
lo modo à dormientibus exerceri posse. Ita tenent Adrian. in 4. *Pars negatiua est vera.*
q. 3. Adrian. ibid. d. 9. q. 2. Palud. q. 3. Gabr. in 2. d. 22. q. 2. art. 2.
Fundamentum est omnino oppositum; quia neque ex arte, Adrian.
neque ex libertate potest quispiam perfecte operari, quandiu Palud.
somno indulget: ergo nullo modo potest dormiens propria Gabriel.

vigilantium opera exercere. Patet consequentia; cum vigilantium opera ad hæc duo tantum reuocentur. Antecedens suadetur; quia in somno neque ratio, neque vsus liberi arbitrij liberè perfecte expeditus; cum enim intellectus & voluntas, dum anima est in corpore, sint à corpore dependentes, sensus autem corporei sint in somno ligati, & impediti, necesse est, vt & intellectus & voluntas à suis operationibus artificiose & libere exercendis impediantur. Ergo nullo modo potest dormiens in proprios vigilantium actus prodire.

PROBLEMA XVII.

An viribus naturæ posit iuuenta senibus redire?

96. DIuturna experientia, suo quoque malo, edocentur homines, cum ad senilem accedunt ætatem, senectutis defectus nec occultare, & multo minus posse effugere: nam vbi primum sexagenarij sunt, nitor oris hebetatur, sulcatur cutis, canescit caput, labascunt vires, & totius corporis vigor, ac species paulatim marcescit. Non leuis tamen est controuersia inter Doctores; an viribus naturæ, arte scilicet humana vel Angelica, hi, qui senili iam curuantur ætate, vires iterum resumant, habitumque oris in nitorem iuuenilem, frigus in teporem, torporemque in agilitatem commutet; ac denique cæterum corpus recipiat, quæ senium abstulerat? Affirmatiuam partem, vt aliqua saltem ex parte ingrauescentis indies senectutis molestias abstergamus, & auctoritatibus, & exemplis stabilio, necnon validissimis confirmo rationibus.

97. *Pars affirmatiua ostenditur primo.* In primis in confesso est apud omnes, neque id sine perfidia negari potest, iuuentam aquilæ renouari; id enim expresse testatur regius Hymnographus Psalm. 102. *Renouabitur*, inquit, *vt aquila iuuentus tua*; licet de modo, quo ea renouatio contingat, non parua sit dissensio. Idem testatur Isai. 40. *Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas, vt aquilæ, volabunt, & non deficient.* Idem præstat beneficium natura abiectis, & venenosis serpentibus, dum exuta pelle, & renouatis viribus ad pristinum virorem, & viridem iuuentam redeunt; ergo non est, cur saltem de possibili hoc beneficium natura deneget homini. *Ostenditur secundo.* Secundo, nulla apparet repugnantia, ob quam naturalia remedia inueniri nequeant tantæ efficacitatis, vt natiuum instaurare, ac senectutis ariditatem valeant temperare, si non viribus humanis, saltem Angelicis, quæ

[..]s, quæ, vt sunt longe maiores, sic maiori facilitate remedium [ad]hibere possunt.

[P]ræterea humanis exemplis id confirmo; nam legite nostrum [D]elrium lib. 2. disquisit. Magic. quæst. 23. vbi refert anno 1531. [T]arenti fuisse centenarium senem capularem, qui pilis, cute, [v]nguibus, & situ ac squalore ætatis decidentibus, & in melioris [st]atis omnia mutatis, de sene iuuenis prodierit, & 50. post an[no]s superuixerit. Quid plura? Nostræ Lusitaniæ annalibus scri[pt]ores fidei probatissimæ, inter quos est Petrus Maphæus hi[st]or. Indicæ lib. 11. testantur, cuidam Indo Nobili, annorum, [q]uibus vixit, tercentorum, & quadraginta spatio, iuuentæ flo[re]m ter exaruisse, & ter refloruisse; nec desunt, qui in eodem [or]be quandam insulam repertam testentur, BONICAM no[m]ine, in qua fons scaturiat, cuius aqua, vino pretiosior, epota, [se]nium cum iuuenta commutet. Et quidem de illo homine ter [e]florescente vera est fides. Enimvero illum agnouerunt, & al[lo]quuti sunt nostræ Societatis Patres, qui animarum salutem [ap]ud Indos ardenti studio procurant, vt à iuratissimis ipsorum [li]teris accepimus. 98. *Cõfirmatur exemplis.* Delrius. Maphæus.

[.] Vltimo tandem ratione sic argumentor: Senectus & illius [na]turales effectus, oriuntur ex defectu humidi, & calidi natiui; [se]d vtrumque ab extrinseco resarciri potest; ergo & senectus [ex]pelli, & iuuenta iterum redire. Maior patet. Probatur minor; [q]uia calor & humidum hominis, est eiusdem speciei cum ca[li]do & humido, quod est in cibo, & medicamentis; ergo [e]illis damnum illatum iterum resarciri potest. Valet con[se]quentia, quia qualitates eiusdem speciei virtute naturali ad[in]uicem se intendunt. Et licet arte, & industria humana talis [iu]uenta recuperari non possit, nulla est repugnantia, cur scien[tia], & virtus Angelica id non efficiat. Et confirmatur: quia [C]hristus Dominus, & Adamus per scientiam vtrique conces[sa]m seipsos immortales, & incolumes seruare possent, vt docet [V]asquez tom. 1. in 3. part. d. 60. cap. 3. ergo similiter homo An[ge]li industria. Et hanc partem absolute defendit Martinus Del[ri]o citatus. 99. *Probatur rationibus.* Vasquez. Delrius.

[.] In contraria tamen sententia sunt illi omnes, qui existimant [hu]manæ vitæ periodum esse certam, & designatam in vnoquo[q]ue homine, vltra quam viribus naturæ extendi nequit; ergo [n]ec iuuentus seni iterum redire poterit; alioqui extra suum [te]rminum viuere posset talis homo. Antecedẽs probant ex Gen. [6.] vbi humanæ vitæ terminus 120. annorum spatio limitatur; [ib]i enim ait: *Non permanebit spiritus meus in homine in æter[nu]m, quia caro est, eruntque dies illius* 120. *annorum*? cum ergo [...]get illi fore æternum, & pro termino apponat 120. annos, vi- 100. *Pars aduersa ostenditur.*

 detur

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

detur vltra illos viuere non posse. Et in hoc sensu locum expl-
Iosephus. cant Iosephus lib.1.antiq.cap.4.& 7. Lactant lib. 2. de origin
Lactantius. erroris, cap. 14. Eandem esse præfinitam humanæ vitæ peri-
dum satis insinuauit Moyses Deuteronom. 31. vbi sic ait: *Cen-
tum viginti annorum sum hodie, non possum vltra egredi & in-
gredi.* Verum, non placet fundamentum; quia longe probab-
Refutatur fundamentum. lius est, non dari aliquem certum annum, qui sit maximu-
quod sic humanæ vitæ, nam ille, qui assignatur, ipsa experien-
tia constat talem non esse; cum S. Romualdus 130. & alij term-
num illum excesserint: nec loca sacræ paginæ aliquid fauen-
nam illa verba Genes. 6. non de vitæ humanæ termino post d-
luuium, sed de pœnitentiæ tempore, quod Deus ante diluu-
Hieron. um hominibus concessit, accipiuntur, vt tradunt D. Hierony-
August. mus, Augustinus, & Lyranus, & plerique alij; ex quibus Hi-
Lyran. ronymus ait fuisse datos ad pœnitentiam 120. annos. Sed quo-
niam pœnitentiam agere contempserunt, noluisse Deum ex-
pectare decretum tempus, sed 20. annorum spatijs è summ-
deductis diluuium induxisse anno 100. Deinde nec Moyses lo-
co citato ait, vltra se viuere non posse; sed ostendit illam ætate
decrepiti senis, adeo frigidam, & elanguem minime aptam f-
isse ad clauum illius populi moderandum, duræque ceruic-
Rempublicam sustinendam.

101. Aliter ergo probanda est prædicta sententia, quod dupli-
Aliter ostēditur secunda opinio. Probatur primo. ratione conficio; primæ sententiæ fundamenta labefactando,
illius rationes infringendo. Prima ratio est; quia si cœli, hom-
nis, vel Angeli industria possit iuuenta senibus redire, pos-
homo virtute naturali durare in æternum; ac proinde mortal-
non esset ab intrinseco: hoc dici non potest; ergo, &c. Seque-
ostenditur, quia, si semel Angelus inuenire potest viam ad r-
ducendum hominem ad iuuentutem, non est, cur eum semp-
ad illam reuocare non possit. Potest scilicet eum spectare, qu-
ad vsque deueniat ad senectutis exitum, & postea illum reu-
care ad iuuentutis initium. Quod vero hoc admitti non poss-
ex eo patet; quia alioqui homo ab intrinseco non esset sim-
pliciter mortalis, cum per naturam immortalitatem cons-
quatur.

102. Secunda ratio, & magis à priori est; quia senectus in homi-
Probatur secundo. radicaliter enascitur ex eo, quod continua nutritione reparit-
à cibo virtus nutritiua, & aliquæ partes talis potentiæ paulati-
exhalantur, vel corrumpuntur partibus animalis, quæ in h-
pugna decidunt: sed defectus in potentia natiua ab extrinse-
resarciri nequit; nam sicut quando læsio est in organo visus, v-
in ipso visu, nulla virtus creata, mederi illi potest; sic nec virtu-
nutritiuæ, & alijs potentijs, vt ita ad pristinum vigorem acc-
dat

unt. Dices: virtute pomi vitalis, quæ virtus erat naturalis, vt egregie probat Soarius de opere sex dierum lib. 3. cap. 15. num. Soarius. & Pererius citandus, poterat homo viuere in æternum; ergo Pererius. etiam redire ad iuuentutem. In primis negare possem antecedens cum Scot. in 3. 16. quæst. 2. & in 2. d. 19. quæst. vnica; vbi Scotus. negat, potuisse primum hominem, vel Christum Dominum, immortalem fieri solo fructu ligni vitalis, nisi speciali Dei prouidentia à contrarijs defenderetur; quam sententiam sequitur Benedictus Pererius in Genes. lib. 3. q. 3. licet diuerso Pererius. fundamento. Eandem expressit Caietanus, saltem ex parte aliqua, eamque tenent aliqui iuniores, & Soarius citatus num. Caietan. Soarius. vltimo dicit fructum ligni vitalis non esse quidem causam adæquatam immortalitatis, sed necessariam fuisse singularem Dei prouidentiam, etiam post lapsam naturam. Ita existimat D. Thom. 2. 2. quæst. 164. art. 2. ad 6. illumque sequuntur communiter interpretes in Genes. qui verba illa, *& viuat in æternum*, exponunt, in longum tempus, vt videre est apud Soar. D. Thom. Gen. 3. Soarius. num. 12.

Nihilominus admisso antecedente, nego consequentiam 103. cum Soario, vel etiam in natura lapsa, nisi alia causa mortis interueniret, & cum alijs quos citat, & Conimb. in lib. Aristot. de senect. & iuuent. cap. 3. num. 4. Quæ sententia est magis Conimb. consona sacræ paginæ, & sanctissimorum PP. authoritate stabilita, præsertim si loquamur ante lapsam naturam, vt procedit argumentum. Maior igitur ratio est, quia multo facilius est, *Plus requiritur ad renouationem quam ad conseruationem.* rem in statu præscripto conseruare, quam illam denuo ad primum ætatis florem & vigorem reuocare, vt patet. Hucusque per tempus licuit.

Problema XVIII.

Vtrum sint homines suapte natura monstrosi?

NOn excito quæstionem de Pygmæis, 104.

Quorum tota cohors pede non est altior vno: Iuuenal.

quia simpliciter non sunt dicendi monstra, & ita neque hoc nomine illud condecoramus, quod Nicephorus 12. Ecclesiast. Nicephor. histor. cap. 37. affirmat fuisse quoddam in Ægypto, quod ad *Monstrum perdicis magnitudine.* perdicis magnitudinem vsque creuit. Enimuero, si huiusce hominum naturam spectemus (si tamen homines sunt appellandi) non ex accidente tales partus producit rerum omnium mater natura, sed potius virtus formatrix inhærens semini, quæ more opificis totum corpus membratim delineat, & effingit; in hoc vero opere deerrat, & à recta formandi ratione de-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

ne deflectit; siue id mauis soli, cœlique ingenio vertere, vt multi asseruerunt. Nec deinde de quibusdam Gigantum familijs nobis agendum, ob eandem scilicet causam, quorum ille erat, cuius se molarem dentem vidisse narrat D. August. c. 9. lib. 15. de Ciuit. Dei, qui, inquit, dens, si in nostrorum dentium modulos minutandum consideretur, centum nobis facere potuisse videretur. Solum igitur de monstris, quos rigorosa Philosophi definitio includit, breuiter petractabimus, & in hoc spectabile mundi theatrum varias deerrantis naturæ formas exhibebimus, quæ quidem ad eius pulchritudinem haud parum facere existimamus; fœda enim, atque difformia, vniuersitatis decorem non mediocriter commendant. Nonne caliginosæ noctis obscuritas Solis gratiam exornat? Ita sane, quemadmodum vmbræ, atriq; colores picturæ augent venustatem. Ergo oculos intende paululum, nec auertere faciant deformes formæ.

August.

105. En Plinius lib. 7. & refert D. Augustinus de Ciuit. Dei lib. 16. c. 8. nobis exhibet monstrosas hominum figuras, quibus vnus duntaxat oculus in fronte media. Alios deinde commemorat, qui siue ceruicibus oculos gestant in humeris: alios etiam, qui caninis capitibus, pro voce latratum edunt. Quæ plura Plinius? Quosdam affert, qui singula tantum habebant crura, nec poplitem flectant, cum tamen sint admirandæ pernicitatis, hos Sciopodas, hoc est, vmbripedes vocant, quod per æstum in terra iacentes resupini, vmbra pedum se protegant; quosdam vero ita auritos, vt eis ad pedes aures defluant, decubentque super alteram; altera vero contra incursantes temporis iniurias protegantur: nec non quosdam sine ore, qui per nares tantum suscepto & emisso spiritu viuant. Quæ autem non tradit Aristoteles lib. 4. de Gen. anim. c. 3. Puerum memorat, capite arietino insignitum; vitulum capite humano exornatum: arietem vero bubulo capite superbum. Quæ Ptolemæus lib. 7. Geographiæ? In Satyrorum insula extra Gangem homines caudatos habitare scribit. Quæ D. Augustinus serm. 37. ad fratres in Eremo, si tamen huius ille author est operis? Vidisse se, ait, in Africa interiori, homines capite truncos, oculosque in pectore continentes. Quod etiam Iansonius in suis tabulis delineauit apud nouum orbem, & vt certissimum tradit. Augustinus etiam lib. 16. cap. 8. sua memoria vixisse monstrum testatur, quod erat superioribus membris duplex, inferioribus simplex.

Plin. August. *Varia monstra.* Aristot. Ptolom. August.

106. Quænam doctissimus pariter ac sanctissimus Hieronymus? In vita Pauli Eremitæ prodit, vidisse D. Antonium Abbatem inter saxosam conuallem haud grandem homunculum, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis

Hieron. *Monstrum informe.*

corporis in caprarum pedes desinebat, qui ab Antonio quisnam esset, rogatus? *Mortalis*, inquit, *sum, & vnus ex accolis Eremi, legatione fungor gregis mei, precamur, vt pro nobis communem Deum depreceris, quem pro salute mundi venisse cognouimus.* Affirmatq; ibidem Hieron. sub Imperatore Constantino, vniuerso teste mundo, istiusmodi hominem Alexandriam viuum productum fuisse, & postea cadauer Antiochiam, vt ab Imperatore videretur. Quæ deinde monstra vis imaginandi parentum non edidit? Vnicum sit exemplum. Mulier, quæ quod domi depictum haberet Cacodæmonem, filium peperit, qui corniculis, deformiq; vultu dæmonem exprimeret. Claudat hæc spectacula monstrum illud Genuense, quod per summum delicium Romana Iuuentus spectauit. Inprimis decenti erectus statura homo, duplicem vultum præferebat, vtroque manducabat, & vtroque videbat, viuebatque: superioris autem mentum inferioris caput attingebat. Vterque deinde tam eleganti forma præditus, vt nihil ad pulchritudinem elegantius; tam suaui colorum præstantia ingenuus, vt nihil ad suauitatem præstantius; tam dulcem atque canoram vocem emittebat, vt nihil auribus vel dulcius, vel iucundius desiderari possit. En illa monstrosa hominum species in pulchritudinem desita est!

Monstrum horrendum.

Monstrum Genuense.

PROBLEMA XIX.

Num hominis interiora plus hyeme, an æstate caleant?

Esse internas hominis partes hyemali tempore, multo quam æstiuo, calidiores, vel ipsis pueris in ore est, quibus constans attestari videtur experientia. Sed ne hoc rudium puerorum existimetur placitum, obstat irrefragabilis in re medica Hippocratis Medicinæ parentis auctoritas, qui lib. de natura humana pronunciauit, ventres hyeme natura esse calidissimos. Quod iudicium licet aliò velit auocare Galenus in commentariis eiusdem libri comm. 37. dicens, ventrium calidissimorum nomine, temperatissimos esse accipiendos: revera tamen non videtur ea Hippocratis mens, vt ex iis, quæ consequuntur, facile potest colligi. 107.

Hippocrates putauit esse hyeme calidiores internas hominis partes.

Galen.

Sed rationibus pro hac parte pugnemus. Prima est ab experientia. Videmus per hyemem plus sumi alimenti propter maiorem appetentiam; melius decoqui; pinguiora reddi corpora & vegetiora; quæ ex abundantia caloris videntur prouenire, qui partes resoluendo, excitat appetentiam, & concoctionem perficit. Secunda; Humana corpora hyberno tempore à circunstante 108.

Suadetur rationib. eadē sententia

Primo.

Secundo.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

cunſtante aëre frigido oppugnantur: ergo actione antiperiſtica
Tertio. Galen. ex appoſitione contrarij fiunt calidiora. Tertia; Audacia oritur ab interno corporis calore, vt cum Galen. de art. med. cap. 29. docent Medici: & eo, cæteris paribus, audacior quiſquam eſt, quo calidior: ſed populi ad Septentrionem ſiti, vt Germani & Galli, quibus fere ſemper hyems eſt, multo ſunt audaciores, quam qui ad Auſtrum & Meridiem viuunt, vt Æthiopes: ergo ſecundum interiores corporis partes plus calent, qui ſub Septentrione, quam qui degunt ſub Auſtro; & ex conſequenti, cum frigus plus viget exterius, plus corporis partes calent interius. Vnde neceſſe eſt, vt augeatur per hyemem in viſceribus animalium innatus calor, per æſtatem vero vt remittatur.

109. *Suadetur pars cōtraria* Vega. Ceterum Medicorum princeps non ſemel docet, plus æſtate, quam hyeme interiora calere. Ita præcipue lib. 1. de natura humana, comment. 37. quem de art. med. cap. 29. ſequitur Thomas à Veg. §. Iam de altero ſigno, &c. Vrgentia argumenta hanc
I. argumētū partem confirmant. Primum: Iuuenes, vtplurimum, melius habent hyeme, quam æſtate, quod docet experientia: cauſa non eſt alia, quam innati caloris remiſſio; ſi enim calor ſecundum intenſionem hyeme in ipſis augeretur, vt in quantitate augeri compertum eſt, abſque dubio hyemali tempore multo haberent deterius, quam æſtiuo: quantumcunque igitur calor hyeme ſecundum quantitatem in interioribus accreſcat, ſecundum qualitatem tamen, ſiue intenſionem, non accreſcit reuera, ſed
II argumētū minuitur. Secundum: Hyems pituitæ generationem valde promouet; æſtas vero generationem bilis: ſicut autem cauſa bilis, eſt excedens ſecundum intenſionem interiorem calor; ita cauſa pituitæ, eſt decoquentis caloris penuria. Quod vero naturales functiones, chylificatio, ſanguificatio, corporis nutritio felicius procedant hyeme, quam æſtate, ad quantitatem innati caloris, non ad intenſionem referendum eſt. Colligitur enim, propter circunſtans frigus, innatus calor, non diffunditur: collectus ve-
III. argum. ro & magis vnitus operatur perfectius. Tertium: Minima eſt per hyemem ſitis, per æſtatem plurima; per hyemem calidis vtimur alimentis, per æſtatem frigidis: ſomnus hyeme multus, frequens grauedo; pulſus humilis, tardus, exiguus; ſanguis gignitur pituitoſus; ſenes, & ij, qui ex morbis conualeſcunt, caloris inopia non roborantur. Hæc autem & eiuſdem generis alia aperte indicant, remiſſiorem eſſe hyeme innatum calorem,
Th. à Vega. quam æſtate; ergo, &c. Legatur Thomas à Vega de art. cap. 29. §. Iam de altero. & cap. 62. vbi reddit cauſam, cur frigidus ven-
Burid. triculus plus appetat, quam calidus. Burid. in parua natu-
Fernel. ralia fol. 60. col. 4. Fernel. lib. 4. de ſpirit. cap. 9.

PRO-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

PROBLEMA XX.

Quænam ætas ad diſciplinas perdiſcendas ſit aptior?

MVltis diuiſionibus humanam vitam in ætates partiuntur Philoſophi. Inter reliquas præſenti inſtituto ea inſeruit, quæ vitam in tres ſtatus, pueritiam, adultam ætatem, ſenectutem diſtribuit, vt videre eſt apud Andream Valaſques medicum, libello de Melancholia Hiſpanè edito, cap. 3. Ex his vero, cum ſenectus propter potentiarum debilitatem ad perdiſcendum ſit inepta, de primis duabus quæſtio excitatur; atque adeo breuiſſimè quærimus: ſitne pueritia, an adoleſcentia ad diſciplinam opportunior? 110. *Triplex acceptio vitæ humanæ.* Valaſq.

Pro adoleſcentia videtur eſſe Ariſtoteles in problem. ſect. 30. problem. 4. vbi ſic ait: *Vt igitur manu non inde ab ortu naturæ vti poſſumus, ſed cum eam natura abſoluit, perfecitq́: ita etiam mens, quæ res naturalis eſt, non protinus nobis contingit*, &c. Eandem partem ſequitur aperte Galenus oratione, qua ad artes perdiſcendas excitat, vbi docet, eo maxime tempore incumbendum eſſe ſcientiis, quo formoſiſſima noſtra (vt ille loquitur) cernuntur corpora, id eſt, adulta & confirmata iam ætate, cum virtus corporis viget. Probatur vero hæc opinio: Primo; quia diſcendi ſtudium tunc maxime opportunum eſt, cum natura ad operandum exiſtit fortior, ad perſcrutandum promptior, ad intelligendum paratior: ſed hoc in adulta ætate potiſſimum contingit, in qua potentiæ ad exequenda ſua munia magis ſunt diſpoſitæ: hæc igitur ætas ad diſcendum eſt accommodatior. Deinde; nimia humilitas, vt communis eſt ſapientum conſenſus, intelligentiæ officit; vnde fœminæ, quia humiditate ſuperant, prudentia ſuperantur: atqui in pueritia humiditas præter modum abundat, vt notum eſt; eſt igitur ad perdiſcendum minus apta pueritia, quam adoleſcentia, & quæcunque adulta ætas. Tandem ex Ariſtotele ſect. 31. problem. 15. ſenſus & intelligentia mentem exigunt quietam; & ſciendi ratio, vt idem ait, requie conſtat, quæ animum ſiſtat, atque temeraria agitatione in tranquillitatem adducat; ex quo fit, vt pueri, ebrij, & inſani à ſcientia ſint alieni: quia, cum animus mouetur vagaturq́ue, fieri non poteſt, vt aliquid vel ſentiatur, vel intelligatur; &, qui in motu plurimo eſt, vt ibid. aduertit Ariſtoteles, intelligere nequit: At puerilis ætas valde eſt volubilis & vaga; igitur ad perdiſcendum inepta. Quod etiam tradit Thomas à Vega de art. med. cap. 7. Pſalm. 45. vbi ait (ex Galeno credo, 111. Ariſtot. *Argumenta pro adoleſcentia.* Galen. Ariſtot. Th. à Vega.

do, aut Hippocrate) pueros ob immodicum alimenti motum ſapientiæ non eſſe accommodatos. Deſino rem exemplis oſtendere virorum complurium, qui cum ætate iam adulta ad diſcendum acceſſiſſent, breui doctiſſimi euaſerunt.

112. *Plinius de pſittaco.* Nihilominus, quanquam verum eſt, non eſſe hominem vt pſittacum, quem ait Plinius duobus tantum prioribus annis eſſe docilem; ſed poſſe aliquid ſemper de nouo addiſcere, neminemq; eſſe, qui nequeat fieri ex ignaro ac rudi ſciens, ſiquidem, vt præclare cecinit Horatius lib.1.epiſt.1.

Horat.

Nemo adeo ferus eſt, qui non mitiſcere poſſit,
Si modo culturæ patientem accommodet aurem:

Tamen, tum propter vitæ breuitatem, rerumq; multitudinem, tum propter naturæ ſtatum aptior nobis videtur ad diſcendum pueritia, quam vlla alia humanæ vitæ ætas. Quod placuit Ariſtoteli problemate priori loco citato; vbi ſic: *Diſcimus*, inquit, *ocyus iuniores; quia rem ferme nullam tenemus; cum enim res pleraſque ſcimus, non æque præterea capere alias poſſumus, quo modo etiam meminiſſe melius ea valemus, quæ mane primum percepimus*, &c. Nec dubium eſt, quin eiuſdem ſententiæ ſint alij viri ſapientes, qui de inſtitutione puerorum multa præclare ſcripſerunt, & à primis annis exordiendum eſſe tradiderunt, quorum monumenta per omnium manus feruntur. Eſt inprimis pro hac parte id, quod lib.1. aphoriſm. 1. ait Hippocrates: *Ars longa, vita breuis.* Deinde ſumma pueritiæ tenacitas. Vnde tritum illud Fabij: *Tenaciſſimi ſumus eorum, quæ primis annis arripuimus.* Quæ retinendi facilitas inde videtur proficiſci, quia mentes in ea ætate curis ſunt vacuæ, & facile inculcata percipiuntur. Denique, quamuis ætas iam confirmata ratiocinando ſit aptior, eſt tamen pueritia ob innatam humiditatem rebus percipiendis aptiſſima; atque adeo, ſi vitæ breuitas, rerum multitudo, organorum diſpoſitio conſideretur, anteponi pueritia in addiſcendo reliquis ætatibus debet.

(Margin: Ariſtot. — Hippoc. — *Fabij iudicium.*)

PROBLEMA XXI.

Quæ complexio ſit aptior ad ſcientiam?

113. *Complexiones quatuor.* VT in mundo quatuor elementa, in anno tempora ſunt quatuor; ita quatuor in vita humana complexiones; ſanguinea, calida & humida, aëri veriq; perſimilis; cholerica, ſicca & calida, igni & æſtati par; melancholica, frigida & ſicca, terræ & autumno conformis; phlegmatica, humida & frigida, aquæ hyemiq; reſpondens. De quibus omnibus vide Petrum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Vaëzium in commentario medico cap. 7. de melanchol. Medi- Vaëzius.
nam loco in problem. citato, auctorem Hiſpanum de melan- Medina.
cholia cap.3.fol.35. Thom. à Veg. de art. cap.8. pag.36. Ficinum Hiſpanus.
lib. de triplici vita. Cæl. lib.17. cap.5. Ambroſium Non. in Hip- Vega.
poc. Federicum de natura partûs. Ex his extremam eſſe pror- Ficin.
ſus ad ſcientiam ineptam, fere omnes conſentiunt; neque ſen- Cæl.
tit aliter Philoſophus, cum 2. de anima text.64. aſſerit, molles Ambroſ.
carne, aptos eſſe mente; de temperatis enim loquitur, vt boni Federicus.
auctores interpretantur. Vertitur igitur in reliquis tribus rei Ariſtot.
totius cardo. Sed & illud monitum volo, non quid per accidens *Phlegmati-*
poſſit in propoſito complexio, ſed quid per ſe ipſam, atque vt *ca eſt inepta*
ſimplex eſt, valeat vnaquæque, nobis hoc loco diſputari. *ad ſcientias.*

Laudant ergo non pauci ad hoc officium cholericam; quia 114.
bilioſi ſunt natura agiles, feruidi, & ſpiritibus abundantes, quæ *Argumenta*
conditiones faciunt ad ſcientiam; quia, cum ſpiritus vitales *pro cholerica*
ſint natura ſua ſubtiles, ſubtilitatem quoque ingenij conci-
liant: aſtipulatur Galen. in lib. artis medicæ, vbi ait, mentis ce- Galen.
leritatem, calidi ſiccíq; eſſe temperamenti; quia hoc ſubtilem
cerebri ſubſtantiam indicat; ſed ſiccitas dominatur in cholerica
complexione, quia in illa abundat calor, quem ſiccitas quaſi li-
ma quædam acuit, in illoq; ſuam ſedem collocat: ergo bilioſi,
acres, & alacres, ingenioſiq; potius euadunt. Conſonat Leui-
nus Lemnius lib.1. de occult. naturæ miraculis c.16. vbi choleri- Leuinus.
cis hominibus, iis maxime, quibus ſtatura corporis non admo-
dum procera eſt, ſed in paruitatem declinans, ingenijq; vim &
ad res gerendas non minus promptitudinem tribuit, quam ad i-
ram facilitatem. Cui fauet parœmia: *Mentem non habet, qui*
non habet iram. Nobilis vero apud Galen. locus lib.2. de natura
humana comment.48. hoc grauiter confirmat: *Animi*, inquit, Galen.
acumen & dexteritas à bilioſo humore prodibit, ab atra bile
conſtantia & ſtabilitas, à ſanguine ſimplicitas & ſtoliditas, vt
pituita ad formandos mores inutilis ſit. Eodem videtur reſpicere
illud Heracliti: *Splendor ſiccus, anima ſapientior*; quod multi re- Heraclit.
ferunt, ac de bilioſo temperamento recipiunt.

Altera ex parte, vrget melancholicum temperamentum, 115.
cui tantum tribuit Ariſtoteles ſect. 30. problem. 1. vt pronun- *Argumenta*
ciet, omnes in quacumque arte inſignes, melancholicos fuiſſe, *pro melan-*
ſiue floruerint in ſtudiis Philoſophiæ, ſiue in Republica mode- *cholica.*
randa, ſiue in regno adminiſtrando, ſiue in poëmate pangendo, Ariſtot.
ſiue in oratione conflanda, aut in artibus exercendis, aut qui-
buſcumque aliis muneribus obeundis, quod referens Cicero
Tuſcul.1. *Vt ego me*, inquit, *tardiorem eſſe non moleſte feram.* Tullius.
Ante Ariſtotelem Plato in lib. de ſcientia, & in Timæo, & De- Plato.
mocritus, ac poſt eos Galenus in lib. quod animi mores, &c. Democr.

præci-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

præcipuam quandam ingenij vim melancholicis tribuunt. Concordat Pontanus in sua Vrania, qui de Saturno atræ bilis principe ita cecinit:

Pontanus. *Nigra seni facies, tardus gradus, horrida barba,*
Et cani crines, & membra effœta senecta:
Ingenio tamen ipse bonus, nec inutile pectus
Consiliis, constansq; animi, prudensq; futuri.

Plato. Hieron. Medina. *Christus Dominus melancholica pollebat.* Pontani carmen illa laudat ratio; quia cum senes fere melancholico abundent humore, ita prudentia & iudicio dexteriores euadunt. Quamobrem, Platone auctore, *tunc animus efflorescit, quando corpus deflorescit.* Imo in senibus, teste D. Hieronymo, *crescente sola sapientia, cæteræ virtutes decrescunt.* Sed inter omnes grauius hanc partem suadet Michael de Medina lib. 2. de recta in Deum fide, cap. 7. fol. 66. qui veritus fortasse, ne Christus Dominus secundum humanitatem minus haberetur sapiens, ni foret etiam melancholicus, maluit in ipso bilem atram, quam sanguineæ constitutionis temperamentum dominari. Est pro hac parte ratio efficax; quia, vt vinum moderate haustum mentem acuit, sicut citato problem. vult Aristoteles; ita melancholicus succus, ratione siccitatis; quæ duplici nomine facit ad sapientiam: tum, quia tollit excrementa spirituum vitalium, discursum & claritatem impedientia; tum, quia ad quietem confert: anima autem quiescendo fit sapiens. Cum igitur velocitas discursus, & graue de inuentis iudicium potissima sint ad comparandam scientiam instrumenta, eaq; præstet melancholia modicæ permixta bili, vt 2. de natura hum. comment. 40. Galen. docet, fit profecto, melancholicam complexionem plus ad scientiam conferre. Adde, atram bilem, cogitabundos reddere homines, & à rebus ludicris alienos, atque adeo literis perdiscendis aptos. Galen.

116. *Præstat sanguinea.* Th. à Vega. Heraclit. Galen. Mercadus. Hippocr. Arist. Galen. M. Alber. *Suadetur sãguineã cæteris præstare.*

Cæterum, quamuis non dubitem, melancholiam modicæ permixtam bili, & ex consequenti, temperamentum siccum cum moderantia calidi & sicci, plus conferre ad sapientiam, quàm quædam alia complexio, vt ait Thomas à Vega de art. med. cap. 11. p. 53. & credendum est, voluisse Aristotelem, Heraclitum, Galenum, & alios vetustiores, quos idem Vega, Mercadus, & alij recentiores secuti sunt: tamen si complexiones impermixtæ ac simplices spectentur, primas in hoc officio sanguineæ do; quod expressit Hippocrates lib. de flatibus, Aristoteles 2. de partibus animalium cap. 2. Galen. 8. de vsu partium c. 13. vbi bonam temperiem ad sapientiam commendat, Albertus Magnus in 1. Metaphysic. tractat. 1. cap. 5. & alij. Ratio vero est; quia ingenium, & animi mores corporis sequuntur temperaturam, & quo quisque est temperatior, eo operationes naturæ

suæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

suæ conuenientes habet perfectiores, vt communiter tradunt Medici: Atqui sanguineus, habens moderatam sanguinis quantitatem, temperatior est, quam ij, in quibus aliæ complexiones dominantur; Ergo cæteris paribus eos ingenio & innata ad sapientiam promptitudine superat. Et hoc voluisse Philosophum, cum dixit, *molles carne, aptos esse mente*; nemo fere est, qui dubitet. Reliqua omittens, illud duntaxat prælibo, scilicet quod sanguinei hilariores præ cæteris sint; hilariores autem sapientiores videntur, vt probatur ex Solino c. 4. vbi ait, Zoroastem optimarum artium peritissimum, eadem hora risisse, qua natus extiterit. Aristot.

PROBLEMA XXII.

An naturæ, vel artis beneficio ita disponi quis poßit, vt non lædatur à veneno?

PArs quæstionis negatiua suaderi potest primo; quia nemo potest ita disponi, vt piper in debita sumptum quantitate ipsum non calefaciat, aut papauer ipsum non infrigidet: at veneni efficacia suapte natura est humanæ temperaturæ destructiua; ergo à simili non poterit humanum corpus ita disponi, vt veneni in debita quantitate sumpti vim & actiuitatem superet, ita vt nullam ab eo accipiat læsionem. Et confirmatur: quia veneni, vt venenum est, ratio & natura consistit in eo, quod mediante occulta proprietate, humanæ complexionis sit corruptiuum, ac penitus destructiuum, vt videre est apud medicæ artis professores. Secundo; si quis ex propria temperatura & complexione, vel à natura accepta, vel arte acquisita, ita disponatur, vt à nullo veneno lædi possit, sequitur ita fore dispositum, vt venenis omnibus æqualiter resistat; sed hoc fieri non potest; ergo, &c. Minorem probo; quia, si temperamentum in calidum declinet, plus frigido veneno resistet, quam calido, vt docet Auicenn. secunda primi, doct. 3. cap. 3. Contra, si declinet in frigidum, plus veneno calido resistet, atque adeo quo magis ad resistendum calido disponetur, eo minus fiet aptum ad resistendum frigido: & ita non poterit simul aptum esse ad superandam cuiuscunque veneni actiuitatem. 117. *Argumenta pro parte negatiua.* Auicenna.

Oppositum sequi videtur Auicenn. sexta quarti cap. de eius medicina, qui potu venenum hausit: quatuor enim adhibet modos, quibus veneni actio potest impediri. Primus est per aliquam formam specificam veneni formę omnino repugnantem, quod patet in allio cum vino poto in morsu scorpionis; & videtur 118. *Argumenta pro parte affirmatur.* Auicenna.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

detur etiam reperiri in lapide Indico, quem vulgus Lusitanorum *de Bazar* appellat, cui videtur esse vis ad omne omnino venenum superandum, siue frigidæ sit naturæ, siue calidæ. Secundus est, si veneni actiuitas medicamento aliquo vincatur; quo pacto optimum vinum, & Euforbium assumpti opij vires aliquando frangunt. Tertius, si veneni substantia aliquo remedio resoluatur; qua ratione allium venena in sudorem resoluit. Quartus, si venenum assumptum expellatur; quomodo terra sigillata ante venenum sumpta per vomitum ipsum expellit; & Smaragdus ad se haustum venenum attrahit, vt ait Conciliator, & Regi Gallorum contigit, qui sumpto veneno pedi supposuit Smaragdum, qui ita venenum attraxit, vt liber Rex euaserit. Idem videtur sentire Aristoteles de secretis secretorum ad Alex. vbi ait, puellam quandam nutritam fuisse veneno. Et de Mithridate fama celebrat, & narrat Plinius lib. 25. natur. histor. cap. 2. Gellius lib. 17. Noct. Attic. cap. 16. Cæl. lib. 11. c. 13. Galen. de aliment. facultate, & 3. simplic. med. Mathiolus super Dioscorid. lib. 3. c. 1. vnde Martialis lib. 5. Epigramm.

Cõciliator. *Smaragdus contra venenum.* Aristot. Plinius. Gellius. Cælius. Galenus. Mathiol. Martial.

Profecit poto Mithridates sæpe veneno,
Toxica ne possent sæua nocere sibi.

Mithridates scilicet ita se veneno assueuerat, vt nullum ei postea nocuerit. Cambaiæ etiam Regis filius veneno educatus, in præsentissimum vsque adeo excreuit cum ætate venenum, ac proinde ita venenosus est redditus, vt muscæ, quæ eius succum perstringerent, turgidæ interirent. Quin & Auicenna fœminam veneno nutritam prodit. Magnus Albertus aliam se vidisse testatur, quæ aranearum aucupio mirifice oblectabatur.

Cãbaiæ Rex venenosus. Auicenna. M. Albert.

119. Plinius lib. 7. cap. 2. scribit ad Hellespontum circa Parium esse populos, quos Ophiogenes vocat, qui serpentum ictus contactu leuant, & manu impositâ venena corpori extrahunt. Varro etiam nunc esse paucos ibi commemorat, quorum saliuæ contra morsus serpentum medeantur. Subiungit Plinius, vbi supra, similes in Africa fuisse Psyllos, à Psyllo Rege dictos, quorum corporibus ingenitum fuit virus, exitiale serpentibus, & cuius odore sopirentur. Solinus prodit fuisse homines, quos Ophiophagos dicit, seu Anguiuoros, quippe qui non alio victu, quam serpentibus vterentur. Hinc est, quod Spartani Ophiodiri vocarentur, quia scilicet, cum aliquando mira serpentum multitudo in Laconia succreuisset, facta inde annonæ charitas est incredibilis, coactiq; sunt indigenæ serpentes in escam vertere. Auicenna iterum testatur, tempestate sua vixisse hominem, quem fugerent venenata omnia, morientibus tamen reliquis, quæ forte eum mordicus apprehendissent, ipsum inde nihil omnino læsum. Rursus Plinius citatus refert ex Damone phar-

Plinius. Solinus. Auicenna. Plin.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

pharmaces in Æthiopia reperiri tam pestifero sudore, vt contactis corporibus tabem afferant. D. Augustinus lib. 2. cap. 8. de moribus Manich. mentionem facit de quadam muliere, quæ vel leui, vel sine vllo valetudinis incommodo venenum hauriebat, quo hausto morti damnati homine illico spirabant. Verum enim vero quod vel artis, vel naturæ miraculo vix fieri potest Christiana fide facile comparet; nam, teste Marco 16. *Mortiferum si quid bibent, non eis nocebit*; de quibus infinita narrant annales sacri: collegit Maiolus Episcopus colloq. 4. ab initio. & Lorinus noster Act. 28. versic. 6. apud quos de hac re multa scitu dignissima. Adde Delrium in Mag. Idem expresse docent Simon Genuensis citatus à Gaynerio tractatu de venenis cap. 4. & Ioan. Boccarius lib. 6. de casibus virorum illustrium, & alijs; quorum de numero est chirurgus quidam ab eodem Gaynerio relatus, qui retulit, dum captiuus apud Turcas teneretur, Soldanum ita se aduersus venena munijsse, vt illud nulla ratione timeret. Deinde, quædam animantia vescuntur cibis venenatis, vt viperæ scorpionibus, auctore Aristotele lib. 8. de histor. animalium, cap. 19. sturni cicuta, coturnices veratro, anates bufonibus, gallinæ araneis, ciconiæ scorpionibus, sues & quædam pelicani species serpentibus. Quibus adde vespas, quæ venenoso alimento lethale vulnus relinquunt. Et de his lege Scaliger. exercit. 23 in Card. Plinium lib. 10. cap. 1. Fernel. lib. 2. de abditis rerum causis, & in lib. de fruct. & hum. cap. 1. Probatur igitur hæc pars primo; quia fieri potest, vt eam quis à natura vel ab arte sortiatur complexionem, vt venenosæ substantiæ proprietatem prorsus superet: igitur non repugnat aliquem aduersus omnem veneni actionem disponi.

Secundo contingit non raro, vt qui prius alicuius regionis cœlum ferre non poterat, assuetudine tandem non modo ipsum eque ferat, sed etiam efficiat sibi propitium & clemens, vt optime ostendit Auerr. in prologo li. 3. phys. Vnde Indus ad Sclauoniam sensim deportatus ita paulatim disponitur, vt Sclauonici cœli actione nil lædatur, qui alias subito delatus absque dubio moreretur, vt videre est apud Auicenn. 1. primi cap. de complexionibus; igitur fieri etiam potest, vt quis natura vel arte ita disponatur, vt fiat prorsus ineptus ad hoc, vt veneno succumbat. Confirmatur in malo Persica, quæ cum esset apud Persidem venenosa, alieno in solo ita complexionem deposuit, vt veneni reliquerit naturam; quod tradunt præter alios Galen. 2. de alimentis cap. de arbore Persidis, Auicenn. 3. 41. cap. de Morphea alba. Columel. de cultu hortor. lib. 10. Ruellius lib. de natura stirp. c. 3. & passim historici, & nos alibi fusius tradidimus. Confirmatur rursus; quia in vitis insitione, si apponatur

[Margin notes: August. — Maiolus. — Lorinus. — Delrius. — Genuensis. — Gayner. — Boccarius. — Aristot. — Scaliger. — Plinius. — Fernel. — *Suadetur primo pars affirmatiua ratione.* 120. — *Suadetur secundo.* — Auerroes. — Auicenna. — Galenus. — Auicenna — Columel. — Ruellius.]

Genuensis. venenum, vuæ producuntur venenosæ, vt ait Simon Genuens. citatus, qui etiam tradit vinum fieri laxatiuum ex helleboro, vel scammonea, aliove laxatiuo medicamine viti imposito, Reynald. cum inseritur; quod in alijs plantis fieri posse docet Reynaldus de Villa noua tract. de vinis.

121. *Suadetur tertio.* Tertio: complexio naturalis per ætates mutatur, eaque fit mutatio, vt quod in vna ætate ferre stomachus non poterat, ferat in alia; ergo mutari etiam eo modo poterit, vt lædi à veneno possit. Antecedens patet multis experientijs: nam qui nullo modo poterant caseo victitare, postea victa paulatim repugnantia, eo mirifice recreabantur; & ita de mille alijs. Sed hac Gaynerius. de re vide multo plura apud Gaynerium cap. 4. de venenis. vbi circa venenosas actiones plura mouet dubia ad hanc controuersiam pertinentia. Capite vero sequenti tradit modum, quo quis possit acquirere tyriacalem, aut bazardicam complexionem, id est, veneni destructiuam.

PROBLEMA XXIII.

Vtrum aqua per se solum nutrire valeat?

122. *Argumenta pro parte affirmatiua.* SAlubres aquas non fugit conuiuium Philosophiæ. Iuuat restinguere sitim, quam excitat ingeniosus argumentorum calor, & ardor. Pro parte affirmatiua argumentor primo. Terra per se sola nutrire valet: ergo & aqua. Consequentia patet à *Animalia quæ terra vescuntur.* paritate rationis. Antecedens probatur exemplis. Lupi & elephantes terra vescuntur, vt tradit Aristot. 8. de hist. animal. c. 5. Aristot. & 26. Plin. lib. 10. nat. hist. c. 72. De serpentibus idem constat ex Plin. Genes. c. 3. vbi Dominus ad serpentem; *Terram*, inquit, *comedes omnibus diebus vitæ tuæ.* Talpa etiam ex terra gliscit, & alitur, vt consentit auctor libri, qui inscribitur, Summa de exemplis, & similitudinibus, li. 1. c. 43. Quin etiam omnes videmus, columbas & capras terra, & puluere vesci. Idem de bufone dicendum, similibusque bestiolis, quæ in defossis humi cauernulis versantur. Nam, teste Mantuano lib. 1. Georg.

— oculis capti
Virg. *fodere cubilia Talpæ,*
Inuentusque cauis Bufo.

123. *Animalia quæ aere vescuntur.* Secundo argumentor; quia aër per se solum nutrire potest: ergo & aqua. Consequentia patet; cum non detur maior ratio de vno elemento, quam de alio. Probo antecedens; quia Chamæleon solus animalium, vt loquitur Plinius lib. 8. nat. hist. c. Plin. 33. nec cibo, nec potu alitur, nec alio, quam aëris alimento; seu,

vt ait

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

vt ait Tertullianus de pall. oſcitans veſcitur, follicans ruminat, Tertull.
de vento cibus. Similis Plutarchi auicula in vita Anataxerſis, Plutarc.
quæ vento & rore nutritur. Nec diſſimilis illa Braſilicæ regio-
nis, quæ roſtro ex arbore ſuſpenſo ſex integros menſes non
alio, quam aëris pabulo viuit: menſibus vero illis tranſactis ad
vitales auras redire videtur, ideo indigenæ eam appellant exci-
tatam, vt ex incorruptiſſimis annalium noſtrorum accepimus
monumentis. Quid referam aliam auiculam, de qua late ſcrip-
ſit Maximilianus Tranſyl. Franc. Lop. hiſt. Indic. Occid. cap. Tranſylu.
96. Pet. Hiſp p. 5. cap. 19. Maiol. coll. 6. Borruſius præ cæteris, vt Lop.
teſtis oculatus, quam vulgus dicit *Manucodiatam*, ſolo nimi- Petr.
rum aëre viuentem, & in eo ſemper degentem, & ſolum mor- Maiolus.
tuam in terram decidentem? Adde monſtrum illud Africæ re- Borruſ.
gionis, quod Barbari ventorum flatu duntaxat viuere credunt.
Narrat Solin. c. 65. Boëmus lib. 2. de morib. c. 8. Argent. in Solinus.
Aphor. Cælius lib. 24. c. 22. de Democrito Oribaſius 1. Aphor. Boem.
comm. 2. & alij. Quid commemorem illud longe mirabile, ſa- Cœlius.
cerdotem ſcilicet Romæ annos 40. ſola aëris reſpiratione vi- Oribaſ.
uentem, ex Leonis Pontif. Maximi, & multorum Principum *Sacerdos ſo-*
cuſtodia, quod ex Hermolai Barbari hiſtoria certum eſt, vt ait *lo aere vixit*
Rondeletius lib. 1. de piſcibus c. 13. quo loci etiam ſcribit, puel- *40. annos.*
lam annos tres in Gallia Narbonenſi, & in Germania aliam Hermol.
multos annos ſolo aëris alimento traduxiſſe, ſeque vidiſſe v- Rondelet.
nam teſtatur, quæ eo ſolo cibo ad decimum ætatis annum ac-
ceſſit. Ficinus affirmat ſe vidiſſe hominem, qui ſolo alebatur
aere, & ſole. Et ex Platonicorum ſententia dico, eſſe locum or-
bis amœniſſimum, vbi homines quaſi ex aëre conflati aëre ſolo
nutriuntur. Accedit teſtimonium medicæ artis profeſſorum,
quos citat, & ſequitur Ambroſius Nonius lib. 2. Aphor. 11. §. 6. Nonius.
qui aſſerunt, ſpiritus vitales nutriri aëre, qui inſpiratur, & per
arterias trahitur.

Tertio argumentor; quia ignis per ſe ſolum nutrit: ergo, &c. 124.
Antecedens multis oſtendo, & confirmo exemplis. Nam, teſte *Animalia*
Ariſtotele 5. de hiſt. anim. c. 19. D. Auguſtin. 21. de ciuit. cap. 1. *quæ igne*
Plin. lib. 11. c. 36. in Cypri ærarijs fornacibus ex medio igni ma- *nutriuntur.*
ioris muſcæ magnitudine volat pennatum quadrupes, appella- Ariſtot.
tur *pyralis*, ſeu *pyrauſta*. Salamandra etiam eodem vtitur ele- Auguſt.
mento; quippe quæ in illo viuit, vt credit Ælian. lib. 2. cap. 5. Plin.
Plin. lib. 10. cap. 6. Olympiod. in 4. Met. D. Auguſt. de ciuit. lib. Ælianus.
21. c. 4. Adde, quod refert D. Macarius Eremita Ægyptius, non Plin.
minus doctrina, quam ſanctitate commendandus, eſſe nimi- Olympiod.
rum quoſdam montes igneos, in quibus ignis ſemper durat, &
in quibus animantes ouibus ſimiles viuunt, ad quas capiendas
venatores rotis quibuſdam vtuntur, & iactatis in ignem ha-

mis ferreis illas foras extrahunt, sed statim, vt extra suum ele-
Seneca. mentum, ac alimentum, pereunt. Confirmatur hoc ex Seneca
Philosophi oraculo quæst. nat. lib. 5. c. 6. vbi ait, ignem, qui om-
Philo. nia consumit, quædam etiam creare, & generare. Hinc Philo
lib. de Gigantibus necessario habere docuit in omnibus sui
partibus animata, ideoq; animalia in igne genita in Macedonia
Plato. plurima reperiri: Quod Plato confirmat, dum asserit esse ani-
malia quædam ignea, quædam aëria, quales Nymphæ, quæ
Macræones dicuntur, id est, longæuæ. Venit in mentem, quod
Cassiod. aliquando legi apud Cassiod. lib. 3. var. epist. 47. ad Faustum vr-
bis præpositum Regis Theodorici, vbi Iouianus curialis cædis
reus, Vulcaniæ insulæ perpetua relegatione damnatur. *Sala-
mandra, ait, secuturus exemplum, quæ plerumque degit in igni-
bus; tanto enim naturali frigore constringitur, vt flammis ar-
dentibus temperetur; subtile ac paruum animal, lumbricis asso-
cium, flauo colore vestitum, vitam præstat soli, qui mortalia
cuncta consumit.*

125. *Odores nutriunt.* Hippocr. Galen. Th. à Vega. Nonius. Auicenna. Quarto argumentor; quia odores tenuissimi nutriunt: ergo, &c. Antecedens docet Hippocrates lib. 1. de alimento. Galen. & alij, quos citant & sequuntur Thomas à Vega lib. 6. de locis c. 4. sect. 5. & Ambrosius Nonius citatus, & 18. Aphorism. quod per experientiam videtur demonstrari. Nam linquentes animo ex spirituum defectu, per suauissimos odores illico ad pristinam valetudinem reuocantur: quod Auicenna confirmat fen. 1. 2. 3. tract. 1. cap. 8. dicens: *Et plurimum quidem, quod accedit, ex syncope oportet vt incipiatur, & laboretur cum cum eo, quod nutrit spiritum ex odoribus bonis*, &c. Quod quidem hausisse il-
Galenus los existimo ex Galeno, Paulo, Traliano, alijsque medicæ fa-
Paulus. cultatis luminibus, dum omnes astruunt, animi deliquium op-
Tralianus. timorum odorum afflatu facile curari. Illorum sententiam ex-
Plin. emplis stabilio: Nam Astomorum gens, Plinio auctore li. 7. c. 2. ad extremas Indiæ oras, solum odore, quem è pomis, floribusque suauissimis captant, recreantur, & sustentantur. Democritus Philosophus mellis, seu panis calidi odore tantum adiutus
Athen. per aliquot dies inediam tolerauit. Prodit Athenæus lib. 2. cap.
Orisabius. 3. Orisabius lib. 1. Aphor. Laërt. 1 lib. 9. Suidas, & alij. Factum
Laërt. ex Græco fonte in Latinum transtulit Ambrosius.
Suidas.

Dixit, opus sapiens vnquam quis tale peregit
Ambros. *Fecit quale sciens omnia Democritus?*
126. *Qui per tres tenuit præsentia funera soles,*
In calidis panum sospes anhelitibus.

Animalia quæ sola aqua nutriuntur. Rondelet. Quinto argumentor, & festiuissimis probo exemplis ab ipsa aqua deductis. *Attentas, ac beneuolas date aures.* Pisces sola aqua nutriri aliquando, ostendit Rondelet. citatus c. 12. vbi affir-
mat,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

mat, vxorem ſuam tres annos piſcem intra vas vitreum ſola aqua aluiſſe, qui in eam excreuit corporis magnitudinem, vt nec qua ingreſſus eſt via egredi potuerit, nec tandem vas, quamuis ampliſſimum, eum caperet. Deinde, quædam animalia terreſtria & humiles beſtiolæ aqua, ſeu rore aluntur, vt rore cicadæ paſcuntur, canit Mantuanus, Eclog. 3. & credit Athenæus lib. 2. cap. 2. Et, ſi Geographo aſſentimur lib. 12. ex Apollonide, ac Theophane, vermes in Armenia enaſcuntur, qui à niue, quam pro alimento habent, ſeparati intereunt. De auibus in aqua viuentibus mira tradit ex alijs Maiolus Epiſcopus ſupra citatus, vir plane eruditus; cuius teſtimonium ego confirmo auicularum quarundam induſtria apud Sinas. Hæ ſunt magnitudine vt hirundines, candore vt columbæ, in maris fluctibus continenter degunt, nidos tamen ſcopulis marinis affigunt; ſed ex ipſis maris fluctibus & ſpumis illos mira arte conficiunt, nullamque aliam adhibent materiam: hæc autem ad guſtum, & ſaliuam adeo mirabiliter euadit, vt Rex Sinarum illam in regium vectigal quotannis acceperit. Nihil dulcius, nihil guſtui ſuauius excogitari poteſt, vt non ſemel audiuimus ab illis, qui hos nidos per ſummum delicium deguſtarunt. Albert. Mag. lib. 7. de anim ſcribit hominem atra bile vexatum integras ſeptem hebdomadas ſola aquæ portatione vitam traxiſſe. Ex his recte concludo, aquæ elementum, eſſe aliquando alimentum, quod Magni Baſilij auctoritate magis fulcitur hom. 5. Exaëm. *Vna*, inquit, *aqua per radices attracta alio modo caulicis cortem, alio lignum, alio medullam, alit.* tandem, vinum nutrit, vnde apud Medicos abijt in parœmiam, *vinum eſſe lac ſenum*: ergo & aqua nutriet, cum vtriuſque eadem videatur eſſe ſimplicitas. Nam inter aquæ ſpecies vinum à Philoſopho numeratur 4. Metaph. text. 31. Hæc pro hac parte ſint ſatis.

[Marginal notes: Virgil. — Athen. — Maiolus. — *Memorabile exemplũ.* — M. Albert. — Baſil. — Ariſtot.]

Pro parte vero negatiua ſtat Ariſtoteles de ſenſu, & ſenſibus c. 5. Auerroes 2. collig. c. 19. Galen. lib. 4. de vſu part. cap. 5. q. 7. art. 1. Et hæc eſt communis Philoſophorum optimorum ſententia, quæ aſſerit aquam (ſic de cæteris elementis) per ſe, & in ſuo naturali conſtitutam non poſſe eſſe alicuius rei viuentis alimentum. Probatur; quia alimentum debet eſſe alito proportionatum, vt Magnus Albert. probat in op. de nutrim. quia alioqui non poteſt id, quod alit, continentis formam induere. Sed animal eſt compoſitum, aqua vero eſt ſimplex: ergo hæc non poteſt eſſe illius alimẽtum. Confirmatur; quia vt aqua nutriret, deberet prius in chylum conuerti; ſed non poſſet prius conuerti, antequam craſſeſceret actione natiui caloris, cum multo rarior ſit, ſimpliciorque, quam chylus; ſed hoc eſt impoſſibile, cum verum ſit illud Ariſtotelicum 4. Met. text. 21.

[Marginal notes: 127. *Suadetur pars negatiua.* — M. Albert.]

Aristot. Virgil. *aquam inter omnia humida non crassescere actione caloris, sed in vapores abire: ergo, &c.* Hæc sufficiant. *Sat prata biberunt.*

PROBLEMA XXIV.

Vtrum homo possit vltra nouem dies inediam tolerare?

128. LAuta minus, & splendida Philosophiæ mensa, vbi de fame, de inedia indicitur quæstio. Fugacesne Tantali dapes? Recedat longe hæc de nobis querimonia, omnes lautos vos dabimus, & splendidos conuiuas, nullus ieiunus abibit. Irritamus tamen famem ad nouas cupedias, noua bellaria, noua tragemata, & noua obsonia. In primis certum est posse famem tolerari ad tertium vsque diem, quod diuinis profanisque probatur exemplis. Diuinis sic ostendo. Vir ille Ægyptius, de quo agitur 1. Reg. 3. 12. non comederat panem, neque biberat aquam tribus diebus & tribus noctibus. Imo & Esther ad Gentiles suos; *Non comedatis*, inquit, *& non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus, & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo*, Esth. 4. 16. Ita Sara Tobiæ vxor tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit, Tob. 3. 10. Mitto alios, qui tribus integris diebus famem seruarunt, citra quidem miraculum. Profanis demonstro; quia Græci, vt refert Lucianus de luctu, ad finem; in suis funeribus totum triduum absq; vllo cibo transigebant. Ægyptij sacerdotes, vt refert D. Hieron. lib. 2. contra Iouin. bidui triduiq; inediam tolerabant. Idemq; narratur de Regina Angliæ; nam cum ei à Gallis Calisium caperetur, præ mœrore à cibo per triduum abstinuit. Testor Turnebum poetam Gallicum in Panegyrico de capto Calisio.

Homo vltra tres dies sine victu viuit.

Lucianus.

Hieron.

Turnebus Gallicus.

Tres illam perhibent secretam ex ordine luces,
Et totidem noctes potu caruisse, ciboque.

Hippocr. Deinde sine cibo potuque, multos vltra triduum vsque ad septimum diem vixisse, constat ex Hippocratis oratione, lib. de principijs; hunc enim terminum præscribit hominum vitis, cibo potuque abstinentium. Quod mille patet exemplis. Vnum dumtaxat delibo apud Plinium Hebræum lib. de vita contemplatiua, qui de suis monachis Alexandrinis testatur ad sextum saltem diem ieiunos durasse. *Nec desunt*, inquit, *qui prælaute accepti epulo sapientiæ perdurant duplum eius temporis; & vix sexto die degustant cibum necessarium, assueti sicut cicadæ, rore viuere, canticis, opinor, solantes inediam.*

Philo.

129. Quod vero vltra nonum diem possit homo vitam degere, mille

mille probant exempla. In primis sic argumentor, Lacerti, serpentes, stelliones, fluuiales crocodili, vt Aristoteles 8. historiarum animalium cap. 15. hyberno tempore ita latitant, vt nihil comedant; cuius rei causam reddit Albertus Magnus lib. 22. de anima, tractat. 2. Sunt enim huiuscemodi bestiolæ suapte natura frigidæ, & ad ingluuiem pronæ, ac ventri deditæ, ideoq; æstiuo tempore multos, eosdemque crassos, & indigestos humores in ventriculo conflant, quos calor natiuus, cum valde sit debilis, nec decoquere, nec superare valet, cum à calore externo, & motu non iuuetur; quare torpente hyeme torpent, adeoq, redduntur pigræ, vt fere eo tempore præ nimia inertia atque pigritia lassitudineq; dormiant. Vnde eæ, quibus maior inest calor, appetente verna cœli temperie è latebris, cauernisque suis nimis macilentæ prodeunt; eæ vero, quibus minor est calor, sæpenumero pinguescunt; vt de se ingenue fatetur ridiculus ille mus apud Poetam in xenijs lib. 13. *Animantes quæ viuunt hyberno tempore sine victu.* M. Albert.

Tota mihi dormitur hyems, nec pinguior vllo
Tempore sum quam cum me nisi somnus alit. Martial.

Deinde animalia altera, de quibus proxime egimus, vt Chamæleon, quibus adde vrsum, taxum & alia, sine cibo potuque multorum dierum spatio viuunt: ergo & homines viuere poterunt. Annecte omnes illos, qui ex puro elemento in multos dies vitam traxerunt; cum vero elementum simplex non sit alimentum, vt probat Aristoteles, quem omnes Philosophi sequuntur, libello de sensu & sens. cap. 5. recte infertur, posse hominem per multos dies sine cibo potuque vitam exigere. Animalia tanto tempore dormientia secutus est bos, de quo Lælius Bisc. tom. 1. horar. lib. 16. cap. 2. qui sub ingenti fœni cumulo sine alimento multos vixisse menses, quem rustici credebant amissum, tandem inuentus est adeo pinguis & nitidus, vt se loco mouere non posset. Epimenides annos LXXV. perpetuos dormiuit. Ita Laertius lib. 1. Heroes in Sardinia hanc fortunam sortiti sunt. Ita Aristoteles in physic. Rusticus in Germania sub ingenti fœni cumulo, per autumnum, & brumam perpetuo dormiuit, consumpto paulatim fœno, attonito similis, tanquam ab inferis excitatus, surrexit. Ita Simplicius & D. Damascenus. Homo vltra tres menses ieiunus vixit. Ita Medina lib. 2. de recta in Deum fide cap. 7. Mulier Patauina quadraginta dies continuos à cibo abstinuit. Ita M. Albertus in summa de homine, tractat. de nutrit. & libr. 7. de anim. ait, se vidisse Coloniæ mulierem alteram, quæ aliquando totos triginta, & aliquando totos viginti dies sine alimento vixit. Puella Germana per biennium ieiuna vixit. Ita Portius. Fœmina in Cormandia annos decem & octo nihil prorsus gustauit. Ita Aponensis 10. pro-

Aristot. Lælius. Laertius. Arist. Simplic. Damascen. Medina. M. Albert. Portius. Aponens.

problem. ad finem Pinguissimus Mauritaniæ Rex hac nostra ætate diu sine cibo consistebat, alebatur enim proprio abdomine. Venetijs homo fuit præclaris ortus natalibus, qui integros XLVI. annos ieiunus absoluit, cum esset frigida corporis habitudine, crassaque pituita, & incocta nutritione, obstructisque

Lilius. membrorum meatibus. Ita Lilius. Spiræ puella fuit, Margarita nomine, quæ tres fere annos famem tolerauit, quæ statura erat æquali, habitudine recta, oculis cæsijs, ingenua fronte, ore tamen arido semper, cum nihil cibi & potionis admitteret, nunquam expetebat, plorabat tamen, nares emungebat, & dormiebat, inter respirandum non admodum venter ei contrahebatur,

Lælius. vel dilatabatur. Ita Lælius citatus; apud quem alia leguntur exempla. Illud nostra hac memoria admirandum, & à nonnul-

Gallinæ exemplum. lis ex auditoribus spectandum fuit. Gallina absque cibo & potu post 80. dies reperta est viua, quod non parum admirationis iniecit, propter nimium, quo pollet, calorem.

130. Exemplis quibus annales abundant sacri, supersedeo, ne aliquis obijciat id extra vires naturæ contigisse. Scio equidem historiam de Sanctis VII. dormientibus; scio multos Eucharistiæ sanctissimæ nectare alitos per aliquot annos fuisse. Scio augustissimos nostræ Societatis parentes & auctores, Ignatium, & Xauerium, multos dies sine cibo traduxisse. Scio Nazianzeni monachos; in carmine exhortatorio ad Helleniũ, totos viginti dies, totidemque noctes à cibo abstinuisse; *dimidia ex parte*, inquit Nazianz. *Christi ieiunium imitantes.* Scio denique alios Heroas innumerabiles, qui diuinis dumtaxat dapibus recreati, integros annos exegerunt. Cum vero hi præter vsitatum naturę ordinem inediam sustinuerint, parum ad hanc partem stabiliendam conducere videbuntur, ideo reliqua missa omnino facio. Aliam autem vobis partem & rationibus, & exemplis defendendam relinquo; nos vero inter tot ieiunos, atq; famelicos, diu versati, neque ieiuni, neque famelici à mensa recedemus.

PROBLEMA XXV.

Quod maius tormentum, sitis, an fames?

131. Philo. FAmelicos cerno aliquos, quorum famem irritare potius volumus, quam sitim extinguere. Philo lib. 1 de vita Moysis, famem, & sitim vocat dominos graues, & difficiles; quod re-

Basil. petit D. Basilius de vita contemplatiua homil. de squalore, &

Nazianz. fame. Nazianzenus orat. 23 famem male suadentem dixit. Prius Virgilius 6. Æneid.

Virgil. ——— *Malesuada fames.*

Impel-

Impelluntur oppidò mortales, ad furta, ad rapinas, ad scelera, ac cædes, vel etiam filiorum, si improba fames vrgeat. Ingens tormentum. Laudo Quintilian, in declamat. de hoc malo, quem legite. Quintil.

Pergo ad stupenda insaturabilis diræq; famis exempla. Et inprimis ex sacris literis constat, mortale genus in seipsum dentes conuertisse. In obsidione Samariæ 4. Regum 6. & apud Iosephum lib. 4. cap. 9. Iud. antiq. matres filios præ fame comedebant. Quod luculenter expendit D. Augustinus sermone de tempore 211. Multo tamen acerbior fuit fames Hierosolymitana, si quid acerbius fingi potest. Meminit Ioseph. lib. 6. cap. 11. & lib. 7. cap. 7. & Hegesippus lib 1. de excid Hieros. cap. 44. & D Hieronymus 1. lib. comment. in Thren. cap. 2. Hæc apud Palæstinos. Excurramus per alias orbis regiones. Apud Persas cum Rex Cambyses partem exercitûs amisisset, & partem sortitò præ fame comedisset, timuit ne & ipse vocaretur ad sortem, Seneca lib. 1. de Ira cap. 20. Herod. lib. 3. Apud Scythas Cyrus Persarum Rex ad tantam rerum inopiam fuit cum suo exercitu redactus, vt milites se mutuo deuorarent. Herodotus idem. Apud Sarmatas consumptis omnibus quæ mandi poterant, miseri homines mortuorum cadaueribus non abstinuerunt, & liberi in parentes, parentes sæuierunt in liberos, vt vitam tolerarent, Mart. Crom. lib. 11. Apud Gallos anno 1146. annonæ caritas ita quosdam adegit, vt in Lingonensi agro carnes humanas coctas venderent. Rob. Abb. in Chron. Apud Germanos anno 849. ita vniuersos populos deformauit, vt patres filios ad syluas dolo ducerent, & ex illorum necibus sibi cibos pararent. Sigib. in Chron. anno 851. Chron. Hirsuog. & Naucl. Apud Anglos sub Rege Guilielmo aliqui ad extremam rerum omnium redacti penuriam, vicinorum pueros furabantur, rapiebant & deuorabant. Æmilius lib. 3. Apud Italos non semel hæc pestis. Cum Alaricus Rex graui obsidione Romam premeret, ludis Circensibus acclamatum est: Pretium pone carni humanæ: nam & in infantes adhuc lactantes matres desæuierunt. Zosimus lib. 6. historiæ. Aliam vrbis calamitatem, hac etiam grauiorem, deplorat Hieronymus ad Princip. in epist. Marc. *Hæret, inquit, vox, & verba singultus intercipit. Capitur vrbs, quæ totum cepit orbem; imo fame prius perit, quam gladio, & vix pauci, qui caperentur, reperti sunt. Ad infandos cibos erupit esurientium rabies, & sua inuicem membra laniarunt, dum mater non parcit filio, & recipit vtero, quem nuper effuderat.* Rursus sub Totila Romani ciues in propria membra præ fame morsus conuerterunt. Sigonius lib. 19. de Imp. Occid. Sub eodem Placentini homines, eadem vrgente peste, humanas

Famis diræ exempla. Iosephus. August. Ioseph. Hegesip. Hieron. Seneca. Herod. Mart. Rob. Sigib. Æmil. Zosim.

carnes esui adhibuerunt, vt ibidem narrat Sigon. Deinde sub Iustiniano, cum indies obsidione premerent Gothi Belisarium vrbem defendentem, ad tantam inopiam deuenerunt Romani, vt duæ mulieres, 17. hominum cadauera, quos dormientes interfecerant, absumpserint. Eadem fame in Piceno, & in Æmilia gliscente, cogebantur miseri humanam carnem vesci, & liberi parentum fiebant dapes. Procopius, & passim historici.

Procop.

133. Sabell. Cardan. Iam venio ad Hispanos: de aliis multa apud Sabell. Enn. 4. li. 9 Cardan. lib. 8. de rerum variet. cap. 45. Hispanos quondam ter se carne humana pauisse legimus, nimirum, cum dura obsidione cingerentur, eò aliquando miseriarum deuenerunt, vt vix matres fœtum ediderint vtero, cum iam præ famis rabie vtero redderent. D. Augustinus de Ciuitate lib. 3. cap. 20. Valerius Maximus lib. 7. cap. 6. Quamuis apud Hispanos post Christi assertoris legem acceptam non adeo licenter hæc pestis grassata fuerit; apud Historicos multa passim inuenies luctu quidem digna. Accedo ad Lusitanos, qui tanto malo sæpius vexati sunt. Sub Sancio II. Lusitaniæ Rege sæuius debacchata est hæc rabies Inferorum. Squalebant agri, laborabant homines, ipsa mœrebant tecta: miseri exibant in agros, stirpes colligebant, alij iumenta mactabant, alij mures venabantur. His consumptis, vita in pœna, mors in lucro. Concursabant pueri per plateas, parentes appellabant, opem flebili voce petebant; qui, ne filios intereuntes viderent, ereptum ex ore cibum (si quis tamen erat) illis dabant, ipsi miseri moriebantur. Pallebant ora, eminebant malæ, venter macie collapsus, defluerat ille natiuus color, totum corpus sine succo, sine sanguine, miserandum in modum extabuerat. Plane tota cadauerosa erat Regni facies, & indies grassante malo, tota fere periit, & consumpta est. De his hactenus.

August. Valer. Max.

Famis descriptio apud Ouid. 8. Met. apud Plaut. in Stich. & in Luc. Cõsule per otium

PROBLEMA XXVI.

An genus aliquod animalium in elementari igne viuat?

134. *Pars affirmatiua probatur.* HVius controuersiæ disputandæ occasionem obtulit Philosophus lib. 4. Meteor. text. 28. vbi partem negatiuam resoluit. Sed omissa fabulosa Platonicorum opinione, qui dæmonum domicilia in regione ignea constituebant: occurrit inprimis in hac veteri quæstione pro affirmatiua parte idem Aristoteles lib. 5. de histor. animal. cap. 19. vbi ait, ignem in Cypro esse, in quo diutius persistente, volucres reperiuntur, quæ mul-

tos

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

tos dies in ipſo viuant, ac mox pereant, vbi inde egrediuntur. Sequitur Ariſtotelem Plin. lib. 6. cap. 36. & 38. & *pyrales*, ſeu *pyrauſtas* hæc animalcula vocat, & quadrupedia pennata eſſe affirmat. Rurſus Ariſtoteles 3. de gener. animal. c. 11. ita ſcribit: *Vnumquodque elementum ſedes & domicilium eſt aliquorum, quæ in ipſo naſcuntur, & degunt*: quam ſententiam videntur arripuiſſe Balbus Ciceronianus lib. 2. de natura Deorum, & Ouid. 1. Metam. illis verſibus: Ariſtot. Plin. Balbus.

Neu regio foret vlla ſuis animalibus orba,
Aſtra tenent cœleſte ſolum, formæq; Deorum. Ouid.

His omnibus addi poteſt D. Auguſtinus lib. 21. de Ciuitate cap. 2. vbi idem videtur ſentire. Pro hac parte ſic argumentor; Primo: Naturæ ordo, & perfecta mundi diſpoſitio poſtulat, vt ſicut in reliquis tribus elementorum regionibus, terreſtria, aquatilia, ac volatilia degunt animalia; ita quoque aliqua ſint, quæ in igneo degant tractu, ne inter elementa illud ponatur incultum, & infrequens, quod cæteris nobilitate præſtat. Et confirmatur; quia in aëre, elemento igni ſimillimo, non modo viuunt aues; ſed (quod videtur creditu difficile) in ipſo generantur, ac nutriuntur, nec terram vnquam contingunt, vt ex viris doctis teſtatur Vielmius de opere ſex dierum, lect. 23. vbi ait, repertum in India genus auium, quæ in ſublimi ſemper feruntur, nec pedes habent, quibus terram prendant, & ſuper aliarum auium dorſa pariunt oua, & tamdiu incubant, quoad exierint fœtus. Auguſt. *Probatur primo ratione.* Vielmius.

Secundo argumentor experimento: Salamandra viuit in igne, vt præter alios teſtatur Nazianzenus, vnde eam *Conſtantiæ* vocat *ſymbolum*: ex igne etiam nutritur, vt ſentit Rhodiginus lib. 24. cap. 21. Et pyrauſtas ex igne etiam generari, tradit præter Ariſtotelem Scaliger exercitatione 23. & 149. n 4. vbi acrius reprehendit Cardanum, quod eas putet ex putri humore fieri, cum in igne naſcantur, vbi putredo non eſt: ergo, &c. Tertio nihil obſtat, quo minus in igne animalia viuant: non defectus pabuli; tum, quia nutriri igni poſſunt, vt aëre Chamæleontes; tum, quia non indigent fortaſſe alimento, cuiuſmodi ſunt beſtiæ quædam, quarum meminit Ariſtoteles, referente Pomponatio in 4. Meteor. dubit. 62. & fuere fœminæ, quæ per totos duos menſes; & aliæ, quæ per tres integros annos ſine cibo vixerunt, eodem Pomponatio teſte; & in quibuſdam animantibus, quæ tota hyeme à cibo abſtinent, experimur, vt nos alibi latius in hoc volumine tractamus. Non defectus reſpirationis; quia ſicut aere calido reſpiratio fit; ita igne poterit fieri; aut ea eiuſmodi animantes non indigebunt. Non quia nullum corpus corruptibile diu in igne conſeruatur illæſum, 135. *Probatur ſecundo experientia.* Nazianz. Rhodig. Scalig. *Probatur tertio.* Ariſtot. Pompon.

quod

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

D.Thom. Aristot. Plinius. Olympiod. quod videtur dicere D. Thom. in 2.d.15. q.2. art.2. ad 1. hoc enim falsum videtur, tum, quia lapis stragilis, teste Aristotele 4.Meteor.text 47. & Aëtites, teste Plinio lib.10. cap.3. & adamas, eodem teste lib.37. & lapis Pyrimachus, teste Olympiodoro, & anthrax, qui nec calefieri quidem vllo modo potest, Aristot. teste loco citato Aristotele, nequeunt ab igne absumi: tum, quia dari poterit in mixto complexio, quæ ignis actioni prorsus resistat; cuiusmodi videtur fuisse in pollice dextri pedis Pyrrhi Regis Epirotarum, quo spleniticos Rex ipse sanabat, qui, coniecto in ignem & combusto Pyrrhi corpore, illæsus & integer permansit, vt tradit Plinius lib.7. cap. 2. & post eum Bened. Perer. lib.3. in Danielem, vbi addit, cor eorum, qui morbo cardiaco, aut veneno intereunt, cremari non posse. Speciatim hoc tradit Suetonius de Germinio Cæsaris Caligulæ patre, cuius cor, cum reliquum cadauer abierit in fauillas, nihilominus intactum illæsumq; remansit. Rei nouitas Romam in admirationem rapuit. Sed venenum, quo erat repletum, & compertum postea fuit, flammas furentes retudit & illusit.

Pyrrhi pollex non crematur. Plinius. Perer. Sueton. *Germinij cor non crematur.*

136. *Pars negatiua probatur* Breuiter tamen opposita pars nobis probanda est. Primo; quia nullum animal potest viuere sine cibo; simplex vero elementum non nutrit. Secundo; quia perpetuo ea animalia vigilarent, quod nec leoni concedit Philosophus, licet hic modico vtatur somno, & apertis dormiat oculis. Tertio; quia omne mixtum complexionem habet primarum qualitatum, quæ in igne conseruari commode nequit. Tandem; quia nec respirarent eæ animantes, nec tactûs sensiones exercerent; ad vtrumque enim ineptum est elementum sua natura calidissimum; sentiunt nobiscum Aristoteles 2.de gen.animal. cap.3. 4.Meteor.cap.1.2. de ortu & inter. text.21. Galen.3.de temper. Dioscorides lib.2.cap.56. Buccaferreus ibid.text.30. Guilliel. Parisiens. in lib.de Vniuerso, Bened. Perer. lib. in Daniel. cit. & lib. 2. in Genes. Pierius Valerianus: ex quibus aliqui affirmant, se multis Salamandris experiundi causa in ignem coniectis, breuiq; consumptis, falsam esse communem de Salamandra opinionem comperisse. Et de his satis, ne cum vermibus ac bestiolis humi reptare videamur.

Aristot. Galen. Dioscor. Buccaferr. Guilliel. Perer. Pier.

***

PRO-

PROBLEMA XXVII.

An serpentum incantatio naturali verborum potestate fiat?

NOn dubium est, quin ope ceremonialis Magiæ, κακουργίαν Græci, siue γοητείαν vocant, non modo serpentes incantentur, sed effectus alij præstentur mirabiles, quos tamen dæmonum artibus omnino tribuimus, cum fiant hominum perditorum ministerio, potissimumq; infamium fœminarum, quarum de numero fuit Maga illa, de qua Virg. Æneid. 4. 137.

Hæc se carminibus promittit soluere mentes Virgil.
Quas velit; ast aliis duras immittere curas.
Sistere aquam fluuiis, & vertere sydera retro.
Nocturnosq; ciet manes, &c.

Quorum similia de Thessalis mulieribus scribit Lucan. & alij non pauci. Sed reiicienda etiam est insania Cabalistarum, qui eam operandi vim Hebraicis nominibus tribuebant, vt cuncta sanctorum Vatum, imo & Christi Domini miracula nominum Hebraicorum virtute edita dicerent. Solum in hoc problemate inuestigabimus, an aliquibus verbis naturalis vis ad incantandos serpentes inesse possit? Lucan.

Affirmatiua pars tradi videtur à D. August. 11. de Genes. ad lit. vbi causam tangit, cur potius serpentes, quam vllum aliud genus animalium, soleant carminibus permoueri. Est de mente eorum omnium, qui naturalem actiuitatem nominibus concedunt, in quibus censentur Picus Mirand. in Apolog. concl. 5. quo loco Platonem pro se in Cratylo citat; Cælius Rhodig. lib. 16. cap. 14. Plinium referens: Stephanus quidam Aqueus Bituricens. in Plin. lib. 28. cap 2. & lib. 30. cap. 1. Ex vetustioribus Origen. à Mirandula citatus, qui ideo putat quædam Hebræa nomina, vt *Alleluia, Sabaoth, Osanna*, & similia reseruata in Ecclesia fuisse, quod naturalem quandam vim contineant, quam in aliud idioma conuersa non retinebunt: Cato in lib. de re rustic. Plinius locis illis citatis, Iamblicus inter Academicos cognomento Diuinus; quibus concinit Maro in Bucolicis, illis versibus: 138. *Pars affirmatiua.* August. Mirandula. Plato. Rhodig. Plin. Steph. Origen. Cato. Plinius. Iamblicus.

Carmina vel cœlo possunt deducere lunam. Virg.
Carminibus Circe, socios mutauit Vlyssis.
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Sed iuuat etiam hanc partem Psalm. 57. vbi Regius Vates ita canit: *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium,*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

tantium, & venefici incantantis sapienter. Videtur enim diuino oraculo confirmari ius & facultas incantationum, & commendari incantatoris sapientia, & serpentis obturantis aures calliditas, quod haud obscure confirmat magna Nazianzeni auctoritas in Apolog. 1. vbi loquitur de hominibus, qui Dei verbis obseratas præbent aures. Sic ille: *Vel etiam obstructis aspidis surdæ ritu auribus nostris, obstinato studio in hoc incumbimus, vt ne incantantium vocem audiamus, sapientiæque fascino, quo animæ morbus curari, ac discuti solet, fascinemur,* &c. vbi dubio procul Regij Vatis carmen attingit. Cum igitur armare se belluæ naturaliter non possint aduersus incommoda, quæ naturalia non sunt: sane constare videtur, quod sicut natura bestias contra incantationes munit, ita naturales esse incantationes: quod est præcipuum huius partis argumentum. Deinde, si incantatio serpentum vi dæmonum fit, non efficacia verborum naturali, quæ est causa, cur aspides potius, colubri, & id genus animantes, quæ serpunt, quam equi, leones, boues incantentur? Præterea, serpentes gerunt

Barcephas. Pererius. naturales cum homine inimicitias, vt docent Barcephas lib. de Paradiso cap.27. & Bened. Pererius lib.6. in Genes. q.4. p.446. non apparet autem alia huius naturalis diffidij causa, nisi quia serpentes videntur à natura humanis vocibus subditæ. Denique, est naturalis in herbis virtus ad impediendas tollendasq;

Plinius. excantationes, vt est apud Plinium lib.25. cap.10. Homericum Moly, & Artimisia: at si vi dæmonum incantatio fieret, non posset profecto herbarum potestate tolli, aut impediri; fit igitur verborum vi.

139. Est tamen opposita pars omnino certa, cum serpentum incantatio, vt res prorsus illicita, à tota Theologorum schola da-

August. Gregor. D. Thom. Basil. mnetur: quibus adde Patres, Augustinum lib.1. de doctr. Christ. & habetur 26. q.2. D. Gregor. Magn. refertur etiam 26. q.5. D. Thom. 2.2. q.96. art.2. Basilium in scholiis Psal. 57. & multos alios, quos breuitatis causa innominatos volo. Sane D. Augustinus illo ipso lib.11. de Genes. citato cap.27. *Quod*, inquit, *vulgo putatur, serpentes audire & intelligere verba incantantium, vt eis incantantibus prosiliant plerunque de latebris, etiam illic diabolica vis operatur*, &c. Probatur vero primo;

Probatur primo. quia carminibus nulla potest esse naturalis efficacia ad alliciendos potius serpentes, quam quodcunque aliud animalium genus; cætera autem animalia non incantantur: ergo neque serpentum incantatio verborum potestate fit. Maior patet; quia carmina nec ratione soni, nec ratione significationis efficacia sunt ad agendum; sonus enim reali actione actiuus non est; significatio vero neque efficax esse potest, cum sit relatio ra-

tionis,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

tionis, neque à ſerpentibus percipi, in quibus intelligendi vis deſideratur. Deinde, carmina non ſortiuntur incantandi effectum, niſi vt à certo hominum genere pronunciantur; non poſſunt autem incantandi vim à pronunciante accipere: ergo quidquid id eſt, arte dæmonum fit. Tandem ſacra Dei nomina nullam habent naturalem agendi virtutem, vt late probat Abulenſis in cap. 14. Paralip. q. 12. ergo neque illam carmina habere poterunt. Porro de huiuſmodi ſerpentum incantatione legantur Michael Med. de recta in Deum fide lib. 2. cap. 7. & Valles in ſacra Philoſophia cap. 3. & noſter Delrius in Mag. quod autem huiuſmodi cantûs incantatio nihil efficiat, pulchre oſtendit D. Ambroſius Hex. libr. 4. cap. 9. dum ait: *Habet* (ſcilicet Eccleſia) *incantatorem ſuum Dominum IESVM, per quem Magorum incantantium carmina, & ſerpentum venena euacuauit.*

Probatur ſecundo. Abulenſ. Michael. Valles. Delrius. Ambroſ. *Nomen Ieſu incantat.*

PROBLEMA XXVIII.

An cor humanum medio in pectore ita locatum ſit, vt neque ad dextram declinet, neque ad ſiniſtram?

QVanquam in quibuſdam imperfectis animantibus per totum corpus facultates permiſcentur, quod non habeant exactam aut partium varietatem, aut facultatum integritatem, in perfectis tamen, principales virtutes, quibus gubernatur anima, locis ac ſitu diſtribuit natura. Supremam ſedem, animalis facultas obtinuit, mediam vitalis, infimam naturalis; oportebat enim vim cogitantem ab alimenti officinis ſeparari, ne crebri halitus intelligentiam interturbent, quod fieri ſolet, iuxta illud: *Craſſus venter non gignit tenuem mentem.* At cum ſpirituum vitalium calor ad opera animalis & naturalis facultatis plurimum ſit neceſſarius, neceſſe fuit inter vtramque locari cor viuifici caloris officinam, vt poſſet commode vtrique communicari. 140.

Sunt & aliæ plauſibiles rationes, quibus oſtendi poteſt, cor in medio pectore locari; tum ex membri dignitate, eſt enim cor veluti rex ac princeps partium reliquarum, cui proinde regni in medio eſſe conuenit, vt bene Ariſtoteles loquitur lib. 3. de part. anim. cap. 4. & libr. de iuuent. & ſeneƈt. cap. 2. Tum ex commoditate vitæ; quia corporis temperamentum à corde dependet. Tum ex tuendæ vitæ ratione; quia opus fuit ſolli- 141.

Cor in medio pectore ſitũ. Ariſtot.

sollicitam esse naturam de membro principe, cui vel minima læsio magnum affert detrimentum; vnde non fuit contenta natura, situm cordi in medio assignare, sed fortium & durorum ossium apposuit munimenta, vt Plinius considerauit lib. 11. c. 37. Vnde obseruant anatomicæ artis homines periti; ossa, quæ cor custodiunt, gladij cuiusdam effigiem referre, ac si natura illum vitæ thesaurum armata manu vigilanter custodire ac defendere videatur. Tum denique ex operatione gemina cordis propria, pulsatione videlicet, & respiratione; quæ in medio commodius, quam in aliqua extrema corporis parte initium habent. Aliter enim perennis illa cordis agitatio difficilius deprehenderetur, nec ille arteriarum pulsus ad modulos quosdam bene temperatos, legesq; metricas compositus, vel corporis sanitatem, vel ægritudinem indicare rectius potuisset. Cum igitur certum sit; cor medium tenere pectus, num ad alteram eius partem aliquantulum declinet, dubitatur? Vergere ad sinistram, censuit Auicenna lib. 3. fen. 10. tract. 1. cap. 1. & fen. 11. cap. 1. de anatomia cordis. Aristotelem sequuntur omnes fere Peripatetici cum reliquo hominum vulgo; pro quibus sunt huiusmodi argumenta.

Plin. — *Probatur cor vergere ad sinistrã.* Auicenna. Arist.

142\. *Probatur primo.* Primum: Sinistra pectoris humani pars est frigidissima, Medicorum confessione; oportuit igitur huic frigiditati consultum iri per aliquam cordis, membri calidissimi, inclinationem: permixtum enim calori frigus temperamentum efficit salubre; & hac ratione vtitur Aristoteles. *Probatur secundo.* Secundum: si cor humanum medio in pectore prorsus esset, coniuncta in parte dextra, cordis & hepatis caliditas, animal penitus inflammaret: sed secus fit; declinat igitur cor ad læuam. Accedit experientia, argumentum in Philosophia. Sentimus dextrum pectoris latus esse calidius, quod ex eo prouenit, quia cor in læuam modice declinans spiritus motu suo in dextram exsufflat; quæ fuit causa, qua deceptus Ioannes de Gand. falso credidit ad 4. physic. q. 8. in solutione primi, cor in dextram partem deflectere. Item maiorem experimur in sinistro latere pulsationem, quam in dextro. Et hæc pro hac parte.

Gand.

143\. *Probatur verius ad neutram vergeee.* Galen. Vega. Sed nos contrariam tuemur cum Galeno 6. de vsu partium cap. 2. & alibi, quam Thomas à Vega sequitur lib. de art. med. cap. 28. & Medici alij, qui asserunt, cor in medio thoracis spatio ita ad amussim situm esse, vt neque ad dextram, neque ad sinistram, neque sursum, neque deorsum declinet. Argumenta sunt: Cor in medio omnino pectore existens in loco est, vt ait Galenus, tum ad firmitatem aptissimo, tum ad recipiendam æqualem toto ex pulmone refrigerationem maxime opportuno, nec est vlla in declinatione commoditas: non est igitur cur sedes pror-

des prorsus media illi denegetur. Nam quod Aristoteles ait, laeuam frigidæ esse naturæ, retorqueri in ipsum potest: quoniam opus est, vt in animalibus, præsertim homine, pars sinistra frigida sit; datur enim in locali animalis motu pars vna veluti quiescens, cui motio innitatur, altera agilis ac velox, à qua facilè motio prodeat: vt autem temperatura frigida ad quietem est aptissima; ita calida ad motum: quare non debent esse paria sinistra dextris. Quæ ratio cum in omni animali locum habet, tum multo maxime in homine, qui ad exercendas artes frequentissima eget dextræ partis motione, sinistra quiescente. Deinde in reliquis animalibus, quæ fere solo motu progressiuo exercentur, non est tam euidens partium imparitas; & tamen in ipsis cor prorsus in medio est: ergo, &c. Sed inter omnes grauius vrget pro hac parte anatomica experientia, quæ in medio prorsus pectore humanum cor situm reperit. Sed de hoc consule primarios Medicæ artis professores, & præsertim legatur Thomas à Vega de arte cap. 28. & 34. fol. 79. & 97. ad finem, & cap. 29. fol. 85. & seq. Burid. de iuuent. & senect. quæst. 2. §. oppositum vult, &c.

Aristot.

Th. à Vega.

Burid.

PROBLEMA XXIX.

Vtrum anima separata, se, & corpora à se diuisa, localiter mouere, vel corpus assumere queat?

INgeniorum apex Augustinus satis arduam, atque accliuem sane reddidit quæstionem, dum eam definire magna ex parte non ausus fuerit, præsertim epist. 102. & tom. 3. lib. de spirit. & anima, cap. 29. & lib. de cura pro mort. agenda, c. 16. & cap. 17. Cæterum Augustinus plus nobis doctrinæ attulit dubitando, quam alij determinando attulerunt. Quod attinet ergo ad priorem partem, dico, mihi omnino certum videri animam à se posse moueri, per propriam potentiam motiuam, licet nonnulli Scholastici à Mendoça infra citando allegati in contrariam partem abierint. Et hæc est communis Patrum, & Scholasticorum sententia, quos referunt & sequuntur Conimb. tractat. de anima separata, d. 6. art. 2. §. est nihilominus. & Bellarminus lib. 2. de Purgat. cap. 8. Soar. de anima, lib. 1. c. 2. num. 8. Bubalus de Ang. quæst. 53. §. 3. & probatur facile. Primo, quia Angeli, vt constat ex sacra pagina, multis in locis, habent virtutem vt se moueant ex vno loco ad alium; ergo & animæ separatæ similem virtutem sortiri debent. Valet consequentia; quia ideo in Angelis ponitur virtus motiua, quia sunt

144.

D. August. nõ est ausus definire quæstionem.

Resolutio primæ partis.

Alphonsus Mendoça.

Conimbr.

Bellarm.

Soarius.

Bubalus.

Probatur primo.

actus per se subsistentes, vita præditi, & finitæ præsentiæ, qui se ex vno loco ad alium mutare possunt; sed animæ separatæ hæc omnia habent; ergo, &c. Secundò probatur ex absurdo, quia si anima separata ab intrinseco se non potest mouere, vbi primùm corpus desineret informare, ex se in eo loco immobilis per æternitatem permaneret; ac cætera entia vitæ expertia, quod certè magnam imperfectionem arguit. Præterea incongruum videtur priuare animam rationalem ea perfectione, qua pollent animantia; sed hæc à se possunt moueri; ergo, &c.

Probatur secundo.

145\. Maior dubitatio est de secunda parte, an anima separata, corpora à se diuisa mouere possit? Prima sententia, & satis communis statuit animam nihil à se distinctum posse mouere. Ita D. Thomas 1. part. quæst. 89. art. 8. ad 2. sed præcipuè eadem 1. part. q. 11. art. 4. qui de hoc specialem instituit articulum, quẽ sequuntur communiter Thomistæ, & ex nostris peritiores Theologi, Soar. tom. 2. in 3. part. d. 32. sect. 2. §. secunda sententia. Et in Metaphysica d. 35. sect. 6. num. 23. & tom. de anim. lib. 6. cap. 2. Vasquez 1. part. d. 194. cap. 3. num. 9. Delrio libr. 2. disquisit. Magic. quæst. 26. sect. 2. §. elementaria. Hurtadus in Metaph. d. 12. sect. 2. §. 11. & in hanc magis inclinat Lorin. Act. 23. n. 9.

Secũda pars quæstionis. D. Thom. Soarius. Vasquez. Delrius. Hurtadus. Lorinus.

146\. Primum & præcipuum fundamentum à sancto Thoma inculcatum, est; quia anima est essentialiter forma corporis; & natura sua ita ad illud ordinata, vt nihil operetur quoad actiones materiales, nisi media informatione; sed vna ex istis operationibus est motus localis; ergo à corpore separata illum exercere non poterit circa corpora à se diuisa. Maiorem confirmat experientia; quia anima non mouet in corpore, nisi membrum viuificatum, vnde si aliquod est emortuum, nullum motum per illud exercet; ergo minùs poterit illum exercere in corporibus à se diuisis. Si verò illi obijcias: Angelum corpora posse mouere ex vno loco ad alium, ergo & animam separatam. Negat consequentiam; quia Angelus non est forma corporis, vnde, vt moueat, non est determinatus ad vnum, sed indifferenter se habet ad omnia. Secundum fundamentum: si anima extra corpus posset alia à se diuisa mouere, etiam posset efformare corpus, & in eo apparere, per illudq; suas operationes exercere; sed hoc communiter negatur à Theologis citatis, imò Suarez suprà talem formationem corporis ita miraculosam existimat, vt eam comparet cum reunione proprij corporis; vnde agens de apparitione Moysis in transfiguratione, asserit satiùs esse concedere miraculum in eo quòd resurrexerit proprio in corpore, quàm illud admittere in assumptione corporis phan-

Primũ fundamentum. *Secundum fundamentum.* Soarius.

phantaſtici. Hæc ſententia non eſt improbabilis exiſtimanda, præcipuè, cùm tot ac tam graues habeat patronos.

Ego tamen oppoſitam; quæ aſſerit animam ſeparatam, & corpora à ſe diuiſa poſſe mouere, imò, & phantaſtica poſſe efformare, longè probabiliorem cenſeo, quam expreſſè tuentur Ablenſ. Matth. 25. quæſt. 773. Dionyſius Carthuſ. Act. 23. Conimbr. tractat. de anima ſeparata, d.6. artic.2. & alijs, quos referunt Ægydius quodlibeto 4. quæſt. 7. & alij, quos miſſos facio. Et in primis priorem partem, quæ aſſerit, animam corpora à ſe diuiſa poſſe mouere, ſic oſtendo. Primò; quia anima ſe ipſam poteſt mouere; ergo & corpora à ſe diuiſa. Antecedens patet ex ſuprà dictis. Conſequentia probatur; quia potentia motiua non eſt immanens, ſed tranſiens; ergo non eſt, cur in anima ita limitetur, vt ad mobile extra ſe nequeat extendi, præſertim cùm obiectum huius potentiæ ſit in Angelis, & alijs, qui illam poſſident, indifferens ad ſe, vel alia extra ſe, vt experientia patet; ergo nec potentia motiua animæ, cùm ſit perfectior, hanc limitationem ſortietur. Secundò ſic argumentor, impugnando fundamentum in oppoſitum: Quia non minus ordinantur formæ accidentales ad proprium ſubiectum, nec minus ſunt dependentes in ſuis operationibus ab illis, quàm anima à corpore, cuius eſt forma, imò magis; ſed formæ accidentales extra ſubiectum collocatæ, adhuc poſſunt exercere ſuas operationes in alijs ſubiectis, vt patet in calore & frigore, grauitate & leuitate accidentium ſacræ Euchariſtiæ; ergo & anima, dum eſt extra materiam, actiones potentiæ motiuæ non ſolùm circa ſe, ſed etiam circa alia corpora exercere poterit. Et confirmatur vltimò; quia licet cæteræ operationes animæ, dum illa eſt in corpore, ab eo dependeant quoad modum, abſolutè tamen extra illud exercentur, vt patet in actibus intellectus, & voluntatis; ergo ſimiliter dicendum erit de operationibus potentiæ motiuæ. Ex dictis patet maior probabilitas huius partis.

147. *Oppoſita ſententia eſt verior.* Abulenſ. Carthuſ. Conimbr. Ægid. *Prior pars probatur primò.* *Probatur ſecundò.* *Probatur tertiò.*

Maior aliquantulum eſt difficultas circa aliam, videlicet, an corpora aſſumere & efformare poſſit? Videtur enim hoc eſſe ſupra animæ virtutem, nihilominus non video, cur etiam corpora efformare nequeat; & confirmari hoc poteſt exemplis: nam animæ ſæpe corporibus aſſumptis viuis apparent, & cum illis ſermocinantur; ergo ad ea efformanda virtutem habent. Antecedens probatur ex illis, quæ affert D. Gregorius libr.4. dialog. vſque ad cap.55. D. Ambroſius lib.7. epiſt.59. de Acholio, & de ſanctis Geruaſio, & Prothaſio, & Agnetæ nobilem refert apparitionem. Paulinus de ipſo Ambroſio, D. Baſilius de Mamante martyre, Nazianzenus de fratre Cæſario

148. *Probatur ſecūda pars quæſtionis.* Gregor. Ambroſ. Paulinus. Baſil. Nazianz.

August. Damascen. Sulpit. Alph. Méd. D. Augustinus de multis, præsertim Hieronymo, Damascenu de iuuene quodam, Sulpitius de D. Martino, aliisque. Beatam vero Virginem multis apparuisse testantur passim historiæ, vt videre est apud Alphonsum Mendoçam in quodlib. quæst. schol. num. 12. & 13. vbi ad fastidium pene sacræ paginæ etiam tradit apparitiones ab animis; quæ in aliam vitam transmigra uerant, hominibus in hac adhuc degentibus factas. De his etiam, & de aliis lege Petrum Tyræum nostræ Societatis de Ap parit. Pet. Tyrεus Quibus omnibus adde Iaponiorum historiam in annuis *Annuæ literæ Iaponéses.* Patrum nostrorum litteris exaratam. Enimuero anima Nan *Nangati anima.* gati cuiusdam fœminæ corpus occupauit, ita vt in hanc vel illam partem illud moueret, & raperet quo vellet. Nec de hoc & de aliis exemplis dicas, hoc à Deo, & immediate, & per miraculum præstitum fuisse. Nam hoc libere dictum videtur; alioquin idem de Angelis diceremus, quod omnes Theologi negant, quia certum est ab Angelis corpora assumi, atque moueri, vt late ostendit Soarius tom. de Ang. lib. 4. cap. 37. Bubalus noster citatus, Becanus etiam noster de Angelis, & alij quamplurimi ex recentioribus. Soarius. Bubalus. Becanus.

PROBLEMA XXX.

Quis color omnium præstantissimus?

149. *Colorum præstantia.* NObilissima omnium accidentium sunt colores, vtpote qui lucis filij, Solis prosapia, & cœlestis naturæ. Ita ex Aristotele deducit Cassanæus. Enimuero nihil oculis gratius, nihil mirabilius. Colores gemmas nobilitant, flores vestiunt, atque distinguunt: colores lapides, metalla insigniunt & condecorant. Colores auium plumas, ouium vellera, ferarum pelles, arborum fructus variant, & commendant. Colores tabulas, imagines, statuas picturant, & animare videntur. Colores hominum formas & habitus non solum distinguunt, sed etiam illustrant. Colores etiam ipsum cœlum exornant; coloribus enim Iris vestitur, nubes induuntur; à colore dicitur aureus Sol, argentea Luna, flammea sydera, denique totum ipsius cœli corpus ab vno colore cæruleum appellatur. Omnes igitur ita natura comparauit, ita pulchros & diuersos constituit, vt de ipsorum primatu ingens reliquerit certamen, nobis nunc, haud vobis fastidientibus, subeundum; sed quoniam multiplex singularisq; colorum varietas, multiplices singulosq; sortitur patronos, vnusquisque suum mecum tueatur, & inprimis sciat quos iam olim fautores habuit, & auctores.

Roma

Roma totius orbis Regina, quatuor in ludis aurigantium 150.
ctione habuit, diuersis coloribus distinctas, & aduersis pari- *Romanorũ*
er animis repugnantes inuicem, & aduersantes. Vna erat viri- *factiones*
is, quæ Prasina dicebatur; altera cærulea, quæ Veneta no- *coloribus*
inabatur. Adde albam alteram, quæ viridi, alteram vero ru- *diuisæ.*
eam, quæ cæruleæ adhærebat. Quatuor hæ sacratæ erant qua-
uor elementis, & quatuor anni temporibus. Viridis Terræ, &
eri; Cærulea Aquæ, & Autumno; Rubea Igni, & Æstati; Alba
eri, & Hyemi. Nero & Caligula Viridi & Albæ vsque adeo in Nero, &
ulserunt, vt eas vituperare auderet nemo. Vitellius tanto stu- Caligula.
io Venetam, cæruleam, & rubeam prosequebatur; vt morte Vitellius.
aultaret eum, qui contra eas loqueretur. Constantinopoli ex
ac contentione, tanta ac tam fœda coorta est armorum tem-
estas, vt triginta hominum millia funditus perirent, si credi-
nus Manassi in sua Politica. Imo, auctore Paulo Diacono, ab Manassas.
is colorum factionibus atrocissimum illud ac ciuile bellum
uit excitatum, quod quidem vniuersam pene plagam Orien-
alem in commune incendium, atq; excidium impulerit. Nunc
ero secundum Platonem, pro rubicundo colore videre mihi
ideor stare animosos, pro viridi viriles, & masculos, pro albo, Plato.
eu candido pios, ac Deo deuotos, pro pallido amatores, pro
igro in oculis, secundum perspectiuos, timidos, pro flauo do-
iles, pro igneo iracundos, pro cæruleo crudeles, pro viridi de-
iq; etiam in oculis hilares, ac lætos. Sed de hoc Claudius ad Claudius.
Embl. Alciati 117.

Ex his liquido constat, omnia colorum genera in sex præ-
ipuos conflari. Nam præter cæruleum, viridem & aureum, 151.
uos Platonici admittebant, addimus tres alios, rubrum, ni-
rum, & album, seu candidum, cum communi Philosophorum
lacito apud Dandinum libro tertio, digressione 35. de omni-
us tamen late agunt Viualdus in specul. Ficinus libro tertio, Dandin.
e vita cœlitus comparanda. Rhodiginus libro primo, antiq. Viuald.
ap. 2. Cassanæus in Cat. p. 1. & p. 12. Aulus Gellius libro 2. Ficin.
ap. 26. Dandinus libro 2. de anima. Aquilonius de Opticis Rhodig.
ibro 1. Nicolaus Perotus Epigramm. 20. in Mart. Conimb. Cassan.
e anima libro 2. cap. 7. quæst. 1. & 2. Pro primatu igitur Gellius.
ærulei coloris sic argumentor. Color cæruleus simplicissi- Dandin.
nus, ac tenuissimus inter omnes, ideo à pictoribus in mag- Aquilon.
o pretio habitus. Iam vero antiquitas, illum aeri ex elemen- Perott.
is, Ioui ex Planetis, Sapphiro ex gemmis, Iustitiæ ex virtu- Conimb.
ibus attribuit. Per hunc colorem aqua, cœlum, & Autum- *Argumen-*
nus significabatur, Inter flores cum illo triumphant lilia; inter *tatur pro*
gemmas cum illo regnat Sapphirus; inter complexiones cum *cæruleo.*
llo sanguinea exultat. Deinde cum multis accipe illum pro

castitatis Hieroglyphico. Ex quibus sic conficio argumentum. Sicut Iupiter eminet inter planetas, lilium inter flores, Sapphirus inter gemmas, cœlum inter corpora, sanguinea inter reliquas complexiones, Iustitia, & castitas inter virtutes; ita color cæruleus inter reliquos iure optimo eminet, & triumphat. Et confirmatur primò eius præstantia ex sacro Ordine Sancti Ioannis Euangelistæ, qui hoc colore indutus orbem condecorat, & illustrat. Confirmatur secundò ex præclarissima tot tantorumque Magistrorum corona, qui cæruleo pileorum colore insigniti primas huic colori deferunt, & coronam. Vobis igitur Philosophiæ clarissimi professores, hunc colorem laudandum & defendendum committo.

Ordo Ioannis Euang. Philosophiæ Magistri.

152. *Argumentatur pro viridi.* Aquilon.

Pro viridi non imbelles construo turmas. Quis non videt viridem iuuentutem arma capere, & suas veluti partes agere? Hic sacer erat Veneri, & telluri: hunc præ cæteris gratissimum esse oculis probat Aquilonius. Subscribunt pictores, suasque ducunt lineas, quippe qui fessis oculis virides colores inducũt, vt reficiantur, & extollantur. Eo antiqui vernum tempus significabant, & pueritiam inter ætates indicabant. Tellus viridi habitu pingebatur, & quidem quid visui iucundius, quid gratius, quid pulchrius, quàm herbescentis terræ viriditas? quid ad hominum animos aucupandos facilius? Adde bruta tas ipsas ratione carentes. Nam, teste Aquilonio 1. de proprietate rerum, cerui, & alia huiusce generis animalia, loca viridia lubentiùs frequentant, ad ripas confluunt, ad prata, ad syluas, ad nemora suopte ingenio currunt. Vnde si venatores herbaceis vestibus induantur, & viridi in specie sese illis ostendant, ea facillimo negotio venantur. Dolus quidem ingeniosus, quo vsus est Giraldus ille impauidus, seu, vt Lusitani dicimus, *Sempauor*, cùm Eboram ab hostibus cepit, & in libertatem vendicauit. Narrat Bernardus de Britto in sua Monarchia Lusitana. Auget huiusce coloris excellentiam marmor Lacedæmonium, quod viride erat, & omnium laudatissimum. Tradit Plinius libr. 36. cap. 7. commendat eundem maximè Smaragdus, gemma ob vnum viridem colorem magno vbique pretio æstimata. In insula Cæa sub tumulo Hermiæ Reguli marmoreus leo spirabat, qui smaragdinos habebat oculos, viridicantes adeò, vt pisces subiecto in gurgite natantes territaret; nec comparebant, donec piscatores suam vicem dolentes oculis illis erutis alios alterius coloris induxerint. Sicque tantum viridi colore pisces perterrentur, quantum ferè eodem alliciuntur; scribit Perottus, quem suprà allegaui. Ex virtutibus etiam castitatem demonstrat; vnde smaragdus adeò vsque libidini aduersatur, vt penitus frangatur, si quis eam secum habeat, in re ve-

Giraldus Sempauor. Britto.

Plin.

Perottus.

re venerea committenda; refert Pierius in suis Hierogl. libr. 41. cap. de smaragdo. Quod ego confirmo ex nostrorum Regum annalibus. Nam in conceptione Regis Ioannis secundi, Isabellæ matri, ingentis pretij smaragdus, quem annulo inclusum gestabat, fractus dicitur. Sed ex virtutibus vnam præsertim spem designat. Vnde smaragdus spei symbolum. Ideo visio illa Apocalyps. 4. *In circuitu sedis similis visioni smaragdinæ*, quia tota nostra spes in Dei misericordia, de qua ibi sermo, posita est. Hoc colore sacrorum canonum Professores exornantur. Vobis igitur, amplissimi Academici illum commendandum, & si opus fuerit, tuendum relinquo.

Pierius. *Chronicon Lusitaniæ.* *Doctores Canonum.*

153. Pro aureo pugnat tota auri Solisque pretiosa supellex; nullus sanè de illius præstantia dubitabit, nisi qui de auri, Solisque primatu inter metalla, atque planetas dubitarit. Ab hoc colore quidquid vel diuitiarum, vel venustatis est, cognominatur. *Aurea cæsaries*, Virgil. 8. Æneid. *Coma aurea*, Ouid. 2. Met. *Imago aurea*, Ouid. epistola 19. *luna aurea*, Ouid. 10. Met. *aurea mala*, Virg. Eclog. 3. *aureus ramus*, Virg. 6. Æneid. *Sol aureus*, Virg. 1. Georg. *Sydera aurea*, Horat. Epod. 17. *aurea vestis*, Virgil. 8. Æneid. & sic de alijs rebus passim apud Poëtas, quos prudens sciensque omitto, qui quidem pro hoc, & alijs coloribus passim occurrunt. Vlteriùs progredior; per hunc colorem sapientia significatur; signum est adolescentiæ à viginti quinque annis. Inter virtutes illarum Reginam, nimirum charitatem, exprimit; inter gemmas Topazion præsertim insignit: eius pretium in capellis maximè collocatum; capillorum enim flauities tanti fiebat, vt aureis ramentis staret, Deorum coma flaua depingebatur. Vnde Augusti, & Constantini Magni cæsaries magno honore colebatur. Iam verò apud Hebræos homines nihil pretiosius. Probatur ex Dauidis, Absolonis, Salomonisq; cæsariebus. Probatur etiam ex egregio pulcherrimorum iuuenum cœtu, qui Salomonem comitabantur, quorum fuit cura præcipua, auri scobe comam inaurare, si credimus Iosepho lib. 8. antiquit. cap. 2. Crines flaui argumenta sunt liberalis ingenij, & optimæ indolis, vt ostendit Pineda de Salomone lib. 6. cap. 4. Claudo huius pretium, & æstimationem cum Medicæ facultatis Doctorum laurea, aurea illa est, illorum ergo sit eius partes tueri.

Argumentatur pro aureo. Virgil. Ouid. Horat. Iosephus. Pineda. *Medicæ facultatis Doctores.*

154. Pro rubeo autem est, quòd eo veteres ignem ex elementis, Martem ex planetis, leonem ex astris, ex ætatibus iuuentutē, ex floribus rosam significabant. Quid Martius ille color, & calor non exprimit furoris? Hoc colore vexilla, galeæ cristæ, paludamēta, chlamydes, & reliqua militaria insignia tingebantur. Testor Romanos, Persas, Græcos, Gallos, Hispanos, cæterasq; orbis

Argumentatur pro rubeo.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

orbis nationes. Neque vero hic color erat solum in animorum incitamenta, sed victoriarum etiam argumenta. Imperatores enim Romani minio rubente illiti triumphos agebant. Præterea diuinus habebatur apud veteres. Nam, auctore Alexandro ab Alexandro, deorum imagines purpureo semper habitu, & miniata facie palam exhibebant. Accedit, quod sit maiestatis regiæ indicium, illo enim induuntur Reges; Cardinales etiam Ecclesiæ principes, purpurati incedunt. Addo, quod nullus color magis commendet pulchritudinem, quod in Theodorico Sidonius, in Alexandro Pluturchus, in Salomone Abulensis laudarunt. Neque id latuit sponsam diuinam. *Dilectus meus candidus, & rubicundus*, Cantic. 5. hunc canit Tibullus in suo adolescente lib. 3. Eleg. 4.

Alex. ab Alex.
Sidonius.
Plutarc.
Abulensis.
Tibullus.

Et color in niueo corpore purpureus.

Hunc Virgilius in Lauinia;

Flagrantes perfusa genas, cui plurimus ignem
Subiecit rubor.

Rubei coloris præstantia in verecundia extollitur.

Eam tamen rubei coloris laudem non infimam iudico, quod sit certissimum pudoris, & verecundiæ argumentum, atque adeo singulare iuuentutis ornamentum. Qua in re illud illustre proditur exemplum. Cum Romani damnare capite vellent Philippum Macedoniæ Regem ob aliqua crimina ab eo patrata, Demetrius rei conscius, filium optimæ indolis adolescentem Romam mittit, vt obiecta diluat, & pro parente deprecetur. Verum enim vero ingenuus adolescens atrocissima patris facinora referri audiens in senatu, & comprobata agnoscens, pudore suffusus erubescit, & tacet præ verecundia. Quid senatus? Solo illo pudoris, vel ruboris indicio permotus, parenti parcit, filioq; patris crimina lubenter condonat. *Et vade*, inquid, *adolescens, dic parenti rubore tuo sua scelera diluta manere, parcimus eius sanguini, quem rubore tuo compressisti.* Diogenes cum vidisset adolescentem rubore perfusum dixisse traditur; *Confide fili, huiusmodi enim est virtutis color.* Cato, auctore Plutarcho, delectabatur adolescentibus, quorum vultus rubore prius quam pudore perfundebatur. *In fœminis autem*, inquit Nazianzenus oratione aduersus mulieres, *vnus color amabilis est; nimirum rubor ille, quem pudor gignit*; & oratione in laudem Gorgoniæ sororis. *Vnus illi rubor placebat, quem gignit pudor; vnus candor, quem parit abstinentia.* Agite vero, Cæsarei iuris professores, & colorem, quo adestis insigniti, defendite verbis, rationibus illustrate; nullus ex vobis in hoc erubescat.

Plutarc.
Nazianz.
Doctores iuris Cæsarei.

155. *Argumentatur pro nigro.* Cassan.

Pro nigro tamen totus insudat Cassanæus 1. p. conclusione 17. eiq; haud dubius primas defert, quo autem iure, date aures. Color niger præ cæteris virtute pollet; nam cum ipse omnes extin-

extinguat, à nullo extinguitur: ergo omnium præstantissimus est habendus. Significat Saturnum ex planetis, diem Veneris ex diebus, ferrum ex metallis, ex ætatibus senectutem, ex virtutibus prudentiam. Apud Ægyptios Apollini sacer erat, eo quod à Sole homines denigrarentur, vt tradit Porphyrius de abstinentia: hac de causa Brachmanæ illum venerantur. Ab eo petit venustas magnam commendationem; hæc datur Memnoni nigro, qui tamen Auroræ filius credebatur, sed inprimis oculi nigri, & comæ nigræ laudantur. Audio Horatium lib. 1. Odarum Od.32. Porphyr.

——— *Lycum nigris oculis, nigroq;*
Crine decorum, Horat.

canentem. Rursus eundem in arte poetica,

Spectandum nigris oculis, nigroq; capillo

Mitto alia exempla; iubet enim sponsa Cantic. 5. *Coma eius sicut elatæ palmarum, nigra sicut coruus.* Quid elegantius ad commendandam nigri coloris venustatem? Iam de se sponsa prædicauerat, Cantic. 1. *Nigra sum, sed formosa.* Placuit admodum hic color Augusto. Imperat ex lapide nigro sibi statuas in templo erigi. Hunc præ cæteris insignis pictor Apelles in Alexandro exprimendo amauit, subnigrum enim, auctore Plutarcho, cum eius pulchritudinem exprimere voluisset, depinxit. Plutarch. In equis nihil præstantius, indicium est inuicti roboris. Legio illa Germanorum sua virtute nobilis, ab atro nigroq; colore agnoscebatur. Hæc cum pro Gallis aduersus Hispanos dimicasset, inuictæ nomen meruit comparare. De illa multus est Iouius. Iouius. Auget coloris huius æstimationem melancholicum temperamentum, quod ingenium inprimis demonstrat, vt ex Philosopho probat Tullius lib.1. Tuscul. & nos alibi; Tull. & quamuis nullus Doctorum consessus hoc coloris genere nobilitetur, plurimus est Religiosorum hominum ordo, qui ab illo habitus & vestes petant. Imo alij colores, qui symbola sunt scientiarum, solum supra pileum nigrum, sedem suam habent, & maiestatem. Ergo Religiosæ familiæ vestras partes agite, & honestate. Suppetias afferte, si opus fuerit, vos omnes A A. præstantissimi, qui hoc colore induti nostram actionem condecoratis. *Variæ familiæ hominũ Religiosorũ.*

Pro albo denique nobis dimicandum cum Philosopho lib. 1. physicor. & lib. de sensu & sensibili. 156. Probat ratione; quia ille color est nobilior, qui vicinior est luci: sed albus est vicinior luci, vt patet; ergo, &c. *Argumentatur pro albo.* Deinde discurrendo, eius excellentiam Aristot. prædicemus. Ille notat ex elementis aquam, ex planetis lunam, ex facultatibus eloquentiam, ex virtutibus fidem præsertim & castitatem, ex gemmis adamantem & margaritas, ex ætatibus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

infantiam, à qua ducit vita primordium. Ad hoc comprobandum, mille supersunt testimonia; intacta relinquo. Designat fortunam prosperam & secundam. Hinc dies candidi, & niuei lapilli felicitatis indices. Habetur victoriæ insigne. In vestibus significat puritatem & virtutem. Hinc candidati, qui Deos orabant, qui magistratus petebant. Hic triumphantium color, flaminum, & Sacerdotum, Principumque, vt videre est apud Alexandrum ab Alexandro, Rosinum, Rhodiginum, & passim alios. Hic sanctissimorum hominum, teste Hilario, color & habitus. Hic color, est illud animorum ornamentum apud Hieronymum. Imo, si vis, Angelorum, Beatorumq; omnium cultus. Laudo Matth. vltimo, in vestimentis albis Angelos inducentem. Laudo Luc. Act. 10. Angelum ante Petrum in veste candida collocantem. Quin potius ipsum Angelorum Regem Christum apud Matth. 17. Marc. 9. & Luc. 9. in vestibus albis gloriosum spectamus. Quid plura pro hoc colore? Per illum cœlestis patria in sacra pagina adumbratur; testor Ecclesiæ lumina, Augustinum & Hieronymum. Hæc sufficiant pro coloribus. Albi tamen causam melius probandam, multis religiosis Ordinibus relinquo. Vos præsertim sacræ Theologiæ Doctores, defensores volo & nomino; illo enim insigniti hanc aulam condecoratis, hanc Academiam exornatis, hoc Regnum, totamq; Hispaniam illustratis.

Alex. ab Al. Rosin. Rhodig. Hilar. Hieron. August. Hieron.

PROBLEMA XXXI.

Vtra animi affectio sit vehementior, spes, an desperatio?

157. *Argumentatur pro desperatione.* Ambrosius. August. Isidor.

OMissis, quæ ex sacræ paginæ fontibus pro vtraque quæstionis parte haurire possem, pro desperatione prius, deinde pro spe breui argumentor, & auctoritatibus & exemplis.

Pro desperatione facit illud Ambrosij super Lucam lib. 2. *Desperatio certa mors est.* Facit illud Augustini in Psalm. 50. *Desperatio homicida est animæ.* Facit illud Isidori lib. 2. de summo bono: *Perpetrare flagitium aliquod, mors est animæ; sed desperare, est in infernum descendere.* Cum igitur mors sit præ cæteris vehementior animæ affectio, seu potius truculentius animæ tormentum; desperatio, quæ cum illa comparatur, præ cæteris est etiam vehementior. Et confirmatur exemplis. Numantini ab Scipione Africano longa obsidione oppressi, cum iniquas pacis leges præscriberet, desperatis rebus, vltimo sese prælio accingunt, satius ducentes, pro patria mori fortiter, quam

per ignauiam deditos iugulari turpiter. Sabellicus lib. 9. Enn. 5. Sabell.
& Florus lib. 2. cap. 18. De Saguntinis idem legimus apud Li- Florus.
uium, Valerium Maximum, Florum, & alios. P. Lucius Craſ- Liuius.
ſus profectus contra Ariſtonicum Eumenis filium, in eo præ- Valer. Max.
lio, profligato exercitu, ipſe, ne in hoſtium manus veniret, ba- Florus.
culo barbari ſatellitis oculum petens, eum in ſui necem prouo-
cauit. Plutarchus. Similis Marius iunior, à Sylla è Mithri- Plutarch.
datica victoria redeunte fuſus, cum toto exercitu in oppidum
Preneſte ſe contulit, vbi obſeſſus, cum nulla euadendi fuiſſet
ſpes, veniam deſperans, Pontio Teleſino ſe præbuit iugulan-
dum. Mitto mille alia exempla virorum, qui deſperata ſalute ſe
morti tradiderunt.

Pro ſpe facit inprimis Catonis Vticenſis exemplum, quem 158.
non tam deſperatio (quod aliquis putaret) quam ſpes in mor- *Argumenta-*
tem impulit voluntariam. Mortem enim veritus, ad quam eum *tur pro ſpe.*
deſperatio incitabat, Platonis librum de immortalitate animæ
inſcriptum perlegit, cuius aſſequendæ ſpes omnem illi mortis
formidinem ademit, atque adeo hac ſpe inductus, præcipitem
ſe in mortem egit. Et ſic, quod deſperatio non potuit, ſpes po-
tuit. Adnecte illos, qui ſe quotidie inſtantibus mortis pericu-
lis, vna vel lucri, vel voluptatis ducti ſpe, audacter committunt.
Iam vero ad ſuſtinendum firmiſſima eſt ſpes. *Qui confidunt in
Domino, ſicut mons Sion immobilis, & in æternum habitabilis,*
Pſal. 124. Ita enim vertit Hieronymus ex Hebræo. Ac ſi faci- Hieron.
lius ſit, moueri montes, quam nutare, ac vacillare illos, qui ſpe
diuina nituntur. Bene Paulus ad Hebr. 6. *Spem anchoram fir-
mam animæ* appellauit; ſicut enim anchora contra inſanien-
tium fluctuum vim hæret immobilis, ita ſpes contra recipro-
cantium laborum tempeſtates fixa perſiſtit, immota durat.
Auguſtinus in Pſal. 64. *Spem iam in terram ſanctam, quaſi an-* Auguſt.
choram præmiſimus, ne in iſto mari turbati naufragaremus. Et
Laurentius Iuſtinianus in ligno vitæ cap. 2. de ſpe: *Spem colu-* Iuſtin.
mnam appellat, *quæ totum ſpirituale ædificium ſuſtentat, qua de-
ficiente corruit ædificium.* Exemplis patet, eius ad ſuſtinendum
vehemens poteſtas. Rhodius quidam ob intempeſtiuam liber-
tatem à tyranno coniectus in caueam, in qua more nocentis be-
ſtiæ alebatur, ad cruciatum proprium, & ad alienum oculorum
oblectamentum, amputatis manibus, ac fœdata vulneribus fa-
cie, cum ab amicis admoneretur, vt inedia ſibi malorum finem
imponeret: *Cuncta*, inquit, *ſperanda ſunt.* Eraſmus lib. 8. apoph. Eraſm.
Mitto alia pro ſpei poteſtate digna ſcitu exempla. Affigo tamen
Tibulli carmina 2. Elegia vltima.

Iam mala finiſſem letho: ſed credula vitam Tibull.
Spes fouet, & melius cras fore, ſemper ait.

Spes alit agricolas, spes sulcis credit aratis
Semina, quæ magno fœnore reddat ager.
Hæc laqueo volucres, hæc captat arundine pisces,
Cum tenues hamos abdidit ante cibus.
Spes etiam valida solatur compede vinctum,
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.

PROBLEMA XXXII.

Num intellectus noster possit vllam rem sensatam in hac vita percipere, nulla interueniente sensus operatione?

159. *Tributitur pars affirmatiua.* August. TRibui potest affirmatiua huius quæstionis pars D. August. lib. 10. de Trinitate à cap. 3. vsque ad 12. & lib. 9. c. 3. vbi videtur velle animam coniunctam corpori absque vlla sensus ope se ipsam, suas potentias omnes, actusq; earum internos intelligere; cum vero ex animæ potentiis nonnullæ sensitiuæ sint, plane sequitur, D. Augustinum putare, posse intellectum humanum in corpore rem sensatam sine sensu percipere. Richard. Non est alienus ab eadem opinione Richard. lib. 1. de arca mystica cap. 6. & lib. 3. cap. 9. vbi de quarto contemplationis genere loquens, ait, illud fieri semoto omnis imaginationis officio, cum solus animus illa intendit, quæ imaginatio non nouit. Alia ibidem subiicit, quibus videtur sentire humanum animum, dum est in corpore, in earum tantum rerum cognitione à phantasmatis pendere, à quibus distat situaliter. Citatur pro Scotus. Caietan. eadem parte Scotus in 4. d. 45. quæst. 2. à Caietan. 1. part. quæst. 89. art. 1. Et quamuis eius mens non sit, probare, animum corpori immersum, obiectum materiale sine phantasmatum ope posse cognoscere; imo oppositum doceat in 1. d. 3. quæst. 3. vt fatetur Caietanus 1. part. quæst. 84. artic. 7. §. de materia autem, &c. sed de animo separato loquatur: tamen rationes, quibus vtitur, non minus de coniuncto, quam de separato à corpore animo procedunt; imo, quod animus in corpore, phantasmatum ope indigeat, in pœnam originalis peccati esse credit, atque adeo per accidens, iuxta illud Augustin. 25. de Trinitate cap. 27. *Quæ causa, vt ipsam lucem fixa acie videre non possis, nisi infirmitas? Et quis eam tibi fecit, nisi iniquitas*, &c. August.

160. *Confirmatur primo.* Confirmo hanc partem primo; quia, si intellectus noster non posset absque vllo sensus interuentu rem sensatam percipere, esset, vel quia ea res materialis esset; vel quia non est intellectui suffi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

sufficienter præsens; vel quia essentiale est intellectui, cognitionem à sensibus percipere. Primum non officit; cognoscit enim intellectus res naturales & sensatas, vt est communis opinio. Secundum non est verum; quia non magis immediatum est corpus rebus sensibilibus externis, quam sit animus, quo viuit corpus, & ex consequenti intellectus, qui, cum in animo sit, nusquam non est in corpore. Tertium falsum est; quia si intellectui nostro foret essentiale, in cognoscendo phantasmatum vti ministerio, & separatus hanc habere dependentiam, & coniunctus nec per Dei potentiam ab ea absolui posset. Secundo: anima à corpore separata, per suum intellectum agentem, potest venari species à rebus; quibus independenter à sensu eas cognoscat; quod etiam Angelis grauissimi authores concedunt: sed non est cur vnio cum corpore hanc animæ potestatem impediat; actus enim ex coniunctione cum propria potentia vires suas non amittit, nec fit infirmior: igitur poterit intellectus sine auxilio sensus rem materialem immediate percipere. *Confirmatur secundo.*

Est tamen pars negatiua prorsus vera, & apud authores indubitata; eamq; tradunt præter D. Thom. 1. par. quæst. 84. ar. 7. & Caietan. ibidem; omnes fere Theologi ac Philosophi, cuiuscumque scholæ sint, ideo eos citare operæ pretium non existimo; illos tamen tradunt diligenter Conimbr. de anima, Prouerzalis quodlib. 1. quæst. 5. Soar. de anima, lib. 4. cap. 1. & cap. 5. Præcipua negandi ratio est ipsa experientia. Videmus enim defectu visus non posse intellectum colores agnoscere, defectu auditus non cognoscere sonos, defectu olfactus non percipere odores, & sic de aliis: hoc non aliunde prouenit, nisi, quia, ad res sensibiles intelligendas, indiget intellectus sensuum opera: fieri igitur naturaliter nequit, vt intellectus humanus immmersus corpori, absque corporeis sensibus, à rebus sensibilibus moueatur. 161. *Pars negatiua approbatur.* D. Thom. Caietan. Conimbr. Prouerz. Soarius. *Suadetur experientia.*

Colligi idem institutum potest ex prouidentia ac sollicitudine naturæ; quid enim parens prouida internos sensus homini donaret, qui rerum sensibilium quidditates præpararent, & quodammodo spirituales redderent, vt obiici intellectui possent? Quid sibi vult hæc sensuum externorum internorumq; multitudo? Quid eorum inter se ordo ac dispositio? Quid distributio, aptatioq; organorum? Ne igitur hæc in homine frustra esse ponatur, absolute fatendum est, non posse humanum intellectum, rem vllam sensatam, absque sensus concursu, naturaliter cognoscere, dum in corpore est, in quo modum essendi habet quodammodo materialem, & à corpore dependentem. 162. *Suadetur ex prouidentia.*

PRO-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

PROBLEMA XXXIII.

Vtrum phantasia cognitionem substantiæ possit attingere?

163. *Duo sensus interni.* ACcipio in hoc problemate, vt certum; duos tantum esse internos sensus, re & situ inter se distinctos, nimirum sensum communem, & phantasiam, quæ vt diuersa obit munera, diuersas sortitur appellationes. Accipio deinde, sensum communem præsentia tantum obiecta simul cum externis sensibus apprehendere, vt 3. de anima cap. 2. copiose ostendit Aristoteles; Aristot. phantasiam vero, & distantia loco, & transacta tempore, & externis potentiis quiescentibus posse cognoscere: solum *Sensus quæstionis.* igitur dubio verto, an queat etiam singularem ac materialem substantiam, sub sensatis accedentibus latentem, per se, atque in proprio phantasmate percipere?

164. *Pars negatiua.* Scotus. Heru. Fonsec. *I. fũdamẽtũ* Negant Scot. in 1. d. 3. quæst. 1. cum discipulis, Heru. in quodlibetis, & plerique recentiores, quos tacito nomine citat Fonsec. lib. 5. Met. c. 28. quæst. 8. sect. 4. Præcipua huius partis firmamenta ad duo capita possunt reuocari. Inprimis; quia, si phantasia posset latentem sub accidentibus substantiam propria similitudine agnoscere, perciperet absque dubio transcendentem accidentis à substantia dependentiam; vnde prospectis hostiæ consecratæ accidentibus, naturali vi deprehenderet panis viniq; absentiam; quod ne angelico quidem intellectui concedi solet.

165. *II. fũdamẽtũ* Scotus. Caietan. Deinde; phantasia nequit abstracta à concretis seiungere, propriasq; abstractorum similitudines effingere, vt cum Scoto in prædicamentis, quæst. 11. & Caietan. de ente & ess. cap. 3. docent communiter reliqui; sed non minus est substantiam separare ab accidentibus, cum hæc realiter inter se differant, abstracta vero & concreta, vt probabilius est, solo significandi modo: igitur non potest phantasia propriam substantiæ imaginem in se efformare. *Cõfirmatur II. fundam.* Stabiliri argumenti huius vis ex eo potest; quia, si phantasia posset ab accidentibus substantias abstrahere, posset quoque occultas rerum proprietates, relationes reales, priuationes, & similia quæpiam, ex sensatorum accidentium speciebus eruere; quod sane difficile concedi debet; cum ne intellectiua quidem potentia in suis cognitionibus à sensatis accidentibus videatur liberari, quod experientia confirmat. Vnde graues authores ne humano quidem intellectui puram synceramq; substantiæ creatæ cognitionem audent concedere. Et quidem, si quis dicat, quod sentit, ingenue fatebitur, nunquam se corporeæ substantiæ conceptum efformare, quin

quin in eodem caput, pedes, talem figuram ac modum intuea-
tur. Quod magno argumento est, conceptus, quos in hac vita
de substantiis effingimus, non eas pure synceréq; repræsen-
tare.

Grauissimi tamen authores à parte affirmatiua sunt, quam *166.*
nos etiam libentius amplectimur. Eam præter alios tradunt *Pars affir-*
D.Thom. pluribus locis, præcipue opuscul.29. de principio in- *matiua de-*
diuiduationis, Auicen. 6. naturalium, Auerr. de anima, com- *fenditur.*
ment.53. Algazel, Albert.Magn. & non pauci alij ibidem, qui- D.Thom.
bus addendus est Fonsec. lib.2. Metaph. cap.1. q.2. sect.6. ad 2. Auicenna.
vbi obiter aduertit, visis Sacramentalibus panis speciebus, gigni Auerr.
in nobis naturaliter panis speciem, nisi genita iam sit; & lib.5. Algaz.
citato, quo loco partem hanc affirmantem vero similiorem pu- Albert.M.
tat. Videtur hoc expresse asseruisse Philosophus 1.Metaph. c.1. Fonsec.
vbi ait, sensum cognoscere, ignem esse calidum, quamuis pro- Aristot.
pter quid sit calidus, non cognoscat.

Confirmari argumentis hæc sententia potest. Primo; quia *167.*
phantasia percipit relationes conuenientiæ, diuersitatis, amici- *Cõfirmatur*
tiæ, & inimicitiæ, aliasq; similes, vt multis locis asserit D.Tho- *primo.*
mas, & Conimbr. de anima, lib.3. cap.5. quæst.5. art.1. §. quinta D.Thom.
assertio; percipit etiam tempus cognitu difficillimum, eiusq; Conimbr.
differentias distinguit, vt idem D.Thom. ait opusc.43. cap.4.
vbi notat, animantes brutas præteritarum iniuriarum memi-
nisse, & vindictæ obseruare tempus. Præterea opusc.29. cita-
to, nostræ æstimatiuæ concedit, posse hanc materiam, & hanc
formam seorsim concipere, vtramque rursus conferre; vnde
etiam admittet, posse aliquo modo attingere transcendentem
accidentis à substantia dependentiam. Denique sunt, qui ve- *Cõfirmatur*
lint, apprehendere negationes, ac priuationes, diemq; à nocte *secundo.*
distinguere. Sed ista non sunt cognitu faciliora, quam substan-
tiæ singulares; ergo non videtur deneganda phantasiæ, mate-
rialis substantiæ cognitio. Secundo; amplius potest phantasia
cognoscere, quam sensata accidentia; non est igitur cur in iis
non censeatur substantia corporea. Et quidem D.Thom. illo D.Thom.
opusc. 29. adeo hoc verum putat, vt asserat, quidditatem par-
ticularis substantiæ, esse per se obiectum nostræ cogitatiuæ,
quæ ex particularium accidentium, substantia-
rumq; collatione, ratio dicitur par-
ticularis.

* * *

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

PROBLEMA XXXIV.

Num brutæ animantes odore & cantu recreentur?

168. *Pars negatiua est Aristotelis.* Burl. Burid. Soar. Abul. Conimbr. *Ostenditur primo.*

PArtem huius problematis negatiuam disertis verbis tradidit Aristoteles 3. Ethicor. cap. 10. de temperantia, vbi ait, brutas animantes nullam per se recipere voluptatem ex odore & cantu, nisi solum per accidens in ordine ad tactum, aut gustum. Aristotelem sequuntur Burlæus eodem lib. tract. 3. cap. 2. conclusione 64. Burid. q. 27. §. secundo sciendum, &c. Soar. lib. 3. de anima cap. 29. n. 3. Abulens. in 9. cap. Deuteron. q. 3. & alij, quos citant Conimbr. de anima lib. 2. c. 11. q. 5. artic. 2. quorum sententia ad hunc modum probari potest. Primo; quia natura eas solum delectationes debuit brutis concedere, quibus possint saluti congruentia prosequi, & aduersa declinare; huiusmodi non sunt, quæ ex odore cantuq; hauriuntur; ergo illæ bestiis à natura tributæ non sunt. Si quis occurrat; non esse easdem auditus & odoratus voluptates hominibus ad vitæ conseruationem necessarias, proinde concludi eodem argumento posse, homines neque delectari per se cantu, neque odore; dicendum ex Philosopho 1. Rhetoricorum, sensitiuas potentias in homine ad intellectiuam cognitionem ordinari; vnde obiecta sensuum percipiendo admiramur; ex admiratione consurgit delectatio, qua rerum causas inuestigamus, vnde noua pullulat voluptas. (Arist.)

169. *Ostenditur secundo.*

Secundo; experimur bestias illis tantum capi odoribus, qui per se sapores consequuntur, quales sunt carnium pisciumq; nidores; non vero illis, qui proportionem sequuntur primarum qualitatum, vt rosarum, liliorum & aliorum florum odores: huius rei non potest alia probabilis ratio assignari; nisi, quia prioris generis odores appetitum excitant ad esum; igitur odore & cantu non aliter recreantur brutæ animantes, nisi quatenus ad gustum aliumve sensum referuntur; atque adeo per accidens. *Cōfirmatur.* Confirmatur; quia, si bestiæ cantu & odore per se capiuntur, capientur etiam voluptatibus ex visiuæ potentiæ obiectis præceptis; vnde rursus fiet, eas conspecta stellati cœli pulchritudine deliniri, histrionum gestu in theatris oculos pascere; ac demum non minus picturis & imaginibus, quam homines ipsos, recreari, quod certe absurdum est, cum his omnibus spretis in cœnosa ac lutosa humo summa cum voluptate se verset ac volutet sus.

170. *Pars affirmatiua est tenenda.*

Quamuis igitur hæc opinio propter hæc argumenta & Philosophi auctoritatem multum habeat probabilitatis: veriorem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

tamen iudicamus oppoſitam; & experientiæ ac rationi magis
conſonantem. Eam tenet Theophraſtus 6. de cauſis ſect. 13. Theoph.
Cælius Rhodig. lib.9.cap.2. & lib.24.cap.19. Scaliger exercita- Rhodig.
tione 303. in Cardanum n.2. Magiſter Martin. nobilis Doctor Scalig.
Pariſienſis in tract. de virtutib. q. 1. circa temperantiam ſtricte M. Martin.
acceptam, concluſione 3. fol.7. col.4. & complures alij, quos
referunt & ſequuntur Conimbr. proxime citati. Probari autem Conimbr.
poteſt primo; quia operationes auditus & odoratus, præciſa o- *Probatur*
mni habitudine ad ſenſus alios, ſunt appetibiles, atque adeo *primo.*
bonæ; ergo percipi ex iis voluptas poteſt. Et confirmatur; quia, *Cõfirmatur*
vt paſſim docent Philoſophi, omnibus operationibus ſuas indi-
dit natura delectationes, quæ ſunt ipſarum peculiares ac pro-
priæ. Vnde odore Pantheræ, beſtiæ admodum oblectantur, vt
tradit Plin. lib.8. nat. hiſt. cap.17. & alij, & ob hanc cauſam il- Plinius.
lam ſequuntur. Venatorum, ſiqui adſunt, appello teſtimo-
nium, nonne canes venaticos à floridis pratis diligenter amo-
uent, ne ſcilicet, occupato ſenſu odora illa vi, ab inquiſitione
ferarum impediantur & obturbentur? Et amplius declaratur:
Nam, quemadmodum brutis animantibus odores aliquando
ſunt tormenta, ita & aliquando ſunt oblectamenta. Enimuero *Beſtiæ quæ*
odor ſulphuris muſcas, galbani ſerpentes fugat, roſarum can- *odore necan-*
tharos, vnguentorum vultures necat, vt narrat Theophraſt. li.6. *tur.*
de cauſis plant. c.4. & 5. Theoph.

Secundo: Auiculæ in conſtruendis nidis, & educanda prole 171.
anxietates ſentiunt ac tædia, quæ ſuapte natura concentu leuare *Probatur*
videntur; eſt enim Muſices harmonia ad peliendos animi mœ- *ſecundo.*
rores accommodum inſtrumentum, quod notat Abulenſis *De hac mu-*
1. lib. Reg. cap.16. & colligi videtur ex lib. Prouerb. c.25. vbi ſic: *ſices vi late*
Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi peſſimo; quaſi dicat *auctor in 3.*
Sapiens; non ſecus animi languores ac perturbationes à corde *tom. Reg.*
deprauati hominis concentus depellit, ac ſolent aures aceto, Abulenſis.
nitro diſſoluto, expurgari, & ſanitatem recipere. Sed hoc alibi
fuſius probatur. Interim vide Macrob. 2. Saturn. 24. Cæl. lib.5. Macrob.
cap. 28. Quintil. lib. 1. cap. 16. Polydorum Virgilium lib. 1. Cæl.
cap. 24. Quintil.

Tertio: Muſices concentu refici feras, negare non poteſt, Polydor.
niſi qui probatiſſimam contemnat experientiam, & grauium 172.
authorum teſtimonia; Elephantos enim tympanorum ſono *Probatur*
mulceri, tradit Strabo; fiſtulis ceruos, ſcribit in Sympoſiacis *tertio.*
Plutarchus; cantu delphinas, refert Plinius: denique morti vi- Strabo.
cinus olor, cum neque ad eſum reſpicit, neque alias delectatio- Plutarc.
nes curare poteſt, ſiue modulatione oris, vt opinor, ſiue, vt ma- Plinius.
lunt alij, pennarum agitatione & colliſione, ſuauiſſimum efficit
concentum; ac diſceſſus mœrorem, beſtiis etiam grauem, dulci

releuans harmonia, inter iucundas moritur cantilenas, & pulcherrimi fit carminis particeps.

Ouidius epist. 7. *Oloris cantus in morte*

Sic vbi fata vocant, vdâ proiectus in herbâ,
Ad vada Mæandri concinit albus olor.

PROBLEMA XXXV.

An principium alendi, quod est in plantis, sit re vera anima?

173. *Negatiua suadetur.* August.

NOn esse plantas re verâ viuentes, ac proinde carere animâ, sentire videtur D. August. lib. de spiritu & anima cap. 9. & 14. vbi primum vitæ gradum in sensatione constituit. Rursus 7. de Genesi ad liter. cap. 16. ad illa verba, *Factus est homo in animam viuentem*, ait; *si tantùm plantarum motus in homine reperiretur, non fuisse dicendum, Factus est homo in animam viuentem.* Idem tenuerunt ante D. Augustinum Stoici, referente Theodoreto lib. 5. de curandis Græcorum affectionibus. Sed & Aristoteles hoc videtur sentire lib. 2. de anima text. 14. vbi sic, *Quamobrem*, inquit, *plantæ omnes viuere videntur*; quibus verbis, vt notat Zimara ad eundem locum, significauit plantas in confinio esse viuentium, ac non viuentium, cùm non absolutè eas viuere, sed videri viuere dixit. Apertiùs tamen hanc partem tradit Valles lib. de sacra Philosophia cap. 1. & 4. vbi non semel ait, alendi principium, quod est in plantis, animam non esse; & plantas, ac reliqua, quæ nutriuntur tantùm, & non sentiunt, non viuentis nomine dignatur, sed virentis, ac proinde genus omne plantarum viuens appellare non audet, sed virens; cùm vita in ijs tantùm sit, quæ sentiunt.

Stoici. Theodore. Aristoteles. Zimara. Valles.

174. *Probatur ex Scriptura.* Genes. 1.

Probari potest hæc opinio, in primis sacræ Scripturæ argumento. Primo enim Genes. cap. sæpiùs Moses herbas appellat virentes, non viuentes, sic enim inquit; *Et vidit Deus, quod esset bonum, & ait: Producat terra herbam virentem*, & mox subdit, *Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem*: Cùm verò de productione animalium loquitur, animæ viuentis nomine vtitur; *Dixitq; Deus*, inquit: *Producant aquæ reptile animæ viuentis*; & paulò pòst, *Creauitq; Deus cete grandia, & omne animam viuentem.* Ex his ergo ita strui potest argumentum: Herbæ priùs creatæ sunt, quàm animalia; quod decuit, tum, quia naturæ ordo ab imperfectioribus tendit ad maiora; tum, quia oportebat, vt animalia mox producenda haberent paratum ad sui sustentationem alimentum: & tamen postea in creatione

Probatur ratione primò.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

tione animalium dicitur creata omnis anima viuens; ergo plantæ priùs conditæ nec animâ videntur constare, nec propriè viuere.

Secundò: non videtur dari posse vera anima, veraque vita sine sensu, quæ est causa cur Proclus in Timæum Platonis, ex sententiâ eiusdem Platonis dcat, plantas postremum habere sensum omnium obscurissimum, cuius cognitio non sensibiles indicet qualitates, sed iucunditatem & molestiam; quæ fuit etiam Pythagoræ sententia; atqui plantæ re verâ non sentiunt, vt & consensus Philosophorum, & experientia docet; non est igitur vera in plantis anima, atque adeò non propriè viuunt, sed virent. Accedit; quia vbi est vita in rebus corruptibilibus, ibi mors esse potest, sed nemo dicet mori plantas, marcescere verò, & exsiccari, maximè. Quare, &c. *Probatur secundò.* Procl. Plato.

Dicendum tamen est, plantas re verâ viuere, esseque in ipsis animam, quæ cum sensitiuâ & intellectiuâ vniuocè conueniat. Ita sentit Aristoteles 2. de anima, multis textibus, præcipuè à text. 14. vbi non solùm asserit, sed probat, vitam esse in plantis, principiumq; alendi, quod in ipsis reperitur, animam esse. Idem docet cap. 12. eiusdem lib. text. 124. & lib. 1. cap. 5. & locis alijs. Eadem fuit haud dubiè D. Augustini sententia lib de quantitate animæ cap. 33. vbi ait, primum vitæ gradum arbustis conuenire, & hom. 29. de verbis Apostoli, ait, viuere nobis cum arboribus commune esse. D. Gregor. hom. 29. in Euang. ait viuere homini esse commune cum arboribus, sentire cum animalibus. Prætereo Patres alios, & totam Peripateticorum scholam, vbi hæc resolutio extra disputationis aleam posita est, vt ostendunt Zimar. 1. de anima, & recentiores omnes, præsertim Conimb. Soar. & Pererius de anima. 175. *Pars affirmatiua defenditur.* Aristot. August. Greg. Zimara. Conimb. Soar. Perer.

Ratio huius sententiæ est; quia planta, vitæ opera verè ac propriè exercet; augetur enim per attractionem alimenti, ac proinde per intus susceptionem, & per sementem generat, quod est maximè naturale viuentis opus; quibus operationibus à non viuentibus differt: hæc autem ab animâ procedunt, igitur in plantis anima est, quâ verissimè viuunt. (Idem patet ex vtraque animæ definitione à Philosopho traditâ, & à cæteris receptâ; est enim corpus plantæ organicum, & eius forma vegetandi principium: corpus autem organicum non est alterius formæ, quàm animæ susceptiuum, & vegetandi principium anima sit necesse est.) Addi potest versiculus Psalmi 77. vbi plantæ dicuntur occisæ; *Occidit*, inquit Vates, *in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina*; non possent vineæ occidi, nisi viuerent. Dicendum igitur est plantas animam habere ac viuere; quod adeò persuasum fuit Philopono, apud 176. *Probatur ratione.* Aristot. Philopon.

Zimar. apud Zimar. 1. de anima text. 89. fol. 94. col. 1. lit. A. vt existimarit, nihil viuere, nisi plantalis animæ opera.

PROBLEMA XXXVI.

Vtrum primus dies artificialis in superiori hemisphærio illuxerit?

177. *Pars negatiua ostēditur.* PArs negatiua fundatur in illis verbis Genes. 1. *Factum est vespere, & mane dies vnus.* Ex quibus constat, diem naturalem Palæstinæ, quæ in nostro hemisphærio sita est, & respectu cuius Moyses loquebatur, à vespere incepisse; & consequenter in opposito hemisphærio incepisse à mane. Quod *Explicatur tripliciter Scripturæ locus.* vt clarius intelligatur, tripliciter explicari potest ille locus: *Factum est vespere, & mane dies vnus.* Primo, vt illa lux primæ diei (siue ab aliquo corpore luminoso, siue, quod potius credo, immediate à solo Deo producta fuerit) illa, inquam, lux diffundi cœperit à puncto meridiano Palæstinæ, ita vt esset ibi meridies, & successiue ad occasum laberetur, indeque per suppositum hemisphærium ad ortum, ac tandem ad eundem locum meridianum remigraret. Et sic ille processus lucis à meridie vsque ad mediam noctem, diceretur vespere; à media nocte vsque ad meridiem, diceretur mane: atque adeo prius ex vespere, deinde ex mane dies ille naturalis conflaretur. Hæc explicatio, si vera est, hanc partem destruit. Iam enim asserit, lucem in superiori hemisphærio incepisse. *Hebræi ab occasu diem supputabāt.* Sed plane falsa est. Vel ex eo, quod Hebræi non à meridie, sed ab occasu diem supputabant, vt docet D. Hieronymus Hieronym. in cap. 2. Ionæ, & ex Leuit. 23. aliisq; locis passim constat. Secundo igitur sic explicatur: Vt tenebræ illæ, quæ erant super faciem abyssi, postquam Deus creauit cœlum & terram, duodecim horas durarint: quibus finitis diffundi cœperit lux ab ortu, & per nostrum hemisphærium totidem horarum spatio ad occasum commearit: atque adeo prius vesperi, hoc est, illis duodecim horis diurnis, postquam lux cœpit, dies ille naturalis clauderetur.

178. Abulensis. Molin. Eugubin. Hanc explicationem sequuntur Abulens. in 1. Genes. & Molin. de Opere sex dierum d. 7. quibus addo Eugubinum in Cosmopœia. Quæ si vera est, huic etiam parti aduersatur; iam enim docet, hoc hemisphęrium prius fuisse luce perfusum, quam *Impugnatur præcedens sententia.* inferius: quare contra illam tripliciter insurgo. Primo; quia dies naturalis, cum sit tempus quoddam reale, debet componi ex horis temporis realis: sed illæ duodecim horæ tenebrarum

non

non fuerunt temporis realis, quia nullum motum realem mensurabant; (nam tunc vel nullum erat cœlum mobile, sed solum empyreum, vt Strabo, Beda, & Molina opinantur, vel, si erat, non mouebatur; cum cœlum ad id tantum moueatur, vt Strabo. lucem, & interuentu lucis influentias diffundat:) ergo ex illis Beda. Molin. temporis imaginariis, naturalis ac realis dies componi non poterat. Secundo; quia dies naturalis constat ex vera nocte, & vero die artificiali: sed illa duratio tenebrarum ante productionem lucis non fuit vera nox; nam, vt bene D. Augustinus, August. D. Basilius, & Caietanus aduertunt, antequam in mundo detur lux, nulla esse potest, aut intelligi nox: alioqui propria nox Basil. Caietan. vtrumque simul hemisphærium occuparet: quo etiam pacto dicunt Physici, in animali ante vigiliam non dari verum somnum, & ante visum non dari propriam cæcitatem; ergo talis durratio non potuit diem naturalem constituere. Tertio; quia nomen *vespere*, tam in primo, quam in sequentibus diebus idem significare debet, alioqui sacer historicus æquiuoce, & præter leges narrationis loqueretur: sed in sequentibus diebus, quando dicitur, *factum est vespere, & mane dies secundus, vespere, & mane dies tertius*, &c. vespere non significat durationem aliquam imaginariam, sed veram ac realem, vt patet; quia iam tunc dabatur realis motus, cuius ea duratio mensura foret: ergo neque in primo die durationem imaginariam, sed realem significabit. Tertia igitur explicatio, quam mihi videor ex D. Augustino, apud glossam & Lippomanum eruisse, vt alios recentiores omittam, Catherinum & Honcalam, est huiusmodi: *Factum est vespere, & mane dies vnus.* Lux primum à Deo producta fuit in puncto occasus Palæstini, indeq; Occidens, & in inferiori hemisphærio diem artificialem efficiens, in superiori noctem artificialem effecit: *Factum est vespere:* rursusq; surgens ab ortu diem nobis attulit artificialem: *factum est mane*; & sic naturalis ille dies in Palæstina à vera nocte incepit, & in diem artificialem tetendit. Quo posito quis non videt prius in inferiori hemisphærio, quam in superiori, diem artificialem effulsisse, quod erat institutum.

August. Glossa. Lippoman. Catherin. Honcal.

Sed contra hanc meam, seu potius Augustini explicationem, 179. acriter aliquis insurget in hunc modum: Deus creauit cœlum *Obiectio cõtra August.* & terram ante primam lucis productionem: nam creato iam cœlo ac terra, adhuc tenebræ erant super faciem abyssi; sed iste dies naturalis incepit cum prima lucis productione: ergo Deus creauit cœlum & terram ante primum diem naturalem. Hoc autem est aperte falsum, & contra Scripturam, Genes. 2. dicentem: *Istæ sunt generationes cœli & terræ, in die, quo fecit Dominus cœlum & terram*; ergo potius, imo necessario

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Duplex solutio. dicendum est, diem illum naturalem ex primis tenebris lucem antecedentibus constitisse. Dupliciter respondeo. Primò enim Bonauent. concedo cum D. Bonauentura in 2.d.12.artic.2. quæst. 2. Gabriel. Gabriel. eadem d. quæst.2. & alijs, cœlum creatum à Deo fuisse breuissimo tempore ante primum diem naturalem; quod non tollit, quò minus verè dicatur productum fuisse in primo die, cùm parum pro nihilo reputetur. Neque hæc expositio violenta, ac peregrina videri debet, vt aliquis eam vocat; cùm similes in Scriptura necessariò adhibeantur. Nam de malo Angelo Lucifero dicitur, Ioan.8. *Ille homicida est ab initio.* & 1. Ioan.3. *Ab initio diabolus peccat*; cùm tamen non in primo instanti peccauerit, sed in alio instanti certo, ante quod tempus præcessit. Et sicut illud dicitur fieri in aliquo loco, quod fit propè, Ioan.1. *Hæc in Bethania facta sunt*, id est, prope Bethaniam. Ioan.10. *Ambulabat in templo in porticu Salomonis*, id est, prope templum, vt benè notat D. Anselmus; ita illud dicitur fieri Anselm. August. in aliquo tempore, quod fit propè. Et D. August.1. de ciuitate, ca.9. dicit, Angelos bonos nunquam fuisse à Deo peregrinatos, cùm tamen aliquo breuissimo tẽpore fuerint viatores, vt Theologi Caietan. communiter ostendunt. Secundò respondeo cum Caieta. creationem cœli non processisse duratione aliquâ diuisibili primam lucis productionem, seu diem naturalem; sed solùm instanti quodam indiuisibili: ita vt immediatè post illud instans, in quo Deus cœlum creauit sine luce, lucem produxerit, ac diem naturalem inchoauerit. Vnde instans intrinsecum creationi cœli, fuit extrinsecum productioni lucis, ac diei naturalis, proindeque ad eum diem, tanquam instans extrinsecè inchoatiuum illius pertinebat. Quo fit, vt in primo die saltem extrinsecè, seu in instanti extrinseco primi diei optimè dici possit cœlum creatum. Ex quo tota obiectio omnino ruit. Hæc pro hac parte.

180. *Primus dies artificialis in nostro hemisphario illuxit.* Nihilominus dicendum est, primum diem artificialem in superiori hemisphærio, quod à nobis habitatur, illuxisse. Fundamentum est; quia nobis Scriptura minimè repugnat, & ratio maximè suffragatur. Quòd Scriptura non stet contra nos, probatur, quia ille locus Genes.1. *Factum est vespere, & manè dies vnus*, qui nobis maximè repugnare videbatur; ita est intelligendus, vt per nomen *vespere*, intelligatur totus dies artificialis; per nomen *manè*, tota nox artificialis, & sic priùs in nostro hemisphærio fuit *vesper*, id est, dies artificialis; deinde *manè*, id est, nox artificialis. Ratio autem, cur per nomen *vespere*, dies, & per nomen *manè*, nox intelligatur, est, quia eo loco agitur de die artificiali completo, & de nocte item artificiali completa; atqui complementum diei artificialis est vespere, &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

re,& complementum noctis artificialis est manè; ergo rectè à vespere dies,& nox à manè, seu ab aurorâ nuncupatur. Hanc explicationem eò libentius amplectimur, quò à grauioribus Patribus inculcatur. Illam enim tradunt D. Ambrosius, D. Chrysostomus, D. Basilius. Quin etiam D. Augustinus 1. de Genes. contra Manichæos cap. 10. & lib. imperfecto super Gen. c. 7. in eandem magis inclinat, quos Hugo in annot. super Gen. cap. 6. & alij recentiores sequuntur. Ambrosius. Chrysost. Basilius. August. Hugo.

Dicet aliquis: Primus dies artificialis in eo hemisphærio illuxit, in quo vltimus illucescet, cùm par ratio de vtroque videatur: sed vltimus in inferiori hemisphærio illucescet, ergo & primus. Probatur minor; quia extremum iudicium, quod in nostro hemisphærio peragendum est, nocturno tempore peragetur; ergo tunc in opposito hemisphærio dies erit artificialis, qui quidem vltimus futurus est. Antecedens traditur à multis Patribus, Hieronymo, Chrysostomo, Augustino, Ambrosio, Lactantio, Cassiodoro, & alijs: colligiturque ex multis Scripturæ locis, Matth. 25. *Mediâ nocte clamor factus est.* Luc. 17. *In illa nocte, erunt duo in lecto vno, & vnus assumetur, alter relinquetur.* Isa. 15. *Nocte disperdetur murus Moabitidis.* Et probatur ratione; quia, vt docet D. Basilius in locum citatum Isai. supplicium, quod nocte irrogatur, atrocius esse solet, & amarulentius: atqui supplicium illius temporis atrocissimum, & amarulentissimum est; ergo nocturno tempore irrogabitur. 181. *Occurritur obiectioni,* Hieron. Chrysost. August. Ambros. Lactant. Cassiod. Basil.

Occurrendum nihilominus est, concedendo in eodem hemisphærio illuxisse primum diem artificialem, in quo illucescet extremus: negandum tamen vltimum diem artificialem in inferiori hemisphærio futurum. Extremum enim iudicium, in nostro hemisphærio celebrandum, diurno, non nocturno tempore, celebrabitur, vt D. Thom. D. Bonauent. Richard. Durand. Paludan. & alij Theologi communiter in 4. d. 43. testantur: hoc enim tempus tum ad gloriam beatorum, tum ad ignominiam reproborum, tum ad iudicij manifestationem accommodatius videtur: ergo vltimus dies artificialis, in quo extremum iudicium erit, in nostro hemisphærio illucescet. Neque Patres citati nobis aduersantur, cùm loquantur figuratè, ad indicandum, iudicium eo tempore futurum, quo homines securiores sibi esse videntur, quale est nocturnum, quod D. Augustinus, D. Anselmus, Theophylactus, & alij obseruârunt. D. Thom. Bonauant. Richard. Durand. Paludan. August. Anselm. Theophyl.

Quod autem ratio pro nobis stet, quæ erat altera pars nostri fundamenti, sic confirmatur; quia primus dies artificialis in eo hemisphærio debuit illuxisse, quod est nobilius: atqui nostrum hemisphærium est nobilius, quàm inferius; ergo in illo primus dies artificialis illuxit. Maior facilè admittetur; æquum 182.

 enim

enim erat, vt hemiſphæria ſecundum propriam nobilitatem à Deo luce ornarentur: ſicut enim Deus nobiliori Angelo maiorem gratiam ſupernaturalem contulit, vt Theologi communiter docent apud Vaſquez diſp. 228. cap. 2. licet gratia non eſſet illis connaturalis proprietas, neque illis ex naturæ ordine deberetur; ita lux, licet non eſſet naturalis proprietas alicuius hemiſphærij, æquum tamen erat, vt prius aut poſterius, prout cuiuſque nobilitas exigebat, conferretur. Minor, quod noſtrum hemiſphærium ſit nobilius, facile probatur, vt ex tota ſequenti quæſtione conſtabit.

Vaſq.

PROBLEMA XXXVII.

Vtrum hemiſphærium ſit nobilius, ſuperiusne, an inferius?

183. *Duplex acceptio perfectionis.*

INprimis duplex eſt hemiſphærium, Septentrionale vnum, noſtrum ſcilicet, & ſuperius; Auſtrale vero alterum, quod eſt inferius: quæſtio igitur vel poteſt procedere de perfectione, ſeu nobilitate eſſentiali, vel accidentali: & in vtroque ſenſu non parum difficilis & ardua eſt. Enimuero, de perfectione eſſentiali & intrinſeca, vtrumque hemiſphærium videtur æqualiter nobile: Nam cœlum & elementa vndequaque eadem materia & forma conſtant, vt alibi nobis explicandum erit. D. Hieronymus 128. ad Fabiolam, vtrumque hemiſphærium ſignificatum putat duobus illis lapidibus ſmaragdinis, qui ſummi Sacerdotis veſtem exornabant: quæ interpretatio æque nobile vtrumque hemiſphærium videtur conſtituere. Manilius Poëta in Aſtronomia loquens de Antipodibus idem aſſerit, ſic enim canit:

Hieronym.

Manilius.

Nec minor eſt illis mundus, nec lumine peior,
Nec numeroſa minus naſcuntur ſydera in orbe.

184. *Argumenta pro hemiſphærio accidentali.*

Et quidem de perfectione hac eſſentiali non eſt controuerſia, æqualis enim eſt in vtroque; de accidentali autem non mediocris, & pro inferiori hemiſphærio non deſunt argumenta. Primum eſt; Hemiſphærium inferius iacet ſub Auſtro, ſuperius autem ſub Aquilone; ſed Auſter præſtat Aquiloni: ergo, &c. Minor ſumitur ex Scriptura Cantic. 4. *Surge Aquilo, veni Auſter,* &c. teſte D. Auguſtino epiſt. 120. ad Honoratum, vbi Aquilonis aſperitas procul amandatur, & Auſtri ſuauitas adamatur, ad delicias illius horti conſeruandas. Vnde iterum: *Surge Aquilo,* id eſt, recede, vt multorum eſt interpretatio. Rurſus alibi: *Ab Aquilone pandetur omne malum,* &c.

Auguſt.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Item Eccles. 11. *Vbi ceciderit lignum, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit.* Quo loci D. Hieronymus per *Austrum* gratiam, per *Aquilonem* peccatum intelligit. In distributione terræ promissionis inter filios Israël, filij Dan ad Aquilonis partem castra metati sunt, Num. 2. 25. Mala enim tribus, ex qua futurus erat Antichristus, vt colligunt antiqui Patres, præsertim Irenæus lib. 5. c. 30. de temporibus Antichristi. Ad deteriorem igitur orbis partem mala tribus castra metatur. Nec immerito pro deteriori accipitur Aquilo; ventus enim est siccans, vrens, ac deuorans, vt palam est ex sacris profanisq; literis. Hieron. Irenæus.

Auster vero humectat, nutrit & fœcundat; quod patet ex illo Iob 39. 26. *Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter extendens alas suas ad Austrum?* Plumescit scilicet accipiter ad Austrum; vel, quia veteres plumas Austro molliter flante ac decutiente exuit, & eodem benefice aspirante ac nutricante, nouas induit; vel, quia accipitres, vt refert Ælianus, non aliter, quam ex Austro concipiunt ac fœcundantur. Ita etiam narrat D. Ambrosius lib. 5. Exaëm. cap. 20. Origenes contra Celsum lib. 1. D. Basilius hom. 8. & oratione 19. de prouidentia, Suetonius lib. 2. cap. 95. Blondus Flauius lib. 1. & alij, quamuis Plutarchus id Ægyptiorum fabulam appellet: & postea, vt pullos suos excludant, ad insulas quasdam australes naturæ instinctu se conferunt, vbi beneficam ac suauem illam Austri vim suis fœtibus maturandis experiuntur. Accedit, quod stellæ, quæ polo australi vicinæ apparent, habent eandem magnitudinem & claritatem cum planetis Iouis ac Veneris, qui à nobis clarissimi contemplantur, vt testatur Staflerinus; præsertim illæ quatuor, quæ in pede Centauri in formam Crucis fulgent, & nos dicimus *Cruzeiro*. Duæ etiam illæ, quæ in remo nauigij videntur, & *Canopus* appellantur, quæ omnes eandem erga suos, quæ nostræ erga nos, sortiuntur beneficentiam. 185. Ælian. Ambros. Origen. Basil. Sueton. Flauius. Plutarch. *Stellæ australes.* Stafler.

Secundum argumentum. Illud hemisphærium est nobilius, in quo dies artificialis primo incepit, & vltimo desiit; sed prius incepit, & posterius desiit in hemisphærio inferiori: ergo, &c. Consequentia est euidens. Maior & minor liquido constare videntur ex superiori quæstione. Tertium argumentum desumi potest, ex mercium præstantia, quæ sunt in altero hemisphærio, ex illo enim gemmarum auriq; pretium asportatur in nostrum. Quartum, ex perfectiori ac maiori animalium copia, quæ in illo gignuntur. Quintum, ex feraciori telluris ingenio ad omnia producenda. Sextum denique, ex imperiis, regnis ac vrbibus multo nobilioribus, quæ in eo floruerunt. Sed quoniam hæc attigimus argumenta, quæ ad alia infinita viam possint aperire, ex infinitis nimirum hemisphæriorum comparationibus, ne 186. *Probatur secundo.* *Probatur tertio.* *Probatur quarto.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

in infinitum elabamur, antequam ad probationem alterius partis accedam, exponam breuiter varias hemisphæriorum acceptiones, præter illas in communi, in quas ipso in limine quæstionis incidisti.

187. *Hemisphæria multipliciter accipiuntur.* Sex præcipue modis diuidi possunt hemisphæria, iuxta numerum maiorum circulorum, quæ in cœlo sunt; per æquinoctialem, per Zodiacum, per vtrumque colurum, qui quatuor circuli sunt immutabiles; per meridianum, & Horizontem, qui duo circuli sunt mutabiles; omissis aliis diuisionibus solum agemus de illa diuisione, quæ fit per Horizontem, & quia hic est mutabilis & multiplex, non agemus de Horizonte sphæræ rectæ, sed de Horizonte obliquæ sphæræ. Describamus igitur circulum Horizontem à nostro Zenith; & Nadir æque distantem, & quæramus, vtrum hemisphærium, quod diuidit, sit nobilius? Lusitaniam igitur pro Zenith nostri hemisphærij accipientes, & vt caput reliqui tractus telluris illam constituentes, deindeq; in Horizontem circumquaque excurrentes, pro certo statuimus:

Clauius de obliqua sphæra in c 1. sph. §. illi vero; & sequētib.

188. *Nostri hemisphærij dignitas.* Nostrum hemisphærium superius, est multo nobilius, quam inferius. Facile probatur discurrendo per omnes partes, quas includit; enimuero Europam totam, Africam item totam, Americam etiam vniuersam, dimidiumq; Perüanæ regionis, nec non magnam Asiæ partem, illam scilicet, quæ à Goa per Gangis fontem, Scythiamque, extra Imaum late porrigitur, comprehendit. Probo iam infringendo rationes pro alio hemisphærio allatas. Primo; quia illud hemisphærium est nobilius, in quo elucet illustrior, maiorq; syderum numerus, ac adeo clementior aspirat cœli indulgentia; sed in hemisphærio nostro ita se res habet; ergo, &c. Minor, de qua poterat esse dubitatio, patet, vel etiam illis, qui solum à limine Astronomiam salutarunt. Etenim quis ignorat sydera illa, quæ ad polum arcticum, supraq; nostrum Horizontem & magnitudine & pulchritudine excellunt? In altero autem hemisphærio præter illa, quæ supra numerauimus, omnia sunt corporis adeo exigui, vt vix ab oculis discerni queant. Quanta vero est, & quam amica cœli indulgentia in hoc hemisphærio, siquidem vel ipse Auster nobis molliter ac suauiter afflat? Si loci religionem attendas, in hoc hemisphærio condita est Hierosolyma, præsentia Christi Domini, & augustissimis salutis nostræ mysteriis consecrata. Itemq; sub eodem floret Roma, sanctitatis fideiq; magistra; atque adeo continetur Europa, vbi Christiana maiestas primaria semper viguit dignitate. Nam præter Romanum imperium comprehendit Europa vltra viginti octo, (si quatuordecim, quæ Damianus à Goës in sola Hispania adnumerat, adiunxeris,)

Dam. Goës

in vni-

in vniuersum regna Christiana religione imbuta, vnde huiusce regionis dignitatem amplissimam petere æstimareq; debemus. Quid memorem sanctitatis oracula, Martyrum decora & ornamenta? Quid tot ac tanta sanctissimorum hominum miracula virtutesque?

Secundo probo huius hemisphærij nobilitatem ex ipsa mercium nobilitate. Inprimis tam varia, tam pretiosa, tamq; infinita illarum copia ex nouo duntaxat orbe, in Hispaniam quotannis conuehitur, vt antiquam illam, & sacram hominum famem expleuisse omnino videatur. Omnes noui Orbis regiones prætermitto, tam auri, quam argenti venis, seu potius fluminibus abundantes; missas facio à Septentrione nouas Hispanias, Mexicanas, floridasq; regiones; Brasiliam, vtpote Lusitanæ ditioni stipendiariam, breuiter tantum attingo. Quid referam agros illos, mendaces nunquam, & agricolarum votis respondentes? Enimuero credita sibi semina multiplici fœnore reddunt. Feraces præsertim saccaro, quod cœleste donum, Attico melli multis partibus præferendum, nostra nauigia, incredibili Lusitaniæ emolumento, in Hispaniam, & in Europam fere vniuersam continenter exportant. Quid commemorem poma varia, & tam dulcia illo saccaro condita? Quid metalla, odoramenta, balsama, medicamina, & alia in omnes mortalium vsus deliciasq; à natura largiter & copiose donata? Hæ sunt merces præcipuæ, quæ ex illa prouincia in nostras commutantur, vt reliquas taceam, quæ ab Europa vniuersa in reliquas Orbis plagas conuehuntur. Iam vero quid referam onerarias illas naues, maris quidem reginas, quas mercibus pretiosis gemmeisq; lapidibus onustas ex India Orientali Olysipponem appulsas quotannis cernimus? Fateor ego multa ex his, & ingenti digna pretio ab altero hemisphærio, præsertim ab aurea Chersoneso, Sinarum, Iaponumq; regionibus esse mutuata; at vero pretiosiora semper à nostro afferuntur. Hæc inter, adamantes, pyropos, vniones, Smaragdos, Saphyros gemmasq; alias numeramus. De quorum pretio & copia Barrius & Maffeus late scripserunt. Quid dicam de mercibus, quæ ex illis partibus Asiæ, quæ Ottomanorum prosapiæ, & Sophi Persarum regi subiectæ sunt? Consule Venetum, Nauarcam, aliosque, qui de illis luculenter egerunt. Nec erant omittendæ merces, quæ nobis ex magna Africæ parte adueniunt, si tempus suppeteret, præsertim ex illa, quam noster Vascus de Gama stupenda nauigatione patefecit. Quod attinet ad perfectiorem animalium copiam, ad nobiliorem ingeniorum præstantiam, ad feraciorem telluris vbertatem, ad maiorem regnorum vrbiumq; commendationem, opus non est, vt

189. *Probatur ex mercium affluentia.*

Brasilica cõmendatur

Naues India

Barrius. Maffeus. Venetus. Nauarc.

Vascus à Gama Indiam patefecit Lusitanis.

dispu-

disputemus, ne in veritatis trutinam reuocare adhuc videamur, quod Deus Opt. Max. nostro hemisphærio extra omnem litis suspicionem largiori manu munificus dedit, & benignus indulsit.

Problema XXXVIII.

Vtrum intelligentiæ per se immediate, an medio impulsu, cœlum moueant?

191. Hanc quæstionem agitant Doctores Theologi ad primam partem D. Thomæ, dum generatim inquirunt, vtrum Angeli se, vel alia, per suam potentiam motiuam immediate moueant, an media qualitate impulsus? Soar. in Metaph. d. 35. sect. 6. n. 25. prædictam difficultatem sub distinctione decidit; nam vel mobile est coniunctum, & indistans à potentia motiua Angeli, vel distans: si indistans, asserit, non esse necessarium medium impulsum, sed immediate per motum mobile ex vna parte in aliam transferre. Probat primam partem suæ sententiæ primo; quia impulsus solum ponitur, vt sit instrumentum agentis, quod mouet, & suppleat illius virtutem, cum mobile separatur ab agente; ergo quando mouens mobili immediate adest, & in se habet virtutem motiuam sufficientem ad motum, tali instrumento non indigebit, & consequenter illo non vtitur; nam naturalis potentia, qualis est motiua, superfluum instrumentum non admittit. Nec dici potest, talem impulsum esse de necessitate motus localis, aliàs nec Deus efficere posset motum sine illo, quod videtur libere dictum. Si vero impulsus non est necessarius ex parte mobilis, nec etiam ex parte mouentis; quia mouens ex se habet sufficientem virtutem ad agendum, & est immediatum mobili; ergo nulla est necessitas imprimendi talem impulsum. Ex quo infert Soar. Angelum, cum se mouet, impulsu non indigere, quia in illius potentia est virtus sufficiens ad motum, & mobile sibi ipsi maxime indistans. Et idem asserit de quocunque mobili corporeo, siue spirituali, à quo indistans est. Imo addit, cum mobile sic adest potentiæ, non posse motum per impulsum efficere, sed necessario fore eliciendum immediate à potentia motiua.

Soar. to. de Ang. lit. c. 3

Soarij opinio probatur primo.

192. *Probatur secundo.* Probat deinde secundo; quia substantiæ separatæ, vt est communis Theologorum sententia, nullam formam substantialem, vel accidentalem, spiritualem, vel corporem efficere possunt, exceptis formis vitalibus, & habitibus, ac denique motu locali, sed impulsus in nulla ex his formis numeratur; ergo

ergo per ſe immediate ab Angelo fieri non poteſt. Hæc de prima parte ſententiæ. In ſecunda ſtatuit; cum Angelus non immediate, ſed mediante alio corpore mouet, tunc per impulſum mouere: quomodo intelligentia mouens primum mobile per ſe immediate, inferiores ſphæras circumagit medio impulſu, quem imprimit mediante prima ſphæra; tunc enim vnum corpus ad aliud comparatum, proportionem habet naturalem, ad imprimendum impulſum corporeum, quem ſubſtantia ſpiritualis per ſe efficere non poteſt, ob rationem ſupra traditam. Ex quibus colligitur, Angelum in tantum dici motum efficere, in quantum applicat corpus cœleſte ad illum producendum. Hæc ſententia probabilis eſt, præſertim propter tanti Doctoris auctoritatem, quam poſtea in tomo de Angelis, & tomo de Opere ſex dierum ſæpius ſtabiliuit. *Secũda pars ſententiæ ſtatuitur.*

Verum oppoſita eſt communior, & probabilior mihi videtur. Eam vero duplici aſſertione ſic explico: Sit prima; Angelus neceſſario imprimit impulſum ad detinendum ſpiritum, vel corpus graue, ne deſcendat. Ita Vaſq. 1. p. d.218. c.3. n.9. Probatur aſſertio vnica ratione; nam vnus Angelus poteſt detinere alium, ne moueatur, vel corpus graue in aere; ne vltra deorſum feratur: ſed hoc facere non poteſt, niſi per impulſum; ergo ſaltem ad hunc effectum illum poteſt Angelus efficere. Maior videtur manifeſta; eſſet enim Angeli potentia valde limitata, ſi corpus aliquod, vel ſpiritum detinere non poſſit. Minor probatur; quia hæc detentio non fit per obſtaculum, nec per reſiſtentiam negatiuam, qua corpora adinuicem ſe excludunt, & detinentur, ne vnum ingrediatur locum alterius; quia ſubſtantia Angeli, vel illius præſentia, talem incompatibilitatem cum corpore, vel ſpiritu non habet; vnde ſimul cum illis naturaliter in eodem loco eſſe poteſt. Nec item fit per ſuſpenſionem concurſus ad deſcenſum, vel motum; quia quamuis Deus hoc modo lapidem, vel Angelum detinere poſſit, quia confert concurſum neceſſarium ad motum; non ita tamen Angelus, qui talem concurſum non præbet. Reſtat ergo, vt hæc detentio fiat per aliquam qualitatem, quæ per ſe formaliter impediat motum contrarium, quæ qualitas à Theologis ac Philoſophis *impetus*, ſeu *impulſus* nuncupatur. Hæc aſſertio certa mihi videtur. 193. *Sententia probabilior aſtruitur.* Vaſq.

Sit ſecunda; Etſi non ita certum, probabilius tamen iudico, intelligentiam mouere cœlum, & alia corpora medio impulſu, non ſolum quando mouet mediante alio, ſed etiam quando mobile ſibi immediatum impellit. Hæc traditur à Molin. 1.p. q.54. artic.5. & à Conimbr.7.phyſ. c.2.q.1. artic.8. §.contraria. Fuſius tamen ab ipſis tractat. de anima ſeparata, d.6. artic.2. 194. *Secunda quæſtionis aſſertio.* Molina. Conimbr.

& in

Becanus. & in hanc magis inclinat noster Becanus tract. 3. de Angelis c. 2. q. 15. concl. 5. *Probatur ratione.* Probatur assertio vnica ratione; quia, vel Angelus non moueret medio impulsu, sed immediate per motum, quia non habet virtutem ad hanc qualitatem producendam; vel, quia illa est superflua, dum mouens per se est præsens; non propter primum; quia, vt in prima conclusione ostendimus, Angelus potest producere & imprimere impulsum spiritualem, ad detinendum alium spiritum, & corporeum, ad detinendum corpus graue, ne descendat; ergo non desinet mouere per impulsum ex eo, quod virtute careat ad illum producendum. *Cōfirmatur magis.* Præterea; quia non videtur denegandum, Angelum posse mouere alium spiritum proiiciendo illum à se, vel aliquod corpus per vacuum; sed hoc efficere non posset, si impulsum per se imprimere non valeret: ergo, &c.

195. Non etiam propter secundum; quia impulsus non solum requiritur in absentia agentis, sed etiam in præsentia; quod patet primo, in impulsu ad detinendum: nam potentia motiua etiam cum est præsens, medio impulsu detinet, vt ostensum est. Præterea, lapis, quo magis accedit ad centrum, eo velociori motu mouetur, quæ velocitas, vt est communis sententia Philosophorum, procedit à maiori impulsu, quem grauitas ipsi lapidi imprimit; ergo impulsus non solum in absentia agentis est necessarius, sed etiam cum adest. *Cōfirmatur vltimo.* Vltimo confirmatur; quia si impulsus est superfluus, quando Angelus per se præsentialiter mouet, etiam superfluus erit, quando mediante alio corpore; sed hoc negatur ab aduersariis; ergo, &c. Sequela ostenditur; quia non minus est indistans prima sphæra à secunda penes extimas superficies, quam sit Angelus à prima sphæra; ergo, si ex præsentia huius ad primam sphæram existimatur impulsus superfluus, similiter existimabitur in primo mobili, vt moueat proximam sphæram.

PROBLEMA XXXIX.

Vtrum Luna creata sit in plenilunio, an in nouilunio?

196. NOn quæro, an quoad substantiam creata sit Luna imperfecta; quia longe probabilius existimo, corpora cœlestia in primo creationis die condita fuisse complete, quoad omnes partes essentiales & integrantes, quamuis non desint, qui oppositum perperam iudicarint, & D. Dionysium in suam sententiam immerito attulerint; sed inquiro, an Luna quoad lumen creata fuerit in plenilunio, an nouilunio? *Sensus quæstionis.* In quo sensu quæstio

quæstio ita controuersa est, vt à sapientissimis Patribus & Theologis fuerit proposita, & indiscussa relicta: nam D. Augustinus lib. 2. Genes. ad lit. cap. 5. licet in vtramque partem rationes dubitandi attigerit, à resolutione abstinuit; *neutrum*, inquit, *audeo definire*. Quem postea imitatus est D. Thomas 1. part. quæst. 70. artic. 2. ad 5. &c. noster Pereira libr. 1. Genes. cap. 1. num. 20. & nouissime Soarius in Opere sex dierum lib. 2. cap. 9. num. 10. Auctores tamen, qui eam deciderunt, in tres abiere sententias, quarum prima & magis communis asserit, Lunam in plenilunio fuisse creatam. Ita D. Damascenus libr. 1. de fide orthodox. cap. 7. cuius hæc sunt verba: *Minime ignorandum est, plenam atque perfectam Lunam à summo illo rerum parente procreatam esse, hoc est, talem, qualis est decimaquinta die.* Eandem tuetur ibidem Clitoueus eius interpres. Beda in Exaëmer. & lib. 1. de supputatione temporum. Abulens. Genes. 1. quæst. 25. Dionysius Carthusianus, & Procopius ibi. Probatur hæc sententia primo ab auctoritate sacræ paginæ Genes. 1. Nam vbi nos legimus creasse Deum quarta die *luminare maius*, id est, Solem, *vt præesset diei, & luminare minus*, id est, Lunam, *vt præesset nocti*, altera translatio habet: *luminare maius in inchoatione diei, & luminare minus in inchoatione noctis*, id est, vt principium præberet noctibus. Ex quibus verbis argute colligit Carthusianus, Lunam plenam incepisse, quia Luna non oritur in principio noctis, nisi quòd est plena; ergo si Luna à Deo condita est in ea dispositione, vt sua luce inchoaret noctem, in plenilunio oportuit condi.

August. D. Thom. Pererius. Soarius. Damascen. Rationes pro plenilunio. Clitoueus. Beda. Abulensis. Carthus. *Probatur primo ex Genes. 1.* Carthus.

197. Secundo probo ratione ex D. Thom. quia productio creaturarum à principio fuit in statu perfecto; sed Luna suam integram perfectionem accidentalem non habet, nisi in plenilunio; ergo in ea condita est. Maior constat; quia ita decebat perfectissimum artificem atque diuinum, suum opus omnibus numeris absolutum reddere, illudq; omni ex parte spectandum, in hoc orbis theatrum exhibere. Vnde merito Soar. proxime citatus illorum damnat sententias, qui Solem in sua prima creatione ea luce, quam modo habet, carentem considerarunt. Tertio; quia Deus creauit hos duos planetas in ea dispositione, in qua possint distingui & videri: at Luna in nouilunio, nec visitur, nec spectari potest; ergo in ea dispositione non est condita. Quarto confirmari potest eadem pars ex Theodoret. in Genes. & D. Ambros. in Exaëmer. lib. 1. cap. 4. hic enim asserit eo tempore mundum fuisse conditum, quo Iudæi ab Ægypto exierunt, & quo postea Pascha celebrabant; sed Pascha semper est celebratum in plenilunio; ergo in plenilunio mundus est inchoatus. *In principio*, inquit, *mensium, quo Pascha iussu*

Probatur secundo. D. Thom. *Probatur tertio.* Theodor. Ambros.

Dei Iudæi celebrabant, cœlum & terram fecit Deus. Et hac de causa dicunt multi, quod Sol in Ariete creatus fuerit in æquinoctio, nimirum verno, in quo etiam Pascha à Iudæis, Deo imperante, celebrabatur. Hæc sunt potiora fundamenta huius sententiæ.

198. *Rationes pro nouilunio.* Secunda sententia, quæ statuit Lunam prope nouilunium fuisse creatam, suos etiam habet patronos, & rationes non contemnendas; pro ea enim stant nonnulli antiqui ab August. relati. D. Thom. Eandem probabilem credit D. Thom. 1. part. quæst. 70. art. 2. ad 5. Et probari potest primo; quia Sol & Luna fuerunt creata non solum, vt præessent diei & nocti; sed etiam insigne temporum; vt sacra pagina attestatur, id est; vt per cursus horum planetarum anni & menses metirentur; sed non poterat Luna esse mensura mensis in suo cursu; si inciperet à plenilunio; nam ex eo puncto, in quo est plena, vsque ad alterum nouilunium; quindecim tantum dies elabuntur; ergo vt sic non poterat esse mensura integri mensis. Secundo; quia cæteræ creaturæ, quæ sunt capaces augmenti, conditæ sunt in ea dispositione, in qua illud possint sortiri; vt ita formam præberent cæteris generationibus subsequentibus; segetes enim, & arborum fructus non maturi, sed in flore, & primo germine, & in vere, non in æstate sunt procreati; sic enim Ambrosius in Exaëm. citato: Ambros. *Decebat*, inquit; *principium anni esse principium generationis, & ipsam generationem mollioribus auris foueri; neque enim possent tenera rerum exordia; aut asperioris laborem tolerare frigoris, aut torrentis æstus iniurias sustinere.* Ergo idem dicendum est de Luna, præcipue cum ad illius ortum multa generentur, quæ cum illa similiter accipiunt incrementa.

199. *Rationes pro quarta parte augmenti lunaris.* Tertia sententia est aliquorum, quos memorat Soarius citatus num. 10. qui mediam sequentes viam, dicunt, Lunam factam fuisse in quarta parte sui augmenti; id est, in ea dispositione, quam in septimo die habere solet; illam enim tunc suprà nostrum horizontem suspicimus permeantem, quando nimirum Sol occumbit, & sic optime poterat totam noctem illuminare, vnde pro hac sententia sic conflo argumentum: Luna fuit condita, vt nocti præesset; sed hoc munus obire non poterat, si in prima luna, vel plena creata fuisset: ergo, &c. Maior constat ex sacra pagina. Probatur minor quoad primam partem; quia tunc non poterat totam noctem illuminare, siquidem à Sole vel paruam, vel nullam mutuaretur lucem. Quoad secundam partem, etiam probatur; quia, si plena fuisset creata, post illud initium statim decresceret, vt constat, quod inconueniens videtur; conueniens vero, quod per aliquot dies continenter augeretur. Hæc sunt fere omnia SS. Patrum, Theologorum, & Phi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

& Philoſophorum placita circa Lunæ conditionem, quam quæſtionem Mathematici non attigerunt. In illa ſane certum non audio iudicare, quia ex Scriptura nihil certum colligitur, vt ait Soarius; nihilominus prima ſententia vt magis à Patribus inſinuata, mihi præ cæteris arridet. *Soarius.* *Auctoris placitum.*

PROBLEMA XL.

Vtrum Luna totam ſuam lucem à Sole mutuetur?

LVnæ obſeruationes non parum difficiles, vt tradit Tycho Brahe lib. 1. cap. 2. §. alterum de quo, & ſequentibus. 200.
Enimuero à Lunæ inconſtantia & varietate, inconſtantes pariter ac varias ſortiuntur Mathematici opiniones. Cæterum Tycho omnium, quos legerim, recentiſſimus & certiſſimus, ſi danda fides foret eius experientiæ; quam ille admirandorum inſtrumentorum artificio, per ſummas auri argentiq; expenſas, comparauit; lubricas illas rationes reddidiſſe videtur ſtabiles atque æternas. Quid autem ille, & alij multo antiquiores circa præfixam quæſtionem iudicarint, paucis abſoluam, & rectius ſentientium pedarius ero ſenator; ſed prius aduerto, me non excitare quæſtionem, vtrum à Sole lucem Luna mutuetur? quia de hoc nullus ſanæ mentis dubitat; ſed vtrum aliquam ex ſe habeat Luna lucem, quam à Sole non hauriat, & quæ à ſua ſubſtantiali forma dimanet? *Lunæ obſeruationes val de difficiles.* *Tycho.* *Status quæſtionis.*

Partem negantem Armillarum ſuarum fultus inſtrumento, vt certam demonſtrare exiſtimat Tycho de Aſtronomia inſtaurata lib. 1. cap. 10. §. occaſionem; aſſeritque, nec perexiguum lumen proprium habere, ſed id, quod habet, nobiſq; reflectit, à Sole tantummodo mutuari. Quam ſententiam, vt ab omnibus tam Philoſophiæ, quam Mathematicæ profeſſoribus acceptam, & indubitatam credit & aſtruit. Qua in re ſecutus eſt Ananomandrum, Cleomedem, & alios, quos refert Plutarchus lib. 2. de placitis, cap. 17. Quos Auicenna, Macrobius, Plinius, Apuleius, & ſi qui ſunt alij, laudarunt & approbarunt. Acceſſerunt non pauci ex ſacrarum literarum Interpretibus, vt Beda, Albertus Magnus, Vgo, & alij. Pro quibus ſic argumentor: Si Luna natiuo ac genuino gauderet lumine, vtique cum in vmbra eſſet telluris, illud non amitteret, imo latius ac clarius effunderet; ſed hoc eſt falſum: ergo, &c. Maior probatur; quia omne lumen plus ſplendet in tenebris, iuxta vulgare pronunciatum; oppoſita iuxta oppoſita magis eluceſcunt, quod verum eſt, quando alio maiori lumine non obruuntur. Et confirmatur; quia 201. *Tychonis opinio.* Ananom. Cleom. Plutarch. Auicenna. Macrob. Plinius. Apul. Beda. M. Albert. Vgo.

quia telluris vmbra non est aliquid corporeum, densum crassumve, quod Lunæ lumen valeat obscurare, nostroque subtrahere aspectui: ergo si Luna ex se habet lumen, tunc temporis clarius illud effundet. Minor vero patet; quia Luna in suo eclipsi amittit lumen, quia si illud, quod in eclipsi diffundere videtur, innatum ei esset, & non aduentitium, dubio procul, seu in nouilunio, seu dum est corniculata, illud diffunderet videlicet secundum illam partem, quam à Sole auersam habet & nobis aduersam ostendit; & hoc fere argumento vtitur Clauius, qui in hanc sententiam magis inclinat in cap. 1. sphæræ §. his rationibus.

Clauius.

202. *Conimbricẽsium opinio.* Pererius.

Partem autem affirmantem sequuntur Conimbr. de cœlo lib. 2. cap. 7. quæst. 4. artic. 1. 2. & 3. Pereira in Genes. cap. 1. & alij, qui dicunt aliquam ex se lucem habere Lunam, quam à Sole non hauriat, & emendicet. Nec desunt multi ex Astronomis, qui hanc partem sustineant; vnde iam illud, quod Tycho asserebat, non est verum; pro quibus sic argumentor: Primo; quia, si Luna totam suam lucem à Sole accipere videretur, foret in eclipsi; sed tunc suam propriam lucem adhuc retinet, & conseruat: ergo, &c. Maior est aduersariorum, præsertim Tychonis. Probo minorem; quia Luna in eclipsi rubicunda apparet, lucida & colorata; sed non poterat ita apparere, nisi haberet lucem; cum obiectum visûs sit solum lucidum & coloratum: ergo, &c. Quod autem tunc temporis natiuam lucem sibi vendicet, probatur; quia illa lux non est à Sole accepta, siquidem interponitur tellus: ergo illam ex se habet. Secundo, quia omnes stellæ, nec non cæteri planetæ, præter lumen, quod à Sole mutuantur, proprium habent; ergo & Luna. Antecedens quoad stellas est in confesso apud omnes; quoad planetas autem æmulis conceditur. Et quod ita deceat, probat Pereira citatus. Tertio; quia, vt probat Soarius allegatus, Dominus creauit res omnes modo magis conueniente, & ad vsus hominum magis accommodato; sed conuenientius accommodatiusque foret ad humanum genus, si Luna propriam lucem haberet: ergo, &c.

Tychonis dictum improbatur.

Pererius. Soarius.

Auctoris iudicium.

Hæc tamen opinio licet conuenientior videatur, prima nihilominus Mathematicæ legibus consona iudicatur.

* * *

PRO-

Problema XLI.

Vtrum Luna inter duo luminaria magna à Deo condita recte numeretur?

HÆc quæstio fortassis videbitur aliquibus extra controuersiam, cum Moyses testetur 1. Genes. *Fecitq́; Deus duo luminaria magna: luminare maius, vt præesset diei, & luminare minus, vt præesset nocti*, &c. Vnde constat, inter vnum ex illis magnis luminaribus à Deo conditis esse Lunam. Cæterum quamuis de hoc nullum sit dubium, non mediocre insurgit ex ipsa rei certitudine. Enimuero si Luna minor est omnibus stellis, quas inerrantes appellamus, quippe quæ octies ac decies terræ molem excedunt, cum vero terra tricies nouies Lunam superet magnitudine: Deinde Planetæ, si vnum excipias Mercurium, cum multo maiores Lunâ sint, vt veteres Mathematici, quos sequitur Maurolycus in Appendice Dialogorum de Cosmographia, obseruarunt, & nouissime noster Clauius approbauit in sphæra Ioan. de sacro Bosco cap. 1. Cur igitur Luna luminare magnum à Moyse dicitur? Equidem, authore Plinio lib. 2. cap. 9. *Multiformi Luna ambage illa sua multorum torsit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maxime sydus indignantium, crescens semper, ac senescens, & modo curuata in cornua, modo æqua portione diuisa, modo sinuata in orbem, maculata, eademq́; subito prænitens, immensa orbe pleno, ac repente nulla, aliàs pernox, aliàs sera, & parte diei Solis lucem adiuuans, deficiens, & in defectu tamen conspicua.* Hinc est, quod D. Basilius in hunc locum, & D. Augustinus lib. 2. de Gen. ad literam cap. 16. existiment post Aristotelem maximum cœli astrum esse Lunam; quamuis â Soar. de Opere sex dierum lib. 2. c. 9. n. 9. aliter intelligatur Augustinus. Sed cum longe contrarium, germana ac vera doceat Mathematica, locus Scripturæ à nobis est exponendus. 203.

Tycho Brahe lib. 1. c. 7. de Astronomia instaurata. Maurol. Clauius. Plinius. Basil. August. Aristot. Soar.

An dicitur luminare magnum, quia reliquis maior, oculorum iudicio, & vulgi æstimatione censetur? Sane non vulgi tantum, sed quoque Dei iudicio illa virtus pluris habetur, quæ maiorem apud homines consequitur æstimationem, videntes enim opera bona nostra glorificant Patrem nostrum, qui in cœlis est. Omnis quidem eius gloria ab intus; sed in exterius effulgeat opus est. Nam si vera est Hieronymi sententia epist. 9. *Speculum mentis est facies, & taciti oculi cordis fatentur arcana. Clamant opera*, ait Ambrosius, *& optimus sermo*, teste Clemente Alexandr. 2. Pædag. cap. 9. *cogitationis est fructus.* 204.

Hieron. Ambros. Clem. Alex.

Ambrosius. Rursus Ambros. lib. 2. de Virg. *Species corporis simulachrum* ... *mentis, figuraq; probitatis.* Hoc est, illud vitæ spiraculum, qu... Deus in faciem Adami inspirauit, Gen. 2. 7. non in intimo cord... arcano, sed in externo frontis domicilio hominis vitam diuin... Aristot. Artifex collocauit. Itaq; non in corde, vt Aristoteles, sed in o... Quod mysterium, Magne Deus? Nonne in corde magis tu... ac securior vita tui hominis seruaretur; cor enim oris quæda... manus, in gladij speciem quasi armatus miles vigilanter cust... *Cor vitæ thesaurus.* dit atque defendit. Nimirum seruat natura pretiosum illum v... tæ thesaurum. Plinius lib. 11. nat. hist. c. 37. pulcherrimo verb... Plin. rum ambitu muniuit hoc pretium. *Cor intra præmolli firmoq;* ... *pertum membranæ inuolucro, munitum costarum & pectoris mu... ro, vt pareat præcipuam vitæ causam & originem,* &c. Nihilo... minus non in illo cordis recessu, sed in oris aspectu vitam p... suit Dominus, quia adeo puram postulat vitam hominis, ... quod abscondi debeat, non habeat. En mysterium, si credim... Ambros. Ambrosio, cur Luna luminare magnum nuncupetur, æquum ... nim erat, vt magna diceretur, quæ magnam hominum ocul... lucem suffundere videbatur.

205. *Alia ratio.* An luminare magnum appellatur Luna, quia vires & effe... ctus eius erga elementa, metalla, stirpes, animantes, huma... numq; corpus præ cæteris astris (si vnum excipias Solem) e... fœcundior & beneficentior? Sane post Solem iure principatu... meruit obtinere, quæ præ cæteris planetis tanta indulgentia hu... manum genus prosequitur. Nonne ob beneficentiam micat in... Horat. ter omnes Iulium sydus, velut inter ignes Luna minores? Ma... Plutarch. gnum quidem, teste Plutarcho, Cæsarem reddidit violentia i... hostes, sed maiorem beneficentia in amicos. Magos illos, qu... Bethleemicum Regem adorarunt, Reges appellamus cum Ma... tre Ecclesia. Cæterum vbi sceptrum, vbi corona, vbi regia sun... insignia? Non inuenio expressum regiæ dignitatis testimoniu... Maldonat⁹ in Matth. in sacris monumentis, nisi illud, quod ingeniose Maldonatus in... uenit, quando scilicet apertis thesauris obtulerunt ei muner... Quod maius regalis magnificentiæ testimonium? *aperiendo*, ni... mirum, *thesauros suos se Reges ostendunt.* Innatum est Regibu... benefacere; inane sceptrum sine lucis beneficentia. Laudo i... Synesius. meam sententiam B. Synesium lib. de Reg. vbi ita Reges allo... *Rex cum Sole confertur.* quitur: *Princeps cum in bonis conferendis liberalitate &* *prædi...tus, tum nihilo magis ea de re defatigandus est, quam Sol suos in... stirpes, atque animantia radios effundens, neque enim lucere la... boriosum est ei, vtpote cuius in natura splendor, & fons ipse lumi... nis continetur,* &c. 4. Reg. 20. Ezechiæ Regis vita in amplioresi... annos extendenda in Sole retrocedente auguratur. Cur ita?... August. August. lib. 2. de mirab. cap. 28. *conuenienter tale signum Regi i... mortis*

ortis expectatione posito aptissimum euenit, quod Dominus per lem fieri taliter disposuit,&c. Vita Regis solarem seu lunarem rsum debet imitari, illuminando, benefaciendo. Nam vt Sol Regis vita sibi inuicem correspondeant, Deus simul, authore azianzeno orat. in funere Patris, Regem gratia & miraculo nat, & diei augmento, dierum augmentum confirmat. Beneentia magnum Regem fecit Christum Dominum, beneficum uidem Solem, vel in suo occasu, erga hostes etiam suos. Quid ud clamat ille latro? *Domine memento mei, dum veneris in Reum tuum.* Regnum ei parturit beneficentia, & magnum Rem ipsum demonstrauit, si placet arguta Leonis sententia ser. . de pass. Merito igitur Luna à Moyse luminare magnum ominatur, quamuis enim magnitudine sit minor cæteris astris, excipias Mercurium, est tamen beneficentia omnibus longe aior, præter Solem, vt optime exposuit D. Thom. Par enim et, vt hominibus prodesset, quæ à Deo nocti præesse iubebatur, verum est elegans Bernardi iudicium ad Vellemum Abbam epist. 86. *Stude prodesse, quibus praes, nec praeesse refuge, dum odesse potes, quia va tibi quidem si praes, & non prodes; sed va rautius, si, quia praeesse metuis, prodesse refugis.*

Nazianz.

Leo.

D. Thom. 1 p.q.70.a.1

Bernard.

An Luna luminare magnum nuncupatur, quia in hoc, quod t, esse in tempora, signa, dies, menses & annos, post Solem præ eteris astris excedit? Hæc est multorum sententia. Et quidem Hebræi homines distinctionem temporum, non mensium mo, sed annorum etiam, ac rationem festorum dierum à Luna etebant, vt patet ex libro Ecclesiastici cap. 43. Qui mos apud aas nationes increbuit, & hodie seruatur apud Sinas & Iaponas. Medici etiam vel augmenta, vel decrementa Lunæ diligenter ontemplantur, antequam ægrotis curandis medicinas adhieant. Accedunt agricolæ, qui ad excolendos, vel repastinandos gros, ad committenda telluri semina, ad segetes metendas, seu mputandas cædendasq; arbores Lunæ vicissitudines continener obseruant. Iam vero nautæ quam sedulo curant auctiones iminutionesq; Lunæ, ex quibus dependent & accessus, & mais recessus; ex quibus ventorum flatus, temporum cursus, ac utationes expectant; etenim sine Lunæ auspicio, nec è portu bluunt, nec se credunt mari. Quid plura? Merito igitur luminare magnum appellatur illud astrum, quod præ cæteris, hominibus inseruit. Hæc interim de Luna satis, ne

206. *Altera ratio*

Hebraeorum mos in supputandis temporibus.

Ex Luna tempora & auspicia captantur.

Luna laboranti succurrere videamur.

Iuuenal.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Problema XLII.

Quæ ratio ineundi naturalis diei sit rerum naturæ conformior?

107. Plin. Simplic. Aliacenſ. Vielm. *Varius mos in varijs nationibus.* Clauius. Patauinus. Accurſ. *Quatuor naturalis diei principia.*

Sicut in capiendis anni exordijs non ſatis gentes conſenſerunt, vt referunt Plinius lib. 7. naturalis hiſtor. Simplic. 2. phyſ. Aliacenſ. in concordia ver. 6. Vielm. de oper. lect. 12. pag. 153. & alij: ita in auſpicando naturalis diei principio maxima fuit in populis varietas, quæ nondum eſt ad vnitatem redacta. Aſſyrij à Solis ortu ſubducebant naturales dies, quod faciunt Baleares, teſte Clauio in 2. cap. ſphær. Iudæi & Athenienſes à veſpere, quos, eodem Clauio teſte, ſequuntur Itali. Priſci Romani à nocte media, vt præter alios aduertit Paulus Patauinus celebris Iureconſult. lib. 2. ff. tit. 12. de ferijs; retinent hanc conſuetudinem Hiſpani, Arabes cum Aſtrologis à meridie auſpicantur dierum exordia, quam exordiendi rationem notat Accurſius tit. citato, & nimis abſurdam vocat. Cùm igitur quatuor potiſſimùm reperiamus naturalis diei exordiendi rationes, nimirum ab ortu Solis, à meridie, à veſpere, à nocte media: inueſtigandum eſt breuiter, quænam ex ijs ſit naturæ rerum conformior, quæ verò minus conformis?

208. *Oſtenditur ratio pro ortu lucis.*

Rectiùs ab ortu initium ſumi, oſtenditur primò; quia lux naturâ ſuâ præcedit tenebras, & ortus lucis eiuſdem conſiſtentiam ac declinationem: at naturalis dies lucem complectitur & tenebras; inchoandus igitur eſt ad rei naturam conformiter ab ortu lucis. Cõfirmatur; quia labor naturâ ſuâ prior eſt quiete, manè verò ad opera egrediuntur homines, iuxta illud Pſal. 103. 22. 23. *Ortus eſt ſol, &c. Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam, vſque ad veſperum*; nocte appetente cubitum pergunt, vt vires operando diſperditas reſtaurent. Vnde Plato (Plato.) 7. de republ. *Ordo, inquit, temporis liberis hominibus ab ortu Solis perpetuus ad alterum Solis ortum eſt habendus; quod autem generatim ab omnibus fit, à natura proficiſci videtur*; & ob hanc cauſam graues auctores Heliogabali imprudentiam & impudentiam accuſant, quòd præpoſtero temporis ordine die feriaretur, noctu ſe negotijs dederet: quam conſuetudinem aliqui adhuc homines ſeruant, vel in hoc à recta viuendi ratione adeò alieni, vt ipſum naturæ ordinem præuertere non vereantur.

Heliogabalus diem peruertebat in noctem.

Deinde in prima mundi conditione, primus Orbis dies ab ortu Solis incepit, cùm cœlum ab oriente moueri cœptum ſit & 24. horarum ſpatio integram confecerit circulationem, quod docet Baſilius, Chryſoſtomus, Ambroſius, Auguſtinus, Hugo & alij.

Baſil. Chryſoſt. Ambroſ. Auguſt.

alij, quos citant & sequuntur Soar. de opere sex dierum lib. 2. cap. 3. num. 12. Cornelius & Pererius in Genes. cap. 1. Sed in principio mundi quid naturæ rerum consonet factum est: ergo, &c. Denique Patrum mos fuit ad Orientem aspicere orantes, & eò vergebant templorum ostia; qui etiam apud Ethnicos viguit, auctore Volaterrano lib. 29. Porrò quid hæc consuetudo indicabat, nisi oriente naturali die, ad verissimum diem lucis fontem conuertendos mortalium animos? vt pulchrè adnotauit Theodoretus in Exod. vbi Deus templi portam versùs Orientem spectare iubet. Sunt pro hac parte Magister in 2. d. 13. & Quintil. lib. 9. instit. Orator. ca. 4. & alij.

Hugo. Soar. Cornel. Perer. Theodor. Magist. Quintil.

209. *Ostenditur ratio pro meridiano tempore.* Pro Arabibus & Astrologis hoc est fundamentum, quòd sol in meridiano constitutus splendidior est, & ad agendum efficacior: videtur autem rei natura postulare, vt inde naturalis diei sit exordium, vbi astri, cursu suo diem efficientis, maior est virtus. Confirmatur ex Mars. Ficino lib. de sole & lumine cap. 10. qui ait, solem à Deo creatum in meridie habitabilis horizontis; & hanc esse causam, cur Moses antea vesperum recenseat, quàm manè; quia scilicet priùs sol vesperum, quam diluculum effecerit. Hanc opinionem probabilem sentit D. Bonauent. & illam tribuit Bedæ, in 2. d. 13. articul. 1. quæst. 2. Ægid. 1. p. sui exaëm. cap. 16. eam apertè tenetur. Accedit ex Clauio pag. 279. & 282. quòd sol. & astra in omnibus regionibus respectu meridiani eodem semper modo se habent, non autem respectu horizontis.

Ficin. Bonauent. Beda. Ægidius. Clauius.

210. *Ostenditur ratio pro vespere.* Pro Iudæorum, Atheniensium, & Italorum consuetudine primò se offe t Moses, qui ad initium Genes. naturalem diem ex partibus colligens repetit sæpius factum fuisse *vespere & manè diem vnum.* Secundò Hebræi Exod. 12. Deuteronom. 16. & alijs Scripturæ locis iubentur suas festiuitates vespere, in principio nimirum naturalis diei, inchoare. Et Leuit. 23. 32. *A vespera*, inquit Dominus, *vsque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra*; quod & Christiani facimus; locum notauit D. Thom. in 4. d. 41. & super Ioann. cap. 13. dicens id fieri, quia Iudæi lunam obseruant, quæ noua ante vesperum non conspicitur. Hanc opinionem tuentur Abulens. in Genes. Molina. d. 7. imò & Hieronymus in cap. 2. Ionæ. Nec contra hoc facit, quod Caietanus q. 10. & 11. aliquantulum audax congerit, dum hanc sententiam absurdam, falsam, contra Scripturam, tanquam ex tripode pronuntiat, quia nullum videtur absurdum, conflari vnum tempus à diuersis durationibus, partim sub quiete corporum, partim sub motu lucis; nonne ex luce & tenebris, siue ex nocte & die, quæ non minus inter se repugnant, conflatur vnum tempus, vnaque naturalis dies?

D. Thom. Abulensis. Molin. Hieronym. Caietan.

211. *Ostenditur ratio pro media nocte.* A media nocte duci naturalis diei principium, naturæ rerum esse congruentius, alij opinantur. Primo; quia à media nocte incipit Sol ad nos accedere, à quocunque alio puncto non incipit; sed apparere, vt in ortu; aut recedere, vt in meridie; aut occultari, vt in occasu. Hanc reddit causam Plutarchus in probl. cur à media nocte diem Romani veteres inchoarint, vbi & aliam addit. Secundo; naturalis dies solari anno confertur, quia sicut annus est integra Solis sub Zodiaco conuersio, ita dies integra eius circa terram cum primo mobili circulatio: item vt annus quatuor habet partes, ita & dies; anni partes à quatuor vtriusque æquinoctij & vtriusque solstitij punctis; partes diei à quatuor cœli punctis accipiuntur: mitto in pluribus aliis analogiam; sed anni initium ab hyeme sumitur, quæ mediæ nocti comparatur; ergo initium naturalis diei à nocte media: sumi vero anni initium ab hyeme rectius, quam à Martio, vt apud Astrologos, aut ab Autumno, vt apud priscos Iudæos, ostendit Clauius pag. 243. quia punctum illud solstitij, quod est initium Capricorni, est finis descendentis, & principium ascendentis semicirculi, atque adeo finis recessus Solis, & principium accessus eiusdem, respectu partis Septentrionalis, quæ dignior Australi est, & quam anni institutores incoluerunt. Eadem redditur causa ab Ouid. 1. Fastor.

Plutarch. Clauius. Ouid.

——— *Dic age frigoribus,* &c.

Christus Dominus naturalis diei initium consecrauit. Deinde Christus Dominus nocte nascens media, gratiæ diem inchoauit, naturalisq; diei exordium liquidissimo natalis sui auspicio feliciter consecrauit, quod doctissime de more suo probat Soar. in 3. p. tom. 2. d. 12. sect. 3. vbi etiam hanc opinionem de diei naturalis initio confirmat. Hoc auspicium præpetis omine pennæ secutus est Iustinianus Imperator, & sanctionibus suis stabiliuit; vide leg. 8. ff. de feriis & dilationibus, quæ diem naturalem à media nocte vsque ad aliam mediam noctem inchoat clauditque. Vt optime legem accipiunt Bartol. Vlpianus, & alij. Hæc opinio mihi probabilior.

Soar. Iustin. Imp. Bartol. Vlpian.

PROBLEMA XLIII.

Sitne astris ad agendum potentius organum, lux, an motus?

SVppono id, quod verum est, & communis Philosophorum schola recipit, Astra agere in corpora sublunaria, luce & motu: num etiam occultis vtantur influentiis, nihil ad præsens institutum. Cum igitur lux & motus duo sint potissima agendi

veluti

veluti instrumenta, in controuersiam adducimus, vtrum sit efficacius & potentius ex his duobus? Quod primæ sint motui deferendæ, haberi videtur ex D. Thom. 1. 2. q. 109. art. 1. in 2. d. 2, q. 2. art. 3. 2. de cœlo art. 4. ad fin. & alibi; & ex Simplicio eodem lib. de cœlo, & plerisque D. Thom. sectatoribus, quaternus cum suo præceptore docent, quieto cœlo nihil infra ipsum moueri omnino posse. Defendunt hanc partem ex instituto Iulius Sirenius lib. 3. de fato cap. 50. & Hieronymus Vielm. in suo Exaëmero lect. 17. & alij. *Argumenta pro motu.* D. Thom. Simplic. Sirenius. Vielm.

212. Præcipuum huius partis fundamentum est; quia tota cœli vis & efficacia ad operandum ab eiusdem motore oritur, ad eum modum, quo serra, aut quoduis aliud instrumentum ex motione agentis principalis efficax fit & actuosum. Addi possunt hæ rationes: Prima; quia inferiores motus à cœli motu non à luce tanquam à sua causa & mensura dependent. Secunda; quia lux præter lucem & calorem nihil amplius videtur producere; cœlum autem multis aliis agit virtutibus, quæ non nisi motus ministerio videntur produci. Tertia; quia Aristoteles 1. Meteor. primas videtur motui concessisse, cum dixit, *oportere hunc mundum inferiorem supernis lationibus esse contiguum:* quo loco perpendo, non dixisse, *oportere vt hic mundus sit contiguus cœlo, sed cœli motibus*; quod apertius tradidit 8. Physic. vbi ait cœlestem motum, esse rerum sublunarium quasi vitam. Quin & in problemat. sect. 7. problem. 4. quærens, cur morbi contagione serpant, & appropinquantes inficiant; sanitas vero ab animali sano deriuari nequeat in alios? ait; *ægritudines esse, veluti motiones quasdam*; *ideo agere*; *sanitatem vero quietis habere rationem, quæ vero quiescunt, inepta esse ad actionem.* Fauere huic parti videtur locus ille Genes. 1. *Et spiritus Domini ferebatur super aquas*, vbi grauissimi auctores spiritûs nomine validum ventum intelligunt, quo agitata & commota mundanæ molis materia in formas abibat varias. Nec est alienus ab hoc de motu sententia Caietan. ad eundem Genes. locum; cum enim per aquas primum mobile intelligat, per spiritum motorem Angelum; docet cœlum, à quo inferiora pendent, in motu fuisse creatum; & post aliqua: Si autem, inquit, legitur *cubans*, vita ipsius cœlestis motûs insinuatur, ex hoc, quod fouetur à spiritu; est enim primus motus, velut vita omnium corporalium, & hoc habet à spirituali substantia. *Assignantur variæ rationes.* Aristot. Caietan.

213. Nihilominus principatum in actionibus Astrorum, luci tribuo, si conferatur cum motu. Ita sentiunt auctores plurimi etiam de numero Thomistarum, inter quos est Soncin. 12. Met. q. 13. & alij nobiliores ad 2. sentent. d. 15. qui localem motum non alia ratione putant necessarium, nisi vt astra ferat ad nos, *Pugnatur verius pro luce.* Soncin.

ac referat, vt temporum viciſſitudo, generationum & corruptionum ſeriem efficiat. Eſt in hac ſententia Bened. Perer. lib. 2. in Geneſ. q. 10. & lib. 1. ad ea verba: *Dixit Deus; Fiat lux,* &c. Vbi cum duplex commendet cœli ornamentum, motum ſcilicet, & lumen, *principalius,* inquit, *lumen; nam motus eſt propter lumen.* Exiſtimaſſe idem videntur Ptolom. & Albumazar, qui à Luna & Sole vitam hominibus infundi aſſeruerunt; eadem ratione Proclus in Timæum Platonis Solem appellauit rerum patrem: apertius tamen Iamblicus, omnia bona à Sole nobis, lucis miniſterio, cenſuit deriuari.

Perer. Ptolom. Album. Procl. Iamblic.

214. *Lucis encomia.* Perer.

Ratione hanc partem ita ſuadeo: Lux influentiarum vehiculum dicitur, idque, niſi quia cum lux ſit prima qualitas actiua primi corporis, vt præter Bened. loco proxime citato docent communiter reliqui, lucis interuentu efficiunt aſtra in his inferioribus, quicquid à cœlo fit. Et confirmatur; quia lux eſt verum organum, quo Sol & aſtra immediate attingunt paſſa; quod motus non habet; neque enim is potentia eſt, per quam cœlum, veluti per formalem agendi rationem operatur, nec eſt ipſa formalis effectuum productio, nec aliud ſimile; ſed tantum, vt eſt probabilius, conditio quædam requiſita ad efficiendam temporum rerumq; viciſſitudinem; quæ cœlo quieto eſſe nequaquam poteſt. Adde lucem, vt minimum productiuam eſſe per ſe caloris illius vitalis, quo gignuntur omnia, vegetantur, fouentur, reficiuntur; cuius cauſa dictum eſt ab Ariſtotele 1. de cœlo text. 100. omnia à cœlo vitam accipere, & in ea conſeruari.

Ariſtot.

PROBLEMA XLIV.

Vtrum zonæ, torridæ, & extremæ frigidæ, habitabiles olim fuerint?

215. *Pars negatiua oſtenditur.* Bozius. *Probatur primo.*

PArtem negantem tuetur acerrime Bozius tom. 2. lib. 23. cap. 15. & ſermo eſt ante Chriſti aduentum. Pro hac parte ſic argumentor primo ex Ægypti Regibus, qui Thebis habitabant, in quibus regia ſedes *dioſpolis,* ſiue *ciuitas Solis* dicebatur. Diſtant autem Thebæ ab initio zonæ torridæ gradibus duobus, qui leucas quadraginta non efficiunt. Quî fieri igitur poteſt, vt non modo hi Reges, harum rerum non parum ſtudioſi, ſed etiam eorum Sacerdotes, penes quos rerum omnium notitia conſediſſe olim prædicabatur, id ignorarint, quod ſcitu quidem facillimum illis erat. Et tamen huiuſcemodi loca inhabitabilia eſſe, imo & figendis ſedibus omnino inepta prodi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

prodidere. Rursus, nonnulli ex his Regibus totum ferme orbem peragrarunt, atque adeo zonæ torridæ loca obierunt, vt Osyris anno circiter centesimo, antequam Iacob Ægyptum appulerit. Nechao etiam, siue Necho, vt vocat Herodotus: qui postquam instructa classe Torridam perlustrauit, è mari rubro soluens, Africamq; circumlegens, post biennium peruenit ad Herculis columnas, inde reuersus est in Ægyptum, frumento secum asportato, cuius caritate laborabat Ægyptus. Ex qua nauigatione confirmatur illorum opinio, quæ citato Bozio non displicet, qui tenent, classem Salomonis, quæ soluebat è mari rubro, & nauigabat in Tharsis, triennium consumens, solitam circumradere Africæ littora, Hispaniam contendere, & Tartessum eius vrbem, quam *Tharsis* nominari volunt ab Scriptura, vulgo *Tariffa*, quæ sane, vt ex Regum Lusitanorum annalibus constat, fuit vrbs olim auro super omnes abundantissima, opulentissimaq;. Quod Strabo etiam affirmat lib. 3. & cecinit Poëta lib. 1. in Rufin.

Reges Ægypti diligentes orbis indagatores.

Quæ olim fuerit Tharsis.

Non Tartessiacis illum satiaret arenis
Tempestas pretiosa Tagi, &c. Claudian.

216. Argumentor secundo ex testimoniis, quæ docte affert idem Bozius ex Ægyptiis, Tyriis, & Hebræis. Iam vero Persæ despectui habuerunt Ægyptios, quia existimabant posse incoli illas zonæ torridæ plagas. Vnde Cambyses Rex, dum loca illa apparatissimo exercitu circumnauigare niteretur, nihilq; præter vastissimas solitudines occurreret, tandem plurimis suorum amissis, aliisq; (ita sterilitate religionis compellente) occisis, vt eorum carnibus vescerentur, expertus locorum intemperiem rediit. In qua etiam expeditione Meroëm sororem amisit, cuius de nomine dicta est insula *Meroë*, quæ Nilo circumdata, media est inter Æquinoctialem & Tropicum Cancri. Huius rei meminit Herodotus lib. 2. & 3. Strabo lib. 10. & Lucanus mox citandus. Idem accidit Xerxi, vt refert Herodotus lib. 4. Idem Hannoni Carthaginensi, teste Plinio lib. 5. cap. 1. & Pomponio Mel. in Africæ descriptione. Idem etiam contigit Herodoto historiæ parenti, vt vocat Cicero lib. 1. de legib. qui diligentissimus fuit huiusce rei indagator, qui propterea ait Nili fontes nemini vnquam fuisse exploratos, quia tota Africa, qua iter esset agendum, deserta & inculta iacet. Idem euenit Alexandro Magno, qui in eam curam maxime incubuit, & qui curaret orbem vniuersum explorare, suoq; imperio adiungere; qui, cum plures esse mundos audiuisset, eos à se omnes vinci non posse, ægre admodum ferebat, & tamen nullos sub zona torrida esse mortales reperit, quæ causa fuit, vt Aristoteles eius præceptor diceret, inhabitabiles esse eas mundi plagas.

Probatur secundò.

Persarũ Reges in Orbe patefaciendo studiosi.

Herodot. Strabo. Lucan. Plin. Pompon. Tull.

Alex. Mag.

Aristotelis sententia circa plures mundos.

Argu-

217. *Probatur tertio.* Argumentor tertio ex cura quam olim Romani huic parti adhibuerunt, postquam Ægyptum Imperio adiecerunt, è quibus Cæsar de Nili fontibus Ægyptios Sacerdotes percunctatus, hoc responsum accepit, teste Lucano lib. 10. vbi supra dicta fere omnia continentur:

Lucan.

Quæ tibi noscendi Nilum, Romane, cupido est,
Hæc Phariis, Persisq; fuit, Macedumq; tyrannis.
Nullaq; non ætas voluit conferre futuris
Notitiam, sed vincit adhuc natura latendi.
Summus Alexander Regum, quem Nilus adorat,
Inuidit Nilo, misitq; per vltima terræ
Æthiopum lectos: illos rubicunda perusti
Zona poli tenuit: Nilum vidêre calentem.
Venit ad occasum, mundiq; extrema Sesostris,
Et Pharios currus Regum ceruicibus egit.
Ante tamen vestros omnes Rhodanumq; Padumq;,
Quam Nilum de fonte bibit. Vesanus in ortus
Cambyses longe populos peruenit ad æui,
Defectusq; epulis, & pastus cæde suorum
Ignoto te, Nile, redit, &c.

Huius Sesostris fit mentio in sacris literis, quem nominant Sesac.

Constat ex hoc oraculo, omnia loca, quæ Nilus alluit, fuisse quondam inhabitata, modo autem habitata sunt omnia, vt patet ex multorum scriptis, quibus præsertim adde ex nostris Ioannem Barrium, Damianum de Goës. Strabo autem, imperantibus Octauio & Claudio, qui diligentissime de Geographia scripsit, etiam tunc adhuc non esse habitata Torridæ loca, testatur lib. 17. quamuis lib. 2. asserat, dimidium zonæ torridæ, quod nos respicit, ex aliqua parte habitari. Et quidem merito habitatur, cum hæc pars, quæ ad Septentrionem declinat, viuendi rationi sit commodior, vt bene notauit Barocius harum rerum haud mediocriter peritus, in lib. 2. Cosmographiæ cap. 2. Sequentes vero Romani, apertius zonas torridas explorarunt & cognouerunt, & nihilominus omnes antiqui Romanorum scriptores consentiunt desertas fuisse regiones. Sic namque Horatius, qui Augusti memoria floruit, lib. 1. Od. 22.

Ioan. Barr. Dam. Goës Strabo. Barocius.

Horat.

Pone me pigris vbi nulla campis
Arbor æstiua recreatur aura,
Quod latus mundi nebulæ, malusq;
Iuppiter vrget.
Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata, &c.

218. *Pars affirm. est vera.* Nihilominus pars affirmatiua certa est; multo enim ante Christi aduentum fuerunt zonæ torridæ habitatæ, siue de maxima zonæ torridæ parte, quæ Erythæo mari, Oceanoque, qui à co-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

à columnis Herculeis ad Erythræum vſque Africam circumfluit, clauditur, ſermo ſit; ſiue de minori parte, præſertim de Arabiæ felicis regionibus, quæ tropico Cancri continentur, quas nemo habitatas fuiſſe negat: ſiue etiam ſub zona torrida comprehendamus, multas noui Orbis prouincias, & plagas Orientalis Indiæ fere vniuerſas, vt vere comprehendere debemus; omnes enim hæ, etiam ante Chriſti ortum, cultæ fuerunt, & habitatæ, vt recentiores Coſmographi bene oſtendunt; quorum rationes ſic confirmo: D. Thomas Apoſtolus præcipuas zonæ torridæ partes ab hominibus habitatas inuenit, quas ille pedibus luſtrauit. Enimuero non ſolum Orientales obiuit, vt Barrius Luſitaniæ alter Liuius optime tradit decad. 3. lib. 7. cap. 11. ſed etiam Occidentales aliquas, vt Braſiliam, vt accepimus ex incorruptiſſimis annalium noſtrorum monumentis; ſcripſit enim P. Emanuel de Nobrega è noſtra Societate, qui in Braſilia Prouincialem geſſit, multa inueniſſe apud illos barbaros D. Thomæ teſtimonia, & calentia adhuc eius ſanctimoniæ veſtigia. Quod vero Bozius ait, nimirum omnes has regiones poſt Chriſti ortum, in eiusq; cultum & reuerentiam habitari cœptas fuiſſe, quamuis pium ac religioſum videatur, nihilominus à veritate prorſus eſt alienum. Nam inprimis, quis non ſtupeat, quod tam breui tantæ ac tam variæ regiones hominibus repleantur? Deinde liquido conſtat ex Sinarum annalibus, vt à noſtris, qui illos legerunt, accepimus, regionem illam maximam, quæ vulgo dicitur *Conchenchina*, & regnum magnum Sionis, duo mille annos ante Chriſti aduentum, à Sinis fuiſſe poſſeſſum & habitatum; in cuius rei teſtimonium Rex adhuc Sionis Sinarum Regi vectigal ſoluit quotannis. Denique hac in re aperte concludo contra Bozium, & ab eodem peto: Latiſſima Æthiopum & Abaſſinorum imperia fueruntne ante Chriſti ortum patefacta & habitata? Fuerunt plane, ita paſſim atteſtatur ſacræ paginæ veritas; imo regalibus donis orto Infanti ſtipendiaria ſeſe fecerunt. Peto vlterius; Iacentne ſub zona torrida? Recte quidem, nec à Mathematicis alienus dubitabit: ergo grauiter lapſus eſt Bozius hac in re; nec fortaſſis minus in ſequenti.

Met. in vita D. Thom.

Oſorius l. 3. in fi. de reb. Eman. Regis epiſt. an. Dom. 1552.

Maius dubium eſt, vtrum extremæ frigidæ olim fuerint habitatæ? Bozius palam negat ante Chriſti aduentum; in qua ſententia fuerunt multi, quos citat. Et Plinius lib. 4. cap. 12. ſcribit hanc mundi partem damnatam à natura, & denſa merſam caligine, neque in alio, quam rigoris opere, gelidisq; Aquilonis conceptaculis. Rurſusq; idem cum Strabone irridet Macrobiorum gentem, fabuloſis inquiens celebratam miraculis, quæ tamdiu felici æuo ſub ipſo axe degeret. Herodotus autem 219.

Dubium de extremis frigidis.

Bozius. Plinius. Strabo.

tem Septentrionalem fuisse habitatam affirmat, quando ait deferri ab ea vsque ad Græciam Virgines ad sacrificium. Ita existimauit Macrobius, Solinus, Pomp. Mela, & alij ex antiquis. Post Christi tamen aduentum asserit Bozius, vtramque frigidam cultam fuisse, & sequitur Olaum magnum Archiepiscopum Ipsalensem, Zinum, & alios iuniores. Certum tamen est, inprimis, extremas frigidas, quæ accedunt ad vtrumque polum viginti quinque gradibus vltra dimidium esse habitabiles, quidquid dicant Poëtarum deliria; quia vtraque in partibus anni vel habet Solem, vel Lunam continenter, nec exinde aliquod sequitur incommodum, quod viuendi auferat rationem. Meridionalis vero nondum cognita, vt scribit Abrahamus Ortelius in suo Theatro, & passim Cosmographi in suis tabulis. De Septentrionali tota est controuersia. Bataui, homines nauigationibus suis hac memoria celebres, secuti Lusitanos, ad has plagas patefaciendas omnes curas impenderunt, sed adhuc quidem non cognouerunt. Nam gelu & glacie impediti retro vela dederunt, & cursus relictos iterarunt, vt patet ex duobus illis voluminibus suarum nauigationum, & ex illis quæ scribit Ioannes Boterus. Itaque ad Septentrionalem solum de noua Zemla fit mentio, neque aliud ad hanc diem pro certo constat.

[Margin: Macrob. Solin. Mela. Olaus. Zinus. — *Bataui secuti sunt Lusitanos.* — Boter.]

PROBLEMA XLV.

Vtrum tota terra motu trepidationis naturaliter moueri queat?

220. INprimis omitto Pythagoricos, existimantes terram circulariter moueri: quibus aliqui recentiores, Copernicus, Cælius Calcagninus, Stunica, & si qui sunt alij, adhærerunt. Hi enim auctores, maiori rationis vertigine, quam sit ea, quam terræ tribuunt, agitantur. Loquor igitur de motu trepidationis, non quidem iugi ac perenni, sed aliquando propter aliquas causas contingenti, quo terra tremere ac subsilire videatur. Et in hoc sensu non deest aliquis ex recentioribus Theologis, qui partem affirmatiuam acriter tueatur, Vasq. 1. 2. disp. 81. c. 2. n. 8. Cuius fundamentum duplex esse potest: Primum; quia terra naturaliter mutare potest centrum grauitatis, ergo naturaliter moueri potest. Patet consequentia; quia centrum grauitatis terræ debet coincidere cum centro totius mundi, alioqui terra non esset in infimo loco; ergo si centrum grauitatis terræ mutetur versus superiorem partem, necesse erat,

[Margin: *Opinio Pythagorica de circulari telluris motu.* Copernic. Calcagnin. Stunica. *Quæstio procedit de motu trepidationis.* Vasq. *Pars affirmatiua probatur primo*]

vt su-

vt superior pars telluris fluat & labatur ad centrum mundi, inferior vero à centro proportionaliter recedat, quousque centrum grauitatis terræ cum centro mundi coincidat, illiq; indiuisibiliter commensuretur, & sic tota terra moueatur. Antecedens probatur; quia centrum grauitatis terræ est illud punctum, quod diuidit terram in partes æqualiter graues; sed si aliquid ponderis ex vna parte terræ accedat, etiam si sit minima quædam stipula, vel illi tantillus impulsus imprimatur, iam illa pars reddetur grauior, quam opposita: ergo necesse erit sumere aliud punctum distinctum à priori; quod terram in partes æqualiter graues partiatur, ac proinde mutato priori centro grauitatis aliud constituere.

Secundum fundamentum est; quia, si lapis magno impulsu ad terram allidatur, ille impulsus tandem euanescet; vt patet ex eo, quod si paulo post terra subtrahatur; lapis descendet sola grauitate naturali, lentius, quam antea: non corrumpetur autem defectu subiecti, siquidem illud illæsum permanet, neque defectu motoris, siquidem non dependet ab illo in conseruari, alioqui sublato motore ne breuissimo quidem tempore perseuerare posset; cum tamen manifesta experientia aliud ostendat: ergo corrumpetur ab aliquo impulsu contrario; cum à partium enumeratione non appareat aliud principium, à quo corrumpatur. Hic autem impulsus ita contingit: Superior pars terræ facta grauior propter pondus additum, vel adhibitum impulsum, tota ad centrum ruit: deinde pars opposita terræ, quæ à centro recessit, rursus per impetum suæ natiuæ grauitatis redire nititur ad centrum, contra illam grauitatem impulsus, eamq; tandem superat, & corrumpit; & per nouum motum aliud centrum grauitatis terrę cum centro mundi commensuratur. Vnde hic motus merito vocatur motus trepidationis; quia constat ex accessu & recessu terræ ad centrum, per quos terra partim subsidit, partim subsultat similis trepidanti.

221. Probatur secundo.

Hæc opinio ingeniosa est, sed nequaquam vera. Primo, quia videtur parum consona Scripturræ, quæ nihil frequentius prædicat, quam terræ stabilitatem & immobilitatem, Psalm. 23. 74. 92. 103. Eccles.1. Iob.38. 1.Paral.6. 2.Petri 3. & passim alibi, & hac de causa Copernicana opinio fuit damnata in Cardinalium Congregatione. Secundo, quia loquitur contra sensum: nemo enim talem motum experitur. Nec satis est dicere, eum motum esse imperceptibilem, quia ad eundem asylum confugerent, qui terræ circularem motum attribuunt, præterquam quod tantum poterit pondus superimponi, vel tantus impulsus adhiberi, vt motus imperceptibilis non

222. Ostenditur primo falsitas prædictæ sententiæ. Copernicana opinio damnata. Ostenditur secundo eadem fasitas.

cua-

euadat, sed satis manifestus appareat. Tertio; quia debilibus *Impugnatur primum fundamentum primo.* nititur fundamentis. Primum sic demolior: Et inprimis supponit, tanquam indubitatum, centrum grauitatis, ad quod grauia tendunt, necessario esse vnum cum centro vniuersi. Quod certe adeo non est indubitatum, vt contrarium defendi non videatur, vt sequenti quæstione ostendam. Primo; quia si terra impulsu vnius formicæ à centro mundi aliquantulum recedit, impulsu vnius hominis longius recedit, impulsu multorum hominum longissime, & si magis ac magis hominum & Angelorum impulsus multiplicentur, tota à suo loco natu-*Impugnatur secundo.* rali conuelletur; quod Philosophiæ repugnat. Secundo; quia si terra propter aliquem impulsum à centro recedit, neque solares, neque lunares eclipses infallibiliter apparebunt: non solares; quia poterit terra ita à Luna Soli supposita remoueri, vt non incidat in illius vmbram; proindeq; totus Sol conspicuus appareat. Non lunares; quia poterit terra ita ad Solem accedere, vt suam vmbram in Lunam è regione positam non extendat; atque adeo tota Luna pleno nitens orbe appareat.

223. *Impugnatur tertio.* Tertio; quia ridiculum videtur, quod sub paleæ formicæve pondere, immanis hæc telluris machina gemat moueaturque. Et sic demonstro: si in bilance æqualiter sustentante multos tritici modios addatur ex vna parte vnum tritici granum, illico ad terram ruet altera pars examinis? absit quidem, nec mo-*Impugnatur quarto.* uebitur, nec trepidabit. Quarto; quia, esto ex vna parte aliquid ponderis terræ adiungatur; non propterea terra mutabit centrum grauitatis; quia statim in partem oppositam æquale onus confluet, quod priori præponderet, procurante id natura, terraq; se ipsam ex omnibus partibus librante & coæquante. Et quamuis mutetur centrum grauitatis, non propterea terra statim mouebitur; quia partes, quæ sunt in centro, tam pertinaciter illi adhærescunt, propter naturalem sympathiam cum suo loco naturali, vt neque moli desuper incumbenti cedant, neque à suo centro recedant, quousque natura suapte vi exteriores partes terræ coæquet & commensuret: quemadmodum, quando datur periculum vacui, duo corpora tam tenaciter inter se cohærent & concrescunt, vt nullis viribus creatis diuellantur.

224. *Impugnatur vlterius.* Accedit, quod in corpore vniformiter graui, & non perfecte ac rigorose sphærico, non potest assignari centrum indiuisibile grauitatis: ergo falso assumitur, mutari centrum grauitatis, & consequenter falso concluditur ex mutatione centri motus totius terræ. Probo antecedens; quia in corpore, quod non est perfecte sphæricum, non potest assignari centrum indiuisi-

diuisibile magnitudinis: alioqui iam omnes lineæ à centro ad circumferentiam essent æquales, & proinde esset perfectè sphæricum; ergo neque centrum grauitatis: nam in corpore vniformiter graui; seu cuius omnes partes sunt eiusdem grauitatis, centrum grauitatis & magnitudinis coincidunt: & proinde, si non habet centrum indiuisibile magnitudinis, neque grauitatis habere poterit.

Posterius fundamentum, quod scilicet impulsus ex vna parte terræ impressus debeat euanescere per contrarium impulsum terræ ex altera parte sursum renitentis, impugnatur; quia impulsus non ab alio contrario interimitur, sed de ipso euanescit; quod sic ostendo: Primo; quia omnes impulsus sunt eiusdem speciei in sua naturali entitate, quemadmodum & motus locales, eorumq; termini intrinseci; ergo vnus non potest agere in alium; actio enim semper est à contrario; propria autem contrarietas non reperitur in iis, quæ specifice conueniunt. Secundo; quia licet impulsus, quo terra ad centrum renititur, & quo priorem dicitur interimere, semper in terra perseuerat, vel ab alio corrumpitur: ex hoc secundo sequitur processus in infinitum; ex illo primo sequitur, elementa in suis locis grauitare: ergo potius talis impulsus fictitius est, & chimæricus. Tertio; quia, si Angelus impellat sursum partem ignis proximam concauo Lunæ, & deinde cesset; ille impulsus sensim extabescet non ab alio contrario: nam cœlum non resistit actiue, sed solum negatiue; ergo se ipso perit. Vltimo; quia impulsus, quo Angelus mouet primum mobile, nisi continuo resarciatur, perit; non à contrario, cum non appareat; ergo. Dicet aliquis: Sensim interimi ab alio impulsu, quo alius Angelus mouet cœlum inferius in contrariam partem. Sed contra; quia esto non moueretur cœlum inferius, adhuc impulsus primi mobilis sensim euanesceret, alioqui semel impressus semper duraret, semperq; cœlum in orbem ageret; neque amplius necessaria foret præsentia & actiuitas Angeli, quod per se videtur absurdum. Ex his soluta satis manent argumenta contraria, sed aliter ex sequenti quæstione dissoluentur, & quidem nouo, & fortassis faciliori modo.

225. Impugnatur secundũ fundamentum primo.

Impugnatur secundo.

Impugnatur tertio.

Obiectio.

Solutio.

***

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

PROBLEMA XLVI.

Vtrum centrum grauitatis, sit vnum cum centro vniuersi?

226. *Triplex centri acceptio.* Conimbr. Clauius. *Auctoris acceptio.*

SVppono cum communi Mathematicorum & Philosophorum placito, centrum vniuersaliter acceptum in tria diuidi. Nimirum in centrum vniuersi, magnitudinis, & grauitatis, vt apud Conimbr. inuenies lib. 2. de cœlo cap. 14. qu. 3. & Clauium in cap. 1. sphæræ, & passim alios. Deinde ego grauitatis centrum dupliciter accipio, vel circa quod, vel ad quod. Primum est, rigorose loquendo, punctum in corpore, *circa quod* omnes partes sunt æque ponderantes, quod non potest reperiri nisi in corpore perfecte sphærico, & æqualiter graui. Vnde in huiusmodi globo, duo centra grauitatis & magnitudinis, in vnum idemq; centrum coincidunt, non ita tamen in globo inæqualem habente grauitatem; vt est sphæra partim plumbea, partim linea. Late autem loquendo, est punctum intra corpus positum, circa quod partes oppositæ sunt æque graues; & hoc in omni corpore quanto reperitur. Secundum autem centrum grauitatis, nimirum *ad quod*, est vnum punctum in mundo, ad quod omnia grauia confluunt. Neque hoc duplex centrum grauitatis circa quod, & ad quod sunt necessario vnum; cum enim omnes partes terræ æqualiter appetant illud centrum, non datur maior ratio cur vna pars debeat magis illuc confluere, quam alia. Vnde fit, vt illa pars terræ possidear centrum grauitatis ad quod, quæ prima illud occupauit in principio creationis; tunc deinde reliquæ partes eam secutæ circa ipsam remanserunt; ex quibus omnibus sic conglobatis, & sic naturaliter æqualiterque tendentibus ad vnum centrum fuit constitutus terræ globus. His prælibatis,

227. *Pars affirmatiua quæstionis.* Conimbr. Clauius. *I. argumētū* *II. argumen.*

Quærimus, vtrum centrum grauitatis, ad quod omnia grauia tendunt, sit necessario vnum cum centro vniuersi? Partem affirmantem tuetur communis sententia Philosophorum & Astronomorum, vt videri potest apud Conimbr. & Clauium in prædictis locis. Pro quibus sic argumentor: Primo; quia id, quod est summe graue, naturaliter tendit ad infima; sed terra est summe grauis; ergo eius grauitatis centrum est centrum vniuersi, atque adeo vnum idemq; sunt, centrum grauitatis terræ, ac centrum vniuersi; quia aliter mutaretur rerum natura, & essentialis illarum proprietas. Secundo; quia, si centrum grauitatis terræ non esset idem cum centro vniuersi, esset ex ali-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

ex aliquo impedimento, nimirum impediret aqua, ne possent in vnum conglutinari; sed aqua nullo modo obstat; non naturaliter; quia aqua naturaliter quærit locum sublimiorem, expetitq; supra terram collocari; non per vim; quia alioquin non foret perpetua illa vis, cum nihil violentum sit perpetuum: ergo centrum ad quod res graues tendunt, & consequenter ipsius terræ, est centrum vniuersi à Deo designatum, tanquam sedes & locus naturalis globi terræ, & aquæ. Hæ autem rationes, & aliæ apud Clauium, præsertim procedunt contra eos, qui valde notabiliter remouerunt terræ centrum à centro vniuersi, minus tamen efficacius contra eos, qui non multum illud remouerunt. Clauius.

Partem vero negantem, esse necessario vnum idemq; centrum grauitatis terræ, & centrum vniuersi, aliqui defendunt recentiores Mathematici non ignobiles. Pro quibus sic argumentor: Experientia, qua cernimus omne graue ad infimum tendere suopte ingenio, non magis docet esse huiusmodi tendentiam ad imum, & centrum totius vniuersi, quam ad imum, & centrum ipsius terræ, vbicumque illud sit à Deo collatum. Qui enim assereret: ideo grauia descendunt, vt ad centrum terræ vsque penetrent, vt partes ad locum totius, quem locum Deus illis assignauit ab initio creationis, is omnem omnino experientiam descensus grauium æque bene saluaret, ac qui assereret, descendere ad imum totius vniuersi. Dices: Terra, ex eo quod sit summe grauis, debet omnem infimum locum obtinere, vt est centrum vniuersi. Respondebunt: Partes quidem terræ, vt lapis, vel quodcumque graue, licet sit mixtum, ratione tamen elementi prædominantis tendere ad infimum locum rebus grauibus destinatum, qui erit centrum ipsius terræ, vel hoc existat in medio mundi, vel non existat; & cum terra tunc sit in suo loco naturali, non appeteret centrum vniuersi, atque adeo nequaquam trepidaret. 228. *Pars negatiua astruitur* *Obiectio.* *Solutio.*

Et possunt hoc confirmare ex Soarij aliorumq; sententia, de aquis, quas supra cœlos collocarunt; quia illæ aquæ, quamuis sint in eo loco, atque adeo extra situm elementarem, non appetunt descendere, sed naturaliter quiescunt in illo loco, quem Deus illis assignauit. Ita Soar. de Opere sex dierum lib. 2. cap. 4. num. 13. Et sic similiter in illorum opinione, qui nullas stellas fixas admittunt, ac proinde nec cœlos solidos, sed in illis stellas, tanquam pisces in mari permeare dicunt, quorum meminit Soarius & Conimbr. de cœlo lib. 2. cap. 5. quæst. 1. artic. 1. consequenter poterunt respondere percunctanti, cur non desinant in suo illo cœlo, & quomodo susti- 229. *Confirmatio ex Soario.* Soarius. Conimbr.

neantur, grauitentque? Deum designasse cuicumque globo siue cœlesti, siue terrestri vnum centrum, in quo omnes partes quiescerent, & extra illud omnes grauitarent versus sui globi centrum. Et declaratur exemplo; quia, si ex Luna aliquis huc asportaret partem aliquam excisam, illa pars esset violentata, ac adeo niteretur, vt ad centrum sui totius tenderet, scilicet ad globi lunaris centrum, quemadmodum modo dicimus partes terræ grauitate ad centrum ipsius terræ.

Declaratur exemplo.

230. Copernic. Hæ sunt pro vtraque parte rationes; verum, quia nulla nos cogit ad ponendam terram extra centrum mundi, vbi eam collocauit Copernicus, non est recedendum à communi doctissimorum placito, asserentium, idem esse centrum ad quod, grauitatis terræ, ac centrum vniuersi. Et hic nullo modo negandum, totum terræ globum naturaliter quiescere, vbi nunc est, simul cum suis partibus, & multo minus admittendum, partes superiores, licet nimium graues, posse expellere à centro vllam, quæ iam illud occupat; & contra naturam efficere, vt ascendat sursum. Minus enim absurdum est, mutari centrum grauitatis ad quod, quam illam partem contra naturam ascendere, & cum ea totam terræ molem mutari, imo & magnam terræ partem ita ascendere; præsertim, si pondus, quod supponeretur, fuerit nullius momenti respectu huius immanis terræ machinæ; ac proinde concludimus, quiescere terram supra hoc centrum, ab illoq; sustentari, sicut videmus aliquem globum in plano sustentari, supraq; illud naturaliter quiescere. Ex quibus corruit inane illius fundamentum, qui terram semper trepidare ad quamcumque corporis mutationem localem in telluris superficie asseuerabat; quamuis enim demus, mutari centrum, non sequitur, quod tellus mutetur, nec quod trepidet. Et declaratur magis exemplo. Nam si quis frangat vltimam partem alicuius tabulæ, mutabitur quidem eius centrum, non tamen mouebitur: Ita similiter se res habet in argumento allato, mutatur sane centrum circa quod, non tamen mouetur.

Declaratur magis.

PROBLEMA XLVII.

Vtrum aër parte aliqua sit nauigabilis?

231. PRopositum problema eius generis est, vt vel ipsi pueri inconsulto magistro audeant sine hæsitatione illud decidere. Et quidem fieri non posse, vt nauis vlla aut agitata vento, aut impulsa remis, aut vtroque simul adiuta beneficio aërem non aliter,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

aliter, quam aquam ſcindat, certius eſſe videtur, quam vt in controuerſiam vocari debeat.

Primo igitur; ſi vel per naturam effici, vel per artem poſſet, vt accommodus ſit nauigationibus aër; foret abſque dubio ea res iam diu deprehenſa, vt quo tempore procelloſa hyems mare tempeſtatibus intercludit, nihilo ſecius nauigare homines ſine metu poſſent. Secundo, omne graue non impeditum non modo deorſum fertur, ſed natura etiam ſua infra minus graue locum appetit; quæ eſt cauſa, cur lib. 2. de cœlo dixerit Ariſtoteles, non quodlibet corpus altero in aëre ponderoſius, eidem pondere in aqua antecellere: at quæcumque materies, ex qua fabricari poteſt nauis (niſi forte ignea ſit, aut cœleſtis) eſt aëre ipſo natura ſua grauior; ergo ex ea conſtructa nauis conſiſtere in aëre nequaquam poterit. Tandem experientia demonſtrat, non poſſe nauim in aëre ſuſtentari, niſi aliquo fulcimento retineatur. Quis enim non videt leuiſſimas ac minutiſſimas paleas perſiſtere in aëre nec momento poſſe, moxq; ad terram, nî vehementior flatus agitando detineat, delabi?

Pars negatiua oſtēditur primo.

Oſtenditur ſecundo.

Oſtenditur tertio.

Problema quamuis nullius venerit in mentem, illud tamen pro affirmatiua parte obiter tetigit Albertus de Sax. lib. 3. phyſic. quæſt. 6. artic. 2. concluſione 3. Cum enim oſtendiſſet ignem eſſe aëre ſubtiliorem, rariorem, ac leuiorem, vt corollarium colligit, aërem, vbi igni contiguus eſt, nauigabilem eſſe, vti aqua, vbi eſt aëri contigua: atque hoc ex ſcientia de ponderibus poſſe demonſtrari concludit. In illius gratiam hanc partem probo, dicoque: ſi qua nauis ſupra conuexam aëris ſuperficiem poneretur, ſuſtinendam in ipſo aëre, & impelli remis, niſi aliud obſtaret, poſſe. Vt hoc perſuadeam cogit experientia; qua videmus, res natura ſua grauiores aqua, aëre tamen plenas, aquæ innatare; quæ alioqui non repletæ aëre facile demerguntur. Patet hoc in pelui, & quocumque alio aheneo, aut ferreo vaſe, quod dum aëre repletur, extat in ſumma aqua, nec demergitur, cum ſit aqua natura ſua grauius; quod in oſſibus & lignis docet Buccaferr. 4. Meteor. text. 30. pag. 148. num. 35. Ex hac igitur experientia huiuſmodi argumentum conficio: Vas æreum, plenum aëre, aliter demergendum, in ſumma aqua ſuſtentatur, cum ea ſit naturaliter multo grauius: ergo nauis lignea, aut cuiuſcumque alterius materiæ in ſumma aëris ſuperficie conſtituta, & elementari igne repleta, ſupra aërem ſuſtinebitur, nec prius in ipſo aëre ſubmergetur, quam nauigij grauitas ſuperet leuitatem ignis, quo plenum eſt. Quod eſt in cauſa, vt aliquando onuſtæ naues pondere ſuo in aqua demergantur.

232.

Alb. de Sax.

Pars affirmatiua oſtenditur.

Buccaferr.

Occurritur obiectioni.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Nec obſtat vehemens ignis natura, quæ ligna poſſit conſumere; quia ille ignis ob ſuam raritatem non habet efficaciam ad comburendum, vt ingenue fatentur Philoſophi, qui cum communi placito in concauo Lunæ ignem collocant.

233. *Soluitur inſtantia.*

Quod ſi quis dicat: ærea vaſa, quæ ſumma extant aqua, propterea non demergi, quia inepta ſunt ad diuidendum medium, quod aliquantulum compactum eſt, & fortiter diuiſioni reſiſtit; is facile ex eo refelletur; quia ingens ferri lamina perfecte plana in aquam coniecta, ea tamen, licet cum aliqua difficultate, diuidit, & in fundum tendit; vt experimento ſæpius eſt comprobatum.

Cōfirmatur experientia.

Peto denique quæ ſit cauſa, cur ligna pleraque innatent aquæ, qua tamen, vt boni auctores ſentiunt, grauiora ſunt? niſi quia poros habent, quibus aër recipitur, & ita leuitate ſua lignorum grauitatem ſuperat, vt ea non ſinat demergi: quos poros quia non habent ligna quædam compacta, vt ebenum & ſimilia, aqua non ſuſtinentur. Imo vidiſſe me lapides memini ſcabra exeſos rubigine, aquæ, palearum inſtar, innatare, propter multam aëris copiam intra eorum poros receptam.

Sed iſta ſufficiant.

* * *

LIBER

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

LIBER QVINTVS,

DE FLORIBVS VARIIS.

PROLVSIO.

SAcris *postibus affigo de hostibus trophæa, vel apud Olysiponenses, vel Conimbricenses Academicos olim erecta. Semel atque iterum Rhetoricæ theses fixit, seu potius extulit belli tesseras: victus nunquam cessit, semper triumphauit: certe non sine nominis splendore, mirus enim est Rhetorici pulueris splendor. Inter rubentes galearum cristas passim vernat rosarum gratia, inter hastas hostili sanguine rorantes emicant lilia, grata surgit florum varietas. Credas Bellonam abire in Floram. Nouus hic Mars inter armorum rigorem, & florum virorem sancit amicum fœdus,*

Insolitisq; docet galeam mitescere sertis, Claud.lib.2 de raptu Prof.
Ferratus florescit apex, horrorq; recessit
Martius, & cristę placato fulgure vernant.

Itaque horror armorum nullus, qui deterreat; qui verò alliciat, plurimus. Ego autem felix, si omnia, quibus ille vsus est armis, possim tibi induere. Pauca ista (heu dolor!) & aliquando trunca post multum sudoris in incudem redigo. Nocuit sacra hominum cupiditas, priuatam lucem amans, publicam exosa. Verum Troianos istos Græco habitu indutos boni Vlysses incursant, quia

—— clypeos mentitaq; tela Virg. 2. Æneid.
Agnoscunt, atq; ora sono discordia signãt.

PROBLEMA I.

Quid illustrius, Patrem appellari, an Dominum?

1. *Patris nomẽ dignitatis argumentũ.* PRINCIPES viros appellari quondam *patres*, nemo dubitat, qui vel prima humanitatis tyrocinia posuerit. Quod ex Virgilio inprimis palam est. Apud quem in 2. Æneid. de Ænea locutum,

Virgil. *Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto.*

& in 8.

At pater in ripa, gelidiq; sub ætheris axe.

Ibidem paulo inferius:

Tum pater Æneas puppi sic fatur ab alta.

In 7. de Rege Latino:

Quam pater inuentam primas cum conderet arces,
Ipse ferebatur Phœbo sacrasse Latinus.

Et statim,

Hic & tum pater ipse ferens responsa Latinus.

Rursus in 12.

Et nos tela, pater, ferrumq; haud debile dextrâ
Spargimus.

Tandem de Euandro in 8.

Tum pater Euandrus dextram complexus euntis.

Patris nomẽ diuinitatis argumentũ. Ex quibus testimoniis planum est, *Patris* nomen magnum fuisse dignitatis argumentum; aliquando etiam diuinitatis, vt ex eodem Poëta facile probo.

Æneid. 10. de Ioue sic habet:

Virg. *O pater, ô hominumq; Diuûmq; æterna potestas.*

In 3. de Apolline sic:

Da, pater, augurium, atque animis illabere nostris.

In 2. Georg. de Baccho,

Huc pater ô Lenæe veni.

In 8. de Vulcano,

Tum pater æterno fatur deuinctus amore.

Et quidem dignitatem, & diuinitatem huius nominis ostendit Ouidius, cum illud primariis viris cum Diis commune esse dixit. Sic enim habet 2. de Tristib. de Augusto,

Ouid. *Tu quoque cum Patriæ Rector dicare, paterq;:*
Vtere more Dei nomen habentis idem.

Neque solum profanis, sed etiam in sacris literis hoc nomen *patris* tribuitur viris dignitate præcellentibus. Sic ab auaro diuite Luc. 16. honoris causa nuncupatur, *Pater Abraham, mitte*

Laza-

Lazarum, &c. Imo potius in Deo, vt egregie inquit Cyrillus, *Maius est Patrem esse, quam Dominum, cum sit plus in Deo filium generare, quam mundum creare.* Sed vt ad humanas literas recurramus, sicuti Pater significat primarios viros, ita Mater primarias fœminas; rursus, sicuti pater Deos, ita mater Deas. Vtriusque rei testimonia sunt in promptu. Pro fœminis primariis vsurpantur matres apud Virgilium 8. Æneid. *Matris nomē palmarium.*

——— Castæ ducebant sacra per vrbem Virgil.
Pilentis matres in mollibus.

Item apud Ouid. 1. Fastorum,

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant. Ouid.

Deam Cybelem significat nomen matris 7. Æneid.

Idæumq; Iouem, Phrygiamq; ex ordine matrem. Virgil.

Idem nomen in 3. Venerem significat.

Sacra Dioneæ matri, Diuisq; ferebam.

Tandem Nereidum Regina, 4. Georg. eodem nomine effertur.

Mater Cyrene, mater quæ gurgitis huius
Ima tenes, &c.

Iam vero apud Persas tanti semper parentes fuerunt, vt quoties Rex Persidem obibat, singulis parentibus binos aureos dono daret; refert Herod. lib. 1. Herod. lib. 15. Lacedæmonij autem, auctore Aristotele 2. Polit. 7. parentes ab omni onere Reipubl. solutos & immunes volebant, vnde neque ad excubias, neque ad alia laboriosa munia cogebantur. Imo Lycurgi legibus cælibes à ludorum spectaculis prohibebantur. Vnde cum Imperator Dercillida in theatrum descenderet, iuniorum nemo ei aduenienti sede cessit, cum pro se quisque diceret: *Ne tu quidem, qui mihi cessurus sit, genuisti.* Ita Plutarch in apoph. Lycurgi. At vero Romani nunquam magistratus nisi parentibus deferebant, vnde Senatores, Patres dicebant, cæterosq; optimates Patricios, vt Liuius & Florus narrant. Quare sæpenumero alicuius honoris candidati, cum in comitia descendendum erat, fictis adoptionibus liberos mentiebantur, tradit Tacitus lib. 15. qui etiam lib. 2. annal. *Plerique*, inquit, *nitebantur, vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat.* Vide Lipsium pag. 63. vbi ait, lege Papinia in magistratu, & sorte prouinciarum præferri improlibus eos, quibus proles erat. Deniq, tantus fuit habitus honor parentibus, vt eis potestas concederetur animaduertendi etiam capitaliter in filios, vt Bud. tradit in Pand. p. 2. fol. 73. & Alexand. ab Alex. lib. 4. cap. 8. quem consule, & Tiraquellum ibidem. Hæc pro Patrum, aliàs pro dominorum dignitate.

Patris nomē apud Persas. Herod. *Apud Lacedæmones.* Aristot. Plutarch. *Apud Rom.* Liuius. Florus. Tacit. Lips. Bud. Alex. ab Al. Tiraquell.

PROBLEMA II.

Qui ad bellum aptiores, barbati & comati, an imberbes & obrasi?

3. NEscio ſane, quo errore, vel furore percitus in comatos, alioquin honeſtos mortales, & decenti barbarum cultu venerabiles crudeliter adeo excandeſcis, & bilem vomis, dum omnem illis prorſus fortitudinis gloriam per ſummum adimis dedecus & iniuriam; illamq; effœminatis imberbium gregibus, quaſi hæreditariam iactabundus palam addicis.

Comati bello apti. Age igitur, & imberbes tuas, ſeu imbelles turmas inſtrue, infirmas diſpone acies, detonſas adhortare cohortes. In fronte vero tanti exercitus Alexandrum Macedonem minime oppo-ponas mihi ſuis militibus obradi barbam imperantem, quando ille luxu Perſico fractus atque eneruatus, Macedonicam aſperitatem prorſus exuit, & fragilem mollemq; induit naturam, cum ſcilicet ſuorum militum robore diffideret, barbam radi iuſſit, ne hoſtibus prædæ anſam præberent. Teſtatur Plutarchus in Apophthegmatis ipſius Alexand. Chryſippus lib. 4. ex eo Athenæus lib. 13. cap. 6. Alexander ab Alexandro genialium dierum lib. 5. c. 28. poſt medium. Tiraquellus ibidem.

Alexander iuſſit radi barbam militibus. Plutarch. Chryſ. Athen. Alex. ab Al. Tiraquell.

Deinde, ne obiicias Arabes, Abantes, Myſios, Curetas, nec Ætolos tonſos pariter & obraſos; capillos enim anteriores imbecillitatis potius, quam fortitudinis ergo raſitabant, ne ſcilicet ab hoſtibus per crines raperentur; quaſi iam formidoloſam illorum comam fortitudinis indicem perhorreſcerent. Ita ſcribit Alexander ab Alexandro loco proxime citato. Nec patientiſſimus Iob pro te pugnat, dum caput tondit: *Et tonſo capite*, &c. cap. 1. 20. Hoc namque fecit non fortitudinis, ſed religionis diuinæ cauſa; vt gratiſſimum videlicet Deo offerret ſacrificium: ſolebant enim veteres in ſacrificiis ſumma pecudum capita abradere. Teſtatur Mantuanus 12. Æneid.

Barba in ſacrificium oblata.

Virgil.

Dant fruges manibus ſalſas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, pateriſq; altaria libant.

Imo Gentiles cæſaries ſuas offerre ſolebant venerationis ergo; Suetonius in Nerone. Nero inter Buthyſiæ apparatum barbam primam poſuit, conditam in auream pyxidem, & pretioſiſſimis margaritis adornatam, Capitolio conſecrauit. Martialis de alio quodam:

Sueton.

Conſi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Consilium formæ, speculum, dulcesq; capillos Martial.
Pergameo posuit dona sacrata Deo.

Potissimum vero cum quis pubertatis annos incipiens pubesceret, & primo barbam tonderet, illam primam barbam abscissam Diis consecrabat. Ita Theseus apud Plutarchum; Achilles apud Homerum: tradit Cælius lib. 4. cap. 22. vbi etiam dicit, fluminibus & Apollini solitas esse dicari barbas, id est, aquæ & Soli; eo argumento, quod ex humecta feruidaq; natura constant animantium incrementa. Martialis de illo Domitiani liberto, qui Æsculapio in aurea pyxi de reconditos crines obtulit. 4. Plutarch. Homer. Cæl.

Accipe laudatos, iuuenis Phœbëie, crines, Martial.
Quos tibi Cæsareus donat habere puer.

Eius etiam consuetudinis meminit Iuuenalis Satyra 3.

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati, Iuuenal.
Plena domus libis venalibus, &c.

Hoc fuit in causa, quod præscripto etiam tempore Nazaræus raderetur ex vi legis Num. 6. scilicet propter periculum immolandi dæmoniis capillos euulsos. Sancitum erat lege, vt ipsa cæsaries, & capilli, qui creuerant toto illo Nazareatûs tempore, Domino consecrarentur, igneque diuinorum sacrificiorum comburerentur. Denique ne opponas fortissimas mulieres virili plane robore præditas, quæ crines suos totonderunt. Laudas Carthaginenses matronas, quæ, teste Floro lib. 2. cap. 15. crines suos *in tormentorum vincula* aduersus Romanos *obtulerunt.* Laudas item Romanas, quando Galli primum in Vrbem impetum fecerunt; quia, vt refert Plutarchus & Capitolinus, rasitarunt comas, vt ex iis viri militares machinas conflarent. Hinc natum, quod Romani Venerem caluam coluerint. Laudas Aquilienses tantam erga suos ciues fidem seruantes, vt deficientibus neruis capillos resecuerint, quibus funes necterentur in arcus flectendos, & sagittas emittendas. Laudas denique præ omnibus Lusitanas apud Diensem obsidionem, quæ masculo robore præstantes, auctore Barrio, suppetias militibus crinibus suis attulerunt, vel eis cæsorum vulnera alligantes, vel bellicos funes in barbarorum perniciem conficientes. Magna sunt hæc omnia, & quidem miracula fortitudinis, verum si attendas in meam sententiam; nam omnia testantur capillorum fortitudinem maximam. Omissis igitur aliis, quæ pro hac parte coniici possunt argumentorum telis; iam meas instruo turmas; in fronte totius exercitûs Samsonem colloco crinali tantum virtute obarmatum, efferatos leones dilacerantem, vincula iniecta disrumpentem, hostiles copias profligantem, columnas altissimas consternentem, & alia gloriosa facinora

Mulieres quæ crines rasitarunt. Florus. Plutarch. Capitolin. *Venus vnde calua.* Barrius. *Capilli fortitudinis argumentum.* *Samsonis coma.* Iudic. 16.

nora portentosis viribus, & inuicto semper animo perpetrantem. Quo tamen clypeo protectus, quo gladio accinctus, quo telo fulminans, quo æneo thorace impenetrabilis? Vno dumtaxat capitis crine armatus. O miram capillorum fortitudinem! Iam igitur hastam abijce, & cespitem porrige, & te victum fateri incipias, &c.

5. *Capilli fortitudinis indices.*

Quòd si ad diuinam virtutem confugias, iam cœlestes suppetias quæris, iam ad diuinum confugis asylum; si tempus suppeteret, mille duces nominarem, qui absque miraculo decentium comarum ornatu erant hostibus formidolosi. Innumeris profectò fortissimorum virorum monumentis te obruerem, & exemplis superarem. Ex sacris Diuorum Scriptorum fontibus vnum haurio. D. Ambrosius lib. 1. Hexaëmeron appellat *comam in senibus venerandam, in sacerdotibus sacram, in bellatoribus terribilem, in adolescentibus decoram, in mulieribus copiam, in pueris dulcem.* Lycurgus apud Cœlium lib. 8. lect. antiq. cap. 26. assuefaciebat iuuenes, vt comam nutrirent, vt terribiliores essent. Spartanorum Rex Leonides fortitudinis causa comam gestabat; apud Tiraquellum in Genialibus diebus supra citatis fortissimus dux Aristomenes, qui trecentos solus occidit Lacedæmonios, post mortem repertus est habere cor pilosum, & hirsutum, Plin. lib. 11. cap. 37. Idem affirmat Plutarchus in Parallelis de Leonide Rege fortissimo. De Hermogene idem tradit Cœlius lib. 11. cap. 40. Ergo, teste Polyphemo apud Ouid. lib. 13.

Ambros. Cœlius. Tiraq. Plin. Plutarch. Cœl. Ouid. Virg. Silius. Ouid. Virg. in Buc.

Barba viros hirtæq; decent in corpore setæ.

&, vt cecinit Virgilianus Pastor,

——— *Hirtumq; supercilium, prolixaq; barba.*

Iam verò Hector prolixam barbam, & capillitium habuit. Mantuanus 2. Æneid. Scipio Africanus non aspernatus est hunc morem. Silius Italicus lib. 8. Punicorum:

Martia frons, facilesq; comæ, nec ponè, retroq;
Cæsaries breuior.

Hieron. *Radere comam signũ mollitudinis.* Sueton. *Iulius Cæs. & Otho imperatores abrasi.* Senens.

Vnde contrario validissimum contorqueo telum. Radere comam, est signum mollitudinis. Testatur D. Hieronymus lib. 13. super Ezech. cap. 44. & lib. 4. super Isai. cap. 15. & lib. 3. cap. 3. Consentit Epiphan. lib. 3. Panarij, vbi adducit Apostolicam constitutionem contra eos, qui pilos barbæ secant. Vnde Iulius Cæsar, & Otho Imperator apud Sueton. male audiêrunt, quorum ille eâ morositate, ac diligentiâ dicitur rasisse barbam, vt pilos etiam pertenues velleret. Hic verò delicatiùs quotidiè sibi faciem rasitabat, ac panno madido leniebat, idque fecit à tempore pubertatis, ne barbatus vnquam esset. De quibus Sixtus Senensis lib. 5. Biblioth. annot. 244. Hos acriter mordet

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Tertull. lib. de cultu fœm. cap. 8. *Barbam acrius cædere; intervellere, circumdare capillum, disponere, & colorare canitiem, primam quamque subducere totius corporis lanuginem, pigmento quoque muliebri distinguere, omnia ista, vt otiosa, vt hostilia pudicitiæ recusantur.* Hæc illæ. Qui igitur capillos, prolixamque barbam gestabant, fortitudinis suæ argumentum præbebant, quod exemplis demonstro. Talis ille Lucianus Princeps. *Et præterquam quod suapte natura multa maiestas inerat, adornabat promissa cæsaries, habitusque corporis non cultus munditijs, sed virilis verè, ac militaris.* Ita Liuius decad. 3. lib. 8. post duas libri partes. Talis ille Lusitanus Indiæ prorex Ioannes Castrius, inuicti fortitudinis vir, qui cùm prolixam, venerabilemque haberet barbam, crinem dumtaxat auulsit, eumque oppignerauit pro ingenti pecunia soluenda, quam à Goanis ciuibus mutuatus fuit pro sustinenda Diensi obsidione, & cùm aduersùs hostes Lusitani nominis apparatissimam classem vellet exædificare, & aliundè regales redditus non sufficerent. Inde Ælianus lib. 8. de varia historia, refert Alexandrum Magnum absque cura capillos promissos, & deiectos gestare. Catonem laudat Lucanus:

Tertull. | *Ioann. Castrius Indiæ prorex.* | Ælian.

Ille nec horrificam sancto demouit ab ore
Cæsariem.

Lucan.

Concinit de eodem Lyricus lib. 2. Od. 15.

——— *& intonsi Catonis, &c.*

Horat.

Similem laudem præstitit Curio:

Hunc, & incomptis Curium capillis.

Magnus ille Albuquertius, redeo ad Lusitanos, nostri nominis ingens gloria, & ornamentum, totius Orientalis terror, ac dominator, belli fulmen insuperabile, Albuquertius, inquam, vt narrat Ioannes Barrius decad. 3. adeò metuendus, formidolosus, & venerabilis hostibus erat decenti barbarum, & capillorum cultu, vt illis aliquando pro armis quodammodo vteretur. Illos tamen minimè laudo, qui in enutriendis capillis nimiò diligentiores sunt, & in hoc dies consumunt. Iam verò illos, qui arguti pectinis beneficio crines comunt, & in annulos torquent, seu, vt loquitur Apul. lib. 1. & 2. de Asino, qui non erubescunt gestare crines & antependulos, & retropendulos, molliter demissos, ac defluentes: nunc eosdem ostentant crispatos, temerè vndantes; nunc per colla dispositos, sensimque sinuatos patagio residentes, & paulisper ad finem conglobatos; aliàs verò, quod turpius est, odoribus affluentes, cinnama fragrantes, balsamaque rorantes. Hos igitur, veluti Reipublicæ pestes damnamus, ac totius imbecillitatis, mollicieique officinas magnopere detestamur. In hos Clemens Alexan-

Albuquer. | *Barrius scriptor Lusitanus.* | *In capillis nutriendis nimis diligentes damnantur.* | Apul.

drinus

Clem. Alex drinus lib. 3. cap. 3. quo teste, *hi vittis non secus, ac fœminæ co[mas alligantes, lasciuiente iniquitate, in alium degenerant se]xum. Atque leones*, inquit ille, *quidem de hirtis suis pilis se ia[]ctant, sed in pugna eis armantur. Apri quoque ipsi glorian[tur] de suis cristis, sed eos pilis inhorrescentes pertimescunt venatores.* Quasi vero hominibus nimius capillorum cultus potius sit i[]gnauiæ, quam fortitudinis signum. Nutrire nihilominus co[]mam absque luxu, virile quidem est. Galli enim, eodem Cle[]mente auctore, & Scythæ comam nutriunt, *sed non se immodic[e] colunt, & terribile præ se fert densum barbari capillitium.* Place[t] mediocritas hac in re. Vnde est illud Martialis lib. 2. ad Pan[]nicum:

Mediocritas in capillis nutriendis laudabilis.

Martial.

Pectere te nolim, sed nec turbare capillos:
Splendida sit nolo, sordida nolo cutis.
Nec tibi mitrarum, nec sit tibi barba reorum:
Nolo virum nimium, Pannice, nolo parum.

PROBLEMA III.

Quod magis Principem deceat, venationis exercitium, an lectionis studium?

7. *Sallustius carpitur. Venationis cura Reges decet.*

PErperam à Sallustio factum, ac temere dictum, procemi[o] de coniuratione Catilinæ, cum venandi studium inter ser[]uilia officia recensuit: nobilium enim, heroum, Principum [ac] Regumq; proprium est venationis studium: Idq; frequentis[]simum erat apud antiquos, vt principes viros, canes vbique comitarentur. Hinc adeo Homerus in concionem Achiuorum Telemachum centum duobus canibus circumseptum induxit. Quo respexisse videtur Virgilius Æneid. 8. cum Euandrum Regem clarissimum sequente canum comitatu incedentem canit;

Homer.

Virgil.

——*Gressumq; canes comitantur herilem.*

Seru.

Quem locum interpretatus Seruius Sallustianum illud in Ro[]mana historia affert: vbi Syphax inter duos canes stans Scipio[]nem appellauit. Idem vero Virgilius Æneid. 9. Numanum cognomento Romulum hæc gloriabundum de Italis iactantem finxit,

Virgil.

Venatu inuigilant pueri, syluasq; fatigant:

quasi regiam Italorum educationem, liberalemq; morum di[]sciplinam, & institutionem commendaret. Eodemq; laudis genere Helymum & Panopem Regis Acestæ comites affecit Æneid. 5.

Tum

Tum duo Trinacrij iuuenes, Helymus, Panopesq́;,
Assueti syluis, comites senioris Acestæ.

Quin etiam de Lauso Principe adolescente, Mezentij munificentissimi ac superbissimi Regis filio, idem ornamenti laudisq; genus prædicauit, lib. 5.

Lausus equûm domitor, debellatorq́; ferarum.

De Amyco verò, lib. 9. — Principes venationi dediti.

——— Inde ferarum
Vastorem Amycum, quo non felicior alter
Vngere tela manu, ferrumq́; armare veneno.

Ipsiq; Æneæ turbulentissimæ tempestatis periculum euadenti, nihil antiquius priusq; fuisse dixit Poëta, quam venationem; cum rupem ascendens ceruos despexerit.

Constitit hîc, arcumq́; manu, celeresq́; sagittas,
&c.

Adde, si lubet, Iulij filij cum parente Ænea, ducente vtrumque Regina Didone, venatum. Neque vero id sine more, sine exemplo, sine auctoritate ab Ænea factum. Cum id multo ante clarissimi quique Regum & Imperatorum, posteris quoque documento futuri præstitissent. Non solum enim Achilles; vt Statius Achil. 2. tradit, venationem exercuit, sed Deorum etiam inuentum fuisse, Xenophon iudicauit, quod Apollini ac Dianæ tribuit. Venatui deinde studuêre heroës, Chiron, Cephalus, Æsculapius, Nestor, Theseus, Hippolytus, Palamedes, Vlysses, Mnestheus, Diomedes, Castor, Pollux, & plerique alij; omnium vero maxime Alexander, cui bellicæ virtutes, resq; præclare bello & gloriose gestæ Magni cognomen pepererunt. Is ergo, omnis ætatis ac memoriæ clarissimus Imperator, post prandium sæpe diei reliquum venatu consumebat, vt Plutarchus memoriæ prodidit; inter alias tamen illius venationes ea est magnopere celebris, quam describit eleganter Curtius lib. 8. pag. 2. Cæterum Tiraquellus de nobilitate, cap. 37. num. 138. & sequentib. de viris insignibus venationi deditis mentionem facit, atque adeo venationis scriptores recenset, multaq; congerit in venatoriæ artis laudem. At vero de suo Cyro pulchre Xenophon lib. 1. de venat. cap. 2. *In adolescentiæ flore venandi maximo desiderio tenebatur, & in pugnando aduersus belluas pericula nulla fugiebat*, &c. Qui postea Cyrus venationis ludum aperuit, in quo regni primates, veluti quadam belli prælusione ad pugnas exercebat. Quin etiam Thebanus Pelopidas, vir & animi & corporis robore præcellens, primam militiæ suæ institutionem à venationis meditatione accepit. Sic Plutarchus in eius vita. Philopœmones item Achæorum dux, quod ab armis otij nactus erat, venationi totum

[Margin notes: 8. — Statius. — Plutarch. — Curt. — Tiraq. — Xenoph. — Plutarch.]

impen-

impendebat, vt qui opinaretur eam rei militaris comitem ac simulacrum esse, vt idem auctor est. Pompeius Magnus cùm Numidiam victor peragraret, venationibus leonum, & elephantorum aliquot dies consumpsit.

9. *Venatio belli simulachrum.* Vnde à veteribus, quasi belli simulacrum venatio habita fuit, vt testatur idem Xenophon cap. 2. In eaque Principes veluti in quadam schola filios suos educabant, vt postea robustiores, & validiores euaderent. Quam consuetudinem optimè seruauit Mithridates Rex Ponti. Iam verò de nostro Viriato narrat Plinius de vir. illustr. & Florus lib. 2. cap. 17. (Plin. Flor.) Ex venatu in Lusitanorum venisse Imperatorem, vnaque Hispaniæ totius defensorem, alterumque Romulum. Qui mos in Hispaniæ Reges fluxit continenter, præsertim in Lusitanos, quos ferè omnes venationi deditos comperimus. Illud de Dionysio Rege admirandum, & venerandum, qui inter venandum à fera immani impetitus, & ab equo ad terram vsque exturbatus, arrepto tamen pugione, Ludouici Præsulis sanctissimi imploratâ ope, feram transfixit. Narrat Petrus Ribaden. (Ribaden.) ex alijs, quos citat in vita eiusdem D. Ludouici. Inter omnes Rex Sebastianus, (*Rex Sebastianus venationi deditus.*) qui corpus venatu continenter exercebat, & cùm & animi & corporis viribus polleret ingentibus, apros syluestres, & horridos, vel machærâ trucidauit, vel iaculo sæpiùs interemit, vt à testibus oculatis accepimus. Reges verò Galliæ venatui haud minus dediti. Pro quibus vnus fuit Carolus VI. qui in venatu optimum regni auspicium, & cœleste suæ gentis stemma inuenit. (*Carolus VI. Rex Galliæ.*) Quippe cui ceruus canum latratibus excitatus fuit obuius, & ad retia impulsus tandem captus. Cæterùm è collo suspensum æneum torquem gestabat, in quo Latinis literis inscriptum erat; *Hoc me Cæsar donauit.* Ex quo tempore Carolus pro insigni habuit ceruum alatum auream coronam collo gestantem. Hinc regijs Gallorum insignibus, quæ sunt tria lilia, duo cerui additi sunt. Gaguinus (Gaguin.) in vita eiusdem Caroli.

10. Quod autem venationis cura principem non deceat, multa probant testimonia rationibus stabilita suis. Nam venatio reddit Principes viros crudeles, & ab ipsis feris eis ferinam ingenerat naturam, & humanam procul expellit, vti dicebat nutrix illa apud Senecam in Hip.

Truculentus, & syluester, & vitæ inscius
Tristem iuuentam Venere desertâ colis.

Principes decet clementia. Principes verò nihil magis, quam clementia decet, vt alibi fusius docui. Deinde, venatio Reges à regnorum suorum studio prorsus seuocat, & alienat; (*Principes decet regnorum cura maxima.*) vt aliquando visum est in Lusitania: Nam Rex Alfonsius huius nominis IV. ita se venationi

manci-

mancipauit, vt regnum pessumdaret, ni Consiliariorum admonitio eum ab hoc studio auerteret. Enim vero Regem adeunt,& palàm illum monent; ne graue regnandi negotium in leue venandi otium conuertat, aliter quæsituros Regem, qui vigili curâ ad regni clauum sedeat. Omitto Morauorum Regem Esuacatapum, & Domitianum Romanorum Imperatorem, quorum hic muscas etiam sedulò venabatur, & ambo regnorum obliti in vltimam perniciem ea detulerunt. Nescio quâ dulcedine animos alliceat venandi studium, vt eis aliarum rerum obliuionem inducat, imò diu noctuque hæc sola cura, ac solicitudo illos teneat, vt bellè Claudianus cecinit lib. 3. in præfat.

Venator defessa torò cùm membra reponit, Claudian.
Mens tamen ad syluas,& sua lustra redit.

Principem autem quàm deceat vigil regnandi cura, palàm est omnibus; oculatum enim eum finxit antiquitas. *Illius vigilantia,* inquit Seneca, *omnium somnos defendit; omnium otium illius labor; omnium delicias illius industria; omnium vacationem illius occupatio.* Præterea Reges debent suos præire exemplo; *in Scripturis vero sanctis,* inquit D. Hieronymus; *non inuenimus sanctum aliquem venatorem.* Vnde Lamech, Nemrod, Ismael,& Esau, quos sacra oracula appellant *venatores robustos,* scelerati homines reputantur. Eandem notam Thebani meruerunt; qui venationem continenter exercebant. Vnde nata apud Græcos parœmia; *Solùm mali venantur.* Quòd verò populi, & Dynastæ etiam ad Regis exemplum conformentur, alibi ostendi,& modo obuia fit Ciceronis epistola; *Quales in Repub. Principes sunt, tales reliqui solent esse ciues.* Occurrit Plinius in Paneg: *Non tam imperio nobis opus, quam exemplo.* Offendo Quintil. declam. 6. *Hæc conditio Principum, vt quidquid faciant, præcipere videantur.* Non fugit Seneca in Thyeste act. 2. *Rex velit honesta, nemo non eadem volet.* Premo calamum, litem soluo. Honesta venatio, & decens est Principem; fiat tamen siue in publicum, siue in peculiare commodum, quod ad honestatem conducat, conueniensque sit rationali naturæ. Arbiter est D. Thom. 1. p. quæst. 96. art. 1.& 2.2. q. 64. ar. 1. Accedit Benedictus Pereira cap. 25. in Gen. n. 60. Scias igitur studium, & venandi exercitium malum non esse, neque ob id aliquam contraxisse culpam Esau: cùm illius venationibus valdè delectatus fuerit sanctissimus Pater Isaacus,& ob hanc vnam causam eum præcipuè dilexerit. Habes tuos Reges liberatos, quibus haud minus conuenit lectionis studium, quàm venationis exercitium. sed de primo illo munere satis dictum est problem. 11.

[Margin notes: 2. *Vigilantia decet Principes.* — Seneca. — Perer. — Hieron. — Cic. — Plin. — Quintil. — Seneca. — D. Thom.]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Problema IV.

An errent, qui solum ebrios in conuiuiis coronari solitos aiunt?

12. AD alios veterum mores hic etiam admissus erat, vt in festis, & maxime solennibus compotationibus conuiuæ coronarentur. Cuius rei autores habemus, non Seruium modo, sed Ouid. etiam Fast. 5.

Ouid.
Tempora sutilibus pinguntur tecta coronis,
Et latet iniecta splendida mensa rosa.

Atteſtaturq; idem Latinus Poëta Æn. 8.

Virgil.
Cingite fronde comas, & pocula porgite dextris.

Huius vero rei causam ex Aristotele & Aristone peripateticis hominibus acceptam singularis eruditionis vir Athenæus inculcauit. (Athen.) *Nam cum veteres liberalius in suis symposiis vino se inuitarent, ac profusius biberent, vt capitis doloribus, qui ex vino largius hausto fiunt, occurrerent, fasciis caput, aliisq; ligamentis circumligabant. Postea tamen progredientibus ætatibus, hominum, vt assolet, ad explenda ornandaq; antiquitatis inuenta, ingeniosum semper genus, necessitati & vtilitati huic, ornamentum etiam & elegantiam inesse voluit, inuentumq; addidit decorem.* (*Corona decorē affert & ornamentū.*) *Corollæ igitur in symposiorum licentia introductæ sunt, quæ & vsum priorem facile præstarent, & spectantium oculis nitidam etiam cultûs elegantiam decenter afferrent.* Hæc Athenæus. Cæterum, vt id quoque addamus, coronas ad valetudinem hominis compositas fuisse, Plinius est author lib. 21. c. 3. (Plin.) quibus aliquam inesse scribit valetudinis portionem, in potu atque hilaritate præcipue, odorum vi subrepente fallaciter. Idemq; lib. 24. c. 10. vbi de smilace: *Coronam*, inquit, *ex eo*, smilace nimirum, *factam, impari foliorum numero, aiunt capitis dolori mederi.* (*Capitis dolori medetur, vt veteres ducebant.*)

13. Ego vero huic rei enucleandæ & inculcandæ paulo fusius studere, quare vino in conuiuiis prisci mortales indulgerent, operæ pretium duxi, non tam vt laureâ doner Apollinari, quam vt errorem illum doctissimis quoque viris, & reconditissima plane eruditione præditis iniectum vos monerem, quo putant, (*Corona in cōuiuiis honor maximus.*) non peruicaci, credo, aliqua libidine obstinati, at opinione sua falsi, coronam sumere in conuiuio, ebriorum tantum fuisse homunculorum. Quibus sane non pauca ex antiquitatis monumentis petita testimonia fauere magnopere videantur: in quibus restim ducit Plautus, qui in Amphitruone Mercurium sic alloquentem induxit: (Plaut.) *Capiam coronam mi in caput, assimilabo me*

me esse ebrium. Affine est illud eiusdem in Pseudolo: *Quid te ego video cum corona ebrium Pseudolum tuum.* Huic compar est Senecæ locus in Medea.

Huc incede gradu marcidus ebrio,
Præcingens roseo tempora vinculo. Seneca.

Cui proximum adde ex Ouid. Fast. 5.

Ebrius incinctis philyra conuiua capillis
Saltat & imprudens vtitur arte meri. Ouid.

Neque hinc abludit Virgilius de Sileno ebrio sene locutus Eclog. 6.

Serta procul tantum capiti delapsa iacebant,
Et grauis attrita &c. Virgil.

Quæ quidem omnia tragulam nobis à latere iniicere videri possunt; quod ego spiculum à vestris animis leui nisu sic auulsum velim, vt non vniuerse hæc accipienda existimetis. Neque enim, vt reliqua mittam, tam nefariam iniuriam in Æneam suum Virgilium sæpe coniecisse credendum est, cum eum coronatum conuiuari fingit, vt Æn. 7.

Sic deinde effatus frondenti tempora ramo
Implicat, &c.

Sed satis de his, ne nauseantes vos videam.

PROBLEMA V.

Qui locus honoratior sit?

VArij fuere apud varias orbis gentes tributi locis honores. 14.
Primum aliæ, aliæ vero secundum, plurimæ quoque vltimum præstantissimum esse arbitrabantur. Verum plerique etiam mortalium locum medium præ cæteris honoratissimum esse duxerunt. Homerus enim Iliad. lib. vltimo, senem Priamum medium inter liberos collocauit. Quin & à Virgilio solertissimo Homeri imitatore dictum memini Æneidos 1.

Homer. *Locus medius olim in cõuiuiis præstantissimus*

——aulæis iam se Regina superbis,
Aurea composuit sponda, mediamq; locauit. Virg.

In quo loco illustrando Donatus, atque Seruius interpretes citant illud Sallustij ex historia Romana, quæ temporis diuturnitate contabuit, ac penitus aboleuit. *Igitur discubuere, ait, Sertorius inferior, in medio super eum T. Fabius Hispaniensis Senator, ex proscriptis in summo Antonius.* Hactenus Sallustius, qui conuiuium apparatissimum, quo Sertorius Fabium excepit, ita descripsit, vt Sertorium ipsum, tanquam conuiuij exhi- Donat. Seru. Sallust.

bitorem in loco infimo, hospitem autem nobilissimū Fabium in potissimo, medio scilicet collocârit. Infrà verò idem Sallustius sic: *Scriba,* inquit, *Sertorij, Versius, & alter scriba Mecænas medius inter Tarquinium, & Deacium, Perpenna.* Huic rursum germanum est Virgilianum illud Æneid. 5. de Ænea.

Virgil. *Ille è concilio multis cum millibus ibat*
Ad tumulum, magnâ medius comitante catervâ.

Quo item spectat illud ex eodem libro;

——— *Quò se multis cum millibus heros*
Consessu medium tulit.

Vtrique verò concinnè concinunt illi ex 6. Æneid.

Musæum ante omnes medium. nam plurima turba
Hunc habet, atque humeris extantem suspicit altis.

Atque huc etiam allusisse crediderim Ouidium Fastorum 5. de loco senioribus debito loquutum.

Ouid. *Et medius iuuenum non indignantibus ipsis*
Ibat, & interior, si comes vnus erat.

Sueton. Germanum mihi videri solet illud ex Tiberio Suetonij; *Medius,* ait, *inter duos consules, cum Augusto simul sedit.* Idem rursus de Claudio cap. 24. *De maiore negotio acturus in curia medius inter consulum sellas tribunitio subsellio sedebat.* Vt tamen ad Virgilium redeamus, ipse decimo quoque libro Æneid. de Ioue loquutus,

Virg. ——— *Solio tum Iuppiter aurêo*
Surgit, Cœlicolæ medium quem ad limina ducunt.

15\. Sallust. Neque tamen hac in re pulcherrimus Sallustij locus omittendus, idcirco enim, in Iugurtha Hiempsalem, Adherbali ad dextram assedisse scribit, ne medius ex tribus, quod apud Numidas honori ducebatur, Iugurtha foret. Extat apud Spartianum locus scitu sanè perquam dignissimus. Cùm enim Adrianus Imperator seruum suum infimæ sortis homuncionem inter Senatores obambulantem fortè conspicaretur, misit qui colaphos improbo, ac procaci seruo infligeret, & cum malo atque contumelia ex Senatorum societate, medioque loco, id est, potissimo, disturbaret. Illud item ex media antiquitate petitum huc pertinere videtur; quod de Syro Xenophon memoriæ proditum reliquit, quem Regem medium inter amicos, & conuiuas discumbere solitum attestatur. Neque alius planè fuit Poëtæ animus cùm lib. 11. dixit,

Spart.

Xenoph.

Virg. ——— *Sedet in medijs & maximus æuo,*
Et primus sceptris:

cùm, scilicet, de Latino Rege sermo incidisset.

PRO-

PROBLEMA VI.

Vtrum vir loco, an locus viro ornamenta sit?

NOn solùm hominem locus, sed vir sæpè locum nobilitat, & exornat. Nam Dionysius Tyrannus in Aristippum indignatus, cùm illum extremum omnium fecisset accumbere; ille sic: *Illustrem*, inquit, *hunc locum fieri, & apparere voluisti*, autor Laërtius. At verò magnus ille Agesilaus adhuc puer in gymnicorum ludorum celebratione, in loco parùm honesto à Ludimagistro collocatus, quamuis per id temporis Rex quidem iam creatus esset, paruit tamen, dixitque; *Bene sanè est; ostendam enim non loca viris, sed viros locis dignitatem conciliare*, ex Plutarcho in apophthegmatis. Apud quem non dissimile est illud Damonidę, qui, cùm à chori magistro in infimam chori partem deijceretur; *Rectè, profectò*, ait, *ô chori ductor excogitâsti, quo pacto humillimus quoque locus honestus fieret ac decorus.* loco igitur vir dignitatem affert, vt egregiè ostendit Epaminondas, cui, cùm Thebani per summam contumeliam magistratum quempiam sordidum, & contemptum mandâssent, nō contempsit, sed eâ curâ gessit, vt muneri prius despicatissimo dignitas & autoritas accederet. Quapropter æquè verum est adagium, quod fertur: *Magistratus virum indicat*; atquè illud aliud; *Vir Magistratum ornat.*

16. *Viri locos nobilitant, ac officia.*
Laërt.
Plutarch.

PROBLEMA VII.

Insuetúmne, an perantiquum malum perpessu facilius sit?

NOtissimum quodque malum, & vetustissimum, maximè toler..bile esse, non solum Liuius, sed plerique veterum affirmârunt. Publius Syrus inquit; *Grauiùs nocet, quodcunque inexpertum accidit.* Consuetudo enim mollit labores, &, quæ difficillima videbantur, diuturnitate temporis facillima redduntur. Vnde egregiè Seneca de Tranquillitate animi, cap. 10. *Nullo meliùs nomine de nobis natura meruit, quàm quòd, cùm sciret, quibus ærumnis nasceremur, calamitatum mollimentum consuetudinem inuenit, citò in familiaritatem grauissima adducens*, &c. Eò etiam pertinet illud apud Virgilium Æn. 1.

O socij (neque enim ignari sumus antè malorum)
O passi grauiora!

17. *Malum inexpertum ægriùs toleratur.*
Liuius.
Syr.
Sen.
Virg.

Nam cum aduersus labores longo iam vsu, & diuturna assuetudine Troiani occalluerint, non intempestiue hac etiam ex re eorum tristitiam leuare studebat Æneas, à laborum experientia notioneq; Troianis animum addens: Et quidem merito; quando vel pessima quæque res, si nota sit, optima fit. Vnde adeo
Plaut. Plautinum illud in Trinummo, prouerbiali schemate dictum puto, *Nota res mala, optima est.* Tantum enim valet assuetudo, vt mala etiam, quibus assueuerimus, optima iudicemus; contra vero, quæ sint optima, propter insolentiam nobis pessima videantur. Huc item allusisse videtur Ouidianum illud:

Quod male fers, assuesce, feres bene; multa vetustas
Lenit.

Neque hinc ablusisse credendus, ille alius mimus, nescio cuius: *Consueta vitia ferimus, non reprehendimus.* Etenim nihil est, quod ærumnas & labores magis leniat & imminuat, quam vsus, cum presertim in omnibus potentissima plane consuetudo censeatur, quam naturæ adeo similem antiqui iudicarunt, vt vsum, alteram prorsus naturam iactitarint. Qui vero ferendis calamitatibus assuêrint, ac multa tulerint, commodius, quodcumque inciderit infortunium, patientur. Cum sæpicule apud Tullium
Tull. legamus: *Callum animum obduxisse*, cum assuetudo sensum
Liuius. mali ademit. Verissime igitur à Liuio dictum: *Notissimum quodque malum, maxime tolerabile esse,* &c.

PROBLEMA VIII.

Auribusne perceptæ, an oculis haustæ calamitates animum grauius affligant?

18. *Mala oculis hausta grauius affligũt*

ALtius in animum descendunt, ac vehementius commouent ad dolorem mala oculis hausta, quam quæ auditione percipiuntur. Cum ergo ex eo maxime Torquatus angeretur, quod à dulcissimo suorum conspectu, complexuq; disiunctus, charissimam sibi patriam, atque homines amantissimos sui, familiarissimos, coniunctissimos officiis, vsu, consuetudine, dimittere cogeretur; id M. Tullius solatij loco accipiendum esse monet, cum vel ob idipsum ea, quę omnibus horis atrociter Ro-
Cicero. mæ fiebant, oculis Torquatus non vsurparet. *Oculi enim*, inquit, *augent dolorem.* Quantum vero oculi dolorem augeant, vel ex eo æstimare licet, quod ea, quæ cernuntur, certiora sunt, quam quæ audiuntur. Idq; adeo verum est, vt in prouerbium apud Græcos abierit; oculis credendum potius, quam auribus. Hinc Horatius:

Horat. *Nec retinent patulæ commissa fidelius aures.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Et in arte poëtica:

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradit spectator.

Propius vero ad rem pertinet, quod Plautus lenæ manus oculatas vocat, non auritas, vt quę id demum crederent, quod viderent. Græcum vero prouerbium refertur in epistola Iuliani ad Leontium, quod Latinis sic interpretatur Erasmus. Sermo quidam Thurius dixit, aures hominibus minus esse fideles, quam oculos. Quamobrem oculi augent dolorem. Quod ipsum significatum voluêre veteres illi Romani, quorum magno ritu oculos morientibus aperire, rursusq; in rogo patefacere, sacrum fuisse legimus apud Plinium. Ita more condito, ne maior ex iis, quæ relinquebantur visis, dolor perciperetur. Vnde sapienter Virgilius 4. Æneid. de morte Didonis, 19. Plaut. Erasm. Plin.

Ter sese attollens cubitoq; innixa leuauit,
Ter reuoluta toro est, oculisq; errantibus alto, Virg.
Quæsiuit cœlo lucem, ingemuitq; reperta.

Enimuero, *pœnituit fœminam*, inquit Lambertus, *sibi necem consciuisse, qua illata lucem relinquere cogebatur*; quapropter eam rem, quam diligebat vnice, vitam scilicet, oculis requisiuit, ingemuitq; reperta; quia nimirum charissimam sibi lucem fugientem oculis vsurpauerat, neque enim ante, sed post repertam ingemuit lucem. Oculi enim augent dolorem. Per adapertum autem oculum vita olim hieroglyphice, veluti per eum clausum mors significabatur. Hinc illa toties apud Græcos pariter & Latinos; Solem intueri, & lumina claudere, pro, viuere, moriq; ponuntur; quo spectat Virgilianum illud: 20. Lambert. *Aperti oculi vitam olim, mortē clausi significabāt.*

——— In æternam clauduntur lumina noctem. Virg.

Nimirum, quantum mortuo præstat viuus, tantum inter dolorem profectum ex calamitate hausta visu, perceptave auditu intercedit. Cæterum non prætermittam superstitiosam illam veterum credulitatem somniis adhibitam, qua putabant, si quis compeditus esset, aut alia quapiam calamitate circumseptus, bene illis euenturum, qui obcæcari per somnia sibi viderentur. Securitatis enim id esse indicium iudicabant, propterea, quod mala, quæ circumstarent, sic vrgerent, vt minime tamen inspicerentur. Bene igitur Cicero: *Oculi*, inquit, *augent dolorem.*

***

Problema IX.

Qui meliores, & parentibus chariores, maioresne, an minores natu filij?

21. A Communi rerum parente natura inditum ferè insitumq; esto mnibus filiorum progenitoribus, vt primos quosq; fœtus singulari beneuolentia prosequantur. Idq; verum esse, vno vel altero verbo confirmabimus. Ac primo quidem illud occurrit exemplum, in ea re sane pulcherrimum, cuius auctor est Herodotus in Erato. (Herodot.) Etenim, cum oraculo aliquando accepissent Lacedæmonij, vt geminos Aristodemi, & Aginæ filios, Reges crearent, magis tamen natu maiorem, & in lucem prius editum colerent: Igitur ignari Lacedæmonij, vter eorum prior natus fuerit, id quoque de industria matre ac nutrice dissimulantibus, Misseni prudentissimi viri monitu Lacedæmones obseruarunt, vtrum puerorum priorem mater nutrixq; leuarent atque cibarent. Qua vna ratione, ipsa se prodente natura, quod consulto vtraque fœminarum occultabat, & naturæ arcanum, & callidum earum ingenium palam fuit.

Maiores natu geniti, minoribus chariores.

22. Neque enim matris affectus non prælibatos à maiore natu filio honores patiebatur, quo minus id, quod fallax ingenium dissimulare studebat, fido amore, & veluti insita immutabiliq; naturæ lege patefieret. Huc etiam pertinere arbitror, quod apud Persas in more positum legitur de aqua, quam auream vocant. Eam Regi tantum eiusq; maximo natu filio ita bibere licet, vt à reliquis Regis filiis eiusdem aquæ potus haustusq; tenuissimus, acerbissima morte perluatur; id videlicet vni ex tota regia prosapia naturæ maiestate concedente. Ab hoc ergo parentum in maiores natu filios amore commiserationem ex optimi adolescentis clade commouere apud omnes Virgilius conabatur, non tam quod Thyrei filius, quam quod natu maximus esset.

Aqua aurea apud Persas.

Virgil. *Gnatorum Thyries fuerat qui maximus Almo.*

Quem Poëta locum imitatus videtur ex Catullo in Argonauticis,

Catull. *Optauit genitor primæui funera nati*
Liber, vt innuptæ potiretur flore nouercæ.

Addidit enim, primæui, vt atrocitatem generis adaugeret, ex amore nimirum erga maiores natu liberos. Quem etiam finxit Homerus Iliad. 17. in causa Menelao fuisse, vt per medios armatorum hostium cuneos furenti similis irrumperet, pro incolumitate Patrocli dimicaturus. (Homer.) Quemadmodum quoque fecit

queru-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

querulam matrem pro vitula, quamprimum enixa fuerat. Neque enim hominum tantum animis, ſed expertium etiam rationis animantium ſenſibus ea veluti communis naturæ lex adhæret. Nam vel inertiſſima quadrupedum ſus primo cuique fœtui, primam etiam mammam illibatam deſtinauit, Plinio & Ariſtotele referentibus; præſertim vero in canibus auctor eſt Ælianus, etſi permultos ex ſeſe pariant catulos, horum tamen primum in lucem productum parentis omnino ſimilitudinem & ſpeciem gerere, cæteros deinde vt caſus fert, eſſe natos. Plinius item ait optimum ex canibus in fœtu eſſe, quam primum fœta mater in cubile defert. Atque ex hoc naturæ arcano ſenſu profectum arbitror, vt primis filiis inditum ſibi nomen parentes impertiantur.

Plinius. Ariſtot. Ælian. Plin. *Parētes ſuū filiis primis nomē indūt.*

23\. *Filij nouiſſimi deteriores.*

Cæterum inexplicabili quoque naturæ miraculo ſtatutum eſt, vt nouiſſimus quiſque fœtus in lucem editus deterrimus ſit, vt vero primus optimus exiſtimetur. Id, quod pleraque etiam Poëtarum teſtimonia confirmant. Ac primum quidem nouiſſimos quoſque partus deteriores eſſe interpretatur Seruius, illud Æneid. 4. enarrans,

Seru. Virgil.

Extremam, vt perhibent, Cæo, Enceladoq; ſororem
Progenuit, &c.

Vbi de fama ſermo eſt, & pro extrema, peſſimam interpretatur Seruius; nimirum, ex Medicorum ſententia, qui vltimos viliſſimos eſſe dicunt. Idcircoq; occiſus dicitur Vlyſſes, à Thelegono iuniore Circe filio, qui vt vltimus, ita peſſimus erat; de quo Horatius 3. carm. Od. 39.

— Thelegoni iuga parricidæ. Horat.

At enim optimos eſſe natu maximos, conſtare quidem facile poteſt ex multis Homeri locis: nam in Catalogo de Proteſilao, & Philacide eius fratre loquutus, vtrumque laudauit, illum tamen, vt maiorem natu, meliorem fecit. Idemq; in Odyſſ. 18. de Idumenæo Rege, eiusq; iuniore fratre Æthone. Iam vero Iliad. 4. apud eundem, Iuno Dea magnopere gloriatur Saturni ſe filiam natu maximam extitiſſe. Eandem vero Iunonem ita loquentem & iactabundam fecit Ouid. Faſt. 6.

Homer.

Eſt aliquid nupſiſſe Ioui, Iouis eſſe ſororem. Ouid.
Fratre magis dubito glorier, anne viro?
Si genus aſpicitur, Saturnum prima parentem
Feci; Saturni ſors ego prima fui.

Sic enim Homerus Iunonem Saturni filiam natu maximam vocat, Iliad. 14. Atque, vt etiam ſacris profana mixtis comprobentur, paululum à prima mundi molitione repetendum eſt, quod cum de primogenitis animantium ſanctiſſimus Abel ſacrificium rite fecerit, non ſolum ad Abelem, hoc eſt, illius vitæ

24\. Homer.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

integritatem, morumq; sanctimoniam, sed ad ipsius quoque munera Deus Opt. Max. animaduertit. Vnde adeo primos partus ab ipso etiam naturæ mundiq; conditore adamatos, parentibus quoque gratiores esse oportebat. *Filij matrimonij flores.* Et quemadmodum flores primi gratiores, ita parentibus priores filij; *Liberi enim,* Clem. Alex auctore Clemente Alexandrino Pædagog. lib. 2. cap. 6. *Matrimonij flores sunt, quos quidem carnalium pratorum diuinus colligit agricola,* &c.

PROBLEMA X.

An Poëtæ insani?

25. Plato. PLato in Phædro duas constituit species insaniæ, alteram à morbis humanis; ad quam etiam pertinet, quæ ex acribus & immoderatis animi appetitionibus oritur: nam *omnes amantes,* vt inquit idem Plato, *sunt amentes.* *Amantes amentes.* Horat. Item, *ira furor breuis est*; vt inquit Horatius lib. 1. epist. ad Lob. Alteram vero ex diuina mutatione: quam insaniam præstantiorem inquit esse, quam sapientiam; cum hæc ex hominibus sit, illa ex Deo. Hæc rursus insania duplex: altera in vatibus; nam Prophetidas, Phæbadas, Sacerdotes futura diuinantes, insanos & furentes appellat: ita Virgilius in 3. Æneid.

Virgil. *Insanam vatem aspicies,* &c.

Poëtæ insani & passim alibi. Sed hac insania correptos vates, multa, inquit, bona in totam Græciam priuatim & publice contulisse. Altera Cic. in Poëtis: nam, vt Cicero passim affirmat, *nemo sine instinctu, & afflatu diuino Poëta magnus esse potest.* Plato. Et, vt ait Plato ibid. qui absque insania ad poëticas Musarum fores accesserit, is, & poëtica ipsius, euilescet, præ ea, quæ est furiosorum. Sed eos furiosos intelligit, vt statim explicat, qui diuinitus immissa insania corripiuntur, ac proinde, qui cum ratione insaniunt. Scripsit deinde Aristoteles lib. 7. problemat. Aristot. *citra furorem non fieri magnum virum:* ergo neque Poëtam magnum; quo petinet illud Ouid. Fast. 6.

Ouid.

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo;
Spiritus hic sacræ semina mentis habet.

26. Qui diuino non afflantur spiritu, eos merito à Poëtarum choro excludit Democritus. *Poëtæ superno spiritu afflantur.* Horatius in arte:

——— Excludit sanos Helicone Poëtas.

Sed ibidem Poëta illorum ridet insaniam, qui, vt se Poëtas simulent, insaniunt. Horat.

———bona pars non vngues ponere curat.

Non

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Non barbam; secreta petit loca; balnea vitat:
Nanciscetur enim pretium, nomenq́, Poëtæ,
Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori Lycino commiserit, &c.

De hac re legendus Cælius lib.7. cap.1. De eadem insania sano quidem iudicio arguitur Horatius à Damasippo li.2. Satyr. sat.3. ad finem, qui cum multa insanientis Horatij congereret argumenta, maxime addit: Cælius.

Adde poëmata nunc, hoc est, oleum adde camino: Horat.
Quæ si quis sanus fecit, sanus facis & tu.

Hunc Poëtarum afflatum admiratus Ouidius, quo appellet nomine, ignorat, 1. Trist.10.

Seu stupor huic studio, siue est insania nomen; Ouid.
Omnis ab hac cura mens releuata mea est.

Ergo quicunque sanus Poëtas vocat insanos, de hoc posteriori insaniæ genere interpretandus est. Qui aliter sentit, prorsus insanit. Quod vnico confirmo exemplo è Catone Ciceronis deprompto. Sophocles Poëta tragœdiographus à filiis accusatur; obsecrantibus, vt eum iudices, non solum vt Capularem & Acherontium, verum etiam, vt insanum & elleborosum à re familiari curanda remouerent. Quid consilij capesseret bonus senex, tam sanus, vt nec tanta iniuria ad insaniam adigeretur? Ad cuius patrocinium existimatis confugisse? Cuius suppetias implorasse? Cuius præsidiis vsum, ad calumniam tam atrocem repellendam? Vnam ad poëticam se confert plorabundus, quam nouerat omnium miseriarum præsidium esse, & leuamentum singulare: tragœdiam illam promit, quam nuperrime scripserat, OEdipum Coloneum: quærit, an sanæ mentis opus videatur? legunt iudices, admirantur grauitatem verborum, maiestatem sententiarum, suauitatem numerorum, cultum, decorem, venustatem, artificium totius operis: negant poëma tam elaboratum, tam lucubratum, tam ad vnguem expolitum perfici & absolui potuisse ab homine insano: aiunt insanire eos, quibus ille videretur insanus: & quam in patrem filij machinabantur technam, eandem suo capiti consuerunt. Videtis, vt non insaniant Poëtæ; sed potius, qui hoc de illis ferunt iudicium, digni sint, qui Anticyras in exilium relegentur, vt ab insaniæ morbo conualescant? 27. *Poëtica, miseriarum præsidium.* *Insani, qui Poëtas arguunt de insania.*

Sed vnde hæc fabula data est in vulgus, vt Poëtæ insani appellentur? Vel à vocabuli amphibolia; cum enim cœlestis afflatus, quo Poëtæ indigent, vocetur insania; imperitum vulgus pro ea insania accepit, qua dementes homines agitantur. Vel quia, vt inquit Festus, creditum erat vulgo, Nymphas terrorem iniicere, & ad insaniam adigere eos, quibus apparerent; 28. *Poëtarum insania vnde orta.* Festus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

vnde lymphati dicti sunt, quasi nymphati; Nympharum autem in gratiam se Poëtæ insinuant, vnde necesse erat, eos etiam insanire.

Problema XI.

Quodnam Reipubl. vtilius, optimi Regis exemplum, an optimæ legis monumentum?

29. Rex est lex vnica, cui omnes obsequuntur. Vnde Seneca in Thyeste:

Seneca. *Rex velit honesta, nemo non eadem volet.*

Nam, vt cecinit Claudianus:

Claudian. *Scilicet in vulgus manant exempla regentum.*

Rex, lex est cluentibus. Eiusdem oris & coloris illud est Iacobi Sannazarij epigr. libr. 1. ad Federicum:

Sannazar.
Publica nimirum tum res sibi constat, & æquum
Imperium est, cum Rex, quod iubet, ipse facit.

Vnde à Virg. lib. 6. inducitur Æneas,

Virgil. ——— *Opera inter talia primus.*

Claud. in Honor.

Claud.
——— *Componitur orbis*
Regis ad exemplum; nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quam vita regentis.
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Ouid. Ouid. 6. Fast. in eandem sententiam.

Sic agitur censura, & tunc exempla parantur,
Cum iudex, alios quod monet, ipse facit.

Iam vero, si Rex improbus est, quamuis sint optimæ leges, omnes iacebunt; neque erit, qui ad earum obseruantiam hortetur. Plautus in Trin. de Republica, vbi mores improbi dominantur: *Mores*, inquit, *leges perduxerunt in potestatem suam: eæ miseræ etiam ad parietem sunt fixæ clauis ferreis, vbi malos mores affigi multo erat æquius.* Præterea improbi Reges non obsequuntur, sed potius dominantur legibus; quod adeo perniciosum est, vt dicat Plato 4. de legibus: *Interitum paratum esse illi vrbi, in qua non lex magistratibus, sed legi magistratus præsunt.* Idem in Theæteto ait; *puerorum esse hanc næniam pila ludentium: Qui non peccando superior fuerit, Rex erit noster, & quicquid volet, imperabit.* Quo allusit Horat. 1. epist. ad Mecænatem,

[Margin: Plaut. *Regum mores, in leges abierunt.* Plato.]

Horat.
——— *At pueri ludentes, Rex eris, aiunt,*
Si recte facies. Hic murus aheneus esto,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.
Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curiis, & decantata Camillis?

Regum atque regnorum conditio vna eſt. Vt enim monet 30.
Nazianzen. Apolog. 1. *Neque vel pannus tincturam ita facile* Nazianz.
contrahit, vel is, qui fœtido odori propiùs ſeſe adiungit, eius particeps fit, vel vapor morbidus, & noxius pari facilitate in aërem diffunditur, ac per aërem animantibus impertitur, (quam nos peſtem diximus) vt ſubditi præfectorum vitio celerrime imbui atque impleri ſolent, &c. Hinc eſt, quod prudens Seneca Impe- Seneca.
ratorem ſuum, quaſi ſpeculum conſideret primo de Clement. *Rex, populi*
In ſpeculo enim illico ſplendeſcit, quicquid in vultu cernitur *ſpeculum.*
intuentis; ſi labes in vultu ineſt, in ſpeculo ineſt; ſi lachrymatur, illud etiam lachrymatur; ſi ridet, illud etiam ridet; ſi iraſcitur, iraſcitur illud, non aliter Regum facta in toto regno exprimuntur. Si Rex pius eſt, totum regnum ad pietatem inclinat; ſi vero impius, ad impietatem ſtatim declinat. *Bonus Rex potior, quam bona lex.* Vide infra lib. 6. n. 5.

Problema XII.

Vtrum prudentius egerint Romani, qui pœnam acerbiſſimam in parricidas, an Græci, qui nullam ſtatuerunt?

PRo Romanis pugnat M. Tullius oratione pro *Roſcio* Amer. 31.
vbi cum Græcorum conſilium retuliſſet, ſubdit: *Quanto* Cicero.
maiores noſtri ſapientius? Qui cum intelligerent, nihil eſſe tam *Parricidas*
ſanctum, quod non aliquando violaret audacia; ſupplicium ſin- *damnauit*
gulare in parricidas excogitarunt; vt quos natura ipſa retinere *vetuſtas.*
in officio non potuiſſet, ij magnitudine pœnæ, maleficio ſummouerentur: inſui voluerunt in culeum viuos, atque ita in flumen deiici. Marcus Malleolus, matre interempta, Romanorum primus fuit, qui parricidij pœnam ſubiuit, vt tradit Alex. ab Ale- Alex. ab Al.
xan. lib. 3. c. 5. vbi de parricidiis eorumq; pœnis doctiſſime agit. Conſtat ex l. 1. & vlt. ff. de pœn. & l. 1. C. eodem tit. & §. alia, Inſtit. de pub. iudic. Vide catalogum legum antiquarum fol. 118. pag. paruo rubeo, qui eſt in 16. de hac pœna. Ouid. lib. 8. Metam. loquens de Scylla, quæ Niſum patrem detracto illi capillo purpureo occidendum Minoi præbuerat,

DI te ſummoueant, ô noſtri infamia ſecli, Ouid.
Orbe ſuo, tellusq; tibi, pontusq; negetur!

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Et hinc etiam illud Iuuen. Satyr. 6. de Nerone, qui per summam crudelitatem matrem occiderat suam:

Iuuenal. *Cuius supplicio non debuit vna parari*
Simia, nec serpens vnus, nec culeus vnus.

Vide inf. l. 9 Itaque hoc erat in parricidas supplicium, vt in culeum cum gallo gallinaceo, simia & vipera insuti, in flumen vel in mare detruderentur.

32. Pro Græcis est illud eiusdem Ciceronis: Solon cum interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui parentem occidisset, respondit, se id neminem facturum putasse. Sapienter fecisse dicitur, cum de eo nihil sanxerit, quod antea commissum non erat; ne non tam prohibere, quam admonere videretur. Ita enim fit, vt in vetita auidius feramur. Ouid. 1. de amore:

Auidius ferimur in vetita.

Ouid. *Nitimur in vetitum semper, cupimusq; negata.*

Quo pertinet illud Pauli Roman. 7. *Peccatum non cognoui, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Quem in locum

Chrysol. Chrysologus: *Quam fragilis,* inquit, *est humana conditio, quæ mandatis non prohibetur, sed armatur ad crimina?* Item ad Ro-

August. man. 5. *Lex subintrauit, vt abundaret delictum.* August. de spirit. & lit. cap. 4. *Lex quamuis bona, auget prohibendo desiderium malum: sicut aquæ impetus vehementior fit obice opposito. Nescio enim, quomodo hoc ipsum, quod concupiscitur, fit iucundius, cum vetatur.*

PROBLEMA XIII.

An sint mediocres Poëtæ?

Aristot. ARistoteles negat esse mediocres Poëtas. Ratio est, quia poëtica inuenta est non ad vtilitatem, sed ad voluptatem. Vtilitatis autem gratia sustineri possunt ea, quæ sunt mediocria: at vero, voluptatis gratia, non nisi quæ optima, laudantur.

Poëtica optima, non mediocris.

Tacit. Vnde Tacitus; mediocres Poëtas nemo nouit, bonos pauci; addere possumus, malos plurimi.

Cicero. Et certe M. Tullius, quamuis in Oratore mediocres Poëtas admittat; tamen primo de Oratore eos vsquam esse negat. Vbi ait: in poëticis rebus omnia exquisita esse debere. Item in 3. de Oratore: *Vulgus*, inquit, *in versu si quid peccatum est, videt; item in nostra oratione, si quid claudicat, sentit: sed Poëtæ non ignoscit, nobis conce-*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

concedit. Sed huius sententiæ locupletissimus auctor Horatius in arte:

——— Mediocribus esse Poëtis
Non homines, non DI, non concessère columnæ. Horat.
Vt gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum vnguentum, & Sardo cum melle papauer
Offendunt: poterat duci quia cœna sine istis:
Sic animis natum inuentumq; poëma iuuandis,
Si paulum summo discessit; vergit ad imum.

Sunt etiam exempla, quibus idem confirmetur. Nam melopepones vulgo dicuntur non esse, nisi aut optimi, aut pessimi: idem de coniugio, prouerbiali schemate dicebatur. Certe illud est in symmetria longe clarissimum exemplum. Nam angulus ex prauis, seu curuis lineis, seu circularibus confectus, amplior esse potest, aut angstior, quam rectus, nunquam tamen æqualis.

PROBLEMA XIV.

An scribere ad mortuos sit absurdum?

QVid indignius? Quid amentius? Quid magis à ratione alienum, quam ad mortuos scribere? Si cum laruis solum laruæ luctantur, quod erit monstrum ad easdem scribere, manesq; tanquam viuos alloqui? Tace; non est absurdum: alloqui demortuos, reperies sæpe apud Virgil. & Poëtas omnes; scribere etiam reperies: nam inter epistolas Pontificum decretales, quædam reperitur, quam Clemens, qui Petro successit, teste Hieronymo, D. Petri iussu scripsit ad Iacobum fratrem Domini, octo iam annis vita functum. Imperator etiam Theodosius epistolam scripsit ad Ioannem Chrysostomum, annis iam quinque & triginta ante mortuum. Nam cum illius corpus ab exilio, vbi obierat, reuocare in vrbem vellet: neque qui ad reportandum missi fuerant, illud sua sede dimouere possent; Imperator epistolam dedit ad Ioannem valde officiosam, qua cum multis precibus obsecrat, vt reduci in vrbem patiatur. Epistolam describit Nicephorus Callistus lib. 14. c. 43. & Turrianus noster lib. 2. pro epist. Pontif. c. 13. Sed in hac re infame illud & impudentissimum est inauditæ temeritatis exemplum, quod præstitit Henricus VIII. Anglorum Rex; cum B. Thomam Canthuariensem Archiepiscopum, & totius Angliæ primatem, per publicum edictum sigillo regio firmatum citauit: quo vir sanctissimus vltra quadringentos

33. Hieron. *Scribere ad mortuos, nō est absurdū.* Nicephor. Turrian. *Mortuos extumulare, barbara feritas.*

gentos annos iam occisus ante Regis tribunal, tanquam perduellionis reus adesse cogebatur: præfixumq; est audacissimum decretum in tumulo, quo sacrosanctæ corporis exuuiæ quiescebant: cuius libelli exemplar affert Hieronym. Pollinius in historia Angliæ, & Fr. Bernard. de Britto in historia Cisterc. lib. 6. c. 19.

Hieron. Pollinius. Bernard. de Britto.

34. Victorius. Muretus.

Præterea librum de mundo ad Alexandrum, qui vulgo Aristoteli tribuitur; credit Victorius opus fuisse cuisdam Nicolai Damasceni; quo Alexander multo fuit antiquior. Victorium hoc ipso ex capite refellit Muretus lib. 2. var. lect. cap. 8. Sed non recte, cum hoc solenne fuerit antiquorum, nec non iuniorum, qui vita iam functis libros nuncupant suos. Cicero & Plato in suis Dialogis personas demortuas inducunt interloquentes. Et Iustinus Martyr, vt reliquos taceam, in Apologet. 2. ad Anton. hanc consuetudinem in sacra pagina obseruauit, dum mortuos loquentes, quasi viuos introducit. Ex quibus collige, nullum esse absurdum ad mortuos scribere.

Cicero. Plato. Iustin. Mar. *Mortuos, quasi viuos vt loquentes inducere, æquum.*

PROBLEMA XV.

Quid gloriosius, honores adipisci, an promereri?

35. *Gloriosius honores promereri.* Plutarch. Plaut. Silius.

CAto cum in foro insignium virorum statuas spectaret, rogareturque, cur ibi suam quoque non haberet? *Malo*, inquit, *percunctari homines, cur mihi statua posita non sit, quam cur sit?* Plutarch. Plautus vero in Amphitr. *Virtus præmium est optimum. Omnia adsunt bona, quem penes est virtus.* Silius lib. 13.

Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces.

Aristoteles, teste Stobæo, præcipuam dignitatem esse dicebat, non frui honoribus, sed ab aliis honoribus dignum iudicari. Alexander Seuerus Imperator creatus, non passus est Magnum se & Patrem patriæ appellari: oportere enim aiebat, vt res gestæ magis adclamarent. Et Claud. in Cons. Manl.

Claud. *Ipsa virtus sibi præmiũ.*

Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaq; late
Fortunæ secura nitet, nec fascibus vllis
Erigitur, plausuve petit clarescere vulgi,
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Diuitiis animosa suis, immotaq; cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.

36. Seneca.

Eleganter quidem Claud. Sed rem illustrauit prudens Seneca 1. de Clem. vbi ait, recte factorum fructus veros esse, fecisse; nec

nec vllum virtutum pretium dignum illis extra ipſas eſſe affirmar. Idem & clarius de vita Beata cap. 9. vbi inuehitur aduerſus hominem, qui extra virtutem, pretium ſuorum factorum quærebat. *Itaque erras, cum interrogas, quid ſit illud, propter quod virtutem petam? Quæris enim aliquid ſupra ſummum. Interrogas, quid petam ex virtute? ipſam. Nihil enim eſt melius; ipſa pretium ſui eſt,* &c. Hoc virtutis pretium optime agnoſcebat Henriquus ille Menezius, qui dum totius Indiæ clauum moderatus eſt, ſibi debitum dominationis titulum contempſit. Imo frequenter iactitabat, apud homines præclaros, & pulcherrimis facinoribus inſignes, maioris eſſe pretij merita, quam honoris vocabula. Narrat Ioannes Barrius decad. 3. lib. 9. cap. 3. in fine. Ioan. Barr.

Problema XVI.

An Cicero poëticæ gloria floruerit?

37. *Cicero poëtica floruit.*

NEgant nonnulli peruicaciter: eo ducti argumento, quod nullum videant poëma à Cicerone conſcriptum; ſed mea quidem ſententia, debili, imo potius inepto nituntur argumento. Cui ſi mordicus adhæreſcant, negare etiam debent poëticæ artis expertes fuiſſe Orpheum, Muſæum, Linum, Amphionem, Epimenidem; quorum nulla hodie carmina exiſtunt: quod tamen à vero tam abeſt, quam quod longiſſime. Præterea nonne multi veterum libri hodie in tenebris ſepulti deliteſcunt? Vbi maior pars operis Liuiani? Vbi ſex libri Faſtorum ab Ouidio editi? Vbi illi de Republica à Cicerone compoſiti? Vbi denique plurimorum ſcriptorum monumenta, quæ nobis aut edax tempus, inuidioſaq; vetuſtas abſtulit; aut barbarorum Italiam depopulantium furor deperdidit? Sicut igitur hos temporis calamitas abſumpſit, ita etiam poëticas lucubrationes M. Tullij eadem temporis iniuria delere potuit. Alij idcirco negant Ciceronem in poëtica facilitate excelluiſſe, qui vident aliquot carmina, quæ ſub eius nomine circumferuntur, aſpera, hiulca, diſtorta, ac prorſus incondita; quale eſt illud: *Multa delitescunt, carent quia vate sacro.*

O fortunatam natam me conſule Romam!

38. *Cicero Græcis literis ſtuduit.*

Quibus ita mihi videor pro mea ſententia ſatis reſpondere. Multa ex his carminibus Tullius ex Græco tranſcripſit, verbum ex verbo eliciendo, atque adeo ſatis ſuperq; feciſſe credendus eſt, ſi metri leges ſeruauit; vt iam neque grauitatem, neque artificium in his verſibus admodum requiras. Deinde huiuſmodi carmina magna ex parte elegantiam non exigebant, cum ad rem phi-

philoſophicam pertinerent; quare nihil Cicero in eis condendis inſudauit. Quis porò negabit Horatium poëtam fuiſſe præſtantiſſimum, cuius tamen carmina in Satyris horrida ſunt, & inculta? nempe Satyricum argumentum floridius carminis genus non requirit. Ita planè argumentum philoſophicum, de quo agunt Ciceronis carmina, quæ modò extant, meliorem ornatum ſibi non vendicant. Iam verò illud,

Carmina ſecundùm materiam elaborāda.

O fortunatam natam me conſule Romam!

eſto inelegans: ergo ex vno omnia quàm primum improbanda? Minimè expedit. Nonne apud poëtarum principem Virgilium legis 2. Æneid. illud in Sileno,

Quantum omnis mundus gaudet cantante Sileno.

Virgil.

Illud in 3. Æneid.

Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat.

Illud in 4. Æneid.

Laomedonteæ ſentis periuria gentis.

Hæc ſatis, vt omittam illud in 3. Æneid.

Cornua velatarum obuertimus antennarum.

& alia; neque tamen quiſpiam adeò erit amuſus, vt Virgilium amuſum cenſeat appellandum, quamuis hæc & ſimilia ſimiles exitus ſortiantur. Poſtremò nonnulla adhuc Ciceronis carmina inuenies, ex quibus, tanquam ex vnguibus, vt aiunt, leonem agnoſces: ſunt enim Latina, plana, grauia, terſa, aptè numeroſeque cadentia. Tale eſt illud;

Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.

Illa etiam à Plinio citata lib. 18. nat. hiſt. cap. 25. planè Georgica de Lentiſco,

Plin.

Lentiſcus ſolita eſt triplici grandeſcere fœtu:
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi;

& multa alia, quæ breuitatis cauſa prudens, ſciensque omitto.

39. *Fides auctoribus adhibenda.*

His igitur rationibus contendunt nonnulli Ciceronem à poëtarum numero ablegare: ſed fruſtra omnino; cùm illæ omnes facilè diſſoluantur. Nos verò locupletiſſimo Plutarchi teſtimonio innixi, Ciceronem poëtam fuiſſe præſtantiſſimum affirmamus: Plutarcho autem maiorem fidem in hac re credimus habendam, quia ille ex inſtituto Ciceronis vitam ſcripſit; ideoque falſa à veris prudentiùs ſegregauit: alij verò, ſi qui ſunt, qui aduerſari videantur, obiter tantùm, & per tranſennam loquuntur: neque tam negant Ciceronis ingenium ad poëſim aptum fuiſſe, quàm illa carmina, quæ legunt, parùm eſſe numeroſa: quod aliqua ex parte verum eſt. Sed nihil ad rem, vt ex ijs, quæ diximus, conſtare poteſt. Plutarchus verò in vita Ciceronis ita habet: *Ad omnes,* inquit, *natus artes complectendas, nec ad vllum doctrinæ, aut eruditionis genus prætereundum: ad poëſim ſanè*

Ciceronis poëtica.

Plutarch.

ſim ſanè

sim sanè fuit procliuior. Extat poëma quoddam paruum, quod puer etiam tunc edidit Pontius Glaucus versibus tetametris compositum. Progressu temporis cum magis ac magis hoc studium excoleret, non modò orator habitus est, sed & poëta inter Romanos præstantissimus. Hæc ille. Quibus, quid clarius optari poterat?

Ciceronis ad omnes artes subtile ingenium.

Deinde ipse Tullius in epist. lib. 1. famil. ep. 10. & penult. ad Lentulum, testatur se scripsisse quædam carmina, ab hac orationibus disiunxisse, seque ad mansuetiores Musas retulisse, quæ maximè illum, sicut à prima adolescentia delectarunt. 40.

Cicero.

Tandem Catanæus in libr. 3. epist. Plinij iunioris, epist. ad Proculum, ita ait: *Fuit Cicero puer ad carmen non mediocriter inclinatus, vt libellis quibusdam versibus editis ingenium eius primùm eluxerit. Postmodo in secessu hæc studia exercuit, & in vrbe interdum non pauciores quingentis versibus per singulas noctes componere solitum tradiderunt. Multa transtulit ex Demetrio, & Aratum Latinum fecit. Balchionas, Vxorium, Nilum metro panxit.* Et quidem Muret. lib. 1. var. lect. cap. 20. verba illa Ciceronis epist. 1. lib. 2. ad Atticum, *Prognostica mea cum oratiunculis propediem expecta*, interpretatur libellum, quo M. Tullius Arati prognostica ex Græco in Latinum carmen transtulit.

Catanæus.

Quingenta carmina singulis noctibus pangebat.

Muretus.

PROBLEMA XVII.

Quæ Orbis imperia præcipuè floruerunt?

OMissis alijs minoribus regnis, qualia fuerunt Sicyoniorum, Atheniensium, Lacedæmoniorum; quatuor præcipuè imperia toto in orbe floruerunt: quæ auro, argento, ære, ac ferro, ex quibus statua illa apud Danielem conflata erat, significantur. Et quidem Assyriorum imperium auro comparatur, propter maximam huius imperij opulentiam; non quòd reliqua imperia pòst futura diuitijs superaret, sed quòd nullum antea opulentius extiterat: atque adeò sicut aurum inter metalla; ita hoc imperium inter cætera primum locum antiquitatis obtinebat. Durauit autem Assyriorum imperium à primo eius conditore Nino vsque ad Sardanapalum, penes quem extinctum est, mille ac trecentos annos; quod affirmat Iustinus lib. 1. paulò post initium: si tamen cum Assyrio Chaldaicum includatur; quod fuit quædam veluti illius propago, ad millesimum quingentesimum annum stetit; quod Benedictus Pereius in Daniel. libr. 2. cap. 2. optimè colligit. Constat verò, nec Europam saltem totam, nec Indiam, vt alias complures prouincias taceã, huic imperio subiectas esse. Vnde, si qua sunt in sacra 41.

Quatuor orbis imperia.

Assyriorum imperium, ætas aurea.

Quandiu durauerit.

Iustin.

Ben. Pereir.

Quot gentes subegerit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

pagina testimonia, quæ affirment vniuersum orbem intra huius regni terminos contineri; tanquam per hyperbolem, aut quouis alio modo dicta fuisse, sunt interpretanda, vt egregie expendit idem Benedictus. Sed vt melius intelligatur huius imperij finis, ita accipe. Assyrij primum Medis, ac Babylonicis seu Chaldæis imperabant, vsque ad Sardanapalum vltimum Regem Assyriorum, à quo defecit Arbactus Medorum præfectus; mortuoq; Sardanapalo imperium ad Medos transmouit: nunquam tamen Babylonicos, seu Chaldæos subegit, neque Arbactus, neque eius in regnum successores; quamuis multis inter se præliis dissiderent. Itaque tam extremus Rex Medorum, qui fuit Astyages; quam extremus Chaldæorum, qui fuit Balthasar à Cyro primo Persarum Imperatore euersi omnino sunt. Bellum inter Medos & Babylonicos, in quo nunquam Babylonici victi fuerunt, refert Herodotus apud Benedictum citatum.

Eius finis. — Herod.

42. *Persarum imperium, ætas argẽtea*

Persicum imperium argento comparatur, propter immensam huius imperij opulentiam. Cuius multa extant argumenta: nam Cyrus primus eorum conditor, non solum Medorum & Chaldæorum Reges superauit, sed etiam Crœsum Lydorum Regem totius Asiæ ditissimum, adeo vt prouerbij loco diceretur, *ditior Crœso*. Itaque ex victoria Asiatica, vt scribit Plinius lib. 33. cap. 3. argenti quingenta millia talentorum reportauit: hoc est Lusitane, *tresentos contos douzo*. Iam vero illud conuiuium Assueri Persarum Regis quantas huius imperij opes ac diuitias declarat? de quo sacra pagina Esther cap. 1. Quid porro innumerabis ille exercitus Xerxis? Nonne infinitam prope opulentiam ostendit? De quo ita Iustinus lib. 2. *Non immerito*, inquit, *proditum est, flumina ab exercitu eius siccata; Græciamq; omnem vix capere multitudinem potuisse: diuitiarum autem in regno eius tanta copia fuit, vt cum flumina multitudine consumerentur; opes tamen regiæ superessent*. Accedit, quod scribit Athenæus lib. 12. ad eum luxum, Persarum Reges esse prolapsos, vt ad caput cubilis regij, conclaue esset, quod ipsius Regis ceruical dicebatur, in quo semper condita essent talenta auri quinque millia. E regione vero huius, aliud, suppedaneum scamnum Regis appellari solitum: in quo talenta argenti tria millia conderentur. Sed in ipso cubili regio vitis erat aurea, gemmis inclusis locupletata; quæ velat pergula obtendebatur: ex qua racemi pensiles ex lapillis pretiosissimis compacti dependebant: vt auctor est Amyntas. Tandem huius imperij opulentiam satis indicat Persica illa præda, qua potitus est Alexander, Dario Persarum Rege superato: quæ, vt ex Curtio & Strabone colligitur, absque Babylonica pecunia centum & octo-

Plinius. — Iustin. — Athen. *Persarum Regum diuitiæ eximiæ.* — Amyntas. — Q. Curt. Strabo.

octoginta millia talentorum æquauit, id eſt, Luſitane, *cento & oitho milhoens.* Stetit autem Perſarum imperium annos circiter ducentos triginta. *Imperium Perſicum quamdiu durauerit.*

Græcorum Imperium, ſeu Macedonicum comparatur æri. Cuius rei cauſa egregia a D. Hieronymo aſſignatur: *Eſt*, inquit, *æs vocaliſſimum & ſonantiſſimum, edit ſonum magnum & clarum; eumq; longe lateq; diffundit. Qua re denotatur magna imperij Græcorum fama & gloria: non ſolum ob potentiam, ſed etiam ob ſapientiam & eloquentiam, quæ apud Græcos maxime floruit.* Præcipue vero ſignificatur, famam Alexandri Magni omni æuo fore clariſſimam, ac celebratiſſimam. Poſt primas enim illius victorias, tantus pauor eius hominum animos occupauit, vt omnes ſe illi certatim dederint: nam ad eum Legati miſſi fuerant, non tantum ex iis, quas vicerat, regionibus; ſed etiam ex Africa, Carthagine, Hiſpania, Gallia, Italia, Sicilia, Sardinia, &c. Quinetiam, vt Plinius lib. 3. cap. 5. refert ex Clitarcho, Romani quoque ad Alexandrum ſuos miſerunt Legatos. Acceſſit ad famam nomenq; immortale Alexandri, quod rerum ſuarum Scriptores multitudine plurimos, auctoritate grauiſſimos, in dicendo diſertiſſimos habuerit; Ptolomæum Regem Ægypti, Hecathæum, Ariſtobulum, Calliſthenem, Durin, Oneſicratum, Diodorum Siculum, Trogum Pompeium, Iuſtinum, Q. Curtium, Plutarchum, Arrianum, alioſq; innumeros. Quod autem Alexander Achilli inuidit, quod ſuarum rerum præconem Homerum habuiſſet: Achilles potius, ſi ſuperſtes eſſet, Alexandro inuideret: qui tot ſuarum laudum buccinatores habuerit. Ipſa etiam ſacra pagina eius famam teſtatur 1. Machab. 3. dum ait, *ſiluiſſe in conſpectu eius vniuerſam terram, veluti ad fragorem ruentis mundi.* Quamuis Tertullian. lib. de Pallio dicat de eius fama, *ſola ipſum ſua fama fuiſſe minorem*, quaſi in eius laudibus prædicandis nimis parca ac inuida extitiſſet, cum alioqui aliorum res geſtas ſoleat augere. Itaque ſola vni Alexandro auara, cæteris prodiga. Amplitudinem eius imperij ad viuum inſculpſit Lyſippus in illa ærea ſtatua, ſupina facie cœlum ſuſpiciente, his verſibus additis:

43. Græcorum imperium ætas ærea. Hieron. Ætas æreæ vocaliſſima Alexandri famam immortalem diuinabat. Plin. Scriptores de Magno Alexandro. Ptolom. Hecath. Ariſtob. Calliſth. Durin. Oneſicr. Diod. Sic. Trog. Pōp. Iuſtin. Curt. Plutarch. Tertull. Magni Alexādri famæ minor ipſo.

Ærens in cœlum ſuſpectans fare quid aiat?
Iuppiter aſſeruit terram mihi, tu aſſere cœlum.

Lyſip.

Hoc autem ſimulachro adeo delectatus eſt Macedo, vt ſolum à Lyſippo fingi pateretur. Cæterum Lyſippus, plus quam æquum erat, aſſentatus fuit; ſiquidem Alexandro multum ſuperfuit ad debellandum. Quod ingenue ipſe faſſus aliquando, cum, Democrito de infinitate mundorum diſputante, ingemuit, eo quod, ne vnum quidem à ſe adhuc debellatum aſpiceret. Cæterum hac de re, Alexandriq; laudibus mox fuſius agen-

44. Alexandri mira in gloriam cupiditas.

dum nobis est. Durauit autem imperium Græcorum per se-
duntaxat annos sub Alexandro : quamuis tredecim annorum
spatium in eo comparando impenderit: suscepit enim regnum
defuncto patre Philippo annum agens vigesimum ; & anno æ-
tatis suæ trigesimo tertio extinctus est.

Quandiu durauerit Græcorum imperium.

45. Romanum imperium comparatur ferro. Nam, vt sacra hi-
storia refert eo loco, quomodo ferrum comminuit, & doma
omnia, sic comminuet, & conteret omnia hæc. Et quidem Ro-
mani domuerunt omnes gentes, vel corporis robore, & viribu
prævalidas, vt Germanos, Gallos, Hispanos : vel imperio tur
potentes, vt Carthaginēses: vel maiorū gloria, sapientia, & pru-
dentia præstantes, vt Græcos ; vel diuitijs, & militum copijs
abundantes, vt Asiaticos: vel terrarum longinquitate remota
vt Cappadoces, Ponticos, Armenios, Iberos, Albanos; Scytha
vel interfuso Oceano à nostro orbe disiunctas, vt Britanno
vel patrum suorum sanctitate, & suæ legis religione confisa
vt Iudæos. Durauit autem Romanorum imperium ab vrb
condita, victoriarum incrementis florentissimum, annos mil
centum sexaginta quatuor, quo tempore Roma à Gothis cap
ta est, Rege Gothorum Alarico, Romanorum Imperatore Ho-
norio, summoque Pontifice Innocentio primo. Hoc autem
Vectius Augur, vt scribit Varro libr. 18. antiquitatum, referen
te Censorino in libr. de die natali Romanorum, ex illis duode-
cim vulturibus, quorum auspicio Romulus vrbem condidit
auguratus est : singuli enim vultures secundùm antiquam,
reconditam augurandi disciplinam, centenos annos significa
bant. Et quamuis augurio fides non sit habenda : certè vel te
mere, vel quouis alio modo res ita euenit. Verùm si de Impe-
rio Romano loquamur, prout alia atque alia fortunæ damna
ac detrimenta expertum est; refert Tertullianus in lib. ad Sca-
pulam, & in lib. de resurrectione carnis, & in Apologetico
item Lactantius libr. 7 diuin. institut. cap. 25. fuisse antiquissi-
mam, & Apostolicam traditionem, Romanum imperium pari-
ter cum ipso mundo staturum, & casurum; eundemq; futuru
vtriusque finem, & interitum, vt bene tradit Benedictus lib.
14. in præfatione. Sed quanta fuerit huius imperij potentia
indicat D. Hieronymus, qui cum animaduerteret apud Da-
nielem Chaldæorum Imperium leænæ comparari ; Persarum
vrso, Græcorum; pardo ; Romanorum verò nulli certæ bellu
conferri ; propterea id factum existimat, vt huius imperij in-
comparabilis potentia significaretur.

Romanum imperium ferro comparatum.

Nationes domitæ à Romanis.

Quandiu durauerit Romanorū imperium.

Varro. Censor.

Romæ principium.

Augurio fides non adhibenda.

Tertull.

Lactant.

Benedict. Perer.

Hieron.

Romani imperij potentia incōparabilis.

46. Quanta verò fuerit Romanæ ditionis amplitudo, describi
Strabo lib. 7. ad finem, & lib. 17. atque apud Iosephum libr. 2. de
bello Iudaico Rex Agrippa. Appianus in proœmio histori

Strabo. Ioseph.

Libyc

Libycæ non dubitat affirmare, omnes priores monarchias Assyriorum, Persarum, & Græcorum, vix dimidiatam Romani imperij partem possedisse. Hoc ipsum in exordio suæ historiæ confirmat Polybius. Igitur Occidentalis terminus Romani imperij, fuit extremitas Hispaniæ: Orientalis, Euphrates, Taurus, & Armenia: Septentrionalis, Rhenus, & Danubius: Australis, Æthiopes. Dominabantur vniuerso mari mediterraneo, & omnibus, quæ in eo sunt, insulis; præterea in Boreali Oceano ipsi Britanniæ. Bellica verò potentia Romanorum pedestris, talis fuit, teste Appiano in proœmio historiæ Libycæ: Ducenta millia peditum, quadraginta millia equitum, trecenti elephanti bellicosi, tria millia curruum, armorum verò in supplementum, trecenta millia. Nec minor erat naualis potentia: habebant enim Romani duo millia nauium, mille & quingentas triremes; magnas verò naues, proris, puppibusq; aureis, ad ostentationẽ Romanæ maiestatis, & vsus Imperatorum, octoginta. Ad hæc parata erant instrumenta naualia eo numero, vt armandæ duplo maiori, quàm quæ dicta est, classi sufficere possent. Iam verò huius imperij tanta fuit pecunia, vt, teste Appiano, in varijs ærarijs, seruarentur ad septuaginta quinque millia talentorum Ægyptiorum; qui numerus, vt Lusitanè loquamur, continent, *seis centos milhoens douzo.*

Appian.

Polybius.

Eius amplitudo & termini.

Bellica potentia.

Romanorũ æraria.

Ad hæc poëtarum testimonia de Rómanorum imperio accedunt. Ouid. 2. Fast. ita canit,

Gentibus est alijs tellus data limite certo;
Romanæ spatium est vrbis, & orbis idem.

Ouid.

Quasi nullum haberet terminum Romanorum imperium, nisi ipsum orbem. Vnde Iureconsultus l. in orbe. ff. de stat. hominum, orbem dixit Romanorum imperium. Ita etiam appellauit D. Augustinus 18. de ciuitat. Dei. D. Chrysost. in cap. 1. Isai. Quare qui Romanum imperium metari volet, metetur orbem vniuersum. Vnde Lucanus libr. 7. Romanorum amplitudinem contemplatus non potuit, quin exclamaret: 47.

Imperij amplitudo.

August.

Chrysost.

Lucan.

——— Summos hominum quorum fortuna per orbem
Signa dedit; quorum fatis cœlum omne vacauit!

Vnde Plutarchus ait: fortunam fuisse Romanorum contubernalem; ita benefico afflatu eorum imperium toto orbe propagauit. Hanc amplitudinem passim poëtæ decantant. Virg. 6. Æneid.

Plutarch.

Fortuna Romanorũ contubernalis.

Nec verò Alcides tantum telluris obiuit, &c.

Virgil.

Enim verò, vt Hercules inter veteres Heroas virtute præstitit; ita Romani inter omnes gentes robore viguerunt. vt ille totius orbis monstra ferro, flammaque compressit; ita hi totius mundi nationes armata manu superaruut. Hac de re plura 48.

obseruauimus apud Virgilium locis allegandis. Ex quibus sufficienter colliges Romanam amplitudinem, quam præfigurauit Danielis oraculum, vt communis est sacrorum Doctorum opinio, super somnium, quod habuit Nabuchodonosor Rex. Quando nimirum vidit illam proceram & immanem statuam, vbi per tibias ferreas Romana potentia haud obscure significata est, vti etiam in illa quarta quadriga, quæ equos & varios & fortes ferebat, per quos bellica Romanorum virtus demonstratur, apud Zachar. cap. 6. Romani enim viribus aucti vniuersum terrarum orbem feliciter peragrarunt, vt D. Hieronymus ad hunc locum interpretatur. Cyrill. Alex. & Theodos. ibidem. Accessit Lyran. Hugo Cardin. Dionys. Carthus. & Vatabl. in quorum sententiam iuniores passim conspirant. Iam vero Martialis, vt ad nostros iterum recurramus, quid non cecinit?

Statua Nabuchodonosoris, figura Rom. Imper.

Hieronym. Cyril. Alex. Theodor. Lyran. Hugo Car. Dionys. Carthus. Vatabl. Martial. Virgil.

Terrarum Dea, gentiumq; Roma,
Cui par est nihil, & nihil secundum.

Virg. 1. Æneid. de Romanis loquutus.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono;
Imperium sine fine dedi.

Et rursus 6. Æneid.

Nascetur pulchra Troianus origine Cæsar
Imperium Oceano, famam qui terminet astris.
En huius, nate, auspiciis, illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olympo.

PROBLEMA XVIII.

Vter præstiterit rei militaris gloria, Cæsarne, an Alexander?

49. *Alexandri ætas ad regni curam.* Sueton. *Cæsaris lachrymæ ad statuam Alexandri.* *Alexandri exercitus, & victoria.*

MVlta sunt, quæ Alexandri in re militari virtutem illustrarunt. Nam annum vicesimum natus patri in regnum successit: indeq; vsque ad trigesimum tertium terrarum orbem subegit. Quare Iulius Cæsar, vt refert Sueton. cap. 7. Gadibus, cum in templo Herculis simulacrum Alexandri aspexisset, quasi ignauiam suam pertæsus ingemuit, quod, qua ætate Alexander orbem subegerat, nihil ipse memorabile gessisset. Deinde Alexander quam minimo exercitu, quam maximas Darij copias superauit. Hic enim decies centena millia militum habebat; adeo vt iactaret se pro vno milite Alexandri denos posse obiicere, Alexander vero minus quadraginta millia militum in aciem eduxit: merito vt dicat Iustinus, tanta apparatûs

paratús exiguitate incertum eſſe, *vtrum ſit admirabilius, Alexaudrum viciſſe orbem, an vincere aggreſſum eſſe.* Iuſtin. Præterea Alexandri fortuna ſemper fuit ſecundiſſima; *Secunda Alexandri fortuna.* quæ illum multis è periculis ſaluum & incolumem eripuerit. Vnde nunciata eius morte, deuictæ ab eo gentes vix fidem nuntio habuêre, vt narrat Iuſtinus lib. 13. quod, vt inuictum Regem, ſic immortalem crediderunt. Iuſtin. Certe Qu. Curtius lib. 10. ait, fatnndum eſſe, Q. Curt. Alexandrum, cum plurimnm virtuti debuerit; plus tamen debuiſſe fortunæ: quam ſolus omnium mortalium in poteſtate habuit. Quamuis Plutarchus affirmet virtutem Alexandri fortunæ ſuperiorem fuiſſe. Plutarch. Item Alexander magnam orbis partem ſibi ſubiecit: nempe nobiliorem & clariorem Europæ portionem, Aſiam vniuerſam, Indiam vſque ad Gangem, &c. qua de re Plinius lib. 4. c. 10. Quod Lyſippus vt exprimeret, finxit ex ære Alexandrum ſupina facie in cœlum ſuſpicientem, Plin. ſubiectis his verſibus;

Æreus in cœlum ſuſpectans, fare quid aiat? Lyſipp.
Iuppiter aſſerui terram mihi, tu aſſere cœlum.

Quo inuento adeo oblectatus eſt Rex (vt paulo ante diximus) vt ſe ab alio fingi amplius interdixerit. 50. Rurſus, breuiſſimo temporis ſpatio tantum imperium occupauit: Vnde Apelles eum pinxit fulminiferum, adeo indiſcreta veriſimilitudine, vt vulgo diceretur, duos eſſe Alexandros, vnum Philippi filium nullis viribus ſuperabilem: alterum, Apellis opus, nulla arte imitabilem. *Alexander ab Apelle mire delineatus.* Mira fuit Alexandri pietas & clementia in captiuos; *Eius pietas in captiuos.* quam ſatis exhibuit in parentem, vxorem, filioſq; Darij: adeo, vt ipſe Darius tanta hoſtis pietate commotus, Superos precaretur, vt quando imperio ſe deturbare ſtatuiſſent; *nonniſi Alexandro, tam iuſto hoſti, tam pio victori, imperium deferrent.* Hæc Curtius lib. 4. Curt. Eius liberalitas exceſſit modum; *Liberalitas.* integras ciuitates dono dedit: nouem hominum millia ad conuiuium inuitauit; ſingulis auream pateram ad libandum largitus, &c. Denique, vt inquit Plutarchus 2. oratione de virtute Alexandri, Plutarch. in eo ſimul illæ virtutes floruerunt, quarum ſingulæ multos quondam illuſtrarunt: *In Alexandro virtutes ſimul floruerunt.* Achillis fortitudo, caſtimonia Agamemnonis, pietas Diomedis, magnanimitas Cyri, ſolertia Themiſtoclis, Braſidæ audacia, Philippi patris prudentia.

Hæc aliaq; plura in Alexandri gloriam paſſim ab auctoribus referuntur. 51. Verum nonnulla apud eoſdem inuenies, quæ nonnihil eius luminibus obſtruere videantur. In eo namque ea vitia reperiuntur, *Vitiorum in Alexandro comparatio.* quorum ſingula multos quondam infecerant & commacularant. Xerxis arrogantia, crudelitas Neronis, impietas Ptolomæi, temeritas Annibalis, bibacitas Protarchi, Amilcaris iracundia, denique dira Tyrannorum dominatio.

Xerxis cum Alexand. arrogantia. Xerxis quidem arrogantia; quia non solum se victorem atque triumphatorem appellari iussit, vt ille: sed etiam, vt Iouis filius nominaretur, decreuit. Hanc insolentiam eleganter carpit Clemens Alexandr. in Exhort. quem vide. *Crudelitas Neronis.* Crudelitas Neronis; quia, vt Nero Romam inflammauit; ita hic Persopolim clarissimam Orientis vrbem incendit. *Ptolomæi impietas apud Iust. l. 11* Impietas Ptolomæi; quia, sicuti ille immitem se præbuit in filium, quem occidit; ita hic non solum Clytum sibi antea amicissimum hasta transfodit, quod res gestas Philippi patris rebus ab ipso gestis anteponeret; verum etiam suos in cognatos omnes, qui apti illi videbantur ad regnum, acriter desæuiit. *Annibalis temeritas.* Temeritas Annibalis; quia, vt ille turbolentissimis tempestatibus absque nauis gubernatore se committere ausus est; ita hic primus omnium militum, Tigris vadum pedes traiecit: tanto cum vitæ discrimine, vt summa vnda collum eius æquaret. *Bibacitas Protarchi apud Plut. in vit. Alex.* Bibacitas Protarchi; quia, vt ille quatuor congios vini ebiberat, sic, vt ex ebrietate intra triduum extinctus esset; ita hic sæpissime totas noctes comessabatur; quin nonnunquam tantum vini hausit, vt totum triduum mero somnoq; sepultus iaceret, donec vinum edormisceret. *Amilcaris iracundia.* Amilcaris iracundia; quia, vt ille perpetuis facibus iracundiæ excandescebat; ita hic maxima seueritate sæpenumero in amicos inter conuiuandum incendebatur. *Tyrannorum sæua dominatio.* Iustin. Denique dira tyrannorum dominatio; quia, vt illorum vox est, *oderint, dum metuant*; ita hic magis se timeri, quam amari à suis cupiebat, teste Iustino lib. 9. sub finem. *Alexandri perfidia.* Plutarch. Quin etiam nonnihil perfidiæ in Alexandro inuentum est, siquidem inducias fecit aliquando cum Indis; quos tamen recipientes sese in itinere mox oppressit, vt refert Plutarch. in eius vita: quæ quidem labes illius rebus præclare gestis adhæsit.

52\. *Alexandri pericula.* Iam vero Alexander apud Mallos Indiæ populos pugnacissimos pene concisus est, auctore Plutarcho vbi supra. Multis confixus vulneribus, tandem ictus pistillo in collo, à suis abreptus, semianimisq; in tabernaculum est relatus: vulgata fama Regem in castris experasse. Deinde ad vrbem Gazam parum abfuit ab interitu; siquidem duo luculenta vulnera accepit, ex quibus animo linqui cœpit, & pene exanimatus corruit: adeo vt extinctum crederent hostes. Iam vero apud Tyrum insulam non ita grandem ac munitam, quanta fortunæ incommoda perpessus est, cum illius omnes insultus mari terræq; facili negotio Tyrij eluderent: *Curt.* quod eleganter Curtius scribit lib. 4. adeo vt Rex fatigatus non semel statuerit soluta obsidione aliò abire, pudibundus, quod circa vnius vrbis muros tamdiu incassum hæreret. Eodem loco affirmat Curtius Alexandrum plura quidem fama, quæ de eo disseminata erat, quam armis subegisse.

Et

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Et in eodem libro, ait, eundem sacerdotem, qui apud oraculum Iouis Ammonis Alexandro prædixerat, illum fore inuictum; turpiter fuisse adulatum, ac Regis gratiam mendacio sibi colligere studuisse.

Sed iam vt cum illo Iulium Cæsarem comparemus; quæ huius fuerint facinora, omnino explorandum. Et quidem Velleius Paterculus lib. 2. ait, Iulium Cæsarem alterum fuisse Alexandrum, sobrium tamen: qua in re plane Cæsar præferendus est Alexandro. Siquidem vel ipsum arrogantiæ vitium multo acrius refrænauit, quam Alexander: nam, vt refert Plutarch. in eius vita, cum fama vagaretur, proditum libris Sibyllinis, vinci Parthos à Romanis posse, si Rege duce bellum eis mouissent; Cæsarq; communi animorum conspiratione Rex salutaretur: hac ille acclamatione offensus, *Cæsar*, inquit, *sum, non Rex.* Iam vero eius clementia tanta extitit, vt victis, qui sibi magis aduersarentur, quamplurimos honores impertiret, vt Bruto & Cassio. Pompeij vero statuas deiectas erexit, & in pristinum locum reduxit: quod cum fecit, *suas*, vt inquit Cicero, *statuas stabiliuit.* Cum vero Theodotus caput Pompeij Cæsaris offerret, hominem auersatus est, eiusq; annulum accipiens illachrymauit. Nec maiorem iucunditatem capere se ex victoria dicebat, quam quod multos ciues, qui se oppugnarant, seruarat incolumes. Illud memorabile apud Plinium lib. 7. cap. 25. *Interceptis M. Pompeij epistolis, integras concremauit, optima quidem fidem, neque eas legit.* Itaque, vt ibidem ait Plin. Cæsaris proprium ac peculiare fuit, præter cætera eius encomia, *insigne clementiæ; qua vsque ad pœnitentiam omnes superauit.* At vero dirus ac superbus dominatus tantum ab eo abfuit, vt monentibus eum amicis, vt se stipatoribus cingeret, multisq; ad id se offerentibus, non sustinuit, dicens, *præstare semel mori, quam semper timere.*

53. Vel. Paterc. *Cæsar Alexandro præferendus.* Plutarch. *Cæsaris sobrietas in honores.* *Clementia in hostes.* Tullius. Plin. *Cæsaris audacia.*

Certe eius virtus bellica à Plutarcho multis locis explicatur. Nam cum de illius eloquentia ageret in eius vita; *secundas*, inquit, *in eloquentia Cæsar obtinuit; primas vero [illegible] is permisit, vt solus in re militari primus esset.* Et alibi eum Lucullo anteponit: Lucullus autem, vt refert M. Tullius, vel iudicio ipsius hostis Mithridatis, aduersus quem bellum gerebat, omnium quorumcunque seculorum Imperatoribus virtute præcucurrit. Deinde in Gallia tam præclara edidit facinora, vt, eodem teste Plutarch. nullo vel laudatissimorum, atque summorum Imperatorum inferior bellator existeret. *Omnes enim*, inquit, *præliorum atque hostium à se interfectorum immenso numero superauit.* Quippe annis non totis decem gesto in Gallia bello oppida plus octoginta vi cepit; gentes subegit trecentas;

54. Plutarch. *Cæsaris eloquentia.* *Militaris gloria.* Tull. *Luculli encomium.* Plutarch. *Cæsaris res gestæ.*

signa

ſigna diuerſis temporibus contulit cum tricies centenis millibus; ex quibus decies centena millia in acie interfecit: totidem cepit. Quin etiam in Gallia dum aduerſus Neruios depugnat, tot interfecit, vt paludes & alta flumina ob cadauerum vim obturata permearent Romani. Eius vero in bellis conficiendis celeritas mira prorſus fuit: ſiquidem Pharnacem Mithridatis filium Aſiæ vniuerſæ inſultantem, Bithyniamq; & Cappadociam occupantem cum tribus legionibus circumuenit: eiusq; omnem exercitum ad internecionem deleuit. Qua de re ipſe gloriabundus Romam ſcripſit ad amicum, tria tantum verba: *Veni, vidi, vici.* Cæſaris fortuna plane incredibilis; in Africa namque cum Iuba congreſſus momento pene temporis, tribus caſtris potitus eſt, Iubæ, Scipionis & Afranij, cæſis hoſtium millibus quinquaginta: ne quinquaginta quidem deſiderauit de ſuis. Quid de eius in Britanniam expeditione? Primus claſſem Oceano Occidentali induxit; eamq; inſulam, quam nemo antea aggreſſus cum ſuperaret, promouit extra orbem terræ Romanum imperium. Quod ſi aliquando aliquot perpeſſus eſt fortunæ detrimenta, ea quidem pluribus victoriis compenſauit. A Pompeio aliquando eius exercitus fuſus, non tamen Cæſar victus; vnde ille hoſtem illudens: *Hodie*, inquit, *penes hoſtes victoria erat, ſi haberent vincentem.* Se igitur in ea calamitate vincentem appellauit, cuius nunquam animus infringebatur.

Celeritas in bella. *Cæſaris fortuna ſecundiſſima.* *Tranquillitas animi in anguſtiis.*

Ipſum nomẽ terrificum. Plutarch. At vero Cæſaris nomen adeo erat hoſtibus metuendum, vt non ſineret Reges Indorum & Parthorum ſomnum capere, teſte Plutarcho, non tamen ſolum nomine, vt aliquando Alexander, ſuperabat, vt optime Lucanus lib. 1. alluſit:

Lucan.

——— Sed non in Cæſare tantum
Nomen erat, nec fama ducis, ſed neſcia virtus
Stare loco, ſolusq; pudor non vincere bello.

55. *Cæſaris fortuna memoranda.* Sue. & Plut. *Audacia inter exanimes.*

Eius fortuna tam memoratu digna, vt cum aliquando ipſe ignoto ac prorſus famulari habitu nauem onerariam conſcenderet, eaq; increbreſcente paulatim vento, iamiam eſſet fluctibus haurienda, & gubernator ſalutem omnium deploraret, Cæſar id intelligens, qui ſit, aperit gubernatori, apprehenſaq; manu eius ad aſpectum obſtupefacti: *Perge, age,* inquit, *audacter; Cæſarem vehis, vnaq; Cæſaris fortunam;* qua voce confirmatus, tempeſtatis obliuiſci, remis incumbere, labori inſiſtere, fluctus vrgere cœpit. Accedit ad Cæſaris fortunam exaggerandam, eiusq; nomen prædicandum, quod cum poſt bellum Pharſalicum præmiſſis in Aſiam copiis per anguſtias Helleſponti victor nauicula traiiceret, obuium habuit Caſſium partis contrariæ fautorem, cum triremium claſſe: qui cum Cæſarem debellare poſſet, tamen felicitate illius conterritus ſupplexq; naues omnes

nes illi tradidit. Narrat Sueton. in Cæs.cap.63. quod Appianus Cæsaris felicitati existimauit adscribendum. Ancipiti prælio equos dimittebat, & inprimis suum; quo maior permanendi necessitas imponeretur, auxilio fuga erepto. Denique neque in re inferior Alexandro videtur: sicuti ille Bucephalum habuit haudquaquam sessoris patientem; qui, vt auguratus est Philippus, orbis imperium eidem portendit. Ita Cæsar equo insigni vtebatur, pedibus prope humanis, & in modum digitorum vngulis fissis; qui dorso neminem alium excipiebat, quique, vt haruspices interpretati sunt, terrarum imperium Cæsari subiiciendum significauit, de quo Plinius, Plutarchus, Solinus, ac Suetonius. Rursus, sicuti Alexander fulmini comparatur, vt supra retulimus, propter eius in bellis gerendis celeritatem; ita quoque Cæsar fulmini confertur. Lucanus 1.Phars.

Sueton. *Prospera felicitas.* *Cæsaris equus Bucephalo similis* Plin. Plutarch. Solinus. Sueton. *Cæsar fulmini cõparatus ob alacritatem in rebus gerendis.* Lucan.

Qualiter expressum ventis per nubila fulmen
Ætheris impulsi sonitu, mundique fragore.

Recte vero Lucanus lib.2. de eadem Cæsaris alacritate loquutus, ita canit:

——— *Sed Cæsar in omnia præceps,*
Nil actum credens, cum quid superesset agendum.

De hac celeritate & igneo vigore, Plinius prædicto lib.7.cap.25. 60.
Nec virtutem, constantiamque nunc commemoro, nec sublimitatem omnium capacem, quæ cœlo continetur, sed proprium vigorem, celeritatemque quodammodo volucrem. Accedit vltimo, quia Cæsarem pluribus aduersantibus, domesticis videlicet, & externis, ad imperij dignitatem euasit; quod non contingit Alexandro: præterea Cæsar longe maius imperium occupauit, quam Alexander: vnde planum est & virtute, & fortuna vsum fuisse aliqua ex parte maiori.

Plin. *Cæsar Alexandro præfertur.*

PROBLEMA XIX.

Historiæ regnum cui deferes Cæsaríne, Liuióne, an Sallustio?

E*Cquis vnquam, post hominum genus natum,* inquit Hoto- 61.
manus, qui Cæsarem commentatur, *ad scribendam historiam animum appulit, qui cum hoc nostro conferendus videatur? In eo nihil à proposito alienum, nihil non ordine, ac loco, nihil non magnopere necessarium admiscet.* Contra vero Plutarchus fuit, in cuius parallelis multa reperiuntur ad philosophiam potius, quam ad historiam pertinentia. At vero Liuius, qui huius laudis admodum cupidus videtur; suæ tamen historiæ orationes inse-

Hotoman. *Cæsar reliquis historicis anteponitur.*

inseruit plane fictas & commentitias: quod figmenti genus in historiographo Polybius grauiter insectatur. Eius vero grauitas magna fuit, quod leuia quæque prætermittens, *summa duntaxat* (vt ipse ait) *fastigia rerum persequitur.* Qua in re Curtius peccauit, qui in minutissima quæque explicanda sese abiicit ac demittit; vt cum ait, *Lycum amnem fabulosis Græcorum carminibus inclytum fuisse*; *Nymphas in eius ripa considere*, &c. quæ nihil attinent ad historiæ seriem: *Corycio in nemore prouenire coccum: ex circumiectis petrarum recessibus editas voces duplicato sono ad aures reuocari*; aliaq; id genus plura. Iam vero tanta (vt inquit Quintilianus) in Cæsare vis est, tantum acumen, ea concitatio, vt illum eodem animo dixisse, quo bellauit, appareat. Qua in re Sallustium superauit: cuius dicendi genus, aliquantulum lenius est ac remissius. Vnde recte à Quintiliano Thucydidi opponitur; Thucydides enim, vt inquit Cicero, *bellicum canere in historia videbatur,*

Polyb.

Quintil.

Quod si Martialis eum vocat primum Romana in historia, ea fortasse mente id affirmat, quia quidquid Sallustius egit, propius Romanam historiam attingebat, cum Cæsar bellum Gallicum latius persequeretur.

Martial.

Hic erit, vt perhibent doctorum corda virorum,
Crispus Romana primus in historia.

Vel etiam, quia breuissimo genere dicendi dominatur, vt inquit Macrobius, de cuius sententiis nec vnus quidem apex sine detrimento demi posse affirmatur.

62. Idem etiam Sallustius à Pollione, & Valerio Probo Grammatico apud Agellium lib. 1. c. 15. taxatur tanquam nimis antiquarius, verborumq; nouator; cuius hæc est sententia, *satis loquentiæ, sapientiæ parum.* In qua vides verbum illud *loquentiam*, esse prorsus inusitatum, & à Grammaticorum vsu aboleuisse: plura verba huiusmodi apud Sallustium reperiri, refert Agellius, vt *die*, pro *diei*, *decima parte die reliqua*, &c. Præterea, vt legenti perspicuum erit, admodum longis vtitur orationibus: quod eius breuitati in rebus aliis aduersatur. Nihil eorum vitiorum in Cæsare: de quo acerrimum est illud Ciceronis testimonium. *Commentarios*, inquit, *scripsit rerum suarum, valde quidem probandos: nudi enim sunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis, tanquam veste detracta.* Lege Sueton. in eius vita c. 55.

Agellius.

Ciceronis testimoniũ egregium, de Cæsaris commentariis.

Sueton.

* * *

PRO-

Problema XX.

De primis Romæ conditoribus quæ verior opinio?

QVi primi Vrbis conditores fuerint, dissitæ sunt ac discre- 63.
pantes auctorum sententiæ, vt videre est apud Plutarch.
in Romulo, prope initium. Certe quamplurimi auctores huius
Vrbis condendæ gloriam Romulo ac Remo detrahunt, vt ex ci-
tato loco Plutarchi, & ex commentariis Ascensij in Sallustium
perspicuum est: quales sunt Cephalon vetustissimus scriptor,
Demagoras, Agatillius, Aristoteles, Xenagoras, Solinus. Hi o-
mnes apud Ascensium. Fr. Bernard. de Britto in sua monarchia
Lusitana citat C. Sempronium Senatorem Romanum, qui eos
quoque reprehendit, qui Romulum Vrbis conditorem arbi-
trantur. Cum igitur tam multi Romæ conditionem Romulo
non existiment tribuendam, neutiquam mihi videtur abs re iu-
dicasse, posse huius operis gloriam Lusitanis deferri.

Plutarch. *De Romæ conditorib. variæ sententiæ.* Ascens. in Sallust. Bernard. de Britto 1. p. lib. 1. c. 13.

Constat enim ex variis auctoribus, Atlantem Italum Hispa- 64.
niæ atque maioris partis Italiæ Regem, coacto ex Bæthicis at-
que Lusitanis exercitu, in Italiam ex Hispania profectum, vt
fratrem Hesperum inibi tumultuantem refrænaret: tandem
fœdere cum eo inito, filiam minorem natu *Romam* nomine
Lusitanis tradidisse, in quos præcipuo quodam studio affectus
erat propter incomparabilem animi vigorem, & inuictum cor-
poris robur, quod in Lusitanis ipsis fuerat expertus. Roma ve-
ro in Capitolino colle oppidum constituit, quod à suo nomine
Romam appellauit. Hoc autem ita prorsus accidisse refert Plu-
tarch. ex aliis auctoribus citato loco. Dionys. Halicarn. M. Por-
tius Cato, Fabius Pictor, pluresq; alij, quos refert Fr. Bernard.
sua in monarchia Lusitana, vir plane eruditus, & antiquitatis
indagator acerrimus, cuius ego sententiam lubentius amplecte-
rer tot grauissimorum hominum firmatam testimoniis, ni com-
mune fere omnium placitum per tot sæcula diriuatum, & quasi
fide sancitum Romanæ fundationis gloriam Romulo detulis-
set; & certe verior hæc opinio haberetur à me, nisi fabuloso il-
lo Martis & Syluiæ partu vitiaretur; & postea commentitia
lupæ educatione aleretur, ac tandem falsa Numi-
nis consecrationis Deus vanissime
coleretur.

Lusitani ad Romæ originē conducti. Plutarch. Dio. Halic. M Por. Cat. Fab. Pictor. Fr. Bernar. *Romulus Romæ fūdator secundum vulgarem sententiam.*

* * *

PROBLEMA XXI.

An Domitianus procliuior fuerit ad eruditionem, quam Nero?

65. Quintil. MVlti quidem Domitiano adulantur, qui eum ad literas procliuem affirmarunt. Fabius Quintilianus: *Te*, inquit, *Auguste, terrarum cura ab instituto poëticæ artis studio deflexit: parum quippe erat, te in eloquentia omnibus præstare, omnibus in poëtica anteire: illud tamen Virgilianum non immerito vsurpauerim,*

Virgil. Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Silius Italicus lib. 3. in fine de Domitiano loquutus:

Sil. Italic. *Quin & Rumuleos superabit voce nepotes,*
Queis erit eloquio partum decus huic sua Musæ
Sacra ferent: meliorq́; lyra, cui substitit Hebrus,
Et venit Rhodope, Phœbo miranda loquetur.

Eidem Martialis passim adulatur. Verum Suetonius, cuius tanta est in historia veritas, vt inquit Politianus, vt Neruæ, Traiani, Adrianiq; suæ ætatis Imperatorum vitas tacere præoptauerit, quam aut periculose viuentibus detrahere, aut extollendo potentiores, parum videri liber. Suetonius, inquam, in vita Domitiani cap. 20. ait, Domitianum nullam aut historiæ, aut carminibus cognoscendis operam dedisse: imo etiam adeo amusum fuisse, vt vel in epistolis scribendis aliena facundia indigeret. Neque immerito; oportebat enim, expers esset humanitatis, hoc est, eruditionis, qui plenus erat crudelitatis; nihilominus quamuis Neroni cedat literarum odio, non cedit crudelitate, vt statim probo.

Politian. Sueton. *Domitian⁹ minime ad eruditionem idoneus. Domitiani crudelitas expers eruditionis.*

PROBLEMA XXII.

Vter crudelior, Nero, an Domitianus?

66. *Domitiani superbia.* DOmitianus, vt inquit Beroaldus in Suetonium, inter pessimos Imperatores censeri debet, qui sese vt Deum vocari, scribi & coli iusserit. Seorsim tamen præ cæteris crudelitate fuit insignis, ad quam eius ingenium fuit maxime procliue: nam vel in ipsas muscas desæuire, illi erat voluptati. Sese enim intra domum recipiebat, vbi nihil aliud operabatur, quam muscas captabat, & stylo fine acuto configebat, vt cuidam interroganti, essetne quis intus cum Cæsare? non absurde responsum sit

Domitiani crudelitas.

sit à Vibio Crispo: *Ne musca quidem.* Ex hoc autem licet conii-cere, quantæ crudelitatis eius natura fuerit: sicuti enim Areo-pagitæ capite damnarunt eum puerum, qui coturnicum oculos eruere solitus erat, iudicantes id signum esse perniciosissimæ mentis, mult.s malo futuræ, si adoleuisset. Ita etiam hæc Do-mitiani exercitatio eiusdem sæuitiam satis declarat. Porro ex his latebris ac solitudine, vbi muscis captandis laborem im-pendebat, nunquam prodibat, vt inquit Plinius in panegyrico Traiani, nisi vt solitudinem faceret, hoc est, è medio tolleret. Suetonius c.10. in eius vita refert multos à Domitiano interfe-ctos, qui tamen extra omnem noxam erant: varia item crucia-tuum genera ab eodem inuenta atrocissima. In eos præterea magis sæuiebat, qui illi erant propinquiores. Vnde recte Sido-nius Apollinaris in primo epistolarum ait, *consuetudinem malo-rum Principum naturæ flammarum bene comparari*; quæ sicuti paulo à se remota illuminant, ita satis sibi admota comburunt.

Animalia ferire perniciosæ naturæ signum.

Plin.

Sueton.

Domitianus in propinquos plus sæuiebat.

Sid. Apoll. 67.

Duplicem igitur ob causam dici potest Domitianus crudelior fuisse, quam Nero. Inprimis, quia non solum cum ira percitus erat, sæuiebat in hostes; verum etiam cum maxime tranquilla-tus videbatur, insurgebat in amicos; teste Sueton. c.11. vbi sic: *Quo contemptius abuteretur patientia hominum, nunquam tri-stiorem sententiam sine præfatione clementiæ pronunciauit; vt non aliud tam certius atrocis exitus signum fuisset, quam princi-pij lenitas.* Quo pertinet illud Plinianum in panegyrico ad Traia-num, cum de Principibus sæuis loquatur, inter quos Domitia-num intelligit, *Quod mare,* inquit, *tam infidum, quam blandi-tiæ Principum illorum, quibus tanta lenitas, tanta fraus, vt faci-lius esset iratos, quam propitios habere?* Altera causa est, quia Domitianus, vt inquit Cornelius Tacitus, crudelitatis specta-culis præcipue delectabatur; *Nero enim* (inquit Cornelius) *minus erat sanguinarius, qui iussit scelera, non spectauit: hic li-benter spectabat cædes damnatorum, pascebatq; oculos sanguine nobilitatis.* Quod si Nero Vrbem incendit voluptatis caussa, eam tamen specie honestatis obtexit; dicebat enim velle se de integro eius Vrbis vicos dirigere, ac deformitatem omnem tol-lere: nam, vt inquit Liuius, *Roma postquam à Gallis incensa est, promiscue ac properanter iterum exædificata est*; quæ festinatio aliquam deformitatem Vrbi attulit.

Nero crudelior.

Sueton.

Plin.

Cor. Tacit.

Tit. Liuius

* * *

PROBLEMA XXIII.

Vtrum vsus pulueris tormentarij priscis seculis incognitus, necne?

68. ANtiqua illa bellorum instrumenta, catapultæ, arietes, balistæ, & id genus alia, pumilionum, aut pygmæorum cum gruibus, aut potius murium cum ranis certantium tela esse dicentur, si cum nostris conferantur, quæ in Vulcani officinis conformata videntur, & Gigantum Iouem cœlo deturbare conantium machinas non immerito appelles.

Valtu. apud Iac. Pomer. or. 4. de ant. Horum instrumentorum vsus veteribus incognitus fuit, (quidquid Robertus Valturius affirmet.) bombardæ enim, id est, æneæ illius machinæ Iouis tonitrua imitantis, mentionem apud veteres nullam constat esse factam. Cuius vsus bello iuncto contra Genuenses ad fossam Clodiam circa annum Christi millesimum trecentesimum octogesimum primum mundo innotuit, à Germano quodam nominis ignoti primum repertus. Sunt, qui scribant Monachum Chymistam fuisse; cum forte fortuna nitro, sulfuri, carbonibus varia fomitum genera commiscendo igne adhibito cognouisset, quanta vis eius materiæ esset.

PROBLEMA XXIV.

Quæ præmia militaria illustriora, quæ donabantur ob læsum hostem, an ob ciuem seruatum?

69. PRæmia duplici erant in genere, maiora & minora. Illa ob seruatum ciuem; hæc ob læsum hostem donabantur: de omnibus multa multus Lipsius nuperrime libr. 5. Dialog. nos multa paucis; sed de minoribus interim agamus, statim de maioribus acturi. Qui hostem percussisset, non quidem in iusta acie, sed in singulari pugna, cum nulla esset necessitas dimicandi, vt Polybius obseruauit, & optime Rosinus lib. 10. c. 26. hastam accipiebat, quæ à Catone *donatica* appellatur: a Turneb. lib. 29. cap. 1. *graminea*, vulgo *pura*. Suetonius in Claudio: *Quem Britannico triumpho inter militares viros hasta pura donauit.* Propertius lib. 4.

Lips. Quæ præmia minora apud Rom. Polyb. Rosin. Cato. Turneb. Sueton. Propert.

Sed tua sic domitis Parthæ telluris alumnos
Pura triumphales hasta sequatur equos.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Virg. in 6. Æneid.

Ille, vides? pura iuuenis, qui nititur hasta. Virgil.

Hæc autem *pura* dicebatur, quia sine ferro erat, vt Seruius interpretatur; quemadmodum, *argentum purum*, cui nihil insculptum est. *Vestis pura*, cui nihil est purpuræ adtextum. *Hasta pura.* Seruius.

Si vero non modo percuteret, sed etiam deiiceret ac spoliaret hostem, armillis donabatur, si pedes esset; si eques, phaleris. Ita quidem Polybius. Quamuis hic ordo nonnunquam solitus sit inuerti. Nam apud Liuium lib. 10. inuenies, equites omnes ob insignem pluribus locis operam, armillis argenteis donatos. Apud Dionysium vero, non modo armillas, sed etiam phaleras præmio à Sicinio acceptas. Dicuntur autem *armillæ*, vt inquit Festus, ab armis, antiqui enim humeros cum brachiis armos vocabant. Armillæ sinistris gerebantur; vnde Tarpeia Sabinis Vrbem prodidit, ea lege, vt ab iis acciperet, quæcunque sinistris manibus gestabant; annulos significabat, & armillas: illi præpostere eius votis respondentes coniectis clypeis fœminam obruerunt. Phaleræ non equorum modo erant ornamenta, vt planum est ex Virgil. 5. Æneid. *Qui hostes spoliabant, aut deiiciebant, quæ præmia.* Polyb. Liuius. Dionys. Festus. *Armillæ, phaleræ.*

Primus equum phaleris, insignem victor habeto. Virg.

Sed etiam virorum, vt constat ex Liuio lib. 9. *Tanta*, inquit, *fuit indignitas Comitiorum, vt plerique nobilium aureos annulos & phaleras deponerent.* Silius de Scipione loquutus, 70.

——— phaleris hic pectore fulget, Ital.
Hic colle aurato circundat bellica colla.

Et Iuuen. Sat. vlt.

Vt læti phaleris omnes, & torquibus omnes. Iuuenal.

Vnde colliges inter phaleras & torques nonnihil cadere discriminis, quod phaleræ demissæ ad pectus pendebant; torques stringebant magis, & ambibant ipsum collum. Frequens mentio est torquium in donis militaribus, vt videre est apud Lipsium loco proxime citato. Sæpe etiam milites vexillis donabantur, vt apud Suidam, Sallustium, Suetonium, aliosq; inuenies. Hæc de minoribus præmiis, quæ ob læsum hostem donabantur, & hac de caussa minus illustria, quam illa, quæ ob seruatum ciuem publice victoribus magni duces impertiri solebant; & quemadmodum illustrius est seruare ciuem, quam hostem lædere, sic præmia suum pretium sortiuntur. *Discrimen inter phaleras; & torques.* Suid. Sallust. Sueton.

* * *

PROBLEMA XXV.

Ex coronis militaribus, quæ nobilior?

71. Lipſ. A.Gell. *Maiora præmia, coronæ.* *Triũphalis ex auro.* *Obſidionalis ex gramine.* Plinius. Roſin.

LIpſius de militia Romana dialog. 17. coronas militares maiora dona iuxta Polybium appellat, quas multifarias fuiſſe A. Gellius ſcribit lib.5.cap.6. præcipuas tamen eſſe triumphalem, obſidionalem, ciuicam, muralem, caſtrenſem, naualem. Triumphales coronæ ſunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur, vulgus aurum vocat *coronarium*; quondam è lauro, poſtea ex auro fieri cœpta ſunt. Obſidionales coronæ ſunt, quas ij, qui liberati ſunt obſidione, dant ei duci, qui liberauit: eóque, vt inquit Plinius apud Roſin. lib.10.c.27. cæteris dignitate prælucent: fiebant ex gramine decerpto è loco, intra quem obſidebantur; quia ſummum victoriæ indicium erat, herbam porrigere victos, quaſi Marte cederent. Mars enim gramine natus fuit; vnde *Gradiuı* nomen inuenit. Ammianus vero apud Lipſ. obſidionali corona, pro *murali* vſurpat, A Gell. etiam. Ciuica corona eſt, quam ciuis ciui, à quo ſeruatus eſt in prælio, teſtem vitæ ſalutiſq; perceptæ donat: fieri ſolebat è quercu vel ilice; vnde antiquiſſimus cibus victuſq; petebatur, quoniam Ioui, in cuius tutela ſunt ciuitates, ſacra quercus eſt. Robertus Valtru.de re milit. lib.12.c.7. Claud.de laud. Stilic.3.

Vnde Mars Gradiuus. Ammian. A.Gell. *Ciuica è quercu vel ilice.* Valtruuius. Claudian.

Mors erat in veterum caſtris, vt tempora quercu
Velaret, validis fuſo qui viribus hoſte
Caſurum potuit morti ſubducere ciuem.

72. *Muralis ex auro.* *Caſtrenſis ex auro.* *Naualis ex auro.* A.Gell. Lucan.

Muralis illi donatur, qui primus murum ſubiit, inq; oppidum hoſtium per vim aſcendit. Caſtrenſis illi, qui primus hoſtium caſtra pugnans introiuit. Naualis tandem illi, qui primus in hoſtium nauem vi armatus tranſiliuit. Omnes fiebant ex auro, teſte A.Gellio. Cum eo tamen diſcrimine, vt muralis quibuſdam veluti muri pinnis decorata ſit. Lucan.lib.2.

Turritaq; premens frontem matrona corona.

Caſtrenſis valli præfert inſigne; vnde etiam *Vallaris* dicitur. Naualis, quaſi nauium roſtris inſignita, quare à nonnullis *roſtrata* appellatur. Lipſius naualem & roſtratam diſtinguit: hanc præſtantiorem affirmat. Sed Virgil. videtur coniungere in 8. Æn.

Virgil. *Tempora nauali fulgent roſtrata corona.*

Corona Oleagina.

Ergo ſi facit naualis corona tempora roſtrata, videtur ipſa non differre à roſtrata. Oleaginas coronas dari ſolitas iis, qui triumphum ſolum procurant, neque in prælio fuerunt, ſcribit A. Gel-

A. Gellius: contra quem Lipſius virtutis etiam cauſa militibus donatas contendit. Illud non omitto ex eodem Lipſio; coronas aureas communes fuiſſe, & propter quodlibet illuſtre facinus impertiri. De ouali corona agemus ſtatim in triumphis minoribus. Cæterum ſcire reliquum eſt, cuinam ex his maior fuerit olim honor? Certe ciuicæ, vtpote cui, teſte Plinio, reliquæ cederent, vel etiam aureæ; tanti erat, ciuem ſeruare. Hinc collige, quæ deberetur Chriſto Domino ſalutis noſtræ aſſertori eximio, qui ſuæ vitæ non ſolum diſcrimine, verum etiam profuſione tot cœleſtis Hieroſolymæ ciues ſeruauit. Ingratum vero hominum genus ei ſpineam, pro ciuica contexuit coronam, & capiti per ſummum ſcelus impoſuit. Laudo Gothofredum Ducem clariſſimum, qui auream coronam recuſauit, cum Hieroſolymæ mœnia aſcenderet triumphabundus, noluit enim in ea vrbe, in qua Chriſtus Dominus fuit ſpinea coronatus, aurea inſigniri. Similis ille miles de quo Tertullianus de corona militis. Quapropter maior gloria eſt ciuicæ deferenda, vt inferius oſtendam luculentius. Interim vide Gellium & Plinium lib. 7. cap. 28. apud quos inuenies L. Sicinium Dentatum victorem fuiſſe in 120. bellis, & 45. cicatrices aduerſo corpore recepiſſe, 34. ſpolia reportaſſe, donatumq; fuiſſe 18. haſtis, 25. phaleris, 83. torquibus, 160. armillis, 26. coronis, 8. aureis, 3. muralibus, obſidionali vna, & 14. ciuicis: de his autem potius ille gloriabatur, eaſq; in monumentum ſuæ virtutis ſempiternum paſſim oſtentabat. Mitylene capta C. Cæſari donata fuit ciuica à Termo prætore; Aurelianus etiam eandem comparauit bis, Auguſtus vero ſemel, quam præ reliquis æſtimauit. Mitto plura.

[Margin: A. Gell. / Lipſ. / Oualis. / Plinius. / Chriſtus Dominus ciuicam meruit / Goth. / Gell. / Plin. / Dentati gloria. / Cæſar. / Aurel. / Auguſt.]

PROBLEMA XXVI.

Qui illuſtrius triumpharunt, triumphalibus quadrigis impoſiti, an ciuium brachiis delati?

TRiumphus duplex fuit, maior & minor: hic proprie ouatio dicebatur, ab oue, vt inquit Plutarchus in Marcello, quam qui hoc triumphi genere ornaretur, ſacrificabat. Huius triumphi cauſa, vt inquit A. Gellius lib. 5. c. 6. eſt, cum aut bella non rite indicta, neque cum iuſto hoſte geſta ſunt; aut cum hoſtium nomen humile, & non idoneum eſt, vt ſeruorum, piratarumque, aut deditione repente facta incruenta victoria obuenit: cui facilitati aptam eſſe Veneris frondem crediderunt, quod non Martius, ſed quaſi Veneris triumphus quidam foret. 74.

[Margin: Triumphus maior, & minor. / Plutarch. / Vnde dicta ouatio. / A. Gell. / Oualis corona, Veneris frōde texta.]

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Oualis, etiam myrtea Halicarn. Plutarch. *Mores ouantium.* Maſſur. A. Gell.

Itaque myrtea corona donabantur, qui hunc triumphum reportarent. Ouantes pedibus vrbem inibant, ſi Dionyſio Halicarnaſſæo & Plutarcho credendum eſt; quorum ille pedeſtrem triumphum ouationem appellat: hic autem ſcribit ouantem, nec quadrigis inuectum, nec laurea coronatum, nec tubis, ſed pedibus & myrtea redimitum, tibiis modulantibus vrbem iniiſſe. In eadem eſt ſententia Maſſurius apud A. Gellium. Aduerſatur tamen Dio, qui eoſdem equo vectos affirmat.

Triumphus maior. Plutarch. *Triumphus vnde dictus* Horat.

Triumphus maior, dictus eſt à Græco Bacchi cognomento triumphus; hic enim, vt inquit Plutarchus in Marcello, primus auctor triumphalis pompæ dicitur fuiſſe. Vnde ſunt acclamationes illæ apud Horat. Od. 2. lib. 4.

Tuq; dum procedis, Io triumphe!
Non ſemel dicemus, io triumphe!

75. Qui triumphum peteret, abſens eſſet, oportebat: & plerumque non niſi Dictatori, Conſuli, aut Prætori decernebatur, qui minimum quinque hoſtium millia vna acie cecidiſſet.

Valer. *Qui mores in triũphis.* *Ordo pompæ*

Eſt præterea apud Valerium, lib. 2. c. 8. triumphum iis tantum, qui Imperium Romanum auxiſſent, non autem, qui amiſſa recuperaſſent, fuiſſe permiſſum. Triumphi pompa ita inſtruebatur: Præcedebant tubicines, &c. ducebantur boues in ſacrificiis mactandi. Succedebat ſpecioſa oſtentatio ſpoliorum, & manubiarum, &c. Ferebantur tituli victarũ gentium, cum imaginibus deuictarum vrbium. Mixta item ſpoliis animalia antea non viſa, plantæq; mirabiles ex locis captis aſportatæ. Deinde capti duces vincti catenis ſequebantur. Tum demum ipſe Imperator curru ſublimi vehebatur, fulgens veſte triumphali, id eſt, purpura auro intexta picta; redimitus corona laurea, ramumq; lauri manu geſtans.

Currus forma. *Animalia currum trahentia.*

Currus inſtar turris rotundæ conſtructus erat: quem vſitate trahebant equi; quos cum albos iunxiſſet in ſuo triumpho Camillus, vehementer populum offendit; propterea quod albæ quadrigæ Deorum Regi, & Patri peculiariter dicatæ erant. Quidam tamen ceruos, nonnulli leones iunxerunt.

Plinius. Tertull. *In honore nõ ſuperbiendũ* Zonar.

76. Eo loco, quo Imperator ſedebat, ſuſpenſum fuit idolum Faſcini: de quo Plinius lib. 28. cap. 4. *Faſcinus*, inquit, *currus triumphantium defendit, medicus inuidiæ iubetq; eoſdem reſpicere.* Quo videtur ſpectare illud Tertulliani in Apologetico: *Hominem ſe eſſe etiam triumphans Imperator in illo ſublimi curru admonetur, ſuggeritur enim ei à tergo, Reſpice poſt te, hominem memento te.* Idem Zonaras affirmat: addit præterea, appenſum quoque fuiſſe currui tintinnabulum & flagellum; quibus ſignificaretur, ipſum in eam calamitatem incidere poſſe, vt & flagris cædatur, & capite damnetur. Nam qui ſupremo ſupplicio affi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

afficiebantur, tintinnabula gestare solebant, ne quis inter eundum contactu illorum piaculo se obstringeret. Testis est Plinius lib.33.c.7. triumphantium ora minio illini solita,& sic Camillum triumphasse. Tandem in Capitolium ascendebat, missis è foro captis militibus in carcerem trucidandis. In Capitolio vero solemni ritus Superos precabantur; epulum fiebat publicis sumptibus, suspendebantur spolia, præsertim opima, quæ dux hostium duci à se interfecto detraxerat. *Mors ad crucē damnatis* Plin.

Cæterum meo iudicio nullus illustrius triumphauit, quam Alexander Seuerus, qui quidem, teste Lampridio in eiusdem Imper. vita, manibus Romanorum ciuium delatus Capitolium intrauit; quasi vero de ipso erga se omnium ciuium amore triumphasset; seu potius, quasi nullus esset triumphus illo gloriosior, qui ob ciuium amorem celebtatur; talis ille Lusitanorum Rex Ioannes huius nominis III. qui posthabito ingentis pompæ apparatu & comitatu, præcedentibus duntaxat viris duobus arundines suas de more gestantibus, per plateas vrbium suarum ambulabat, & templa inuisebat. Hinc ille Poëta Lusitanus (licet semel his vti) in epistola ad eundem Regem: 77.

Que se podeir mais auante
Com os olhos, nem consentido
Com duas canas diante
Is amado, e is temido.

Similis ille Claudiani Princeps, qui fastus renuebat, triumphales quadrigas parui faciebat, nullus ei triumphus gloriosior, quam suorum charitas.

——— Stirpitus fastidit inanes, Claud.
Inq; animis hominum pompa meliore triumphat.

Et quod hic Stiliconis triumphus cæteris præstet, optime prosequitur idem Poëta:

Non alium certe Romanæ clarius arces
Suscepere ducem, nec cum cedente rediret
Fabricius Pyrrho, nec cum Capitolia curru
Pelleæ domitor Paullus conscenderet aulæ.

PROBLEMA XXVII.

Rustici ad bellum, quam vrbani aptiores, necne?

VEgetius lib.1. de re militari: *Nunquam,* inquit, *potuit dubitari, aptiorem armis rusticam plebem; quæ sub diuo, & in labore nutritur, Solis patiens, vmbræ negligens, balnearum nescia, deliciarum ignara, simplicis animi, paruo contenta, duratis* 78. Veget.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

ad omnem laborantium tolerantiam membris; cui gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre, consuetudo de rure est. Nec inficiandum est post vrbem conditam, Romanos ex vrbe profectos ad bellum semper; sed tunc nullis voluptatibus, nullis deliciis frangebantur. Sudorem cursu & campestri exercitio collectum natans iuuentus abluebat in Tyberi. Idem bellator, idem agricola genera tantum mutabat armorum. Quod vsque adeo verum est, vt aranti Quintio Cincinnato viro optimo Dictaturam constet oblatam. Ex agris ergo præcipue supplendum robur præcipue videtur exercitus. Nescio enim, quomodo minus timet mortem, qui minus deliciarum nouit in vita. Huc pertinet Horatianum illud lib. 3. carm. Od. 6. vbi vrbanos carpit, rusticos commendat:

Horat.

Non his iuuentus orta parentibus
Infecit æquor sanguine Punico,
Pyrrhumq́, & ingentem cecidit
Antiochum, Annibalemq́ dirum,
Sed rusticorum mascula militum
Proles, &c.

Et quidem Roma duo tribuum genera dicitur habuisse, alterum eorum, qui ruri, alterum eorum, qui in vrbibus habitarent. Refert autem Sigonius rusticas vrbanis longe præferri, & ita optimum & præstantissimum quemque relictis vrbanis in rusticis censeri velle. Ex rusticis enim ad Dictatoris dignitatem sæpenumero euocabantur: vt contigit Dentato. Idem traditur à Plinio lib. 18. c. 3. *Rusticæ*, inquit, *Tribus laudatissimæ; vrbanæ vero, in quas transferri, ignominiæ esset, desidiæ, probro.*

Sigon. *Vita rustica vrbanæ præferenda.* *Dentatus Dux Rom.* Plin.

Problema XXVIII.

Quis melius censebat, Cato delendam Carthaginem, an Scipio Nasica seruandam?

79. *Nasicæ opinio præfertur.*

RHodiginius lib. 27. cap. 1. Scipionis iudicium laudat, & approbat, & quidem merito, eo enim securior Roma imperabat, quo minus secura videbatur: otium armorum est rubigo, & si credimus Tertulliano 5. de pallio, *plus togæ læserunt Rempubl. quam loricæ*, quia scilicet pacis tempore irruunt in Rempubl. deliciæ, belli tempore expelluntur. Præclarior Roma armata, quam togata. Iuuenalis hæc fuit mens Satyr. 6.

Nunc patimur longæ pacis mala, sæuior armis
Luxuria incubuit, victumq́ vlciscimur orbem.

Rhodig. Tertull. Vide Auct. in lib. Reg. t. 1. c. 1. n. 28. ann. 12. sec. 3 & inf. l. 8. 175 Iuuenal.

Hæc

Hac via Lacedæmones gloriam sibi compararunt. Vrbem quam Rex funditus euertere parabat, integram conseruari postularunt & cotem iuuentutis suæ appellarunt. Vnde cùm aliquando oppidum sibi infensissimum euersum viderent, haud quamquam victoriam celebrarunt, imò vocem illam fortitudinis plenam emiserunt, *Perijt luctatio iuuentutis*. Occurrit Lusitani Regis illustre documentum, cùm aliquando Senatores aliquot Regij de euertendis Africæ propugnaculis proferrent sententiam, cùm ex illorum conseruatione nullum emergeret Lusitaniæ emolumentum, imò detrimentum sequeretur diuitiarum; ille sententiam improbauit, quia non curabat diuitiarum emolumentum, sed virium augmentum, & illa Africæ oppida, quæ vsque adhuc ingenti Lusitani nominis fama conseruantur, suæ iuuentutis scholam appellabat. Vnde Catonis placitum non placet, quod quidem tale fuit ob intestinum cum Carthaginensibus odium, vt habes apud Plinium lib.15.cap.18. & Florum lib.2.cap.15.

Lacedæmones bellum paci præferebant.

Lusitani Regis placitum.

Plin. Florus.

PROBLEMA XXIX.

Quibúsnam deferes palmam magnitudinis, turritis olim Romanorum, & aliorum nauibus, an Indicis modò Lusitanorum?

SOlebant veteres nauibus turres imponere ad libram, quæ ob id dictæ turritæ à Virgilio in 8. Æneid. 80.

——— Pelago credas innare reuulsas
Cycladas, aut montes concurrere montibus altos;
Tantâ mole viri turritis puppibus instant.

Appianus, *Turres*, inquit, *in nauibus habebant, & ad proram, & ad puppim.* Plinius libr.32. vbi de Echeneide, *Sed armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula, vt in mari quoque pugnetur, veluti è muris.* Cæsar 3. de bello ciuili. *In nauibus ad libram fecerat turres.* Sed in pugna illa Actiaca Cæsaris cum Antonio, de qua Virgilius citato loco agit, naues turritas extitisse, ex Dione Græco deprehenditur, vt Bayf. aduertit fol. 61. Cæterùm illa torquet hic multos difficultas, an turres istæ tantùm fuerint in Antonianis nauibus, an etiam in Cæsarianis. Plutarchus rem dubius reliquit indecisam. Sed vtrique classi turres præsta. Ita accipe Virgilium, qui ait, *montes montibus concurrere.* Litem soluit Prud. lib.2. in Symm.

Instar erant tenuis cymbæ, fragilisq; phaselli
Inter turritas Memphiticæ rostra Liburnas.

Naues turritæ apud veteres.

Virg. Appian. Plin. Cæsar. Bayf. Plutarch. Prud.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

81. *Romani turritæ nauis auctores.* Seru. Rhodig. Iul. Appian. Maffeus. *Nauium Indicarum apud Lusitanos magnitudo.*

Vbi etiam inferiores facit naues Antonij nauibus Augusti. Nam hic Liburnis pugnauit. Nec hoc nauium genus nouum Romanis, imò Romani auctores illius. Crede Seruio in Virgil. citatum. Subscribit Rhodigin. lib. 29. cap. 27. & Iulius libr. 1. ciu. quem vide, vbi habes formam harum nauium. Confirmat Appian. allegatus lib. 5. ciu. Quòd verò huiuscemodi nauium machinæ cedant nostris, fatetur passim Maffeus, licèt Romanus homo, & quidem magnitudine, fortitudine, & gloria victoriarum, vt infrà ostendam.

PROBLEMA XXX.

Quibúsnam nauigandi artem tribuis, Ægyptiis, Cretensibúsne, an Argonautis?

82. Afer. Diod. Plin. Strabo. Polydor. Mela. Tibullus.

Dionysius Afer existimat Ægyptios omnium primos nauigasse: ex quibus Danaus, teste Diodoro libr. 5 & Plin. lib. 7. cap. 56. nauem longam adduxerat. Diodorus Cretensibus omnium primis nauigandi peritiam attribuit. Eosdem nauigandi principatum tenuisse Strabo in primis demonstrat. Vnde prouerbium, *Cretensis nescit pelagus*, in eum, qui ea, quæ probè nouit, se ignorare dissimulat, vt cum alijs refert Polyd. Virgil. libr. 3. cap. 15. Mela, & Tibullus hoc ipsum Phœnicibus assignat: quorum hic Eleg. 7

Vtque maris vastum prospectat turribus æquor,
Prima ratem ventis credere docta Tyros

Argonautæ naualis peritiæ auctores. Manil. Ouid. Seneca.

Plerique tamen arbitrantur Argonautas omnium primos nauigandi peritia excelluisse, Manil. lib. 1.

——— Tum nobilis Argo
In cœlum subducta, mari, quod prima cucurrit
Seruando Dea facta Deos.

Ouid. de Argonautis.

Per mare non notum prima petière carina.

Et Seneca poëta choro 2. Medeæ de Argo loquutus.

Merces primâ digna carinâ.

Idem tradunt quotquot Argonautica scripserunt. Græci quidem Orphæus Crotoniata, Epimenides, Cleon, Herodotus, Apollonius, Dionysius Milesius. Latini, Catullus, Varro Attacinus, & Valerius Flaccus. Sed de naui longa, quamuis repugnet Diodorus; qui illam Danao tribuit, vt diximus.

* * *

PRO-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

PROBLEMA XXXI.

Quæ magis arrident, nauium puppes imaginibus tutelarium depictæ, an rosis recentibus coronatæ?

VTrumque solemne apud veteres. Quòd verò tutelarium Deorum imagines fuerint puppibus insculptæ, tradit Niceph. libr. 2. histor. cap. 73. Vnde petenda poëtarum germana interpretatio, quando de picturis, vel cælaturis nauibus agunt. Horat. 83. *Imagines Deorum puppibus insculptæ.* Nicephor. Horat.

Nil pictis timidus nauita puppibus fidit;

Præcesserat enim,

——— *Non tibi sunt integra lintea*

Non dij, quos iterum pressa voces malo.

Ouid 1. Trist. Eleg. 9. Ouid.

Est mihi, sitq; precor flauæ tutela Mineruæ

Nauis, & à pictâ caßide nomen habet.

In Epist. Paridis.

Accipit & pictos puppis adunca Deos,

Quâ tamen ipse vehor comitata Cupidine paruo,

Sponsor coniugij stat Dea picta sui.

Silius lib. 14. Silius.

Scuta virûm cristæq; & inerti spicula ferro,

——— *Tutelaq; Deûm*, &c.

Mitto plura testimonia; hic mos ad nostrates fluxit, & quidem non falsa, vanaque mistus superstitione, sed vera, & sacra conditus religione. Enim verò nobiliores nauium magistri ac domini suis nauibus sacras Diuorum effigies affigunt, easque summa colunt veneratione, ipsorumque Diuorum nomina nauibus ritè imponunt, & veluti tutelaria numina in tempestatibus implorant, multaque prece ambiunt. Itaque mitto reliqua testimonia, quibus poëtæ passim scatent. Accedo ad aliam consuetudinem veterum. Virgilius in primis 4. Æneid. *Nautæ floribus puppes coronant.* Virgil.

Puppibus & læti nautæ imposuêre coronas.

Propert. lib. 4. Eleg. 7. Propert.

Ecce coronato pars altera vecta phasello,

Mulcet vbi Elysias aura beata rosas.

Ouid.

Torta coronatæ soluunt retinacula puppes. Ouid.

Huc pertinet illud Ambrosij in Exaëm. *Omnes puppes, quæ peruectæ fuerint, coronantur*, &c. Vterque mos laudabilis, secundus verò nautis gratior. Ambros.

PROBLEMA XXXII.

Poëmate Homeri vllúmne extet in Græcia vetustius?

84. *Homeri poëmate nullum antiquius extat.* Ioseph. Genebrar. Perer. Lucret.

HOmeri opere nullum vetustius extare in Græcia in confesso est; vt auctor est Iosephus libr. 1. contra Appionem, & Aristoteles; quos citat Genebrardus fol. 119. Iosephum etiam Bened. Perer. præfatione in Genesim. Vnde miratur Lucretius, nullam scriptionem extare, quæ de rebus ante Troianum excidium agat, sic enim ait.

Cur supra bellum Thebanum, & funera Troiæ
Nil alias alij quicquam cecinêre poëtæ?

Cuius rei ratio illa est; quia ceterorum poëtarum monumenta temporis iniuria absumpsit, penitusque deleuit. Vnde quamuis multi extiterint poëtæ Homero antiquiores, vt statim ventilandum, nullum poëma Homeri poëmate antiquius extitisse creditur; quamuis Horat. lib. 4. carm. Od. 9. significet nullos tunc poetas extitisse, dum ait.

Horat.

Vixêre fortes ante Agamemnona
Multi; sed omnes illacrymabiles
Vrgentur, ignotiq; longâ
Nocte, carent quia vate sacro.

PROBLEMA XXXIII.

Vtrùm quemadmodum Homerus poëtarum nemini cedit nobilitate, ita nec antiquitate.

85. Herod. Varro. Beroal. Porphyr. Genebr. Eusen.

HOmerum, & Hesiodum coniungit Herodotus libr. 2. his verbis, *Hesiodus, & Homerus, quos quadringentis non amplius annis opinor ante me extitisse; fuêre, qui Musarum instinctu in Helicone primi Deorum generationem scripserunt, quam Theogoniam appellarunt. Varro non esse dubium*, inquit, *quin aliquo tempore eodem vixerint Hesiodus, & Homerus*; eosq; Synchronos fuisse testatur. Lege Beroald in primam Tusc. in initio, vbi plura hac de re. Contrà stat Porphyrius, qui ait, Hesiodum centum annis fuisse post Homer. Genebrard. fol. 126.

Homero antiquiores poëtæ.

Certè, vt inquit Eusebius citatus ab eodem Genebrardo, ante Homerum extiterunt in Græcia hi poëtæ; vt plures alios omittam, Linus, Philammon, Tamyras, Amphion, Orpheus, Blusæus, Sibyllæ, Epimenides Cretensis, &c. Alios item refert Pausa-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Pausanias. Consule Genebr. vbi suprà. Cæterùm quamuis cedat antiquitate artis, nemini cedit poëmatis nobilitate.

PROBLEMA XXXIV.

Xenophon, Thucydides, & Herodotus de primatu orationis certant, sed quis victor?

XEnophon mira sermonis dulcedine ac suauitate vsus fuit: adeò, vt vulgò Attica Musa diceretur. Multus est Cicero in eius laudibus: alias enim ait, Xenophontis ore Musas loquutas esse: alias, Xenophontis ore melle dulciorem orationem effluxisse. Denique cùm suaue scribendi genus explicare vellet, Xenophonteum appellauit. Ita enim, inquit in Bruto; *Qu. Catulo summa erat orationis comitas, incorrupta quædam Latini sermonis integritas, quæ perspici cùm orationibus eius potest, tum facillimè ex eo libro, quē de consulatu, & de rebus gestis suis scriptum reliquit, molli, & Xenophontéo genere orationis.* 86. *Xenophontis suauitas.* Tull.

In Thucydide quamuis etiam multis locis à Cicerone dignitas orationis commendatur; tamen rerum perturbatio atq; confusio à Dionysio Halicarnassæo reprehenditur. Sic enim commentus belli Peloponnesiaci per initia & extrema Olympiadum digessit, vt exterorum gestis vix commodè adaptari posset, apud quos longè diuersa erat temporis computandi ratio. Nam Olympiacum certamen in mensem Iunium incidebat, & medium ferè annum dispescebat, atque ex vno duos quodammodo faciebat, quorum alter ad præcedentia, alter ad sequentia Olympia pertineret. Vnde non satis ex eo constare potest, quæ quo tempore gesta fuerint. 87. *Thucydidis stylus.* Tull.

Herodotus, inquit Cicero, *longissimè abfuit à delitijs, vel potius ineptijs orationu; qui sine vllis salebris, quasi sedatus amnis fluit.* Tamen, eodem Tullio teste in Oratore, numero caruit; priscis enim seculis oratio nuda ac rudis ad solos animorum sensus exprimendos fuit reperta: postea numerorum ratio, causa delectationis aurium, excogitata est. *Herodoti stylus.* Tull.

PROBLEMA XXXV.

An sint Berosi illi libri, qui sub Berosi nomine circumferuntur?

MVltis argumentis ostendi potest, non esse hos libros Beroso tribuendos. Quæ, vt res fiat luce clarior meridiana, 88. *Suadetur nō esse Berosi.*

diana, dialectico planè more proponemus. Primò; Berosus, v... inquit Iosephus, Chaldaicam historiam tantùm delibauit: i... est, quæ ad illam tantùm pertinere videbantur, breuissimè per... strinxit. Ergo non contexit seriem eorum Regum, qui in Gal... lia, Hispania, Germania, Africa, Ægypto, Æthiopia, & Itali... floruerunt; cùm ad institutum minimè spectaret; quod tame... latè prosequitur hic suppositititius. Confirmo hoc posteriu... pronunciatum; quia huiusmodi Regum series atque ordo mi... nimè cognosci poterat à Beroso; nihil commercij Chaldæi... erat cum Hispanis, Gallis, &c. Quo intercedente duntaxa... hæc omnia percipiuntur: ergo vel nihil ea de re scripsit; vel ... scripsit, multa peccaret, opus fuit. Quemadmodum etiam au... ctores Græci multa commentitia scripserunt de Hispania, Gal... lia, Italia; quòd nullam haberent cum his regionibus commer... cij societatem. Nam Æschylus Eridanum Hispaniæ fluuium... esse dixit: qui tamen nascitur in Italia. Euripides Rhodanum... in Italia constituit; qui Galliam interfluit. Aristoteles ait Da... nubium à montibus Pyrenæis emergere: quò tamen secus ac... cidit, cùm ex Arnobæ iugis in Germania oriatur. Hic ta... men, qui Berosi nomen sibi vsurpat, hac de re id scribit, quo... res est.

Ioseph.

Æschyl.
Euripid.
Aristoteles.

89. Præterea verus ille Berosus, teste D. Hieronymo in cap. 37... Isai. scripsit bellum illud, quod à Sennacheribo Rege Assyrio... rum illatum fuit Ægyptijs; cùm ab Assyrijs Pelusium obses... sum fuit; & cùm in ea obsidione centum octoginta quinq; mil... lia exercitus Assyrij pestilentia corruerunt. Imò potiùs Iose... phus non solùm ait hoc bellum à Beroso descriptum fuisse, se... etiam eiusdem Berosi verba transcribit. Atqui apud hunc, qu... Berosi nomine gloriatur, nihil hac de re vsquam reperitur; er... go planè suppositititius est. Multa alia D. Hieronymus, & Iose... phus ex antiquo illo Beroso citent, quæ apud hunc nullibi re... periuntur.

Hieron.

Obsidio Pelusij admiranda.

90. Deinde Berosus citatus à Iosepho negat Babylonem ædifi... catam esse à Semiramide, eosque omnes, qui hoc scripserant... reprehendit. At verò hic libr. 5. ait à Semiramide Babylonem... auctam, exornatamque fuisse eo murorum apparatu, ob quem... in septem orbis miraculis numeratur. Plinius quoque de na... turali historia, & Agathius Græcus nonnihil afferunt ex Bero... so; cuius mentionem apud hunc inuenies nullam. Non desun... etiam auctores non pœnitendi, qui affirment hunc Berosum... falsum omnino esse, & prorsus suppositititium: quorum de nu... mero est Volaterianus libro 2. Geogr. Ludouicus Viues præ... fatione in D. Augustinum de ciuit. M. Antonius Sabellicus lib... 1. Ennead. 11. Qui contrariæ parti adhærent, hoc vno nituntu...

Babylon à quo fuerit ædificata.
Plinius.
Volater.
Viues.
Sabellic.
Fundamentum partis aduersæ.

funda-

fundamento; quia nonnulla vident apud hunc Berosum, quæ etiam ab illo antiquo scripta fuisse constat ex Iosepho, & D. Hieronymo. Sed quis dubitat, potuisse illum quidem multa adulterari, & ementiri, vt verus Berosus videretur? Consule Barrer. Barrerium.

PROBLEMA XXXVI.

Vtrùm vindicta nobiles magis dedeceat, an ignobiles?

QVòd vindicta viros magis nobiles, quàm ignobiles dedeceat, inderens foret inficiari. Quod exemplis primò illustro, dictis confirmo, rationibus, si temporis breuitas patiatur, stabiliam. 91.

Adrianus Cæsar creatus Imperator adeò inimicorum vindictam regium dedecere animum existimauit, vt nihil sibi potiùs duxerit, quàm eos, quos priuatus acerrimos fuerat expertus aduersarios, secumque grauissimas exercuerant inimicitias, amicabili prosequi beneuolentia. De quo illud præsertim celebratur. Adriano namque quidam fortè obuius, quem Romano priusquam Imperio potiretur, capitalem erat expertus inimicum. Ecce tibi, miser, ac misellus homo Imperatoris in conspectu, timere, expallescere, animo cadere, consternari, & *totis*, vt aiunt, *artubus contremiscere*, de se actum esse existimare, & in malam iam abire crucem, debitas pœnas soluere. Cui Adrianus perhumaniter; *Bono*, inquit, *esto animo, me Imperatore euasisti.* Significans profectò ab Imperatoris dignitate alienum esse, de eo pœnas sumere, quem, si priuatus esset, probè vlcisci posset: nihilque tam liberale, tam regium, tamque magnificum, & Imperatore dignum, quàm illatas sibi iniurias non vindicta prosequi, sed libenti animo condonare.

Vindicta plus dedecet animum nobilem.

Adriani Imper. exempla.

Milites duo manipulares regio Antigoni tabernaculo incumbentes, *faciebant*, inquit Seneca Philosophus, *quod homines & periculosissimè, & libentissimè solent*, Regem suum maledictis onerabant. Audierat omnia Rex Antigonus, vtpote cùm maledicentes inter & Regem audientem sola tabernaculi palla interesset, quam Antigonus leuiter, ac leniter commouens, *Longiùs*, inquit, *discedite, ne nos Rex audiat Antigonus.* 92.

Antigoni Regis.

Peraffine est illud, quod de Magno Alexandro, optimæ fidei scriptores prodidere; cùm enim iuxta Alexandri tentorium duo aliquando milites, gregarij illi quidem, & humilis conditionis homines, quales maledici esse solent, indigna permulta de Alexandro maledicta obijcerent; mox, semotis, vt existimabant,

M. Alexandri.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

bant, arbitris, non illiberaliter modò, ſed petulanter, ac procaciter illotis verbis multa adderent, omnia Alexander, quem abſentem exiſtimabant, in ſe indigniſſimè iactata, audiebat. Quid ergo Alexander, indignarine, iraſci, ſtomachari, excandeſcere, vindictam meditari? Non ita quidem. Imò, vt auguſtiſſimo erat animo, *ſubmiſſiori*, inquit, *voce de Alexandro maledicite, vos ne audiat Alexander.*

93. *Philippi in hoſtes clementia.* Quam animi celſitudinem & clementiam in hoſtes cum regno ſimul quaſi hæreditariam Alexander à Philippo accepit, qui tam erat in hoſtes etiam benignus, vt quibuſdam conſulentibus, vt aſpireùs ageret Athenienſibus cum hoſtibus, in eosq; ob illatas iniurias regio animaduerteret ſupplicio; regaliter reſpondit: illos perabſurdè facere, qui homini cuncta regium ad ſplendorem, & gloriam referenti, ſuaderent, vt gloriæ ſuæ theatrum abijceret; ſignificans illud vnum principibus viris auguſtiſſimum eſſe regij ſplendoris theatrum, ſi illis ignoſcant libẽtiùs, quos vlciſci poſſent facilius. Vnde cũ Democrates lingua procaciſſimus inter alios Athenienſium Legatos ad eundẽ Philippum veniſſet, Rex vt mitiſſimo erat ingenio, *Dicite*, inquit, *quid poſſim facere, quòd ſit Athenienſibus gratum?* Excepit Democrates, *Percontaris Rex, quod Athenienſibus gratum facere poſſis? Nihil æquè ac te ipſum ſuſpendere.* Indignantibus circunſtantibus grauem adeò Regi illatam contumeliam petulantiſſimi hominis vix anima delendam, eos omnes Rex Philippus iubet conticeſcant, Democratemque à quo indignam illam acceperat contumeliam, incolumem dimittit. *At vos cæteri Legati*, inquit, *nuntiate Athenienſibus, quas Philippus contumelias audit impunè.* Exiſtimans nihil tam regale ac munificum de Rege nuntiari poſſe, quàm illatas ſibi contumelias ignoſcere, vt Seneca refert Philoſophus lib. 3. de ira cap. 23.

Democratis linguæ procacitas.

Regius Philippi animus ad iniurias tolerandas.

Seneca.

94. *Porſenæ iniuriis ſibi illatis exemplum.* Porſena ille Rex potentiſſimus, qui Romanam vrbem duriſſima premebat obſidione, egregium cùm admiraretur animum Scæuolæ Romani, qui ſibi ipſi iratus, quòd in diſtringendo gladio in ipſum Porſenam Regem erraſſet, errantem dexteram igni impoſuit, eamq; ardere, & comburi immotam quaſi illius negligentiæ ream; Porſena autem hoſtilis etiam tam roboris diligens, quàm propriæ negligens iniuriæ, *Reuertere*, inquit, *ad tuos Scæuola, eisq; refer, te vitam meam cùm hoſtiliter peticris, à me beneuolè vita donatum.* Regium videlicet animum Porſena Romanis ciuibus arbitrabatur oſtendere, infeſtiſſimo potiùs hoſti ignoſcendo, quàm, vt par erat, vlciſcendo; adeò vindicta nobilem dedecet animum.

Quod Romanorum Imperatorum præſtantiſſimi haud ignorabant, quippe qui mitiſſimo in aduerſarios erant ingenio.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Caius Cæsar ille, qui ciuili victoria clementissimè vsus est, cùm sarcinam deprehendisset epistolarum, quæ ad Pompeium mittebantur ab ipsis, qui Pompeij partes contra Cæsarem secuti fuerant, epistolas illas omnes *optimâ fide*, vt ait Plinius, iussit comburi, nec eas aperuit, ne authores agnoscere, & vindictam sumere cogeretur; quasi verò nec vindictæ causam scire voluisset. Illud tamen longè præstantius. Cùm namq; Rufus vir ordinis Senatorij in Cæsarem Augustum non bene esset animatus, contumeliosa aliqua in Cęsarem iecit verba; hortatus postea à Seruo, vt Cæsarem adiret, & occuparet, vsus consilio, descendenti Cæsari occurrit, illatam iniuriam condonari sibi precatur, secumq; in gratiam vt redeat, Cæsarem rogat. Cùm dixisset se Cæsar facere libentissimè, *Nemo*, inquit Rufus, *credet, ô Cæsar te grauissimam post acceptam iniuriam mecum in gratiam rediisse, nisi magnum aliquod mihi contuleris beneficium*; petijtque à propitio etiam & familiarissimo non facilè concedendam pecuniæ summam, eamq; facillimo negotio à Cæsare impetrauit. Regaliter Cæsar liberalitatem clementiæ adiecit; addiditque perurbaniter, *Mea causa Rufe, dabo operam, ne vnquam irascar tibi, cui non modò condonanda iniuria, sed insuper præstandum est beneficium.* *Caij Cæsaris.*

Illud planè egregium, quod de Imperatore Theodosio scripsit Ambrosius in orat. de exitu ipsius Theodosij; *Beneficium*, inquit, *se putabat accepisse augustæ memoriæ Theodosius, cùm rogaretur ignoscere.* additque; *Tunc propior Theodosius erat veniæ, cùm fuisset commotio maior iracundiæ. Prærogatiua ignoscendi erat indignatum fuisse, & optabatur in eo, quòd in alijs timebatur, vt irasceretur.* Ex quibus satis liquidò constat, quàm vindicta nobilem, & egregium animum dedeceat. Vnde Seneca Philosophus li. 3. de ira c. 34. *Irâ*, inquit, *nedum vindictâ, abstinendum est Nam cum pari contendere anceps est, cum inferiore sordidum, cum superiore furiosum, iuxta illud Pythagoricum, In cœlum non expuendum.* additque Seneca pergraphicè, & in rem nostram peropportunè. *Pusilli hominis, & miseri est, repetere mordentem: vt mures, & formicæ, ad quas, si manum admoueris, ora conuertunt. Imbecilla se lædi putant, si tanguntur.* Venustè quidem Elegiographus poëta Trist. lib. 3. 95. Ambros. *Theodosij Imper. clementia.* Seneca.

Quò quisque est maior, eò est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnorum satis est prostrâsse leonum,
Pugna suum finem, cùm iacet hostis, habet.
At lupus, & turpes instant morientibus vrsi,
Et quæcunque minor nobilitate fera est. Ouid.

Facit illud Claud. in consulatu Manlij Theodori.

Claud. *Lenè fluit Nilus, sed cunctis amnibus extat*
Vtilior, nullas confessus murmure vires.
Acrior at rapidus tacitas prætermeat ingens
Danubius ripás: eadem clementia sæui
Gurgitis immensum deducit in ostia Gangem;
Torrentes immanè fremant, lapsisq; minentur
Pontibus, inuoluant spumoso vertice syluas,
Pax bello potentior. *Pax maiora docet: peragit tranquilla potestas,*
Quod violenta nequit, mandataq; fortiùs vrget
Imperiosa quies, &c.

96. Inter animantes, leo clementia princeps. Brutas inter animantes leonibus delatum principatum, nullus ambigit, in ijsdem plura, quàm in alijs benignitatis, & clementiæ signa naturalium rerum indagatores planè agnoscunt. Solinus præsertim libr. 4. cap. 8. *Clementia*, inquit, *sunt multa indicia in leonibus, prostratis parcunt, robustos potiùs in viros, quàm imbelles sæuiunt in fœminas, infantes verò nonnisi magnâ oppreßi perimunt fame.* Hinc illa præclara Claudiani admonitio ad suum Principem:

Claud. *Obuia prosternas, prostrataq; more leonum*
Despicias, &c.

Meritò etiam adnotari solet inter apes illam tantùm, quæ principatum gerit, aculeo vel non vti, vel carere omnino. Qua de re Alciat. Emblema elegans confecit,

Vesparum quod nulla vnquam Rex spicula figet,
Quodq; alijs duplo corpore maior erit,
Arguet imperium clemens, moderataq; regna,
Sanctaq; iudicibus credita iura bonis.

Basil. Cæterùm D. Basilius homil. 8. in Hexaëmer. non minùs eleganter, *Regi*, inquit, *apum aculeus est, sed eo ad vlciscendum non vtitur. Sunt hæ naturæ leges, non scriptæ: vt quisque maxima est potentiâ præditus, ita tardum ad puniendum esse oportet, &c.* Eadem ferè retulit Ambrosius hexaëmer. libr. 5. cap. 20. Ælian. histor. animalium 1. & S. Chrystost. orat. de Regno 4. Sed præ

Seneca. reliquis Seneca de clem. *Rex ipse sine aculeo est; voluit illum natura nec sæuum esse, nec vltionem magno constaturam petere, telumq; detraxit, & iram eius inermem reliquit, &c.*

Hinc ille alius diuinitus: *Reges sine aculeo esse debent.* Verè vtique Seneca lib. de clem. citato, *Nullum magis decet clementia, quàm Principem.* Concinit Mantuanus,

Virg. ——— *Clementia dos prima Regum.*

Ouid. 1. de Ponto Eleg. 3.

Ouid. *Sit piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox,*
Quiq; dolet, quoties cogitur esse ferox.

Seneca. Quapropter Seneca illud præcipuè in Cæsare commendat

Impe-

Imperatore; quòd à vindicta & aculeo ita esset alienus, *vt pœnas videretur dare, cùm exigeret*. In eodem Tullius maximè extollit, *quòd libentiùs ignosceret, quàm alij vlciscerentur*; idque in eo prædicat verè regale, & augustum. *Nihil*, inquit, *obliuisci solet, nisi iniurias*. Iam verò nobiles alij viri, quàm à vindicta fuerunt alieni? Iam accipite. Cato cùm à quodam esset percussus, non vindicauit iniuriam; imò veniam postulanti, se ab illo iniuriam accepisse denegauit. *Iniuriam*, inquit Seneca libr. 2. de ira c. 14. *maiori animo non agnouit, quàm ignouisset*. Subditque, *Vltionis contumeliosissimum genus est, non esse visum dignum, ex quo peteretur vltio. Multi leues iniurias altiùs dimisêre, dum vindicant*.

Tull.

Catonis in hostes pietas.

Socratem ferunt colapho aliquando percussum, solùm dixisse; molestum esse, quòd nescirent homines quando cum galea prodire deberent. Nec illatam iniuriam vindicandam nobilem Philosophi decere animum existimauit. De Platone illud fertur Philosophorum principe dignum; seruum enim percussurus, postquam intellexit irasci se, & in verberando seruo vindictam sequi; *percuterem*, inquit, *te, nisi irascerer*, ipsamque sicut sustulerat manum suspensam detinebat, & stabat per solidum diem extenta manu percussori similis. Interrogatus deinde ab amico, qui fortè interuenerat, quid ageret extenta manu, *Exigo*, inquit, *pœnas ab homine iracundo*. Serui quidem oblitus, quippe qui alium inuenerat, quem potiùs castigaret, nimirum se ipsum iracundum. Abstulitque sibi in suos potestatem, tuncque ad vnum ex famulis, authore Seneca li. 3. de ira cap. 12. *Tu, seruulum istum verberibus obiurga, nam ego irascor*. quasi diceret: Non sit iste seruus in eius potestate, qui in sua nõ est.

97. *Socratis tolerantia.* Plato.

Senec.

Admirandum præ cæteris hac in re Antisthenes Scytharum Rex, postea Philosophus clarissimus, omnibus reliquit exemplum; nam cùm petulans quidam ipsius faciem summam per iniuriam contriuisset, Antisthenes, vt erat regio simul & philosophico animo præditus, illatam sibi iniuriam non solùm vlciscendam non putauit, sed eiusdem, à quo percussus fuerat, nomen in fronte sua, tanquam in statua quadam inscripsit, vt author est Elias Cretensis in comment. orat. 23. Nazianzeni de Herone Philosopho. Nihil videlicet tam regium sibi arbitratur Antisthenes, tamque gloriosum, quam illatam sibi iniuriam nulla prosequi vindicta, imò nec erubescere, quin potiùs ita gloriari, vt tanquam non vulgaris gloriæ insigne fronti inscripserit.

Antisthenis Scytharum Regis.

Elias Cret.

Vultis, vt quod profanis ex riuulis hactenus hausimus, sacrarum literarum sale condiatur? Date aures. Ps. 56. hoc inscribitur elogio. *Vincenti ne disperdas insignia Dauid, cũ fugeret à facie*

98. *Sacra eiusdem rei exempla.*

Dauidis in hostes clementia.

Brixian.

facie Saul. Brixianus. *Sunt, qui putent, quòd Dauid suos represse-rit, qui eum, vt perderent, Saulem excitabant.* Illud nimirum si-bi regium arbitrabatur, quod Saulem hostem infestissimum, & acerrimum sibi aduersarium, cùm sæpiùs posset vlcisci, perpe-tuò seruarit incolumem. Idcirco de Saule vindictam sibi con-sulentibus, meritissimò Dauid respondit; *Vincenti ne disperdas insignia Dauid, cùm fugeret à facie Saul*; non tam se victorem existimabat hostium exercitum strenuissimè debellando, quàm illatas sibi iniurias perhumaniter condonando.

Isidor.

Quàm illud concinit in Psal. 55. *Vincenti pro columba mu-ta longè auolante insignia Dauid.* Isidorum, quæso, auscultate: *Dauid se ipsum columbam mutam vocâsse propterea dicunt He-bræi, quòd omnia Deo committens, & nihil aduersarijs respon-dens, longè à suis fugisset. Vincenti pro columba muta longè auo-lante, insignia Dauid.* Id sibi palmarium, & verè regium existi-mabat, quòd aduersarios suos, cùm facillimè posset vlcisci, non solùm non vlcisceretur, sed ne vllum quidem de ipsius ore ex-iret verbũ, quo vel leuiter carperetur. Illud verò præclarè, quòd in aduersariorum iniurijs perferendis mutam se appellarit co-lumbam, omnibus palàm vt ostenderet, nullam sibi in aduersa-rios indignationem, nullum odium, aut stomachum superesse, vt plerisq; accidere solet, qui in perferendis iniurijs, licèt ali-quando taceant, manet tamen sub præcordijs, & alta in mente repostum aduersariorum odium, & nonnunquam, vulgo, vt di-ci solet, *Foris Cato, intus Nero.* & solũ tacent, vt postea melior atq; opportunior fiat vindictę locus: vt enim canit cothurnatus

Seneca.

Seneca; *Professus dolor aufert vindictæ locum.* Non ita Regius Vates, qui immanes quantũuis in hostes animo erat humanis-simo, 2. Reg. 16. *Quid mihi & vobis filij Saruiæ, vt quid efficimini mihi in Satan?*

Bernard.

Bernard. in Cant. *O verè Regius animus, homo secundùm cor Dei, qui se vlciscenti magis, quàm exprobranti succedendum putauit.* Nihil enim tam regium dedecere ani-mum Rex Dauid existimabat, quàm in hoc par pari referre.

•

99. Quò spectat illud Psal. 7. *Si reddidi retribuentibus mihi ma-la, decidam meritò ab inimicis meis inanis.* Regali se corona ar-bitrabatur indignum, si ad regiam euectus dignitatem, aduersario licèt infestissimo, vel leuissimam redderet vindictam; quippe qui collata in sibi infensos beneficia non secus ac propria gra-tulabatur. Psalm. 66. *Clamabo ad Deum altissimum, Deum, qui benefacit mihi.* Hieronymus in Hebræo, *Qui benefacit vltori meo.*

Hieron.

Hinc est, quòd propter hanc in hostes clementiam, R-perto adnotante, regiam Hebræorum coronam à Dauidis fa-milia, & posteris ad Christi Domini vsq; aduentum non au-rendam Deus Opt. Max. statuerit, & iureiurando promiserit.

Pf

Psal.131. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Quod olim Deus Abrahamo promiserat, vnigenitum Isaac libenti adeò animo dum obtulit. Rupertus. *Ratio docet non minoris esse meriti pepercisse inimico propter Deum, quam non pepercisse vnigenito filio propter Deum, ob hanc maximè causam iuratum esse illi arbitramur.* Quòd dilexit inimicum, bene fecit illi non solùm parcendo, verùm etiam in morte plangendo. Rupert.

Quid præcipuè in Ioseph tam regium extitit, quàm vt non fratribus tantùm & parentibus suis adhuc in domo inter somniandum dominaretur, sed regali functus munere Ægypto vniuersæ? Nihil profectò, si Ambrosio creditis, quàm in donandis iniurijs facilitas & benignitas verè regia; idcirco ad regiam meritissimò euectus dignitatem, quippe qui regali adeò erat animo, ait Ambrosius; *vt læsus parceret, appetitus ignosceret, venditus non referret iniuriam, sed gratiam pro contumelia solueret.* Hinc est, auctore Hieronymo, quod Iacob Gen.23. tunc meritissimò appellatur, *Princeps cum Deo*, cùm fraterni oblitus odij, fratrem Esau, à quo grauissimas acceperat iniurias, vt amicè prosequeretur, ex Mesopotamia reuertebatur. *Pulchrè*, inquit Hieronymus in quæst. Hebr. *ad fratrem iturus inimicum Angelorum comitantium choris excipitur, illicq; dicitur, Non inde vocabitur Iacob nomen tuum, sed Israël, id est, princeps cum Deo.* Nulla quidem in re magis augustum Principis animum ostendemus, quàm si illi nobis in amore sint, atq; delitijs, quibus nos odio esse non ignoramus. *Iosephi in donandis iniurijs facilitas.* Ambrosius. Hieron. *Iacobi pietas in fratrem Esau.*

Vnde Christi Domini sunt illa verba; *Diligite inimicos vestros, benefacite eis, qui oderunt vos, vt sitis filij Patris vestri, qui in cœlis est.* Quasi tunc diuinam quis æterni parentis nobilitatem, & regiam referat diuinitatem, quòd inimicis non vindictam, sed amorem reddat. Egregiè Cyprianus de bono patientiæ, *Dominus noster IESVS inter cætera admirabilia, quibus iudicia diuinæ maiestatis expressit, paternumq; tolerantiæ tenorem seruauit, ijs nimirum indulgentissimum, & beneficentissimum præstans quos infestissimos sibi aduersarios apprimè nouerat, illi etiam indulgentissimum se præbuerit præceptorem, quem turpem nouerat proditorem.* Hanc verò in aduersarios benignitatem, & in condonandis iniurijs facilitatem, regium in Christo Domino animum fuisse optimè quidem indicant illa verba Ioan. 1. 47. *A Nazareth potest aliquid boni esse*, &c. Cui Christus Dominus paulo pòst, *Cùm esses sub ficu, noui te.* Cui Nathanael; *Tu es Rex Israël*, &c. In eo Regem Christum Dominum agnouit, quòd detractionis sibi illatam iniuriam non vindicauit, imò detractorem potiùs dilaudauit; *Ecce vere Israëlita, in quo dolus* 100. *Inimici diligendi.* Cyprian. *Iniuria condonanda.*

Theoph. *non est*,&c. Nec mirum, si Theophylactus ad illa verba, *Domine memento mei, cùm veneris in regnum tuum*, &c. idcirco Christum Dominum, vt Regem cognitum asseueret, quòd libenti animo iniurias hostibus condonarit, vindictam nequaquam sequeretur, sed pro hostibus impensè obnixeq; orauerit. *Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt.* Arnoldo date aures. *Casso capite pendebat in cruce, & parricidalium mentium intuens vota, non tam clauorum acumine, quam hostium crimine pungebatur*, &c. Enim verò quid augustius, quid magnificētius fingi potest, quàm hostibus tantam exhibere clementiam? Hæc profectò parat homini regnum: regia virtus est in hostes beneficentia. Nusquam aliàs magis Regem se Christus ostendit, quam cùm se hostibus clementem exhibuit; si Salmeronis vera est sententia tract. 39. Tunc enim emollitur latronis animus, & obtusum exuitur pectus, tunc à latrone Rex Christus suspicitur, ac veneratur, quando ab eodem aspicitur beneuolus, & erga hostes experitur munificus. Tunc orat, & exorat latro ille, cœlestem inuadens prædam, *Domine, memento mei, dum veneris in regnum tuum.* Inquirit tandem Cyprianus, cur Christus Dominus reliqua tormenta vsque ad fœces libenti animo exhauserit, fel tamen leuiter oblatum solùm gustarit? *Et cùm gustasset, noluit bibere?* Respondet egregiè idem Cyprianus: *Venena fellis euomuit, ne aliquis existimaret Christo Domino suos in hostes aliquid esse amaroris, qui leuissimā saperet vindictam.*

Arnold.

Clementia parat homini regnum.

Salmer.

Cyprian.

101. Eos namque Deus Opt. Max. Principes odisse solet, qui illatas sibi iniurias vlciscuntur. Isai. 23. *Principes tui inobedientes, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones.* Symmachus transfert, *sequuntur vltiones.* Quasi idcirco Principum munere indigni videantur, quòd illatas sibi iniurias, non obliuione, sed vltione prosequantur. Iterum subit mentem regia Dauidis clementia quæ illi regnum præparauit, 1. Reg. 24. Egressus Saul Dauidi infestissimus ab spelunca, in qua poterat ab ipso Dauide interfici facillimo negotio, in hæc erumpit verba, *Et nunc scio certissimè quòd regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israël.* Ecce tibi ex beneficentia in hostem cognouit, & auguratus est Saul Dauidis imperium. Audio Chrysostomum eleganti sermone buccinantem. *Sed dic, obsecro, vnde istuc scis? Penes te sunt exercitus, penes te sunt pecuniæ, arma, ciuitates, equi, milites, vniuersa vis apparatus regij; hic contra desertus, ac nudus, nec ciuitatem, nec domum, nec familiam habens. Vnde igitur, te quæso, ista loqueris? Nimirum ex ipsis Dauidis moribus.* Planè ita est mos regius parcere inimico. Quem triumphantem non agnouerat Regem iniurias condonantem Regem nominat, & regnantem. Itaq; ne Dauid regnū amitteret, hostem demi-

Symmach.

Deus eos odit, qui iniurias vlciscuntur.

Chrysost.

Dauidis clementia.

demisit impunem. Adhuc hæreo dubius in 2. Reg. 16. Quid potiùs admirer, Dauidis patientiam, an Semei petulantiam? Excandescam priùs in serui effrenis audaciam, an efferam laudibus Regis modestissimi tolerantiam? Video Dauidem in Semei perhumanum, & Semei in Dauidem efferatum, nec verbis pepercit, nec lapidibus abstinuit. Rex autem non solùm se non proiecit in hostem, verùm etiam familiariter sibi condolentem repressit. Quid obstat, Semei fortitudo? hostilis exercitus? quæ fortitudo in homine lapides iactante? inermis, & imbellis sanè erat, sine comitatu, sine satellitio. Rex verò optimè vndiq; stipatus, fortis, & armatus. Vlteriùs non retardo Augustinum tom. 4. lib. de bono patient. c. 9. *Cùm facile posset vlcisci, non solùm non fecit, verùm & alium pro se dolentem, commotumq́ compescuit, & potestatem regiam magis, ac magis adhibuit prohibendo, quàm vindictam exercendo.* Quid plura? August.

Problema XXXVII.

Quibus maior honor ab antiquis præstaretur, parentibúsne, an Magistratibus.

HAnc quæstionem ita decido, vt dicam, maiorem honorem magistratibus, quàm parentibus ab antiquis exhiberi. Magistratus enim sunt quidam patriæ parentes, vt videmus Cæsarem magnis omnium acclamationibus parentem patriæ nuncupari. Atqui patriæ plus honoris, & obsequij, quàm in parentibus præstandum, quis non videt? Cùm M. Tullius 1. de officijs, dicat. *Omnium societatum nulla est gratior, nulla charior, quàm ea, quæ cum repub. est vnicuique nostrûm. Chari sunt parentes, chari liberi, propinqui, familiares, sed omnes omnium charitates patria vna complexa est, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus?* Idem Cicero 2. Phil. *Atrocius est patriæ parentem, quàm suum occidere.* Huc etiam spectat illud eiusdem Tullij 3. de leg. *Noster Plato Titanum è genere statuit eos, qui vt illi cœlestibus, sic hi aduersentur magistratibus.* Sed clariùs ad rem venit illud Alexandri de Aristotele præceptore suo, *se illi non minus, quàm patri debere; quòd à patre viuendi, à præceptore bene viuendi initium accepissent.* Magistratus enim, dum legibus sanctissimis ciuium mores informant, non tam singulorum vitæ, quàm rectæ vitæ consulunt, & prospiciunt: ideoque officiosiùs debent obseruari.

102. *Soluitur pro magistratibus.* *Cæsar pater patriæ.* Tull. *Magistratus patriæ parentes.* Tullius. *Alexandri erga præceptorem reuerentia.*

Accedit quod refert Nebrissensis in quinquaginta Scripturæ loca not. 39. *Qu. Fabius,* inquit, *Maximus Consul, cùm pater* Nebrissens.

Proconsul equo vectus illi obuiam processisset, imperauit lictori, vt iuberet patrem ex equo descendere; qui iussus paruit, filiumq́; collaudauit, quod dignitatem imperij retinuisset. Eandem historiam tradit Liuius decad. 3. lib. 4. Valer. Max. libr. 2. cap. 1. Gellius lib. 2. cap. 2. Plutarch. in vita Fabij Max. Tiraquellus autem pleniùs hac de re, de nobilitate cap. 28. n. 8. vbi probat ex iure ciuili maiorem inesse magistratibus, quàm patribus auctoritatem.

Liuius. Valer. Gell. Plutarch. Tiraq.

103. *Magistratus post Deũ habent locum.* Plutarch. *Sol Dei simulachrum Rex Dei simulachrũ.*

Addo post Deum summum dignitatis, & auctoritatis locum obtinere. Duo enim sui, Plutarcho teste, fecit Deus simulachra, in cœlo Solem, in terris Regem. Vnum profero ex sacris literis D. Petri 1. epist. 2. cùm dixisset, *Deum timete*, statim subiunxit, *Regem honorificate.* Vbi interpretes latiùs rem euulgant. Plutarchus in Themistocle, Artabanus cùm Themistole loquens, inquit, *Persis, cùm multa, atque pulcherrimæ sint leges, illa omnium honestissima est, obseruare Regem, simulacrumq́; Dei omnia seruantis adorare. Si igitur nostris legibus parêre volueris, regemq́; adoraueris, fas erit tibi intueri regem, atque alloqui: sin autem tibi alia mens est, internuntijs tibi cum Rege vtendum est. Non enim patrium est Regi, hominem minùs adorantem audire.* Hinc de Regibus timor, hinc illorum obseruantia. Stobæus sermone de Regibus. *Persæ*, inquit, *Regi gratias agit, qui flagellari ab eo iussus fuerit, tanquam feliciter secum actum sit, quòd Rex memor ipsius fuerit.*

Stobæus. *Persarum erga Regem suum reuerentia.*

Problema XXXVIII.

Qui peritiores nauigandi arte, Lusitani, an Romani?

104. *Lusitani peritiores Romanis arte nauigandi.* Iouius. *Columbus rei nauticæ peritissimus.* *Henricus Ioannis primi Regis filius.*

NOn sine Lusitanorum maxima iniuria hoc in quæstionem vocari potest. Cùm luce sit meridiana clarius, quanto interuallo Lusitani hac in re Romanis prælucerent. Nec tam verbis, quàm re ipsa hoc fieri potest omnibus exploratum, si vtrorumq; nauigationes conferantur. Certè Iouius in Elogijs hanc palmam Lusitanis procul dubio concedere videtur; ipse enim qui Romanus erat, fatetur Christophorum Columbum, ex Liguria oriundum ceteris omnibus Romanis nauigandi gloria præiuisse. Rursus eundem Columbum, Lusitanorum nauigatione edoctum suam illam inchoasse. *Nouerat enim Henricum Lusitanorum Regem bonæ spei promontorium superasse; ab ijsdem insulas Hesperides post viride promontorium exploratas esse.* Non diffiteor, Romanos ingentis molis naues extruxisse, sed rectè, vt ait Ouid.

--Quid

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

——— *Quid incerto condita portu* Ouid.
Si ductoris eget, ratis efficit?

Iam vero ipsæ magnitudine cum nostris nulla ratione conferri possunt. Nam Indicis Lusitaniæ nauibus omnis & communis hominum opinio rei maritimæ principatum detulit & coronam; vnde vulgari etiam omnium acclamatione, Oceani Reginæ appellantur. Iouij testimonio adde Mafseum, Italum etiam hominem, qui in principio voluminis rerum Indicarum, rei maritimæ, naualisq; scientiæ principatum multis commendationibus nostris hominibus elargitur. Nam antequam Lusitani Astrolabium adinuenirent, nullus fuit, siue Romanus, siue Hispanus, qui vltra promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & syrtibus vicinis infame, Oceano se committere auderet. Dum tamen in Iouio legis, *Henricum Lusitaniæ Regem*, &c. Intellige Henricum Ioannis Regis huius nominis primi filium; hic enim Henricus Regni gubernacula nunquam tenuit.

105. Mafseus. *Astrolabiũ à Lusitanis inuentum.* *Iouius emendatur.*

Problema XXXIX.

Quæ plus valeant apud milites, præmia, an supplicia?

Totius belli vires ac nerui in egregiis militibus, non in gregariis consistunt. Hi autem suppliciis retardantur, præmiis incenduntur. Cicer. *Honos alit artem, omnesq; incendimur & inflammamur ad studia gloriæ.* Horatius *adoream*, id est, *laudem* vocat *almam, qui primus alma risit adorea*; quasi virtutis altricem ac nutricem. Ouidius,

106. Tull. Horat.

——— *Immensum gloria calcar habet.* Ouid.

Simile illud Propertianum,

Magnum iter ascendo, sed dat mihi gloria vires; Propert.
Non iuuat è facili lecta corona iugo.

Cicero pro Milone: *Si laus allicere nos ad rectè faciendum non potest, ne metus quidem à fœdissimis factis potest auocare.* Sallustius in Catilin. sub finem: *Quem neque gloria, neque pericula incitant, nequicquam hortere; timor animi auribus officit.* Senex ille Terentianus, Mitio vocatur; sui memor nominis, quam se mitem præbet? *Mea, inquit, sic est ratio, sic animum induco meum; malo coactus, qui suum officium facit; dum id rescitum iri credit, tantisper cauet, si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit, ille quem beneficio adiungas ex animo facit; studet par referre; præsens, absensq; idem erit.* Ouidius,

Tull. Sallust. Terent.

Ouid. *Multa metu pœnæ, pœna qui pauca coërcet;*
Et iacit inuita fulmina rara manu.

Iuuen. Sat. 10.

Iuuen. —— *Quis enim virtutem amplectitur ipsam,*
Præmia si tollas.

Iam vero ad ſubeundos militiæ labores, quantum conducat & efficiat ſpes præmij luculentus oſtendit Tullius tom. 2. orat. pro Archia poëta, in exitu orationis ab illis verbis; *nullam enim virtus aliam mercedem*, &c. Et certe, auctore Liuio decad. 1. li. 4. nihil non aggreſſuri ſunt homines, ſi magna conantibus magna præmia proponantur. Præmium, quaſi præuium, vt multi dicunt, quia ante oculos certantibus præponitur, vt ad bellum incitentur, & ad certamen inflammentur, vnde Græci in columna ſcribebant præmia certatoribus parata: vt oſtendit Vlpianus in orat. Demoſthen. contra Leptinem. Hac vſus eſt arte Troianorum dux ad milites incitandos in 5. Æneid.

Tull. Liuius. *Præmij vis.* Vlpian.

Virgil. *Munera principio ante oculos, circoq́ue locantur*
In medio, ſacri tripodes, viridesq́ue coronæ,
Et palmæ, pretium victoribus, armaq́ue & oſtro
Perfuſæ veſtes, argenti auriq́ue talenta.

107. Incenduntur enim ad præmiorum conſpectum non mediocriter militum animi. Vel etiam Chriſti milites, ſi credimus Chryſoſtomo in ſermone illo, *diligamus & perſequentes nos. Nam quemadmodum*, inquit, *Reges in equorum curſu atque certamine, in ipſo agone coronas, veſtes, cæteraq́ue munera ante certantium oculos ponunt, ſic & Dominus in medio ſtadio arma locauit*, &c. Sed ad noſtros iterum. Occurrit princeps Troianus, qui ex patre Ænea diſcit militis ſui animos præmiis incitare, ad pericula ſubeunda, ad exantlandos labores, ad nulla mortis diſcrimina euitanda. Vt poſtea fecit Iugurtha apud Salluſtium; de more enim habebat ante bellum militibus præmia oſtentare. Sed de Aſcanio Virg. in 9. Æn.

Milites præmio inflammantur ad bellum. Chryſoſt. Salluſt. *Iugurtha ante bellum, quid.*

Virg. *Bina dabo, argento perfecta, atque aſpera ſignis*
Pocula, deuicta Genitor quæ cepit Ariſba,
Et tripodas geminos, auri duo magna talenta,
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.

PROBLEMA XL.

Præſtetne ſeruare ciuem, quam lædere hoſtem?

108. *Scipionis erga ciues charitas.*

SCipionis Æmiliani verbum fuit, *malle ſe ciuem ſeruare vnum, quam multos hoſtes perdere.* Cæſar item de bello ciuili ait:

ait: *Se ne vnius quidem militis interitu ingentem hostium stra-* Cæsar.
gem empturum esse. Lucullus, vt refert Plutarchus in eius vita, Lucull.
dicebat, *malle se ab hostium manibus ciuem eripere, quam vni-* Plutarch.
uersam prædam hostilem sibi vendicare. Hinc illa Lusitanorum Regum laudabilis lex ducibus suis magnopere commendata, vt pluris faciant Lusitani vnius vitam, quam hostilium nauium prædam. Vide Barrium in historia Asiæ decad. 2. lib. 5. cap. 8. Barr.
imo, eodem Barrio teste, pluris sui vel vnius militis vitam æstimabat Rex Emmanuel, quam totam suam Orientis ditionem. Iam occurrit aurea Senecæ vox libr. 1. de clem. cap. 26. Seneca.
Felicitas illa, multis salutem dare, & ad vitam ab ipsa morte reuocare, & mereri clementia ciuicam. Nullum ornamentum Principis fastigio dignius, pulchriusq; est, quam illa corona ob ciues seruatos. Non hostilia arma detracta victis, non currus barbarorum sanguine cruenti, non parta bello spolia. Hæc diuina potentia est, gregatim ac publice seruare: multos autem occidere, & indiscretos, incendij, ac ruinæ potentia est. Igitur, teste Polybio, qui hostem percutiebat, hasta pura donabatur: Polyb.
qui etiam deiiciebat, & spoliabat; si pedes erat, armillis; si eques, phaleris: hæc autem minora erant præmia. Qui vero ciues obsidione liberabat, donabatur corona obsidionali, ex gramine, quam Plinius affirmat omnium honestissimam fuisse. Plin.
Qui item hostilem mucronem à ciuis iugulo reiiciebat, corona querna donabatur: quæ omnia præmia maiora erant. Vnde Augustus ex postibus suis appendi iussit ciuicas coronas, *Augustus in ciues suos beneuolus.*
quasi vero de his spoliis præ cæteris gloriaretur. Ouidius 3. de Tristib. Ouid.

——— Vides fulgentibus armis
Conspicuos postes, tectaq; digna Deo.
Et Iouis hæc dixi, domus est, quod vt esse putarem
Augurium menti querna corona dabat.

Et mox:

Causa superpositæ scripto testata coronæ
Seruatos ciues indicat huius ope, &c.

Plura ibi de lauro, & ciuica corona. Adde etiam Fastor. lib. 4. ad finem. Item adiunge nummos veteres, in quibus & coronæ hæ, & inscriptio. Allusit dubio procul Martialis epigramm. vlt. lib. 9. quod lege. Martial.

* * *

PROBLEMA XLI.

Qui vtiliores Reipubl. booi Scriptores, an boni Imperatores?

109. Salluſt. PVgno pro Scriptoribus. Primo, quia boni Imperatores ſuis tantum dum viuunt, conſulunt; Scriptores autem etiam poſteris. Vnde Salluſt. gloriatur in Iugurtha, maius commodum ex ſuo otio, quam ex aliorum negotiis Reipubl. venturum. Deinde, quia ipſi ſcriptores efficiunt, vt Imperatores pro dignitate imperium adminiſtrent. Certe Lucullus, vt inquit M. Tullius, *omnium quorumcunque ſæculorum ſtrenuiſſimus fuit Imperator.* Cuius rei cauſa eo referenda eſt; quia cum eſſet Roma ad bellum Mithridaticum profectus, rudis omnino atque imperitus rei militaris, tantam operam veterum hiſtoriis legendam impoſuit, vt facile ad tantam imperandi claritudinem perueniret. Hinc eſt, quod Apollinis oraculum, quærenti Zenoni, quo pacto ad virtutem euaderet? reſpondit, *ſi mortui hominis colorem indueret*, id eſt, ſi veterum hiſtorias lectitaret.

Argumenta pro ſcriptoribus.

Luculli commendatio. Tull.

Duces hiſtoriis deditt.

Tandem ille credendus eſt Reipubl. vtilior, qui maioribus præmiis ciuium benefacta condecorat, & malefacta maioribus afficit ſuppliciis: hunc autem hiſtoricum eſſe nemo dubitabit: ſiquidem aut perpetuam ignominiæ notam inurit; aut æterna erigit laudationum monumenta. Vide quæ alibi diximus de Plinio iuniori. Et quidem niſi ſcriptorum ſtudia aſſererent ab obliuione res præclare geſtas Imperatorum; omnium ſimul cum vita recordatio excidiſſet. Vnde bene Tullius pro Archia: *Niſi Ilias extitiſſet, idem tumulus, qui Achillis corpus contexerat, nomen quoque obruiſſet.*

Plinius.

Tull.

PROBLEMA XLII.

Vtrum victoria parta inſidiis parum glorioſa ſit?

110. ANtiochus, aduerſus Galatas prælium inituтus magnam animo ſpem concipiebat victoriæ potiundæ. Igitur dolos parat, machinatur inſidias, fraudes architectatur. Elephantos in obſcuro collocat; iubet vt collatis iam vtrinque ſignis repente educantur, & in hoſtes concitentur. Emicant illi inopinato, in hoſtem irruunt, incredibili formidine territant; obli-

Antiochus de victoria parta inſidiis non gloriatur.

Vide Auct. in 3. to. Reg

oblidunt equos, sessoribus frangunt animos, præcîdunt alacritatem pugnandi; tandem fugant, dissipant & effundunt. Victor Antiochus euadit. Milites gaudio triumphantes, omnibus lætitiis incedentes, Imperatorem adire suum, gratulari, laudare, pæana canere, dare sæpius in aures, *Io triumphe!* solus Antiochus ipsa mœstior mœstitudine lachrymabatur, *Pudore*, inquit, *afficior, quia non aliter vici, quam insidiis.* Igitur hoc vnum trophæum excitauit, Elephantum cum hoc Elogio,

——— occideremus,
Bellua seruasset nisi nos fœdissima barrus,
Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.

Accedit Euripides: *Vir nemo mentis altæ clanculum velit occidere hostem.* Romani victorias insidiis item partas parui faciebant; sic illam, quam de Viriato fortissimo duce Lusitano reportauit Seruilius. Nam, teste Floro, *violata victoria est, quippe qui ducem per fraudem, & insidias, & domesticos percussores aggressus, hanc hosti gloriam dedit, vt videretur aliter vinci non potuisse*, lib. 2. cap. 18. Et Claud. in 6. Consul. Honorij, Euripid.

——— Nulla est victoria maior Claud.
Quam quæ confessos animo quoque subiugat hostes.

III. Huc pertinet, quod Chilon vnus è Græciæ Sapientibus aiebat: *damnum præferendum esse turpi lucro; siquidem illud semel dolemus; hoc cum infamia perseuerat.* Item Socrates: *Victoriæ præter ius & æquum partæ turpiores sunt, & pluribus plenæ probris, quam clades sine ignauia acceptæ.* Claud. in Honorium, Chil. Socrat.

Non tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit Claud.
Occurrat.

Et Iurisconsulti tradunt: *non modo quid liceat, sed quid honestum sit, nitendum.* Hac de re consule Alciatum Emblem. 123. in laudantes illaudata, vbi plura. Turnus item apud Virgil. in 9. Æn. virtutem commendat suam, quod insidiis contra Troianos non vtatur: & Græcorum vituperat ignauiam, quod non nisi fraudibus Troiam expugnarent, Alciat.

——— Nec equi cæca condemur in aluo. Virgil.
Luce palam certum est igni circumdare muros.
Haud sibi cum Danais rem faxo, & pube Pelasga
Esse putent, decimum quos distulit Hector in annum.

Et Horatius, vt Achillis virtutem ostendat, ait, illum, si in Troianos bellum suo modo faceret, insidias machinaturum non fuisse,

Ille, non inclusus equo, Mineruæ Horat.
Sacra mentito, male feriatos 2. Od. 5.
Troas, & lætam Priami choreis
Falleret aulam.

Sed

Sed palam captis grauis (heu! nefas heu!)
Nescios fari pueros Achiuis
Vreret flammis, etiam latentes
Matris in aluo.

112. Contra tamen est inprimis D. August. quæst. 10. in Iosue. *Cum iustum bellum suscipitur, vt aperte pugnet quis, aut ex insidiis, nihil ad iustitiam interest.* Spartani, qui rem dolo conficiebant, bouem immolabant; qui prælio, gallum: refert Plutarchus in Marcello. Agesilaus, teste Plutarcho, dicebat: *Hostem fallere, non solum iustum, sed etiam suaue & fructuosum.* Homerus,

August. *Victoria insidiis parta nõ contẽnenda.* Plutarch.

Confice siue dolo, seu stricto cominus ese.

Homer. Xenoph. Pind. Plutarch.

Xenophon, *re ipsa nihil vtilius in bello dolis.* Vetus adagium: *Cum vulpe vulpinandum. Princeps est ex leone & vulpe*; vt bene Pindarus. Spartanus Rex, apud Plutarchum Lysand. *vbi leonina pellis non pertingit, oportet assuere vulpinam.* Rursus Euripides applaudit, apud quem in Rheso ait Dolon insidiator, velle se indui pelle lupina, vt si opus fuerit, incedat quatuor pedibus, vt lupus. Talis Virgilianus ille miles, quem princeps Ascanius laudauit gloriam insidiis parantem: sic in 9. Æn.

——— *Rutuli somno vinoq; sepulti*
Conticuêre, locum insidiis conspeximus ipsi.

Mitto nobilissimos & strenuissimos Duces, Reges, ac orbis victores, qui insidiis victorias reportarunt.

PROBLEMA XLIII.

An Orator bonus esse possit, qui vir bonus non sit?

113. MArcus Cato ita definiuit bonum Oratorem: *Est vir bonus, dicendi peritus.* M. Tull. 3. de Orat. *Quo maior est,* inquit, *vis eloquentiæ, eo est magis probitate iungenda. Probitatis expertibus si dicendi copiam tradiderimus, non eos quidem oratores effecerimus, sed furentibus quædam arma dederimus.* Et paulo post: *Vetus illa doctrina eadem videtur, & recte faciendi, & bene dicendi magistra: neque disiuncti doctores; sed iidem erant viuendi præceptores, atque dicendi.* Phœnix apud Homerum ideo dicit se à Peleo patre Achilli iuueni comitem datum esse, *vt illum efficeret oratorem verborum, actoremq; rerum.* Plaut. in Trucul. *Sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro præfica.* Recte quidem: nam præfica doloris expers ad dolorem alios impellit. Cic. item comparat oratorem male moratum histrioni:

M. Cato. Cic. *Orator vir bonus esse debet.* Homer. Plaut. *Orator malus est præfica.* Tull.

ni: nam histrio agit Regem, cum ipse diobolaris sit; diuitem, cum sit inopiosus; fortem, cum sit instrenuus; & præterea eorum, quæ dicit, nihil omnino creditur, sed tantum scenica festiuitate delectat. Eadem est apud Chrysostomum comparatio: *Nihil est doctore frigidius, qui verbis tantum philosophatur: neque enim hoc doctoris est, sed histrionis.* Plaut. in Pseud. *Monendus ne moneat:* & alibi: *Probum esse patrem oportet, qui probum filium postulat.* Sed hac de re alibi luculentius.

Orator malus, histrio.

Chrysost.

Plaut.

Vide Auct. Rhetoric. inf. lib. 7.

PROBLEMA XLIV.

Conuiuia silentio celebranda, necne?

MArcus Tullius act. vltima in Verrem, cum de Verris conuiuiis loqueretur, *Erant*, inquit, *conuiuia non illo silentio Prætorum atque Imperatorum, neque eo pudore, qui in magistratuum conuiuiis versari solet; sed cum maximo clamore atque conuicio. Nonnunquam etiam res ad manus atque ad pugnam veniebat. Itaque erant exitus huiusmodi, vt alius inter manus è conuiuio, tanquam è prælio auferretur, alius tanquam occisus relinqueretur: plerique fusi sine mente, ac sine vllo sensu iacerent; vt quiuis cum aspexisset, non se Prætoris conuiuium, sed vt Cannensem pugnam nequitiæ videre arbitraretur.* 114.

Tull.

Conuiuia silentio celebranda.

Origines vero ait Persas, Medos, Chaldæos inter pocula non loqui, sed nutibus omnia ministrantibus præcipere. Refert Pined. cap. 3 in Iob, ibi, *Post hæc aperuit Iob os suum*, id est, postquam vermiculi, eius carnibus famem explerunt: nam antea more illarum gentium, tanquam esset inter pocula, nil loquebatur. Nihilominus Iobi filios inter epulas loquentes inducit Gregorius. Ad purganda conuiuarum vitia, *surgens diluculo offerebat holocausta per singulos dies*, Iob 5. Quid vero tam matutinus surgit? quid sacra facit? quid victimas offert? Audio Gregorij oraculum: *Vir quippe sanctus nouerat, quia celebrari conuiuia sine culpa vix possent; nouerat, quia magna purgatione sacrificiorum diluendæ sunt culpæ conuiuiorum, & quidquid in semetipsis filij conuiuantes inquinauerant, pater sacrificia immolando tergebat.* Quæ vero sunt conuiuarum vitia? Progreditur idem Gregorius: *Nonnulla quippe sunt vitia, quæ à conuiuiis, aut separari vix possunt, aut certe nequaquam possunt. Primum enim fere semper epulas comitatur voluptas. Secundum pene semper epulas loquacitas sequitur, cumque venter reficitur, lingua defrænatur.* Optime Gregor.

Origen.

Pineda.

Gregor.

Vitia conuiuarum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Pœna Talionis in lingua. Hæc vitia inter suas epulas deliciosus diues inueniebat. *Vnde diues*, addit pulchre idem Gregorius, *prius epulatus quotidie dicitur splendide, & post aquam petere in lingua memoratur; quia inter epulas valde defluere loquacitas solet: ex pœna indicat culpam, cum eum, quem epulatum quotidie splendide veritas dixerat, in lingua plus ardere perhibebat.* Nihil sane elegantius: magna sunt linguæ damna; conuiuia sine silentio conuitia sunt. Zeno inter epulandum ab exteris Legatis appellatus: De te autem, inquiunt, quid sumus nostro Principi renunciaturi? Respondet, *nihil aliud, quam Athenis esse senem, qui tacere sciat inter pocula.* Cæterum hac de re alibi latius, si tempus ferat; sumus enim quæsituri, *tibiisne, an quæstionibus sympostiacis, celebranda sint conuiuia?* Interim pro silentio litem soluo.

Senex silens in conuiuio, miraculum. Vide Tert. de Idol. c. 14 Clem. Alex li. 2. Pęd. c. 1 & Cassian. lib. 4. c. 17.

Problema XLV.

Conuiuium aptius nomen, an Symposium?

115\. Cicero in Catone, *Bene*, inquit, *maiores nostri accubationem epularem amicorum conuiuium nominarunt: melius, quam Græci, qui hoc idem compotationem vocant.* Idem scribit Tullius 9. famil. epist. antep. ad Pætum, vbi sic: *Sapientius nostri, quam Græci: illi symposia, id est, compotationes, nos conuiuia, quod tum maxime simul viuitur.* Sed perperam mihi videtur dixisse, nam viuere idem est, quod epulari. Terent. in Eunucho, *libenter viuis*, id est, interprete Donato, *bonorum ciborum edax es.* Apud Plautum Amphitruo ad Sosiam: *Euoca verbis meis Blepharonem, qui mecum prandeat*; accersitus vero Blepharon: *Misisti*, inquit, *ad nauem Sosiam, vt tecum conuiuerem*, id est,eranderem, vt patet Mart. lib. 1. Epigr. 16. ad Iulium, quem ad gaudia inuitat.

Cicero. Conuiuium aptius. Viuere est epulari. Terent. Plaut.

Martial.

Hæc vtraque manu, complexuq; assere toto;
Sæpe fluent imo sic quoque lapsa sinu.
Non est, crede mihi, sapientis dicere, viuam.
Sera nimis vita est crustina, viue hodie.

Vide etiam Epigr. 87. eiusdem libri de Nouio.

Non conuiuere, nec videre saltem
Non audire licet, &c.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

PROBLEMA XLVI.

Quos difficiliùs inuenies, iuuenes eloquentes, an senes silentes?

De iuuenibus & senibus.

MArcus Tullius tres & viginti annos natus, teste Cornelio nepote, sex & viginti, teste Fenestella, & Quintiliano, septem & viginti, teste Agellio, pro Roscio Amerino disertissimè orauit. Quò pertinet illud Persij sat. 4. 116.

Tullius orator adhuc adolescens. Corn. Fenest. Quint. Persius.

> *Sunt quibus ingenium, & rerum prudentia velox*
> *Ante pilos venit.*

Contrà verò senes loquaces sunt. Nã M. Tullius, quamuis senectutis diligentissimus assertor, tamen hoc senibus vitium tribuit. *Est* inquit, *senectus naturâ loquacior, ne ab omnibus eam vitijs videar vendicare.* Quâ de re Cornelius Gallus in senem.

M. Tull. *Senex garrulus,* Gallus.

> *Se solum doctum, se iudicat esse disertum,*
> *Et quòd sit sapiens desipit ipse magis.*
> *Deficit auditor, non deficit ipse loquendo.*
> *O solâ fortes garrulitate senes!*

PROBLEMA XLVII.

An deceat Oratorem metus in principijs orandi?

HAc de re Cicero multa. Præsertim primo de Oratore, vnde paucula quædam colligo, *Mihi,* inquit, *qui optimè dicunt, quiq; id facillimè, atque ornatissimè facere possunt; tamen nisi timidè ad dicendum accedunt, & in exordienda oratione perturbantur, penè impudentes videntur, tametsi id accidere non potest. Vt enim quisque optimè dicit, ita maximè dicendi facultatem, variosq; euentus orationis, expectationemq; hominum pertimescit. Quem verò non pudet, hunc ego non reprehensione solùm, sed etiam pœnâ dignum puto.* Ibidem Crassus cultissimus orator: *In me,* inquit, *sæpissime experior, vt exalbescam in principijs dicendi, & tota mente, atque omnibus artubus contremiscam. Adolescentulus verò sic in initio accusationis exanimatus sum, vt hoc summum beneficium Qu. Maximo debuerim, quòd continuò consilium dimiserit, simulac me fractum, ac debilitatum metu viderit. Quod cùm Crassus diceret, Omnes qui aderant, assensi sunt; fuit enim in Crasso mirificus quidam pudor, qui tamen non modò non obesset eius orationi, sed etiam probitatis commendatione prodesset.* Aliud de semetipso grauissimum protulit testimonium Tull. diuin. in Verr. *Ita Deos mihi velim propitios, vt cum illius diei mihi venit in mentem, quo die* 117.

Decet oratorẽ motus in dicendi principio. *Tullius in orationũ initio timidus.*

citato reo, mihi dicendum sit, non solum commoueor animo, sed etiam toto corpore perhorresco. &c. Quæ verè potius, quàm rhetoricè, & amplificandi caussâ dicta fuisse, docet Plutarc. in vita ipsius Ciceronis.

Plutarch.

Immensum esset afferre omnia Ciceronis loca, in quibus se timidum profitetur: videantur orationes eius, præsertim illa pro Milone. Sed quod de se Tullius fatetur ingenuè, alij etiam præclarissimi oratores, de semetipsis non negârunt, vt Demosthenes princeps oratorum Græciæ, quem vide in orat. sua de fal. leg. & in orat. contra Ctesiph. vbi Æschines nimis in principijs dicendi audax, & proiectus grauiter castigatur, & damnatur. Iam verò Quintilian. lib. 12. cap. 5. *Volo*, inquit, *eum qui sit dicturus, & sollicitum surgere, & colore mutari, & periculum intelligere, &, quæ si non accident, etiam simulanda erunt.* &c. Plin. item orator præstantissimus lib. 7. epist. 17. ad Celerem, *Nonne cum surgis ad agendum, tum maximè tibi ipse diffidis, tum commutata non dico plurima, sed omnia cupis? Vtique si latior scena, & corona diffusior. nam illos quoque sordidos pullatosque veremur.* &c. Et lib. 5. *timorem dicëtium appellat ipsorum ornamentum*, & lib. 6. de alio loquens oratore, dicit *honorem oratoris timorem*. E contrà verò audaciæ significatio in dicendi exordio damnatur à summis oratoribus; nam ab omnibus hæc audacia ignorantia appellatur. Nazianzenus, quem ego inter præstantissimos dicendi homines pono, orat. 26. *Fœtum ignorantiæ audaciam* dixit. Hæc igitur impolitæ, & insanæ mentis temeritas apud bonæ eloquentiæ viros nullum vnquam locum inuenit, maximum verò apud imperitos, insulsos, & indoctos, qualis ille erat, de quo Plinius iunior lib. 4. epist. 7. fuit ille M. Regulus, qui cùm esset nullius elegantiæ, summam habebat confidentiam, & insolentiam in dicendo, vocem habebat hæsitantem aliquando, & aliàs fœtidam, putidam, & nihilominus eam magnâ laterum contentione, & maiori audientium molestiâ extollebat.

118. *Demosthenes timidus in dicendi initio.*

Quintil.

Plinius.

Nazianzenus orator egregius.

Plin. *Orator imperitus audax in dicëdi principijs.*

Timoris autem caussas apud principes oratores duas assignat M. Tullius, *Primam, quia nonnunquam summis oratoribus non satis ex sententiâ euentus dicendi procedit. Alteram, quia cæterarum homines artium spectati, & probati, siquando aliquid minus bene fecerunt, quàm solent, aut noluisse, aut valetudine impediti putantur. Noluit*, inquiunt, *hodie Roscius agere, aut cruditor fuit. Oratoris peccatum siquod est animaduersum, stultitiæ peccatum videtur; stultitia autem excusationem non habet*, & statim; *Cuius in dicendo aliquod peccatum reprehensum est, aut æterna in eo, aut certè diuturna valet opinio tarditatis*. Sed ille timor esse debet, qui animum non abijciat, neque oratorem deterreat.

119. Tullius. *Timoris caussa in oratoribus.*

Timoris oratorij norma.

Ora-

Oratorium verò metum istum quidam appellant curam, & sollicitudinem, vt Fabius lib. 11. Alij modestiam, seu reuerē-tiam, ob concionis magnitudinem, & dignitatem amplissimam auditorum, qui quidem metus, seu modesti animi cautio multùm conducit ad aucupandos audientium animos, beneuolentiamque omnium conciliandam, nec non parùm valet ad offensiones multorum vitandas, inuidias comprimendas. Alij denique alijs nominibus vsi sunt ad significādum huiusce generis metum, cuius ille est, quem Tullius ostendit oratione pro Deiotaro. Fabius.

Problema XLVIII.

Quæ historia applausibilior, noua, an antiqua? vera, an falsa? *de Historia.*

Cvm historiæ munus eò potissimum spectet, vt nobis 120.
præteritarum rerum cognitionem afferat; obuium erit cuipiam intelligere, nihil in eâ prius esse, quàm veritatem. Nam oratoria præcipuè in persuasione versatur, poëtica in delectatione; quibuscum officijs falsitas aliqua ex parte commisceri potest: sæpè enim vt flectat, orator exaggerat: sæpè vt delectet, poëta confingit. Historicus verò cùm præsertim ad docendum incumbat; nihil autem magis à doctrina, quàm falsitas abesse debeat; planum fit, vnam veritatem præ cæteris historico sectandam: nimiumque verborum apparatum, qui plerunque esse solet falsitatis inuolucrum, omnino eliminandum. De historiæ veritate nonnulla Politianus præfatio. in Suetonium, vbi sic. *Hanc in primis captare historicus laudem debet, vt fidei seruisse, atque incorrupta veritati existimetur.* &c. Et. M. Tullius de Oratore, ita inquit; *Prima est hæc historiæ, ne quid falsi dicere audeat; deinde, nequid verè non audeat.* Huic rei confirmandæ testimonio esse potest Magnus ille Alexander, qui Aristobulo historiam de suis rebus gestis aliquando inter nauigandum recitanti, vbi homo adulator multa supra veritatem effinxerat, ereptum manibus librum in Hydaspem fluuium demersit; *& tu*, inquiens, *ô Aristobule, eodem fueras pacto præcipitandus, qui isto modo solus pro me depugnas.* Quo facto ostendit Rex abdicandam esse omnino ab hominum manibus eam historiam, quæ veritate potissimum non efflorescat.

Veritas prima est in historia. *Politian.* *Tull.* *Alexander M. veritatis amator.*

Iam verò vnam antiquitatem in historia maximè commendari, nemo sanus dubitabit: tum, quia antiquior historia res antiquiores euulgat; ad quas cognoscendas multò sumus auidiores: tum etiā; quia antiquis historicis maior fides 121.

Antiquitas historiæ laudabilis.

habetur; siquidem ex multorum seculorum diuturnitate conflatam gratiam, & auctoritatem conseruant: recentiores verò non satis suam fidem omnibus commendant, &, quod caput est, inuidiâ laborant; vnde multi eorum luminibus solent superciliosè obstruere. Cic. in Orat. *Habet, inquit, vt in ætatibus auctoritatem senectus sic & in exemplis antiquitas.* Idem in partitionib. orat. de Oratore loquutus, *Habeat, inquit, exemplorum aut recentium, quò notiora sint; aut veterum, quò plus auctoritatis habeant, copiam.* Quam in rem aptissimè quadrat Epigr. illud Mart. lib. 5.

Tullius.

vide auctorem sup. li. 4

Martial.

Esse quid hoc dicam, viuis quòd fama negatur,
Et sua quòd rarus tempora lector amat?
Hi sunt inuidiæ nimirum, Regule, mores,
Præferat antiquos semper vt illa nouis,
Sic veterem ingrati Pompei quærimus umbram,
Et laudant Catuli Iulia templa senes.
Ennius est lectus saluo tibi Roma Marone:
Et sua riserunt sæcula Mæonidem.
Rara coronato plausêre theatra Menandro.
Norat Nasonem sola Corynna suum.
Vos tamen ô nostri, ne festinate libelli;
Si post fata venit gloria, non propero.

Item Ouid.

Ouid.

Pascitur in viuis liuor; post fata quiescit:
Tunc suus ex merito quemque tuetur honor.

Hinc est, quòd multi nostri seculi historici minoris quàm Liuius, Sallustius, alijque antiquiores æstimantur; aliàs quidem nihilo fortasse inferiores. Quales sunt Iouius, Osorius, & Maffeius: quibus adde vernaculo sermone præstantes viros, Barrios, Contos, & alios, quorum historiæ fides omnino adhibenda. Nam nouitas hominem doctum dedecet, imò nihil prius studioso antiquitatis, & rerum indagatori, quàm suorum annales euoluere, & patrios mores, & maiorum facta tenere.

Vide lib. 4. sup. Probl 6 n 33 & inde.

Problema XLIX.

Sitne illud verum, Græcia mendax?

Græcia mendax.

122.

Satyricus Græciã appellat scitissimã adulandi.

Familiare fuit Græcis adulari, quod scribit M. Tullius ad Qu. Fratrem, dum ait; *Græcos esse leues & diuturnâ seruitute ad nimiam adulationem eruditos.* Qu. Curtius lib. 4. non minus verè, quàm eleganter ingenia Græcorum appellat *temporaria*, tanquam tempori seruientia, & prout se daret occasio, adulationem tractantia. Alexander ab Alex. lib. 4. cap. 13. vbi cæterarum

terarum gentium naturas, & ingenia exponit, ait, *Græcos, licet ingenio, & facundiâ præstent, tamen collectaneo quodam vitio, & innato, leues, assentatores, atque infideles esse*; vnde Græcam fidem in prouerbium venisse affirmat, pro debili, & infirmâ, & quæ facilè violetur. Hinc est, quòd Græci historici fabulosi non immeritò habeantur, qui se ad Principum voluntatem potiùs, quàm ad veritatem componebant, Vnde vel ipse historiæ parens Herodotus, vt inquit M. Tullius primo de legibus, innumerabiles fabulas scripsit, quem proinde meritò appellauit Strabo Mythihistorem, id est, *fabularum scriptorem*; itaque vulgò pater mendaciorum dictus est. Eius autem aliquot errata colliguntur à Iosepho Scaligero apud Benedict. Perer. in Dan. fol. 278.

Tullius. Curt. Alexand. ab Alex. *Græci mendaces.* *Herodotus historiæ parens.* Tullius. Strabo. Scalig. Benedict.

Plinius *portentosa* Græciæ mendacia appellat. Et lib. 8. *Mirum est*, inquit, *quàm procedat Græca credulis; nullum est tam impudens mendacium, vt teste careat.* M. Tullius oratione pro Flacco de Græcis loquens, sic ait; *Testimoniorum religionem, & fidem nunquam ista natio coluit.* Euripides in Iphiginia πιστὸν Ἑλλὰς οἶδεν οὐδὲν, id est, *Græcia nequaquam nouit fidem.* Iuuenalis Græciam mendacem appellat.

Plin. Tullius. Eurip.

——— *Creditur olim*
Velificatus Athos, & quidquid Græcia mendax
Audet in historia, &c.

Iuuenal. sat. 10.

Problema L.

Historicísne solemne, implorare Numen, sicuti Poëtis, & Oratoribus?

De poetis & oratoribus

POëtas omnes in initio suorum operum implorare solitos, planius est, quam vt debeat in quæstionem vocari. Hinc ille poëtarum apex Homerus in initio suæ Odysseæ,

123.

Poeta in operũ initio numen implorant.

Ανδρα μοι ἔννεπε μοῦσα,
Dic mihi Musa, virum.

Virgil.

Musa mihi causas memora.

Ouid. Metamorph.

DI cœptis (nam vos mutâstis, & illa)
Adspirate meis.

Claud.

D I, *mihi sacrarum penetralia pandite rerum.*

Stat.

——— *Vnde iubetis*
Ire Deæ? &c.

Homer. Virgil. Ouid. Claud. Stat.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Oratores numen implorant in dicēdi exordio. Valer. Max Tul.

Iam verò Oratores ab imploratione Deorum exordiri so-litos satis liquidò constat, vt affirmat Valerius Maximus in prologo. Ita enim omnes auspicabantur: *Iouem ego Opt. Max. imploro*: quod vsque adeò vsitatum fuit, vt tanquam exordi-um vulgare à M. Tullio in diuinatione improbetur, vbi sic: *Tu*, inquit, (loquitur cum Cæcilio Oratore) *horum nihil co-gitas, nihil metuis, nihil laboras; & si quid ex vetere aliquâ oratio-ne, Iouem ego Opt. Max.* &c. *aut aliquid huiusmodi ediscere potue-rit, preclarè te paratum in iudicium venturum arbitraris.*

124. *Tullius in dicendi initiò.*

Verùm ipse Tullius nonnunquam precando exorditur: o-ratione quidem pro Rabirio, sic. *Ab Ioue Opt. Max. cæterisque Dijs, Deabusq; immortalibus, quorum ope & auxilio, multò magis hæc respublica, quàm ratione hominum, & consilio gubernatur, pa-cem ac veniam peto: precorque ab ijs, vt hodiernum diem, & ad hu-ius salutem conseruandam, & ad remp. constituendam illuxisse pa-tiantur.* Item pro Muræna. *Quæ precatus sum à Dijs immorta-libus*, &c. *Eadem precor ab ijsdem Dijs immortalibus ob eiusdem ho-minis consulatum vnà cum salute obtinendum.* Plinius iunior

Plinius.

initio sui panegyrici; *Benè*, inquit, *ac sapienter maiores nostri in-stituerunt, vt quemadmodum rerum agendarum, ita dicendi initi-um à precationibus caperetur, quòd nihil ritè, nihil prouidenter ho-mines sine Deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarētur.* Et paulo pòst; *Aptum, piumq; est, te Iupiter Opt. Max. àntea con-ditorem, nunc conseruatorem Imperij nostri precari, vt mihi digna consule, digna Senatu, digna Principe contingat oratio*, & cætera. Huc pertinet illa veterum consuetudo, vt consules o-rationem ad populum habituri Deos precarentur. Vnde Liuius lib. 39. *Ita*, inquit, *concione aduocata, cùm solemne carmen precationis, quod præfari, priusquam populum alloquantur, magi-stratus solent, peregisset consul, ita cœpit.* Eodem spectat Virgilia-num illud lib. 11. Æneid.

Liuius.

Virgil.

Præfatus Diuos, solio Rex infit ab alto.

125. *Historici in operum initio non implorant numen.*

Contrà verò historici nunquam implorando prœmiatur; ad res enim gestas (quod illi præstant) euulgandas non exist-mabant opus esse diuino aliquo Spiritu afflari; quo tamen indigent poëtæ, qui res aliquando in lucem prodituras mul-tò antè prædicunt. Et Oratores, qui in longissimum tempus suâ prouidentiâ reipubl. consulunt. Hinc est, quod Liuius suo in prooemio, ita inquit; *Cum bonis potiùs ominibus, votis ac precationibus Deorum, Dearumq; si vt poëtis, nobis quoque mos esset, libentiùs inciperemus, vt orsis tanti operis successus prosperos darent.* Quare peccat omnino Valerius Maximus, qui vt

Valer. Max. castigatur.

hominem, inuocare non dubitauit, hoc est, Cæsarem. Ita e-nim ait; *Te igitur huic cœpto, penes quem hominum, Deorum*

co

onsensus, maris, ac terræ regimẽ esse voluit, certissima salus patriæ, Cæsar, inuoco: cuius cœlesti prouidentiâ virtutes, de quibus dicturus sum, benignissimè fouentur; vitia seuerissimè vendicantur.

PROBLEMA LI.

An ad eloquentiam historia requiratur?

MArcus Tullins multis locis significat sine historia neminem oratorem fore. Idcirco historiam appellat *munus oratorium*, eosque pueros, & infantes, semper futuros esse dicit, qui nesciunt, quid, antequam nati sint, acciderit. Et quidem cum copiâ vtatur, necesse sit; huiusmodi autem exempla nonnisi ab historijs petantur, planum est oportere vt integram historiarum cognitionem amplectatur. Quamobrem Quintil. lib. 2. capit. 5. & 6. ait, opus esse, vt preceptor Rhetorices suis auditoribus historias euoluat, historicósque omnes diligenter explanet: vnde sibi pueri ad orationes fabricandas capiant argumenta.

Historia necessitas. 126. Tull. *Historia oratori necessaria.* Vide l. 7. n. 23. & inde. Quintil.

PROBLEMA LII.

Sitne etiam ducis officium, historias lectitare?

SI exemplo agendum est, constat ex Plutarcho Alexandrum, quidquid otij nancisci poterat ab armis, totum id historiæ lectitandæ impendisse, Homerique Iliade, quam etiam dormiẽs puluino subijciebat, incredibiliter oblectatum. Multa de Cæsare alijsque strenuissimis ducibus in hanc sententiam circumferuntur: quæ quidem consultò omitto, vt illud tantùm referam ex L. Lucullo, Qui, vt inquit Cicero, cùm esset Româ ad bellum Mithridaticum profectus rei militaris omnino rudis, tantam inter nauigandum rebus gestis legendis operam posuit, vt cùm in Asiam venisset, maximi illius Regis confessione atque iudicio, omnibus suorumcumque sæculorum Imperatoribus anteferretur. Antiquis adde Lusitanos duces, Albuquercios, Almeidas, Castros, & alios, qui alterâ manu gladios, alterâ libros historiarum gerebant.

127. *Historias legere ducis munus.* Plutarch. *Alexander historia vacat.* Tullius. *Lucullus historia studiosus.* Vide paulo superius probl. 41.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

PROBLEMA LIII.

Vtrùm victores olim à victis nationibus, an victæ nationes à victoribus nomen mutuarentur?

Victorũ cognomen à victis.

128. PRæfari libet vnum, vel alterum verbum, antequam detur locus argumentis. Auspicibus totius actionis, &c. Hanc thesim proposuimus explicandam, *vtrùm victores*, &c. Quod si pressius & contortius à nobis agi videatur, quàm humanitatis spatia postularent, ignoscendum id erit; cùm interim non tam dicendi flores sectemur, quàm disserendi vires requiramus. Igitur vno verbo quęstionem decido, mihi dubium non esse, quin priuati duces expeditionem aliquam suscipientes à victis nationibus sibi nomen vsurpauerint; cùm enim vnius hominis dignitas tanti non fieret, vt ab illo in integros populos nomen effunderetur, sanè æquum erat, vt ab integris populis potiùs in vnum victorem cognomentum emanaret, quod eius victoriæ gloriam testaretur.

Duces cognomento illustres.

Scipio à deuicta Africa dictus est Africanus. Valer. Flor. *Seruius vnde dictus Isauricus. Metellus vnde Creticus. Metellus vnde Numidicus. Valerius vnde Messala. Scipio Æmil. vnde Numantinus. Drusus vnde Germanicus.*

At exemplis nobis agendum est, quibus multò res fiat illustrior. P. Corn. Scipio, Africani cognomentum promeruit ab Africâ deuictâ, auctore Valerio lib. 3. cap. 7. & Floro li. 2. cap. 6. Vnde ipse in Senatu aliquando; *Cùm*, inquit, P. C. *Africam totam potestati vestræ subiecerim, nihil ex eâ, quod meum dicerem, præter cognomen retuli.* P. Seruilius egregiæ vir auctoritatis, quòd Isauriam Asiæ regionem subegisset, illudque prædonum domicilium expugnâsset, Isauricus dictus est. Metellus, quia insulam Cretam, Mithridati contra Romanos auxilium ferentem, ferro, flammâque vastauit, Creticus cognominatus. Alter Metellus à Numidiâ separatim Numidicus, Valerius à Messane vrbe Siciliæ euersâ; Messala. Scipio Æmilianus à Numantiâ captâ, Numantinus. Drusus Tiberij frater, ab illustrisimâ victoriâ apud Germanos, Germanicus appellatus est. Quos omnes ingeniosus Vates mirâ ingenij felicitate complectitur 1. Fastor.

Ouid.

Africa victorem de se vocat: alter Isaurus;
Aut Cretum domitas testificatur opes.
Hunc Numidæ faciunt, illum. Messana superbum:
Ille Numantinâ traxit ab vrbe notam:
Et mortem, & nomen Druso Germania fecit:
Me miserum! virtus quam breuis illa fuit!

129. Alexand. ab Alex. Itaque singuli priuati duces, (vt planum fecimus) sibi nomen à victis gentibus vsurpabant, & , si aliquis adhuc dubitat, videat Alexand. ab Alexand. lib. 2. genialium dierum

cap.

cap. 11. consulat maximum Ecclesiæ Doctorem, & audiat Euangelij tubam, nempe sanctißimum Hieronymum epistol. ad Philemonem, aureo eloquentiæ fluuio exundantem, & in Paulum plenos verborum sinus expandentem. *Tum proconsul cum vidisset factum credidit, admirans super doctrina Domini, & cùm à Papho nauigasset Paulus, & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ. Diligenter attende, quòd hîc primum Pauli nomen acceperit Vt enim Scipio subiectâ Africa Africani sibi nomen assumpsit, & Metellus Creta insula subiugata insigne Cretici suæ familiæ reportauit, & Imperatores nunc vsque Romani ex subiectis gentibus Adiabenici, Parthici, Sarmatici nuncupantur: ita & Saulus ad prædicationem gentium missus, à primo Ecclesiæ spolio proconsule Sergio Paulo, victoriæ suæ trophæa retulit, erexitque vexillum, vt Paulus diceretur à Saulo.* At verò si de integris nationibus sermo sit, quæ de integris item populis victoriã reportabant, multò aliter quæstio dirimetur. Sic statuo: Populos, Prouincias, Respublicas, quæ alias vi Matris suæ ditioni adiecissent, non tam ab illis sibi nomen indidisse.

Confirma hoc, inquiet aliquis, vno vel altero testimonio, ne Austros perculisse videaris. Faxo libentißime. In primis illi Germaniæ populi, qui vulgò *Franci* seu *Francones*, appellantur, vel ipso teste Cicerone ad Atticum, in Galliam irruentes, eam suo imperio adiecerunt, & à suo nomine Franciam appellarunt; vt videre est apud Æmilium de rebus Francorum. Item veteres Saxoniæ populi, quos, Tacito auctore, *Anglos* nominamus, in Albionem primariam insulam Britanniæ penetrantes, eam, sibi & parére compulerunt, & à suo nomine *Angliam* nuncuparunt, vt tradit Ortelius in thesauro geographico, verbo *Anglia*. Rursus quidam Germaniæ populi, Longobardos appellant, tam vulgus, quàm alij qui politiorem latinitatem non sequuntur, cùm Galliam cisalpinam occuparent, eã à se Longobardiã parùm expolito nomine dixerunt, vt narrat Corradus in 1. Æn. illo versu, Tullius. Tacitus. Ortel. Corrad. Virgil. 130.

——— *Genus vnde Latinum.*

Iam verò nobilissima illa pars Italiæ, Græcia magna; vnde tam eximium nominis splendorem sortita est, nisi à Græcis, qui in illâ armis occupatâ sedem collocârunt? At quidquid hactenus substruximus, velle mihi videtur aliquis demoliri hoc vno argumento. Troiani, qui ducentibus fatis ab Ilio profecti ad Italiam appulerunt, eam quidem regionem vi, & armis occuparunt; neque tamen vsquam proditum est, Troianorum nomen in Italiam ita defluxisse, vt Troia in posterum diceretur; ergo cassa sunt, & ludrica, quæ hactenus li- Obiectio.

Solutio. buit temerè, & inaniter effutire. Telum ingens, nodus Gordianus, Achilleum argumentum. Quid tamen, si hoc ipsum in illius caput retorqueri videamus, qui in nos illud coniecerat? Sanè, vt meridianâ luce clariùs videre est apud Maronem, Iunonis beneficio Latini eâ sunt immunitate donati, vt suum in posterum nomen retinerent, neque à Troianis victoribus Troiani appellarentur: si enim iure belli agendũ esset, Latinorum nomen in totum abdicaretur, nomen verò Troianorum in Latium emanaret. Igitur cùm Iuno animaduerteret victos paulatim cedere Latinos, primùm in querimonias effusa Iouem alloquitur:

Et nunc cedo equidem, pugnasq; exosa relinquo.

131. Verùm quia non modò præuidebat Italiam subruendam, sed etiam Italorum nomen abrogandum, si Troiani victores euaderent, vt extremam hanc iniuriam præcaueret, quando prior illi erat necessariò deuoranda, Iouem summis precibus obtestatur.

Virgil.

Illud te, nulla fati quod lege tenetur,
Pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum:
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
Ne Troas fieri iubeas, Teucrosq; vocari.
Sit Latium, sint Albani per secula Reges,
Sit Romana potens Itala virtute propago.
Occidit, occideritq; sinas cum nomine Troia.

Virgil optimè explicatus. Dixit nullâ fati lege teneri. nam iure belli maximè necessarium erat; si minùs, quorsum id tot precibus obsecraret? Quod cùm tanto studio oraret, non potuit non etiam exorare. Vnde Iupiter:

Do quod vis, & me victusq; volensq; remitto:
Sermonem Ausonij patrium, moresq; tenebunt,
Vtq; est nomen, erit.

Hinc igitur factum est. vt Latini à Troianis victi suum cum illis nomen minimè commutarent. Sed cùm hactenus nostra nobis oratio tædio fuerit, vestra mihi erit deinceps, ad extremum gymnasium, voluptati.

PROBLEMA LIV.

An antiquitatis cognitio possit perfectè comprehendi?

Antiquitatis cognitio.
132.
Antiquitatis cognitio duplici ex fonte.

VT breui complectar multa quæ de hac re afferri poterant. Tota antiquitatis cognitio duplici ex fonte haurienda est, sacro vno, altero profano. Ab illo emanant infi-

infinita propè ethnicorum numina, de quibus Cic. in libris de natur. Deorum. Plinius lib. 2. nat. hist. Arnobius, Lactantius, & alij. Sacrificia, vota, Sacerdotes, templa, simulachra; in quorum singulis multa continentur, quibus seorsum explicandis tempus desideratur. Iam verò ab hoc fonte, quem profanum appellauimus, duo tanquam flumina erumpunt; quorum alterum Politicam, alterum Bellicam complectitur. Illud comprehendit statum reipublicæ, comitiorum genera, classes, iura, leges, iudicia, magistratus, fastos, & alia, quæ si modò minutatim exequi velim,

Tullius. Plin. Arnob. Lactan.

Antè diem clauso componet Vesper Olympo. Virgil.

Bellica verò in naualem, & pedestrem dissecatur: vtriusque longissima tractatio apud auctores reperitur. Cùm igitur ad perfectam antiquitatis cognitionem tam multa requirãtur, quæ in oratoriam, poëticam, & historiam sunt veluti diffusa, ac dissipata, sanè hæc omnia ab ea tantùm comprehendi poterunt, qui sit in Rhetoricâ, historicâ, & poëticâ non mediocriter versatus.

Problema LV.

Vtrùm historia sit vtilior Reipubl. quàm Poetica, aut Oratoria?

de Historia, poësi & oratoria, 133.

LVcianus in primis in totũ Oratorum genus inuehitur, quod multa machinamenta capiendis iudicum animis comminisci soleant. Lacedæmonij ex sua ciuitate Oratoriam exegerunt, vt refert Quintil. lib. 2. Ipsi verò Athenienses, penes quos ipsa effloruerat, si non omninò ablegãrũt, certè mutilam, & veluti recisam effecerunt, dum ab orationibus commiserationem, & amplificationem, duo acerrima tela artis oratoriæ, remouenda curarunt.

Lucian. in Anacharside. Quintil. *Oratores dãnantur.*

Iam verò quàm multi semper extiterint Poëtarũ Aristarchi, & mastiges, procliue erit intelligere ijs omnibus, qui veterum libros consuluerint. Nam, vt refert quidã auctoritatis non contemnendæ, extiterunt aliquot Stoicorũ Simię, qui in amplissima curia, pro tribunali censuerint, poëtas omnes cremandos, poëticamq; trans Alpes relegandam, vnde inauspicatis auibus eam venisse superciliosè fremebant, dira etiam imprecantes ijs, qui poëtas, & oratores, literasque huiusmodi quasi certam reip. perniciem attulerunt. Tertulliani illa est vox lib. de ann. cap. 33. loquens de Homero: *Pauum se meminit Homerus Ennio somniante, sed poëtis nec vigilantibus credam,* &cæt. Vbi mendaces dicit poëtas. Quare Caligula Impe-

Budęus in Pand. Tertull.

Plato Poetarum hostis. Imperator, furia, saxque orbis terrarum, Homeri, Maronisque scripta flammis abolere concupiuit. Quin etiam Plato poëtas iuuētutis carnifices appellabat. Cùm igitur tam multi in Oratoriam, & Poëticam acetosis verbis inuehantur, historiam, vt inquit Politianus, nemo agit ream, nemo offendit, nullius patrocinium, quæ sit innocentissima, requirit: nullius peti maledictis potuit, quæ præclarissimè de vniuerso hominum genere sit bene merita.

Politian.

Historia ab omnibus accepta.

Problema LVI.

An omnis Rhetor, Orator, & contrà?

De Rhetore.

134\. QVamuis inter Græcos Rhetor idem sit, atque inter Latinos Orator; tamen hoc ferè discrimen apud nos inter vtrumque constituitur, quòd Rhetor ille dicitur, qui artem Rhetoricam profitetur, seu qui docet artem Rhetoricam; Orator verò, vt definit Cicero, *est vir bonus, dicendi peritus, qui in causis publicis & priuatis plena, & perfecta vtitur eloquentia.* Dico igitur, posse Rhetorem inueniri, qui non sit orator. Cui enim in dubium venire potest, quin Isocrates Rhetor fuerit egregius, hoc est, Rhetoricæ præceptis egregiè institutus? hic tamen ad orandum raró, aut nunquā descendit: vnde de se ipso passim iactitabat; se instar cotis esse, quæ cùm secare non posset, ferrum tamen ad secandum exacueret. Quare à se, qui nullo modo oratoriam exerceret, alios ad dicendum informari. Quò allusit Horatius,

Oratoris definitio.

Tull.

Rhetor, vt non orator.

—— Fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi.

Horat.

Problema LVII.

An Rhetorem præstet elocutio?

135\. ELocutio est idoneorum verborum, & sententiarum ad inuentionem accommodatio. In hac excellit, qui humilia subtiliter, magna grauiter, & mediocria temperatè potest dicere. Et quidem hanc esse præcipuam Rhetoris laudem, inde colligitur, quòd inter Græcos ἀπὸ τῆς ῥητορικῆς Rhetor; inter Latinos verò ab elocutione Eloquens dicatur, non verò ab inuentione inuentor, aut à dispositione dispositor. Vnde M Tullius inuentionem communem prudentis hominis, elocutionem verò propriam oratoris arbitratur. Ab elocutione igitur omnia lumina orationis exigūtur; cuius illa vis est, quam Cicero eloquentiæ attribuit, vt nimirū nihil

Rhetor vnde dictus.

Tullius.

Elocutio propria oratoris.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

nihil ſit tam incredibile, quod dicendo non fiat probabile; nihil tam horridum & incultum, quod non ſplendeſcat oratione, & tanquam excolatur.

Vt enim in operibus ab arte fabrefactis contingit aliquãdo, materię quamuis nobili artificium pręlucere; vt multis poſſum exemplis confirmare. Nam Alexandri ſtatua, quam Lyſippus ex ære fabrefecit, multiſq; eximij artificij operibus, conſciſſuriſque nobilitauit, maiorem habuit commendationem apud omnes, quam alterum eiuſdem Alexandri ſimulacrum, ex auro pulcherrimè conflatum, nullis tamẽ laſciuientis ſcalpelli honoribus inſignitum. Rurſum: auguſtiſſima illa Solis Regia plus dignitatis, & elegãtiæ ſibi cõciliauit ex varietate picturarũ, & cælaturarũ pulchritudine, cæteriſq; artis ornamẽtis quàm ex auro, ebore, ac reliqua pretioſiore materia, ex qua confecta, & elaborata erat, canente Poëtâ; *Ars ſuperat materiam.* *Alexandri ſtatua à Lyſippo facta.* *Solis Regia.*

Materiam ſuperabat opus. nam Mulciber illic
Æquora cælarat medias cingentia terras.

Sic etiam in Rhetorica contingit, vt verborum vbertas, ſententiarum ſplendor, ipſius deniq; ſtyli nitor, maiorem prorſus dicenti gloriam importet, quàm argumenti grauitas. *Argumentum orationis cedit aliquando oratoris artificio.*

Problema LVIII.

An in Oratore hypocriſis excellat?

Orator. 136.

ACtio, vt inquit Tullius, *vna in dicendo dominatur*; quæ eſt quaſi corporis quædam eloquentia. Et Quintilianus affirmat, mediocrem orationem commendatam viribus actionis, plus habituram eſſe momenti, quàm optimam eâdem illâ deſtitutam. nam & infantes actionis dignitate eloquẽtiæ ſæpe fructum tulerunt, & diſerti deformitate agendi multi infantes putati ſunt. Vt iam non ſine cauſa Demoſthenes, cùm rogaretur quid in dicendo eſſet primũ? huic primas, huic ſecundas, huic tertias attribuiſſe videatur. & Æſchines admirantibus Rhodijs dignitatem orationis Demoſthenis, diceret; *Quid ſi ipſam belluam reſonantem audiſſetis?* Vt planum faceret plus dignitatis, & ſplendoris in ipſa actione, quam in reliquis orationis luminibus inhærere. Nã cùm actio corporis ſit eloquentia, atque adeò oculis ſubijciatur, non poteſt non vehementius animos mouere, quàm illa verborum eloquentia, quæ tantum ſub aures cadit. Nam, vt inquit Horat. in poët. *Actio dominatur in oratore.* Tullius. Quintil. Demoſt. Æſchin. *Actio corporis eloquentia.*

Segnius irritant animum demiſſa per aurem,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator. Horat.

Problema LIX.

Catullus & Martialis comparati.

Vter præstantior Poëta Catullus, an Martialis?

137. *Martialis Catullum excedit.* *Martialis de se iudicium.* *Poetarum modestia.* Ouidius.

Ego quidem magno interuallo primas defero Martiali, neque me mouet illius de se iudicium, qui se inferiorem prædicat Catullo; ita enim scribit ad amicum Macrum lib 10. epigram. 78.

Sic inter veteres legar poetas,
Nec multos mihi præferas priores,
Vno sed tibi sim minor Catullo.

Seruant enim poëtæ diligentissimè solemne illud suum, vt multos sibi anteponant, quo beneuolentiùs omnibus præferantur. Vnde Ouid.

Et cùm præponam multos mihi, non minor illis
Dicor, & in tóto plurimus orbe legor.

Neque verò Martialis sibi prorsus anteponendum censuit Catullum, cùm dicat lib. 10. sibi non minus Bilbilim, quàm Veronam Catullo debere.

Nec sua plus debet tenui Verona Catullo,
Meque velit dici non minus illa suum,

Iam vero si aliquis illo Martialis carmine adductus;

Vno sed tibi sim minor Catullo,

contendat omnino Catullo primatum deferendum, audiat quid de se ipso Catullus commemoret, eo epigrammate, quo gratiam refert Ciceroni propter susceptum sui patrocinium.

Catulli de se iudicium.

Disertissime Romuli nepotum,
Quot sunt, quotq; fuêre, Marce Tulli,
Quotq; pòst alijs erunt in annis:
Gratias tibi maximas Catullus
Agit, pessimus omnium poëta:
Tantò pessimus omnium poeta,
Quantò tu optimus omnium patronus.

Tullius optimus patronus. 138.

Igitur qui mordicus contendit, Martialem Catullo postponendum, quod se ille Catullo inferiorem prædicet; is fateatur necesse est, Catullum pessimum esse omnium poëtarum, cùm hoc ille de se iactitet. Distichon etiam illud, quod de Catullo efferri solet;

Tantum magna suo debet Verona Catullo,
Quantum parua suo Mantua Virgilio.

Martialis alter Virgilius.

me minimè à meâ sententia dimouet. Nam & Martialis ab Ælio Vero Imperatore alter Virgilius dicebatur, vt refert

Petrus

Petrus Crinitus. Quòd si Catullus eruditorum cōsensu docti cognomen promeruit, eodem Crinito auctore, vnde ab Ouidio doctus appellatur lib. 3. Eleg. Crinitus.

Tempora cum clauo docte Catulle tuo. Ouidius.

Tamen id parùm ad rem: cùm doctrinâ superior esse possit, qui poëticâ arte non sit cum alio comparandus. Et quidem mihi persuadeo nonnullos sola antiquitate ductos Catullū Martiali prætulisse; cùm tamen si artem ipsam diligentiùs expendas, procul dubio Martialem anteponas. Nam Catullus à plerisque reprehenditur, præsertimque à Plinio in præfat. natur. histor. quòd duriora carmina efficiat, quàm metiri natura patiatur. Vnde alter Plinius lib. 1. epist. ad Eurigiū rectè mihi videtur comparâsse cum Catullo Saturnium poëtam, cuius carmina cùm aliquando legeret, auctorem aliquem metro solutum se legere credebat. Nec immeritò! Quis enim dissolutior Catullo? Quis liberioribus numeris vtitur? Quid magis aures offendit, & vulnerat, quàm illud? *Catullus duriusculus poeta.* Plinius, Plin. iun. *Catullus liber in metro.*

Vt mihi quem nemo grauiùs, nec acerbiùs vrget
Quàm modo, qui me vnum, atque vnicum amicum habuit.

Item illud:

Vna salus hæc est, hoc est tibi peruincendum,
Hæc facies, siue id non pote siue pote.

At verò Martialis totus ingeniosus est, & expolitus, totus acutus, & qui plurimum habet & salis, & fellis, & grauitatis. Quid enim grauiùs, quàm illud? *Martialis plurimum salis & fellis habet.*

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis,
Assiduus iactet nec Babylona labor.

Et rursus illud de Scæuola:

Dum peteret Regem decepta satellite dextra,
Iniecit sacris se peritura focis:
Sed tam sæua pius miracula non tulit hostis;
Et raptum flammis iussit abire virum.
Vrere quam potuit contempto Mutius igne,
Hanc spectare manum Porsena non potuit.
Maior decepta fama est, & gloria dextræ;
Si non errasset, fecerat illa minus.

Quid vrbaniori dicacitate conditum, quàm illud?

Litigat, & podagra Diodorus, Flacce, laborat;
Sed nil patrono porrigit, hæc chiragra est.

Illud item;

Dimidium donare Line quàm credere totum
Qui mauult, mauult perdere dimidium.

Iam verò quid acetosius esse potest, quàm illud?

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Qui discis vultus, & non legis ista libenter
Omnibus inuideas, Liuide, nemo tibi.

139. Mureti de Martiale iudicium. Muretus tamen hoc fert de hac re iudicium. *Inter Martialis*, inquit, *& Catulli scripta tantum interesse arbitror, quantum inter dicta scurræ alicuius de triuio, & inter liberales ingenui hominis iocos multo vrbanitatis aspersos sale. Nec negauerim multa in Martiale quoque non inscienter dicta reperiri, sed profectò deteriorum longe numerus maior est. Latina quidem orationis natiua illa, minimeque quasi pigmentis infuscata germanitas, in Martiale nulla est; in Catullo præcipua: his de causis cùm ab illo altero nescio quomodo semper abhorruissem, Catullum contrà nunquam non mirabiliter amaui.* Hoc Mureti iudicium castigare verbis, vt opus erat, supersedeo, cùm alienum sit à meo genio in alios excandescere; Mureto tamẽ obijcio huius æui lumina Pontanos, Lipsios, Turnebos, & alios, quorum iudicia, & grauissima testimonia refert Raderus in Martial. auctor quidem nuperrimus, sed acerrimus Martialis gloriæ assertor.

Raderus.

Problema LX.

Græca Martialis miscet.

An rectè Græca verba à Martiale Epigrammatis Latinis inserantur?

140. *Græca literæ Latinarum altrices.*

CVm Græcæ literæ Latinarum altrices, exornatricésque dicantur; non immeritò, neque sine lepore à Poëta Latino Græca vocabula inseruntur. Itaque in 1. libro Epigram. 27 prouerbium illud vsurpat Μισῶ μνήμονα συμπότην, id est, *odi memorem compotorem* dici solitum in eos, qui, quæ inter amicos, & inter pocula dicuntur, liberiùs foras euulgãt. libro 2. Epigra. 43. inculcat parœmiam illam inter Græcos decantatissimam, κοινὰ φίλων πάντα, id est, *Amicorum omnia sũt communia*, ita enim inuehitur in Candidum, verborum, quàm numorum liberaliorem.

Candide κοινὰ φίλων, *hæc sunt tua, Candide.* πάντα
Quæ tu magniloquus nocte, dieq; sonas.

Et concludit,

Ex opibus tantis veteri, fidoq; sodali
Das nihil, & dicis Candide, κοινὰ φίλων.

Lib 5. ita scribit Sexto in Calliodorum, qui in ordinem equestrem cooptari volebat, cùm ad id census non suppeteret, atque adeò hæreditatem cum fratre diuidere recusabat; cùm, iuxta prouerbium Græcum, *minima quæque fuerunt diuidenda* quod ita habet, σῦκα μέριζε. Est autem Epigramma venustissimum.

Cal-

Calliodorus habet censum, quis nescit? equestrem,
Sexte, sed & fratrem Calliodorus habet.
Quadringenta secat, qui dicit σῦκα μέριζε.
Vno credis equo posse sedere duos?
Quid cum fratre tibi? quid cum Polluce molesto?
Non esset Pollux si tibi, Castor eras.
Vnus cùm sitis: duo Calliodore sedetis.
Surge, solœcismum, Calliodore, facis.
Aut imitare genus Ledæ: cùm fratre sedere
Non potes, alternis, Calliodore, sede.

PROBLEMA LXI.

Nullum poëma iucundius epigrammate, nullum item difficilius.

de Epigrammate.

MVlta in vnum epigramma conueniunt, quæ illud, si modò teres sit, ac rotundum, iucundissimum efficiunt. Distincta in primis breuitas, acuta sententia, apta compositio. Quæ in alijs poëmatis non ita facilè reperiuntur; atque adeò vel ipsâ longitudine fastidium mouent; atque adeò vel ipsâ longitudine fastidium mouent; vel ipsis verborum ambagibus intelligendi aciem hebetant; vel etiam rerum multitudine legentis animum obtundunt. Itaque Epigramma, si modò venustum, aptum, connexumque sit, teres, & rotundum; vt inter se partes cohæreant, & congruant, vt distinctè, breuiter, acutè, & ornatè sententia exprimatur, & admirationem mouet, & voluptatem affert nō vulgarem. Iam verò quanta sit eius difficultas, inde liquidò constabit, quia nullum est poëma, quod minus virium aliquod patiatur, quàm Epigramma. Meritò in Epigramma mihi videtur conuenire Horatianum illud in arte poët.

141. *Leges epigrammatis.*

——— *Carmen reprehendite, quod non*
Multa dies, & multa litura coërcuit, atque
Perfectum decies non castigauit ad vnguem.

Horatius.

Vt enim in magna pictura, etiamsi quædam sint minus venusta, nec locis apta, nec vmbris distincta; multâ tamen, & colorum varietate capiunt, & distinctione membrorum afficiunt, & vestium cultu, & neruorum eminentiâ, statu, situque intuentium oculos & animos oblectant. In exiguis verò formis, quando omnia vno intuitu sunt spectanda, vno oculorum iudicio eodem tempore ad animum referenda; si quo in loco peccatum sit, facilè animaduertimus, & vel exiguo vitio offensi totam picturam eo genere improbamus. Ita planè in longioribus poëmatis multa esse opor-

142.

Epigramma pictura breuis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

tet, quæ voluptate detineant legentes; multa quæ rerum aut leuium, aut minus cohærentium accessionem compensent: in Epigrammate verò, quia omnia quæ dicuntur vnico obtutu capiuntur, limata omnia esse debent, tersa & expolita, vt sententia breuibus inclusa numeris, simul, ac lecta est, influat in sensus intimos, moueat, capiat, excitet, expectationem expleat; si verò aliquid contortius dicitur, aut sinuosius, si aliquis vel minimus error inhæret, eo solo nomine, modò constent cætera, exploditur, eijcitur, repudiatur.

Problema LXII.

Vnde Virgilius suam AEneiada auspicatus fuerit?

De virgilij Aeneide.

Proculdubio ab illis carminibus exorsus est Maro;

143. *Ille ego qui quondam*, &c.

Noluit enim vir prudentissimus *in plano*, vt aiunt, *tumere*; veritus ne in sublimi deficeret; vt plerique poëtarum, qui à grandioribus exordiis in futilem quandam, atque inopem verborum supellectilem degenerant, quod planè aduersatur poëticæ documentis: vt docet Horat. in poëtica;

Arrogans poëtarum exordium damnatur.

Horatius.

Nec sic incipies, vt scriptor Cyclicus olim:
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes, nascetur ridiculus mus.
Quantò rectius hic, qui nil molitur ineptè!
Dic mihi Musa virum, capta post tempora Troiæ;
Qui mores hominum multorum vidit, & vrbes.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, vt speciosa dehinc miracula promat.

144. Igitur tenui, ac moderatâ primùm dicendi ratione ingreditur, *Ille ego*, &c. Deinde paulatim assurgit, *Et egressus syluis*, &c. Tandem verborum pondere, ac maiestate fulminat: *At nunc horrentia Martis*, &c. Hoc etiam rationis accedit: quia timebat poëta eorum hominum procacitatem, qui illustres poëtarum lucubrationes indicto auctoris nomine in lucem prodeuntes, sibimetipsis adscribebant: quod quidem expertus præcauere cogebatur; siquidem laudatissimum illud Epigramma;

Qui alieno viuunt poetarum labore.

Nocte pluit totâ, redeunt spectacula manè;
Diuisum Imperium cum Ioue Cæsar habet.

Illud, inquam, suo Marte confectum, suo ex penu depromptum, nescio quis Musarum tyro sibi per summam licentiam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

arrogauit. Ne igitur ea impunitas vlterius serperet, longiusque proueheretur, cautè sibi agendum esse ratus, se tanti operis auctorem profitetur. *Ille ego, &c.*

PROBLEMA LXIII.

Cur Virgilius Aeneæ nomen in ipso operis limine suppresserit?

SVnt, qui dicant Æneam à Virgilio per excellentiam virum nuncupatum. Ita crederem, nisi Æneas ille esset, de quo agitur, cuius nomine nullum fingi poterat gloriosius; siquidem nemini vnquam viri nomē stuporem iniecit; at verò nomen Æneæ non modò semiuirum, & consternatum homuncionem, sed etiam strenuissimum ducem Pallanta perculit, & commouit. 145. *Aeneas per excellentiam vir.*

Obstupuit tanto percussus nomine Pallas. Virgil.

Igitur, quod mihi vero similius videtur, Poëta Homerum imitatur; qui Odysseam scripturus, vbi Vlyssis laudes effusissimè prosequitur, ab operis initio Vlyssis nomen ablegauit, atque ita exorditur,

ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα,

Dic mihi Musa virum, Homer.

nam cùm Vlysses famosus existeret scelerum concinnator, vafer ingenio, indole fraudulētus; meritò vt à poëta dicatur.

Hortator scelerum Aeolides, Virgil.

& ab Ouidio, parenti Sisypho, versipelli, callido, ac veteratori quàm simillimus,

— *Quid sanguine Cretus*

Sisyphio furtisque & fraude simillimus illi. Ouid.

Hunc autem Homerus suis carminibus celebrandum suscepisset; veritus ne sibi omnes succenserent, aures, animumque ab Odyssea auocarent, si in operis initio Vlyssis nomen præfixum intuerentur; illud optimo consilio in vlteriorem poëmatis partem sepeliuit. Quid igitur Homerus noster Mantuanus? nouerat quidem Æneam esse illum, à quo omnis scelerum noxa procul abesset: non tamen illum, qui à scelerum suspicione integer haberetur; siquidem nonnulli, falsò quidem, vt existimo, crediderunt, Æneam clandestinis colloquiis patriam Græcis prodidisse. Quare ne in ipso tanquam vestibulo proditoris nomine aures offenderentur, scenæ deseruiendum ratus, virum se, non Æneam celebraturum pollicetur. 146. *Falsò criminantur aliqui Aeneā de Troiæ excidio.*

Problema LXIV.

De Didone.

Verúmne sit quod Virgilius de Didone totâ Æneide commemorat?

147. *Virgilius falsus de Didone.* Iustin. Orosius. Ioseph. Genebr. *Vide Torres de philosoph. princ. li. 19. c. 9.* Virgil.

EA omnia, quæ ad Didonem spectant apud Virgilium, à veritate prorsus aliena esse; hoc vno argumento luce clarius probatur. Nam Carthago septuaginta duobus annis condita est, ante Romam conditam; vt videre est apud Iustinum lib. 18. propè finem: cuius hæc sunt verba, *Condita est vrbs hæc* (de Carthagine loquitur) *septuaginta duobus annis, antequam Roma.* Hoc idem affirmat Orosius lib. 4. cap. 6. à quo non videtur dissentire Iosephus, vt videre est apud Genebrardum. At verò Æneas trecentos annos minimum ante Romam conditam in Italiam penetrauit; vt ex eodem poëta constat, 1. Æneid. vt suo eum gladio iugulemus, dũ ita canit,

At puer Ascanius multa vi muniet Albam,
Hic iam tercentum totos dominabitur annos
Gente sub Hectoreâ; donec Regina sacerdos
Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde lupæ fuluo nutricis tegmine latus
Romulus excipiet gentem, & Mauortia condet
Mœnia, Romanosq; suo de nomine dicet.

148. *Virgilij commentum de Didone.* August. Hieron.

Ergo Æneas ducentos & viginti octo annos ad Italiam appulit, priusquam Carthago conderetur. Vnde aptissimè deprehenditur Virgilianum commentum. Accedit D. Augustini auctoritas lib. 1. confess. vbi ait, eam esse doctorum hominum sententiam, vt negent ea omnia, quæ Virgilius de Didone litteris prodidit. D. Hieronymus 1. contra Iouin. *Dido,* inquit, *cùm peteretur ab Iarbâ rege Libyæ in coniugium; paulisper distulit nuptias, donec conderet ciuitatem: nec multo post extructâ in memoriam mariti quondam Sichæi pyrâ, maluit ardere, quàm nubere.* Vbi aliter videtur sentire Hieronymus, ac Virgilius.

Tertull.

Hieronymi sententiam Tertull. lib. 7. cap. 4. haud obscurè insinuat; Virgiliumque condemnat. Iam verò Ausonius de imagine Didonis audiatur, vbi ipsa loquitur Regina.

Auson.

Dido de Ænea queritur.

Illa ego sum Dido vultu, qui conspicis, hospes,
Assimulata modis, pulchraq; mirificis:
Talis eram: sed non Maro quam mihi finxit erat mens:
Vita nec incastis læta cupidinibus.
Namque nec Æneas vidit, nec Troicus vnquam,
Nec Lybiam aduenit classibus Iliacis.
Inuidia cur in me stimulâsti Musa Maronem,
Fingeret vt nostræ damna pudicitiæ?

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

PROBLEMA LXV.

Vtrùm Polluctum & Pollinctum inter se distinguantur?

Polluct um & Pollinctum. 149.

HAllucinatur Hermolaus Barbarus vir præſtãtis doctrinæ; dũ hæc duo verba confundit in emendationibus Plinianis. Nã *polluctum* cœna eſt opipara; à verbo *pollucere*, id eſt, ſacrificare Herculi, vbi decimam patrimonij partem offerebant; vnde Plautus partem decimam Herculaneam vocat. At verò *Pollinctum* cœna eſt feralis, quæ Gentili more in rogum delata cum corpore cremabatur; à verbo *pollincire*, quod eſt, curare, ſeu vngere cadauer. *Hermolaus damnatur.* Plaut.

Rem enucleatius euulgo cum Bud. in Pand. pro verbo pollucere occurrit Plaut. in Muſtel. *Pergræcamini. paraſitos facite, obſonate pollucibiliter*, id eſt, lautè, ſplendidè, & opiparè conuiuia celebrate. Vnde, auctore Macrobio, cœna *pollucibilis*, eſt cœna opipara, & ſplendida. Vnde Plinius lib. 32. *polluctum*, accepit pro cœna ſplẽdidiſſima. At vero à verbo *pollincire*, ortum eſt, *pollinctum*, quod eſt cœna feralis, vt dixi. De qua Perſius, Bud. Plaut.

——Sed cœnam funeris hæres Perſ.
Negliget, &c.

Plaut. in Sticho. *Hac veniſſe iam opus eſt quantum poteſt, vt decimam partem Herculi polluceã.* Mitto plura. De his autem eſculentis, ex quibus veteres auferebant decimam partem, quam Herculi offerebant, facit mentionem Tertull. lib 2. cap. 13. de illis vero qui hanc decimam furãtur, habes exemplum apud Plaut. Trucul. *De mina vna deminui modò quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam.* Plaut. Tertull. Plaut.

PROBLEMA LXVI.

Vtrùm Diuorum ſtatuæ ex ligno architectari ſolitæ fuerint?

de Diuorum ſtatuis. 150.

PLanum hoc erat ijs omnibus, qui poëtas conſulerint. Tibull. lib. 5. Eleg. 10. penates alloquitur:

Non pudeat, priſco vos eſſe è ſtipite factos,
Sic veteris ſedes incoluiſtis aui. Tibull.
Tunc melius tenuêre ea fidem, cum paupere cultu
Stabat in exigua ligneus æde Deus.

Propertius item Deum, neſcio quem, de ſua ſtatua loquentem inducit:

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Propertius *Stipis acernus eram, properanti falce dolatus,*
Ante Numam gratâ pauper in vrbe Deus.

Aurum, & argentum parui fiebant apud veteres. Sed cur veteres ex ligno potissimum statuas efficerent, illa causa est; quia lapis durior eis videbatur, quàm vt diis effingendis esset idoneus: aurum verò atque argentum, sterilis, & infœcundæ terræ fæcem arbitrabantur. Constat enim quo in loco sunt auri, argentive fodinæ, ibi raras admodum herbas, flores, & fructus prouenire.

De Tragœdys & Comædijs.

PROBLEMA LXVII.

An in Tragœdijs proloquendum sit?

151. *Comœdia prologos admittit, non verò Tragœdia.* QVamuis Comœdia semper prologos admittat, eosdem tamen semper reiicit Tragœdia; sed eorum loco quasdam quandoque προφάσεις reponit, ad beneuolentiam fortasse spectatorum aucupandam: causam produnt; quia Regum calamitates, regnorum euersiones, similesque clades, quas Tragœdia proponit, nemo creditur ignorare, ideo prologis non indiget.

Discrimina inter Comœdiam, & Tragœdiã Comœdia verò priuatorum hominum mores, & casus describit, quos vix vllus, nisi edoctus scire solet. Præterea Comœdia liberè fingi à quoque potest, atque adeò proloqui oportet, vt res merè & liberè commentitia agnoscatur. At Tragœdia res non fingit, sed historias, vt semel contigerunt, proponit, quod quidem docet Aristoteles: igitur nihil opus est prologo. Seneca. Consule Tragœdiographum Latinum, Senecam, inquam, apud quem nullum inuenies prologum in Tragœdijs. Sed non paucos inuenies, qui contrarium non vereantur autumare, imò longâ prologorum ambage ostentare, pro quibus mihi non est pugnandum.

PROBLEMA LXVIII.

Qua re differant Tragœdia, & Comœdia?

152. Aristot. Euripid. COmœdia exitus habet lætos, & plausibiles: Tragœdia funestos, ac tristes, vt docet Aristoteles. Scitum est, quod Euripides Archelao petenti, vt de illo Tragœdiam componeret, respondit auersatus, *Ne*, inquit, *tantum mali permittat* Iupiter, *vt quid tibi tragœdia dignum accidat.* Significans eam non esse nisi euentuum infelicium poëma. Non tamen diffitetur Aristoteles cap. 5. poët. Tragicam actionem ex atroci calamitate in inopinatũ gaudium erumpere posse, vt apud Euripidem in Oreste, Alcesta, Andromacha, Hippolyto,

Discrimina inter Tragœdiam, & Comœdiã. Aristot.

polyto, &c. Sed hæ à Tragœdiæ naturâ non parùm degenerant. Distinguuntur præterea Comœdia, ac Tragœdia personis ipsis. In Tragœdia namque Reges, & heroes; in Comœdia verò humiles & priuati homines inducuntur. Quamuis aliquando Tragœdiæ adhiberentur Satyri, teste Rosino lib. 5. cap. 6. vt eorum iocis, ac lusibus inter res serias spectator delectaretur, vt cecinit Horat. in arte, Rosin.

Carmine qui Tragico vilem certauit ob hircum, Horat.
Mox etiam agrestes Satyros nudauit, & asper
Incolumi grauitate iocum tentauit, eò quòd
Illecebris erat, & grata nouitate morandus
Spectator, &c.

Postea tamen tam Græcis, quàm Latinis Demetrei Phalerei præceptum arrisit, qui ridicula omnia ab Orchestra repellit. Vide Delrium tom. 1. cap. 2. Tandem vtraque actio metri genere distinguitur: Tragœdia namque sublime, Comœdia vero humile sibi vendicat. Horatius in arte: *Demetrij Phalerei preceptum de Tragœdia componenda.* Delrius. Horat.

Versibus ornari tragicis res comica non vult:
Indignatur item priuatis, ac prope socco
Dignu carminibus narrari cœna Thyeste.

Conceditur tamen aliquando, vt tragœdia humiliùs serpat, Comœdia sublimiùs assurgat. Ibid.

Interdum tamen & vocem Comœdia tollit,
Iratusque Chremes tumido delitigat ore;
Et Tragicus plerunque dolet sermone pedestri.

PROBLEMA LXIX.
Quisnam liber sit notatus cedro?

liber cedro notatus. 153.

LIbros cedro notatos vocant plerique eos, qui cedrino oleo peruncti sunt, enimverò, vt scribit Vitruu. li. 2. cedria, hoc est, cedrino oleo libri inungi solebant, ne cariem sentirent. nam quæ succo, aut oleo cedrino linuntur, non putrescunt. Credo Dioscoridi lib. 1. cap. 89. credo Plinio li. 16. cap. 39. quibus auctoribus, ea est cedri vis, vt mortua corpora conseruet, viua corrumpat: atque idcirco τῶν νεκρῶν ζωὴ, id est, *mortuorum vita* appellatur. Huc spectat illud Ausonij ad libel. de quodam Proculo poëta, Vitruuius. Diosc. Plin.

Huius in arbitrio est, seu te iuuenescere cedro, Auson.
Seu iubebat duris vermibus esse cibum.

Huc etiam spectat illud Horatij in arte poët.

— — Speramus carmina fingi Horatius
Posse linenda cedro, aut laui seruanda cupresso.

Illud item Mart. lib. 3. Epigr. 2. ad librum,

Cedro nam licèt ambules perunctus. Martial.

Martial. Cedro igitur dignus, vel notandus ille est liber, seu illa carmina sunt cedro digna, vel notanda, quę diu seruari debent, & ob excellentiam posteritati mandanda. Sic accipienda etiam Horatij verba;

Horatius. *——— aut laui seruanda cupresso;*

eadem enim virtus quæ cedro inest. Quapropter veteres funeribus cupressos adhibebant, vt scilicet humanum corpus animâ destitutum diutius seruaretur, ac maneret incorruptum, ac adeò hoc solatiolo, quamuis exiguo, mortalitatem compensarent. Hæc mea est mens, quidquid autumet Sext. Pompeius Lamb. Pompeius. Mihi verò suffragatur Lambinus in Horat. lib. 2. carm. od. 14.

Alij tamen libros cedro notatos eos vocant, qui sunt cedrinis fastigiati vmbilicis. Nam sciendum nobis est, id, quod Pierius libr. 34. de vmbilico affirmat, nimirum libros olim fieri solitos ductu plurimum perpetuo, vna quippe pagina, non vt nos illis dissectis, & in quaterniones, vt vocant, compactis. In extrema autem pagina firmitudinis ergò paruum admodum bacillum ex cedro, vel ex buxo, vel quàuis aliâ ex materiâ adglutinari, ad latitudinis modnm, quà membrana desinebat; hunc autem, vmbilicum appellari. Vnde Martial. Martialis loco proximè allegato de libro,

Pictis luxuriera vmbilicis.

Quia verò huiusmodi vmbilicus, seu, vt vocant alij, celyndrus, in optimis quibusque libris cedrinus erat; ex eodemque duo veluti capita, libro etiam complicato, hinc atque inde prostabant; quæ quandoque cedrinâ, nonnunquam ex pretiosiore aliqua materia conflata erant; factum est, vt optimus quisque liber cedro notatus dicatur.

PROBLEMA LXX.

An forma præstantissima, digna imperio?

Forma Imperio digna. c. 54. Euripid. Plaut. Xenoph. Aristot. Vide Auct. tom. 3. in lib. Reg. *Archidamus Rex A. then. statura exigua.* Plutarch.

ACre bellum suscipio. Pro pulchris audio Euripidis oraculum; *præstantissima forma digna est imperio.* Confirmant Plauti, & Xenophontis testimonia. Aristoteles verò 1. Polit. *Si qui reperirentur eâ corporis pulchritudine, quam in Deorum statuis cernimus, nemo dubitauit, quin eos alijs omnibus imperare oporteret* Et libr. 4. & 7. ait Æthiopas, & Indos in mandandis imperijs proceritatis, ac pulchritudinis maximam habere rationem. Archidamus Rex mutilatus est à Lacedæmonijs, quòd exiguam duxerit vxorem; querebantur enim, non Reges, sed regulos sibi procreatum iri. Memorat Athen. lib. 13. Plutarch. & alij. Hinc ad res politicas translata oris, & formæ æstimatio, quod Lucretius lib. 3. de priscis sæculis cecinit;

Condere

Condere cœperunt tum vrbes, arcemque locare, Lucret.
Præsidium Reges ipsi sibi, perfugiumque,
Et pecudes, & agros diuisere, atque dedere
Pro facie cuiusque, & viribus, ingeniisque.
Nam facies multùm valuit &c.

De præstãtiori hominis statura, vide lib. 4. probl. 4. 155.

Imperatores olim Romanos ab eximiâ formâ lego commendatos. Domitianus, auctore Sueton. cap. 18. *pulcher ac ...ecens maximè in iuuenta, procerâ staturâ, vultu modesto, roborisque pleno, grandibus oculis, commendari se verecundiâ oris adeò ...ntiebat, vt apud Senatum sic quondam iactauerit. Vsque adeò sic ...nimum meum probâstis, & vultum.* Titi quoque cõmendatur ...rma egregia, *& cui non minus auctoritatis inesset, quàm gratiæ.* Claudij auctoritas *dignitasque formæ & species, canitiesque pulchra.* Octauius *formâ eximia, & per omnis ætatis gradus venustissima.* Hæc apud Sueton. in suis locis. Ad Traianum scribit Plinius iunior, & Principem ex pulchritudine commendat. *...am proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris longè la...eque Principem ostentant.* Theodosium laudat Latinus Pacat. In Paneg. *Virtus tua meruit imperium; sed virtuti addidit forma suffragium, illa præstitit, vt oporteret te Principem fieri; hac, vt deberet.* Hinc illa de Romanis nata commendatio apud Aristidem in Romæ encomio, φοβερὸν μὲν γὰρ γονεῦσι παιδὸς εὐμορφία, *Filiorum pulchritudo parentibus timor erat.* Nempe pulchrior filius à parentibus in regno præferebatur. Ideo Romani deuictis nationibus, pulchriores pro Ducibus, & Regibus imponebãt, vt Cæsar Ariobarzanem Armenijs. Narrat Tacitus 2. Anna. Hęc pulchritudinis æstimatio à Troianis, ad quos illi suam referebant originẽ. Virgilius in 4. Æn. de suo Principe,

Romani imperatores pulchri. Sueton.

Latin. Pacat.

Tacit. *Troiani Principes pulchri.* Virgil.

Nec non & Phrygij Comites, & lætus Iulus
Incedunt, ipse, ante alios pulcherrimus omnes,
Infert se socium Æneas, atque agmina iungit.

Et paulò interiùs,

—— Haud illo segnior ibat
Æneas, tantum egregio decus enitet ore.

Idem Virgilius de Turno in 7. Æneid.

—— petit ante alios pulcherrimus omnes
Turnus auis, atauisque potens, quem Regia coniux
Adiungi generum miro properabat amore.

Idem rursus in 7. Æneid. de Virbio,

Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius, insignem quem mater Aricia misit.

Iam verò Claudian. passim suos Principes à pulchritudine commendat. *Princeps corusco sydere pulchrior. Te Leda mallet,* Claud.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

quàm dare Castorem. Præfert Achilli te proprio Thetis: Victum fatetur Delos Apollinem: Credit minorem Lydia Liberum. Prius tamen Homerus Principes suos ob eximiam oris elegantiam commendauit lib. 3. Iliad.

Græci Imp. pulchri. Homerus.

Καλὸν δ' οὕτω ἐγὼν οὔπω ἴδον ὀφθαλμοῖσιν,
Οὐδ' οὕτω γεραρὸν, βασιλῆϊ γὰρ ἀνδρὶ ἔοικεν.
Pulchrum verò sic ego nondum vidi oculis.
Neque sic venerabilem: Regi enim viro similis est.

156. *Hebræi Principes pulchri.* Procop. Theod.

Pergo ad alias nationes. Laudo Hebræos 1. *Reg.* 9. 2. & 10. 23. 24. Saul à corporis elegantia & proceritate commendatur. Vbi Procop. & Theodor. q. 18. alijque interpretes notant formam, & magnitudinem corporis, ob quam Sauli regnum delatum fuit. *Non dedit ei testimonium virtutis animæ, sed formam, & magnitudinem.* Et quidem *bonitas*, à qua laudatur Saul, frequenter accipitur in sacra pagina pro pulchritudine. Genes. 6. 2. *Filiæ hominum pulchræ* in Hebræo, & LXX. *bonæ.* Et cùm Genes. 1. 3. dicitur, *lux bona*, & Genes. 1. 31. *cuncta valde bona*, pulchra intelliguntur, vt explicat Augustin. 15. *de ciuit. cap.* 13. Iam Dauid 1. *Reg.* 16. 12. *Rufus & pulcher aspectu, decoráque facie.* Septuaginta; *Ipse rufus cum pulchritudine oculorũ & bonus aspectu Domino.* Filius Absalon ob vnam singularis gratiæ & pulcherrimæ frontis commendationem ad paternum sceptrum videtur adspirâsse, 2. Reg. 14. 25. Adonias de regni ambitione notatus, pulchritudine excelluit. 3. Reg. 16. Iam verò Salomõ pulcherrimus ex parentibus pulcherrimis procreatus. Quid mirũ igitur quòd Christus Rex Regũ principatũ orbis obtineat, cùm de illo canat Sacer Vates Psal. 44. 4. *Speciosus forma præ filijs hominum.* Non me fugit Moyses, qui à Pharaonis filiâ ab oris elegantiam regni hæres auguratur. Laudo testẽ locupletissimum Ioseph. li. 2. ant. c. 8. *Nam quantum ad speciem nullus erat ita seuerus, vt Mosen videns, eius pulchritudinem non amaret, multisque contingebat, dum eum cernerent per plateam ferri, vt controuerterentur quidem ad conspectum pueri, & ea, in quibus videbantur studium habere, desererẽt, delectati potius eius visione. Erat enim in eo infantilis multa gratia, & excellentior circa eum, ac decenter existens retinebat inspicientes.* En Moysis pulchritudo! quid verò illa effecit? pergit Iosephus. *Hunc ergo, cùm talis esset, Thermut sibi filium adoptauit, cùm sobolem legitimam non haberet,* &c. Imò ipse Pharao, pueri impulsus pulchritudine, proprium diadema sibi detraxit, & illius capiti imposuit. Sic concludit Iosephus; *Pro filiæ gratia imposuit ei diadema.*

Luculẽtus sibi Auctor 10. 3. — August. — Ioseph. — *Moysis pulchritudo.*

Et quidem pulcherrimis deberi principatum natura ipsa docuit, cùm apibus Regem creauit. Nam, auctore Seneca, for-

Senec.

...rma insignem, dissimilē cæteris, tū magnitudine, tum nitore 1. de ...em. c. 19. Sequitur Plinius lib. 11. cap. 16. *Semper ille forma e-* Plin. *...egia, duplo quàm cæteri maior, penna breuiores, crura recta, in-...ressus celsior, in fronte macula quodam diademate candicans, mul-...m etiam nitore à vulgo differens.* Accedunt grauissima Basilij Basil. ...stimonia homil. 8. hexaëmer. Ambrosij lib. 5. cap. 21. Quare Ambro. ...urtij verba non prætereo li. 6. aurea planè iudico. *Plurimis* Curt. *...ntibus in corporis maiestate venerationem esse, magnorumq́; ope-...um non alios capaces existimari, quàm quos eximiâ specie donare ...atura dignata est.* Itaque à natura ipsa homines didicerunt Apollin. ...rmæ præstantioribus differre imperium. Sidonius occur- *Theodorici* ...t, qui in suo Principe Theodorico naturæ augurium cap- *forma.* ...uit, & laudauit. *Cuius,* inquit, *personam Deus arbiter, & ratio ...atura consummata felicitatis dote sociata, cumulauerunt.* Hæc ...auca ex plurimis quæ obuia fiebant. Interim alijs informes ...linquo, & imperio destitutos ab hoc regno emando cum ...assanæo Catal. glor. part 5. consid. 18. ad quem te remit-...o.

PROBLEMA LXXI.

Quæ difficiliùs vincatur, secunda, an aduersa fortuna?

de Fortuna. 157.

Prospera difficiliùs, quā aduersa fortuna superatur.

DIfficiliùs secunda, si credimus Xenophonti; secundis enim rebus plerique homines insolescunt, aduersis verò plurimi ad moderationem reuocantur. Hinc illa ...atonis Censorini vox in oratione pro Rhodiensibus. *Ad-...rsæ res se domant & docent quid opus sit facto: secundæ res lætitia ...ansuorsum trudere solent, à rectè consulendo, atque intelligendo.* ...deo salutaris Horatij admonitio, Xenoph. Horatius. Tullius.

Bene ferre magnam disce fortunam,

...t alibi,

Æquam memento rebus in arduis
Seruare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitiâ, moriture Deli.

...temperantia enim, teste Tull 4. Tusc. *nimia lætitia omnem ...imi statum inflammat, conturbat, incitat.* (O quàm multos ...usta, & inimica perculit fortuna, quos aduersa non mouit! ...ultis euenit, quod Tantalo euenisse canit Pindarus, *Nequi-...t coquere felicitatē suam.* Consonat Horat. 1. carm. od. 37. vbi Pindarus. ...leopatrā *dulci fortuna ebriā* dicit. Philostratus etiā ait homi- Horatius. ...s diuitijs fieri ebrios Audio Tulliū tonantē pro Marc. lo-...itur cum Cæsare. *Domuisti gentes immanitate barbaras, mul-* Tullius.

titudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes: sed tamen ea vicisti, quæ & naturam, & conditionem, ut vinci possent, habebant; nulla enim est tanta vis, tantaq́; copia, quæ non ferro, ac viribus debilitari, frangiq́; possit. Verum animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, &c. *hæc qui faciat, non ego eum summis hominibus comparo, sed simillimum Deo iudico,* &c & addit, *Alios iam ante viceras, hodierna die te ipsum vicisti* Quasi verò solæ Dei omnipotentis vires prosperæ, &

Vide suprà li. 4. probl. 15. æquabilis fortunæ pondus queant sustinere.

PROBLEMA LXXII.

Vtra præualeat in poëtis natura, an ars.

De Poeta. 158. *Natura præualet in poetis.* Plato.

NAturæ palmam lubens præsto. Hinc poëtarũ cum apibus similitudo, quia apes naturam sequuntur, non artem. Vnde auctore Platone, nihil vnquam proficient, qui solius artis præsidio poëtas se futuros credunt. Pindarus tantùm se præire putat in poëtica facultate Bacchylidi, & Simonidi, quantum aquilæ coruis antecedunt, quod ideo dicit; quia ipse naturâ, illi arte profecerint. Horatius verò in arte dubium se præbet; vtra magis valeat, naturáne, an ars?

Horat.

Natura fieret laudabile carmen an arte,
Quæsitum est: ego nec studium sine diuite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amicè.

At verò Democritus, teste Venusino ipso ibidem, naturam arti præferebat.

Democrit.

Ingenium misera quid fortunatius arte, &c.

Tull.

Democritum sequitur Tullius pro Archiâ poëtâ post med. *A summis hominibus liberalissimisq́; accepimus, cæterarum rerum studia, & doctrina, & præceptis, & arte constare, poetam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari, & quasi diuino quodam spiritu afflari.* Mitto plura.

PROBLEMA LXXIII.

An Epigramma quouis metri genere constare possit.

159. Virgil. Martial. *Epigramma ex quouis metri genere*

AFfirmo; & in primis componi posse Epigramma carmine Heroico dubitandum non est, cùm & Virgil. plura scripserit de Musis, de laboribus Herculis, &c. Et Martialis, cuius acerrimum est hac de re iudicium, hexametris aliquando vsus sit in epigrammate, quale est illud li. 6. in detractorem.

Cùm sis nec rigida Fabiorum gente creatus,

Ne

Nec qualem Curio, dum prandia portat aranti,
Hirsuta peperit rubicunda sub ilice coniux,
Emendare meos, quos nouit fama libellos,
Et tibi permittis felices carpere nugas.

Quod epigramma cum à Tucca dentatis verbis perstringeretur, in illum Martialis aliud retorsit, quo eius censuram castigauit.

Hexametris epigramma facis, scio dicere Tuccam,
Tucca solet fieri, denique Tucca, licet.

Iam verò componi posse epigramma reliquis versuum generibus, confirmo Ciceronis testimonio, qui etiam hac in re locupletissimus auctor videri debet; siquidem, vt inquit Plutarch. in eius vita, non procul ab initio; semper ad poëtam fuit procliuior, cuius studium cùm diligenter excoleret, non modo orator habitus est; sed & poëta inter Romanos præstantissimus, vt alibi latiùs ostendi: quidquid felle plenus Martialis euomat lib. 2. ad finem, in Gaurum, Martial. 160. *Tullius poeta.* Plutarch.

Carmina quòd scribis Musis, & Apolline nullo,
Laudari debes, hoc Ciceronis habes.

Tullius igitur ad Attic. libr. 12. quaslibet inscriptiones quouis metri genere compositas epigrammata appellat. Idem 5. Tusc. Senariolos Archimedis sepulchro inscriptos vocat epigramma. Verùm enim verò legi apud virum ætatis nostræ non indoctum in ludis veterum aliquot epigrammata decantari solita, quæ non vno tantùm metri genere, sed omnibus sine vllo discrimine constarent. Et quidem ille apud me cuiusdam libelli mentionem fecit. cùm non esset copia, testis esse non potui oculatus, verùm fidem habui tanto viro, præsertim cùm aliunde testimonia non requirerem. Martialis autem sex carminum genera complectitur, Catullus multò plura. Virgilius verò solis pentametris composuit illud, Martial. Tullius. *Thomas Correa Lusitan. libell. de confici-end. epigr.*

Sic vos non vobis nidificatis aues, Virgil.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis vellera fertis oues.
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

Itaque vt materia epigrammatum circunscripta est, sic genus carminis liberum est. Nihilominus ad tria, quatuorve genera reduci solet epigramma; scilicet ad Elegiacum, Phaleucium, Iambicum, & Heroicum. Exemplis chartas amplius non onero. Te remitto ad clarissimos vel superioris, vel nostræ memoriæ in hoc munere Antistites, quos inter responsa dabunt Parmenio lib. Anthol. cap. 44. Gyrald. dial. 1. histor. poët. Robertellus libr. singulari ad Aristotelis poëticen. Scaliger libr. 3. poëtic. Minturn. 161. *Genera præcipua epigrãmatis.* Parm. Gyrald. Robert. lib. Scalig.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Minturn. Posseu. Pontan. lib. 5. de poëta, & de nostra Societate Posseuinus, & Pontanus, qui omnes epigrammatum leges, virtutes, argumenta, & alia huius regni eruditè tractant. Ego autem vela contraho.

Problema LXXIV.

libellus de Consolatione. *An sit Ciceronis libellus ille de Consolatione, qui ei adscribitur?*

162. *Pars affirmatiua suadetur,* Sigon. CArolus Sigonius, vir in primis doctus, hoc opus à Cicerone profectum arbitratur. Quia nō est nouum aliquos libellos diu in tenebris, ac latebris consepultos, aliquando tandem in lucem prodijsse Nam. vt de ceteris taceam, quintam illam Decadem Liuianam temporis iniuria, si penitus non absumpsit, certè in longum temporis spatium celauit, quam nobis modò restitutam esse hominibus laboris pariter, ac studij indefessi gratulamur. Ergo libellus ille, quem fœtum esse Ciceronis autumat Sigonius, potuit quidem per annos aliquot à vulgo abdicatus intra latebras cōtineri, postremò alicuius viri industrij operâ ac labore; ad literatorum vsus reuocari.

Deinde pro Sigonio telum euibro. Nam stylus libri Ciceronem olere videtur, orationis ille candor partum suo parente dignum profitetur, &c. *Pars negatiua est vera.* Nihilominus Sigonij iudicium non approbo. Enim verò vbi inuentus hic liber? quis inuenit? quâ occasione? quomodo? quâ ratione? Nihil certum hac de re. Deinde cur nullæ in eo lacunæ? Cur nihil vsquam imperfectum? Cur nullam cariem? Cur blattas, ac tineas nusquam sensit? vsque adeóne oleo cedrino illum perunxerant? Omnia plena, integra; nihil mutilum, nihil situ exesum, nulla litura fugiens; omnia expeditissima, quasi tū primum scriptus esset, cùm est repertus. Iam verò stilus modò est infucatus, modò turgidus, modò asper, & indolatus ferit aures, si quæ sunt aliquantulum teretes, ac religiosæ. Denique expers est suauitatis, ac diuinæ illius dulcedinis, quâ Tullius pollet in consolando, tenerâ, mollique naturâ præditus,

Opinio autem Caroli quamuis grauissimi hominis, doctissimorum, grauissimorúmque hominum opinione retunditur; vnius auctoritas multorum auctoritate minuitur; telum telis protelatur. Cum Sigonio igitur pugnant multi huius memoriæ auctores, & quidem primæ notæ, quorum vnus ait, in isto opere nusquam neruos, nusquā sententiarum

san-

sanguinem, nec verborum colorem reperiri, imò potius fore, vt sè valde Ciceronis pœniteret, si modò ille esset in medio dolore tam elumbis. Sin autem tibi indignum videtur tantâ licentiâ vnius commentarij luminibus obstruere; esto, & hunc tanquam arbitrum aliquantulum iniquiorem excludamus. Certè Ianus Gulielmus in hac lite dirimenda Cassium pręstabit Hic igitur Sigonium conuincit, quem ait in debili argumento suæ eloquentiæ diuitias ostendere voluisse: hanc tamen consolationem nec Ciceronis, nec Cicerone satis dignam apparere. Nam consolatio ista ex frustulis per totum Tullium dispersis est contexta, imo ex prima Tusculana magna pars descripta; hæc autem Ciceronis loca in consolationem non tam precariò aduolâsse, quàm vi irruisse videtur. Gulielm.

Quod si Iani testimonium adhuc non placet, nec obruit Sigonij auctoritatem, præstat suppetias Lipsius, qui à Plantino hac de re interrogatus, ita ait post alia. *Malè me hercules de sæculo nostro indicauit; quid enim tam dissimile ab illo auro, quã hoc plumbum? ne simia quidem Ciceronis esse potest, ne dum vt ille; in re, & inuentione pleraque protrita, & obuia. In phrasi pueriliter, aut ineptè imitata,* &c. Personatus ergo accedit hic libellus, sed satis notus manet, frontemque suam ostendit. Concludo, & addo M. Tullium suum illum commentarium, non consolationem, sed de luctu minuendo inscripsisse. Locupletem ipsissimum laudo testem epist. ad Attic. 20. Quare non est cur illi hoc opus attribuatur. Et sic Sigonium suo cum libello de consolatione desolauimus. *Lipsius in Criticis ad finem.* Tull.

Problema. LXXV.

Qui aptior ad imperiuus, pulcher, an fœdus?

Imperio apti. 163.

Socrates dicere solitus erat, se erga adolescentes pulchros, & elegãtes esse instar amussis albę, id est nullũ discrimẽ inter fœdas, & pulchras formas cõstituere. Amussis enim alba in lapide albo, parœmia est, & de re, quæ nullũ ponit discrimen. Erat autem Socrates, vt scribit Hieronymus contra Iouin. fœdissimus homo, simis naribus, recalua â fronte, pilosis humeris & repandis cruribus. Non mirum igitur quod litem non dirimat, nos vero quia pro pulchris aliquando diremimus, & quidem iure optimo, nunc fœdos etiam, & deformes ad sceptrum vocamus. *Socrates fœdus.* Hieron.

Et in primis Romanos voco Imperatores. Iulius Cæsar, Suetonio auctore, in eius vita c. 45 caluus erat, quod semper magna fuit deformitas, ingens corporis vitium, ac naturæ monstrum, *Imperatores Romani deformes.*

monstrum; iam vero olim fœditas longê maxima, ac turpitudo. Octauius Augustus breuis staturæ fuit, dentes habuit scabros, capitis comendi negligens, ita vt pluribus tonsoribus illud permitteret raptim tondere. Tiberius obstipo capite, & vultu adducto incedebat, à quibus cum vitijs vt excusaret Augustus, in Senatu dicebat; illa naturæ esse vitia, non animi. Calligula corpore enormi, fronte toruâ, vultu
Sueton. horrido, ac tetro; capra vulgo dicebatur. Claudius habuit poplites infirmos, risum indecentem, spumantem rictum, humentes nares, plectra linguæ titubantia, caput maximè tremulum. Nero fuit corpore maculoso & fœtido. Galba pedibus, manibusque articulari morbo distortissimis, vt neque calceum perpeti, neque libellos euoluere, aut tenere omnino valeret. Otho malè pedatus, calu usque; idcirco galericulo v-tebatur, id est, adulterinâ comâ. Domitianus caluitio deformis admodum & obesitate ventris; & gracilitate crurum. Hæc in Suetonio, apud quem nullum mendacium. Desino pergere ad alios item Romanos, Hispanos, Gallos, Germanos, Græcos, qui magnorum regnorum gubernacula tenuêre, & nihilominus deformem vultum sortiti sunt, quorum
Iouius. multi apud Iouium in Elogijs.

PROBLEMA LXXVI.

Annulus & lunula. 164.

Quid nobilius, annulus in digitis, an lunula in calceis Romanorum?

Polycratis annulus.

ANnulorum dignitas regiam commendat dignitatem, & felicitatem. Vtrumque in tyranno Samiorum Polycrate, cuius tanta fuit fortunæ blandientis perseuerantia, vt vel ipse eam tentauerit, proiecto in mare pretiosissimo annulo, quem postea in piscis ventre inuenit. Crede Plinio, Nazianzenoq;, quos alibi retuli. Annulus maximum dignitatis, siue nobilitatis argumentum, apud Romanos passim, insigne ordinis equestris, in quem Annibalis olim fortuna apud Cannas desæuijt; *Modij enim*, auctore Floro, *duo annulorum missi Carthaginem. dignitasq; equestris, taxata mensura.* Nec mihi obijcias Tertullianum in lib. 11. c. 5. nec Appianum in Lybicis, nec Plin. li. 33. c. 1. nec Plaut. nec Apuleium li. 10. nec Macrob. 3. satur. c. 13. qui omnes seruis etiam annulos præstant ex antiquitate. Telum retorqueo, quia ferreum dûtaxat præstant A mea sententia stat Statius in lacrym. Etrusc.

Mutauitque genus, lauaq; ignobile ferrum
Exuit, & celso natorum aquauit honore.

Plin. Nazianz. Florus. *Tull. l. 5. de finib. Annulus insigne equestris ordinis.* Tertull. Appian. Plinius. Plaut. Apuleius. Macrob. Stat.

Auerus

Aureus tamen iuris duntaxat præclaris ortis natalibus; & de Repub. optimè meritis. Si adhuc repugnas, Seleuci annulum offero, cui annulo anchora erat insculpta, & auctore Clemente Alex. lib. 2. Pædag. c. 11. quandiu Seleucus eum gestauit, hostes vicit, ac fudit. Et si adhuc te non superauit Seleuci annulus, reducem prodigum in manu sua annulum accipientem obijcio; enim vero vile mancipium iam reliquerat, & in libertatem erat assertus. Addo Iosephi annulum à Pharaone indultum in potestatis, & nobilitatis argumentum, Gen. 41 Addo Philippi annulum ab Antiocho ei simul cum regno datum, 1. Mach. 6. 14. Sin autem adhuc resistis, insero digitis Gygis illius annulum, qui quidem Gyges palæ conuersione sese intuentibus suffurabatur. Meminit Nazianz. orat. 1. contra Iulian. & orat. de laudibus Basilij. Et interim delitesco, dum pro Luna rixam non habeo.

Seleuci annulus. Clē. Alex. *Gygis annulus.* Nazianz. *Vide lib. 8. n. 138.*

Problema LXXVII.

Qui ad bellum aptiores, rapidi cum Marcello, an cunctabundi cum Fabio?

165. Virgilius ex veteri Poëta litem Fabio adiudicauit:

Vnus qui nobis cunctando restituit rem. Virgil.

Hoc fuit Tullianum iudicium in Catone, *Annibalem iuueniliter exultantem patientiâ suâ molliebat.* Palàm Fabio victoriam concedit Florus lib. 2. c. 11. *Prima redeuntis, &, vt sic dixerim, reuiuiscentis imperij spes Fabius fuit, qui nouam de Annibale victoriam commentus est, non velle pugnare. Hinc illi cognomen nouum, & Reipub. salutare; cunctator. Hinc illud ex populo; vt imperij scutum vocaretur. Itaq; per Samnium totum, per Falernos Gaurosq; saltus sic macerauit Annibalem, vt qui frangi virtute non poterat, morâ comminueretur.* Hæc Liuij, & aliorum mens, hæc sententia, quam etiam protulit Ouid. 2. Fast.

Tull. Florus. *Fabio palma conceditur.* Liuius.

Vnus de Fabiâ gente relictus erat.
Scilicet vt posses olim tu, Maxime, nasci,
Cûi res cunctando restituenda foret. Ouid.

166. Ex hac Fabij cunctatione orta fuit parœmia, *Romanus sedendo vincit*, quâ vsus est Varro de re rust. l. 1. c. 20. Allusit Silius, lib. 16. Varro.

——— Peperitq; sedendo
Omnia cunctator nobis. Silius.

Pertinent verba Taciti 2. Hist. *Multa bella impetu valida, per tadia, & moras euanuisse*, &c. Hanc laudem præstat Paulino Tacit.

Mendoçæ Viridarium. Cc duci.

duci. *Cunctator naturâ, & cui cauta potius consilia cum ratione, quàm prospera ex casu placerent.* Hæc commendatio fuit fortissimo Sertorio apud Plutarchum in eius vita. Hæc Cæsari apud Ammian. libr. 16. & apud Vegetium lib. 3. c. 9. qui rem nostram agit, & definit his verbis. *Maximè autem tractandum est, vtrùm expediat necessitatem protrahi, an celeriùs dimicari: interdum enim sperat aduersarius, expeditionem citò posse finiri. etsi dilata fuerit in longum, aut penuriâ maceratur; aut desiderio suorum reuocatur ad propria; aut nihil magnum faciens per desperationem abire compellitur. Tunc fracti labore, & tædio plurimi deserunt, aliquanti produnt, aliquanti se tradunt*, &c.

Plutarch. Ammian. Veget.

Iure igitur præfertur Fabius Marcello. Fabius siquidem victor mora sua, non pugnando, sed cunctando rem Romanam recuperauit. Manil. libr. 1.

Manil. *Inuictusq; mora Fabius.*

Claud. de Bello Get.

Claud. *Primus fulmineum lento luctamine Pœnum*
Compressit Fabius.

Plin. Plinius lib. 22. c. 5. enumerans eos, qui obsidionali corona donati fuerunt. *Data est à Senatu populoq; Rom. (quâ claritate nihil equidem in rebus humanis sublimius duco) Fabio illi qui rem omnem Rom. restituit, non pugnando, sed cunctando.* & Valerius Max. c. 7. *Fabius Max. cuius non dimicare, vincere fuit.*

Valer.

Ennius. Omnes tamen hi mutuantur suam sententiam ab Ennio lib. 8. Annal.

Vnus homo nobis cunctando restituit rem:
Non ponebat enim rumores ante salutem.
Ergo magisq; magisq; viri nunc gloria claret.

PROBLEMA LXXVIII.

Quod certius laudis testimonium, ab amico prolatum, an ab inimico?

167. *Testimoniũ ab hoste laudabilius, & certius.*

SI lis sacræ paginæ testimonijs, vel sacrorum PP. sententijs dirimenda foret, nihil mihi facilius, sed ad profana pergo, & pro sacris vnus mihi satis Basilius hom. de humana Christi generat. qui quærit rationem, ob quam Magi primas adorationis Christo Domino exhibitæ præripuerint? Quid ergo gens Deo inimica vsque festinat in diuinum cultum? *Quòd ex inimicis*, respondet Basilius, *testimonia præstantiora, fide digniorâq; essent. Si enim Iudæi primùm adorassent, suum ipsorum genus ornâsse,*

Basil.

nasse, *extulisseq; forsan putaretur. Nunc autem alieni Deum prius honorauere, vt iusto in eos animaduerteretur iudicio, qui illum Cruci affixerunt, quem alieni adorauerunt*,&c. Certè inimicos à testificando aduersùs aliquem ius Canonicum arcet *in cap. in primis*, 2. q. 1. vbi dicitur, *de personis testificantium quærendum est, ne fortè aliquas inimicitias habuissent.* idem habetur *cap. accusatores* 3. *qu.* 5. Quod ius etiam ciuile multis sanctionibus decernit. Ita enim fusè tradunt & probant Mascardus de probat. to. 1. concl 462 n. 31. Farin. tom. 1. cons. 69. n. 6. Menoch. de arbitr. quæst. lib. 2. casu 474. vbi citant antiquos & recentiores Doctores, qui inimicos à testificando repellunt, vel in crimine læsæ maiestatis, & in articulo mortis. Inimicorum autem testimonium sicut suspectum iudicatur, si in vituperationem proferatur, ita firmum, ac sincerum habetur, si in laudem exhibeatur.

Vide Auctorem in lib. Reg. vbi latè tractat hoc argumentum l. 1. c, 6. n. 12. annot. 10. sect. 3.

168. Optimè probantur virtutes, inimicorum laudibus. *Illud verum est testimonium*, inquit Hieronymus epist. 61. ad Pammach. *quòd ab inimica voce profertur.* Vnde Rex Alphonsus, teste Panor. libr. 2 de rebus gestis Alph. audiens se à Nicolao Cardinali Capuensi inimico capitali, laudari plurimùm: *Si mei omnes*, inquit, *ita de me sentiant, vt inimicus hic sentit, & prædicat, bello certè nequaquam lacesserent.* Quasi verò tantus esset amator pacis, vt vel ab hoste pacificus prædicaretur. Nero etiam, vt refert Erasmus libr. 6. apoph aliquando inuectus est in quendam, qui Thraseam sibi Neroni infensissimum duris verbis carpebat. Obstitit igitur exclamans; *Vtinam me tam Thrasea diligat, quàm est iudex rectus, & æquus!* Et sic hostis hosti testimonium perhibuit de fama periclitanti; nullum grauius sanè est, quàm inimici de inimico testimonium. Quale illud est quod apud Plutarchum in Annibale de Scipione ab Annibale prolatum reperimus. Cùm enim apud Regem Antiochum inter alia multa à Pœno Scipio petijsset, vt ex animo fateretur, quem maximum orbis Imperatorem censeret? respondit Annibal; primo loco Alexandrum Macedonum Regem, secundo Pyrrhum Epirotam, tertio seipsum collocandum videri. Arrisit Romanus, & dixit: *Quid censeres Annibal, si me vicisses? Me* procul dubio, inquit, *cunctis alijs Imperatoribus anteferrem.* Placuit responsum Scipioni, quia se vidit occulta quadam assentatione à Punico ingenio incomparabilem factum. Mitto alia.

Hieron.
Pano.
Erasm.
Plutarch.
Scipionis laus ab Annibale.
Luculli laus ab Mithridate. lib. 5. probl. 78. n 178.

PROBLEMA LXXIX.

Vtrùm Reipubl. vtilius, Pacis, an Martis tempus?

169. BEllum damnat apud Mantuanum Drances Turno infensus,

Virg. 11. Æn. *——— Consilijs habitus non futilis auctor,*

& pacem magnopere commendat, Regem Latinum alloquitur, vt fœdus ineat cum Teucrorum duce Ænea.

Pacis vtilitas.

Quid miseros toties in aperta pericula ciues
Proijcis? ô Latio, caput horum, & causa malorum!
Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Certè pax bello præferenda est. Ita haurio ex sanctissimorum PP. incorruptissimis fontibus. D. Gregorius Nyssenus libr. 8. beatitud. paci palmam concedit. *Quid enim,* inquit, *hominibus, ex ijs rebus, quibus frui, atque potiri student, vitâ pacificâ dulcius? Quodcumque nominaueris ex ijs, quæ in vitâ suauia, & iucunda sunt, pace indiget, ad hoc vt iucundum sit. Etenim si suppetant diuitiæ, bona valetudo, vxor, liberi, domus, parentes, ministri, amici, horti amœni, lauacra, palæstræ, gymnasia, quæcumque demum voluptatis inuenta sunt, quæcumque delicias sectantes recreare possunt, si pacis bonum defuerit, quid inde lucri est? aut quid prosunt, bello quò minùs fruamur, impediente?* Vlteriùs procedit Nyssenus luculenta oratione, in bellum denique sic concludit. *Vbi arma, & equi, vbi ferrum acutum, & tuba sonans, vbi phalanges hastis inhorrescentes, scuta cohærentia scutis, vbi cristatæ, & terribiles galeæ, vbi conflictus, impressiones, manuum consertiones, prælia, cædes, fugæ, persecutiones, gemitus, vlulatus, vbi terra sanguine madet, mortui conculcantur, & obteruntur, saucij derelinquuntur: nunquid in his rebus occupatis otium vnquam erit cogitationem ad rem aliquam iucundam conuertendi?* In hanc sententiam passim occurrunt Augustinus, Hieronymus, & alij PP. quos prætermitto. Poëtas breuiter cito. In primis Tibullum lib. 1. Eleg. 10.

Greg. Nyss.

Tibull.

Interea pax arua colat, pax candida primùm
Duxit aratores sub iuga curua boues.
Pax aluit vites, & succos condidit vuâ,
Funderet vt nato testa paterna merum.
Pace bidens, vomerq́; vigent, at tristia duri
Militis in tenebris occupat arma situs.

170. Magna sunt profectò bona, quæ Reipubl. ex pace proueniunt; belli verò tempore, nec religio floret, neque bonum aliud quod constare videtur, imò omnia pessumdari, tam sacra quàm

quàm profana videmus. Virgilius verò in 12. Æneid. sic habet de oleastro, cui nautæ seruati ex vndis solebant dona figere.

——— & votas suspendere vestes. Virgil.

Troiani tamen nullo discrimine sustulerunt sacrum stirpem,

——— puro vt possent concurrere campo.

Quos grauiter Turnus obiurgat,

——— colui vestros si semper honores,
Quos contra Æneadæ bello fecêre profanos.

Sacra omnia profanat belli turbo: bellum malorum causa; quid enim non mali à bello? Vbi

Victaq; pugnaci iura sub ense iacent. Ouid.

Et Virg. iterum 11. Æneid.

Cætera quâ rerum taceant perculsa ruina Virgil.
Ante oculos, interq; manus sunt omnia vestras.

Nihilominus aliquando *Mars grauior*, teste Claudiano, *sub pace latet.* & Tertullian. de pallio, cap. 5. inquit, *Plus togæ læsêre Rempubl. quàm lorica.* Quia scilicet pacis tempore irruunt in Rempubl. deliciæ, belli tempore expelluntur. Iuuen. Sat. 6. in hanc iuit sententiam. Claud. Tertull. Iuuen.

Nunc patimur longæ pacis mala; sæuior armis
Luxuria incubuit, victumq; vlciscitur orbem.

Vide Auct. tom. 1. in li. Reg. cap. 1. n. 28. annot. 12. circa lit. sect. 3.

Problema LXXX.

Quæ facies magis deceat oratorem, tristis, an hilaris?

171. CVm vultus sit animi effigies, secundùm Ambrosium, seu speculum, secundùm Cassiod. 1. de anim. cap. 16. dubio procul varias formas pro rerum dicendarum materia debet sibi induere. Siquidem à vultu pendet præcipua oratoris, seu actionis efficientia; quod Tullius lib. 3. de orat. optimè colligit. *Sed in ore*, inquit, *sunt omnia.* Sanè ingeniosus orator, prout causa postulat, tristitiam modò risu mitigat, modò lætitiam luctu compescit. Sunt itaque quædam dictionum genera, in quibus similis est oris habitus: intellige panegyricas orationes, siue laudem, siue gratulationem contineant. Hæ verò orationes perpetuam in vultu lætitiam præferre debent. Aliæ autem sunt causæ, quæ casus tristes, & acerbos ferunt. Aliæ verò ex his coalescunt, atque adeò mixtæ sunt, nunc materiam tristem, nunc hilarem præstant. Iudicium de his nostrum sit. Cum ea vultus, atque oris moderatione prodeat orator, vt potiùs auditores alliciat, quàm deterreat. Ambros. Cassiod. Tull.

Hor.lib.1. ep.18. Tertull.lib. de Pall. Tull.in Agr. Quinct. dial. de orat.

Mœsto quidem oratori non dubito cum Horatio inclamare;

Deme supercilio nubem.

Vel grauiter cum Tertulliano, *Censoriæ intentionis episcynium disperge.* Pulchrè oratorum princeps P. Rullum Tribunum irridet, quòd in concionem venerit, *obsoletiore vestitu, corpore inculto, & horrido, capillatior, quàm antea, barbâque maiore, vt oculis, & aspectu denuntiare omnibus vim tribunitiam, & minitari Reipubl. videretur.* Frontem igitur caperatam, tristem, brumalem, & horridam damnamus in oratore cum Fab. *Non præferat in iudicijs tristem, & impexam antiquitatem.* Ferat orator modestam frontem, qualem postulat Lucanus libr. 10. Nam

Vultus inest precibus, faciesq; modesta perorat.

PROBLEMA VLT.

Vtra speciosior, Luna in cœlo, an rosa in viridario?

172. ROsæ partes agam, eiusq; ambitiosam foliorum gratiam lubentiùs delibabo, quàm lunæ attingam pulchritudinem. Luna enim maculis, & nubibus obscuratur; rosa verò spinis, & sentibus illustratur. Luna aliquando hominibus nocet; rosa semper fauet. Luna nonnunquam intuentium oculos auertit; rosa continenter allicit. Laudo Basilium, qui vel rosæ spinas stimulos amoris appellat, non timoris. Conferens enim amici epistolam cum rosa, sic ait: *Naturâ tenues illas spinas, velut amatorios quosdam stimulos eius amatoribus, ad florem produxit, ad maius desiderium per malè ferientes aculeos, & tactum ægrè admittentes, decerpentes irritans*, &c. Et paulò pòst amici gratiam epistolarem, & venustatem scribendi commendans, concludit: *Quæ florem quidem habebat rosæ, totum nobis ver blandæ, ac eloquentis linguæ expandens: verùm querelis quibusdam, & accusationibus contra nos spinosa erat; at mihi eloquentiæ tuæ etiam spina iucunda est, ad maius amicitiæ desiderium incendens*, &c. Age igitur, & cum Lyrico

Basil.epist. 149.

Epistola spinosa.

——*sparge rosas, audiat inuidus*

Dementem strepitum Lycus.

Horat.lib. 3.Od.19.

173. Planè rosa reliquorum florum Regina viridarium nobilitat, ac locupletat. Illa verò primùm rubet inclusa grano cortice, qui intumescens, & in virides alabastros fastigiatus, mox paulatim dehiscens purpurea labra explicat, quæ luteos apices in calycis medio complectuntur. Atque adeò in medio viridarij, seu genialis horti collocata, à natura ipsa, omnium florum Regina

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

gina prædicatur; neque illam ſpinarum cuſtodia offendit, ſed defendit. Et quòd præclarius eſt, vel poſt crudelem pollicis ictum imperium ſuum retinet, & coronam. Ita odoratus eſt Iulianus Medices clariſſimus Italiæ Princeps, qui pro ſymbolo roſam ſibi vendicauit, roſam videlicet in manu depictam, collectam quidem, & à tellure tanquam à matre auulſam, ſed pulchram; & recentem adhuc. Quo elegantiſſimo emblemate animi ſui conſtantiam ſignificare voluit. Cæterùm Auſonius præ omnibus in roſam officioſus,

Hæc viret anguſto foliorum tecta galero; Auſon.
Hanc tenui folio purpura rubra notat.
Hæc aperit primi faſtigia celſa obeliſci,
Mucronem abſoluens purpurei capitis.
Vertice collectos illa extenuabat amictus,
Iam meditans folijs ſe numerare ſuis.
Nec mora, ridentis calathi patefecit honorem,
Prodens incluſi ſemina denſa croci.

Abſolue reliqua, quæ ſequuntur. Ingrediamur autem pratum aliquod, ſiue viridarium floribus ornatum: contemplemur liliorum candorem, dulcem violarum ferruginem, liguſtrorum lac, & alios ſuauiſſimorum florum colores: nonne purpureus roſarum; omnibus & iucunditate, & venuſtate antecedit? Certè natura innatam roſæ purpuram dedit, quaſi verò iam regina florum omnium naſcatur. Neque hæc roſæ pulchritudo fucum habet, vel ceruſſam, quia proprio ſplendet lumine, in quo lunam præit. Neque inuolucro aliquo, vel ſimulato irradiat decore, qui oculos fallat, & ſenſus decipiat, vt luna, quia cùm ſit minor corpore, luceq; quamplurimis aſtris, maior tamen, & ſplendidior apparet. Quidquid Poëta canat, 174.

——micat inter omnes Horat. lib.
Iulium ſydus, velut inter ignes 1. Od 12,
Luna minores.

Si non intelligas ſtellulas aliquot, quæ reuera magnitudine corporis, lucisque lunæ cedunt. Verùm ſi ſub tranquilla nocte, ſudoque aëre oculos ad cœlum tollas, neſcio quid peregrinæ, cæleſtisque pulchritudinis ex ſe effundit familiariſſimum lunæ aſtrum, vt loquitur Plinius. Mutetur luna ab aurora illud Auſonij, Plin.

Ambigeres, raperétne roſis Auroræ ruborem, Auſon.
An daret, & flores tingeret orta dies.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

LIBER SEXTVS,

DE FLORIBVS ELOQVENTIÆ.

PROLVSIO.

Similitudo familiaris Quint. lib. 12. c. 10.

Ecce tibi in amœno viridario plenus erumpit eloquentiæ fluuius: certè qui flos marcescet ad tam diuitem cursum aquarum? Erumpit ille, & natiuo suo fonte plenus, & iucundus: virentibus vtrinque syluis inumbratus, latâ amœnitate coronatus, quin vllum aperiat vadum in tantâ viarum ambage. Sic fluit perennis, sed non ruit, vt ille profundo ore,

Horat. lib. 4. od. 2.

-----imbres
Quem super notas aluêre ripas.

Lenißimus quippe est, pariter & fœcundißimus: certant in eo & lenitas, & vtilitas.

Claud. de conss. Mal. Theod.

Lenè fluit Nilus, sed cunctis amnibus extat
Vtilior, nullas confessus murmure ripas.

Quòd si aliquando opus est, intumescit etiam, turgido alueo minitatur vrbibus ruinas, arbores extirpat, aggeres sternit, in mare multorum torrentium quasi aquas euoluit; Deus immortalis,

talis, quam præceps, quam præruptus! vt ille, qui

---per ora nouem vasto cum murmure montis
In mare proruptum, & pelago premit arua sonanti. Virg. 1. Æn.

Incorruptus tamen semper, & crystallinus: neque torrentes incurrunt, qui currentis alueum interturbent, vbique suis fontibus similis, vbique purus, innata inclytus aquarum suarum copia; atque adeo

Expers peregrini liquoris Nobil. poët.
Non alia vitiatur vnda.

Imo nusquam magis aureus, nusquam splendidior, quam cum turbidus apparet,

Tempestate sua pretiosus, Claud. de Tago. in Ruffi.

tunc enim secum rapit ramenta aurea, & diuitias mille gemmarum; ac proinde nitoris tantum effundit,

Quantum stagna Tagi rudibus stillantia venis Claud. Paneg. de Probini & Olybrij consf.
Effluxêre decus; quanto pretioso metallo
Hermi ripa micat: quantas per Lydia culta
Despumat rutilas diues Pactolus arenas.

Locupletauit aureus amnis ipsam Olysiponem, diuitiarum omnium emporium clarissimum: in hanc primi illius influxus; postea vero ad Mondam alueum intendit, & conimbricam optimarum disciplinarum nobilissimam altricem, ditauit admodum, & illustrauit. Eloquentiæ torren-

tem, dicentemq́; sæpe mirata est Academia, vt illum,

Iuue. sat. 10. -----quem mirabantur Athenæ
Torrentem, & pleni moderantem fræna theatri.

Tandem ad Eboram vsque excreuit, vbi sata illa vberrima, & nimis fœcundos agros facundia sua fœcundiores reddidit. Exiguus profecto haberetur tantus fluuius, si angustis Lusitaniæ limitibus contineretur. Age vero, magne amnis, & inundationibus tuis totum orbem terrarum influe; auidus enim & siticulosus tuas vndas expectat.

ORATIO I.

De Augustissimi Philippi IV. Hispaniarum Regis ortu felicissimo.

ARGVMENTVM.

Princeps oratio principem locum iure obtinuit: concesserunt anni superiores, subscribent consequentes. Iam vero Augustissimus Princeps, quem potius oratorem, quam principem postularet? Ita factum; noster enim iam pridem Eloquentia gloriose exauctoratus, & Philosophiæ emancipatus, vela iterum dare, & cursus relictos cogitur iterare; ac si emeritæ puppi coronam adhuc non imposuisset: certe hanc puppim sola regalis Hispaniarum corona digne poterat exornare. In regio Societatis templo secundissimus Academiæ fauonius adspirauit, nec non æquabilis Conimbricæ totius aura. Incursus initio circa Principis ac Lusitaniæ felicitatem vela expandit, statim contrahit, & ad prospera futuri Regis auguria totos emittit sinus: quæ portendant præpete cursu explicat: Principem hostibus metuendum, ciuibus charum, Deo gratum, vtpote qui à Proauo virtutem in ho-

in hostes, ab Auo iustitiam in ciues, à Parente pietatem in Deum quasi hæreditariam acceperit. Qua soluit felicitate portum tenuit. Tu autem Regum maxime, tuæ puppi benignus adspira; par enim est, vt immortalis viuat Orator, qui tibi vitam feliciter auspicatus est.

NATALEM diem instituis, Academia, non priuatum, sed publicum; non Regis, sed regni; non vnius Principis, sed omnium posterorum. Tecum enim nuper in lucem edito, Augustiss. Philippe, quem pueriliter vagientem absentes veneramur, vt Principem feliciter imperãtem; consequentes anni intuebuntur vt Regem. Tecum, inquam, recens nato, omnia renascantur. Lusitania tanto huius natalis desiderio affecta, vt nihil desiderare ardentius videretur, voti sui compos attollit caput, & non solum se in pristinum, sed etiam beatiorem in statum existimat restitutam. India sui Principis, quam sui Solis ortu fortunatior, quas à suo Sole gemmas accipit, contemnit; dum eas, quas à suo Principe sperat opes, contemplatur: & quę suis diuitiis totũ orbem abunde locupletat, multo abundantius credit se à suo Principe locupletandam. Hispania, quę suorum Regum industria sic excreuit, vt sola mole laboret sua, dum tanti Principis maiestate occupatur, exigua sibi videtur & angusta, & quæ Atlantæos humeros suopte pondere fatigauit, vnius infantuli viribus facile sustentatur. Totum regnum diuturno senio iam maturum tam feliciter respirat, vt sibi omnino videatur non labi in occasum, sed assurgere in ortum; non abire ad sepulchrum, sed redire ad incunabulum; non seniles decidere in annos, sed in annos remigrare iuueniles. Quid plura? Te nascente, Augustiss. Princeps, nascitur in ciuibus concordia, in militibus virtus, in magistratibus iustitia; nascitur in legibus æquitas, in pactionibus fides, in amicitiis perpetuitas; nascitur in viduis fauor, in pupillis auxilium, in senibus firmamentum; nascitur in miseriis solatium, in diuitiis parsimonia, in moribus obseruantia: nascitur in priuatis domibus honestas, in religiosis familiis disciplina, in sacris Diuorum templis sanctitas & religio. Est amplius, quod nascatur nascentis Principis ab auspicio? Nouum nobis nascitur in regno regnum; noua nobis nascitur Hispania in Hispania; nouus nobis nascitur (si fas est dicere) Orbis in orbe. Denique ante posteritatem nobis nascitur nato in Principe Principum longa series posterorum. O felicem ter & amplius Aprilem, qui tam multas nobis felicitates aperuisti! ô lucem nulla caligine obfuscandam! ô diem pretiosissima gemma consignandum!

1. Philippi, Hispaniæ Regis, natalis dies.

Nascente Rege totum reuirescit imperium.

Quæ egregij Principis vtilitas.

Opu-

2. *Iobus.* Opulentus ille Rex, & sacer Vates Iobus, cum videret diem natalem suum, tandem aliquando, tot filiis, tot clientibus, tot armentis, tot segetibus, tot diuitiis dirum, funebrem, exitialemq; fuisse; facere non potuit, quin exclamaret: *Pereat dies, in qua natus sum!* Dies, quæ mihi vni vitam attulit, tam multos alios dedit in funera; imo, quod mihi tot mortes intulit, quot vitas aliis ademit, pereat. Non numeretur in mensibus anni, à reliquorum dierum numero, qui alterna cum noctibus vicissitudine annuos conficiunt orbes, exteratur: pereat dies illa, quæ tam multis acerba extitit & luctuosa, quæ tam repentinis se funeribus infecit, quæ tam amplæ numerosæq; familiæ vna in hora parentauit. Si Iobus, qui in laborum tolerantia omnibus sæculis præluxit, qui in coërcendis iracundiæ motibus exemplum ad omnem posteritatem transtulit singulare, qui denique expressum fuit diuinæ patientiæ in terris simulachrum, si Iobus, inquam, sua sibi patientia non potuit imperare, quin illam diem, quę tot funeribus primum aditum patefecit, tam acribus diris & imprecationibus deuoueret, eamq; expunctam vellet de mensibus anni, & à reliquorum dierum ordine exauctoratam; quid eloquar de hac die? quæ non solum vni Principi natalis fuit; sed etiam inuictissimis Regibus, indulgentissimisq; parentibus, sed optimatibus, sed domesticis, sed externis, sed aliis hominum ordinibus, summis, infimis, mediis, sacris, profanis, omnibus læta extitit & vitalis? O diem felicissimum! Ne pereas, ne fluas, ne labaris: siste, dura & perenna. Cæteræ cedant, tu sola surge: cæteræ fugiant, tu sola ades: cæteræ nocturnis tenebris inuoluantur, tu sola splendenti cæsarie renide: cæteræ suo se obruant in occasu, tu sola semper in ortu conquiesce: neque me intemperantem iudicetis, dum animum exultabundum in tam extraordinaria desideria effundo; plura desideraret, qui foret in appetendo modestissimus. Fingite hominem ita parcum, ita sobrium, ita sui compotem in effrænatis cupiditatibus moderandis, vt dignę temperantiæ exemplar à cœlo in terras delapsum videatur. Is plane, si in huius natalis celebritatem incidisset, suo se pudore minime coërceret, quin optaret, vt hæc dies, cæteris elabentibus, sola in cœlo immobilis sisteretur. Nam si diei vni tantum familiæ lethali patientissimus vir precatur, vt pereat; diei integro regno salutari, cur temperatissimus vir non precetur, vt duret? dura, claresce, perseuera dies fortunata, quæ vnius Principis vitam feliciter auspicaris, ac tot populorum ordines constituis, si fari licet, immortales.

Infaustus dies.

Fortunatus dies.

3. *Vita principi par est exitus.* Scelerati quondam Reges, seu, vt dicam verius, Tyranni, sicuti vitam infeliciter clauserunt, ita crudeliter inchoarunt. Pharaone, quæ tigris immanior? Herode, quæ vulpes callidior?

Domi-

Domitiano, quis leo truculentior? hi omnes, vt innumeros alios prætercam tyrannorum greges, diem natalis sui humani sanguinis profusione cruentarunt. O impietas! Quid barbarius, quam quo die primum lucem aspexeris, eodem alios luce priuare? Pharao inter natalitias epulas Pistorem principem euocat ex ergastulo, non libertate donandum, sed morte afficiendum, vt quæ paulo ante gula regias dapes condiebat, tunc inserto laqueo frangeretur. Herodes inter natalitias choreas caput illud, cœli tubam, orbis tonitruum, diuinitatis oraculum, caput Ioannis Baptistæ à ceruicibus reuulsum donabat fœminæ saltatrici; vt quæ intra chorum saltando quantulum præmium promeruerat, capût illud reportando omnes pietatis metas transiliret. Domitianus inter natalitios ludos quingentos supra duo millia gladiantes extrahit in arenam, qui plagis vtrinque positis & repositis, immaniter se conficiunt, donec ad vnum omnes corruunt in interitus, vt vnius Tyranni vita plurimorum hominum sanguine pasceretur. O theatrum natale Regis, ferale regni! O Reges natos ad perniciem populorum! Quas cædes, tot hominibus crudeliter parauistis, eædem vestra in capita expetentur, & qui nascendo mille mortes intulistis, moriendo mille vitas amittetis. Te vero, felicissime Princeps, recens natum non cruor, sed decor; non mors, sed vita; non damna, sed lucra tuorum ciuium consequuntur. Nasceris, sed non solus; te nascente, nemo occidit, nascuntur omnes; mille vitas viuere dignus es, qui natali tuo mille mortes à tuorum iugulis depulisti. Nascere regni columen; adolesce patriæ mens; viue tuorum animus ciuium, Princeps optime, feliciterq; viue: tui tecum nascentur omnes, adolescent, seruabuntur.

Pharaonis immanitas.

Caput Baptistæ dono est saltatrici fœminæ.

Domitianus.

Vellem, quod grati tantum in Principem essemus, vt in nostrum sæculum rediret pristina illa consuetudo Romanorum, qui triumphatores, liberatoresque patriæ è bello redeuntes excepturi, effusis agminibus obviam procedebant, & qui præibant, qui sequebantur, qui hinc inde tegebant latera, subinde illam precationem iterabant,

4\. *Liberatores patriæ lætabundi Romani excipiebant.*

De nostris annis tibi Iuppiter augeat annos?

Fatebantur Romani ciues, suo se Duci acceptæ vitæ debitores extitisse, & ne minus beneficium, quam acceperant, referrent, suam cum suo liberatore vitam sibi communem fore precabantur. Quod, quæso, regnum erit? Quæ prouincia? Quæ ciuitas? Quæ domus? Quis homo omnium quantum est, qui viuunt hominum in Hispania, qui non credat à natali Principis die sibi felicius pacatiusq; viuendum? Ergo ingratus erit, si quam ab alio vitam accepit, in eundem liberaliter non refundat. Ille nostris, nos illius viuamus annis. Natalis hæc dies est communis

omnium,

omnium, in qua Princeps nouum ætate regnum, nouam felicitate vitam auspicatur. Vna vos suspensos adhuc tenet cogitatio. Scitis circa Idus Aprilis Principem natum esse: regnum, vrbes, oppida renata nondum videtis. Eodem omnia situ continentur, iisdem mœnibus cinguntur, neque diuersis legibus temperantur; mores, si non peiores, natalitia celebritate licentiam excitante, certe nihilo meliores; quidquid erat, & nunc est; quidquid non erat, abest. Noui isti fœtus rerum omnium, quos prænuncio, quas se in tenebras abdidere? Nusquam parent. Vtinam in communi rerum omnium natalitio nouus aliquis nasceretur orator, qui hoc vobis noua loquendi copia suaderet! Verum res adeo clara est, vt ego meis, si quas habeo dicendi vires, non diffidam, fore, vt à me in omnium oculis defigatur, si me eadem beneuolentia, qua cœpistis, & argumenti dignitas postulat, & ipse à vobis Augustissimus Princeps exigere videtur, audiatis.

Circa Idus Aprilis natus est Princeps.

5\. Regum, regnorumq; conditio adeo vna est, vt in quam partem vnius alea inclinat, in eandem alterius fortuna rapiatur. Si Rex abundat opibus, ditescit regnum; si præstat annis, regnum præstat; si fulget literis, regnum fulget; si floret moribus, regnum quoque moribus efflorescit. Facite, vt aliorsum Regis conditio abducatur, eodem quoque necesse est totius regni moles, vt incumbat. Egente Rege, regnum eget; languente languet; cadente cadit; pereunte perit; sese ad omnia vitiorum genera effundente, regnum quoque in eadem malorum abrupta præcipitatur. Non immerito regnum Regis speculum esse dicam, in quo illico enitescit, quidquid in vultu cernitur obtuentis. Sumite in manibus speculum, opponite, inspicite; si labes in vultu inest, in illo inest; si ruga in collo hæret, in illo hæret; si apinæ in vestem incidunt, in illud incidunt; ridetis, ridet; ploratis, plorat; nutatis, nutat; os in hanc & in illam partem distorquetis, in easdem se partes speculum distorquet: non aliter Regis facta, vota & studia toto in regno exprimuntur. Quæcunque Regem sors insequitur, eadem regnum paribus vestigiis comitatur. Optime Gothorum Rex Theodoricus: *Facilius natura opera deerrant à natura, quam regni fortuna à fortuna Regis separatur.* Vultis apertius, vt exponam? Facilius vobis occurrent Argicyclopes, Briarei, Geryones, Scipiodes, Arimaspi, aliaq; portenta à natura deerrantia, quam regnum alia, quam Regis fortuna temperatum. Hoc porro regnis omnibus commune est, Lusitaniæ mihi videtur prorsus innatum: nam vbi maior est coniunctio animorum, ibi maior, necesse est, vt intercedat similitudo fortunarum. At quod regnum suis Regibus magis adhæsit, quam Lusitania Lusitanis? Qui Reges magis suo regno, quam

Regis, ac regni eadem est fortuna.

Regnũ Regis est speculum

Theodoricus Rex Gothorũ

quam Lusitani Lusitaniæ adhęserunt? Lustrate annales veteres, Hebræos, Græcos, Latinos, Gallicos, Germanos, Anglios, Hispanos, omnes inuestigate: peregrinus & hospes sum ab omnibus, si vsquam inueniatis regnum magis suis Regibus obtemperans, aut Reges magis suo regno beneuolentes. Est, qui dubitet? Est, qui obstrepat? Est, qui insusurret? Alio properabam: sed resisto. Ad rem veniam, confirmo interim quod affirmaui. *Regum & regni Lusitaniæ mirum inuicem obsequium & beneuolentia.*

6\. O Reges Lusitaniæ, non dominos, sed parentes! Parcite reliqui, quos prætereo; neque omnes aut possum, si vellem; aut volo, si possem, vnius orationis angustiis coërcere. Vnus mihi ades felicissimæ memoriæ Ioannes huius nominis secunde, nobis secundo Numine de cœlo lapse. Tuus ille Pelicanus suo se rostro mordicans & cruentans, in saginam filiorum, quid portendit? Tua illa Epigraphe angusta verbis, augusta sensu, *Pro lege, & pro grege,* quo spectat? Quem Græcorum? Quem Romanorum? Quem veterum? Quem præsentium Regum legistis vnquam tale sibi insigne pro stemmate cooptasse? O Regem pascendis seruis, quam regendis proniorem? Duo semper versabat ante oculos Ioannes; *legem, & gregem: illam, vt pareret; istum, vt defenderet.* Quid enim pro colenda lege non subiret? Quid pro fouendo grege non sustineret? *Pro lege & pro grege* opes funderet; *pro lege & pro grege* vitam perderet; *pro lege & pro grege* sanguinem prodigeret. Nec vota spectetis, sed facta. Vt expelleret hostes, vigilabat; vt muniret vrbes, satagebat; vt ditaret ciues, insudabat; vt exigeret fures, tota de nocte vrbem circumibat; vt suorum salutem conseruaret, salutis suæ iacturam faciebat: opes, famam, vitam, sanguinem, quidquid erat sui iuris, in vtilitatem regni consecrabat; totus fluere in suorum beneficia populorum videbatur. O parentem potius, quam Regem! Veteres quondam Reges, vt suis medicinam morbis inuenirent, puerorum sanguinem, quo se infunderent, effundebant. Ioannes, vt suorum malis ciuium mederetur, suis ipse manibus vellicabat sibi pectus, lancinabat venas, exulcerabat corpus, intima ad præcordia penetrabat, vt quidquid opis in se esset, totum id in suorum salutem ciuium, seu, vt dicam, potius filiorum exhauriret. Vere Pelicanus, qui vt filios saturet, esurit; vt potet, sitit; vt reficiat, deficit; vt saginet, marcet; vt succo impleat & sanguine, hausto suis è visceribus cruore extabescit. Et ne amantibus regni sui Rex paternæ curæ, quam viuens habuit, moriens obliuisci videretur; cernite, quo habitu se ad extremam ex hac vita profectionem comparauit. O rem anteactis sæculis inauditam! Manu altera tenebat cereum accensum; altera calamum scriptorium præferebat: cereum, vt suam Deo fidem suppliciter exhiberet; calamum, vt sup-

Ioanni II. Pelicanus est pro insigni.

Pelicani in alendis filiis studium.

Ioannis II. amor eximius in regnum.

vt ſupplices ſuorum libellos ſubſcripto nomine muniret : cereum, vt ſuam apud Superos religionem teſtaretur ; calamum, vt ſuam apud homines beneuolentiam confirmaret : cereum, qui ſe ad cœlum euntem anteiret; calamum, qui ſe in terris morantem retineret : cereum pietatis ſuæ teſtem erga Deum ; calamum beneficentiæ ſuæ indicem erga regnum: *cereum pro lege, calamum pro grege.* O paſtorem, non dominatorem! qui ne immortalitatis quidem præmiis coronandus, tuum deſinis regnum beneficiis coronare ?

7. Cernitis Regis erga regnum beneficia ? Iam regni erga Regem obſequia penditote. Quis filius, ne dicam ſeruus, indulgentiſſimi parentis iuſſa promptius vnquam hauſit, tenacius arripuit, velocius expreſſit, quam Luſitania exequitur, quidquid à ſuo Rege non præcepto, ſed conſilio; non lege, ſed prece; non viſu, ſed nutu imperatur? Rex tributa exigit? ſoluit: imperat milites? cogit: molitur claſſes? ædificat: ſancit leges? ſeruat: deſiderat auxilium? offert. Trahit, retrahitque? ſequitur: & populus, qui ſuopte ingenio natus eſt ad imperandum ſuo Regi, totum ſe componit & efformat ad obſequendum. Perge Luſitania hac ire, perge! Neſcit imperare, qui parere neſcit. Idcirco tuis ſe imperiis tam multi Reges totius Orientis ſubdiderunt ; quia tuorum Regum imperiis tam fideliter paruiſti. Perge hac ire, perge! Liberale eſt ingenium, quod ſuorum Regum iugum amanter excipit ; ſeruile, quod peruicaciter excludit. Quamdiu tuis Regibus fideliter parueris, exteris nationibus feliciter imperabis. Ero fortaſſe Luſitaniæ iniurius, ſi pluribus velim dictis eius erga ſuos Reges obſequia confirmare ; vnum tamen teſtimonium mihi imperare non poſſum, quin expromam. At cuius illud eſt? Domeſtici? Nequaquam, ſed externi : pauperis ? Non ita, ſed locupletis : ſerui? Minime vero, ſed Regis: amici? Nihil minus, ſed hoſtis. Magnæ auctoritatis teſtimonium eſſe debet, quod ab externo, quod à locuplete, quod à Rege, quod ab hoſte in fauorem Luſitaniæ deriuatur. Ita eſt magnum teſtimonium ; quod vnum, ſi cætera abeſſent, litem omnem peroraret. Te ergo Eliſabetham Reginam Caſtellæ auguſtiſſimam, Ferdinandiq; Regis coniugem digniſſimam appello teſtem. Quid ſentis ? Quid credis? Quid teſtaris de Luſitanorum erga ſuos Reges obſeruantia ? Bellum quondam inter Caſtellæ Luſitaniæq; Reges crudele exarſerat, & ferale ; quod tandem magna ex parte conſopitum principes Caſtellæ viri apud ſuos Reges excitare nitebantur. Refricabant antiqua vulnera, prædicabant maiora damna, exaggerabant Caſtellæ vires, Luſitaniæ opes attenuebant. Quid ad hæc Regina Caſtellæ prudentiſſima ? Quantum, inquit, equitatus cogere

Nullius gentis maius Regibus obſequium, quã Luſitanæ.

Eliſabetha Regina Caſtellæ.

Caſtel-

Castella potest? quantum potest Lusitania? Illi vana spe delusi, tati suum iam consilium apud Reginam valuisse renunciant confidenter, Lusitaniam plurimum sena millia; Castellam supra dena centena millia parare posse. Fateor bene, Regina, inquit. Sed vos vt serui depugnatis: Lusitani vt filij præliantur. O responsum, quo illustrius ad suam laudem, ne Lusitani quidem voluissent: quo apertius ad meam orationem ne ego quidem exoptassem! Filios suorum Regum, non seruos, appellat Elisabetha Lusitanos; quia non minus suis Regibus, quam filij suis parentibus adhærescunt. Creditis iam quod initio affirmaui? Lusitani cum suis Regibus, quam cæteris nationibus cum suis fidelius & amicius conuenire? plane creditis, obtinui quod volebam. Redeo vnde veni.

Castellani pro Rege pugnant vt serui, Lusitani vt filij.

Regnorum fortuna cum suorum fortuna Regum coniuncta est; iam hoc quantum satis fuit, audiuistis. Alterum confirmationis nostræ membrum attentius auscultate, vt ex vtroque id, quo tendo, concludatur. Principem nuper natum, fortunatissimum futurum manifesta iubent indicia sperare. Id ego à vobis, vt concedatis, vi non extorquebo, sed facile, vt spero, ratione impetrabo. Quem Principem omnium felicissimum iudicatis? Vestrum sit iudicium, si causam ad meum reuocatis, ita iudico. Felicissimus ille est, quem hostes timeant, quem ciues diligant, quem Deus omnibus beneficiis prosequatur. Videorne vobis recte fuisse arbitratus? Plane videor, vt ex ipso obtutu coniicio oculorum. O Principem Hispaniarum maximum! Qua formidine hostiles animos cum ætas adoleuerit, elides? Quos tui in tuorum ciuium intimis præcordiis amores excitabis? Quæ à summo Principe Deo beneficia, tota quam viues vita (viues autem diuturam) promerebis? Te hostes formidabunt, vt proauum; te ciues adamabunt, vt auum; te Deus magnis beneficiis amplectetur, vt parentem; nam à proauo virtutem in hostes, ab auo iustitiam in ciues, à parente pietatem in Deum mihi visus es hæreditasse. Natura plerumque accidit, vt filij maioribus suis absimiles non euadant; sacra pariter & profana mihi historia suffragatur. Nam illa bonos viros à parente Deo; malos à parente Dæmone memorat generatos. Hæc magnanimos viros Aquilis genitos esse dicit, fortes leonibus, crudeles tigribus, immites cautibus, inconstantes fluctibus; faciles, iustos, lenes, sapientes, ad aliquod semen, &c. principium reuocat diuinitatis; adeo filiorum mores cum moribus proauorum concinunt & cohærent; omnes enim factis genus prodimus, & documenta damus, qua simus origine nati. Quod si aliquando diuersa fortuna filios & parentes comitatur; magni id prodigij loco reponendum. Chorœbum, tellure 8.

Qui Princeps felix?

Filij plerumque parentibus similes.

dehiſcente, flamma ebulliens deuorauit; filios non vſtulauit. Quid iſtud fuit? Grande miraculum, Chorœbo pereunte, filios incolumes euaſiſſe; ergo niſi nouum aliquod miraculum contingat; niſi inſolens obueniat portentum; niſi natura naturæ renitatur, quod neque timeo, nec vllus veſtrûm timeat, Princeps nobis in lucem editus, talis erit, qualis eius proauus, auus, & parens, vt de aliis taceam, extiterunt.

9. *Carolus Imperator huius nominis quintus.*

Qualem vero te, ô Carole, bellico in negotio fuiſſe credam? Quos tecum Duces conferam? Quas tibi vires tribuam? quas de te laudes euulgem? quorum te facinorum authorem prædicem? Facilius tibi fuit, quæcunque patraſti facinora, patrare; quam mihi, quæ à te patrata fuerunt, recenſere. Plura ibi fuerunt facta, quam mihi verba; maiora habuiſti bellorum decora, quam habere poſſis encomia oratorum. Non vereor, ne antiqui Duces indigne ferant, Carolum à me, cum eorum ſingulis conferri. Vereor, ne ipſe Carolus indigne patiatur, ſecum à me illorum ſingulos comparari. Duces alios, ſi cum Achille, ſi cum Priamo, ſi cum Hercule compono, laudo, Carolum ſi cum vllis antiquitatis Imperatoribus exæquem, aut illis tribuo plus quam optent, aut huic derogo plus quam ius & æquum patiatur: ſed mitto inuidioſa laudum argumenta, ſuis ſe ſinguli duces laureis coronent illibatis; ſuis ſe honorum finibus ſinguli tueantur; non confero, non præpono; bene Tertullianus: *Inſana*, inquit, *commendatio illa eſt, quæ aliorum deſtructione fulcitur*; quem tamen Carolum eſſe dicam? Carolum appello belli fulmen; quid in fulmine, quod non in Carolo? Fulmine nihil celerius, nihil violentius, nihil magis innoxium eſſe poteſt? Celeritate tanta vtitur, vt priuſquam ſonet, adſit; priuſquam pateat, vulneret; priuſquam ruat, diruat; priuſquam prodire exiſtimes ab ortu, iam ſentias in occaſu; violentia tanta fertur, vt annoſas arbores comminuat, vt columnas marmoreas collidat, vt quadratas turres labefactet, vt præaltos montium vertices profundis vallium receſſibus coæquet; adeo vero eſt innoxium, vt ſi quid offendit molle, non frangat; ſi quid facile, non vrat; ſi quod leue, non impellat; ſi quid imbelle, ab eo abſtineat ius belli.

Carolus belli fulmen.

10. Ecce tibi natura Imperatoris: Fulmen belli! Quanta celeritate bella fecit? Quas terras bellando non adiuit? Quæ maria nauigando non ſulcauit? Quas gentes irruendo non ſubegit? Iam in Italia, iam in Gallia, iam in Germania, iam in Saxonia, iam in Hiſpania, iam in Africa, nuſquam abſens, vbique præſens, neſcia virtus ſtare loco. Prius ad hoſtes Cæſaris virtus penetrabat, quam fama; prius gladius, quam nuntius; prius clades, quam metus: ſiſtere, quieſcere, cunctari neſciebat; ſed

ſemper

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

ſemper ad omnia præceps, nil actum credens, cum quid ſupereſſet agendum; vnde cum Iulius olim Cæſar in Gallia ſubigenda totum decennium poſuiſſet, & magnus Carolus in Saxonia expugnanda integros triginta annos perduraſſet? Quintus Carolus in Germania recipienda vnum annum, in Saxonia debellanda tres, non amplius, menſes collocauit. Iam verò Cæſaris in irruendo violentiam, qui duces, quæ vrbes, quæ claſſes ſuſtinere vnquam potuerunt? Solimanus, etſi quadringentis ex millibus Turcarum exercitum habuiſſet validiſſimum, retroceſſit, & congreſſum cum Cæſaris Aquilis recuſauit. Barbaruſſa maris vorago, & Charybdis, ſi qua alia voraciſſima, quas per inſulas Pyranias opes hauſerat, tandem è faucibus per Cæſaream violentiam expreſſit. Gulleta & naturæ, & artis munitionibus inacceſſa, mari terraque validius oppugnata, quam humanæ vires oppugnare poſſe viderentur, ſolo collapſa eſt. Et quibus ruinis oppidanos contexuit, eiſdem triumphalem aditum Cæſarianis militibus patefecit; Tunetum magnis barbarorum præſidijs munitum, ſed maioribus Chriſtianorum viribus obſeſſum, Cæſareas arcere non potuit incurſiones, & vt timibundum militis iram effugeret ſæuientis, precabundum ad victoris genua accedit miſerantis. Turcarum, & Gallorum claſſis vnum contra Cæſarem fœderata, tantis munimentis, quantis maximis inſtrui poterat, inſtructam maris quidem ſuperbiam potuit perterrere, Cæſaris fortunam non potuit violare: quare biennio exacto ſe recepit, ſatis credula, faciliorem ſibi fore cum ventis, cum procellis, quam cum Cæſareis opibus congreſſum. Quid verò de Cæſaris in hoſtes iam deuictos pietate? Non magis capitale erat apud Carolum cedere irruenti, quàm irruere in cadentem: nemo certiùs vitam obtinebat, quam qui ad Carolum fugiebat. Nemo citius culpam obliterabat, quam qui ſe apud Carolum accuſabat. Teſtis mihi eſt Mediolanum, pro quo Cæſar obtinendo mille pugnas geſſit, mille hoſtes triuit, mille vires contudit, mille pacis conditiones recuſauit; ſed poſtquam fractis hoſtium ceruicibus victor triumphatorque euaſit, Sfortiam ſibi ad genua prouolutum, quamuis antea perduelliones accuſatum, non punijt, non oppreſſit, non impulit in exilium, ſed regio plane ac liberali animo Ducem totius Mediolani declarauit. O Cæſarem agendo cèlerem, irruendo fortem, condonando liberalem, fulmen belli! En tibi, Auguſtiſſime Princeps, proauitæ virtutis ſimulachrum! Huc tibi, ita omnes iubeo ſperare, enitendum; cape fulmen, hoc tibi ſceptrũ. Cedat tibi Hercules, qui geminum in cunis eliſerit anguem; hoc telo geminum hoſtem, ethnicum, & hæreticum fulminabis, tãtâ celeritate, vt an-

Celeritas belli nulli fuit maior, quam noſtro Carolo.

Solimanus.

Barbaruſſa.

Gulleta inexpugnabilis, collabitur.

Pietas Caroli in deuictos.

Pietas Caroli in Sfortiam.

tequam irruas, diruas; tanta violentia, vt non ſolum in fugam vertas, ſed in fauillam; tanta indulgentis naturæ felicitate, vt ſi qui reſipuerint, non ſolum non excludas, ſed beneuolum excipias in amplexum. Vidiſtis, vt clariſſimus Princeps à proauo virtutem in hoſtes; cernite, vt ab auo iuſtitiam in ciues hæreditabit. Nihil notius eſt, nihil vulgatius, quam Catholicum Regem, & inuictiſſimum Philippum, Principis noſtri auum omnibus quorumcunque ſæculorum Regibus præluxiſſe; certas ſibi iuſtitiæ metas præfigebat, vltra quas nulla eum gratia ad veniam, nulla maleuolentia ad pœnam incitaret; amicitias potius reſcinderet, conſanguinitatem facilius violaret, quam æquitatem; naturam libentius exueret, quam iuſtitiam: ſæpius dixiſſe ferunt ſuam ſibi manum, ſi quid præſertim contra fidem deliquiſſet, truncaturum, ô virtutem plane regiam, & quæ non ſolum homini, ſed ipſi quoque Deo ornamentum afferre poſſe videatur.

Philippi prudentis æquitas, religio.

11. *Moyſes Deo familiaris.*

Nemo neſcit Moyſem Hebræi exercitus ductorem Deo in primis charum familiaremq; fuiſſe; inuius erat aliis ad Deum aditus, Moyſi ſemper peruius: cæteri totis radicibus montis, vbi Deus aderat, abſiſtebant; Moyſes in ſummum verticem ſolus Deo fruiturus intrepide conuolabat. Quid tandem accidit? Homo erat Moyſes, à quo nihil eſt humani alienum, lapſus eſt aliquod in peccatum: nam virgâ ſilicem percuſſit, quem ſolo verbo affari debuiſſet? Optimo ad poſteros Reges documento, nunquam vſuros eſſe virgâ, cum ſolo verbo corripere ſatis eſſet. Quo Deus animo amiciſſimi culpam hominis excepit? Tulit? Diſſimulauit? Reliquit impunitam? Abſit: at leuiori aliquo ictu ſauciauit? Quid fecit? Impulit in exilium? Deturbauit præfectura? Ferro manicatum & compeditum ergaſtulo circumcluſit? Mitiora iſta ſunt, ſeuerius vindicauit. Quid fecit? Morere (inquit) Moyſes, morere. Res mira! Domeſtico mortem! familiari necem! amiciſſimo homini extremum fatum! Boni ſuperi! Non vereris, ſumme Deus, ne tuus populus crudelem te per terras & ſidera iuret, qui in hominem tibi ex intimis tam acriter animaduertis? Non id vereor, morere Moyſes, morere: moritur Moyſes. Quid factum? Adite ſacrorum librorum adyta. *Sanctificatus eſt Dominus in populo.* O rem nouam! Ex pœna vnius omnium beneuolentiam collegit; tantum abfuit, vt aliqua crudelitatis opinatio in populum de Deo inciderit, vt potius ab omnibus æquus, iuſtus & ſanctus diceretur, qui nec ab homine ſibi amiciſſimo vltrices manus abſtineret. Hæc tua laus eſt, æquiſſime Philippe, quem nulla amicitia à iuſtitia dimouit, & cũ in beneficiis conferendis ſingulis hominibus eſſet omnia, in criminibus puniendis omnibus erat idem.

Moyſis ſupplicium.

Audi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Audiui aliquando, & vos fortasse sæpius audiuistis Philippi regium plane dictum, se, si opus foret pugionem librare in iugulum delinquentis, libraturum. Neque te, Rex optime, dicti pœniteat; decet pacatos Reges ad vlciscenda reorum crimina armare manus. Samuelem quis ignorat, iudicem pariter se & carnificem præstitisse? Aderat Amalecita Rex, suæ vrbis clade ad maiorem cladem reseruatus; sistitur Samueli sua illa mole carnea & pingui tremebundus. Quid vero Samuel? Non sicarios accersi iubet, non tortores; suis ipse manibus distringit ferrum, inuadit anathema, ter, quater infligit vulnus, iugulat, lacerat, discerpit. Quo te Vates profanas sanguine! Imo hoc imbutus gratiores Deo hostias consecrabo. Qui iustitiæ causa sanguis funditur, non polluit, sed eluit; non maculat, sed expiat; non incestat, sed honestat. Hac pergebat via Rex æquissimus: decens sibi credebat ac decorum, siquando pro vlciscendis criminibus oporteret Imperatorum habitum gladiatorio commutare. 12. *Samuel.*

Sed videte incredibilem in tanta seueritate pietatem: puniebat, sed dolebat; mactabat, sed lachrymabat; sanguine natabant ceruices morientis, sed lachrymis vndabant oculi occidentis; virtus plane non humana, sed diuina. Audire mihi videor ex regio Philippi ore voces illas, quas Vates olim Isaias ex diuino ore cecinit, audiuisse. Extrema Deus supplicia suis hostibus minabatur, clades, funera, ruinas, quibus illa vocibus expressit? *Heu! consolabor, & vindicabor.* Noua sane eloquutio! Præmisit vocem dolentis, *heu*, subiunxit vocem exultantis, *consolabor.* Heu consolabor! quo hæc tendunt, nisi vt ostendant pietatem & æquitatem, non solum in diuino, sed etiam in regio Philippi animo alternis motibus cieri, quoties de pœnis repetendis cogitabat. Pietas dolebat; æquitas gaudebat. Heu consolabor! O piam æquitatem! ô æquam pietatem! Hanc, iustissime Philippe, mihi videris à Christo supremo iudice expressisse. Quo habitu existimatis humanæ vindicem naturæ supremo iudicio affuturum? An armatum flammis? an fulminibus terribilem? An, in morem leonis, vnguibus, ore, oculis scintillantis? Ita esto. Sed hanc speciem tanta ille facilitate temperabit, vt potius mitis, clemens & mansuetus pastor videatur: Sicut pastor (inquit) segregat oues ab hœdis, ita probos ab improbis separabo; illos æterna vita beandos, hos immortali morte puniendos. O iustitiam eximia lenitate temperatam! pastor suos in agnos tanta est teneritudine animatus, vt quos destinat carnificinæ, prius lachrymis proluat, quam cruore. Iam ferrum accipit, mox abiicit; iam erigit, mox deiicit; iam vibrat, mox reuocat; tandem ferit, sed gemit; sua sibi vi- 13. *Philippi prudentis humanitas.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

detur viſcera lancinare, dum cogitur lethaliter ferire, quos ſolebat indulgentiſſimè enutrire. Hac manſuetudine ſuā ſeueritatem condiebat inuictiſſimus Philippus: pœnas, quas ab alijs exigebat, ſentiebat ipſe prius, & poſterius mitigabat. Quibus virtutibus tam æqualiter temperatis obtinebat, vt à ſuis poſſet arridens timeri, iratus amari. Ecce tibi, fortunatiſſime Princeps, auitæ iuſtitiæ documentum. Hoc te manet faſtigium æquitatis. Feliciter ad hunc apicem conſcende, quo pauciſſimi præteritorum Regum euaſere! nitere, quò vocat auus! tollere, quò te totius regni ſtudia impellunt! Non tibi prædico locum inter Erigonem, Chelaſque ſequentes, vbi ſuum volebat Cæſarem Vates collocatum; illò penetrare poteſt vana illa poetarum iuſtitia terris excedens: at quæ à cœlo in tuum pectus iuſtitia deriuatur, ſublimiorem te in verticem excitabit, in quo humanis altior affectibus, ius & fas ſerena mentis acie contempleris, & exſequaris.

Philippus Rex ſecundus Luſitaniæ.

14. Grandia ſunt hæc virtutis monumenta, quæ Princeps clariſſimus, à proauo, auoque excepit, non minor tamen, quæ accipiet à parente. Quæ pietas? quæ religio? quæ diuinarum legum obſeruantia in Philippi Regis inuictiſſimi animo iam inde ab ineunte ætate inoleuit? Mores, qui in aula ſemper eſſe ſolent prætextati, procul à Rege ſemper abfuere: licentia, quæ ſummam potentiam plerumque comitatur, longiſſimè ab eo exulauit: ſuperbia, quæ editiſſima faſtigia inceſſit, ab hoc animo foras deturbata: iracundia, quæ vbi metus adeſt, procacius debacchatur, penitus in hoc pectore conſopita; cæteræ cupiditates, quæ in iuuenili flore ætatis audaciùs erumpunt, violentiùs tumultuantur, difficiliùs coercentur, tanquam turbines in ſerenato mari, poſuere. Quid miraculo propius eſſe poteſt, quàm iuuenem inter delicias non diffluere? Diuitem inter opes non inſoleſcere? Regem inter imperia non inſultare? Quid magis affine, ac geminum portento, quàm eum, cui nimium licet, libère minimum? Eum, cui omnes obſequuntur, obſequi rationi? Eum, quem reliqui formidant, vnum Deum formidare? Hæc tecum pietas, hæc religio, inuictiſſime Philippe, nata eſt; hæc tecum adoleuit; hæc tecum ad plurimos annos conſeneſcet. Vixiſti, &, ſi bene ſperare licet, diu viues, ætate ſemper par, & pietate; & ſicuti vires tua capit ætas ab annis, ita benefactorum radices tua agit pietas altiores.

Philippus Rex ſecundus Luſitaniæ præditus ſanctimonia.

15. Verùm Regibus non ſatis fuit bonos eſſe, ſed bonos facere; animus qui ſibi tantùm vacat, cùm aliis ſtudere debeat, delinquit. Rex, qui impietatem permittit, quam debuit abolere, is eam admittit; hanc ſuæ pietati labem Philippus non adſperſit. Quid fecit, vt hæreticos, & Ethnicos ad fidem reuocaret?

Agite

Agite quæso, & toto diuisos orbe Britannos, non magis, quam tota ab Ecclesia diuisos cogitate. Vidit Rex sapientissimus maiores suos ad extirpandas hæreses nec viribus, nec armis profecisse, syluescere indies Britanniam, indurescere in prauum animos, serpere venenum prauitatis, emergere Lernæos hydros, suis totam insulam erroribus conflagrare; periculum erat, ne, si vlterius ferro ageret, omnes hæresum habenæ licentius funderentur. Quid igitur consilij superesset, ratus alienæ potius saluti, quam propriæ dignitati velificandum. Et ne Angli, dum Catholicas vires fugerint, virtutes oderint, ad pacem vocat, quæ Regibus amice fœderatis, cœlum, terra, mare, Alcyoniæ serenitatis in morem tranquillantur; cum non exigua spe fore, vt tota illa hæresum tempestas, quæ in eam insulam incubuit, quam ocyssime tranquilletur. O pietatem Catholico Rege dignam! dignam Philippo!

Iam vero Ethnicos, quanta curat sedulitate ad fidem reducendos! Nihil magis est propagandæ fidei necessarium, quam habiles ministros, & fidos curatores ad id muneris destinare. Desperet fruges, qui semen non sparserit; messores frustra queret, qui non præmiserit satores. Quid ergo Rex Philippus? Minus deferendis mercibus in Indiam, quam præmittendis fidei præconibus incumbit. Diligentissime inquirit non tam euersores hostium, quam errorum, multos numero, aptos litteris, moribus præcellentes. Sub hoc tempus ad Malacam, Cantanum, Angolam, Septam D. Thomæ, ac viride promontorium, sacrorum Antistites destinauit, qui lapsos Ethnicorum animos erigerent, & ruituros Christianorum solidarent: annis proxime elapsis plures operarios, ex omnibus fere Religiosorum Ordinum familiis præmisit, quam antea præmitti consuerunt. Solum ex nostro Ordine, vt alios prætercam, vno anno sexaginta in Indiam nauigarunt; quo numero, ab India subacta, nemo vidit vnquam, ex vllo Ordine in eas orientis Solis plagas nauigasse ampliorem. Talem Deo cohortem placuisse, euentus prodidit: nam cum Olysipone soluissent, sexageni, Goam septuageni appulêre, denis in ipsa nauigatione in societatem cooptatis. Tua est hæc gloria, secundum Deum, quanta illa est, inuictissime Philippe, qui cum in rebus aliis munificum te præstes, in fide quibuscunque modis propaganda te exhibes, supra quam optari potest, liberalem. 16.

Solicitudo Philippi in mittendis prædicatoribus in Indiã.

Venit in mentem Iosaphati Regis Hebræorum, qui nihil prius habuit, cum ad regale fastigium accessit, quam vt probos in regnum excursores mitteret, qui mores hominum diuturnis malis senescentes reuocarent. Sed aliud me vocat prodigium inauditum; quod, quæso, cum libentia audiatis. 17.

Iosaphat Rex Hebræorum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Bellum Iosaphato intulerunt Idumæi & Moabitæ. Hostes suis diuisi castris, Moabitæ hinc, & inde Idumæi consistebant; Hebræi vtrisque aduersarij suas è regione munitiones tuebantur; dies illuxit bello designatus ; Iosaphatus prima in acie constituit, quos putatis? velites? rorarios ? veteranos ? Nequaquam. Constituit cantores, Leuitas, Sacerdotes; ea lege, vt cum primum se darent hostes in conspectum, ipsi, voces numeroso concentu temperatas in diuinas laudes excitarent; ita factum. Prodit ex aduerso agmen illud hostium bicorne; surgit ex Hebræis acies patrio more cuneata; consistunt hinc, & inde copiæ Sacerdos & Leuitæ, vti fuerat edoctus, inflat calamos, ferit neruos, mouet sistra, lituos tibiis attemperat, fistulas tympanis componit, omnes omnibus coæquat, voces diuinarum laudum vulgatrices æqualiter dissonas, consonas inæqualiter, summa proportione modulatur; quid effectum? O rem miram! Ecce tibi hostes Idumæi & Moabitæ quadam veluti vertigine delusi, in via errant, in meridie obcæcantur, & cum illis irruendum esset in Hebræos, in seipsos, per mutuos incursus conuertuntur: Moabitæ Idumæum, Idumæus Moabitam tanquam hostis hostem premit, & dum neuter cedit alteri, vterque miserabiliter lacerantur; ita vt nec vnus quidem tam ampla ex acie superfuerit, qui cladem nunciauit. Quis tibi, Iosaphate, hanc victoriam reportauit? Tuus gladius? Minime; hærebat in vagina. Tuus miles? Nequaquam. Solum adfuit spectator. Tuæ opes? Longe aliter; nulla hic facta dispendia. Quis ergo, dic, amabo? Soli illi, quos diuinas laudes præire iussisti Sacerdotes; illi, inquam, incruento tibi victoriam peperêre. Ita est, Philippe inuictissime; ita est. Tuum regnum non tam viribus militum, quam proborum hominum precibus promouetur; dum ad barbaras & externas nationes belluino ritu à fide aberrantes oratores præmiseris, & legatos, qui patriæ, qui parentum immemores, diuinas laudes ad infidelium aures hominum decantent; certus esto; suis se gladiis tui hostes, quotquot erunt, profligabunt: tuum vero vigebit imperium, & florescet, maioribus indies victoriis ac triumphis illustratum; magna enim imperia, non tam armis, quam pietate ac religione acquiruntur, & augentur, & conseruantur.

Sanctorum hominum precibus regnum promouetur.

18. Adest tibi, clarissime Princeps, patriæ pietatis imago. Hanc tibi esse imitandam, non solum natura sperare iubet, sed educatio. Proaui auiq; res gestas, cum audiueris, imitabere; parentis egregia facta, cum videris, exequere; & quo segnius irritant animos demissa per aures, quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus, eo tibi parentis, quam proaui, aut aui benefacta acriores ad veram felicitatem stimulos admouebunt.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Tres à tribus Regibus virtutes hæreditarias accepit clariſſimus Princeps: quarum ſingulæ ſingulos bearent Reges; cùm in eum ſimul omnes confluant ſociatæ, ad quem apicem eius felicitas extolletur? Maximus illi fuit proauus virtute bellandi. Maximus illi fuit auus virtute iudicandi. Maximus illi fuit pater virtute operandi. Te verò quo inſcribam elogio, nate Princeps? Planè ter maximum. Regibus cæteris, (quod tuo generi innatum eſt) maioribus tuis fideliter obſequeris; virtute, iuſtitia, pietate, cum proauo, cum auo, cum parente, non illiberaliter decertabis.

Iam verò ſi ex materno quoque ingenio filiorum mores ſpectantur, quibus te moribus victurum prædicem, Princeps feliciſſime, cui Regina mater eſt, non humanis virtutibus exculta, ſed diuinis! E cœlo in Hiſpaniam delapſa eſt, è cœlo Margarita, non ſolo nomine, ſed multò magis viuendi inſtituto pretioſa: nam vt ex cœleſti rore gemmeæ margaritæ coaleſcunt; ita ex diuinæ contemplationis hauſtu ſola mihi videtur Regina conflata, & concreta. Reginas ſæpe alias diuerſa in diuerſas curas ſtudia arripiunt, eò leuiùs & inconſtantiùs, quò illis humanæ felicitatis auræ indulgentiùs blandiuntur; at Reginam Hiſpaniæ auguſtiſſimam, ſemper idem pietatis ardor naſcentem excepit, adoleſcentem enutriuit, regnantem inflammauit, tam certò perſeuerantiq; ſtudio probitatis, vt in hoc ſolùm mutari videretur, quòd nouas ſemper antiquis virtutibus virtutes aggregaret: nemo vnquam libentiùs frequentauit publica theatra, quàm Regina ſecreta oratoria: nemo impenſiùs coluit hortos penſiles, quàm Regina ſacros libros; nemo lautiùs inſtruxit profanas ædes, quàm Regina cœleſtes aras; nemo attentiùs audiuit ſuaues cantus, quàm Regina diuinas laudes: nemo auidiùs ad regnum, quàm Regina ad cœlum anhelauit. O Reginam cœlo, quàm ſolo propiorem!

19. *Margarita Regina Caſtellæ, & Luſitaniæ virtutibus excellentiſſima.*

Hanc Reginæ erga Deum pietatem, eximia erga regnum beneficentia comitatur: ſuas obliuiſcitur opes, vt egentium inopiam recordetur; ſuas negligit delicias, vt miſerorum moleſtias abſtergat; ſua deſerit palatia, vt religioſa cœnobia frequentet; ſua ſpoliat domicilia, vt languentium hoſpitia locupletet; ſuos interrumpit ſomnos, vt laborantium vigilias auertat; ſui curam deponit omnem, vt ſuorum curis omnibus medeatur. Quid in Regina deſiderari poteſt excellentius? Quid diuinius? Potens eſt, ſed potentem experiuntur infirmi; diues, ſed diuitem ſentiunt egeni? Regina, ſed natam ad regnandum, etſi tacerent homines, ipſa, ipſa, quæ exercet beneuolentiæ pleniſſima, imperia ipſa teſtantur. Vix enim in lucem editus erat Princeps inclytus, cùm Regina parens imperat, non parari

20. *Reginæ Margaritæ pietas erga regnum.*

choros Genethliacos, non pugnas theatrales, non ſcenica choragia, non Troianos ludos, non ſaliares epulas, non ſuperba ſpectacula. Quid imperat? O ſingulare feliciter imperandi documentum! imperat, vt omnium preces, præſertim egenorum, qui regiam in curiam venerant ſupplicatum, audiantur attentè, expendantur beneuolè, impleantur cumulatè, rata, nullas ſe Deo grates pro accepto beneficio referre potuiſſe ampliores, quam ſi ampliſſima apud ſupplices ac merentes homines beneficia collocaret. Quid mirum, Regina auguſtiſſima, quid mirum, ſi tam claris eximijſque virtutibus, quibus te in Deum piam, in homines oſtendis officioſam, Deum tui efficias peramantem homines tibi conſtituas obſequentes?

Regiæ pietatis inſigne documentū.

21. Sed non clauditur ſola in Regina tam elegans virtutum omnium ſupellex: ex Regina ad natum Principem deriuatur. Imo ne virtutum opes in filio deſiderentur, incredibiles virtutum theſauri in matre coaceruantur. Samſonem ad liberandam patriam naſciturum, cœleſtis in terra legatus matri prænuntiauit, cuius auiditatem vt excitaret, diuino ex oraculo prædixit fururam pueri ſanctimoniam, religionem, temperantiam, cæteraſque virtutes proprias, Nazaræis, quorum ſe puer erat in diſciplinam traditurus; vaticinio addidit præceptum. nam virtutes, quas cecinerat in filio futuras, iuſſit vt à matre prius colerentur; palam vt indicaret, neque ſingularibus virtutibus inſignitum prodire in lucem poſſe, niſi ex matre ijſdem virtutibus informata; neque matrem optimis moribus prænitentem edere in lucem poſſe, niſi filium ijſdem virtutibus fulgurantem, proindeque virtutes, quæ in matre prius extitiſſent, apertiſſimos fore indices illius, quæ in filio futura erat, ſanctitatis.

Samſon.

Virtus parētum in filios deriuatur.

22. Hæc cum ita ſint, cur non ſperem, imò cur pleno (vt aiunt) ore non decantem, Principi nuper nato nullam virtutem defuturam, cum ex matre natus ſit, in qua omnes virtutes effloreſcunt? Quam quis obſecro optare poteſt in Principe virtutem, quæ in Regina non eluceat. Religionem? Eminet in Regina. Pietatem? A Regina colitur. Modeſtiam? In Regina fulget. Prudentiam? In Regina ſedem habet. Liberalitatem? Cum Regina nata eſt. Cæteræ virtutes, quarum ſingulæ, ſingulas Reginas exornarent, in Auguſtiſſima Hiſpaniæ Regina ſimul omnes mirabiles in choros ſanctimoniæ fœderantur. Hæc virtutum ornameuta, quæ aſſurgunt in Regina, palam prædicant eas virtutum moles, quæ in Principe cœlo auſpice erigentur; nam ſi vnius Samſonis egregias virtutes illa, quæ in matre extitit ſanctimonia, certo certius præſignabat, non dubito, quin eximiam Principis probitatem ſingularis

Virtus Reginæ Margaritæ, futurā filij virtutē vaticinatur.

Reginæ

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Reginæ probitas, tanquam aliquod oraculum cœleste, vaticinetur.

Creditisne, quæ de futura huius Principis felicitate sperari poterant, dicendo iam exhausta? Ego verò iudico ne leuiter quidem prælibata; nam licet ea felicitatis argumenta, quæ hactenus orando indicaui, magna sint; tamen, si cum eo, quod perorando indicabo, conferantur, nulla vobis esse videbuntur. Meministis id, quod ab alijs video obseruatum, Principem quo die Christus caput in cruce inclinauit, eodem caput in terras intulisse: itáne Princeps Augustissime? Cum Christus ceruicem deijcit, ipse erigis? Cùm Christus moritur, ipse viuis? Cum Christus occidit, ipse nasceris? O felici Principem natum horâ! horâ, quam Christus vocauit suam; horâ, in quam miracula à se patranda differebat; horâ, in qua regnum postulanti à se homini, regiâ liberalitate delegabat. Quem futurum non sperem Principem tam felici natum horâ? Horâ Christi nascitur, totus Christi erit; horâ, in qua à Christo tot miracula patrantur; magnum ipse erit Christi miraculum. Horâ, in qua Christum regnum amplissimum largitur, ipse Rex euadet à Christo constitutus. O felici Principem natum horâ! fruere regno, quod à Christo accepisti; regnum, quod illa crucis inscriptio præferebat, inclinato capite Christus fugit, tibi tradit, vt eâ modestiâ regnum capias, quâ ipse despicit, & necessitate regnum gerere, non voluntate videaris; ita fiet, vt cum felix futurus sis regnum tractando, felicior euadas regnum contemnendo. Quæ felicior hora nascenti puero contingere potuisset? 23.

Eâ die natus est Philippus, quo Christus occidit.

Nôstis probè veterem illam Romanorum consuetudinem in funeribus obseruatam? Propinquiores, & amiciores homines aderant morituro, vt supremum ad aures inclamarent, vt oculos premerent, vt labra fingerent, vt vultum componerent, vt extremum spiritum exciperent morientis, quò pertinet illud, 24.

Amici amicis adsunt morientibus

> ——— *Extremus si quis super halitus errat*
> *Ore legam.*

Virg. 4. Æneid.

Aberant, qui morienti Christo hæc pietatis officia exhiberent, vnus mihi videtur Princeps eius extremum anhelitum collegisse; Christus expirauit, Princeps respirauit. O felicem animam haustam è Christi anima! O felicem spiritum è Christi spiritu prælibatum! Adamum communem humani generis parentem nemo nescit perfectissimum à Deo conditum fuisse; statu rectum, & procerum; incessu grauem, & maturum; vultu hilarem ac decorum; colore viuidum, & suauem; membris habilem, & politum; toto corpore honestum, & veluti

Adamus statura perfectissimus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

ad vnguem concinnatum; parua sunt hæc corporis, si animi attendantur ornamenta. Rationem multicolores omnium doctrinarum habitus vestiebant; voluntatem non minus elegantes virtutum chlamydes exornabant; ipsam animæ naturam pulcherrimè excolebat toga illa, quæ Deum hominibus pacificum, homines Deo efficit gratiosos. Vnde creditis tam eximiam mentis & corporis pulchritudinem in Adamum defluxisse? Sanè ab eo halitu, quo eius opifex spirauit in illum spiraculum vitæ. O Principem, quibus te ornamentis, & animi, & corporis non dicam mirabiliter illustratum? Nam in tuum os mihi videtur Christus moriens spiraculum vitæ expirasse. Quibus te afflabit dotibus ille flatus? Quibus te animabit donis illa anima? Quibus te fœcundus ille spiritus virtutibus fœcundabit? Assume propheticum illud, Princeps felicissime, assume: Spiritus oris nostri, Christus Dominus. Hic te spiritus reget, hæc te anima nutriet, hæc te vita efficiet immortalem.

Animi & corporis Adami pulchritudo ex Dei halitu.

25. Conceditis iam, vt par est, Principem nobis nasci felicissimum? peroraui: vos colligite, quod volebam; quid illud erat? Ergo si regnum Regem sequitur, vt ostendi, necesse est regnum nobis felicissimum renasci, & quamuis aliæ regni partes nondum exhumarentur; certè Lusitania denuo nasceretur. Quis dubitat Lusitaniam Hispaniæ Regibus fuisse, quàm cætera regna, chariorem? Argumento mihi est, vt alia deessent, quod Lusitani regni stemma suo in stemmate medium incluserunt, vt quemadmodum ad tuendum cor tota hominis excitatur industria, ita ad Lusitaniam defendendam impensiùs vigilarent. Maius aliquod ex te, Princeps clarissime, habere debet à te Lusitania patrocinium. Aspice, quæso, illa vulnera, quæ tibi nascenti Christus moriens ostendit. Videris tibi erga illa præcipua religione animatus? Planè videris. Faciléne iudicas, quidquid laboris pro eorum cultu patiaris? Imò nihil. Omnésne libenter in eorum obsequium diuitias profundes? Sanè & vitam; at cum illis plagis Lusitaniæ causa coniuncta est, nullum aliud habet insigne Lusitania, nullum stemma, nullum præsidium, nullum monumentum. Qui has colit, Lusitaniam colit; qui amat, Lusitaniam amat; qui defendit, Lusitaniam defendit; ergo qui suas tibi plagas nascenti obtulit, suam sibi Lusitaniam commendauit; vt, sicut eorum vulnerum auspicio natus es, ita tuo patrocinio Lusitania renascatur. Viue Lusitania, viuite vrbes, oppida viuite. Nam si vos Alphonsus primus condidit, Christi vulneribus feliciter auspicantibus, eodem vos auspicio Princeps felicissimus recondet. Viue Lusitania, viue! Tui tibi antiqui Reges nato in Principe reuiuiscunt; tui Alphonsi, tui Sancij, tui Diony-

Lusitaniam quanti habuerint Hispani Reges.

Portugalliæ stemma Christi plagæ.

Lusitaniæ, sui suo cum Philippo nascuntur Reges.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Dionysij, tui Petri, tui Eduardi, tui Ioannes, tuus tibi renascitur Emmanuel. India triumpha, triumphatorique tuo applaude gratulabunda. Effloresce Academia, maioribus in dies præsidijs confirmata effloresce. Viue fortunatior, Censor illustrissime, qui ad eos honorum gradus, quos tua dignitas, prudentia, & iustitia postulat, proueheris. Viuite Academici Doctores, & Magistri, quibus paria vestris meritis præmia conferentur. Viuite superiorum facultatum auditores, quibus vestri labores irriti non peribunt. Viuite Philosophi Dialectici, Rhetores, & qui artes colitis minutiores; viuite, feliciterque viuite religiosorum hominum conuentus, dum pijssimus Princeps vestra ad pietatem studia fouebit. Viue, ô Societas, & quæ sub Lusitaniæ Regibus nata es, sub Augustissimo Principe renascere felicissimè? Tu quoque Orator, declamatorijs actionibus penè mortuus, in communi rerum omnium natali reuiuisce. Quid plura? Viuant omnia, nato Principe viuant, sola vna mors communis omnium moriatur.

ORATIO II.

De Elisabetha Lusitaniæ Regina sanctissima.

ARGVMENTVM.

Regia planè oratio, tota ferè in genere demonstratiuo. Habuit olim nostræ Rhetoricæ Professor: spectauit, & admirata laudauit Conimbricensis Academia. Regium munus in Regina commendat, quod rectè obire visa est, dum suorum consuluit felicitati, sanitatem scilicet impertiendo, diuitias largiendo, pacem inducendo. Tria hæc portendit nubes illa, seu fatalis Hebræorum columna, quæ Lusitanis Reginam, nubem fœcundissimam, & columnam firmissimam adumbrauit. En orationis vmbra! veros colores exprimit Orator, & suo quidem penicillo: tolle oculos, valde tibi in tabula placebis.

PRima laus cuiusque est, quam ex suo munere rectè obeundo promeretur. Hinc est, vt si militem laudare velis, perperam eius ad literas procliuem animum commendes; scitè eius ad arma natum ingenium dilaudes, cùm hoc ipsius muneris *uenit.*

26. *Sua cuique laus ex suo munere prouenit.*

neris ſit, illud nequaquam. Contrà verò, ſi alumnum huius Academiæ ſuſcipias laudatione proſequendum, inſanias, ſi illius in tractandis armis peritiam oſtendas; ſapias; ſi eiuſdem in deuorandis libris diligentiam exornes; cùm hoc proprium ſit ipſius opus, illud verò alienum. Ergo ſanctiſſimam Eliſabetham anniuerſaria commendatione laudaturus, libens cætera omitto, quæ vitam illius priuatam honeſtarunt: eò mea ſpectabit oratio, vt oſtendat nunquam Reginam regio muneri defuiſſe: quod ſi conſequar dicendo, ſpero (bene liceat ominari) neque me oratoris, neq; vos auditoris muneri defuturos.

Prima orationis pars. Agitè verò, munus regium quodnam eſt? Dicitis otiari, epulari, pergræcari, venari, aucupari, non feras tantùm ac volucres, ſed delitias, & voluptates? diſſidium vobiſcum mihi eſt. Dicam ſi me auditis; vel potiùs in ſua Cyripædia, ſi creditis, Xenophontem: regnum ad politicam felicitatem promouere: ſapienter enim Ariſtoteles; *Eò*, inquit, *Rex abit à tyranno, quia hic ſuam, ille ſuorum quærit felicitatem.* Hoc in munere implendo neſcio an vllus fuerit aliquando, etiamſi ab vltima memoria veteres annales replicetis, qui ſanctiſſimam Eliſabetham non dico vicerit, ſed exæquarit. Verùm ne exemplorum varietate cogitationes veſtræ toto orbe ferantur incertæ, mittite humanitatis hiſtorias animo refricare, ſi quam inueniatis, vnde mihi ad dicendum oriatur argumentum: vnam vobis è ſacris literis ducem affero, quæ cùm Hebræum populum è miſeria eductum ad felicitatem perduxiſſet, expreſſum mihi videtur auguſtiſſimæ Reginæ ſimulachrum.

Qui Rex, & qui tyrannus.

27. *Hebræorum exercitus.* Decreuerat ſummus ille rerum opifex, & molitor Deus, Hebræorum exercitum ab Ægyptia ſeruitute in libertatem vindicare; decurrenda tamen illi erant, antequam ad beatam oram perueniret; infinita propemodum ſpatia terrarum; vaſtæ peragrandæ ſolitudines, ignoti tentandi colles, inuiæ rupes ſuperandæ, ancipites viarum flexus retexendi, dubij montium tractus adeundi, mille ſinus, ambages mille, fallaciter in ſe valles reuocatæ explicandæ. Quis non videt in tanta viarum iniquitate opus fuiſſe duce ne miſeri homines palantes vagarentur, priùs quamuis plagam, quàm animo deſtinatam, adituri? Quod optari poterat propter commoditatem, poſtulari non poterat, propter nouitatem; diuina bonitas, maior precibus, maior votis, liberaliter conceſſit. Ecce tibi in medio aëre nubes præire viſa eſt, non vt plerunque fit multipliciter fimbriata, ſed in teretem columnæ formam à latiori baſe in auguſtum ſenſim epiſtylium erecta; non ex terrena fæce in tenebricoſam faciem compoſita; ſed ex puro halitu in pellucidum ignis candorem mirabiliter induta, quæ inexplicabiles ſolitudinis labyrinthos Dæda-

Ignea columna Hebræos ducit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Dædaleo tanquam filo expediret, noctisque caliginem, veluti facem præferens, illustraret. Hanc ego ducem sanctissimæ Elisabethæ viuam esse imaginem contendo, quam in sententiam cùm alia me impellunt argumenta, tum præsertim, quia non minus hæc Lusitanorum felicitati consuluit, quàm illa Hebræorum.

Tria sunt, ex quibus vnius regni felicitas effloreścit, si Philosophorum principem auscultemus; corporum sanitas, diuitiarum amplitudo, vacantium ab armis diuturna tranquillitas animorum. Hæc omnia, quæ à nube illa præstita fuisse Abrahamidis, luce clarius ostendam; nisi conuincam, à sanctissima Elisabetha multò cumulatiùs suppeditata Lusitanis, me oratorum numero deponite, veteratorum in albo collocate. Tota illa regio, qua migrandum erat populo diuinæ legis per id temporis cultori, tam feruidis Solis ardoribus æstuabat, vt neque alendis frugibus idonea, neque figendis sedibus opportuna, neque excipiendis peregrinis hospitalis videretur. Cuius rei testes appello, Pharios, Persicos, Græcos, ac Latinos etiam tyrannos, qui cùm temere auderent in omnes illas partes explorandi caussa euagari, tandem veluti continenti incendio radiorum vstulati; vel omnes conflagrarunt, vel pauci euaserunt. Sesostris cœli inclementiam expertus, copias retro mouit; ni faceret, in extremam cladem ruiturus. Cambyses vlteriùs progressus, aliorum, quos necauerat sanguine, alijs iam iam morituris, immodicos æstus temperabat. Macedo suos quidem milites hostilibus cuneis inuictos, iaculatis tamen à sole facibus miserabiliter exustos deplorauit. Cæsar Memphitico oraculo admonitus, ne in tam voraces flammas, se suosq; protruderet, certam sibi mortem destitit machinari. 28. *Ex quibus coalescat regni facilitas.*

Itaque nullus vnquam fuit, qui illam terrarum vastitatem perpessus, caloribus æstuantem vel prudens aggrederetur, vel incolumis superaret. Quo igitur præsidio Hebræorum copiæ tam nimios Solis appulsus deuitarunt, vt certum sit ex vate Regio (*non erat infirmus in tribubus eorum*) neminem ex diuturno calore in tantulam febriculam incidisse, sed omnes vegeto ac robusto corpore aduersus cœli iniurias tolerasse? Planè benefico afflatu illius ducis quam præeuntem sequebantur: illa enim, vt omnes ferè diuinæ paginæ interpretes commentantur (vnum si excipias Abulensem) aduersùs Solis violentiam fundebat vmbram, aduersùs Lunæ rigorem præstabat flammam; vtramque iucunditatis multum, salubritatis verò plurimum conferentem. Videtis quàm singulare præsidium ea nubes fuerit sanitatis? 29. *Ignea Hebræorum columna Solis ardores inuersa vmbra coërcebat.*

At Elisabetham contemplamini, & nullum aliud, etiam 30.

panchre-

panchreſtum, medicamentum in deploratam valetudinem requireris. Quid agebas, Regina Auguſtiſſima, tui immemor, tuorum memor, vt omnium ſanitati conſuleres, quid agebas? Nullus erat dies, in quo ad ægrotos non itaret; ſqualore obſitos eluebat; dolore tabeſcentes confirmabat, purulentam ſaniem abſtergebat, complexabatur morientes, fouebat exanimes, obligabat vulnera, refrigerabat æſtus, ciborum appetentiam faſtidientibus acuebat; dignitate princeps, ancillari officio par infimis videbatur. Quid ego commemorem diuerſas hominum calamitates, truncas manus, effoſſos oculos, ſemiuſtos pedes, luridos vultus, tumentes aluos, crura turgentia, exeſos ac putridos artus, quibus omnibus Sanctiſſima Eliſabetha delicatiſſimi ſtomachi teneritate ſuperata, non ſolùm applicabat manum, ſed etiam oſcula defigendo ſanitatem conferebat? O rem incredibilem! O miraculum omnium, quæ vidit vnquam Luſitania longè maximum! Reginam proauorum ſanguine illuſtrem, amplitudine imperij felicem, diuitiarum gloria præcellentem, ſeſe in tam vilem, & abiectam formam induiſſe: non hortos penſiles, non domorum illecebras, non ludorum apparatus Reginæ intemperantia curaſſe, ſed miſerorum ægritudines, periclitantium mœrores, languentium cruciamenta, parentis ſedulitate adiuuiſſe, fouiſſe, expuliſſe.

Reginæ in ægrotos obſequium.

31. Merito, vt mihi videatur natum in hanc rem celebre illud Hieronymi in Fabiolam elogium: *Morbos*, inquit, *in tanta miſerorum oblectamenta commutauit, vt multi ſani languentibus inuiderent.* Excurrite quæſo totam Luſitaniam, ſingulosque illius tractus cogitatione veſtra circumferte; quam prouinciam, quam vrbem, quod oppidum, quem vicum vſquam eſſe reperietis, in quo non appareant egregia monumenta reſtitutæ ab Auguſtiſſima Regina ſanitatis? Olyſipo ciuem illam ſuam horrentem macie, viribus exhauſtam, ægritudine confectam, impreſſo ab Eliſabetha ſalutari ſigno, ereptam morti, vitæ redditam gloriatur. Ebora quantum lateribus conari poteſt, tantum prædicat vnius pueri fauces hirundine obſeſſas, & quò minùs liberè permearet ſpiritus, interclusas, tandem Eliſabethæ patrocinio expurgatas. Portus (ita vulgò appellatis,) nunquam ſatis gratulatur, ſuo in agro contigiſſe, vt cuiuſdam puellæ oculos iam inde à primo ſatu lucis vſura deſtitutos Reginæ molliter blandientis attrectatus ab offuſa caligine liberaret. Collipo (vetus Leyriæ nomen eſt) præſtitum ſibi beneficium obſtupeſcit, exitialem vnius fœminæ tumorem, miſerè illius manum diſtorquentem, Reginæ linteolo circum circum obuoluto, ſubitò reſediſſe. Scalabis egregij memoriam facti conſeruare nititur ſempiternam, mendiculæ cuiuſdam pedem fœdo vlcere

Hieron.

Miracula diuerſis Luſitaniæ vrbibus, & oppidis à Regina patrata.

Olyſipone ciuem quendam reddit incolumem.

Portu puellam.

Leyriæ puellam.

Scalabe mendiculam quandam.

vlcere horridum, tetrum odorem exhalantem omnium à se oculos amouentem, Reginæ manibus clementer delinitum, calida molliter ablutum, osculo tandem persanatum. Mirobriga (oppidum est, in extrema Lusitania situm) literis proditum testatur primariæ fœminam dignitatis eo dolore frequenter vexari solitam, vt omnes illius sensus morte potiùs diceres, quàm mortis imagine consopitos; Elisabethæ oratu nunquam postea in idem malum reuolutam. Stremotium Transtaganæ oppidum regionis figlinis operibus nobile, & propter marmorum præstantiam, Pharus altera Lusitaniæ, recordari mihi sæpius videtur duos Principes equites periculosè ægrotantes ex propiori ad Reginam accessu, athleticè, vt aiunt, in posterum valuisse. *Stremotij duo equites.*

Quid Conimbrica? Soláne Elisabethæ benignitatem sensit in se claudi? Imò haud scio, an vlla magis Reginæ beneficentiã experta fuerit. Nõ dico lethales morbos diuinitus expulsos: taceo luculentas plagas, præter humanam opem coëuntes: prætereo deprauationes membrorum in antiquum decus redeuntium. Illud memoro, quod propter rei nouitatem erit vobis non iniucundum, propter claritatem verò facti sanctissimæ Elisabethæ gloriosum. Collegerat aliquando Augustissima Regina in cubile regium abiectissimæ fortunæ homunciones, informes, vlceratos, elephantiasi marcentes: eosdem perhumaniter exceptos, lautos officiosè, necessaria stipe recreatos abire iusserat; cæteri foras iam eruperant, vnus vi morbi impeditus, cuius pedes ægrè cohærentes, vix poterant firmare vestigia, paulisper in Regia desedit. Adest subitò & inauspicatò, qui à ianuis erat homo durus, & immitis: téne, inquit, scelus intrò in has ædes inferre pedem? huc obrepere? hic moras trahere? Quid agitas? Quid moliris? Compilatumne intrasti, an pestiferam animam afflatum? Næ ego ignauus homo sum, nisi tu isthuc hodie malo venisti tuo; quam nobis portasti luem, reportabis. Minas sequuntur facta: fustem arripit; ter, quater impingit capiti, minuit, elidit, exculpit cerebrum. O pietas! O humanitas! Quã semper à Regia procul exulastis! Misellus homulus, qui minusculo digito collabi poterat, illo tanquam tonitru de cœlo tactus ad solum ruit semianimis; fit strepitus, concursus vndique, de homunculi vita actum esse, omnes dictitant: res vti gesta erat, ad Reginam fertur. Quid existimatis tunc illam animi habuisse? angitur, torquetur, maceratur, semetipsam incusat sæpius, quæ ne bene facere quidem didicisset, sine ipsius discrimine cui bene fecerit. Quare duci hominẽ ad se iubet, gremio excepit collisum caput, suffundit frigidam, propinat calicem, repurgat sanguinẽm, obstipat vulnus, deniq; album oui multi- 32.

Singulare pietatis exemplum in homulũ miserrimum Regina Conimbricæ patrauit.

plici attritu, liquatum ſatis ſtupaque exceptum, ſuis ipſa manibus imponit, & ne pietati liberalitas deeſſet, erogata pecunia multò quã antea largiori, iubet inter manus deportari. Poſtero die rogatum mittit, qui haberet? Renuntiat, res mira! ſe poſt adhibitam à Regina curationem, nullum aut dolorem, aut doloris veſtigium ampliùs habuiſſe: cicatricemq; tam ſubitò obductam, vt multo lentiùs facta fuiſſe videretur. O vim morborum expultricem! O ſingularem ægrotantium medicinam! O præſidium valetudinis immortale! An dubitare quiſquam poteſt quin ſicuti columna illa ſuorum incolumitatem Hebræorum ſtrenuè tutata eſt; ita quoque ſanctiſſima Regina totius Luſitaniæ profligatam ſalutem reſtituerit, reſtitutam conſeruarit? Sanè vel cæcus ille eſt, qui hæc non videt; vel, ſi videt, neque diligit, ingratus.

33. *Æſculapij fana extra vrbem locabantur.*

Fuit illa quondam Græcorum Romanorumque Religio, vt ſacra fana Æſculapio, quem medicinæ Deum vocitabant, non intra, ſed extra vrbis pomœria locarentur, in loco arboribus conſito, ventis peruio, aquis irriguo, naturæ ſitu geniali, aëris clementia ſalubri: id ea mente faciebant, vt oſtenderent non ſolùm Æſculapij Numen vitalem induere ſpiritum, ſed etiam ipſum locum; in quo eſſet, domum, tectum, parietes fore hominibus ſalutares. Inania ſunt hæc commenta poëtarum, ſi delubro Æſculapij tribuantur; ſi tamen de ſanctiſſimæ Reginæ ædibus prædicentur, veriſſima profectò erunt eximij decoris monumenta: neque enim ſolùm Eliſabetha, ſed ipſa quoque illius domus cultricis ſuæ ingenium imitata vitam morituris adſpirare videbatur. Quod dum breuiter oſtendo, cum iucunditate, vt ſpero, audietis. Prope Mondam iuxta D. Claræ in loco amœnis ſalicetis viridicato, domus quondam fuit, in quam Eliſabetha abiudicato regno, regnandique amore, ſe collegit. ſtetit quidem illa diu, ad noſtram vſque tempeſtatem ſarta, tectaque; aliquando tandem exeunte hieme, ſubita exoritur procella; diceres in illius domus ruinam conſpiraſſe: nutant parietes, ſtrident cardines, tectum percrepat, aguntur rimæ, totius ædificij compages iam iam diſſoluendæ præſentis periculi admonent inquilinos: proripiunt illi ſe foras impigri; vnus tantùm in imis ædibus puerulus deliteſcit, quem ignarum & incautũ crebris ictibus ſoluta domus obruit, contexit, ſepeliuit. miſeri parentes miſerum filium lamentantur, priùs ſepultum, quàm mortuum; feſtinant, expediunt, perpurgant locum, vt attritum extrahant, quem integrum fuiſſe incluſum deplorabant. Tandem eò veniunt, vbi trabes à ſolo ad alterum parietem erectæ, & in fornicis modum, quaſi de induſtria ſubnixæ, ruentium tectorum pondus ita molliter exceperunt, vt

nulla

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

nulla neque plaga; neque labes subteriacentem puerum deformaret. O eximiam virtutem! ô efficacitatem inauditam, quando non solùm Reginæ manus omnium sanabat ægritudines; sed etiam Reginæ domus omnium saluti consulebat!

Puer in obruta Reginæ domo mirè euadit.

Quid ageres, Elisabetha sanctissima, si te superiori anno cœlum terris restitueret? Videres hanc tuam sedem, Conimbricam intelligo, vt de cætera Lusitania taceam, grauioribus oppressam morbis, quàm vnquam aliàs se excruciatem fuisse recordatur; grassabatur pestis, nutriebatur flamma, propulsabundo incendio omnia conflagrabant. Nullus vicus erat illæsus, nulla domus relinquebatur immunis: nullum contubernium persistebat incolume: si quis erat, à quo vis mali abstineret, mortis metu, multis mortibus acerbiori millies moriebatur. Cerneres incondito insultu micare venas; terribili obtritu salire oculos; perpetua nausea cieri viscera; in liuentes pustulas tumere artus; multos priùs mori quàm ægrotare: nonnullos præferre mortem crudeli vitæ: naturæ dissidio liberos ac parentes se inuicem fugere ac timere; vbique luctum, vbique funus, ita vt tota Conimbrica non viuorum domicilium, sed mortuorum sepulchrum videretur. In tanta calamitate rerum, quid faceret Elisabetha? Abiret? Excederet? Salubriora loca capesseret? Posset quidem, neque verò inconsultè; mea tamen sic est ratio. Daret se profectò in discrimen, inuiseret ægrotos, sterneret lectulos, molliret puluinos, pararet cibos, mederetur omnibus, leuibus ipsa manibus, si opus esset, perstringeret vomicas, parcè digitis pressaret; nulla denique munia prætermitteret fœminæ studiosissimè ancillantis.

34.

Pestis per Lusitaniam grassatur.

35. Sed quia hæc officia dedecebant perbeati animi dignitatem, maiora quidem nobis à summo Deo exorauit beneficia. Namque Elisabethæ patrocinium, (ita iudico, ita credo,) pestiferas auras expiauit, gliscentem flammam restinxit, insultantis vbique lethi compressit animos, Conimbricam erexit misero veterno consopitam, vtriusque Academiæ studia iam dudum intermissa instaurauit: seorsim verò hoc Collegium ita fouit, vt natiuam edacitatem ignis circumquaque ambientis, totamque vicinitatem miserè helluantis castigaret, ne intrò in hanc domum insinuatus grassaretur. Vidistis, vt Elisabetha Mosaicæ columnæ naturam imitata viua mortuæ, suorum valetudini strenuam operam præstiterit? Quæso attentè audiatis vti eiusdem columnæ suo in populo liberaliter munerando inlustriam adumbrarit.

Innumerabili Hebræorum multitudini pedestre iter

 cunti,

cunti, quadragenum annorum ſpatio abſoluendum, maximè timendum erat, ne in ſummam inopiam vergeretur eorum omnium, quæ ad victum & cultum pertinerent. Verùm prouidentiſſimam ductricem, id eſt, columnam anteeuntem inſequuta, nullius rei diu pertulit indigentiam. Nunquam paupertatis moleſtias exſorbuit diuturnas: veſtes, quas niſi frequenter aut mutes, aut interpoles, agitatio diſſuit, vſus atterit, vetuſtas conſumit, eundem ſemper nitorem, eandem elegantiam conſeruarunt. Calcei, quos viarum aſperitas conficit, ſaxorum affrictus lacerat, incurrentium ceſpitum offenſiones reſcindunt, nunquam obſoleti, nunquam olidi, ſemper integri, ſemper recentes extiterunt. Iam verò ferculorum apparatus ſi pergam recenſere, vtrùm potiùs contingat, haud ſcio; an vobis ex omnium multitudine faſtidium, an ex ſingulorum ſuauitate appetentia concitetur. Quà gelidæ fontium perennitates occurrebant ex Elyma valle erumpentes: quà diuina tanquam virgula percuſſa rupes iucundiſſimos in latices ſoluebatur. Hic ſponte ſua coturnices gregatim conuolantes ſe ſe inducebant, non in laqueos, ſed in manus omnium copulandæ: illic nectareas dapes è cœlo miſſas ſuauiores Atticis, vel adoreis tragematis, ſaliaribus, vel Sybariticis conuiuijs lautiores cum ingenti omnes admirabilitate in cibos, in delicias colligebant. Quid vlterius? Quid opulentius fingi poſſet? Siquidem nemo ſanus, vel Attalicas Perſarum veſtes, vel mulleolos calceos Albanorùm, vel hiematas Cæſarum potiones, vel pollucibiles ſacrificiorum cœnas in tanta rerum copia deſideraret.

Hebræi dum iter facerēt nullam victûs aut cultûs indigentiā pertulerunt.

Elyma vallis.

36. Iam quæſo ad Eliſabetham cogitationes veſtras intorquete: cernite vti ſe præbuerit in ſuo regno alendo, ſuſtentandoque officioſam O Reginam diuitijs mirabilem, mirabiliorem tamen beneficijs! Mitto in primis liberalitatem illam in ſacris ædibus extruendis ſingularem, quam mihi videtur habuiſſe hæreditariam, à paterno auo Rege Aragoniæ Iacobo, qui duo millia templorum ab hoſte capta, & euerſa erexiſſe fertur, & exornaſſe. Satis loquuntur tres illi parthenones ſacrarum Deo Virginum auguſtiſſimi, quorum primum Olyſipone, alterum Almoſterij, tertium Conimbricæ excitauit. Satis prædicant religioſorum hominū familię iam inde ab heroicis illis temporibus in Luſitania floreſcētes, quibus omnibus quidquid victus, quidquid veſtis, quidquid ſacræ ſupellectilis opus fuit, largè copioſeq; impēdit. Satis reſtantur innumeri cœtus Monachorū extra Luſitaniæ fines, parcè duriterq; viuentes, ad quorum recreandam inopiam quotannis præſidiarias pecunias dono dabat: ſatis denique omnibus, vt aiunt, tibijs decantat templum illud Compoſtellæ longè maximum, in quo exornando, illu-

Regina quā fuerit regno ſuo officioſa.

Iacobus Aragoniæ Rex quàm liberalis.

ſtrando,

[or]ando, locupletando, plus vnius Reginæ laborauit industria, quàm omnium Regum, pace illorum dixerim, non Hispaniæ solùm, sed totius Europæ liberalitas. Quid obstupescitis AA. comparate animos ad ea, quæ dicturus sum, auaritiam iudicabitis, quidquid hactenus audiuistis. *Cura sanctissima Reginæ erga templum Cōpostella.*

37. *Paupertas & improbitas Germana.*

Platonis oraculum est, paupertatem & improbitatem à Deo germanas esse, vt vix vnquam inuicem diuellantur: quacunq; in vrbe, inquit, mendicos videris, in eadem necesse est fures, corycæi, manticularij, sectores crumenarum, mancipia turpitudinis, omnium malorum artifices, omnium scelerum architecti delitescant. Illi enim necessitatis vi adacti nihil non agunt, nihil non moliuntutur (iuréne, an iniuria nihil curant) vt suæ consulant egestati: proculcant leges, proterunt iura, depeculantur fana, compilant vrbes, corradunt omnia, denique cuiusque flagitij nomine sibi vitæ præsidia lucrantur: *sceleri proclivis egestas,* cecinit quidam bene. Igitur Athenienses rati id, quod erat, multorum vtilitatem paucorum incommodo præferendam: iudicabant exhauriendam esse à Republica huiusmodi sentinam, hoc genus hominum procul à ciuitate abdicandum: quantò sapientiùs Elisabetha? quæ cùm intelligeret pauperes in vrbe degere periculosum, ab vrbe relegare, inhumanum; ita pauperes retinuit, vt paupertatem excluderet; ita paupertatem exclusit, vt pauperes retineret. O intelligens perfectumque iudicium! O singularem ac propè diuinam sapientiam! vt ne hoc quidem nomine Athenæ bonarum artium altrices sapientissimæ Reginæ præire videantur.

38. *Genus omne miseriæ sanctissima Regina releuat.*

Cogitate quæso AA. cum animis vestris omne genus paupertatis quo miseri mortales vexari possunt, famis, sitis, nuditis, exilij, seruitutis, & si qua plura sunt sexcenta alia. Certè nullum prorsus inuenietis, quod Elisabetha non iuuerit, & in integrum releuarit; fame, sitique extabescentes, cibo, potuque mirificè recreabat, & viduæ Sareptensis imitatrix, alios pascebat esuriens, oreque pallente ieiunijs fame torquebatur aliena: sordidatis & pannosis hominibus tribuebat amictum, non tegendi modò, sed penè ornandi gratia comparatum, & cùm esset sui comendi corporis negligentior, erat tamen in alijs excolendis curiosa. Externos homines, & peregrinos liberali excipiebat hospitio, & quæ pedes ac mendica in D. Iacobum omnes peregrinandi labores deuorasset, suo tamen in regno peregrinantium molestias abstergebat. Soluendis è Maurorum iugo Lusitanis pretium soluebat non exiguum, & quamuis non esset sui iuris, à Dionysio Rege dedita in custodiam, nihilo tamen segniùs curabat, vt alios in libertatis iura vendicaret. Quid plura? Etiam nunc existimatis ampliores fines regiæ

liberalitati præfigendos? Audite cætera, à vobis ego priùs audiendi patientiam requiram, quàm vos à me Elisabethæ pietatis exornandæ argumentum.

Ære alieno graues exonerabat suo nomine; in pauperum funeribus debitas faciebat impensas: mendicare recusantes præ pudore clandestinis pecuniis iuuabat: pellicatui seruientes præ inopia magno impendio à nefario lucello auertebat; tota vrbe diligentiùs ipsa pauperes, quàm pauperes stipem, quærітabat: damnum putabat suum, si quis debilis, & egenus cibo sustentaretur alterius, magis illam inopes, vt parentem, quàm diuites, vt reginam venerabantur. Venio ad illas duas arces, Leyriensem alteram, alteram Scalabitanam, testes quidem Regiæ pietatis oculatos pariter, ac locupletes. In illam sanctissima Elisabetha recepit omnes fœminas, quæ vellent à turpi quæstu, ad honestam vitam resipiscere, & à prostibulis impudentiæ ad castitatis sacraria commigrare: in hanc expositios infantulos collegit, quos vel pudor, vel inopia à parentum amplexibus ablegarat, vt illis se præberet altricem, quos nemo vellet habere alumnos, & quos pater filios erubesceret, eorum se matrem esse gloriaretur. Videtis, quo illam iure, omnes Ordines, omnes Principes, omnes plebeij, omnes viri, omnes fœminæ, omnes senes, omnes pueri, omnis Lusitania, faustis acclamationibus parentem patriæ salutarent? O nubem multò quàm Mosaicam fœcundiorem! ô columnam laborantis imperij firmamentum.

Domicilia Leyriæ, & Scalabi erigit pietatis ergò.

40. Neque solùm ea largitas in priuatam, sed multò in communem vtilitatem extitit mirabilior. Vt maior frugum copia in Lusitania suppeditaret, deserta & inculta sola arationibus exercebat, vt commodior esset omnibus habitandi locus, alibi ab imis fundamentis erigebat oppida, alibi ruinosos vetustate, resarciebat muros. vt expeditior esset vltrò citroq; commeandi opportunitas, quà vias directas ad amussim loricabat, quà fluuiorum ripas pontibus annectebat. vt in vrbes influerent emendicati è fontibus liquores, passim fabricabat Euripos, passim architectabatur aquæ ductus. ne pauperes mendicandis corporum strumis peculium acerbius exulcerarent, valetudinaria vbique vel denuo excitabat, vel reditibus augebat: denique ne Lusitani sapientiam quæsituri, extra regni limites cum morum, ac diuitiarum iactura vagarentur, quid fecit? quid cogitauit? quid molita est? Conimbricæ in totius Lusitaniæ vmbilico instituit Musæum literarum, si auditorem spectes, Zenonis pœcili frequentius, si magistrum adeas, Platonis Academia augustius: si doctrinam attendas, Aristotelis Lyceo locupletius, vt iam non hospitium apud Lusitanos, sed domi-

Reginæ liberalitas in communibus beneficiis.

Sanctissima Regina Conimbricensis Academiæ prima extitit fundatrix.

domicilium habuisse sapientia videretur? Et quamuis illas scientiarum officinas, temporum iniquitas labefecerit, easq; multo postea instaurarit eximia liberalitas, & in suos plusquam patria beneuolentia clarissimi & Augustissimi Regis Lusitaniæ Ioannis tertij, quem mihi honoris causa nominanti, ipsimet parietes applaudere gestireq; videntur, tamen nemo vestrûm negare audeat, quod ne ipse quidem Rex, si adesset coram, negare potuisset, primam laudem huius Academiæ conflandæ, sanctissimæ Elisabethæ deferendam. Quid eloquar Academia? quid prædicem Conimbrica? quid exornem Lusitania? quid tam amplam egregie factorum copiam, tam angusta verborum illustrabit inopia? Verum, vt eo maior Reginæ liberalitas videatur, quo totius opes eloquentiæ in angustius contrahuntur, patienter mihi obsecro vlterius vacate.

Fuit aliquando in hac vrbe, tanta siccitas agrorum, & ex illa tam atrox fames consequuta, vt nunquam similis calamitas oppidanis incubuisse diceretur. Prætereo macie confectos vultus, illuuie sentos artus, colore mustelino pallentes oculos, stupore morti proximo ligatos sensus, corpora sine succo, sine sanguine, tenuissimis tantum neruis cohærentia. Non est animus, charactere, vt dicitur, oratorio, famis imaginem adumbrare. Vtinam nostrum sæculum, illud esset, in quo toties non cogeremur illam oculis intueri! Vnum tamen non omittam; in tanta annonæ caritate, oppidanos omnes passim in agros exire pabulatum. Si quis erat, qui arentes radiculas in esum colligeret, bene sibi consultum esse opinari; si quis occulto speculatu musculos venaretur, credere sibi laute conuiuandum; si quis solerti aucupio spinturnicium captaret, interim pauos Samios non inuidere; si quis ne his quidem sordibus victitaret, deficere, torpere, strangulari, interire. Quid Elisabetha? in tanta strage populorum sibi consulere? suis in posterum prouidere? transuersa agerentur omnia, nihil curare? procul à vobis ea cogitatio, procul absit, imo nunquam sua curauit negligentius; nunquam impensius aliena: eius domus per id temporis nihil videbatur minus, quam Regia. Nummaria erat, frumentaria erat, penaria erat, olearia erat, altera succidia erat, non sibi, sed vrbi; non domesticis, sed externis; non aliquibus, sed omnibus. Principes viri Reginam conuenire, periculi admonere; caute & prudenter agendum; parce & frugaliter dispensandum: si omnia simul dilapidaret, fore, vt ea ipsa, quæ vrbem fames opprimebat, Regiam quoque inuaderet: & quæ largitas erat eatenus plurimis spes vitæ, esset omnibus deinde salutis desperatio. Nihilo tamen Regina erogabat angustius: diuites ne venirent ad incitas, suis largitionibus conseruabat; pau-

41. Fames Conimbricæ.

Reginæ liberalitas quo tẽpore fames grassabatur.

peres, ne vrgente fame extiuguerentur, plurimis cibarijs alebat; morientibus ne in summa orbitate decederent, omnibus remedijs præsto esse nitebatur, *populo extincto superesse Reginam* dicebat *indignum*; *Regina etiam pereunte seruari populum gloriosum*. O pietatem non vnius, sed ne omnium quidem ætatum præconijs satis digne efferendam! Quantâ de spe Conimbrica decidisti: quanto de præsidio deuoluta es Lusitania, ex quo Reginam talem, talem parentem amisisti? Quam in rem, eorum ego tantum requiro testimonia, qui superiori anno in hac vrbe restiterunt.

42. Meministis, quæ facies erat omnium, & quæ macies? quis habitus? quæ forma? quis color? quæ imago? non vmbrata, non fucata, sed viua, sed expressa famis & egestatis. Vereor ne tanti mali vulnera recrudescant, dum tantorum vulnerum memoria renouatur: dico tamen eo calamitatis ventum esse, vt nisi adfuisset eximia liberalitas principum virorum, quos prudens, sciensque omitto, ne cum orator esse debeam opportunus, importunus esse videar adulator: nisi religionum charitas singularis, nostræque societatis, etsi minimus, certe beneuolentissimus labor omnibus deseruisset, de vrbe, de vrbanis actum foret. Vna tamen deerat Elisabetha, quæ profecto, si adesset, vicatim, ostiatim concursando, qua cibos, qua pecunias, qua diuersa congiaria tribuendo; non in rosas aurum, vt quondam fecit, sed in aurum totius vrbis indigentiam commutaret. Audiuistis, sicuti nubis præuolantis auspicio, nihil defuit Hebræis; ita Elisabethæ imperantis beneficio, nihil vnquam defuisse Lusitanis. Iam vtra eorum in suo regno tutando ac tranquillando excelluerit, quod vobis multo erit iucundius auditu, beneuole attendite, breuiter perorabo,

Virorum principum, ac religionũ liberalitas quo tempore fames Conimbricæ grassabatur

43. Caput extulerat è miserâ seruitute exercitus Hebræorum, pedes, manusque nefarijs vinculis exuerat; tentare iter cœperat in beatam oram patriæ libertatis. Primis, alterisve castris, ad Erythræum mare ventum est. Miles otium nactus à labore, suis se deonerare sarcinis, figere tentoria, indulgere cibo, curare corpora, pluteis circumdatis dedere se in soporem & quietem. Pharaonem, vel concinnatis aliorum verbis circumuentum, vel insitâ animi leuitate fluctuantem, æstus quidam cogitationum à se, à sententia abripuit: dolet tantam prædam sibi eripi è manibus, tantum, vt aiunt, bolum sibi è faucibus exculpi: parat milites, armis instruit; Ægyptum, viresque Orientis, & vltima secum Bactra vehit; iubet vt ijsdem semper inhærentes vestigijs insequantur fugientes, & in eandem, qua eruperant, referant seruitutem. Curatur, vti imperat; adest subito incautis, & secundum maris oram otiosè ferian-

Secũda pars orationis.

Pharao Hebræos insequitur.

ferirantibus infinita propemodum hominum multitudo, armis horrida, animis truculenta, falcatis curribus superba: sonant litui, æra perstrepunt, inconditi clamores læuum nescio quid ac ferale minitantur. Quid Hebræus? tremere, frangi, deficere, collidi, sibi mortem, Moysi diras imprecari. Quid faceret? prorsum iret? Obstabat immensa illa vastitas vndarum, omnes si vltro pergerent, præaltis voraginibus haustura. Rursum caderet? Hærebant in tergo hostiles cunei, in illius procul internecinam cladem, si loco moueretur, ruituri. Ergo quid? pallere, obstupescere, seniores tantum malum ab omnium ceruicibus deprecari; iuniores, vt in re trepida armati miseræ se carnificinæ deuouere: omnes spem salutis abijcere, nec de mortis fuga, sed de mortis genere cogitare. Parùm aberat, quin vtrinque acies congressæ mutuis se vulneribus conficerent, & luctuosior pugna, quàm ciuilis fuit apud Romanos, nasceretur. Quid tamen existimatis, iam iam ad prælium coituris accidisse? O miraculum! O prodigium inauditum! Ecce tibi nubes illa, quæ primum agmen Hebræorum anteibat, mirâ celeritate recurrit ad postremum; mediaque inter vtrumque sita exercitum iam prope velitantium arma dirimit, illius tutatur tergum, huius retundit impetus, fugientis confirmat animos, conatus eludit insequentis; ab alterius vtrunque manibus separat, ac diuellit.

Nubes, quæ Hebræos anteibat, ad postremam aciem recurrit, & Pharaonis exercitus impetum retundit.

44. Quod expressius fingi poterat Sactissimæ Elisabethæ simulachrum? quæ non semel, vt nubes illa, bellorum semina compressit, sed ter, & amplius, vt ostendam, clarissimorum Principum discordias tranquillauit. Alphonsus Lusitaniæ Princeps, cum à puero, indulgentissimo Patre vteretur; adolescens tantam in licentiam erupit, facilè vt ostenderet, pueros, si duriter tractentur, mites, ac faciles; si molliter habeantur, indomitos & illiberales euasuros. Itaque regnum meditari cœpit, dolos cudere, ambire populum, gladiatorium animum induere in parentem, & ne à filio in perduellem degenerare videretur, fingere se à patre præter ius & fas fieri exhæredem, & in regnum adulterinam parentis sobolem cooptari. Hisce parumoribus feriatorum iuuenum gratiam collegit, exercitum conflauit; totâ Lusitaniâ impunè debacchatus; quid monstri nõ fouit? quid monstri non exclusit? Primo Leyriensem vrbem aggreditur: deinde Scalabitanam arcem occupat, inde Conimbricam expugnat, obiter maioris montis oppidum inuadit: protinus Langobrigam capit, Cale subigit, Portum ad deditionem impellit: postremo totam fermè regionem perlabitur interamnem, facem præferens & incendium, vexat, premit, vastat, populatur; iterum sese recipit in hanc vrbem omni armorum,

Alphonsus Lusitaniæ Princeps vel in ipsum patrem bellum dolosè machinatur.

Alphonsus Lusitaniæ Princeps per totum regnum captis armis decursat.

Dionysius in filium Alphonsum bellum suscipit.

morum, militumque præsidio confirmatam. Dionysius iuuenilem audaciam admiratus, regni stragibus commotus, cogit militem, arma comparat, in vlteriori ripa Mondæ, quæ mœnibus ponte iungitur, castra locat, fidem omnibus præstat suam, factam sibi iniuriam nonnisi filij cruore eluendam. Passim vtrinque milites concurrebant, sæpe cruenta inibant prælia, suis se gladijs liberi, ac parentes iugulabant, victoriæ victos pariter. & victores pœnitebat, neque res alium exitum credebatur habitura, quam si vel filij, vel parentis partes in extremam aleam vocarentur. Sed videte singularem, ac penè diuinam Martis componendi rationem: Elisabetha è custodia, vbi per id temporis inclusa tenebatur, foras emicat; Conimbricæ adest improuisa non illa virum, non illa pericli, telorumque memor, intro sese infert, in quam partem atrociores pugnæ sæuiebāt. Alphonsum adit, Dionysium alloquitur; primarios duces conuenit, quærit omnem aditum, flectit se in omnem faciem, monet, supplicat, deterret, pollicetur, omnium fauores aucupatur; tandem precibus eos vincit, quos nec bellorum fulmina, nec pietatis iura domuerunt: è manibus arma excutit, ab animis odia extirpat, à toto ore sæuitiam ablégat, patrem ac filium mutuos conuertit in amplexus, omnium bellorum tumultus comprimit ac serenat.

Sanctissima Regina inter patrem Dionysium, & Alphonsum filium pacem firmat.

45. Admiramini pacis interpretem, tanquam cœlo diuinitus elapsum? Maiores adhuc armorum procellas ab eâdem tranquillatas audietis. Nondum recens vulnus occalluerat, subitò cum maioris doloris sensu refricatur. Alphonsus malè sanus male resipiscit; priori flagitio cumulum apponit nequiorem, hostem se præstiterat, nunc fœdifragum. Parentem Olysipone commorantem aggressurus, eôdem agit copias; obuius accurrit parens, filium vt protelet; sexto ab vrbe milliario hinc inde metantur castra;

Alphonsus Lusitaniæ Princeps patrem Dionysium prope Olysiponē bello aggreditur.

Bella geri placuit nullos habitura triumphos.

Datur signum, vtrinque exitur, conseruntur manus. Deus immortalis! quæ strages, quæ pernicies, quæ calamitas illius lucis fuit? equorum pulsibus tremit solum; tubarum clangoribus tonat cœlum; armorum collisionibus aër fulgurat; præliantium anhelitu conflantur nebulæ vbique sanguis, vbique cædes, cadauera vbique in aceruos cumulantur. Rex & Princeps; ô portentum! Senex & iuuenis; ô prodigium! Pater & filius; ô piaculum execrandum; toto exercitu equitantes se inuicem prouocant in arenam, mutuum se inuicem reposcunt in interitum. Quem finem tanti prælij nisi miserandam vtriusque exercitus ruinam fuisse iudicatis? Consulite tamen rei euentum. Elisabetha re cognitâ, præpropero cursu ad certa-

minis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

minis locum fertur, volâsse diceres, non ambulâsse: in medias acies, in armatos hostes, in confertos cuneos metuenda magis, quam metuens, prorumpit: fulminabant enses, stridebant iacula, torquebantur saxa, reuocabant à tergo clientum voces; ipsa nihilominus pergere; Alphonsum inclamare, Alphonsum; vbi designat oculis, inuolat, corripit vtramque manum, extorquet arma, castigat verbis. Quid tu, inquit, incendium, & fatale malum Lusitaniæ pergis vlterius insanire? Non te pudet paternæ iniuriæ, violati fœderis, turbatæ pacis, effusi sanguinis, editæ stragis, vt non nisi proculcatis tuorum ciuium cadaueribus mihi ad te patuerit accessus? Poteris totius posteritatis maleuolentiam in te recipere? Non times debitam tot criminibus vltionem sustinere? Audes propter quos hanc suauissimam lucem aspexeris, eos indignissimè luce priuare? Si in patrem impiè debaccharis, matrem, quæ te vel ipsâ vitâ multo habet cariorem, cur tam asperè incessis? Prohibe à te, quæso, iram Numinis, tuo capiti, nisi mentem recipis, propediem affuturam. A filio hisce verbis delinito cursum inflectit ad parentem: orat vti in commune consulat; vnicum hæredem regno seruet; iuuenili audaciæ ignoscat; iustas iras senili prudentiâ moderetur. Hinc ad vtramque aciem diuertit, monet ne pergant pessum premere Lusitaniam: ne suo se sanguine consanguinei cruentent; ne illorum vitam opprimant, quorum postea mortem deplorabunt. Paullatim emollit animos; expungit iras; componit sensus; exarmat manus; omnes in gratiam reuocat multò quam antea firmiorem. O nubem! O columnam! Mirabilius, quàm Mosaicam Regum concertationes dirimentem! Nemo vnquam tam gloriosè bellum gessit, quâm feliciter Elisabetha pacem fecit: nemo tam iniquè voluntates hominum segregauit, quàm beneuolè Elisabetha copulauit.

Sanctissima Regina filiū suum Alfōsum increpat.

Attendite vlterius; quas bellorum fibras euulsit, quos pacificationis fructus inter alios atque alios excitauit. Alphonsus ac Dionysius germani fratres, arcanis primum odijs dissidentes, deinde apertis simultatibus nefariè tumultuantes eò iam processerant, vt tota Lusitania fraterno sanguine imbuenda videretur: sequestram se Regina interponit, hinc virum, inde leuirum alloquuta, facilè ab vtroque debitam aduersùs alterum beneuolentiam exorat.

Dionysium cum germano suo Alphonso componit.

Ferdinandum Castellæ Regem, ac Dionysium Lusitaniæ, graues inimicitiæ distraxerant: pugnabatur vtrinque fortiter. Hispanus collectâ classe Lusitanam oram vellicabat; Lusitanus infestis signis in Hispanos agros irruebat: intercedit Elisabetha caduceatrix, pacem orat, bellum deprecatur; conciliat infensos 46.

Dionysiū cū Ferdinando Castellæ Rege conciliat.

fensos animos; affinitatis vinculo connectit, ne ita facile in posterum dissoluantur. Inter Ferdinandum Castellę Regem, & Iacobum Aragoniæ, acris exoritur de Murciano agro contentio: ad litem ferro decidendam, vtriusque consilia spectant; suscipiunt bellum sociale non alio exitu, quam totius Hispaniæ exitio terminandum: adest subito Elisabetha conciliatrix societatis humanæ, non humana, sed diuina; remouet ab armis, compellit ad arbitros: in foro cum ingenti vtilitate vtriusque definitur causa, quæ in bello erat cum extrema omnium vastitate præcipitanda; potuitne studium esse vehementius pacis componendæ? Crediderim hoc Elisabetham à Christo Seruatore hausisse, expressisse, arripuisse: vt enim puero recens nato cœlestes chori pacis genethliacon ad cunas decantarunt; vtq; idem ad moriendum proximus condito suæ testamento voluntis pacem hominibus legauit; ita plane Elisabetha cum primum in lucem data est, parentem & auum non leuibus iurgiis contendentes, in gratiam prolectauit: eadem ad moriendum vicina, prius viuere desiit, quam filium & nepotem, atrocia bella machinantes, ad pacem adhortari. O pacem Lusitaniæ! O Regum tranquillitatem! O bellorum expugnatricem, conciliatricemq; singularem animorum!

Ferdinandũ Castellæ Regem, ac Iacobum Aragoniæ ab armis remouet.

47. Elisabetham cum nube illa iam dirimendo bello comparaui: in extrema orationis periodo etiam præferetis. Dum ea nubes Hebræum & Ægyptum interiecta, moram facit præliandi, res accidit propter magnitudinem incredibilis, propter nouitatem inaudita. Erythræum mare facto aquarum diuortio in contrarias partes cedit, fluctus hinc inde retrouersum compelluntur, & in immensos cumulos glomerati tanquam abiecta crepidine à Deo sustinentur, ne in miserandam eluuionem dilabantur; nubes terga deserit, primam frontem anteuertit; ducem præstat inter fluctus: sequuntur Hebræorum copiæ sicco alueo exceptæ, & quadrato agmine incedentes ad vlterius littus feliciter euadunt. Instant Ægyptij animo iam prædam deuorantes: tamen ad medium mare perlati, lutulentis vadis inhærescunt; difficultate itineris perterriti retro commeant: cum subito ab vtroque littore, mare coire cœpit, vnde paulatim coguntur in angustius: exanimantur miseri tristi obsidione circumuallati: tandem vndique se maria committunt, & metuendo spectaculo omnes obruunt & inuoluunt: nant arma, currus, equi, homines, & Ægyptia gaza per vndas. Quorsum hæc spectant? dicam. Nubes illa ita interpres fuit dirimendi belli, concordiæq; firmandæ, vt alterius partis commodo inseruiret, alterius perniciem moliretur. Contra vero Elisabetha nemini vnquam nocuit, omnibus semper profuit. Ita vtramque factionis partem

Hebrææ copiæ sicco maris alueo excipiuntur.

Ægyptij, dũ Hebræos insequuntur, alto gurgite obruuntur.

partem in gratiam restituit, vt nunquam vnius damno alterius lucrum compararit.

Quis hac nostra tempestate, seu, vt dicam verius, calamitate, talem Reginam non expetat, non desideret, non requirat? Tota Lusitania iam multum tempus est, ex quo maximis bellorum tumultibus cietur. Cernitis Oceanum Lusitanorum industria exploratum, piratarum nauigiis interclusum: naues Indicas olim ad Lusitaniam feliciter appulsas, modo ad hostiles oras miserabiliter auectas: maritimas quondam ciuitates asportatis vndique mercibus opulentas, nunc armatis è Britannia classibus patefactas; Olysiponem anteactis sæculis orbem, præsentibus ne vrbem quidem: tunc externis victoriis laureatam, nunc domesticis calamitatibus attritam: Conimbricam, aliquando literarum otio indulgentem, iam armorum negotio laborantem: totum regnum, quam longe patet, multo atrocius eminentibus bellis, quam ingruentibus laceratum. Merito vt mihi liceat vsurpare veterem illam Hieronymi querimoniam: *Aruerunt vetustate lachrymæ, præter paucos senes, omnes in armis nati iam non desideramus, quam nunquam nouimus, tranquillitatem.* Vtinam nobis sanctissima Elisabetha in hac agitatione rerum superesset, paciferaq; manu ramum præferret oliuæ! non dubito, quin statim militum iræ deferuescerent, Principum odia residerent, armorum procellę detonarent, Lusitaniæ iam dudum erepta tranquillitas redderetur. 48. Hieron.

Vidistis AA. vti Augustissima Regina regni sui felicitatem, quod regium munus est, diligenter curauit, quoad vixit. Tandem æquum erat, vt quæ suos humana felicitate donârat, diuina à Deo felicitate donaretur. Terras deserit, ad Superos concedit. Ægrotantium imbecillitatem fouit; incolumitatem accipit sempiternam: pauperum inopiæ consuluit; diuitiis nunquam perituris locupletatur: tumultuantium Regum discordias composuit; iucundissimam æternæ beatitudinis ingreditur requiem: alio sceptro insignita, alio diademate decora, alia purpura splendescens, non in angusta Lusitania, sed in Augusta lucis aula dominatur. Quid miramini, sublata vobis Elisabetha, tot calamitates in singulos annos redeuntes, tanquam Lernæa capita pullulare? Sæuire pestem, grassari famem, ardere bellum, turbari omnia, &, quod peius est, ô rem indignam vestris auribus, iniquis tamen temporibus exprobrandam! tot scelera, tot flagitia, tot seminaria cœlestis vindictæ in Lusitania nutricari. Quid mirer? Vna Elisabetha, quæ tot malis medicetur; vna Regina, quæ tot miseriis patrocinetur; vna omnium parens, quæ tot periculis opem ferat, nusquam paret, nusquam extat. Vt non immerito Conimbri- 49.

Erepta Regina quæ Lusitaniæ superfuerint calamitates.

nimbricenses, Eborenses; Olysiponenses; Lusitani omnes viri cum erepta Elisabetha ereptam sibi felicitatem lamententur. O Conimbrica! O Lusitania, quò spes tuæ recesserunt, cùm singulare tuæ felicitatis præsidium collapsum est! Tuam quietem Reginæ vigilantia; tuum otium Reginæ labor; tuas delicias Reginæ industria; tuam vocationem Reginæ occupatio; tuam vitam Reginæ pericula defendebant. tali modo orbata subsidio, viuisne Lusitania? Meritò quidem videri potes Elisabetha superstite vixisse pariter; intereunte pariter interiisse.

Intereunte Regina & nostra interijt Lusitania.

50. Sed colligite animos AA. iterum obsecro, colligite. Si Elisabetha, dum regnauit apud Lusitanos, miseriam huius regni felicitate commutauit: quis dubitat eandem, dum triumphat apud Superos, eidem malo idem præsidium allaturam? Quare, quanta maxima possum contentione, vos obsecro, & obtestor; vt nulla pietatis, ac religionis officia aduersùs sanctissimam Reginam deseratis; hanc amate, res ipsa monet: ad hanc confugite, calamitosa tempora suadent: huius memoriam vestris animis hærentem studiosè colite, ægra ac penè deposita Respublica adhortatur; facessat ab animis impietas, ab vrbe scelera exigantur, in toto regno peccandi licentia comprimatur; auitæ pietatis instituta renouentur: meam interpono fidem, si qua est, Elisabetham curas vestras diligentiùs, quàm vos ipsos curaturam. Quod quò minus dubitetis, ita reor, ita iudico: Triplex ille turbo superiori anno tota Lusitania debacchatus, quorum vnus salubritatem aeris inuasit; alter camporum fertilitatem interclusit; tertius regni pacem labefactum iri infeliciter portendit, sanctissimæ Elisabethæ patrocinio conquieuit. Et ne vlteriùs dicendo, vestram audiendi patientiam obtundam, Elisabethæ gratia apud Deum singulari, hic nobis serenâ luce clarior illuxit dies, in quo Solem mundo, astra cœlo, auris temperiem, ægris vitam, terris fruges, regno pacem, templis cultum, foro leges; vrbi animam; gymnasiis decorem; homines hominibus, denique nosmetipsos nobis restitutos esse mutuis officiis gratulamur.

Religionem erga sanctissimam Reginam commendat.

* * *

ORA-

Oratio III.

De eadem Elisabetha Lusitaniæ Regina.

ARGVMENTVM.

Prodit secundo Elisabethæ Orator nobilissimus, secundis vero auspiciis. Reginam suam cum Regum Magorum astro apte componit: benignum veluti, ac salutare in Lusitaniam sydus in demonstratiuo genere eam prædicat. Regni euersionem à vitiis illatam, & eiusdem restaurationem à Regina factam prosequitur: destructum, & extructum opus luculentus commendat. Tandem Elisabethæ erga Religiosos Ordines extollit liberalitatem, in qua prioribus Lusitaniæ Regibus singulare extitit ornamentum, & posterioribus immortale documentum.

ANno ante superiorem sanctissimæ Elisabethæ laudes ex me, si non ornate compositas, certe, quantum valui, excultas, audiuistis. Præbuit mihi argumentum nubes illa in speciem columnæ conformata, quæ Hebræos ab Ægyptia seruitute liberatos, ad beatam vsque Palæstinæ regionem instar ducis anteiuit. Vt enim illa à calamitoso statu seruitutis ad felicem conditionem libertatis, Hebræorum exercitum transduxit; ita ostendi Augustissimæ Reginæ beneficio Lusitaniam ab ea calamitate, in qua pene deposita iacebat, ad eam felicitatem, in qua postea diu floruit, excitatam. Hæc tunc ita fuerunt. Verum idem mihi dicendi, idem vobis audiendi labor, hoc ineunte Ianuario contingit. Quid noui à me dicendum expectatis? ne vllo verborum ambitu vos teneam, accipite quo vadant in hodierna actione rationes meæ. Dicam Elisabetham, non iam veluti columnam Hebræorum, ducem nobis ad humanam felicitatem præcurrisse, sed veluti stellam Magorum antistitam nobis ad diuinam felicitatem præuolasse. Quorsum eam iam tenetis. Antequam rem agam, quæso illius naturam astri, quod Regibus præluxit, cogitetis; non dubito, quin vobis expressum Elisabethæ simulachrum videatur: illud astrum non vt cætera, quæ ab occasu in ortum rapiuntur, ab ortu potius ferebatur 52.

Regina cum Regum Magorum astro confertur.

batur in occaſum; Eliſabetha, non vt cæteræ Reginæ, quæ tenebras fugiunt, lucem amant: receſſus deſerunt, ambiunt ſpectacula, detrimenta gloriæ verentur, ornamenta laudis aucupantur: non, inquam, vt cæteræ Reginæ Eliſabetha honores fugere, diuitias ſpernere, hominum theatra euitare, imperandi maieſtatem faſtidire: ad latebras, ad ſolitudines, ad rerum omnium, quæ vllo ſunt in pretio, diſpicientiam, ſua ſponte, ſuo motu, properare. Illud aſtrum non vt cætera, quæ alterna viciſſitudine occidunt, & naſcuntur, die, nocteq; ſemper lucidum, ſemper ſplendidum viſebatur. Eliſabetha non vt cæteræ Reginæ, fortunæ ludibria, inconſtantiæ ſimulacra; quæ iam florent, iam marceſcunt; iam humiles, iam ſuperbæ; iam placidæ, iam immites; non, inquam, vt cæteræ Reginæ Eliſabetha. In aduerſis ſemper conſtans, in proſperis ſemper temperans, in periculis ſemper prouida, in laboribus ſemper impigra, in calumniis ſemper patiens, in laudibus ſemper verecunda, in omnibus nunquam alia, ſemper eadem. Illud aſtrum non vt Aquilonares vrſæ ſingulæ ſingularum præſides regionum, quarum

Præfertur illi Magorum aſtro.

——— regit altera Graias,
Altera Sidonias, vtraque ſicca, rates,

Anſelm.

tribus Regibus dux itineris, anteceſſit, in quibus credit Anſelmus, totam Aſiam, totam Africam, totam Europam, orbem denique totum adumbratum. Eliſabetha, non vt cæteræ Reginæ, quæ exiguis incluſæ terminis regionum, paucis dominantur, conſulunt paucioribus, pauciſſimis aditum in cœlum moliuntur; non, inquam, vt cæteræ Reginæ Eliſabetha. Aderat Hiſpanis, præſto erat Aragoniis; conſulebat Luſitanis, Africanis prouidebat; Aſiaticis miniſtrabat, Europæis anteibat; omnibus ſuam operam, ſuum patrocinium omnibus ad æternæ beatitatem vitæ impendebat. Vultis vt hoc vltimum clarius oſtendam, & apertius? Imo in ea re, ſi placet, reliquam orationem collocabo, de aſtro nihil vlterius dicturus. Ita iudico, ita ſentio, ita, ſi quid dicendo valeo, conuincam, nullam eſſe gentem tam vecordem, nullam nationem tam incultam, nullum genus hominum tam ferreum, cui Sanctiſſ. Eliſabetha, in morem lucentis aſtri non præiuerit ad ſalutem. Sed illuſtrior vt excurrat oratio, tria in capita conferetur. Date aures, Eliſabetha magnum ſiue aſtrum, ſiue ſignum, ſiue potius prodigium naturæ, Ethnicis præiuit ad fidem, Chriſtianis ad legis obſeruantiam præcucurrit, Religioſis hominibus, ad virtutem omnium exaggeratam celſitatem præuolauit. Præiuiſſe Ethnicis ad fidem, iam accipite.

Regina Ethnicis præiuit ad fidem.

52. Certum eſt, quo tempore ingruentium laborum mole, vera

fides

fides periclitatur, semper nouum aliquod præsidium à Deo cōparari, quo ab his periculis liberetur: ita nimirum, vt si per falsa dogmata fiat impetus, per vera argumenta retundantur; si per arma validior impressio, per arma quoque acerrimè propulsetur; si per viuendi licentiam audacissimi incursus, per viuendi continentiam constantissimè reprimantur; atque ita, teste Chrysostomo, victoriæ corona per contraria fabrefacta gloriosior efflorescat: singula singulis confirmo testimonijs. Inter Chaldæos primos Astrologiæ parentes, vana superstitio orta est, quæ cœlo atque astris diuinitatem affingebat; tam leuis & inanis opinatio, ad alios atque alios transfusa, Deorum multitudinem inuexit, veram fidem sepeliuit, vnius Numinis notitiam, vel ab ipsâ naturâ hominum mentibus impressam, abdicauit. Quæ res nascentem falsitatem premeret, serpentem latius refrænaret, latissimè dominantem coerceret? Vnū Deus Opt. Max. exhibet, & in totum orbem peregrinatum mittit Abrahamum, vt Astrologus cùm esset peritissimus, syderumque naturas exploratissimas haberet, vbique gentium palàm faceret, illos astrorum ignes Deos non esse sed potius, vt Nyssenus philosophatur Gregorius, præeuntes faces, quibus æterna, diuinaque natura monstraretur; itaque quæ fides per astrorum scientiam exciderat, per astrorum scientiam, Deo auspice, instauratur.

Deus contraria cōtrariis repellit.
Chrysost.
Chaldæis adscripta Astrologia
Abrahamus.
Nyssen.

Vnicum in terris veræ fidei, ac religionis municipium Hierosolymam, Babylonius quondam Imperator armatâ manu obsedit, crebris impressionibus inuasit; miserabili ruinâ expugnauit. Quis orator illius calamitatem vrbis lamentetur? Rex effossis oculis abducitur, ingressurus quidem, non visurus Babylonem, milites lautioribus exuti vestibus, ferreas induti in catenas, acerbissimum in exilium ablegantur, cadauera passim inhumata, trunca manibus, deformia vulneribus, feris, auibusq; voranda relinquuntur. Quid plura? Augustissimum delubrum, veræ fidei sacrarium, veræ religionis domicilium, cæcâ temeritate violatur: rumpuntur claustra, perfringuntur fores, denudantur aræ, mensæ ex auro solido prægraues, phialæ insertis gemmis pellucentes, candelabra opere mirabili perfecta; trabeæ, infulæ, tiaræ, & si qua sunt alia sacræ supellectilis ornamenta, omnia auferuntur, quidquid reliquum erat tecti, parietum, signorum, columnarum, totum id subiectis facibus conflagrauit. Quis non crederet, in tanta armorum procella, de fide, de pietate, de vnius reuerentia Numinis actum esse? Sed videte diuinam sapientiam, humanæ temeritati singulariter obiectam. Eo ipso die, quo hæc geruntur, Dei consulto factum est, vt Darius, tanti sceleris vltor, in lucem ederetur? Qui vbi

53.
Hierosolymæ excidium.

Babylonis euersio. primum in maturam ætatem adoleuit, Babylonem repentinè aggreditur, muros diruit, euertit domos, obtruncat Regem, in pœnas exigit oppidanos, fertilissimæ vrbis solum ferro, flāmaque depopulatur, ita vt neque sationi aptum, neque pastioni vtile, neque habitationi opportunum vnquam amplius videretur; vnum extitit illius vrbis monumentum ad memoriā omnium sempiternam: intra desidentis terræ labes (vatem consulite Esaiam) nocturna nescio quæ spectra, laruæ, Striges, lemures, antiquæ superstitionis testes, recentis calamitatis indices, die nocteque fremebant, sæuiebant, vlulabant. *Cyri erga Iudæos pietas.* Neque multò pòst Cyrus Darij nepos ex sorore, Hebræorum reliquias iamiam interituras, liberas abire iussit, quæ de integro vrbem ponunt, ciues colligunt, fanum extruunt, & religione, & sanctitate, & opulentiâ antiquo illi præferendum. Ita quam fidem armorum vis labefactauerat, tandem armorum vis in pristinā sanctitatem reparauit.

54. *Regis Achabi effrenis licentia.* Atrocius bellum illud extitit quo sæpius audiuistis, à Rege Hebræorum septimo Achabo veram religionem lacessitam, in quo non armis, non argumentis, sed pessimis moribus agebatur. Regi ad libidinem effuso, ad incuriam licenti, ad impietatem temerario, ad omne vitiorum genus præeunti, imperitum vulgus seruiebat: pudor aberat, aderat impudentia, regnabat iniustitia, innocentia exulabat; grassabantur vitia, virtutes peregrinabantur. Quò existimatis tot scelerum cohortes tetendisse? Omnes ad veram fidem, non dico obseruandam, sed expugnandam facto agmine conspirârunt. Ergo vera religio paulatim exolescit; vnius Dei cultus nequiter abiuratur, belluarum simulachra in Deos consecrantur, tauri, vituli, serpentes, Ægyptiorum, Sidoniorumque idola, seu potiùs portenta, palàm in luce, in oculis adoranda proponuntur. Videtis quantum vnius Principis licentia ciuium mores profligauit? Videtis quantam fidei iacturam profligati ciuium mores attulerunt? Ita est, V. O. ita est; nutat fides, ne dicam ruit, vbi mores deprauantur. Tanto malo maturè à Deo consultum est. Prodit *Heliæ miranda alacritas.* è lateribus Helias non lautus, non splendidus, non armatus: cinctu horrido, nudis plantis, aperto capite promissis crinibus, pallenti ore, sulcatâ fronte, exhaustis viribus, nutante gressu, effœto corpore. Deus immortalis! quæ species belluinæ propior, quàm humanæ! Veri Numinis altaria conuulsa iam, & dissipata, iterum instaurat; altaria Deorum vano ritu excitata demolitur: ipsos scelerum artifices, ipsos superstitionum architectos, ipsos fidei desertores, assertoresque perfidiæ ad vnū omnes perdit, interimit, extinguit. Itaque quæ fides viuendi licentiâ multorū emarcuerat, eadē viuendi innocētiâ vnius, reuirescit.

Quorsum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

Quorsum tam multa oratio? dicet aliquis, Vt intelligatis fidem, quouis modò olim oppugnaretur, seu argumentorū, seu armorum, seu vitiorum machinamentis, semper ab Elisabetha propugnatam. Fortunatissimum illud sæculum, anni ducentesimi supra millesimum nullis hæreticorum procellis calamitosum consequentes anni exceperunt, tot sectis, tot hæresibus, tot pessimorum hominum deliramentis infelices, vt non solùm viderentur hæreditasse omnes ab orbe condito errores, sed eosdem magno cum incremento ad posteram ætatem esse transmissuri. Quid memorem Begardos, Gualteros, Patauinos, VViclephos, Dulcinistas, Fratricellos? Qui omnes eo seculo viuentes, quid monstri non fouerunt? Quid portenti non excluserunt? Quid prodigij non excitârunt? quà lethale doctrinæ virus euomere; quà amentata rationum tela intorquere; quà rebus diuinis magno supercilio insultare; quà imperitam plebeculam in technas, in plagas, in laqueos impedire: vbi rusticorum aderat infantia, ibi eorum fulminabat eloquentia; vbi deerat facultas argumentandi, ibi eorum exultabat copia disserendi; vbi rudium hominum ignorantia stupebat, ibi eorum fucata sapientia triumphabat. Eò ventum est, vt fides multis in locis, in quæ maiorum hæreticorum vis incubuit, prorsus occumberet. Quid Elisabetha, vt vanam hæreticorum amentiam, verâ Lusitanorum sapientiâ premeret, eluderet, profligaret? In Lusitania Musæum instituit literarum (nam, vt dicam semel, ad vtilitatem omnium curandam Dionysij Elisabethæque consensus tam fuit geminus, seu potiùs tam prorsus idem; vt quidquid à Dionysio actum dicitur, meritissimò Elisabethæ tribuatur.) In Lusitania (inquam) literarum instituit officinam, si auditorem spectes, numerosam, si magistrum, eruditam, si doctrinam, salutarem, si redditus, locupletem, si fauorem, quo Augustissima Regina instar Mæcenatis adspirabat, præ omnibus, quæ vsquam florent Academijs, fortunatam. Quæ primùm ab Henrico felicis recordationis Principe, sapientiæ pariter alumno, & altore, amplissimis aucta vectigalibus; deinde à Ioanne huius nominis tertio (Regem dicam Lusitaniæ, an parentem?) exculta legibus, instructa disciplinis, ornata magisterijs, locupletata censibus, ad eam excreuit maiestatem, in qua illam modò vos habetis, exteræ nationes suscipiunt, celeberrimæ orbis Academiæ admirantur, venerantur, imitātur. Quotus ergo quisque est, qui non agnoscat quāta huius Academiæ in propagāda fide opera constiterit, quātus fructus? Ex hac præmissi multi qui ad Aquilonares insulares conscenderent, qui ad Australem cardinem peruaderent, qui occumbentis Solis terminos obirent, qui na-

55. *Pestis hæreticorum.*

Elisabetha Academiā Conimb. instituit.

Ioannes Rex huius nominis tertius in Lusitania.

ſcentis regiones, quà in Sinas excurrunt, quà in Iaponios protenduntur, quà in infinita propè regna dilatantur peragrarent. Neque iſtud ſatis, niſi illud accederet, quod eſt caput: Iidem quà ibant, inſanos pellere errores, falſitatis excutere caliginem, veritatis aperire ſplendorem, Deorum euertere de ubra, vnius Numinis erigere monumenta, ſacroſanctum fidei inſigne in domibus, in aulis, in vrbibus, in regnis victores, triumphatores collocare; meritò vt mihi videatur concini poſſe in hæc ſæcula illud Hieronymi elogium ſingulare, *Iam Beſſorum feritas & Pellitorum turba populorum, ſtridorem ſuum in dulce Crucis fregerunt melos, & totius mundi vox vna, Chriſtus eſt.* Videtis, vt fidei detrimenta per hæreticorum dementiam illata, per Luſitanorum ſapientiam ſanctiſſima Eliſabetha reſarciuit.

Hieron.

57. *Turcarũ Imperator.*

Quæſo vt attentè audiatis, vt nefarios fidei perduelles armis fidem oppugnantes, armis inuictiſſima Iſabella debellauit. Annus agebatur huius chiliados trecenteſimus, cùm in Aſia regnare cœpit quidam Ottomanus, ſi genus attendas, nihili; ſi mores, nequam; ſi fortunam Gyges; ſi robur, Hercules; ſi ingenium, totus, vt aiunt, ferrum & flamma. Hic rem Chriſtianam non vno modo attriuit, plurimis modis lacerauit: clam, palàm; vi, dolo; ferro, auro; terrâ, mari; pedes, eques; vbique, ſemper, in Chriſtianorum lanienam ſæuiebat, in fidei ruinam æſtuabat; eius in nos odium iure quodam hæreditario in poſteros tranſfuſum, quam in impudentiam non euaſit? quam in audaciam non erupit? Pannoniam afflixit, Dalmatiam oppreſſit, Cyprum abſtulit, Coronem domuit, Neapolim ſubegit, Guletam cæpit, Rhodum expugnauit, totam Aſiam, totam Europã, tanquam fatale incendium, corripuit: viginti, non oppida, non vrbes, ſed regna florentiſſima à Chriſtiana ditione ad Imperiũ tranſtulit Ottomanum. Quæ res ſuperbos hoſtium animos emolliret, fractos Chriſtianorum ſpiritus reuocaret, nulla apparebat: præſertim, quia ſub id tempus *templarij milites* (ita vocant) qui pro fide acriter depugnabant, multorum ſcelerũ accuſati (iurene, an iniuria, Deus arbiter eſto,) omnes publicati excarnificatique omnes infeliciter occiderunt.

Templarij milites.

58. *Regina militarem Chriſti ordinem cũ Dionyſio inſtituit.*

Quid Eliſabetha, vt in tot fidei periculis ſuam, ſuorũmque virtutem commendaret? Quid, vt fidem multorum telis impetitam, paucorum armis propugnatam, ſuo quoque præſidio tueretur? Vnà cum Dionyſio militarem ordinem Chriſti nomine inſtituit, primarios viros Luſitaniæ conſcribit, auget opibus, beneficijs demeretur, omnibus ſtimulis ad bellũ adhortatur; ne quem ſui muneris obliuio vllo tempore obrepat, omnium pectori affixum iubet Crucis inſigne è rubro, alboque

nota-

notatum; quod intelligant eis esse alacri animo subeundum, per hostiles acies inferendum, in aduersis Barbarorum mœnibus collocandum. Felix auspicium! Ea res ita illustrium virorũ animos accendit, vt ex totâ ferme Europâ perfidiæ cultores vel exigerent, vel ad exigendos strenuam operam conferrent; ita inflammauit, vt non solùm maritimas Africæ oras, Tingitanam, Septensem, Mazaganicam vellicarent; sed etiam nostro æuo aditum penetralem in Africam molirentur; & nisi nimia felicitas, quæ cætera Imperia labefactat, nobis quoque obstitisset, in Marrochiensi vrbe, Lusitana, seu potiùs Christiana vexilla triumpharent. Ita denique vlteriùs prouexit, vt à bona Asiæ parte Turcarum fæcem prohiberent, Ethnicorum sentinã exhaurirent hodieque pulsis Barbaris è regno Cunnalensi priuatis rebus vtilitatem, publicis salutem, Christianis ornamentum, omnibus gloriam afferrent immortalem. Cernitis vt fides aliorum armis penè obruta, sanctissimæ Elisabethæ præsidijs planè restituta videatur? *Fructus equitum Christi.*

59. Attendite vlteriùs, quo pacto eadem fides multorum sceleribus cõsopita, beatissimæ Reginæ virtutibus excitetur. Synchronos Elisabethæ fuit quintus huius nominis Ludouicus, qui sibi Germaniæ imperium, contra quàm facere debuit, vsurpauit. Hic totus è scelere concretus, tantam in licentiam effusus est, vt maximum contra Pontificem insurgeret; adulterinum, nescio quem, Pontificiam in sedem substitueret; legitimos præsules diœcesium excluderet; gregarios homines, & profanos inauguraret; nuptias rite celebratas dirimeret; coniugia nullis legibus ineunda stabiliret; denique omne fas, omne ius intestino odio aboleret; omne nefas, omnem iniuriam ab inferis quodammodo excitaret; neque priùs destitit ire se perditum, quàm illum diuina vltio, subitò exanimatum casu à peccandi licẽtia retraheret, subeundisque malè factorum pœnis deuoueret. Principis malum, vt plerumque fit, in vulgus deriuatum, quid non deuoluit in deterius? Germaniam cõuulsit, Galliam perterruit, Italiam oppressit, turbas egit, tumultus exciuit, factiones concitauit; obedientiam in Pontificem, pietatem in superos, obseruantiam in Deum, fidem humanam, ac diuinam labefecit, ita vt illius hæreseos vestigia, etiam nunc expressa in Germania relinquantur. Quid Elisabetha, vt fidem imperandi libidine à Germania expulsam, parendi studio in Lusitania retineret? *Regina Ludouico Imperatori coætanea.* *Ludouici Imperatoris effrænis licentia.*

60. Quid vt perfidiam Ludouici fidelitate Dionysij compensaret? Imperat Summus Pontifex, illa obtemperat; prohibet, illa abstinet; monet, illa assentitur; rogat, illa obsecundat; negat, illa acquiescit; petit, illa elargitur; minatur, illa exhorrescit: *Elisabethæ Põtifici Maximo obedientia.*

annuit, illa volat: quamlibet in partem se inflectit, eôdem illa parendi studiosissima incumbit. O Reginam diuinus obtemperandi exemplum, quàm imperandi! Quid est, obsecro, (vos ipsos appello arbitros) cur nulla vnquam natio fidem studiosius coluerit, quàm Lusitania? Nam, vt nihil interim, vel de Asia, vel Africa fuit aliqua perfidiæ labes in Hispania; aliqua ad Italiam peruasit; nonnulla Galliam corripuit; plurima Germaniam infecit; diuturna in Anglia inueterauit; singulas percurrite Europæ nationes, inuenietis è singulis aliquos aliquando errores pullulasse. Vna Lusitania ab his omnibus immunis semper extitit, & illæsa. Et nisi externi quidam homines patriæ disciplinæ tenacissimi obstitissent, nescio quo fato ad Lusitaniam appulsi, nullus è nostratibus de fide vnquam delerēda cogitaret. Vnde quæso hanc virtutem, hanc constantiā creditis defluxisse? Nisi ab Augustissimæ Reginæ, & virtute & cōstantiā, cuius animo leuior esse videbatur omnium bonorum, quàm vnius fidei iactura. Hæc, vt summam faciam, hæreticorū amentiam compressit; hæc Ethnicorum vires emolliuit; hæc perditorum hominum amentiam refrænauit; hæc, vt astrum splendidissimum, omnibus in perfidiæ pelago errantibus, ad salutarem fidei portum feliciter antecessit.

Lusitanorum fides perpetua.

Intellige Hebræos homines.

61. Iam vt Elisabetha Christianis, ad legis obseruantiam præcurrit, beneuolè quæso, vt fecistis hactenus, audiatis. Hebræorum in creando Rege cōsuetudo illa fuit, vt hominem in solio collocarent, purpura induerent, diadema capiti imponerent, vnguentis odoratissimis perfunderent, legis tabulas traderent in manus, eum demum, festiuo plausu, solemnique precatu Regem appellarent, acclamarent, salutarent. Quorsum inter regia insignia legis tabulæ? Vt meminerint Reges (inquit egregiè Cyprianus) se iniquos esse non debere, non ex leges imò iniquorum hominum, & ex legum seuerissimos iudices, & vltores. Huius recordata muneris Elisabetha, quid agebat? Suos omnes in scelerum voraginem temerè abeuntes, ad diuinæ legis obseruantiam, quà precibus, quà nimis, quà exemplis reuocabat. Dionysius adhuc adolescens, nescio quibus voluptatū illecebris delinitus, fidem tori violabat; blandimentorum veterno consopitus diffluebat, in omnia lustra turpitudinis præceps, ac temerarius fundebatur. Quod inde fieri necesse erat, cadebant iura, silebant leges, crescebant vitia, ad supplicia trahebantur insontes, ad præmia vocabantur immerentes, omnia rursum, prorsum præpostero ordine ferebantur. Quorsum plura? Quamdiu Rex in otio iacuit voluptario, tamdiu militaris ardor, disciplina bellica, dignitas priuata, authoritas cōmunis, Lusitania omnis, virtus pariter cum illo iacuerunt. In tāto pec-

Elisabetha Christianis præiuit ad legis obseruantiam.

Hebræorū ritus in suis Regib. creandis.

Cyprian.

Dionysij Regis aliquando licentia.

candi

randi incendio, quantum fuit in Elisabetha studium restringuendi! Iniuriam sibi à Rege factam, putabat nullam: factam Deo tam grauem, tam iniquam, vt eam vitâ si possit, expiaret. Ad illam expiandam fundebat lacrymas, iungebat preces, adhibebat sacra, omnem curam, omnem operam conferebat, & ne ratione ageret cum Rege rationis exhærede, singulari probitatis exemplo ad meliorem mentem incitabat. Colligebat vndique adulterinam Regis sobolem, amanter nutriebat, vt parens; liberaliter educabat, vt Regina; studiosè informabat, vt magistra; nullo discrimine suos, alienosque liberos habebat, vt alumna charitatis semper eadem in omnes, semper in singulos singularis. *Elisabethæ industria ad extirpanda vitia.*

62\. Athaliæ facinus sæpiùs vel audistis, vel legistis in Regum annalibus Solymorum Mortuo Ochozia, imperandi libidine æstuabat; oberat eius votis grandis nepotũ multitudo, ad quos regnum iure hæreditario veniebat. Quid faceret? Quid machinaretur? animum humanitate exuit, crudelitate induit. Quid vlteriùs? Vt abessent arbitri sui sceleris, solitudinem in regia aucupatur. Quid præterea? Clam mucronem euaginat; presso halitu, suspenso gradu (quò ruituram cogitatis?) pueros regios inuadit: vnum, alterum, tertium occidit: cæteri prius metu, quàm plagâ exanimes inclamant: nequicquam præsidio nemo adest. Sæuire pergit, vociferantes opprimit, trahit, lacerat; truncat, iugulat, carnificinam efficit omnium miserandam. *Athaliæ facinus insigne.*

O fœmina, inquit Chrysostomus, *ô vipera! ô cerastes! dracone sæuior, atrocior leone, omni exilio exitialior*! Deijcit, vt surgat; mactat, vt viuat; sæuit, vt timeatur; crudeliter laniat, vt superbè dominetur. Quanto mitior Elisabetha in alienos, quàm in proprios Athalia? Stirpem illam Dionysij non odit. amat; non pellit, colligit; non mactat, educat; non duriter accipit, sed parcè; molliter sustentat, & splendidè; & quamuis sciat suos filios fore seruos, alienos Principes; se ancillam esse, alias reginas; nihilo tamen auidior imperandi, quàm ancillandi, eadem facilitate, qua semper, fouendi, nutriendi, seruiendi familiaribus officijs Lusitaniæ se impendit. Ea res Dionysij mentem ita perculit, vt de sopienda libidine, de restinguenda cupiditate, de vita in melius instauranda cogitarit. Neque vanum extitit decretum: ad extremum spiritum ita vixit, vt sicut in externo Marte hostibus nunquam cessit; ita in domestico congressu vitijs nunquam succubuerit. Videtis vt vna Elisabetha præcipitem in tot scelera Dionysium, ad vitæ innocentiam reuocauit. O Reginam labentium morum reparatricem! O facem ad diuinæ legis cultum prælucentem! O astrum ad æternæ salutis stationem feliciter antegrediens! *Chrysost.* *Elisabethæ charitas erga adulterinam Dionysij sobolem.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
4200/A

63. Tullius. Regis vitam tam propè ciuium mores consequuntur, vt verum illud sit oraculum Tullianum: *Quæcumque mutatio morum in Principibus extiterit, eandem proculdubio in populo sequuturam.* Hinc est vt qui mores Principis deprauat, mores ciuium deprauasse iudicetur; non aliter (teste Plutarcho) atque Plutarch. ille, qui venenum in fonte diluit, vnde ab omnibus hauritur, venenum omnibus propinat; contrà verò, qui mores Principis bene instruit, ciuium mores bene instruxisse videatur; non aliter, vt egregiè Damascenus, atque ille, qui nauis gubernatorem sospitat, omnium in salutem nauigantium incumbit. Ergo quantam operam sanctissima Elisabetha in excolendis ciuium moribus posuerit, palàm est, ex eo studio, quod in Regem ad pietatem informando collocauit. Quod vnum argumentū ad hanc rem apertissimè ostendendam satis esse iudicarem, nisi Elisabetha ad omnium salutem procurandam plures vias, plures rationes suscepisset.

Damasc. *Regū mores populus sequitur.*

64. Cogitate ergo cum animis vestris omnes homines, Principes, Dynastas, municipes, plebicolas, viros, fœminas, infantes, cuiusque ordinis, cuiusque ætatis, cuiusque fortunæ Lusitanos: quidquid hactenus dixi, indictum volo, præceps dixi, si vel vnicus occurrat, cuius de salute tantula incuria sanctissimâ hæserit in Reginâ. Alphonsus in parentem impius, in germanos iracundus, in cognatos bellicosus, in domesticos iniurius, in exteros fraudulentus, in Rempublicam pestis, & incendium, quid mali non aggressus? quid flagitij non ausus? iuueniliter exultātem ita subigit, ita frænat, ita emollit Elisabetha, vt in gratiam redeat cum parente, in amicitiam cum germanis, in pacem cū cognatis, in beneuolentiam cum domesticis, in fidem cum externis, debitum cum Republica in amorem. Viri Principes nonnulli, suis opibus, suæ famæ, suæ vitæ perperam consulentes, immodico luxu decoquere, intestinis odijs dissidere, nefarijs cupiditatib. deflagrare. Singulos hortatur Elisabetha: quod quisque medicamentum exigebat, adhibet salutare. Quid factum? ille ad parsimoniam redit, ille ad placabilitatem reducitur, ille ad honestatem reuocatur. Omnes, viuendi libertate valere iussâ, intra leges, à sanctissima Elisabetha præscriptas, continentur. Homunculi in Republica multi aderant extremam præcipites in dementiam, ad quam sua quemque penuria compellebat: quidam clependo victitabant, quidam fallacias construendo, quidam suam operam ad quælibet maleficia præstando: si quis erat tam sordidis vitæ præsidijs destitutus, vel laqueo frangebat gulam, vel præcipitem se agebat in torrentē, vel adacto mucrone intima præcordia lancinabat. Quid Elisabetha? In singulas vrbes, in singulos vicos, in singulas domos diligen-

Regina filium cum patre conciliat.

Alphonsus Dionysij filius.

Elisabetha Lusitania medetur.

diligenter inquirit: si quem vspiã nanciscitur, qui nefario quæstu vitam alat, castigat, vt par est; & miserum lucellum largioribus opibus compensat: si quem, qui voluntarium interitum laboriosæ vitæ anteferat, inopiam telum ingens, subrogatã pecuniã morituro è manibus extorquet. In quibusdam Lusitaniæ oppidulis degebant homines barbari, syluestres & ferini, sine lege, sine cultu, sine templo, sine curiâ, sine vllo antistite sacrorum; ipsa eos ignoratio vt malitia abesset, multa in scelera, deprimebat. Rem cognouit Elisabetha; templa collocat, curiones præficit, leges præscribit: iacentem erigit pietatem, intermortuam suscitat religionem, omnium iam pene deploratam diligenter excubat in salutem. Conimbricæ in extremo ponte, quem terni, bini, singuli animi gratiã frequentatis, versus australe latus, fuit quondam locus, domiciliũ turpitudinis, castellum impuritatis, prostibulum impudentiæ, in quo fœminæ profligatis moribus gregatim morabantur. Quæ in illum sordes vitiorum, tanquam in sentinam ciuitatis vndique confluxerint; neque meum est dicere, neque vestrũ est audire, cuiusque tamen est facile suspicari. Dolet Elisabetha, tantam Reipublicæ voraginem patefactam, quam semper oppilatam omnibus volebat. Quid faciat? perpurgat locum, excludit incolas, riualium riuulos auertit: & ne vnquam vitiorum semina renascantur pangit singularium lilia virtutum; ibidẽ enim Parthenonis D. Claræ suis ipsa manibus iacit fundamenta; vt in quo antea loco dumeta turpitudinis inhorruerãt, in eodem postea germina efflorescerent castitatis. Pueri recens nati vel inopiæ, vel infamiæ causâ passim olim exponebantur: qui à nemine suscepti vel decedebant, quod timendum est, non expiati; vel illiberaliter nutriti, licentiâ potius quàm ætate adolescebant. Horum seu viuentium, seu morientium periculo longè maximo consulit Elisabetha diligenter: duplex constituit hospitiũ paruulorum, Leiriense alterum, alterum Scalabitanum; in vtrumque redditibus amplis optimas quasque deligit expositi- tijs infantulis nutrices, vt cum lacte bonos mores sugant, qui in nullo ætatis flexu, vnquam dilabantur, semper illibati conseruentur. Videtis vt nemo in Lusitania vnquã fuerit summus, infimus, diues, pauper, gnarus, rudis; vir, fœmina; senex, infans, quem Elisabetha ad morum probitatem non informârit? O Reginam! sed excurro longius, quàm par est.

Elisabetha scelerum sentinam publicam euertit.

Elisabetha suis manibus Parthenonis D. Claræ cæmenta iecit.

Regina duplex cõstituit hospitiũ paruulorum.

65. *Virginum encomia.*

Ad vos mea se conuertit oratio, Religionis inclytæ corona, *melior portio gregis Christi*, vt appellat Cyprianus: *Ciuitas in terra cœlestis*, vt Chrysostomus. *Perpetuum inter homines miraculum*, vt Bernardus. Vobis omnibus, ad sanctitatis fastigium sanctissima Elisabetha præuolauit. Imitari vultis in Regina

Cyprian. Chrysost. Bernard.

regiæ contemptum dignitatis! Vix ad superos euolarat Dionysius, cùm iam Elisabetha regiam à se abdicat supellectilem, pretiosam vestem altaribus consecrat vestiendis; crispantes mitellas coronandis Diuorum simulacris; pellucentes gemmas distinguendis sacrorum antistitum indumentis; aureos, argenteosque torques signis templorum fabricandis: ipsa lacera, pannosa, scrutaria exiguam in domunculam, seu paruulum abdita in sepulchrum,

Sepsit se tectis, rerumq; reliquit habenas.

Regalem cultum exuit Regina. *Regina parsimonia.* Quæritis in Elisabetha victûs temperantiam? Nesciebat delicatissima Regina lautiores epulas, à vilioribus etiam abstinebat. Quotam anni partem? Integrum annum in quatuor partes diuidite; putate, ac disputate rationes: vix vnam inuenietis ieiunio vacuam abijsse. At cœnæ non erant admodum terrestres; neque *sine sanguine*, vt aiunt; quid in cibum adhibebat? Panem; quid deinde? Aquam; quid vlterius? nihil; nihil dixi. Tres integras anni partes? integras. Regina Lusitaniæ? Regina; superstite Dionysio? Superstite. Inter conditissimas dapes? Sane. Inter regios missus ferculorum? Verum. Inter pollucibiles conuiuiorum apparatus? Tantundem. O rem nouam! ô miraculum! ô prodigium! Ego quidem quoties de hac re per hosce dies cogitabam, ita commouebar animo, vt mei memetipsum pœniteret, cui nouerim tanto interuallo Reginam præiuisse; quæ, si vitæ ratio attendatur, fas erat vt maioribus disiuncta spatijs sequeretur. In Regali opulentia religiosam Elisabethæ paupertatem? Quæso mihi vacate, dum rem eloquor sæpe auditam, nunquam satis cogitatam. Ineunte anno, quo in vrbem D. Iacobi se infundit peregrinorum genus, comparat se Elisabetha in eandem vrbem profectura. qua ætate creditis? sexagenaria; qua valetudine? incommoda quibus viribus? exhaustis; quo tempore? hyberno, vt existimo; quo satellitum præsidio? nullo; quanta viarum longitudine? vltra ducenta millia passuum; quàm magnifico inuecta curru? pedes, arundineo subnixa baculo; quo viatico? illo, quod vicatim, ostiatim mendicando colligebat: O rem iterum nouam! Reginam in publico solitariam! Reginam in itinere pedestrem! Reginam in suo regno mendicantem! Talem fabulam quis audiuit? Pulsabat Regina Lusitaniæ longè augustissima ter, quater pauperum tabernas: tantulam stipem Numinis in gratiam flagitabat: aliquando obolum, teruncium, panis frustulum; aliquando minas, iniurias, superba dicta referebat: priorem stipem recondebat in pera, posteriorem conseruabat in corde: illam communem cum alijs mendiculis faciebat; hanc sibi propriam, sibi debitam esse iudicabat. Quid est, paupertatem

Auctoris religio.

Regina peregrinatio.

Regina ostiatim mēdicabat

colere,

colere, si hoc non est? Compostellam ingressa, templum adit: & quæ olim in eo planè regia sacrauerat anathemata; nunc mendicula solam exhibet paupertatem. Templo egressa, vrbe vagatur mendicando, & quæ sibi victus non satis colligit, de demenso suo, sui semper similis, pauperibus elargitur. Locū, in quo diuersetur, nullum habet, quæ hospitio excipiebat liberali peregrinos, & suas cæteris ad cauponas confluentibus, sola in gurgustio Regina Lusitaniæ delitescit. O rem! qualem esse dicam haud scio: credite, dicere vlterius vix possum, obstupesco. Paulla, inquit Hieronymus, cùm de ea loqueretur, quæ Romæ peregrinata Hierosolymam, Bethleemicum sese abdidit in recessum. *Paulla* (inquit) *quæ vnius vrbis contempsit gloriam, totius orbis opinione celebratur, & quam Roma habitantem nullus extra Romam nouerat, latentē in Bethleem, & Barbara & Romana terra miratur.* O Elisabethā, quò Paula digniorem, eò Paulla mirabiliorem. Tui te Lusitani obseruant; totus te orbis peregrinam suspicit, obseruat, veneratur.

Reginæ paupertas admiranda.

Hieron.

66. Facilè dictu erat, virtutem esse nullam, cuius Elisabetha religiosis hominibus exemplum non reliquerit singulare. Verū ad eam pietatem festinat oratio, qua sacras Deo familias fouit, aluit, complexa est: vt quæ Regina sine curis esse non poterat, saltem Religionum alumnis viam curis liberam in cœlum expediret. Mitto quos ædificauit Parthenones, quæ pomaria circumiecit, quas diuitias impendit, quibus ornamentis expoliuit. Certum est, nullum fuisse in Lusitania religiosorum hominum, fœminarumve conuentum, quem Elisabetha non susceperit, maioribus indies beneficijs excolendum. Si quem res frumentaria defecerat, tribuebat; si quotidiana alimenta, suppeditabat; si domestica supellex, conferebat; si vestibus ratio, donabat, si in sumptus ordinarios pecunia, soluebat; si ægrotantium præsidia, ministrabat; si vestis sacra, si pictæ tabulę, si aurea, argēteave signa, si conchyliata tapetia, si belluata peristromata, si quid in vsus priuatos, in communes, in sacros, in profanos, omnia plenis, vt aiunt, manibus liberaliter effundebat. Hanc beneuolentiam sanctissima Elisabetha hæreditauit à maioribus, posteris delegauit. Nam Lusitaniæ omnes Reges in sacris Deo familijs promouendis, tantam operam posuerunt, quantam (dico liberè) nulli externi Reges collocarunt.

Regina erga religiosos ordines munificētia.

67. Replicate animo religiosos ordines, quotquot in Lusitania à prima huius regni conditione florescunt; ne vnum quidem inuenietis, in quo expressè non appareant regiæ liberalitatis monumenta. Antiquissimus ille, qui sacro militat sub nomine Benedicti; in solitudine, in recessu ab hominū commercio

Alphonsus primus Lusitaniæ Rex 150. cœnobia condidit. Ordo D. Bened. Ordo D. Bern.

mercio se vocatus, Alphonsum primum Lusitaniæ Regem vt parentem veneratur: qui cùm centum quinquaginta cœnobia in Lusitania erexerit plurima è regione Interamni huic ordini adscripsit. Ille, qui sanctissimi Bernardi doctrinam hausit, moresque expressit, eundem nouit Alphonsum suæ gentis auspicem, & patronum, qui victoriâ de Saraceno partâ, Alcobaciæ (ita vocant) illam domum extruxit è quadrato lapide singularem, censu diuitem, opere visendam, magnitudine augustam, incolarum numero tam frequentem vt semper alij atque alij per vices canendo in orbem ire dicerentur; cùm non posset tam ingens multitudo, simul omnis idem in officium conuenire.

Ordo D. Augustini duplex in Lusitania. Cœnobiũ S. Crucis Conimbricæ.

Duas illas Augustini familias longè clarissimas Canonicorum, Eremitarum, quanto studio Lusitani Reges curauerũt? Canonicis in hac vrbe primus excitauit Alphonsus ædem illã Crucis nomine insignitam, religione plenam, situ amplam, fontibus irriguam, tantis opibus abundantem, vt Antistiti illius Theotonio, vrbem integram, Leiriam, nuper ab hostium receptam potestate, tradiderit possidendam. Eremitas, qui, seu vitam seu doctrinam spectetis, referunt, sine dubio in terris viuens parentis sui Augustini simulacrum, Ioannes tertius ita fouit, vt tres clarissimas vrbes Lusitaniæ, Olysiponem, Eborã, Conimbricam, tribus clarissimis huius ordinis cœnobijs illustrârit.

Ioannes tertius Lusitaniæ Rex. Ordo D. Dominici. Ioannes primi Lusitaniæ Rex. Ordo D. Francisci. Reges Lusitaniæ erga religiosos ordines liberales. Ordo Carmelitarũ.

Venio ad illa duo orbis lumina, Dominicanis Franciscanisque legibus prænitentia. Dominici alumnos, probitatis doctrinæque studijs florentissimos Ioannes primus ita coluit, vt partâ illa victoriâ de finitimis hostibus memorabili templum illis collocârit, cui à prælio nomen est, tam clarum, tam elegans, tam magnificum vt multi, seu in patriam ituri seu in Academiam redituri, ad illud inuisendum confluatis, tam fortasse curiosi, quàm, vt videre par est, Religiosi. Numerosa illa soboles Francisci suâ diues paupertate, suâ sterilitate fœcunda, quantum in Lusitanis Regibus præsidium inuenit? Nam, vt omittam cætera, cœnobium Olysiponense, Eborense, Conimbricense, Leiriense, Portuense, Alphonsus, Dionysius, Emmanuel, Ioannes, & siqui sunt alij, collocârunt. Ille ordo iam inde à Carmelo monte in orbem propagatus, seu Heliam, seu quem alium præstantissimum heroa inuenerit conditorẽ; cùm ab alijs, tum à Ioanne tertio fatetur præclara se beneficia accepisse, qui non solùm prouinciam recoxit, & expoliuit vniuersam; sed etiam Conimbricæ illi collegio autor fuit, quod nuper fani pulcherrimi accessu toti vrbi non exiguam conciliat venustatem.

Ordo sanctissimæ Triados.

Illa, quæ sacrosanctæ Triados cognomine illustratur familia, augustissima, tertio Alphonso multũ debet; qui primariam eius domum Olysipone constitutã reddidit